I CLASSICI
DELLA LETTERATURA
UNIVERSALE

MARK TWAIN

OPERE

★★★★

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti — 1958

MARK TWAIN

AGEAMIII LA EI ACASĂ

În romîneşte de
EUG. B. MARIAN

•

VIAŢA PE MISSISSIPPI

În romîneşte de
PETRU COMARNESCU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti — 1958

AGEAMIII LA EI ACASĂ

Capitolul 1

Nababii de odinioară — Călătoriile lui John Smith — Îmbogăţiţi peste noapte — Un telegrafist şmecher — Un nabab vizitează oraşul New York — Omnibusul închiriat — „Poftiţi, e pe gratis!“ — „Nu vă las să plătiţi nici un cent!“ — „Ţine caii, vizitiu, mă ia cu leşin!“ — Sociabilitatea newyorkezilor.

În vremurile acelea zic şi eu că găseai o sumedenie de nababi — vorbesc de „epoca de aur“. Fiecare filon îmbelşugat descoperit în mină scotea la iveală cîte doi-trei bogătaşi. Îmi aduc aminte de cîţiva din ei. Erau mai toţi băieţi nepăsători, care luau toate lucrurile în glumă, iar obştea trăgea de pe urma avuţiilor lor foloase tot aşa de mari ca şi ale lor — ba uneori poate chiar mai multe.

Doi veri se întovărăşeau o bucată de vreme, muncind pe socoteala unui om şi, în loc să capete drept plată trei sute de dolari bani peşin, erau nevoiţi să primească o mică parcelă separată dintr-o mină de argint. Mai dădeau o treime unui străin, ca să pornească lucrările, iar ei îşi vedeau mai departe de tovărăşie. Dar nu prea multă vreme. Peste zece luni, proprietarii scăpaseră de datorii şi mina aducea fiecăruia din ei un beneficiu de opt pînă la zece mii de dolari pe lună — să zicem, una peste alta, vreo sută de mii de dolari pe an.

Unul din cei dintîi nababi răsăriţi din Nevada purta la sînul lui diamante în valoare de şase mii de dolari, şi jura că e nefericit fiindcă nu izbutea să-şi cheltuiască banii tot aşa de iute pe cît îi curgeau în mînă.

Alt nabab din Nevada se fălea cu un venit care se ridica deseori pînă la șaisprezece mii de dolari pe lună și-i plăcea grozav să povestească cum trudise pentru cinci dolari pe zi cînd pusese piciorul prima dată chiar în ținutul cu mina care-i procura acum bănetul.

Acel stat, numai tufe de salvie și argint, cunoscuse încă un răsfățat al soartei — de soiul acesta — care se ridicase aproape peste noapte de la sărăcie pînă la belșug; un om care, scurtă vreme după aceea, era în măsură să ofere o sumă de o sută de mii de dolari pentru un post de înaltă distincție oficială, ba chiar a și oferit-o. Dar n-a izbutit să fie numit, fiindcă principiile sale politice erau mai puțin solide decît contul său la bancă.

Se mai afla pe-acolo și un anume John Smith. Era un suflet bun, cinstit, inimos, născut și crescut în straturile de jos ale societății și de-o ignoranță uimitoare. Muncea în tovărășie cu cineva; avea o fermuliță care-i îngăduia un trai înlesnit, căci, deși nu scotea de-acolo decît cîteva căpițe de fîn, puținul pe care-l scotea valora pe piață între două sute cincizeci și trei sute de dolari tona, în aur curat. Nu trecu mult și Smith luă, în schimbul cîtorva acri din ferma lui, o mică mină de argint, abia înfiripată, pe Colina Aurului. Puse mina pe roate și clădi un mic șteamp, lipsit de orice pretenție. Peste optsprezece luni, el se lăsă de fînărit, fiindcă venitul ce i-l aducea mina atinsese o cifră cît se poate de serioasă. Unii spuneau că se situa în jurul a treizeci de mii de dolari pe lună, iar alții că era de vreo șaizeci de mii. În orice caz, Smith era putred de bogat.

El plecă apoi în Europa, fiind cuprins de frigurile călătoriilor. Iar cînd se întoarse acasă, nu mai isprăvea tot înșirînd la povești despre porcii strașnici pe care-i văzuse în Anglia, despre turmele minunate văzute în Spania și despre cirezile „pe cinste“ pe care le întîlnise prin preajma Romei. Sufletul lui era cucerit de minunile vechii lumi și el sfătuia pe oricine întîlnea să plece în călătorie. Zicea că omul care nu a călătorit nici nu-și poate închipui ce lucruri minunate sînt pe lumea asta.

Într-o bună zi, pe bordul vasului, pasagerii strînseră o caniotă de cinci sute de dolari, care urma să-i rămînă celui care va ghici cu cea mai mică aproximaţie viteza vaporului din următoarele douăzeci şi patru de ore. A doua zi, pe la amiază, cifrele se aflau toate în mîna comisarului de bord, depuse în plicuri sigilate. Smith era senin şi fericit, fiindcă-l „unsese" pe maşinist. Premiul îl cîştigă însă alt ins! Smith exclamă:

— Ia staţi niţel, eu unul nu-nghit şmecheria asta. A ghicit o viteză mai mare cu două mile decît a mea.

Comisarul de bord spuse:

— Domnule Smith, dumneata ai nimerit-o mai rău decît oricare alt om de pe punte. Astăzi am străbătut două sute şi opt mile.

— Păi bine, dom'le, zise Smith, tocmai aici am vrut să te aduc, pen'că, vezi matale, eu am pus colea, lămurit, două sute şi nouă. Dacă îţi mai arunci o dată ochii pe numerele mele, o să găseşti un 2 şi două zerouri, care va să zică înseamnă 200. Este? Şi după ele o să găseşti un 9 (2009), care va să zică înseamnă două sute nouă. Eu mă bat cu gîndul c-o să bag în buzunar bănişorii ăştia, dacă nu vă e cu supărare.

Concesiunea Gould & Curry poseda un teren de o mie două sute de picioare şi, la început, aparţinea în întregime celor doi oameni al căror nume îl purta. Domnul Curry deţinea două treimi din proprietate şi spunea că vînduse terenul pe două mii cinci sute de dolari bani gheaţă şi o gloabă de cal care-şi consumase toată valoarea, mîncînd fîn şi ovăz, în şaptesprezece zile — ceas cu ceas. Şi mai zicea că Gould vînduse locul pe o pereche de pături ordinare de-ale guvernului şi pe o sticlă de whisky din cel care ucide nouă oameni în trei ceasuri, iar pe un străin inocent, ţinînd vîrtos la băutură, îl lasă beteag pe viaţă. Patru ani după aceea, mina pe care o avusese valora, pe piaţa din San Francisco, şapte milioane şase sute de mii de dolari în aur curat.

În vremurile acelea de început, un mexican năpăstuit de sărăcie, care-şi ducea zilele într-un defileu, drept în spatele oraşului Virginia, avea şi el acolo un firicel de apă lat de un cot, care picura din coasta colinei,

șerpuind pe fîșia lui de pămînt. Societatea Ophir a separat o porțiune de-o sută de picioare din terenul ei minier și i-a dat-o mexicanului, în schimbul pîrîiașului său. Bucata aceea de o sută de picioare se vădi a fi cea mai bogată porțiune din întreaga mină: după patru ani de la încheierea tîrgului, valoarea ei pe piață (inclusiv a șteampului) era de un milion și jumătate de dolari.

Un individ care deținea un teren de douăzeci de picioare întindere din mina Ophir, mai înainte ca marile ei comori să fi fost dezvăluite oamenilor, se învoi să-și schimbe lotul pe-o mîrțoagă; și încă pe-un dobitoc care arăta așa de rău, de-ți era mai mare mila. La vreun an sau vreun an și mai bine după această întîmplare, cînd acțiunile Ophir s-au urcat pînă la trei mii de dolari piciorul de teren, omul cu pricina, care n-avea para chioară la sufletul lui, începuse să spună că el înfățișa cel mai izbitor exemplu de măreție și mizerie văzut vreodată pe lumea aceasta, fiindcă-i dădea mîna să călărească pe un cal de șaizeci de mii de dolari, însă nu ajungea să-și tragă de la gură destui bani ca să cumpere o șa, ci era silit să împrumute una sau să călărească gloaba pe spinarea goală. Mai zicea că, dacă ar fi să-l pricopsească norocul cu încă un cal de șaizeci de mii de dolari, chilipirul l-ar ruina cu desăvîrșire.

Un tinerel de vreo nouăsprezece ani, un prăpădit de telegrafist din fundul Virginiei — cu o leafă de o sută de dolari pe lună și care, cînd n-o scotea la capăt cu numele nemțești din lista călătorilor sosiți cu pachebotul la San Francisco, avea obiceiul de a le înlocui cu cele luate dintr-un vechi anuar de adrese din Berlin — a făcut avere pîndind telegramele ce-i treceau prin mînă, referitoare la afacerile miniere, și cumpărînd și vînzînd acțiuni prin mijlocirea unui prieten din San Francisco, potrivit informațiilor căpătate. O dată fu expediată din Virginia o depeșă particulară care anunța descoperirea unui bogat filon într-o mină însemnată, sfătuind ca secretul să fie păstrat pînă cînd se va putea asigura un stoc serios de acțiuni. Atunci el a cumpărat patruzeci de „picioare“ de acțiuni, la două-

zeci de dolari piciorul. După aceea a vîndut jumătate din ele la opt sute de dolari piciorul, iar restul la o cifră dublă. După trei luni era un om cotat la o sută cincizeci de mii de dolari și își dăduse demisia din postul de telegrafist.

Alt telegrafist — care fusese destituit de către societate fiindcă divulga secretele oficiului — luă înțelegere cu un om cu parale din San Francisco să-l informeze asupra rezultatului unui mare proces minier din Virginia la un ceas după ce amîndouă părțile vor fi primit vestea așteptată pe cale particulară. Pentru acest serviciu urma să capete o cotă grasă din profiturile vînzărilor și cumpărărilor încheiate de complicele său la această conspirație. În acest scop, el se travesti în miner întovărășit și se duse la un mic oficiu telegrafic secundar, situat în creierul munților. Acolo se împrieteni cu telegrafistul, în biroul căruia petrecea zi de zi, pîcîind din pipă și văicărindu-se că tovarășii săi cădeau din picioare și nu mai erau în stare să umble de istoviți ce erau. Dar totodată trăgea cu urechea la depeșele care treceau țăcănind prin aparat, venind din Virginia. În cele din urmă, depeșa particulară anunțînd rezultatul procesului zbură pe fir și, de îndată ce-o auzi, telegrafie prietenului său din San Francisco:

„M-am săturat de așteptare. Vînd partea mea din tovărășie și vin acasă."

Era semnalul asupra căruia se înțeleseseră. Dacă ar fi lăsat afară din text cuvîntul „așteptare", ar fi însemnat că procesul se încheiase cu o sentință contrarie. Prietenul așa-zisului miner întovărășit puse mîna pe un stoc din acțiunile minei, la un preț scăzut, mai înainte ca știrea să fi fost dată publicității; și drept urmare, făcu o avere frumușică.

La multă vreme după ce una din marile mine din Virginia devenise o societate pe acțiuni, vreo cincizeci de picioare de teren din emisia inițială se aflau încă în mîinile unui om care nici nu semnase actele la constituirea societății. Acțiunile căpătară o mare valoare, și cei interesați făceau pe dracu-n patru să-l scoată din pămînt din iarbă verde pe omul acela, însă

el dispăruse fără urmă. O dată, umblă zvonul că s-ar afla în New York. Vreo doi-trei speculanţi de bursă o şi porniră glonţ către est, dar nu izbutiră să dea de dînsul. Altă dată sosi vestea că s-a ivit prin Bermude şi, pe loc, vreo doi-trei speculanţi o întinseră în goană către est şi se îmbarcară cu destinaţia Bermude. Dar şi acolo, ia-l de unde nu-i! În cele din urmă se auzi de el tocmai din Mexic, iar un prieten al lui, care ţinea o dugheană cu spirtoase, strînse cîţiva bănişori, îl dibui, îi cumpără „piciorul" pentru o sută de dolari, se întoarse şi vîndu proprietatea cu 75.000 de dolari.

Dar ce rost are să vă îndrug în neştire tot soiul de întîmplări? Legendele Ţării Argintului sînt pline de exemple asemănătoare şi, oricît m-aş strădui, n-aş mai isprăvi cu înşiruirea lor. Am ţinut doar să-i dau cititorului o idee despre una din particularităţile acelor „timpuri de aur", pe care în nici un alt chip n-o puteam prezenta atît de izbitor; şi era necesar să pomenesc de ea, ca să puteţi căpăta deplina înţelegere a atmosferei acelei epoci şi acelui ţinut.

I-am cunoscut personal pe majoritatea acestor nababi de care am amintit aşa că, de dragul vechii noastre prietenii, le-am amestecat talmeş-balmeş ocupaţiile şi întîmplările prin care au trecut în aşa fel, încît localnicii de pe coasta Pacificului să nu-i poată recunoaşte pe aceşti oameni care s-au bucurat cîndva de faimă. Acum nu mai sînt „faimoşi", fiindcă mai toţi s-au cufundat iarăşi în sărăcie şi anonimat.

În Nevada umbla pe vremuri din gură-n gură povestea unei trăsnăi întîmplate cu doi din nababii ei — o poveste care poate s-o fi petrecut aievea, ori poate să fie numai o scorneală. O vînd şi eu cum am cumpărat-o.

Colonelul Jim mai scosese el nasul prin lume şi, de bine de rău, ştia cam cum merg treburile pe acest pămînt; însă colonelul Jack era de baştină dintr-un fund de ţară, dusese o existenţă de trudă grea, şi în viaţa lui nu dăduse cu ochii de vreun oraş. Aceşti doi oameni, blagosloviţi cu o avere picată din cer peste noapte, puseră la cale o vizită la New York:

colonelul Jack cu gîndul să vadă ce era de văzut, iar colonelul Jim spre a-l ocroti de vreo pacoste pe candidul său prieten. Au ajuns noaptea la San Francisco și au pornit-o la drum dis-de-dimineață. Sosiți la New York, colonelul Jack spuse:

— De-o viață de om am tot auzit vorbindu-se despre trăsuri, și-acu mi-am pus în cap să-mi fac și eu cheful; nu mă uit la franci, coste cît o costa. Hai cu mine!

O luară la picior pe trotuar și colonelul Jim chemă o brișcă elegantă. Dar colonelul Jack zise:

— *Nee*, dom'le! Nu-mi vîrî mie pe gît rablele astea de două parale. Sînt aici ca să petrec în lege și banii nu contează. Mi-a intrat în căpățînă să iau cea mai arătoasă trăsură ce se află pe piață. Uite că vine taman ce ne trebuie nouă. Oprește-o pe-asta gălbioară, cu poze pe ea! Nu te spăimînta! Iau toată cheltuiala pe seama mea!

Și uite-așa, colonelul Jim opri un tramcar gol, și se urcară amîndoi în el. Zice colonelul Jack:

— Nu-i cu haz, ai? A, să mă bată Ăl-de-Sus dacă nu! Perne și ferestre și poze, de nu-și mai găsește omul hodina! Ce-ar zice băieții de ne-ar putea ochi trăgînd bunătate de plimbare prin New York? Să fiu al naibii, tare-aș mai vrea să ne *poată* vedea.

Pe urmă scoase capul pe fereastră și-i strigă conductorului:

— Ian ascultă, Johnny, asta-*mi* convine! Și zău c-o să convină și buzunarului tău, pun prinsoare! Vreau să angajez hardughia asta pe toată ziua. Mort-copt îmi fac și eu cheful ăsta. Moșule, ia sloboade căișorii din hățuri! Să le sfîrîie copitele! Batem noi palma cu *tine*, flăcăiașule!

Conductorul își trecu mîna prin deschizătura ghișeului și ciocăni cu degetul ca să primească taxa — era înainte de folosirea gongurilor. Colonelul Jack îi luă mîna și i-o scutură cu căldură. Zise:

— Mă ochiși, șefule! Am bătut palma între gentlemeni. Ia miroase *asta* și vezi cum îți place!

Și puse o piesă de aur de douăzeci de dolari în mîna conductorului. După o clipă, acesta spuse că nu are de unde da restul.

— Dă-l naibii de rest! Fă-i vînt! Bagă-ți-l în buzunar!

După care se întoarse spre colonelul Jim și-i trase o palmă răsunătoare peste șold:

— Nu-i fain, ai? Să fiu spînzurat, dacă nu închiriez năzdrăvănia asta zi de zi, pe-o săptămînă întreagă.

Tramcarul se opri și se urcă în el o tînără domnișoară. Colonelul Jack o măsură cu privirea o clipă, pe urmă îl împunse cu cotul pe colonelul Jim, șoptindu-i:

— Să nu sufli o vorbă! Las-o să se plimbe cu trăsura, dacă are fata chef! Slavă Domnului, loc este de ajuns.

Tînăra fată își scoase portmoneul și-i înmînă colonelului Jack taxa.

— Ce-i cu asta? întrebă el.

— Dă-i, te rog, conductorului.

— Ia-ți banii-ndărăt, madam! Nu putem primi acest afront. Ești binevenită să te plimbi aci cît poftești, însă șarabana asta e tocmită și nu te putem lăsa să plătești nici un ban.

Fata se ghemui într-un colț, înspăimîntată. O bătrînă cu o coșniță în mînă se cățără anevoie în tramcar și întinse taxa.

- S-avem iertare, zise colonelul Jack. Ești ca la mătăluță acasă aici, madam, dar nu te putem lăsa să plătești. Așază-te binișor colea, măicuță, și să nu-ți faci nici un fel de grijă. Stai în largul dumitale, cum te-ai afla în trăsurica proprie!

Peste alte două minute, trei domni, două femei durdulii și doi copii intrară și ei în vehicul.

— Veniți încoace, prieteni, strigă colonelul Jack, nu luați seama la *noi*! Astăzi e petrecere pe veresie!

Apoi îi șopti colonelului Jim:

— Poftim, zic unii că cică New York-ul n-ar fi un oraș prietenos; da' eu unul nu mă dumeresc, nu știu ce să mai *zic*.

Se împotrivi oricărei încercări de a se da conductorului taxa cuvenită și ură fiecăruia, în chip cordial, un bun sosit. Oamenii începură să se lumineze asupra

situației și, băgîndu-și banii în buzunar, se veseliră de-a binelea în sinea lor de ciudata întîmplare.

Mai intră în vagon vreo duzină de pasageri.

— A, păi e loc *berechet*, zicea colonelul Jack. Poftiți înăuntru și simțiți-vă ca la dumneavoastră acasă! N-are nici un haz plimbarea pe răcoare, dacă n-are cin' să-i țină omului de urît.

Apoi, în șoaptă, către colonelul Jim:

— Zi și tu, zău așa, nu-s prietenoși newyorkezii ăștia? Și ia te uită la ei cum mai fac pe proștii! Munți de gheață ca oamenii ăștia nu găsești oriunde. Mie unuia îmi vine să cred că s-ar agăța și de-un dric, numai să aibă același drum.

Se urcară și alți pasageri; tot mai mulți și mai mulți. Amîndouă rîndurile de scaune erau înțesate și un șir de oameni stăteau în picioare, ținîndu-se de curelele atîrnate deasupra capului lor. Cete-cete, cu coșuri și boccele, se suiau pe acoperiș. Prin toate colțurile mocnea un ris abia stăpînit.

— Pe legea mea, dacă am văzut un toval mai neruşinat și o neobrăzare mai mare! Asta întrece tot ce-am văzut pînă azi; să fiu indian! șopti pe înfundate colonelul Jack.

Un chinez își croi și el drum înăuntru prin înghesuială.

— Ține-mă, Doamne! murmură colonelul Jack. Oprește, surugiu! Păstrați-vă locurile, doamnelor și domnilor. Să nu vă doară capul de nimica, totul e plătit. Surugiu, învîrte-i peste tot pe tîrgoveții ăștia cît poftesc de mult! Sînt prietenii de-ai noștri, mă-nțelegi! Du-i prin toate părțile și dacă mai ai nevoie de bani, treci pe la Sîntu Nicolae și facem noi socoteala. Călătorie plăcută, doamnelor și domnilor, umblați sănătoși cît vă trage inima, n-o să vă coste nici un bănuț!

Cei doi camarazi coborîră din tramcar și colonelul Jack rosti:

— Jimmy, e locul cel mai prietenos pe care l-am văzut vreodată. Chinezul ăsta și-a făcut vînt înăuntru ca la el acasă. Nici nu se sinchisește de noi. Dacă mai stăteam oleacă, pun capul că ne trezeam și cu

ceva negri. Pe legea mea, la noapte va trebui să ne baricadăm ușile, altminteri te pomenești că vreo cîțiva din puișorii ăștia încearcă să și doarmă cu noi în pat.

Capitolul II

Moartea lui Buck Fanshaw — Pricina morții — Pregătirile de înmormîntare — Scotty Briggs în delegație — Cum l-a vizitat pe pastor — Scotty nu-i în stare să-și joace cartea — Pastorul le cam încurcă — Încep să se lumineze amîndoi — O iau iar de la capăt — Meritele civice ale lui Buck Fanshaw — Cum să-ți „scuturi mama" — Înmormîntarea — Scotty Briggs în rolul de profesor la școala de duminică.

Cineva a spus că, dacă vrei să cunoști o obște, trebuie să observi tipicul după care se desfășoară acolo înmormîntările și să afli ce fel de oameni sînt îngropați cu mai mare pompă. Nu pot să spun precis care categorie de oameni erau îngropați cu mai multă strălucire în această „epocă de aur" a noastră: distinsul binefăcător public sau aventurierul distins? Se prea poate ca ambele bresle principale sau categorii de căpetenie ale societății să-și fi cinstit în mod egal morții iluștri; și, prin urmare, negreșit că filozoful din care-am citat ar fi trebuit să fie martor la două înmormîntări reprezentative în Virginia, mai înainte de a-și forma părerea asupra oamenilor de pe meleagurile acelea.

A fost mare tămbălău pe socoteala lui Buck Fanshaw, cînd a murit. Era un cetățean cu vază. Își ucisese „omul lui", nu într-o harță personală, e drept, ci luînd apărarea unui străin copleșit în mod necavaleresc de numărul vrăjmașilor. Ținuse un „salon" de băuturi, somptuos. Fusese proprietarul unei neveste foarte frumoase, de care a putut să se lepede, fără nici o formalitate de divorț. Deținuse o situație înaltă în sectorul pompieresc și fusese un adevărat

Warwick[1] în materie de politică. La moartea lui s-a iscat mare bocet și jale prin tot orașul, dar mai cu seamă în vastul strat de jos al societății.

Ancheta a stabilit că Buck Fanshaw, doborît de delirul unei febre tifoide pustiitoare, luase arsenic, își trăsese un glonte în trup, își retezase grumazul și sărise pe fereastră de la al patrulea etaj, frîngîndu-și gîtul. Iar după cuvenita deliberare, juriul, scăldat în lacrimi și cu inima grea de mîhnire, însă cu inteligența neorbită de durere, dăduse un verdict de: moarte „prin voia Domnului". Ce s-ar face lumea asta, fără jurați?

Se făcură pregătiri uluitoare pentru înmormîntare. Toate vehiculele din oraș fură închiriate, toate taver nele puseră doliu, toate stindardele municipale și ale corpului pompierilor fură lăsate în bernă și toți pompierii primiră ordin să se prezinte în uniformă și să-și aducă sacalele drapate cum se cuvine, în negru. Acum — dați-mi voie să remarc în paranteză — de vreme ce toate popoarele de pe pămînt au aventurierii lor care le reprezintă în Țara Argintului și, cum fiecare aventurier a adus cu el argoul națiunii sau al localității sale, combinațiile dintre ele au făcut ca jargonul din Nevada să fie cel mai bogat, nețărmurit de variat și mai pitoresc din toate cîte s-au aflat pe lumea aceasta, afară de minele din California, în „zilele de demult". Limbajul Nevadei era argoul. Era anevoie să rostești o predică fără să te folosești de el — și să fii înțeles. Fraze ca: „Pun capul jos!" sau „Nu, nu, cu ochii închiși, nu", „Irlandezii să nu se prezinte!" și alte o sută de același soi, ajunseră atît de banale, încît cădeau de pe buzele vorbitorilor fără ca ei să-și dea seama. Foarte adesea se întîmpla aceasta cînd erau depășiți de subiectul care se discuta și, prin urmare, cuvintele ajungeau să nu mai însemne nimic.

După ancheta asupra morții lui Buck Fanshaw, se ținu o adunare a frăției „celor cu păr tuns scurt",

---

[1] Vestit conducător de oști englez, din veacul al XV-lea, supranumit: „Făcătorul de regi".

căci pe coasta Pacificului nu se poate clinti un fir de praf fără o adunare publică în care să fie exprimate sentimentele celor de față. S-au votat rezoluții pline de regrete și s-au constituit felurite comitete și comiții. Printre altele, un comitet format dintr-un membru „unic" fu însărcinat să-l cheme pe pastor, un proaspăt mielușel al Domnului, un tinerel firav, blînd și spiritualizat, abia sosit dintr-un seminar din răsăritul Statelor Unite, care habar n-avea de deprinderile minerilor. Membrul comitetului, „Scotty" Briggs, făcu deci vizita de rigoare; și pînă în ziua de apoi merita să dai parale bune ca să-l auzi pe pastor povestind cum a decurs vizita. Scotty era un vlăigan cam din topor, a cărui ținută obișnuită — cînd se afla în vreo misiune oficială, încărcată de răspundere, cum era treaba aceea cu comitetul — era un coif de pompier, o flanelă roșie ca văpaia, o cingătoare de piele de care atîrna o cheie franceză și un revolver, haina aruncată peste braț și pantalonii vîrîți în carîmbii cizmei. Înfățișa un vizibil contrast cu palidul student în teologie. E cinstit însă să spunem, în treacăt, că Scotty avea o inimă de aur și că era însuflețit de o puternică dragoste pentru prietenii săi, așa că nu se vîra niciodată în vreo încăierare cînd putea să se țină deoparte în mod rezonabil. Și, într-adevăr, se spunea îndeobște că, ori de cîte ori cercetai pricina vreunei lupte purtate de Scotty, totdeauna ieșea la iveală că la început nu fusese vorba de vreo răfuială personală ci doar că, mînat de bunătatea lui înnăscută, intrase în horă nesilit de nimeni, sărind în ajutorul celui aflat la strîmtoare. Era prieten la toartă cu Buck Fanshaw — de ani de zile — și deseori se vîrîseră împreună în tot soiul de chichioane și aventuri. Într-o anumită împrejurare își zvîrliseră hainele de pe ei și luaseră partea celui mai slab într-o scărmăneală între străini; iar după ce cîștigaseră o biruință dobîndită cu greu, se întorseseră și descoperiseră că oamenii cărora le săriseră în ajutor părăsiseră lupta de mult; nu numai atît, ba încă le șterpeliseră și hainele și-și luaseră valea cu ele! Dar să ne întoarcem la vizita lui Scotty la pastor. Acum

era pornit într-o misiune tristă și chipul lui era însăși icoana mîhnirii. Fiind primit în casă, se așeză în fața slujitorului amvonului; își puse coiful de pompier peste manuscrisul unei predici neterminate, sub nasul pastorului; scoase din coif o basma roșie de mătase; își șterse fruntea și trase un impresionant și sinistru oftat, în chip de explicație a trebii care-l aducea acolo. I se puse un nod în gît și chiar vărsă cîteva lacrimi, însă izbuti cu o sforțare să-și stăpînească glasul și spuse pe un ton lugubru:

— Dumneata ești bobocul care învîrte morișca de scriptură de peste drum?

— Dacă sînt... ce? Iartă-mă, dar am vaga impresie că nu înțeleg.

Scotty mai scoase un oftat și-o jumătate de suspin, și-o luă de la capăt:

— Păi, vezi matale cum devine cazul, sîntem nițeluș cam cu funia de gît și băieții s-au chitit că poate o să pui și dumneata umărul, dacă te țin băierile... adică, dacă ai vreun fel de drept și dacă ești jupînu ăl mai mare la firma de psalmi de peste drum.

— Eu sînt păstorul însărcinat cu îndrumarea turmei de enoriași al cărei altar se află alături.

— Cum adică? Ia-mă cu binișorul!

— Sfetnicul duhovnicesc al micii congregații de credincioși, al cărei sanctuar se învecinează cu acest domiciliu privat.

Scotty se scărpină în cap, chibzui o clipă și-apoi spuse:

— Mă cam iei în bășcălie, frate-miu. Socot că nu pot să țin potul ăsta. M-ai încuiat și mă arunc.

— Ce face? Iartă-mă. Ce-ai intenționat să spui?

— Ce mai ala-bala, m-ai luat prea la fix. Sau poate că amîndoi am feștelit-o, într-un fel. Eu nu le văd pe-ale dumitale și nici dumneata pe-ale mele. Uite cum stă socoteala: unul din băieți a dat ortu popii și vrem să-i înjghebăm o petrecere de adio să se ducă buhul, așa că acum m-au stîrnit ca să le scot așa, bătînd din palme, pe careva ca să ne macine cu morișca lui oleacă de bîrîială plîngăreață și să-l treacă frumușel dincolo.

— Prietene, îmi pare că mă încurci tot mai rău. Remarcile dumitale sînt cu desăvîrșire incomprehensibile pentru mine. Nu le-ai putea simplifica, într-un anumit mod? Mai întîi am crezut că poate te-am înțeles, însă acum bîjbîi și rătăcesc prin beznă. Ai rezolva problema mai expeditiv dacă te-ai restrînge singur la enunțarea categorică a faptelor, purificată de acumulări obstructive, de metafore și alegorii?

Altă pauză și o mai îndelungată chibzuință. Apoi iarăși grăiește Scotty:

— Eu unul chitesc că trebuie să zic pas.

— Poftim?

— Mi-ai tăiat licitația, partenere.

— Tot nu izbutesc să desprind semnificația spuselor dumitale.

— Păi bine, ultima carte pe care ai atacat-o mă lasă țuț — cam așa devine cazu. Nu pot nici să tai cu atu, nici să răspund la culoare.

Pastorul se cufundă în fotoliul lui, năucit; Scotty își rezemă capul în palme și se lăsă pradă gîndurilor. Deodată fața i se lumină, mîhnită, însă încrezătoare.

— Acum am dibăcit-o, văd că te-ai dumerit, zise el. Ce ne trebuie nouă e un tartor în Evanghelie. Te-ai lămurit?

— Ce anume?

— Un tartor în d-ale Evangheliei. Un preot.

— A! De ce n-ai spus așa de la început? Îndeplinesc funcția de pastor — preot.

— Acu mai vii de-acasă! Ai văzut unde am manc și le joci ca la carte. Bate palma ici! — și întinse blînd o labă vînjoasă, care se închise peste mîna mică a predicatorului, scuturînd-o, în semn de simpatie frățească și de fierbinte recunoștință.

— Acu sîntem în ordine, frate-miu. Hai s-o luăm de la capăt! Nu te uita că mă cam smiorcăi — pen'că ne-a cam lovit cu leuca necazu. Vezi 'mneata, unul din băieți s-a dus pe copcă...

— Unde s-a dus?

— Pe copcă, a aruncat buretele, înțelegi.

— A aruncat buretele?

— Da; a dat cu piciorul în găleată.

— Aha! a plecat către acel tainic tărîm din ale cărui meleaguri nici un călător nu se mai întoarce.

— Să se întoarcă? Te cred și eu că nu. Păi, frate-miu, *e mort* țeapăn!

— Da, înțeleg!

— Nu zău, chiar așa? Vezi matale, îmi dădeam cu părerea că de, cine știe, s-ar putea să le mai încîlcești încă o dată. Da, pricepi, a murit iarăși...

— *Iarăși?* Cum adică, a mai fost mort vreodată, pînă acum?

— Mort pînă acum? Aș! Da' ce-ți trece 'mneatale prin cap? Că omul are în piept atîtea vieți cît un cotoi? Da' poți să pui la bătaie tot bănetul, că acu e grozav de mort, sărmanul băiat și tare aș vrea să nu mai fi apucat ziua asta. Nu-mi trebuie alt prieten mai bun decît Buck Fanshaw. Îl știam și cu ochii închiși; și cînd cunosc un om ca el, mă las și tăiat în bucățele pentru dînsul, m-auzi dumneata? Dacă-l judeci așa, cu toptanul, frate-miu, nu s-a văzut om mai inimos decît el în toate minele. Nu ezistă om care să fi pomenit vreodată că Buck Fanshaw și-a lăsat vreun prieten în nevoie. Dar le-am pus cruce la toate astea, știi, le-am pus cruce. Ce să *ne* mai batem gura de pomană? L-a umflat.

— L-a ...?

— Da, moartea, adică. Ei, ei, ei, trebuie să ne lăsăm păgubași în privința lui. Da, zău! Cînd *stai* să te gîndești, amarnică mai e și lumea asta. Ai, ce zici? Dar, frate-miu, ce mai ținea la tăvăleală, mamă, mamă! Să-l fi văzut la lucru, numai ce-l stîrnea careva! Era un flăcău vînjos ca un taur; și avea un ochi de sticlă! Doar să-i fi scuipat în obraz și să-i lași loc de ajuns, potrivit cu puterea lui; și era mai mare dragul să-l vezi cum își suflecă mînecile și se pornește pe treabă. Era cel mai mare pehlivan și pui de tîlhar care-a făcut vreodată umbră pămîntului. Frățioare, era meșter la asta, de te lăsa rece! La asta era mai grozav decît un indian!

— La asta! La ce anume?

— La împușcat. La ochit. La luptă, pricepi matale. Nu-l dădea un continental pe nimeni altul. Să mă

ierţi, prietene, fiindcă era cît pe-aci să-i trag aşa, verde, nişte sudălmi; dar vezi că mă aflu la mare ananghie cu tîrguiala asta, din pricină că trebuie să-mi calc pe suflet şi să zugrăvesc toate celea cu vorbe atît de mieroase. Dar de! zor-nevoie să-i facem cinstea. N-ai cum să ocoleşti asta: eu unul, să mă tai, şi tot nu văd cum s-ar putea. Acu, dacă te putem face să ne ajuţi să-l băgăm în pămînt.

— Să rostesc discursul funebru? Să asist la funeralii?

— Funerarii... sună bine! Da. Asta-i: ăsta-i micul joc care ne convine. Aveam de gînd s-aranjăm lucrurile fără să ţinem cont de nimic, ştii. Iar dînsul, nu-i vorbă, totdeauna a fost cusurgiu, aşa că te cred şi eu că înmormîntarea lui n-o să fie treabă de mîntuială: o placă de argint masiv pe coşciug, şase caĭ cu pene pe cap la dric şi un negru pe capră, cu cămaşă scrobită şi cu un ţilindru, casaţie. Cam la cît o să ne scoată treaba asta? Şi-o să ne îngrijim şi *de mătăluţă*, frate-miu. O să aruncăm în dumneata cu paraua de-o să zici ce-i asta! O să ai o cupea şi tot ce-ţi poftişte inima, numai să-ţi iei picioarele la spinare spre noi şi ne ocupăm noi de toate. Am aranjat pentru dumneata cu cîţiva flăcăi să stea în spate, la casa lui Număru Ainţ, şi să n-ai nici o teamă. 'Mneata n-ai altă bătaie de cap decît să te duci şi să-ţi trîmbiţezi cîntarea, şi... poţi să te culci pe-o ureche, chiar dacă nu vinzi un singur dangăt de clopot. Trece-l pe Buck pe lumea ailaltă aşa, cît mai pe cinste, frate-miu, fiindcă oricine l-a ştiut o să-ţi spună că era unul din cei mai nepătaţi oameni ce s-a văzut vreodată pîn minele noastre. Oricît ai umfla-o de tare, tot n-o să fie prea mult. Era de felul lui un om care nu înghiţea niciodată să vadă că merg lucrurile prost. A făcut mai mult decît oricare altul pentru ca să aducă pacea şi tihna în oraşul ăsta. Cu ochii mei l-am zărit snopind patru „Greasers"[1] în unspe minute. Dacă un lucru avea nevoie să fie pus pe roate, apăi nu era el omul să se ţină morţiş după careva care să-i slujească, ci călca apăsat şi punea ordine el singur. Nu

[1] Poreclă injurioasă, dată în Far-West, mexicanilor.

era catolic. N-aş zice aşa ceva. Era chiar pornit împotriva lor. El ştia una şi bună: „Nici un irlandez să nu se prezinte!“ Dar în ochii lui nu eczista nici o deosebire în privinţa asta cînd era vorba de drepturile unui om — şi aşa, uite, cînd nişte derbedei au tăbărît pe gropniţa de ciolane a catolicilor şi s-au apucat s-o împărţească în loturi de parcelare, mamă-mamă, ce s-a mai pus pe capul lor! Şi ce i-a mai scărmănat! Eram de faţă, şefule, şi am văzut toată tărăşenia chiar cu ochii mei.

— Asta a constituit o acţiune foarte bună, într-adevăr — cel puţin imboldul era bun — chiar dacă fapta nu era strict justificabilă. Decedatul avea vreo convingere religioasă? Cu alte cuvinte, simţea dînsul vreo dependenţă faţă de, sau recunoştea apartenenţa de-o putere mai înaltă?

Altă pauză meditativă.

— Pe cît mă taie capul, m-ai pus iarăşi la podea, frăţioare. N-ai putea să mai spui o dată, de la capăt, şi să spui rar?

— Ei bine, ca să simplificăm oarecum; era dînsul — sau mai curînd a fost vreodată — în relaţii cu vreo organizaţie îndepărtată de obiective laice şi devotată jertfirii de sine, în interesul moralităţii?

— Nouă cîştigă, pontează pe altă carte, partenere!

— Ce trebuie să înţeleg că aţi intenţionat să spuneţi?

— Zău aşa, eşti mult prea tare pentru mine, să ştii. Cînd intri în acţiune cu stînga, muşc ţărîna de fiecare dată. De cîte ori mergi cu o chintă spartă, îţi intră în plin; pe cînd eu unul n-am baftă nici de sămînţă. Hai să facem pachetul încă o dată.

— Cum adică? Să începem relatarea de la capăt?

— Ai nimerit-o.

— Foarte bine. Era defunctul om bun şi...

— Aşa da, asta am prins-o. Nu mai spune nici un cip, pînă nu mă uit ce-am în mînă. Dacă era om bun, zici 'mneata? Frăţioare, n-am cuvinte să-ţi spun asta. Era cel mai bun om ce s-a văzut vreodată, fratemiu; te-ai fi dat în vînt după omul ăsta. Putea să stingă în bătăi pe orice nătărău de tonajul lui, din America. La alegerile trecute, a înăbuşit încăierarea

mai-nainte de a se încinge, şi toată lumea spunea că era singurul om care ar fi putut face aşa ceva. A dat buzna înăuntru cu o cheie franceză într-o mînă şi o goarnă în cealaltă şi-n mai puţin de trei minute mi ţi-a şi trimis acasă pe targă paişpe oameni. A spart toată gaşca şi a împiedicat harţa, mai-nainte ca altcineva să fi avut prilejul să dea măcar o lovitură. Era totdeauna pentru pace şi izbutea să aibă pace — nu putea să-nghită zarvă şi tulburări. Frate-miu, pieirea lui a fost o mare pierdere pentru oraşul ăsta. Le-ar gîdila inima băieţilor, dacă ai putea să croieşti ceva de soiul ăsta şi să-i faci omului dreptate. Poftim! O dată, cînd nişte „Micks"[1] au început s-arunce cu pietre prin ferestrele şcolii metodiste de duminică, Buck Fanshaw — aşa, după capul lui — şi-a închis dugheana, şi-a luat o pereche de pistoale de şase focuri şi a făcut de gardă în jurul şcolii duminicale. Zice el: „Nici un irlandez să nu se prezinte!" Şi nici nu s-a arătat vreunul. Era cel mai vînjos om de prin munţii ăştia, frate-miu! Putea s-alerge mai repede, să sară mai sus, să lovească mai tare şi să înghită mai mult whisky — fără să-i vină pe nas — decît oricare alt bărbat de-aci, cale de şapşpe comitate. Trece-o şi pe asta în cîntare, frate-miu; o să le placă băieţilor mai mult decît orice-ai putea spune. Şi mai poţi să-i zici, frate-miu, că niciodată nu şi-a scuturat mama.

— Niciodată nu şi-a scuturat mama?

— Aşa cum îţi zic; oricare dintre băieţi o să-ţi spună la fel.

— Bine, dar la ce-ar fi *trebuit* s-o scuture?

— Vezi că asta zic şi eu — dar unii inşi mai fac şi d-alde astea.

— Nu oameni care se bucură de oarecare reputaţie.

— Ei, chiar unii care cîntăresc nici prea-prea, nici foarte-foarte.

— După opiniunea mea, omul care ar comite orice formă de violenţă personală asupra propriei sale mame, s-ar cuveni să...

---

[1] Irlandezi.

— Las-o mai moale, şefule, ai tras un cec fără nici un fel de provision. Unde voiam eu s-ajung era că niciodată nu *şi-a azvîrlit mama pe drumuri*; nu prinseşi? Nu, zău aşa. I-a dat o casă în care să stea şi parcele în oraş şi bani cu toptanul şi îşi bătea capul şi avea grijă de ea tot timpul; şi cînd ea a căzut la pat cu vărsat, să fiu al dracului dacă n-a stat la căpătîiul bătrînei, fără să-nchidă ochii nopţi în şir şi a doftoricit-o cu mîna lui! Să mă ierţi dacă vorbesc aşa, însă zău că mi-a ţîşnit dintr-o dată, m-a luat gura pe dinainte. M-ai tratat ca pe-un gentleman, frate-miu, şi nu-s eu omul care să te calc pe bătătură dinadins. Cred că eşti nepătat. Cred că eşti om dintr-o bucată, frate-miu. Îmi placi şi o să-l năucesc în bătăi pe oricine îndrăzneşte să nu te placă. O să-l tărbăcesc pînă n-o să se mai poată deosebi el singur de un hoit rămas de anul trecut! Bate palma ici! (Altă frăţească strîngere de mînă şi iese din scenă.)

Funeraliile acestea au fost tot ce-şi puteau dori „băieţii". Aşa minunăţie de pompe funebre nu se mai văzuse niciodată în Virginia. Dricul împănoşat; fanfarele care-i trăgeau la prohoduri jalnice; obloanele prăvăliilor trase; steagurile lăsate în bernă; nesfîrşita procesiune de societăţi „secrete" în uniformă tîrîndu-se în urma dricului; batalioane militare şi companii de pompieri cu tulumbele drapate în negru; trăsurile oficialităţilor şi cetăţenii urmînd cortegiul în vehicule sau pe jos; toate laolaltă atrăgeau valuri-valuri de spectatori pe trotuare, pe acoperişuri şi la ferestre. Şi ani de zile după aceea, gradul de măreţie atins la orice desfăşurare de pompă civică în Virginia a fost determinat prin comparaţie cu înmormîntarea lui Buck Fanshaw.

Scotty Briggs, în calitate de purtător al panglicilor sicriului şi de persoană îndoliată, ocupa un loc proeminent în cortegiu; iar cînd s-a sfîrşit predica şi cînd cea din urmă frază a rugăciunii pentru odihna sufletului celui mort s-a înălţat spre ceruri, el a răspuns cu glasul scăzut, dar cu multă simţire:

— AMIN. Să nu se prezinte nici un irlandez!

Cum răspunsul acela strivitor apărea lipsit de orice legătură cu împrejurarea, probabil că nu era altceva

decît un umil tribut plătit amintirii prietenului care-l părăsise: fiindcă, așa cum spusese odată Scotty, era „deviza“ lui.

În zilele ce-aveau să vină, Scotty Briggs a dobîndit distincția de-a deveni singurul pocăit întors în sînul bisericii, care-a fost cules vreodată dintre aventurierii din Virginia; și reieșea limpede că omul care avea pornirea de a îmbrățișa cauza celui mai slab dintr-o noblețe sufletească înnăscută nu alcătuia un material de disprețuit pentru a croi un creștin. Creștinarea nu-i știrbi generozitatea, nici nu-i scăzu curajul; dimpotrivă, dădu o îndrumare inteligentă celei dintîi și un cîmp mai larg de activitate celuilalt. Era vreo mirare, dacă clasa lui făcea progrese mai rapide decît celelalte, la școala duminicală? Cred că nu. Le vorbea plevuștei lui de pionieri într-un limbaj pe înțelesul lor. A constituit un privilegiu însemnat pentru mine să-l aud — cu o lună înainte de-a muri — istorisind clasei sale frumoasa poveste a lui Iosif și-a fraților săi, „fără s-arunce ochii pe carte“. Las pe seama cititorului să-și închipuie cam cum suna improvizația, cum curgea, împănată de argou, de pe buzele acestui grav și sincer profesor, și ascultată de micii lui elevi cu un interes arzător, care arăta că erau tot așa de inconștienți ca și el de faptul că s-ar fi comis o violare a lucrurilor sfinte!

Capitolul III

Primele douăzeci și șase de morminte din Nevada — Oamenii de seamă din ținut — Omul care și-a împlinit duzina de asasinate — Curtea cu juri — Specimene de jurați — Un cimitir particular — „Desperados“ — Pe cine ucideau — Trezirea pasagerului obosit — Satisfacție fără luptă.

Primele douăzeci și șase de morminte din cimitirul orașului Virginia erau ocupate de oameni *asasinați*. Așa spunea toată lumea, așa credea toată lumea și așa se va spune și se va crede în vecii vecilor. Pricina

pentru care se săvîrşeau atîtea omoruri era că într-un nou ţinut minier predomină elementele brutale; iar un individ nu este respectat pînă ce nu „şi-a ucis omul". Aşa suna expresia folosită pe meleagurile acelea.

Dacă sosea în localitate vreun ins necunoscut, nimeni nu întreba dacă era capabil, cinstit, harnic, ci doar atît: „Şi-a ucis omul?" Dacă nu-l ucisese, era coborît la rangul unei persoane lipsite de însemnătate; în caz afirmativ, căldura primirii sale depindea de numărul morţilor pe care-i avea pe conştiinţă. Era foarte anevoie să dobîndeşti un loc de frunte, fără să nu-ţi pătezi mîinile cu sînge; dar cînd venea un om care avea pe suflet vreo cinci-şase victime, i se recunoştea pe dată valoarea, iar prietenia lui era căutată.

Multă vreme în Nevada, avocatul, ziaristul, bancherul, căpetenia aşa-numiţilor „desperados"[1], cartoforul cel mai pătimaş ca şi patronul tavernei erau consideraţi pe aceeaşi treaptă socială, ba încă această treaptă li se părea fruntaşă. Cea mai ieftină şi mai uşoară cale de a deveni un om cu trecere şi de-a fi respectat de întreaga obşte era să stai îndărătul tejghelei unui bar, să porţi un ac de cravată cu diamant şi să vinzi whisky. Nu sînt sigur, dar pare-mi-se că patronul barului era pus chiar ceva mai presus decît oricare alt membru al societăţii. Cuvîntul lui avea greutate. Se bucura de privilegiul de a hotărî cum să iasă alegerile. Nici o acţiune importantă nu putea izbîndi fără aprobarea şi conducerea patronilor de taverne. Era o mare favoare cînd patronul unui bar primea să fie judecător de pace sau consilier municipal. Tinerii ambiţioşi nu rîvneau atît la cinstea de a deveni magistraţi sau ofiţeri în armată sau marină, cît la demnitatea de patron de tavernă.

Să fii patron de tavernă şi să ucizi un om însemna să capeţi faimă. De aceea să nu vă miraţi dacă aflaţi că în Nevada mulţi oameni nevinovaţi au fost asasinaţi pe temeiul unor pretexte de nimica: atît de nerăbdător era ucigaşul de a dobîndi prestigiul şi de a

[1] Oameni în afara legii, gata la orice.

lepăda impresia împovărătoare că prietenii săi nu dau doi bani pe reputaţia lui! Am cunoscut doi tineri care au încercat „să-şi ucidă omul lor“ numai din această pricină — şi au fost răsplătiţi pentru osteneală... fiind ucişi chiar ei. „Uite-l pe ăla care a omorît pe Bill Adams!“ era pentru soiul acesta de oameni o laudă mai mare şi mai plăcută decît orice alt elogiu plin de admiraţie ce ar putea fi rostit de buze omeneşti.

Dintre oamenii care i-au ucis pe locatarii primelor douăzeci şi şase de morminte din Virginia n-a fost nici unul pedepsit. De ce? Fiindcă Alfred cel Mare, cînd a inventat Curtea cu juri — şi el a ştiut că a întocmit-o astfel pentru a asigura de minune în părţirea justiţiei în acea perioadă îndepărtată — nu şi-a dat seama că în secolul al XIX-lea condiţiile sociale se vor schimba atît de radical încît, dacă nu se va scula el din mormînt ca să adapteze împrejurărilor sistemul juridic, Curtea cu juri va deveni ea însăşi cea mai ingenioasă metodă pe care o poate făuri mintea omului pentru *a înfrînge* dreptatea. Într-adevăr, cum şi-ar fi putut el închipui că noi, ca nişte neghiobi, vom folosi mai departe Curtea cu juri, după ce împrejurările o vor despuia de orice utilitate? Tot astfel cum nu şi-ar fi putut închipui că vom mai folosi cadranul solar, cînd avem cronometre. În vremea sa, noutăţile nu puteau circula repede şi de aceea se putea găsi un juriu alcătuit din oameni cinstiţi şi inteligenţi, care, totuşi, să nu fi aflat de cazul pe care-l judecau. Dar în zilele noastre, cînd există telegrafe şi ziare, metoda lui ne sileşte să alegem juraţi numai dintre proşti şi nemernici, fiindcă sistemul înlătură cu rigiditate pe oamenii cinstiţi şi cu minte.

Îmi amintesc de una din jalnicele farse care se numeau în Virginia „proces la Curtea cu juri“.

Un „desperado“, cunoscut pentru isprăvile sale, ucisese în chipul cel mai stupid şi mai cinic, cu sînge rece, pe un bun cetăţean al oraşului, Mr.B. Desigur, ziarele erau pline de reportaje asupra acestei crime, şi toţi oamenii în stare să citească le citeau. Şi, desigur, toţi oamenii care nu erau surzi, muţi sau idioţi vor-

beau despre această crimă. Se alcătui o listă de juraţi propuşi şi Mr.B.L., un avocat de vază şi cetăţean respectat, fu întrebat — la fel cum ar fi fost întrebat în oricare tribunal din America:

— Aţi auzit despre această omucidere?

— Da.

— Aţi discutat despre acest subiect?

— Da.

— V-aţi exprimat vreo părere asupra ei?

— Da.

— Aţi citit relatări despre crimă în ziare?

— Da.

— Nu avem nevoie de dumneavoastră.

Un preot inteligent, apreciat şi foarte stimat; un negustor cu mult caracter şi de-o cinste încercată; un administrator de mină deosebit de inteligent, capabil şi cu o reputaţie nepătată; proprietarul unui şteamp de cuarţ — om cu o excelentă situaţie — au fost toţi chestionaţi în acelaşi fel şi lăsaţi cu toţii deoparte. Fiecare din ei încredinţă pe judecători că articolele citite şi discuţiile auzite nu i-au influenţat într-atît mintea, încît o mărturie depusă sub jurămînt să nu-i poată modifica părerea şi să-i îngăduie a da un verdict just şi conform cu faptele; dar, fără îndoială, procesul nu putea fi încredinţat unor astfel de oameni... Numai neştiutorii puteau fi apţi de a împărţi dreptatea neprihănită.

Iar după ce s-a epuizat chestionarea riguroasă a tuturor celor propuşi, s-a înjghebat un juriu alcătuit din doisprezece oameni care au jurat că n-au auzit, n-au citit, n-au discutat şi nici nu şi-au exprimat vreo părere asupra unei crime — despre care aflaseră pînă şi pietrele de pe străzi şi turmele din imaşuri! Era un juriu compus din doi aventurieri, doi josnici politicieni de berărie, trei patroni de bar, doi fermieri care nu ştiau să citească şi trei nătărăi, adevăraţi măgari cu două picioare! A ieşit la iveală după aceea că unul din aceştia credea că incestul şi provocarea de incendii sînt unul şi acelaşi lucru.

Verdictul dat de aceşti juraţi a fost: „Achitat". La ce altceva te puteai aştepta din partea lor?

Sistemul Curții cu juri prigonește inteligența, cinstea și răsplătește ignoranța, prostia și sperjurul. E o rușine să folosim mai departe asemenea sisteme, numai și numai pentru că erau bune acum o mie de ani. În epoca noastră, cînd un gentleman care deține o înaltă platformă socială, inteligență și cinste jură că mărturia sa, depusă sub jurămînt solemn, va cîntări pentru el mai mult decît palavrele rostite la răspîntii sau decît neroziile și relatările presei — după ureche și după vorbe-n vînt — valorează cît o sută de jurați care vor jura pentru ignoranța și neghiobia lor: în mîinile celui dintîi, justiția va fi mai sigură decît în mîinile celorlalți. De ce oare nu poate fi schimbat sistemul, în așa fel încît să ofere oamenilor cinstiți și cu minte o *șansă egală* cu cea oferită nătărăilor și nelegiuiților? Este drept oare — așa cum se întîmplă în zilele noastre — să favorizezi o categorie de oameni și să prejudiciezi alta, într-o țară care se laudă că toți cetățenii săi sînt liberi și egali? Candidez în alegeri și am de gînd să mă „agăț" de legea Curților cu juri. Doresc să o modific astfel încît să dau o răsplată inteligenței, cinstei și caracterului; iar pentru idioți, șarlatani și oameni care nu citesc ziarele, boxele juraților să rămînă închise.

Dar, fără îndoială, voi fi înfrînt: de cîte ori mă străduiesc să salvez țara aceasta, „nu se prinde" și pace — ajung la covrigi.

Intenția mea, cînd am început acest capitol, era de a spune ceva despre atmosfera creată de acei „desperados" în „epoca de aur" a Nevadei. Să încerci o portretizare a acestei ere și a acestui ținut, lăsînd la o parte sîngele curs și măcelul, ar fi ca și cum ai face portretul religiei mormone[1] și n-ai pomeni de poligamie. Un „desperado" bătea țanțoș străzile, cu un aer de împăunare egal cu numărul omuciderilor săvîrșite; iar un singur semn de recunoaștere — o clătinare de cap din partea lui — era de ajuns pentru un umil admirator ca să devină fericit pentru tot

[1] Sectă religioasă înființată la mijlocul secolului trecut, permițînd poligamia. Adepții ei s-au stabilit în statul Utah din Statele Unite.

restul zilei. Respectul ce i se arăta unui „desperado“ cu întinsă reputaţie şi care „întreţinea cimitirul lui particular“ — cum era vorba pe-atunci — era foarte pronunţat şi se acorda bucuros. Cînd umbla de-a lungul trotuarului purtînd surtucul lui cu coada lungă cît o zi de post, cu cizmele cu vîrf bont, sclipitoare, şi cu pălărioara lui cochetă, cu borul mare, trasă ştrengăreşte pe ochiul stîng, plevuşca aventurierilor se dădea la o parte din calea „maiestăţii sale“. Cînd intra în vreun restaurant, chelnerii îi lăsau în plata Domnului pe bancheri şi pe negustori, ca să-l copleşească pe aventurier cu serviciile lor slugarnice; cînd îşi croia drum cu coatele spre tejgheaua unui bar, indivizii ghiontiţi se roteau plini de indignare, îl recunoşteau şi-i cereau scuze. Căpătau în schimbul lor o privire care le îngheţa şi măduva din oase, în timp ce un patron de tavernă cîrlionţat şi cu ac înfipt în vestă se apleca cu chipul scînteietor peste tejghea, mîndru de relaţia stabilită, care-i îngăduia un limbaj familiar, ca de pildă:

— Cum o mai duci, dragă Billy? Îmi pare bine că te văd. Ce iei? Socoteala cea veche?

Bineînţeles, „socoteala“ însemna băutura lui obişnuită.

Numele cele mai cunoscute din întreg teritoriul Nevadei erau ale acestor eroi ai revolverului, purtînd surtuce cu coada lungă. Oratorii, guvernatorii, capitaliştii şi fruntaşii adunărilor legislative se bucurau de oarecare faimă, însă ea părea locală şi firavă, în contrast cu faima unor oameni ca Sam Brown, Jack Williams, Billy Mulligan, Farmer Mazăre, Mike Picior de Zahăr, Jack Ciupitul, Johnny El Dorado, Jack Mc. Nabb, Joe Mc Gee, Jack Harris, Pete Şase Degete şi alţii şi alţii. Era o listă lungă de personaje de teapa lor. Erau oameni bravi, neînfricaţi, jucîndu-şi viaţa pe-o carte — un „ce-am avut şi ce-am pierdut!“ Ca să-şi aducă tributul cuvenit, îşi săvîrşeau omorurile curăţindu-se mai mult între ei, şi rareori îi sîcîiau cu ceva pe cetăţenii paşnici, fiindcă nu socoteau mare ispravă să adauge la trofeele lor o pradă atît de ieftină, cum ar fi omorul unui om care

nu era dintre „tartori“, cum se porecleau ei. Se ucideau între dînșii pentru o nimica toată; sperau și se așteptau să fie și ei ucișii, deoarece considerau aproape drept o rușine să moară altfel decît „cu cizmele în picioare“, după expresia lor.

Îmi amintesc o pildă de vădit dispreț pe care a dat-o un „desperado“ pentru un vînat atît de neînsemnat cum ar fi viața unui cetățean oarecare. Într-o seară tîrziu, cinam într-un restaurant împreună cu doi reporteri și un mic tipograf — să-i zicem Brown, căci orice nume i se potrivește. Deodată, un străin purtînd un surtuc cu coadă lungă intră în local și, neobservînd pălăria lui Brown, care se afla pe-un scaun, se așază pe ea. Brown, așa scund cum era, sare-n sus într-o clipită, ia foc și se pornește să-l improaște cu insulte. Străinul zîmbește, netezește pălăria și i-o oferă lui Brown, însoțindu-și gestul cu o sumedenie de scuze învăluite în sarcasme mușcătoare, rugîndu-l pe Brown să se îndure și să nu-l nimicească. Brown își azvîrle haina și-l provoacă la luptă; îi aruncă tot felul de insulte; îl amenință; îi cere socoteală; îl sfidează; îi pune la îndoială curajul; ba chiar îl imploră să se ia la bătaie cu el; în vreme ce străinul, zîmbitor, se puse sub oblăduirea noastră, cuprins de o prefăcută deznădejde. Dar pînă la urmă luă un ton serios și zise:

— Foarte bine, domnilor, dacă trebuie să luptăm, îmi închipui că trebuie neapărat și n-am încotro. Să nu vă repeziți însă cu capul înainte într-o primejdie și pe urmă să spuneți că nu v-am avertizat. Cînd mi-oi da eu drumul la hățuri, vă vin de hac la toți cu o singură mînă. O să vă arăt cîteva dovezi și, după aia, dacă prietenul meu de colo tot mai stăruie, o să încerc să-i fac pe plac.

Masa la care stăteam era lungă de vreo cinci picioare și neobișnuit de masivă și grea. Individul ne ceru să ne punem mîinile pe farfurii și să le ținem pe loc o clipă — una din ele era o tavă largă, ovală, în care se afla o friptură suculentă. După aceea se așeză, aplecă într-o parte un capăt al mesei, își propti pe genunchi două din picioarele ei, luă în dinți capătul mesei, își ridică mîinile și trase în jos cu dinții pînă

ce masa ajunse iar în poziție orizontală, cu tacîmuri cu tot! Ne spuse că putea să ridice cu dinții un butoiaș plin de cuie. Luă un pahar obișnuit de sticlă și mușcă din el, crestînd un semicerc. Pe urmă se descheie la gît și ne arătă pe piept o întreagă rețea de cicatrice lăsate de cuțite și gloanțe; ne mai arătă — pe brațe și pe față — alte semne dobîndite în bătălii și spuse că socotea că are destule gloanțe în corp ca să facă un calup de plumb. Era înarmat pînă-n dinți.

Încheie, subliniind că era domnul „cutărică" din Cariboo, un nume celebru, care făcu să ne dîrdîie pantalonii pe noi.

I-aș publica numele dacă nu m-ar încerca bănuiala că poate veni după mine să mă ciopîrțească. În cele din urmă, se interesă dacă Brown mai este însetat de sînge. Brown cîntări lucrurile o clipă și după aceea îl invită să cineze cu noi.

Cu îngăduința cititorului, voi grupa în capitolul următor cîteva mostre din viața care se ducea în sătulețul nostru de munte, în vechile zile cînd era în floare tipul acela de „desperado". Pe atunci, mă aflam și eu acolo.

Cititorul va observa anumite particularități ale societății noastre *oficiale*; va mai putea găsi de asemeni un exemplu de felul cum, în ținuturile abia colonizate, omorurile zămislesc alte omoruri.

Capitolul IV

Încăierare fatală — Jaf și atac armat desperat — Un specimen de funcționar municipal — Un om însemnat — Luptă de stradă — Pedepsirea crimei.

Două-trei extrase din ziarele vremii vă vor furniza o fotografie care n-are nevoie de retușări:

— FATALĂ ÎNCĂIERARE, URMATĂ DE ÎMPUȘCĂTURI. — O încăierare s-a petrecut aseară într-un local de biliard din strada *C*, între ajutorul de șerif Jack Williams și Wm. Brown, din care a rezultat moartea imediată a celui din

urmă. Exista, de cîteva luni, o oarecare fricţiune între cei doi oponenţi.

S-a deschis imediat o anchetă şi s-au depus următoarele mărturii:

După ce i se ia jurămîntul, comisarul GEO BIRDSALL declară:

— Mi s-a spus că Wm. Brown s-a îmbătat şi că umblă după Jack Williams; aşa că de-ndată ce-am aflat acest lucru, am pornit după cei doi adversari, ca să împiedic o ciocnire. M-am dus în localul de biliard; l-am văzut pe Billy Brown alergînd de colo pînă colo şi strigînd că, dacă are cineva ceva împotriva lui, să spună ce; vorbea într-un fel atît de provocător, încît agentul Perry l-a luat în celălalt colţ al sălii, ca să-i vorbească. Brown s-a întors la mine, mi-a atras atenţia că el socoteşte că nu-i mai de lepădat ca alţii şi că ştie, deci, să-şi poarte singur de grijă; a trecut pe lîngă mine şi s-a dus la bar; nu ştiu dacă a băut sau nu; Williams stătea la celălalt capăt al mesei de biliard, lîngă scară. Fiind lîngă bar, Brown se întoarse şi spuse că el nu se simte mai prejos decît oricare alt om de pe lumea asta; în acel moment el se apropiase de capătul primei mese de biliard de lîngă bar. M-am dat mai aproape de ei, închipuindu-mi c-o să se iţte vreo încăierare; cînd Brown şi-a scos pistolul, l-am apucat de mînă; trăsese un foc în Williams; nu ştiu ce efect a avut. L-am prins de piept cu o mînă, iar cu cealaltă am apucat pistolul, răsucindu-l cu ţeava în sus; cred că a mai tras o dată după ce-am pus mîna pe pistol; i-am smuls pistolul, m-am dus la capătul mesei de biliard şi am spus unui individ că am luat pistolul lui Brown; i-am cerut să pună capăt împuşcăturilor; cred că, cu totul, s-au tras patru focuri; după ce-am ieşit din local, Mr. Foster a remarcat că Brown fusese împuşcat mortal.

A, nu s-a pierdut nimeni cu firea din pricina asta — pur şi simplu s-a „remarcat" acest mic amănunt.

Patru luni mai tîrziu, apărea în acelaşi ziar — *Întreprinderea* — următoarea relatare. (În relatare se iveşte iarăşi numele unuia din poliţiştii oraşului de care s-a pomenit mai sus: ajutorul de şerif Jack Williams.)

JAF ŞI ÎNCĂIERARE NEMAIPOMENITĂ. — Marţi seara, un german numit Charles Hurtzal, inginer la un şteamp de cuarţ din Silver City, a venit în oraşul nostru şi a vizitat casa deocheată de pe strada B. Muzica, dansul şi fecioarele teutone i-au trezit amintiri din Vaterland, pînă ce prietenul nostru

german s-a simţit purtat în al şaptelea cer de încîntare. În mod cert, avea bani şi-i cheltuia fără măsură. Seara tîrziu, Jack Williams şi Andy Blessington l-au invitat jos, ca să bea cu ei o ceaşcă de cafea. Williams a propus o partidă de cărţi şi s-a dus sus să procure un pachet, dar negăsind nici unul, s-a întors. Pe scară s-a întîlnit cu germanul şi, scoţîndu-şi pistolul, l-a doborît la pămînt lovindu-l în cap cu tocul, apoi i-a curăţat buzunarele de vreo şaptezeci de dolari. Hurtzal n-a îndrăznit să strige după ajutor, fiindcă i s-a spus — cu pistolul la tîmplă — că dacă face gălăgie sau îl denunţă, îi zboară creierii. Atît de rău a băgat spaima în el, încît n-a înaintat nici o plîngere, pînă ce nu l-au silit prietenii lui. Ieri a fost emis un mandat de arestare, însă culpabilii au dispărut.

Acest activ reprezentant al autorităţilor oraşului, Jack Williams, avea o reputaţie bine stabilită de spărgător, tîlhar la drumul mare şi „desperado". Se spunea că în mai multe rînduri îşi scosese revolverul şi ridicase impozite „directe" de la cetăţeni, în inima nopţii, pe străzile şi drumurile Virginiei.

La cinci luni după ce a apărut relatarea de mai sus, Williams a fost asasinat într-o noapte, pe cînd sta la o masă, jucînd cărţi: prin crăpătura uşii a fost vîrîtă ţeava unei puşti şi Williams s-a prăbuşit de pe scaunul lui, ciuruit de gloanţe. S-a spus pe atunci că Williams fusese înştiinţat de o bucată de vreme că o bandă de indivizi de aceeaşi teapă cu el jurase să-l răpună; şi se credea, îndeobşte, că prietenii şi duşmanii lui Williams vor face ca asasinarea lui să rămînă memorabilă şi folositoare totodată — nimicindu-se reciproc în masă. Nu s-a întîmplat aşa*, deşi în următoarele

* Dar cel puţin o profeţie tot s-a împlinit. S-a afirmat de către acei „desperados" că se ştia că unul din confraţii lor (Joe Mc Gee, *agent special al poliţiei)* era conspiratorul ales prin tragere la sorţi ca să-l asasineze pe Williams. Mai pretinseră că se dăduse sentinţa de moarte şi împotriva lui Mc Gee şi că el urma să fie asasinat exact în acelaşi mod care fusese adoptat şi pentru executarea lui Williams — o profeţie care s-a adeverit peste un an. După douăsprezece luni de frămîntări deznădăjduite, pentru că Mc Gee vedea un presupus asasin în fiecare om care se apropia de el, făcu cele din urmă eforturi de a se strecura neobservat din ţinut. Se duse la Carson şi se aşeză într-o tavernă ca să aştepte diligenţa, căci urma să plece la patru dimineaţa. Dar, pe măsură ce se risipea

24 de ore viaţa n-a fost de loc plicticoasă, căci în acest interval o femeie a fost împuşcată cu pistolul; unui bărbat i s-au zburat creierii cu un foc de carabină; iar un om, pe nume Reeder, a fost de asemeni pus în disponibilitate pe vecie. Sînt demne de subliniat unele aspecte din relatarea făcută în *Întreprinderea* asupra omorului lui Reeder — îndeosebi bunăvoinţa îndatoritoare a unui judecător de pace din Virginia. Sublinierile din naraţiunea următoare îmi aparţin:

ALTE ÎNJUNGHIERI ŞI ÎMPUŞCĂRI. Se pare că diavolul a luat-o razna nestingherit prin oraşul nostru. Pistoalele şi puştile se descarcă, iar puştile de vînătoare sclipesc pe străzile noastre ca pe vremuri. Cînd trece un răstimp mai îndelungat de tihnă, oamenilor le vine mai greu să-şi păteze mîinile cu sînge; dar o dată ce sîngele a fost vărsat, înjunghierile şi împuşcările se iscă dintr-o nimica toată. Alaltăieri noapte, Jack Williams a fost asasinat... Ieri după-amiază am fost martori la o afacere sîngeroasă, provocată de uciderea lui Williams, şi tot pe strada unde a fost el ucis de cu noapte. Reiese că Tom Reeder, un prieten de-al răposatului, vorbea cu George Gumbert în măcelăria acestuia din urmă, despre uciderea lui Williams în noaptea trecută. Reeder spuse că este o faptă cît se poate de laşă să împuşti un om în acest mod, „fără să-i dai nici o şansă". Gumbert răspunse că Williams a avut o „şansă tot aşa de bună ca aceea pe care i-o lăsase el lui Billy Brown", referindu-se la omul ucis de Williams în martie trecut. Reeder spuse că asta era o minciună ticăloasă, căci Williams n-a avut nici un fel de şansă. La aceste vorbe, Gumbert scoase un cuţit şi-l înjunghie pe Reeder, crestîndu-i spinarea în două locuri. Cu una din lovituri îi tăiase mîneca lui Reeder, iar

---

bezna nopţii, începu să se simtă ca pe jeratic şi spuse patronului de bar că asasinii sînt pe urmele sale. Patronul îl sfătui atunci să stea în mijlocul încăperii şi să nu se apropie de uşă, nici de fereastra de lîngă sobă. Dar o fascinaţie fatală îl ispitea să dea din cînd în cînd tîrcoale prin jurul sobei şi cîrciumarul îl aducea iarăşi îndărăt în mijlocul încăperii şi-i atrăgea luarea-aminte să rămînă acolo. Dar nu putea. La trei dimineaţa se întoarse iarăşi spre sobă şi se aşeză lîngă un străin. Mai înainte ca patronul tavernei să-i fi putut şopti un nou avertisment, cineva trase de-afară pe fereastră şi ciurui cu alice pieptul lui Mc Gee, omorîndu-l aproape pe loc. Din aceeaşi încărcătură, străinul aflat lîngă Mc Gee primi şi el cîteva „atenţii" care, în cursul a două-trei zile, se dovediră a-i fi fatale.

cuţitul alunecase în jos, pieziş, prin haină, pătrunzîndu-i în corp pînă-n deşert; altă lovitură îl nimerise mai în plin, provocîndu-i o rană mult mai primejdioasă. Gumbert se predă singur agenţilor justiţiei, dar fu eliberat în scurt timp de judecătorul Atwill, *pe propria lui garanţie*, ca să se prezinte la proces la orele şase seara. În acest timp, Reeder fusese dus în cabinetul doctorului Owens, unde rănile îi fuseseră pansate cum se cuvine. *Una din răni fu considerată într-adevăr primejdioasă şi mulţi fură de părere că i se va dovedi fatală. Aflîndu-se însă considerabil înrîurit de alcool, Reeder nu simţi durerea provocată de răni; simţindu-se în putere, el se sculă şi ieşi în stradă.* Se duse în hala de carne şi se luă iar la harţă cu Gumbert, ameninţîndu-l cu moartea. Prietenii au încercat să intervină ca să pună capăt certei şi să-i despartă pe adversari. În Salonul Modei, Reeder a proferat ameninţări împotriva vieţii lui Gumbert, zicînd că îl va ucide; şi se spune că *ar fi cerut autorităţilor să nu-l aresteze pe Gumbert, fiindcă el avea de gînd să-l ucidă cu mîna lui.* După aceste ameninţări, Gumbert şi-a procurat o carabină cu două ţevi, a încărcat-o cu alice de vînătoare sau gloanţe de revolver şi a pornit pe urmele lui Reeder. Doi-trei cetăţeni îl ajutară pe acesta din urmă să meargă pe stradă, încercînd să-l ducă pînă acasă; tocmai îl însoţiseră pînă în faţa prăvăliei lui Klopstock & Harris cînd Gumbert *se repezi la el cu puşca* de pe partea cealaltă a străzii. Veni pînă la zece, ori cincisprezece paşi de Reeder şi le strigă celor care se aflau cu el: „Luaţi seama! Daţi-vă la o parte!“ Aceştia abia avură timp să ţină cont de avertisment, cînd el şi trase. În clipa aceea, Reeder dădu să se pitească după un butoi mare, care stătea rezemat de ruloul de pînză al prăvăliei lui Klopstock & Harris, însă cîteva gloanţe îl nimeriră în partea inferioară a pieptului şi el se rostogoli înainte, căzînd în faţa butoiului. Atunci Gumbert şi-a ridicat carabina şi a tras a doua încărcătură care, intrînd în pămînt nu l-a nimerit pe Reeder. Cînd se petrecu incidentul, se aflau pe stradă, în apropierea scenei, un foarte mare număr de persoane; mulţi din ei, văzîndu-l pe Gumbert cum ridică puşca, i-au strigat: „Stăpîneşte-te!“ şi „Nu trage!“ Înjunghierea a avut loc pe la orele zece, iar împuşcarea pe la douăsprezece. După împuşcare, strada a fost instantaneu înţesată de locuitorii din această parte a oraşului, dintre care unii păreau foarte dispuşi şi rîdeau, declarînd că lucrurile iau o întorsătură ca „pe vremurile bune din 60“. Şeriful Perry şi agentul Birdsall se aflau pe-aproape cînd s-a produs împuşcarea; Gumbert a fost arestat imediat şi i s-a luat puşca, fiind escortat la închisoare.

Mulţi cetăţeni cu feţe buimace de somn au fost atraşi la locul unde tocmai fusese săvîrşită sîngeroasa faptă. Ei păreau că se întreabă ce-are să se mai întîmple, arătînd ca şi cum ar sta la îndoială dacă mania uciderii ajunsese la apogeu, sau dacă nu cumva trebuiau să intre şi ei în horă şi să dezlănţuie un vîrtej grozav de omoruri, împuşcînd pe oricine le-adusese vreo jignire. Umbla pe şoptite zvonul că istoria nu se sfîrşise aci cu totul, că încă cinci-şase oameni urmau să fie ucişi înainte de căderea nopţii. Reeder fu dus la Virginia City Hotel şi fură chemaţi doctori ca să-i examineze rănile. Constatară că două-trei gloanţe îi intraseră în partea dreaptă a corpului; unul din ele părea să-i fi străbătut plămînii, în timp ce altul îi perforase ficatul. Se mai descoperi, de asemeni, că alte două gloanţe nimeriseră în butoi şi că, probabil, rănile din piciorul lui Reeder proveneau de la acestea — ricoşate de jos — cu toate că ar fi putut să fie provocate şi de-a doua salvă. După ce a fost împuşcat şi cînd s-a putut ţine iarăşi pe picioare, Reeder a spus, zîmbind în timp ce vorbea: „Trebuie să fie cineva ţintaş mai dibaci, ca să mă cureţe pe mine". Doctorii consideră că este aproape cu neputinţă să se mai vindece, însă — cum are o constituţie fizică excelentă — s-ar putea să supravieţuiască, cu tot numărul mare şi caracterul primejdios al rănilor căpătate. În momentul de faţă oraşul pare cufundat într-o linişte desăvîrşită, ca şi cum ultimele izbucniri furtunoase ar fi limpezit atmosfera noastră morală; însă cine poate spune în care colţ se îngrămădesc iarăşi norii, sau ce uneltiri se mai ţes în umbră?

Reeder — sau, mai exact, ceea ce mai rămăsese din el — a supravieţuit încă două zile acestor răni! De Gumbert nu s-a atins nimeni.

Curtea cu juri este un adevărat paladium al libertăţilor noastre. Nu ştiu ce este un paladium, fiindcă n-am văzut niciodată aşa ceva, dar — oricum ar arăta — este fără îndoială un lucru bun. Nu mai puţin de o sută de oameni au fost asasinaţi în Nevada — poate că nu depăşesc măsura dacă aş spune chiar trei sute — şi, pe cît am putut eu să aflu, numai două persoane au suferit pedeapsa cu moartea, în ţinut. Totuşi, vreo patru inşi care n-aveau bani şi nici nu se bucurau de vreo trecere politică au fost pedepsiţi cu întemniţarea — unul din ei cred că a lîncezit în închisoare pînă la opt luni. Dar nu ţin să sar peste cal — poate că termenul a fost mai scurt.

Capitolul V

Căpitanul Ned Blakely — Bill Noakes capătă informația dorită — Uciderea secundului lui Blakely — O plimbare cu bătaie — Blakely pune mîna pe Noakes — Întîi spînzurat și apoi judecat — Căpitanul Blakely în rol de duhovnic — Primul capitol al Genezei citit la o execuție prin spînzurare — Noakes este spînzurat — Regretele lui Blakely.

Aceste statistici asupra crimei și Curților cu juri îmi amintesc de un anumit proces și de-o execuție cu totul extraordinară, petrecută cu douăzeci de ani în urmă; este un crîmpei de istorie, familiar tuturor vechilor californieni și meritînd să fie cunoscut chiar și de alte popoare de pe pămînt, care iubesc justiția simplă, fără ocoluri, francă, neîmpovărată de nici o absurditate. Mi-aș cere scuze pentru această digresiune, dacă faptul pe care sînt pe cale să vi-l aduc la cunoștință n-ar constitui el însuși o scuză destul de valabilă. Și, de vreme ce, oricum, fac într-una digresiuni, poate că este mai bine să las cu totul deoparte scuzele, ca să le împiedic de-a deveni sîcîitoare.

Căpitanul Ned Blakely — numele acesta va corespunde oricărui alt nume fictiv (căci căpitanul e încă printre cei vii, după ultimele știri, și s-ar putea să nu-i placă faima) — a pornit cu vaporul din portul San Francisco pentru o lungă călătorie. Era un veteran zdravăn, cu inimă fierbinte și ochi de vultur, care fusese marinar aproape cincizeci de ani — marinar din fragedă copilărie. Era o ființă dintr-o bucată, cinstit, plin de curaj și totodată de o naivitate încăpățînată.

Nu putea să sufere nimicurile convenționale: lui să-i fi vorbit numai de „treabă".

Era însuflețit pe de-a-ntregul de spiritul de răzbunare al marinarului împotriva chichițelor și hachițelor legii, și credea cu statornicie că primul și cel din urmă țel și obiectiv al legii și al avocaților este acela de a înfrînge dreptatea.

Plecă într-o călătorie spre insulele Chincha, avînd comanda unui vas încărcat cu *guano*. Avea un echipaj

straşnic, însă favoritul era secundul său negru, care de ani de zile îi împărtăşise admiraţia şi stima lui nețărmurită. Era cea dintîi călătorie a căpitanului Ned în insulele Chincha, însă faima lui îl precedase; faima de a fi un om în stare să lupte dacă-l atingi măcar cu un deget — cînd este scos din sărite — şi care nu rabdă minciuna. Era o faimă dobîndită pe merit. Sosind în insule, află că mai toate convorbirile aveau drept cal de bătaie isprăvile unui oarecare Bill Noakes, un mardeiaş, secundul unui vas comercial. Omul acela întronase acolo domnia teroarei. La nouă seara, căpitanul Ned, singur-singurel, măsura de la un cap la altul puntea vasului ancorat în rada portului sub lumina stelelor. O siluetă se căţără peste bord şi se apropie de el. Căpitanul Ned întrebă:

— Cine-i acolo?

— Sînt Bill Noakes, cel mai grozav om din toate insulele astea.

— Ce cauţi pe bordul vasului meu?

— Mi-a ajuns şi mie la ureche vestea despre căpitanul Ned Blakely şi cred că unul din noi e mai tare decît celălalt: o să ştiu eu care pe care, mai înainte de a coborî pe ţărm.

— Ai nimerit bine prăvălia — eu sînt omul de care ai nevoie. O să te-nvăţ eu minte să calci pe puntea vasului meu, fără să te fi poftit cineva!

Şi unde mi ţi-l apucă vîrtos pe Noakes, îl rezemă cu spatele de catargul mare şi începe a-i pisălogi mutra pînă i-o face chisăliţă, după care-l azvîrle frumuşel peste bord.

Noakes n-a fost convins. S-a întors şi-a doua seară, şi-a împrospătat umflăturile şi vînătăile şi-a zburat peste bord cu capul înainte, ca şi prima dată. Atunci se declară satisfăcut.

La o săptămînă după această întîmplare, pe cînd Noakes chefuia pe ţărm cu o droaie de marinari, ziua-n amiaza mare, se ivi secundul de culoare al căpitanului Ned şi Noakes îi căută ceartă cu lumînarea. Negrul se feri de capcană şi încercă să se depărteze. Noakes îl urmări; negrul începu să alerge; Noakes trase în el cu revolverul şi-l ucise. Vreo cinci-şase

căpitani de vas fuseseră martori la întregul episod. Noakes se retrase în mica lui cabină de pe puntea din față a vasului său, împreună cu alți doi mardeiași, și dădu de știre că moartea i se va trage oricui va cuteza să calce acolo. Nimeni nu încercă să-i urmărească pe nemernici; nu se observa nici o înclinare din partea cuiva să-l urmărească și, într-adevăr, foarte puțini se gîndeau că ar putea-o face. Nu existau pe-acolo nici tribunale, nici autorități; nu exista nici un fel de guvernămînt; insulele aparțineau Perului și Peru era tare departe: nu avea nici un fel de reprezentant oficial la fața locului, după cum nici altă națiune nu avea.

Totuși, căpitanul Ned nu-și bătu capul cu astfel de lucruri. Ele nu-l priveau. Dînsul știa doar că clocotește de mînie și era însetat de dreptate. La ceasurile nouă seara, încărcă cu alice o pușcă cu două țevi, pescui pe undeva o pereche de cătușe, luă un felinar de vas, îl chemă pe maestrul său timonier și coborî pe țărm. Zise:

— Vezi vasul de colo, ancorat la țărm?

— Îl văd, la ordin, sir.

— Este „Venus".

— La ordin, sir.

— Ascultă, tu — tu *mă* știi cine sînt.

— La ordin, sir.

— Foarte bine. Atunci ia felinarul ăsta. Ridică-l pînă sub bărbie. Eu o să merg în spatele tău și o să mi reazem țeava puștii pe umărul tău, țintind drept înainte — uite așa. Ține felinarul ridicat sus de tot ca să pot vedea bine ce se petrece înaintea noastră. M-am hotărît să tabăr asupra lui Noakes, să pun mîna pe el și să-i leg cobză pe ceilalți derbedei. Dacă dai îndărăt cu un singur pas — ce mai, doar *mă* cunoști.

— La ordin, sir.

În această ordine de bătaie, pășiră încetișor pe puntea celuilalt vas; ajungînd la vizuina lui Noakes, maestrul timonier dădu ușa cabinei de perete și lumina felinarului dezvălui privirii pe cei trei *desperados* stînd pe dușumea. Căpitanul Ned zise:

— Sînt Ned Blakely. Vă țin în bătaia puștii mele. Nu vă mișcați fără să primiți ordine — nici unul din-

tre voi. Voi doi, îngenuncheați în colț, cu fața la perete! Așa! Bill Noakes, vino să-ți pun cătușele; acum vino după mine, țin'te lipit! Maestru timonier, leagă-i zdravăn! În ordine. Nu te clinti, dom'le! Maestru timonier, pune cheia în broască, pe dinafara ușii! Acu, ascultați, măi oameni: pe voi doi o să vă încui înăuntru și dacă încercați să spargeți ușa — ce mai încolo-ncoace, ați mai auzit voi de *mine*. Bill Noakes, mișcă-te și înainte marș! S-a făcut. Maestru timonier, încuie ușa!

Noakes petrecu noaptea pe bordul vasului lui Blakley, ca prizonier păzit cu strășnicie. De cum se lumină de ziuă, căpitanul Ned îi chemă pe toți căpitanii de vas aflați în port și-i pofti, cu tot ceremonialul și dichisul nautic cuvenit, să fie prezenți pe puntea corabiei lui la ora nouă, ca să asiste la spînzurarea lui Noakes de capătul vergei principale!

— Cum așa? exclamară unii. Omul nici n-a fost judecat.

— Nici vorbă că n-a fost judecat. Dar nu l-a ucis el pe negru?

— Sigur că da; însă nu cumva ți-ai pus în cap să-l spînzuri fără judecată?

— *Judecată!* Ce nevoie mai am să-l judec, o dată ce l-a ucis pe negru?

— Vai, căpitane Ned, dar nu merge *de loc* așa! Ia gîndește ce răsunet o să aibă povestea asta.

— Să-l ia naiba de răsunet! *L-a ucis pe negru, ori ba?*

— Sigur, sigur, căpitane Ned, nimeni nu tăgăduiește faptul, dar...

— Atunci am să-l *spînzur* și gata socoteala. Toți cei cu care am vorbit sînt de părerea dumitale. Toată lumea spune că l-a ucis pe negru; toată lumea știe că l-a ucis pe negru, și totuși fiecare nătărău de apă dulce de pe-aci mai ține morțiș să-l și *judec*, pentru fapta asta. Să mă tai dacă mai pricep nerozia și blestemăția asta. *Judecat?* Ia seama, nu am nimic împotrivă să-l judecăm, dacă treaba asta se face ca să vă dea satisfacție; o să m-arăt și eu pe-acolo, ba încă o să vă dau

și o mînă de ajutor; însă amînați judecata pînă după-masă — amînați-o pînă după-masă, fiindcă nu mai știu unde mi-e capul de-atîta treabă, pînă după îngropăciune...

— Cum așa, ce vrei să spui? Ai de gînd să-l spînzuri în *orice caz* — și să-l judeci după aceea?

— Nu v-am *spus* o dată c-o să-l spînzur? Să mă bată Dumnezeu dacă am mai văzut cîndva oameni ca voi. Ce deosebire e? Ceri să ți se facă un hatîr și pe urmă faci mofturi și ești nemulțumit. Mai înainte ori după, totuna e — doar știi și *dumneata* cum o să meargă procesul. L-a ucis pe negru. Ia stai — trebuie să plec. Dacă îi face plăcere și secundului dumitale să asiste la spînzurătoare, adu-l și pe el. E un băiat simpatic.

S-a stîrnit vîlvă mare prin insulele Chincha. Căpitanii au venit cu mic cu mare și l-au rugat pe căpitanul Ned să nu săvîrșească o faptă atît de necugetată. I-au făgăduit că vor constitui un tribunal alcătuit din căpitanii care se bucurau de cele mai bune aprecieri; vor înjgheba un juriu; vor rîndui toate într-un mod potrivit cu aspectul serios al afacerii pe care-o aveau de rezolvat, acordînd cazului o audiere imparțială și acuzatului o judecată cinstită. Și-i mai spuseră că ar fi curată crimă, care-ar putea fi pedepsită de tribunalele americane, dacă se încăpățînează să-l spînzure pe acuzat pe vasul său. Pledară pînă-i trecură năduș elile. Căpitanul Ned zise:

— Domnilor, nu sînt îndărătnic și nici nu sînt fără de minte. Totdeauna sînt dornic să fac lucrurile cît mai drept cu putință. Cît o să țină povestea asta?

— Probabil cîteva ceasuri.

— Și pot să-l iau pe țărm și să-l spînzur acolo, de-ndată ce se sfîrșește treaba asta?

— Dacă este dovedit vinovat, va fi spînzurat fără nici o întîrziere.

— *Dacă* este dovedit vinovat? Pe marele Neptun, se poate să *nu fie* dovedit vinovat? Asta întrece puterile mele de înțelegere. Păi *știți* cu toții, cu ochii închiși, că este vinovat.

Dar în cele din urmă îl liniștiră, spunîndu-i că nu pun nimic la cale pe ascuns. Atunci căpitanul grăi:

— Bine, fie și-așa! Duceți-vă de-l judecați, iar eu mă duc jos să-i despovărez conștiința, pregătindu-l de ultimul drum — că grozav mai are nevoie de pregătire. Nu vreau să-l trimit pe lumea cealaltă, fără să-l dichisesc pentru viața de-apoi.

Această declarație ridică alt obstacol. Pînă la urmă îl convinseră că e necesar ca și acuzatul să se afle în „sala" tribunalului. După care îi spuseră că vor trimite o gardă ca să-l aducă.

— Nu, dom'le, prefer să-l aduc chiar eu — nu iese el din mîinile *mele*. Pe lîngă asta, tot trebuie să mă duc pe vas ca să iau o frînghie.

Tribunalul se întruni cu ceremonialul cuvenit, în-jghebă un juriu și numaidecît intră și căpitanul Ned, cu o mînă trăgînd prizonierul, iar în cealaltă ținînd o Biblie și o frînghie. El se așeză alături de captivul său și spuse tribunalului să „ridice ancora și să înalțe pînzele". Pe urmă îndreptă o privire iscoditoare asupra juriului și-i dibui pe prietenii lui Noakes, cei doi mardeiași. Se duse glonț la ei și le spuse la ureche:

— Văd eu că v-ați aciuat p-aici ca să vă vîrîți coada. Acu, să votați drept, m-auziți? Altminteri o să urmeze o anchetă cu două țevi după ce se isprăvește procesul ăsta, și rămășițele voastre pămîntești or să ajungă acasă în cîte un coș fiecare.

Avertismentul n-a fost lipsit de roade. Juriul dădu, în unanimitate, verdictul: „Vinovat".

Căpitanul Ned sări în picioare, zicînd:

— Vino-ncoace, *acu* ești trufandaua mea, oricît te-ai zbate, flăcăule. Domnilor, ați avut o purtare care vă face cinste. Vă invit pe toți să veniți și să vedeți dacă fac toată treaba cum scrie la carte. Urmați-mă pînă la defileu, la o milă mai sus de-aci.

Tribunalul îl informă că fusese însărcinat un șerif cu spînzurarea condamnatului, și...

Răbdarea căpitanului Ned ajunsese la capăt. Mînia sa era nețărmurită. Tema șerifului fu lăsată baltă, în mod judicios.

Cînd mulțimea ajunse în defileu, căpitanul Ned se căță în copac și aranjă lațul; pe urmă coborî și trecu ștreangul după gîtul „omului său". După

aceea deschise Biblia și își puse pălăria alături. Alese un capitol la întîmplare, îl citi de la primul pînă la ultimul rînd, cu glas adînc de bas și pătruns de o sinceră solemnitate. După care spuse:

— Flăcăule, ești pe cale să te duci colo sus și să dai socoteală de faptele tale; și cu cît este mai ușor talgerul păcatelor unui om, cu atît va fi mai bine de el. Curăță-ți sufletul, omule, și ia cu tine un jurnal de bord în care să-și poată arunca oricine ochii, pentru inspecție.

— L-ai ucis pe negru?

Nici un răspuns. O pauză lungă.

Căpitanul citi alt capitol, oprindu-se din cînd în cînd, ca în cugetul osînditului să se întipărească efectul lecturii. Pe urmă rosti o predică sinceră, convingătoare — pentru el — și încheie, repetînd întrebarea:

— L-ai ucis pe negru?

Nici un răspuns — decît un rînjet răutăcios. Căpitanul citi atunci primul și al doilea capitol din Geneză, cu multă simțire — apoi făcu o pauză de-o clipă, închise cartea cu evlavie și spuse, cu o vădită intonație de satisfacție:

— Așa, patru capitole! Puțini oameni și-ar fi dat atîta osteneală cu unul de teapa ta.

Pe urmă îi făcu vînt condamnatului și strînse tare nodul; stătu alături și controlă cu ceasul în mînă să treacă o jumătate de oră; iar apoi încredință cadavrul tribunalului. La cîteva clipe după aceea, cum sta și contempla trupul acela nemișcat, pe chipul lui se ivi umbra unei neliniști; era limpede că simțea un fel de șovăială care-i roade conștiința și spuse, cu un suspin:

— Ei, poate că s-ar fi căzut să-l ard, cine știe! Dar m-am străduit să fac totul cum se poate mai bine.

Cînd istorisirea acestei întîmplări ajunse pe meleagurile Californiei (era în „zilele de început") se făcu mare tămbălău, însă treaba aceea nu scăzu de fel popularitatea căpitanului. Dimpotrivă, o spori. Pe acea vreme California avea locuitori care „aplicau"

justiția după un tipic care înfățișa simplitatea și primitivismul lor propriu, așa că erau în măsură să admire — în calitate de cunoscători — cînd tipicul era aplicat și în altă parte.

Capitolul VI

Săptămînalul occidental — Un redactor pregătit — Un roman — Concentrare de talente — Eroii și eroinele — Angajarea unui autor desfrînat — Extraordinara aventură a unui roman — Un capitol de pur romantism — Îndrăgostiții sînt despărțiți — Mai tare ca profetul Iona — Un poem pierdut — Pilotul cel vîrstnic — Furtună pe Canalul Erie — Pilotul Dollinger — Furtună nemaipomenită — Primejdia crește — Momentul crizei — Salvați printr-o minune.

Viciul înflorea în voie pe cînd „vremurile de aur" ale noastre erau la apogeu. Tavernele nu mai pridideau cu mușteriii; la fel și posturile de poliție, tripourile, bordelele și închisorile — semne infailibile ale unei mari prosperități într-o regiune minieră, în oricare regiune la urma urmei. Poate nu-i așa? Boxa înțesată a unui comisariat este cel mai sigur semn că negoțul merge strună și banii curg din belșug.

Totuși, mai este încă un semn; se ivește cel din urmă, însă o dată ce apare, statornicește mai presus de orice îndoială că „vremurile de aur" au ajuns la o perioadă de plină revărsare a apelor. Acest fapt marcant este nașterea „revistei literare".

Occidentalul săptămînal, „închinat literaturii", își făcu și el apariția în Virginia. Toți oamenii cu veleități literare fură stimulați să scrie pentru publicație. Domnul F. urma să fie redactor-șef. Se războia în chip norocos cu condeiul și era un om care putea să spună lucruri inspirate, într-un fel tăios și limpede.

O dată, fiind încă redactor-șef la *Uniunea*, lichidase un căznit și incoerent atac pe două coloane, lansat împotriva lui de către un contemporan, cu un singur rînd care, la prima vedere, părea să cuprindă un so-

lemn și cumplit compliment, adică: „LOGICA ADVERSARILOR NOȘTRI SEAMĂNĂ CU PACEA DOMNULUI. El lăsase pe seama memoriei cititorului și a meditației lui ulterioare să acorde remarcii acesteia alt sens, „ceva mai deosebit", oferindu-i să rumege în voie restul pasajului respectiv din Scriptură: „*prin aceea că depășește orice înțelegere*". Altă dată, vorbind despre o mică obște pe jumătate moartă de foame, dintr-un fund de țară — unde oamenii nu aveau alte posibilități de întreținere decît ceea ce puteau să stoarcă prădînd pe călătorii picați întîmplător în mijlocul lor cu diligența pentru un popas de o zi — spusese că în rugăciunea zilnică, ei schimbaseră poate textul din *Tatăl Nostru*, făcîndu-l să sune așa: „Dă-ne nouă astăzi pe străinul nostru cel de toate zilele!"

Ne așteptam la lucruri mari din partea acestui *Occidental*. Desigur că nici vorbă nu putea fi s-o scoată la capăt cum trebuie fără un roman original în foileton, așa că am făcut tot soiul de aranjamente ca să azvîrlim în luptă întreaga forță a cercului nostru. Doamna F. era o romantică foarte capabilă, din școala inefabilă — nu știu ce alt nume s-ar putea aplica unei școli ai cărei eroi sînt toți ca unul, din cap pînă-n picioare, numai gingășie și desăvîrșire. Ea a scris primul capitol al romanului, introducînd o blondă fermecătoare și tîmpită care nu scotea din gură decît perle poetice și era virtuoasă pînă la hotarul excentricității. Mai introduse și pe un tînăr duce francez, de un rafinament care te scotea din sărite, îndrăgostit lulea de blonda cu pricina. Domnul F. trecu la rînd, în săptămîna următoare, plăsmuind un avocat scînteietor care se apucă să vîre în felurite încurcături moșiile ducelui și o scăpărătoare tînără doamnă din înalta societate, care se porni să-l fascineze pe duce și să strice pofta de mîncare a blondinei. Domnul D., un bun și generos redactor al unuia din cotidiene, îi urmă domnului F., în a treia săptămînă, introducînd un misterios adept al frăției „Rosa-Cruce"[1], care se ocupa cu transmutația metalelor, avea consfătuiri

[1] Grad în masonerie.

cu diavolul într-o peșteră, în puterea tenebrelor, și turnă cîtorva din eroii și eroinele cărții o seamă de horoscoape capabile să furnizeze necazuri și încurcături din belșug pentru viitoarele lor cariere, zămislind interesul înfiorat și solemn al publicului pentru desfășurarea romanului. Mai introduse și un nelegiuit melodramatic, mascat și învăluit în mantie; îi dădu o leafă și-l asmuți pe urmele ducelui, în miez de noapte, înzestrîndu-l cu un pumnal otrăvit. Creă, de asemeni, și un vizitiu irlandez, vorbind un dialect colorat, și-l plasă în serviciul tinerei doamne din înalta societate, cu misiunea ulterioară de a transmite ducelui bilețelele dulci ale stăpînei sale.

Cam așa stăteau lucrurile, cînd iată că se înființează în Virginia un străin decăzut, înzestrat cu înclinații literare — era cam răpănos, dar foarte liniștit și la locul lui; ba chiar aproape sceptic. Era atît de blînd și purtările sale erau atît de plăcute și de binevoitoare, fie că era treaz sau că își băuse mințile, încît se împrietenea cu toți cei care veneau în legătură cu el. Se arătă zelos să efectueze o muncă literară, aduse mărturii convingătoare precum că ar fi dăruit cu o pană cursivă exersată, astfel că domnul F. îl angajă pe dată să ajute la scrierea romanului. Capitolul lui trebuia să urmeze după capitolul domnului D., iar al meu avea să vină după aceea. Acum, ce altceva credeți că-i trăsnește prin cap individului ăstuia să facă, decît să se ducă glonț și să se îmbete! Pe urmă se îndreaptă către reședința lui și se apucă de treabă, cu închipuirea ajunsă în ultimul hal de haos, iar acest haos într-o stare de înfierbîntată activitate. Rezultatul poate fi ghicit. Cotrobăi prin capitolele predecesorilor săi, găsi cu toptanul la eroi și eroine gata confecționați și se declară satisfăcut cu ei; se hotărî să nu mai introducă și alții; apoi, înarmat cu toată încrederea în sine pe care-o inspiră alcoolul și cu toată ușuratica bonomie pe care alcoolul o dăruie slujitorului său, se avîntă plin de dragoste în munca sa.

Il însură pe vizitiu cu tînăra doamnă din înalta societate, ca să facă vîlvă; îl căsători pe duce cu mama vitregă a blondinei, de dragul senzației; îi tăie leafa

sumbrului „desperado"; provocă o neînțelegere între diavol și adeptul frăției „Rosa-Cruce"; aruncă averea ducelui pe mîinile ticălosului avocat; și o aduse astfel din condei, încît mustrările de conștiință ale avocatului să-l împingă la beție, iar de-acolo să ajungă la *delirium tremens* și la sinucidere; frînse gîtul vizitiului și-o lăsă pe văduva lui să piară copleșită de uitare și delăsare, de sărăcie și oftică; pricinui aruncarea în apă a blondinei, care-și lăsă veșmintele pe mal, prinzînd de ele, cu un ac, tradiționalul bilet de adio, unde scria că-l iartă pe duce și speră că va fi fericit. Apoi i se năzări să-i dezvăluie ducelui — prin mijlocirea obișnuitului semn în chip de zmeură, plasat pe brațul stîng — că se însurase cu propria sa mamă pierdută de vreme îndelungată și că o ștersese de pe fața pămîntului pe sora sa de mult pierdută... Drept care institui cuvenita și necesara sinucidere a ducelui și a ducesei, cu scopul de a împlini dreptatea poetică; mai despică nițeluș pămîntul în două și-i făcu vînt la fund adeptului frăției „Rosa-Cruce", însoțit de nelipsitul nor de fum, de trăsnete și de cuvenita duhoare de pucioasă. După toate acestea, încheie cu făgăduiala că în capitolul următor, avînd mai întîi grijă să organizeze o anchetă generală, va lua în primire personajele supraviețuitoare ale romanului și le va comunica lectorilor ce s-a întîmplat cu diavolul!

Capitolul se citea cu o neobișnuită fluență, dintr-o răsuflare, și era scris cu o sinceritate „rece" — de ajuns de nostimă ca să gîtuie de-a binelea pe oricine. Dar cînd fu să vadă lumina tiparului, se încinse o bătălie cumplită. Ceilalți romancieri erau furioși. Străinul acela, neînstare să omoare o muscă, abia pe jumătate trezit din fumurile beției, stătea acolo, sub un ucigător foc de ocări, blînd și băgat în sperieți, uitîndu-se cînd la unul, cînd la altul din asaltatorii săi și întrebîndu-se ce-o fi fost capabil să facă, pentru a provoca atîta vijelie. Cînd, în cele din urmă, se ivi un răgaz, spuse cu glas duios și rugător ce-avea de spus.

Zise că nu-și mai amintea prea bine ce scrisese, dar era sigur că se străduise să facă totul cît se putea mai

bine și știa că scopul lui fusese ca romanul să devină nu numai atrăgător și verosimil, dar și instructiv și...

Bombardamentul se porni iarăși. Romancierii lansară asaltul contra adjectivelor lui greșit alese și le dărîmară cu o furtună de acuzații și ridiculizări. Și astfel asediul continuă. De cîte ori străinul încerca să-și domolească vrăjmașii, nu izbutea decît să învenineze și mai rău spiritele. În cele din urmă se arătă dispus să scrie capitolul din nou. Această propunere puse capăt ostilităților. Indignarea se potoli treptat, pacea domni iarăși, victima se retrase în deplină siguranță și se duse în citadela sa.

Dar pe drumul spre casă, îngerul său rău îl duse în ispită și literatul se îmbătă iarăși. Firește, imaginația lui își luă iarăși cîmpii. Își tîrî eroii și eroinele într-o horă nebunească, mai dezlănțuită ca oricînd; și totuși, peste toate aceste elucubrații plutea același convingător aer de cinste și sinceritate care caracteriza și prima sa operă. Vîrî personajele în cele mai extraordinare situații, le scoase cu fața curată din isprăvile cele mai surprinzătoare și le făcu să vorbească în cel mai năstrușnic chip! Dar capitolul nu suportă nici un fel de descriere. Era de o țicneală simetrică: cu desăvîrșire absurd din punct de vedere artistic și cu o sumedenie de note explicative care erau, de la *a* la *z*, tot așa de curioase ca și textul. Îmi amintesc de una din „situații" și o voi oferi ca un exemplu edificator pentru întregul ansamblu. Străinul schimbase caracterul strălucitului avocat și-l transformase într-un tip splendid, cu inimă mare, îi dăduse faimă și bogăție și-i stabilise vîrsta la treizeci și trei de ani. Pe urmă o făcuse pe blondină să descopere, cu ajutorul adeptului frăției „Rosa-Cruce" și a melodramaticului nemernic, că ducele — în vreme ce iubea și dorea cu ardoare banii ei — simțea o înclinație tainică pentru tînăra doamnă din înalta societate. Atinsă la punctul sensibil, ea-i retrăsese total afecțiunea sa, îndreptînd-o cu o putere înzecită asupra avocatului, care îi împărtăși și el iubirea, răspunzîndu-i cu un zel mistuitor. Dar părinții fetei nu voiau nici în ruptul capului s-audă de vreo schimbare. Lor le intrase în cap să-și împodobească

familia cu un duce și erau hotărîți să-l obțină — pe duce sau nimic — deși mărturiseau că, imediat după duce, avocatul se bucura de preferința lor.

Neapărat că acum blondina începu să se ofilească. Părinții se neliniștiră. O rugară în fel și chip să se mărite cu ducele, dar ea îl respingea cu statornicie și tînjea mereu. Atunci rudele urziră un plan. Îi spuseră fetei să aștepte un an și-o zi și, dacă după scurgerea acestui termen tot va mai simți că nu se poate mărita cu ducele, se va putea mărita cu avocatul, avînd deplinul lor consimțămînt. Rezultatul fu cel prevăzut de dînșii: bucuria se ivi iar pe chipul blondinei și obrajii i se îmbujorară pe măsură ce-și redobîndea sănătatea. Atunci părinții trecură la a doua etapă din ordinea lor de bătaie. Îl puseră pe doctorul familiei să prescrie o lungă croazieră pe mare și multe călătorii pe uscat, pentru temeinica întremare a sănătății blondinei, invitîndu-l pe duce să-i însoțească. Își făcuseră calculul că prezența permanentă a ducelui și absența prelungită a avocatului vor îndeplini restul — fiindcă pe avocat nu-l invitaseră.

Se suiră deci pe puntea unui vapor, pornind spre America și, după trei zile de călătorie în larg, cînd răul de mare le acordă un armistițiu și le îngădui să ia primul prînz la masa comună, ce le văzură ochii? Înaintea lor stătea avocatul! Ducele și întreaga societate o scoaseră la capăt cum se putu mai bine dintr-o situație stînjenitoare, călătoria își urmă cursul și vasul se apropie de America. Dar, încet-încet, pe la vreo două sute de mile de New Bedford, poftim că-ți ia vasul foc, arde pînă la nivelul apei și, din întregul echipaj și toți pasagerii, sînt salvați doar treizeci. Aceștia plutiră în voia valurilor jumătate din după-amiază și cît fu noaptea de lungă. Printre cei salvați se aflau și prietenii noștri. Avocatul, cu prețul unor eforturi supraomenești, salvase pe blondină și pe rudele ei, înotînd dus și întors cîte două sute de iarzi și cărîndu-i unul cîte unul (pe fată cea întîi). Ducele se salvase pe sine însuși. Dis-de-dimineață ajunseră la fața locului două baleniere, care scoborîră bărcile pe apă. Vremea era furtunoasă și îmbarcarea se petrecu

în mijlocul unei mari zăpăceli și zarve. Avocatul își făcu datoria ca un adevărat bărbat: îi ajută blondinei lui istovite și fără simțire, rudelor ei și altor naufragiați să se urce în barcă (ducele se ajută pe sine însuși); pe urmă un copil căzu peste bord la celălalt capăt al plutei și avocatul se repezi într-acolo; el ajută pe vreo cinci-șase oameni să-l pescuiască din apă, stimulați de țipetele mamei. Apoi alergă îndărăt — cu cîteva secunde prea tîrziu: barca blondinei o și pornise. Așa că fu nevoit să ia cealaltă barcă și să se ducă pe vasul celălalt. Furtuna își spori tăria și mînă vasele departe unul de altul, pînă ce se pierdură din vedere; le mînă încotro avea chef. Cînd furtuna se potoli după trei zile, vasul blondinei se afla la șapte sute mile nord de Boston, iar celălalt la vreo șapte sute mile sud de acest port. Căpitanul vasului în care era blondina plecase într-o croazieră, ca să vîneze balene în Atlanticul de Nord, așa că nu se putea întoarce de la o distanță atît de mare, și nici acosta în vreun port, fără a primi ordine, căci așa erau legile nautice. Căpitanul vasului în care se afla avocatul urma să navigheze în Pacificul de Nord și, așijderi, nu putea să se întoarcă nici să acosteze în vreun port, fără a primi ordine. Toți banii și bagajele avocatului se aflau pe vasul blondinei și rămaseră acolo — drept care căpitanul îl puse să muncească laolaltă cu marinarii de rînd, pentru a-și plăti călătoria. După ce se scurse aproape un an de zile de cînd ambele vase se aflau în croazieră — unul ajunsese în largul coastei Groenlandei, iar celălalt în strîmtoarea Behring. Blondina fusese de multă vreme aproape convinsă că avocatul ei fusese măturat peste bord de-o trîmbă de apă și se pierduse, înainte ca baleniera să ajungă la plută; și-acum, la stăruințele rudelor și ale ducelui, se pregătea, în sfîrșit, să-și ia inima în dinți ca să se lege pe viață și să se resemneze la acea nesuferită căsătorie. Nu voia însă să se predea nici măcar cu o zi înainte de sorocul statornicit. Săptămînile se tîrau alene; răgazul rămas se scurta; echipajul vasului primise ordinele cuvenite pentru cununie — o cununie pe mare, în mijlocul sloiurilor de gheață și a morselor. Încă cinci zile și totul avea să se sfîrșească. Așa cugeta blondina,

scuturată de suspine și lacrimi. Vai, unde se afla adevăratul ei iubit? Și de ce, de ce oare, nu venea el s-o salveze? În clipa aceea însă, el își ridica harponul ca să izbească o balenă în strîmtoarea Behring, la cinci mii de mile depărtare, via Oceanul Arctic, sau douăzeci de mii de mile, via capul Horn — aceasta era explicația absenței. Izbi, însă nu ținti prea bine — piciorul îi alunecă; talentatul avocat căzu în botul balenei și, pe-aci ți-e drumul: el alunecă pe gîtlejul ei la vale. Timp de cinci zile rămase fără cunoștință. Pe urmă își veni în simțiri și auzi zvon de glasuri; lumina zilei se strecura printr-un orificiu tăiat în spinarea balenei. Eroul nostru se căță afară și ului pe marinarii care trăgeau din greu prada — o încărcătură de seu de balenă — ca s-o urce peste marginea punții unui vas. Recunoscu corabia, zbură pe bord, surprinse alaiul nupțial în fața altarului și exclamă:

— Opriți ceremonia! Iată-mă-s! Vino la pieptul meu, comoara mea!

Această năstrușnică mostră de literatură era însoțită de note prin care autorul se căznea să demonstreze că întreaga poveste era cu desăvîrșire posibilă. Susținea că episodul balenei care călătorește din strîmtoarea Behring pînă pe coasta Groenlandei — străbătînd cinci mii de mile în cinci zile, prin Oceanul Arctic — îl luase din lucrarea lui Charles Reade, „*Iubește-mă, micuțo, iubește-mă mult*“, și considera că citatul stabilea cu certitudine că această performanță poate fi realizată. Mai aducea exemplul aventurii profetului Iona, ca dovadă că un om poate trăi în pîntecul unei balene și adăuga că — dacă un predicator putuse rezista acolo trei zile — negreșit că un avocat putea rezista și cinci!

De astă dată, în sanctuarul redacțional se dezlănțui o furtună mai aprigă ca oricînd. Străinul fu destituit pe loc, iar manuscrisul îi fu azvîrlit în cap. Tărăgănase însă și-așa lucrurile atît de mult, încît nu mai rămăsese vreme ca altcineva să scrie din nou capitolul; și astfel ziarul apăru fără nici un foileton. Era doar un ziar slab, nătîng, care se zbătea de azi pe mîine și pesemne că lipsa foiletonului clătină din temelii încrederea pu-

blicului. În orice caz, mai înainte ca prima parte a numărului următor să intre sub tipar, *Occidentalul săptămînal* își dădu duhul, pașnic ca un prunc.

Se depuse oarecare efort pentru a-l reînvia, propunîndu-se avantajul unui ademenitor titlu nou, și domnul F. spuse că *Fenixul* ar fi numele cel mai nimerit, pentru că ar da ideea unei renașteri din propria sa cenușă, din moarte, la o nouă și nemaipomenită stare de strălucire; însă un șugubăț de duzină de la unul din cotidiene sugeră să-l botezăm *Lazăr*. Iar cum cititorii nu stăpîneau o cunoaștere profundă a problemelor Scripturii, ei credeau că Lazăr cel înviat din morți și calicul prăpădit care cerșea la poarta bogătașului erau una și aceeași persoană; numele ajunse de rîsul curcilor din oraș și puse cruce revistei, de-a binelea și pentru totdeauna.

Am fost destul de mîhnit, pentru că eram foarte mîndru că sînt colaborator la o publicație literară — poate mai mîndru decît am fost vreodată după aceea. Scrisesem pentru revistă cîteva stihuri — eu le consideram drept poezie — și a însemnat o mare durere pentru mine faptul că producția aceea se afla în prima parte a numărului care n-a mai fost completat, astfel că n-a văzut lumina tiparului. Timpul își are însă răzbunările sale — acum pot să-l public aici; va sluji drept lacrimi vărsate în amintirea pierdutului *Occidental*. Ideea (nu ideea de căpetenie, ci vehiculul care o transportase) a fost probabil sugerată de un cîntec bătrînesc: *Canalul vijelios*; dar acum nu-mi pot aminti precis. Îmi amintesc însă lămurit că pe vremea aceea socoteam că versulețele mele alcătuiau unul din cele mai valoroase poeme ale epocii:

BĂTRÎNUL PILOT

Era pe-al lui Erie Canal,
Cîndva, într-o zi de vară.
Mergeam pe-un vas cu-ai mei părinți,
Spre Albany, la țară.

Din nouri, ziua în nămiezi,
O cruntă vijelie,
Răscoală valuri împrejur
Cercînd să ne sfîşie.

Un om striga pe ţărm la noi:
„Corăbieri, hai, fiţi bărbaţi
„Înţepeniţi vasul pe loc,
„Opriţi-l şi-l legaţi“!

La proră mîndrul căpitan,
La pupă-apoi cătînd,
Şopti: „Soţia, pruncii mei,
„N-am să-i mai văd nicicînd“!

Iar Dollinger, pilot viteaz,
În nobile, puţine
Cuvinte-a zis: „Nu vă-nfricaţi,
„Încredeţi-vă-n mine“!

Vasul plutea; catîrii fug
De ploaie şi furtună;
Dar în primejdie-un viteaz
Argat le stă în urmă.

„Pe bord!“ strigă cel căpitan
„Ce-nfrunţi crunta furtună?“
Totuşi, turbaţi, catîrii merg,
Băiatul păşea-n urmă.

La toţi atunci ne spuse el:
„Alei, vădit îmi pare
„Restrişti mai mari acolo nu-s,
„Primejdia-i pe mare.

„Deci să luptăm, cît om trăi,
„Tot ce-i pe bord salvînd
„Şi-apoi de trebuie să murim
„Să..." şi muri cu-acest cuvînt...

Grăi pilotul Dollinger:
„Mai mult din toţi — chiar bine
„Vă-ncredeţi, pînă la liman
„Că veţi ieşi cu mine!

„Pod jos!" Cu toţi plecară capul,
În salturi vasul zboară
Trec sate, ogoare, o moară;
Pe mal vin toţi să vadă
Un vas cum sta să piară.

Strigînd: „Vai, trîmbe, ploi,
„Vifor, vuiet pe apă!
„Vai, vas viteaz şi echipaj
„*Nimic* nu vă mai scapă!"

Noi, de pe punte, priveam trişti
Scena cea furtunoasă:
Talazu-n proră sfărîmat,
Pădurea prietenoasă

Sub care-s puii l-adăpost
Şi vaci pornesc la staul,
Porci ce-n glod scurmă, fără rost,
Şi porci hoinari cu paie-n rît...
Şi spuma din babord!

„Se leagănă?
„Se clatină!
„*Acum*, ia, daţi-i drum'
„Sîntem în vînt, ne bate-n plin
„Noi sîntem toţi" (strigînd acuma)
„Ura, ura, nu vă lăsaţi!
„Ţineţi-o aşa într-una!

„Întindeți bine pînzele!
„Doamne, cruntă-i furtuna!
„Hei, flăcăiași, mai strîns legați
„Acum, de catarge, calul.
„Zvîrliți și lest — băieți, pompați,
„Rîndaș, aruncă plumbul!

„Un sfert și trei, mai iute, hai;
„Trei coți adînc — aho! trei coți!
„Trei coți din răsputeri" strigai
„Vai nouă, sîntem pierduți cu toți!"

Pilotul Dollinger văzînd
Corabia cum zboară,
A zis: „Nu vă mai temeți,
„Vă scot la capăt iară!"

O panică-i în cei mai bravi;
Pălesc — le-a sosit ceasul,
Căci li-e vădit, fundul de jos
A spart sub punte vasul.

Și drept, precum slobozi
Săgeți din arcul tare
Vasul zbura, cu plumb la fund
Sub apriga suflare.

„Tăiați parîma! Catîri-s schilodiți!
„E prea tîrziu!... Ciocnire!"
.....
Încă un nod, pierdutul vas
Nu va mai putea pluti!
Pe punte, echipajul naufragiat
Se-mbrățișează ultima dată;

Cad stropi triști din ochi desperați;
Pe chipuri făr' de nădejdi,
Iar unii-și au în gînd micuții
Pe care-n veci n-o să-i mai vadă;
Alții soții ce-așteaptă-acasă,
Mame ale jalei pradă.

Dar dintre toți ai morții fii,
Pe-acea biată epavă,
Cuvios, doar unul cuvînta
Și-i dam cu toți slavă:
Căci Dollinger pilotul nost'
(Inimă bravă, tare!)
Zise: „Să nu vă înfricați
„Cu mine-aveți scăpare!"

Vai! abia din gură au picat
Profeticele spuse,
Că-n jur orice suflet văzu
Minunea care-aduse
Credinței lui cunună.

Și toți ne treceați — mici și mari
La șir cu morții împreună.
Căci prunci, bărbați și marinari
Ani patruzeci la rînd
Pe Erie-au fost, și-așa furtuni
Zic, n-au văzut nicicînd!

Așa-aruncat-am peste bord
Funți două sute—clei;
De cuie un butoiaș, la fel;
3 nicovale (trei).
Doi saci porumb, patru de grîu
Poemele lui Byron și un violoncel,
O scroafă, un fierăstrău.

Cotim! Primejdiile cresc!
Babord — sabord! Staţi binişor — aşaa...
Aho-ntoarce-o-n vînt, cotesc!
O scîndură un plugar aduse,
(Prea tainic inspirat)
Şi peste punte aruncînd-o,
Tăcut s-a depărtat.
Atunci toţi cei care privesc
Spre-acel pilot profet,
Se-ntorc şi fără grai, uimiţi,
Pe ţărm păşesc încet.

Capitolul VII

Transporturi cu destinaţia California — Cărămizi de argint — Cherestea pentru întărituri — O vizită în mine — Minele scufundate — Totalul extracţiei obţinute în 1863.

De vreme ce ţin ca în acest capitol să rostesc două-trei cuvinte cu tîlc despre minele de argint, cititorul poate profita de acest cinstit avertisment şi sări pasajul, dacă poftește. Anul 1863 a însemnat poate cea mai deplină înflorire a perioadei „de aur". Virginia roia de oameni şi de vehicule în aşa măsură, încît ţinutul părea un adevărat stup — cînd erai în stare să străbaţi cu privirea prin ceaţa deasă de pulbere alcalină care plutea de obicei în timpul verii. Cu privire la această pulbere voi spune că, de călăreai cumva pe-o distanţă de zece mile prin mijlocul ei, erai căptuşit, cu cal cu tot, cu un strat gros de un deget iar faţa îţi căpăta un ton galben-pal, uniform; iar docarul avea în el trei degete de pulbere aruncată de roţi. Delicatele balanţe folosite de verificatorii purităţii aurului erau închise în cutii de sticlă, cu scopul de-a fi ferite de contactul aerului; şi totuşi, o parte din pulberea aceea era atît de subtilă şi de-o finețe atît

de invizibilă, încît tot pătrundea în ele și influența precizia balanțelor.

Speculația se dezlănțuise nebunește; cu toate acestea se duceau la capăt și o puzderie de afaceri solide, sănătoase. Orice soi de încărcătură din California era adusă peste munți (de la 150 de mile): în parte cu trenuri de marfă și în parte în camioane uriașe trase de șiruri atît de lungi de catîri, încît fiecare convoi se transforma într-o mare procesiune. Iar cîteodată părea, într-adevăr, că măreața procesiune de animale înhămate alături se întindea, fără întrerupere, din Virginia pînă-n California. Ruta sa lungă putea fi urmărită cu limpezime de-a curmezișul deșerturilor teritoriului, după șarpele de praf pe care-l ridica în văzduh. Cu aceste camioane, încărcăturile transportate pe distanța aceea, de mai bine de o sută cincizeci de mile, se plăteau cu 200 de dolari tona pentru coletele mici; același preț pentru toate obiectele aduse rapid cu poștalionul și 100 de dolari pentru încărcăturile complete. Firma noastră din Virginia primea o sută de tone de încărcătură pe lună și plătea o taxă de 10.000 de dolari pe lună pentru fraht. În cursul iernii frahtul era mult mai ridicat. Tot aurul era expediat în lingouri, cu poștalionul, la San Francisco (un lingou era, de obicei, de două ori mai mare decît un calup de plumb, și conținea aur în valoare de 1.500—2.000 de dolari, după cantitatea de aur amestecată cu argintul), iar pentru acesta (cînd era un transport masiv) se plătea un fraht de unu și un sfert la sută din valoarea sa intrinsecă. Astfel că frahtul, pentru aceste lingouri, atingea probabil, în medie, mai mult de 25 dolari de bucată. Expeditorii modești plăteau doi la sută. Erau trei curse pe zi, în amîndouă direcțiile, și am văzut cum poștalioanele care plecau cărau cu ele o treime de tonă de drugi de argint fiecare. Și nu o dată le-am văzut împărțind între ele o cantitate de două tone și pornind cu ea la drum. E drept însă că asemenea întîmplări erau extraordinare[1]. Două tone

[1] Domnul Valentine, agentul lui Wells-Fargo, a manevrat multe luni de-a rîndul tot aurul masiv expediat prin oficiul din Virginia. Memoriei sale — dovedită excelentă — îi sîn-

de argint reprezentau cam vreo patruzeci de lingouri și frahtul plătit pentru ele trecea de 1.000 de dolari. Fiecare diligență mai ducea, pe lîngă aceasta, o grămadă de alte obiecte, expediate fulger, precum și cincisprezece-douăzeci de pasageri, care plăteau între 25—30 de dolari de cap. Ținînd seama că șase poștalioane mergeau tot timpul, vedeți că afacerile sucursalei lui *Wells, Fargo and Co.*, din Virginia City erau importante și lucrative.

---

tem îndatorați pentru următorul bilanț al afacerilor societății sale la oficiul din Virginia, cu începere de la 1 ianuarie 1862. De la 1 ianuarie pînă la 1 aprilie, prin oficiul acela s-a scurs aur masiv cam în valoare de 270.000 de dolari; în cursul următorului trimestru, 570.000 de dolari; în următorul, 800.000 de dolari; în următorul, 956.000 de dolari; în următorul, 1.275.000 de dolari; iar în trimestrul încheiat la 30 iunie 1863 în jurul sumei de 1.600.000 de dolari. Astfel, într-un an și jumătate, numai oficiul din Virginia a expediat drugi de argint în valoare de 5.330.000 de dolari. În cursul anului 1862 au expediat 2.615.000 de dolari și astfel constatăm că media transporturilor a depășit dublul, în ultimele șase luni. Acest fapt ne dă temei să prevedem pentru oficiul din Virginia o medie de 500.000 de dolari pe lună pentru anul 1863 (deși poate că, judecînd după constanța creștere a afacerilor, subestimăm oarecum cifrele). Aceasta ne dă un total de 6.000.000 de dolari pe acest an. Colina Aurului și Silver City la un loc pot să ne întreacă prevederile, de vom fixa suma de 10.000.000 de dolari anual. Lui Dayton, Empire City, Ophir și Carson City le vom acorda un supliment de 8.000.000 de dolari care, probabil, nu le întrece posibilitățile și s-ar putea chiar să fie puțin sub nivelul lor. Orașului Esmeralda îi vom da 4.000.000 de dolari. Lui Reese River și Humboldt cîte 2.000.000 de dolari, ceea ce înseamnă adevărată dărnicie acum; s-ar putea să nu fie însă înainte de încheierea anului. Astfel pronosticăm că totalul de aur va fi în anul acesta în jurul sumei de 30.000.000 de dolari. Stabilind numărul de șteampuri din întreg teritoriul la o sută, îi revine fiecăruia sarcina de a produce 300.000 de dolari în aur masiv în 12 luni. Presupunînd că funcționează trei sute de zile pe an (perioadă pe care nici una din ele n-o depășește), asta face ca produsul lor mediu să fie de 1.000 de dolari pe zi. Să spunem că producția medie a șteampurilor este de douăzeci de tone de minereu pe zi și că, în general, acest minereu valorează 50 de dolari; atunci aveți imaginea muncii reale a celor o sută de șteampuri ale noastre, calculată „negru pe alb" pînă la un sfanț — 1.000 de dolari pe zi, 30.000.000 de dolari pe an în total. — *Întreprinderea* (M. T. Considerabilă supraapreciere).

Sub toată Virginia centrală și sub Colina de Aur, pe distanță de cîteva mile, se întinde marele filon de argint Comstock; o vînă de minereu care se întinde pe cincizeci pînă la optzeci de picioare grosime între zidurile ei masive de stîncă — o vînă largă cît unele din străzile New York-ului. Voi reaminti cititorului că în Pensylvania o vînă de cărbune largă numai de opt picioare e considerată vastă.

La suprafața pămîntului, Virginia, cu străzile și casele ei, era un oraș în forfotă. Dedesubtul ei se afla alt oraș care forfotea, jos în măruntaiele pămîntului — unde o mare mulțime de oameni se foiau, intrînd și ieșind dintr-un încîlcit labirint de tuneluri și canale, risipindu-se încolo și încoace, sub licărirea luminilor; iar deasupra capetelor lor se ridica un vast păienjeniș de bîrne îmbinate, ce ținea depărtați unul de altul pereții acestui Comstock cu mațele scoase. Bîrnele acelea erau late cît un trup de om și schelăria se întindea în sus atît de departe, încît nici un ochi nu putea răzbate cu privirea pînă la creștetul ei prin bezna grămădită în jurul lor. Era ca și cum ai fi cercetat prin măruntaiele și oasele bine curățate ale unui schelet colosal. Închipuiți-vă o schelărie, pe-o lungime de două mile, o lățime de șaizeci de picioare și mai înaltă decît oricare cupolă de biserică din America. Închipuiți-vă această impunătoare împletitură întinzîndu-se în lungul Broadway-ului, de la St. Nicholas pînă la Wallstreet, și un alai festiv de 4 Iulie — redus la proporții de pigmei — mărșăluind pe creștetul ei și fluturîndu-și drapelele pe sus, tocmai deasupra vîrfului columnei Trinity. Își poate cineva închipui aceasta, însă nu-și poate închipui prea bine ce pădure de cherestea trebuie să pui la bătaie, pentru a dura asemenea lucrare ca aceasta, din ceasul în care copacii au fost doborîți în desișurile de pini de dincolo de lacul Washoe, cărați de pe povîrnișul și din vîrful munților Davidson (la niște tarife de fraht înspăimîntătoare); pe urmă, tăiați uniform, coborîți în falca adîncă a minei și încheiați acolo solid. Douăzeci de averi so'ide nu ți-ar fi de ajuns că să aprovizionezi cu cherestea măcar una singură din cele mai mari

mine de argint. O zicală spaniolă grăiește că îți trebuie o mină de aur ca să „ții“ una de argint; și e adevărat. Un calic care are o mină de argint este pur și simplu un cerșetor vrednic de plîns, dacă nu-și poate vinde proprietatea.

Am vorbit despre partea subterană a Virginiei ca despre un oraș. Gould and Curry alcătuiesc pe meleagurile acelea doar una din mine, printre multe altele; totuși străzile lui Gould și Curry, străzi alcătuite din canale și tunele înfricoșătoare, însumau laolaltă o întindere de cinci mile, iar populația lor era de cinci sute de mineri. Făcînd bilanțul total, acest oraș subteran are vreo treizeci de mile de străzi și o populație de cinci sau șase mii de oameni. În zilele acestea, o parte din populație se află la locul ei de muncă, undeva, la o adîncime variind între o mie două sute și o mie șase sute de picioare, sub Virginia și sub Colina de Aur. Semnalele de clopot care le vestesc oamenilor ceea ce le ordonă directorul de pe fața pămîntului sînt transmise prin telegraf — la fel cum dăm noi semnalul de alarmă cînd se produce un incendiu. Cîteodată muncitorii cad în fundul vreunui puț, acolo la o mie de picioare adîncime. În astfel de cazuri, calea urmată în mod obișnuit este de a se deschide o anchetă.

Dacă dorești să vizitezi vreuna din aceste mine, poți merge printr-un tunel lung de vreo milă și jumătate, dacă preferi, sau poți urma drumul mai scurt — de a zbura ca o săgeată în adîncul unui puț, pe o mică platformă. Este la fel ca și cum te-ai rostogoli, din vîrful unei clopotnițe înalte, cu picioarele înainte. Cînd ajungi la fund, poți să iei o lumînare și să hoinărești prin canale și tuneluri, unde pîlcuri de oameni sapă și aruncă pămîntul în aer; îi poți privi cum trimit la suprafață încărcături de blocuri de stîncă — minereu de argint; îți alegi și mostre de soi din grămadă, ca amintire; admiri lumea acelui schelet de cherestea. Adesea stai și cugeți că ești îngropat sub un munte întreg, la o mie de picioare departe de lumina zilei; aflîndu-te în fundul minei, te cațări din galerie în galerie pe niște scări fără capăt, care se înalță și coboară abrupt; în cele din urmă, cînd nu te

mai ţin picioarele, te întinzi pe un mic vagonet ca o cutie, pe-o pantă aplecată ca ţeava unui canal de scurgere pe jumătate înclinat şi eşti tras în sus, spre lumina zilei, simţindu-te de parcă te-ai tîrî printr-un sicriu fără sfîrşit. Ajuns în vîrf, găseşti acolo o mulţime de oameni zoriţi, care iau în primire vagonetele şi care, aşezaţi pe o ridicătură, descarcă minereul în lungi şiruri de lăzi uriaşe cu o capacitate de o duzină de tone fiecare; sub aceste lăzi sînt şiruri de vagoane care încarcă prin jgheaburi şi uşi laterale practicate în lăzi; iar în josul şoselei lungi zăreşti un convoi de vagoane îndreptîndu-se către şteampurile unde se prelucrează minereul de argint, cu bogata lui povară. Acum totul „s-a făcut" şi „gata treaba". Nu mai ai nevoie să cobori vreodată, fiindcă ai văzut toate operaţiile. Dacă ai uitat procesul prin care minereul este prelucrat în şteamp şi transformat în bare de argint, poţi să te întorci şi să-l găseşti iarăşi în capitolele mele despre mina Esmeralda — dacă îţi face plăcere.

Desigur că aceste mine se surpă cîteodată pe alocuri, iar atunci merită să înfrunţi riscul de-a coborî în ele pentru a observa puterea strivitoare exercitată de greutatea apăsătoare a unui munte ce se mişcă. Am publicat odată în *Întreprinderea* impresiile lăsate de o experienţă ca aceasta şi voi reproduce de-acolo un fragment:

UN CEAS ÎN MINELE SURPATE. Am călătorit ieri în adîncul minelor Ophir, ca să vedem cutremurul. N-am putut să mergem prea mult în josul pantei, fiindcă mai are încă tendinţa de a se surpa pe alocuri. De aceea am mers prin tunelul cel lung care pătrunde în coasta colinei, mai sus de biroul societăţii Ophir, iar de-acolo — cu ajutorul unui şir de scări lungi — ne-am coborît în jos, din prima pînă în a patra galerie. Străbătînd un canal, am ajuns la ramificaţia spaniolă, am trecut de cinci armături de cherestea încă neatinse şi am dat de locul cutremurului. Acolo era haosul cel mai deplin din cîte s-au văzut vreodată: uriaşe mase de pămînt şi bîrne sfărîmate, învălmăşite talmeş-balmeş, iar printre ele abia o deschizătură cît să se poată strecura o pisică. De deasupra încă mai curgeau, cînd şi cînd, dărîmături, iar o bîrnă care, cu

cîteva ceasuri mai înainte, le consolidase pe celelalte, zăcea acum la pămînt zdrobită și smulsă de la locul ei, arătînd că surparea și fixarea din nou a înfiorătoarei mase încă își urma cursul. Ne aflam în acea parte a minelor Ophir cunoscută sub numele de „minele de nord". Înapoindu-ne la suprafață, am intrat într-un tunel ce ducea spre galeria centrală, cu gîndul de-a ajunge la principala galerie Ophir. Coborînd în acest tunel pe o pantă lungă, am traversat unul sau două canale și apoi am mers în josul unui puț adînc, de unde am trecut în cea de-a cincea galerie a minelor. Dintr-un canal lateral, ne-am strecurat printr-o mică spărtură și am nimerit iarăși drept în mijlocul zonei cutremurului — pămînt și bîrne sfărîmate, amestecate laolaltă, fără nici o preocupare de grație sau simetrie. Porțiuni însemnate din cea de a doua, a treia și a patra galerie s-au surpat și au fost distruse — ultimele două la orele șapte, seara trecută.

La placa turnantă, aproape de capătul nordic al celei de a cincea galerii, două mormane mari de dărîmături și-au croit drum prin schelărie, din galeria a cincea, și — după cum se înfățișau bîrnele — aveau să le urmeze și altele. Acești căpriori sînt solizi — optsprezece degete pătrate; se așază, mai întîi, un căprior pe dușumea; pe urmă alții vertical, înalți de cinci picioare, stau peste el, sprijinind alt căprior orizontal; și-așa mai departe, pătrat după pătrat întocmai ca și cercevelele unei ferestre. Greutatea suprapusă care apăsa a fost de ajuns ca să terciuiască de-a binelea capetele acestor mari căpriori drepți și să-i facă una cu lemnul solid al celor orizontali, gros de trei degete, presîndu-i și încovoind căpriorul cel drept pînă ce s-a îndoit ca un arc. Mai înainte ca galeria spaniolă să se fi surpat, cîteva din bîrnele ei orizontale au fost îndesate în felul acesta, pînă cînd au ajuns să nu mai aibă decît o grosime de cinci degete! Închipuiți-vă cîtă putere trebuie pentru a comprima în felul acesta niște buștenii solizi. Aci de asemeni se afla un șir de bîrne, pe o distanță de douăzeci de picioare, înclinate cu șase degete în afara axei perpendiculare, din pricina greutății care apăsa asupra lor din galeriile surpate de deasupra. Puteai să auzi cu urechile tale cum trosnesc și cedează bîrnele; și nu era plăcut să știi că lumea de deasupra capului se scufundă în chip lent și tăcut peste tine. Totuși oamenilor din fundul minei nici nu le păsa.

Înapoindu-ne de-a lungul celei de a cincea galerii, am dat peste partea sigură a pantei Ophir și am coborît în galeria a șasea; dar acolo am găsit apă infiltrată pînă la zece degete înălțime și am fost nevoiți să facem cale-întoarsă. Reparîndu-se stricăciunile aduse pantei, apa a mai cîștigat teren — cam un picior. Acum însă pompa lucra iarăși, iar nivelul apei revărsate scădea. Ne-am cățărat din nou în galeria a cincea și am căutat un puț adînc, pe unde să putem coborî în altă parte a galeriei a șasea — ferită de pătrunderea apei, dar am suferit o dezamăgire, fiindcă oamenii plecaseră la masă și nu era nimeni la scripete. Așa că, după ce-am văzut locul cutremurului, ne-am cățărat afară prin panta și tunelul Uniunii și am izbutit — picurați din cap pînă-n picioare cu seu de lumînare și leoarcă de sudoare — să prînzim la biroul Ophir.

În timpul anului de mare înflorire, 1863, Nevada pretinde că a produs drugi în valoare de 25.000.000 de dolari; aproape, dacă nu chiar exact, un milion de fiecare mie de locuitori, ceea ce e foarte bine, ținînd seama că ținutul era lipsit de agricultură și de manufacturi.[1] Minele de argint reprezentau singura sa industrie productivă.

---

[1] În timp ce pasajul de mai sus se afla tocmai sub tipar, am fost informat, din sursă oficială, că cifra de mai sus este prea ridicată și că producția pe anul 1863 nu depășește 20.000.000 de dolari. Totuși ziua marilor cifre se apropie; tunelul Sutro urmează să brăzdeze filonul Comstock de la un capăt la celălalt, la o adîncime de două mii de picioare, și atunci mineritul va fi ușor și, comparativ, ieftin; iar problemele covîrșitoare, drenajul, căratul și transportarea minereului la suprafață vor înceta de-a mai fi împovărătoare. Această lucrare de proporții uriașe necesită mulți ani, și îndeplinirea ei costă milioane de dolari; dar va aduce venituri chiar din clipa cînd primul capăt al filonului va fi luat cu asalt. Tunelul va avea o lungime de vreo opt mile și va scoate la lumină bogății uluitoare. Vagonetele vor căra minereul prin tunel, îl vor răsturna direct în șteampuri și astfel se va sfîrși cu costisitorul sistem actual, care implică o manevrare dublă și transportarea cu ajutorul atelajelor de catîri. Apa din tunel va furniza energia motrice care va acționa șteampurile. Domnul Sutro, promotorul acestei minunate inițiative, este unul din puținii oameni din lume înzestrați cu curajul și perseverența necesare pentru a urmări și persevera în misiunea sa, pînă ce va fi dusă la capăt. Dînsul a atras cîteva Congrese

Capitolul VIII

Jim Blaine și taurul bunicului său — Greșeala lui Filkin — Bătrîna Miss Wagner și ochiul ei de sticlă — Jacops, negustorul de coșciuge — În așteptarea unui client — Învoiala lui cu bătrînul Robbins — Robbins intentează proces de daune și cîștigă — O nouă întrebuințare dată misionarilor — Efectul ei — Unchiul Lem și binefacerile Proniei — Trista soartă a lui Wheeler — Evlavia soției sale — Un monument model — Ce s-a întîmplat cu taurul?

În zilele acelea, băieții se apucau din cînd în cînd să-mi spună că ar trebui să-l fac pe un oarecare Jim Blaine să-mi înșire povestea bătrînului berbec al bunicului său — dar pe urmă aveau totdeauna grijă să adauge că nici nu trebuie să pomenesc de chestiunea asta pînă ce Jim nu-i beat, dar știi, într-un hal de beție tihnită și prietenoasă. M-au ținut așa, pe jeratic, pînă ce am ajuns să nu-mi mai găsesc locul de nerăbdare, doar-doar voi auzi istorisirea. Am început să mă tot învîrt în jurul lui Blaine, dar fără de nici un folos; deseori era beat, așa cu măsură, însă niciodată într-o măsură satisfăcătoare. În viața mea n-am mai pîndit starea unui om cu un interes atît de însetat, cu o bunăvoință atît de grijulie; niciodată pînă atunci n-am mai ars atît de dorul de-a vedea un om beat fără nici o rezervă. În cele din urmă, într-o seară, m-am zorit spre coliba omului meu, fiindcă am prins de veste că la ceasul acela situația lui era de așa natură, că nici cei mai cîrcotași localnici nu i-ar fi putut găsi vreun cusur; era cufundat într-o beție tihnită, senină, estetică, fără ca un singur sughiț să-i altereze vocea, sau ca peste creierul lui să fie așternut vreun nor de ajuns de des pentru a-i întuneca memoria. Cînd am intrat, el ședea pe un butoiaș de pulbere gol, într-o mînă cu o pipă de lut, iar cu cealaltă înălțată pentru a porunci

---

încăpățînate spre o atitudine de meritată bunăvoință față de importanta sa lucrare și a umblat în dreapta și în stînga, de colo pînă colo, prin întreaga Europă, pînă cînd a înregimentat multe interese financiare de acolo în slujba acestei întreprinderi.

tăcere. Chipul lui era rotund, roșu și foarte serios; avea pieptul gol și părul răvășit; după înfățișare și straie, arăta ca un miner vînjos din perioada aceea. Pe masa de pin sta o lumînare, și lumina ei pîlpîitoare descoperea privirii pe „băieții“ așezați ici și colo, pe laviță, pe lăzi de lumînări, pe butoiașe de pulbere și pe unde se mai nimerise. Ei îmi spuseră:

— Sst! Să nu scoți o vorbă; are de gînd să-i dea drumul.

POVESTEA BERBECULUI CEL BĂTRÎN

Mi-am găsit numaidecît un loc, și Blaine i-a dat drumul:

— Mă încearcă gîndul că vremurile alea n-o să se mai întoarcă niciodată. Nici că s-a văzut cîndva vreun berbec mai arțăgos decît era ăla. Bunicul îl adusese din Illinois — îl luase de la un om de-i zicea Yates-Bill Yates; se poate să fi auzit și voi de el; taică-său era popă — baptist — și unde mai pui că era și un șmecher fără pereche; trebuia să se scoale omul cum se crăpa de ziuă, ca să i-o ia înainte lui moș Thankful Yates; el i-a pus pe de-alde Green să-și înhame caii împreună cu bunicu-meu, cînd s-a mutat spre Vest. Seth Green era, pesemne, cel mai acătării din tot cîrdul; a luat de nevastă o Wilkerson — Sarah Wilkerson — o făptură bună la inimă, una din cele mai zdravene junce ce-au fost zămislite vreodată în bătrînul Stoddard: așa ziceau toți care-o știau. Putea să aridice-n brațe un poloboc de făină tot așa de lesne cum pot eu să învîrt o clătită în tigaie. Dacă era abrașă? Nici să nu mai vorbim de asta! S-o calce cineva pe bătătură? Hm! Cînd Sile Hawkins s-a apucat să-i dea tîrcoale, i-a trîntit de la obraz că poate să-și sune dînsul mult și bine tinicheaua prin buzunare, cu unul ca el n-o s-ajungă ea să tragă la același ham. Vedeți voi, Sile Hawkins era — nu, adică nu era Sile Hawkins, la urma urmei — era unul, un hoț de cai pe nume Filkins — îmi scapă din minte cum îl mai chema; dar ăsta zic și eu că era nătărău. Uite, într-o seară

pică el în biserică, așa tam-nisam, beat turtă, taman în toiul rugăciunii, strigînd: „Ura, trăiască Nixon!“ pen'că el gîndea că-s alegeri; și unde mi ți-l ia bătrînul pastor Ferguson și mi ți-l zvîrle pe fereastră de cade drept în capul babei ăleia, Miss Jefferson. Era un suflet bun — avea și ea, acolo, un ochi de sticlă și avea obiceiul să ..-l împrumute bătrînei Miss Wagner, care n-avea nici unul ca să-și poată primi musafirii; ochiu nu era de ajuns de mare și cînd Miss Wagner nu lua bine seama, i se răsucea în orbită și se nimerea ori de privea în sus, ori într-o parte și ori încotro pofteai, pe cînd celălalt se uită drept înaintea lui, ca un benoglu. Oamenilor în toată firea nu le păsa de asta, da' pe copii îi făcea mai totdeauna să urle de spaimă; era un soi de sperietoare. A-ncercat dînsa să-l împacheteze în vată, da' nu mergea nici de frică, oricum o întorcea — legătura de vată slăbea și ochiul ieșea din cap și arăta așa de năprasnic, de nu puteau copiii să se uite la el nici cu sila. Totdeauna îl scăpa pe jos și, cînd își întorcea bătrînul ei felinar orb, gol, asupra musafirilor, îi făcea să se simtă stingheriți, pen'că ea singură, sărăcuța, niciodată nu putea să știe cînd sărea afară, fiind oarbă înspre partea aia, pricepeți. Așa că trebuia s-o tragă careva de mînecă și să-i zică: „Ochiul dumitale beteag s-a desfăcut, Miss Wagner dragă“. Și atunci trebuiau să stea liniștiți cu toții și s-aștepte pînă și-l vîra la loc — mai întîi pe dos, îndeobște — și se făcea verde la față ca un ou de rață, fiind făptură sfioasă și prostindu-se din te miri ce, cînd era lume de față. Da' era totuna că-și punea anapoda ori ba blestemăția aia; pen'că ochiul ei adevărat era albastru cum îi cerul, iară ăl de sticlă era gălbior pe din față și-așa, oricum îl întorcea femeia, tot nu se potrivea. Băbătia asta de Miss Wagner se dădea în vînt după împrumuturi, nu știu ce neam de om era! Cînd avea o clacă sau Soțietatea Dorcas la ea acasă, nu se izista să nu-mprumute picioru de lemn a' lui Miss Higgins ca să se învîrtă țopăind pe el; era cu mult mai scurt decît ailaltă cotonoagă a ei, numa că

grozav îi mai păsa dînșii de asta. Zicea că nu-i dădea mîna să se folosească de cîrji cînd avea lume, pen'că prea umbla încet cu ele; zicea că dacă poftise lume, era zor-nevoie să facă o droaie de lucruri; ținea și ea moartă-coaptă să se ridice și să șontăcăie singură. Era cheală ca un ulcior — așa că se nărăvise să împrumute peruca lu' Miss Jacops — Miss Jacops era nevasta negustorului de coșciuge; ce erete bătrîn și scîrnav mai era și el, că-și luase năravul să dea tîrcoale prin jurul casei bolnavilor cînd dădea boleșnița-n bieții creștini care cădeau la pat, așteptîndu-le sfîrșitul; și lipitoarea aia bătrînă sta acolo cît era ziulica de lungă, la umbră, așezat pe-un coșciug care judeca el c-o să-i vină pe măsură catindatului; iar dacă avea de-a face cu un mușteriu care nu se prea grăbea, își aducea merinde cu el și-o pătură, și petrecea nopțile dormind în coșciug. O dată a rămas ancorat așa, pe-o vreme geroasă, preț de vreo trei săptămîni, în fața casei bătrînului Robbins, așteptînd să-și dea duhul; iar după asta, cam vreo doi ani în șir, Jacops nici nu mai vorbea cu unchiașul, din pricină că-l trăsese pe sfoară. Un picior i-a degerat și-a mai pierdut omul și bani, după toate, pen'că moș Robbins a apucat pe Dumnezeu de picior și s-a făcut sănătos. A doua oară cînd s-a îmbolnăvit Robbins, Jacops a încercat să cadă la învoială cu el și a lăcuit același coșciug vechi și i l-a adus în spinare. Dar vezi că moș Robbins era un vulpoi prea hoțoman pentru el; l-a primit în odaie, și arăta tare slăbănog; a cumpărat coșciugul pe zece dolari, dar Jacops urma să-i dea banii îndărăt și încă douăzeci și cinci pe deasupra, dacă lui Robbins n-o să-i placă coșciugul, după ce-l va încerca. Și pe urmă, a dat Dumnezeu că Robbins a murit de-a binelea, numa că la îngropăciune a dat capacul la o parte, s-a aridicat înfășurat în giulgiu și i-a zis pastorului să oprească reprezentația, pen'că el unul nu e omul să înghită să stea într-un coșciug atît de prost. Pricepeți, i se mai întîmplase în tinerețea lui să cadă țeapăn ca mortul și mizase c-o să mai aibă încă o dată un chilipir ca acela; socoti că, dacă se ducea în veșnica călătorie, erau buni banii în buzu-

nar, pentru vămile văzduhului; iar dacă iarăși nu nimerea ținta, nu avea să piardă nici o lețcaie. Și, pe legea mea, l-a chemat la procest pe Jacops pentru daravela aia și-a căpătat o 'otărîre; și coșciugul l-a așezat frumușel în odaia lui de primire din dos, zicînd că acum poate să-i vină sorocul fără grijă. Jacops își mînca sufletul de cîte ori își amintea în ce fel îl lucrase ticălosul ăla bătrîn. S-a mutat îndărăt în Indiana și curînd după aia s-a dus la Wellsville. Wellsville era locul de unde se trag Hogadornii. Strașnic de aleasă familie. Spiță veche, din Maryland. Bătrînul boiernaș Hogadorn putea să care într-însul mai multe băuturi amestecate și să suduie mai abitir decît oricare alt om pe care l-am văzut la viața mea. Nevasta lui de-a doua era vădana Billings — aia de-i zicea ca fată Becky Martin; maica ei era nevasta dintîi a lu' popa Dunlap. Copila ei a mai mare, Maria, a luat de bărbat pe-un misionar și a murit plină de har — halită de sălbatici. L-au halit după aia și pe el, bietul om — l-au fiert. Nu prea era datina lor să fiarbă carnea, așa ziceau ei, lămurind pe niște prieteni de-ai misionarului care s-au dus pînă pe coclaurii ăia ca să-i aducă bulendrele acasă, dar au tot încercat să-i gătească pe misionari în fel și chip și niciodată n-au putut să scoată vreun gust din ei. Tare s-au amărît rubedeniile lui cînd au aflat că s-a dus pe gîrlă viața omului, doar pentru o afurisită de izpirienței, ca să zic așa. Dar luați seama, că nici un lucru nu-i cu totu pierdut; de fiece dată cînd oamenilor nu le poate intra în cap ceva și nu văd tîlcul unui lucru, prinde bine dacă stai și nu te pripești și dacă întorci frumușel lucrurile în minte pe toate fețele. Aflați de la mine că tot ce pune la cale Pronia are un rost, băieți. Nimic nu le-a adus vreodată învățătură mai bună decît asta. Nu veniți să-mi turnați tocmai mie brașoave: c-o fi, c-o păți, c-a fost un accident dac-a ieșit omu fiert. Nu ezistă lucrul ăsta — acident. O dată, cînd unchiu meu Lem sta rezemat de-o schelă, din cauză de boală ori de pileală, ori mai știu eu de ce, un irlandez c-o targă plină de cărămizi a picat peste el, taman de l-al treilea cat și i-a rupt bătrînului spina-

rea în două locuri. Lumea a zis că-i un acident. Halal acident mai era și treaba asta! Unchiu habar n-avea de ce se află acolo, dar se afla acolo cu un țel bun, hotărît. Dacă n-ar fi fost el acolo, ar fi fost ucis irlandezu. Nimeni nu-i în stare să mă facă să cred altceva, nici în ruptul capului. Se-afla pe-acolo și cîinele unchiului Lem. De ce n-a căzut irlandezul ăla peste cîine, ai? Fin'că javra l-ar fi văzut cum vine de sus și s-ar fi dat la o parte. Asta-i pricina că n-a fost nimerit spicial cîinele. Nu te poți bizui pe-o javră ca să împlinească o însărcinare a Proniei. Să vă intre bine-n scăfîrlie vorbele mele: era un lucru pus la cale dinainte. Acidentele nu se-ntîmplă, băieți. Zic eu de cîinele unchiului Lem — păi aș vrea să fi văzut și voi cîinele ăla. Era un dulău ciobănesc pe cinste — sau mai degrabă era corcit, juma' mocs și juma' ciobănesc — minunat animal; a fost a lui pastoru Hagar mai-nainte de-a-l fi luat unchiu Lem. Pastorul Hagar făcea parte din Hagarii din Rezerva Apuseană; familia a mai prima; maică-sa era o Watson; o soră de-a ei s-a măritat după un Wheeler; s-au statornicit în comitatul Morgan și bărbat-su a fost agățat de mașinărie într-o fabrică de covoare și-a trecut prin toată fabricația în mai puțin de-un sfert de minut; văduva lui a cumpărat bucata de covor care-a fost țesută din rămășițele lui pămîntești și a venit lumea cale de-o sută de mile din jur, ca să ia parte la îngropăciune. Bucata aia avea paișpe iarzi. Nevastă-sa n-a vrut să-i lase să-l înfășoare pe „răposatu", ci l-a băgat în biserică, uite-așa — cît era de lung. Biserica în care-au rostit predica de-nmormîntare era mică și potrivit de înaltă, așa că n-au avut încotro, au trebuit să lase un capăt al coșciugului s-atîrne pe fereastră afară. Nu l-au îngropat — au vîrît un capăt al covorului în pămînt și l-au lăsat să stea în sus, taman ca un monument. Și au pironit o plăcuță pe el și-au pus pe ea — pus pe ea: „Sfințită în amin-ti-rea — celor paișpe — iar-zi — de coo-vor — țesut — în trei — cuprinzînd tot ce-a fost — mu-ri-tor — din — din Will-l-i-a-m W-h-e..."

Treptat-treptat, Jim Blaine se lăsase furat de piroteală — capul i se clătină o dată, de două, de trei

ori — îi căzu domoi pe piept și omul adormi liniștit. Băieților le curgeau șiroaie de lacrimi pe obraji — se înăbușeau de rîsete înfundate — și o ținuseră tot într-un rîs încă de la început, deși eu nu băgasem de seamă că rîd. M-am dumerit că fusesem „dus cu preșul". Am aflat apoi că asta era o ciudățenie a lui Jim Blaine, ca ori de cîte ori ajungea într-un anumit hal de beție, nici o putere omenească să nu-l mai poată opri de a purcede să povestească, cu vorbe mieroase și grave, care te impresionau, despre minunata aventură pe care o avusese cîndva cu bătrînul berbec al bunicului său. Dar, afară de pomenirea făcută berbecului în prima frază, nici un om nu-l mai auzise scoțînd măcar o iotă cu privire la acest subiect. Totdeauna bătea cîmpii așa, la nesfîrșit, sărind alandala de la un lucru la altul, pînă ce whiskyul îl răpunea de tot și cădea adormit. Pînă în ziua de azi, ceea ce anume s-a întîmplat cu bătrînul berbec al bunicului său a rămas o taină întunecată, fiindcă nimeni n-a dezvăluit-o vreodată.

Capitolul IX

Chinezii din Virginia City — Note de plată de la spălătorii — Imigrația chineză — O vizită în cartierul chinezesc — Domnii Ah Sing, Hong Wo, See Yup & Co.

Firește că în Virginia există o însemnată populație chinezească — în aceeași situație se află fiecare tîrg și oraș de pe coasta Pacificului. Chinezii sînt un neam de oameni blînzi, cînd albii fie că-i lasă în pace, fie că nu-i tratează mai rău decît pe cîini; de fapt sînt, oricum, aproape cu desăvîrșire nevătămători, fiindcă rareori se gîndesc să poarte cuiva pică pentru cele mai josnice insulte sau cele mai crude nedreptăți îndurate. Sînt oameni liniștiți, pașnici, cu care te înțelegi bine, feriți de păcatul beției și trebăluind cu hărnicie din zori și pînă-n noapte. Rareori poți să întîlnești un

chinez bătăuş, iar printre ei nici nu există leneşi. Un chinez, cîtă vreme mai are puterea de a-şi folosi mîinile, n-are nevoie de sprijinul nimănui; albii se plîng adesea că n-au de lucru, însă un chinez nu rosteşte astfel de plîngeri: el izbuteşte să găsească totdeauna cîte ceva de făcut. Aduce mari foloase orişicui — chiar celei mai ticăloase clase de albi, fiindcă îndură majoritatea păcatelor lor, suferind amenzi pentru furtişagurile lor mărunte, întemnițare pentru tîlhăriile lor şi moarte pentru crimele săvîrşite de ei. În sălile tribunalelor, orice alb poate depune un jurămînt care să răpească viața unui chinez, însă nici un chinez nu poate aduce mărturie împotriva vreunui alb. Țara noastră e „pămîntul libertății" — nimeni nu tăgăduieşte asta; nimeni nu se ridică împotriva acestei afirmații. (Poate din cauză că nu dăm voie şi altor popoare să depună mărturie.) În timp ce scriu aceste rînduri, soseşte ştirea că ziua în amiaza mare, în San Francisco, o gloată de băieți au aruncat cu pietre după un chinez inofensiv, pînă ce l-au lăsat mort şi că, deşi o mare mulțime de oameni au fost martori la această faptă ruşinoasă, toți s-au uitat cu mîinile-n sîn.

Sînt şaptezeci de mii (şi poate chiar o sută de mii) de chinezi de-a lungul coastei Pacificului. În Virginia se aflau cam vreo mie. Erau țărcuiți într-un „cartier chinezesc" — un lucru față de care nu se împotrivesc cu deosebită tărie, fiindcă le place să se strîngă ciurdă laolaltă. Aşezările lor erau din lemn; mai toate cu un singur cat şi îndesate una într-alta, de-a lungul unor străzi unde abia dacă are loc să treacă un camion. Cartierul lor era cam depărtat de restul oraşului. Principala ocupație pe care o au chinezii în oraşele noastre este spălarea îmbrăcămintei. Totdeauna trimit, o dată cu hainele, o notă de plată agățată de ele. Este un simplu tipic, fiindcă nu îl luminează prea mult pe client. Prețul pe care-l iau pentru spălat este de 2,50 dolari de duzină — cu ceva mai ieftin decît suma în schimbul căreia le dădea mîna albilor să spele rufe, pe vremea aceea. O firmă foarte banală pe casele chinezilor era „Seep Yup, spală şi calcă": Hong Wo, Spălătorie; Sam Sing and Ah Hop, Spălătorie. În Califor-

nia și Nevada, servitorii și bucătarii erau mai cu seamă chinezi. Găseai puțini servitori albi și nici o chinezoaică, în astfel de slujbe. Chinezii se dovedesc foarte capabili ca servitori, fiind iuți, ascultători, răbdători, prinzînd repede învățătura și de o hărnicie neobosită. În general nu-i nevoie să le spui un lucru de două ori ca să-l învețe. Au și spirit de imitație. Dacă un chinez l-ar vedea, să zicem, pe stăpînul lui — într-un acces de furie — sfărîmînd o masă și aprinzînd focul cu ea, poți fi sigur că din clipa aceea chinezul respectiv nu va mai folosi alt combustibil decît mobilierul.

Toți chinezii știu să citească, să scrie și să facă socoteli cu deosebită ușurință — păcat că nu toți alegătorii noștri răsfățați știu tot atît. În California, ei închiriază mici petice de pămînt și se îndeletnicesc adesea cu grădinăritul. Sînt în stare să-ți scoată o recoltă surprinzătoare de legume dintr-o biată fîșie de nisip. În mîna lor nimic nu se pierde. Lucrul care, pentru un creștin, e tocmai bun de aruncat, un chinez îl păstrează frumușel și-l face să fie folositor, într-un fel sau altul. Adună toate cutiile vechi, de stridii și de sardele, pe care albii le azvîrlă la gunoi, iar ei obțin din aceste tinichele prăpădite aluminiu bun de vînzare și sudură prin topire. Chinezul strînge oasele vechi și le preface în îngrășămînt. În California, își agonisește o pîine de pe urma unor vechi concesiuni miniere pe care albii le-au părăsit ca fiind secătuite și lipsite de orice valoare. Pe urmă, într-o bună zi, slujbașii statului răsar pe capul lui, cerînd o mită exorbitantă, căreia adunarea legislativă i-a dat numele vag și general de „taxă pe mineritul străinilor", însă îndeobște, nu este aplicată nici unui străin, afară de chinezi.

Această pungășie a fost repetată — în unele cazuri — de cîte două sau trei ori cu aceeași victimă, în cursul aceleiași luni; dar tezaurul public probabil că n-a fost îmbogățit cu nici un supliment de pe urma ei.

Chinezii își țin la mare cinste morții; la drept vorbind, își adoră străbunii plecați în lumea cealaltă. Astfel, în China, curtea din față, ograda dindărătul casei sau oricare altă parte din acareturile unui om

sînt prefăcute în local de înmormîntare al familiei sale, cu gîndul ca fiecare să-și poată vizita mormintele oricînd. De aceea uriașul imperiu este un cimitir impunător; este mărginit și literalmente împănat — din centrul pînă la capătul circumferinței sale — cu morminte. Și cum în China din fiecare palmă de pămînt trebuie să fie smuls cît mai mult rod, ca nu cumva populația aceea roitoare să sufere de foame, înseși mormintele sînt cultivate și dau recoltă, datina socotind că acest fapt nu înseamnă o dezonorare pentru morți. De vreme ce răposații sînt priviți cu atîta smerenie pătrunsă de adorație, nici un chinez nu poate suporta să se aducă vreo încălcare și jignire locurilor în care străbunii își dorm somnul de veci. Domnul Burlingame a declarat că acest fapt reprezintă cea mai aprigă împotrivire ce se ridică în China construirii de căi ferate. În nici un colț al imperiului nu s-ar putea construi o cale ferată, fără să nu se tulbure mormintele străbunilor sau ale prietenilor lor.

Cu greu își închipuie un chinez că s-ar putea bucura de viața de apoi, dacă trupul lui nu doarme în pămîntul iubitei sale patrii; totodată ține să i se hărăzească și lui, după moarte — aceeași adorație cu care și-a cinstit morții care l-au precedat. De aceea, dacă vizitează o țară străină, orînduiește lucrurile în așa fel ca, în caz de moarte, oasele lui să fie trimise înapoi în China; dacă pleacă într-o țară străină angajat în baza unui contract de muncă, totdeauna există stipulația ca la moarte trupul lui să fie dus îndărăt în China. Dacă guvernul lor vinde unui străin o ceată de culii pe obișnuitul termen de cinci ani, în contract se specifică că trupurile lor vor fi încredințate Chinei, în caz de deces. Pe coasta Pacificului toți chinezii sînt membrii uneia din cele cîteva mari societăți sau organizații, și aceste societăți țin urma membrilor lor, le înregistrează numele și-i expediază acasă cu vaporul, cînd mor. *Seen Yup Company* este socotită ca cea mai mare dintre ele. După aceasta vine *Ning Yeong Company*, care numără optsprezece mii de membri de pe coasta Pacificului. Statul ei major se află la San Francisco, unde are un templu costisitor,

cîțiva mari demnitari (dintre care unul ține o etichetă regească și trăiește izolat, fără ca vreun muritor de rînd să se poată măcar apropia de el) precum și un cler numeros. La sediul ei mi-a fost arătat un registru al membrilor săi, cu cei morți și cu data expedierii lor în China, în desăvîrșită ordine. Fiecare vas care pleacă din San Francisco transportă cu el o povară grea de leșuri chineze — sau cel puțin a transportat, pînă ce legislatorii noștri, vădind un ingenios rafinament al cruzimii creștinești, au interzis expedierile, folosind măsura aceasta ca o lovitură eficace și piezișă, menită să stăvilească imigrația chineză. Proiectul de lege a fost înaintat — nu știu însă dacă a trecut sau nu la vot. Impresia mea este că a fost admis. Mai exista încă un proiect — a devenit între timp o lege — silind pe toți chinezii care vin în țara noastră, să fie vaccinați pe chei și să plătească unui doctor șarlatan, numit după toate rînduielile (nici un doctor cumsecade nu și-ar mînji mîinile cu această hoție legalizată), zece dolari pentru vaccinare. Cum puțini importatori de chinezi sînt dispuși să suporte asemenea cheltuială, legislatorii au socotit că această măsură va fi o nouă și grea lovitură dată imigrației chineze.

Vă puteți face o idee de felul cum arăta cartierul chinezesc din Virginia — adică, de fapt, cam tot așa cum se înfățișează și cum este cartierul chinezesc din oricare alt oraș de pe coasta Pacificului — din lectura acestui articol pe care l-am publicat în *Întreprinderea*, pe cînd făceam reportaje pentru acest ziar:

ORAȘUL CHINEZESC. Însoțit de un coleg reporter, alaltăieri seara am făcut o excursie prin cartierul nostru chinezesc. Chinezii au clădit această parte a orașului pentru a conveni cerințelor lor; și cum ei nu țin nici trăsuri nici camioane, străzile lor nu sînt — îndeobște — de ajuns de largi ca să îngăduie trecerea vehiculelor. La ora zece seara, chinezul poate fi văzut în toată strălucirea sa. În fiecare din aceste mici cotețe de găini, mizere văgăuni cărora li se zice colibe, duhnind de mireasma lampioanelor aprinse și în care nimic nu te ajută să bîjbîi prin beznă — afară de dezgustătoarea lumînare de seu picurînd — erau vreo doi-trei vagabonzi galbeni,

cu cozi lungi, cinchiți pe un fel de laviță scurtă; fumau opiu, zăcînd în nemișcare și cu ochii lipsiți de orice strălucire; cu privirile ațintite în gol de preaplinul mulțumirii; sau, mai curînd, ultimul fumător arăta așa, imediat după ce a trecut vecinului său pipa — căci fumatul opiului este o operație lipsită de confort și cere o atenție neîntreruptă. Pe pat stă o lampă, la depărtare de o țeavă de pipă de gura fumătorului; acesta pune un grăunte de opiu la capătul unei sîrme, îi dă foc și o îndeasă în pipă cam astfel cum un creștin ar umple cu chit o gaură; pe urmă așază vasul pe lampă și se apucă să fumeze. Îndoparea, prăjirea drogului și gîlgîirea sucurilor în țeava pipei ar întoarce poate pe dos pînă și stomacul unei statui. Totuși lui John îi place, îl consolează; el trage vreo două duzini de fumuri și pe urmă se rostogolește în brațele viselor — Dumnezeu știe ce fel de vise, fiindcă noi nu ni le-am putut închipui privind această ființă prăpădită. Se prea poate ca în vedeniile sale să călătorească foarte departe de această lume grosolană și de obișnuita muncă în spălătorie, ca să se desfete în paradis, cu șobolani suculenți și cuiburi de rîndunică.

Domnul Ah Sing ține o prăvălie de coloniale și zarzavaturi la numărul 13, pe strada Wang. A revărsat asupra grupului nostru ospitalitatea sa în modul cel mai prietenos. Avea diferite sortimente de vinuri și rachiuri colorate și incolore, botezate cu niște nume care nici nu se pot rosti, importate din China în mici ulcioare de ceramică și pe care ni le-a oferit în niște gingașe lighene miniaturale de porțelan. Ne-a oferit un mișmaș de cuiburi de rîndunică; de asemeni, niște cîrnați mici, tăiați frumușel, din care am fi putut înfuleca vreo cîțiva stînjeni, dacă ne-ar fi lăsat inima să încercăm, însă bănuiam că fiecare inel conținea cadavrul unui șobolan, drept care ne-am înfrînat poftele. Domnul Sing avea în depozitul său o mie de articole curioase la privit, ale căror întrebuințări era cu neputință să ți le închipui, și depășind abilitatea noastră întru ale descrierii.

Dar rațele și ouăle pe care le furnizează de acasă — astea da, le-am putut pricepe; cele dintîi erau gata spintecate, turtite ca niște moruni, și veneau din China sub această formă; celelalte erau tencuite pe deasupra cu un fel de clei care le menținea proaspete și comestibile după îndelungata lor călătorie.

L-am găsit pe domnul Hong Wo, la numărul 37 din strada Chow-chow, făcînd planul unei loterii; de fapt, am găsit încă vreo duzină dintre concetățenii săi îndeletnicindu-se cu aceeași ocupație — în diferite părți ale cartierului, căci cam o treime din chinezi conduc cîte o loterie, iar restul seminției lor „furnizează banii". „Tom", care vorbește o englezească fără cusur și care pe vremuri a fost bucătar-șef, și unic în același timp, la *Întreprinderea Teritorială* (cu doi ani în urmă, cînd stabilimentul ținea o cantină pentru burlaci), ne-a declarat: „Unii chinezi cumpără bilet dolar unu bucata; prinde douătrei sutare, cîtiodat nu prins el nimic; lotelia este ca un om luptă cu ei șaptezeci; poate el lovești, poate el singul e lovit, foalte bine".

Totuși, proporția fiind de șaizeci și nouă împotriva lui, în general sînt mari șanse ca să „fie el singul lovit". N-am constatat, și în nici o privință, cea mai mică deosebire între aceste loterii și cele ale noastre, afară de faptul că — cifrele fiind chineze — nici un alb ignorant nu ar putea nutri speranța de-a izbuti vreodată să deosebească „care iese, care nu"; modul în care se desenează este asemănător cu al nostru.

Domnul See Yup ține o prăvălie de fanteziuri, pe strada Live Fox. Ne vinde evantaie de pene albe, ornamentate magnific; parfumuri care miroseau ca o brînză de Limburg; condeie chinezești și talismane împotriva farmecelor, făcute dintr-o piatră care nu poate fi zgîriată cu unelte de oțel, totuși este lăcuită și vopsită ca stratul interior al unei scoici de mare [1]. Drept chezășie a stimei pe care ne-o poartă, See Yup a dăruit întregului nostru grup niște penaje care-ți luau ochii, făcute din poleială de aur și întrețesute cu pene de păun.

Am mîncat *chow-chow* cu bețișoare de bambus, la restaurantele cerești; camaradul nostru le-a mustrat pe demoazelele cu ochii alungiți ca un pătrar al lunii, pentru lipsa lor de sfială feminină. Am primit lampioane ocrotitoare din partea gazdelor noastre și am „adus ofrande" în fața altarului a vreo doi-trei zei păgîni. În cele din urmă, am fost impresionați de geniul unui contabil chinez; ne-a adunat conturile sale cu ajutorul unei mașini ca un grătar, cu butoane fixate pe barele ei; diferitele șiruri reprezentau unitățile, zecile, sutele și

---

[1] O speță aparte de jad — nespus de prețioasă pentru chinezi.

miile. Le mînuia cu o iuţeală de necrezut — mai precis, le împingea dintr-un loc într-altul cu aceeaşi rapiditate cu care alunecă degetele unui profesor de muzică pe claviatura unui pian.

Chinezii sînt un neam aplecat spre bunăvoinţă, bineintenţionat şi sînt respectaţi şi trataţi cumsecade de către clasele de sus de-a lungul întregii coaste a Pacificului. Nici un *gentleman* şi nici o *lady* californiană nu nedreptăţeşte, nici nu asupreşte pe vreun chinez; o explicaţie care pare să fie foarte necesară în Orient. Numai pleava populaţiei face acest lucru — ei şi copiii lor; dînşii, precum — în mod firesc şi consecvent — şi poliţiştii şi politicienii, fiindcă aceştia sînt lichelele care ling tălpile plevei ai cărei sclavi sînt, aici la fel ca în oricare alt ţinut din America.

Capitolul X

Sătul de Virginia City — Un fost coleg de şcoală — Împrumut pe termen de doi ani — Activitatea mea ca redactor responsabil — Aproape că primesc o ofertă — Un accident — Anecdote cu beţivi — Ultima privire aruncată muntelui Davidson — Un episod frumos.

Am început să mă satur, înţepenit într-un singur loc atîta vreme. Nu mă mulţumeşte variaţia plecării la Carson ca să relatez — o dată pe an — dezbaterile adunării legislative; iar o dată la trei luni despre cursele de cai şi expedițiile de pepeni. (Se apucaseră să cultive pepeni şi cartofi în Valea Washoe şi, bineînţeles, una din primele realizări ale adunării legislative a fost să instituie un „Tîrg agricol“ care costa zece mii de dolari, pentru a expune pepeni în valoare de patruzeci de dolari. E drept că, de obicei, se pomenea despre adunarea legislativă a teritoriului sub numele de „ospiciul“.) Voiam să văd oraşul San Francisco. Voiam să plec undeva. Voiam să... nici eu nu mai ştiu ce anume voiam. În primul rînd mă scutu-

rau „frigurile primăverii“ şi, fără îndoială, doream mai ales o schimbare. Pe lîngă aceasta, o Convenţiune înjghebase o constituţie de stat şi nouă cetăţeni din zece rîvneau să capete o slujbă. Credeam că aceşti gentlemeni vor plăti populaţia cea fără un sfanţ în buzunar ca şi pe cei iresponsabili, ca să adopte constituţia, şi să izbutească astfel a ucide aproape ţinutul. (Era limpede că Nevada nu putea duce povara unui guvern, deoarece nu avea nimic de impus care să poată rezista unei impuneri: nişte mine nedezvoltate nu puteau furniza atîtea venituri, şi nu existau măcar cincizeci de mine dezvoltate în tot ţinutul. Erau prea puţine proprietăţi funciare de impus şi se părea că nimănui n-o să-i treacă vreodată prin gînd salvarea atît de simplă, aceea de a pune adică o pedeapsă bănească asupra omorului.) Gîndeam că vreun guvern al statului va pune capăt „epocii de aur“ şi voiam s-o şterg de-acolo la timp. Gîndeam că acţiunile miniere pe care le aveam la îndemînă o să valoreze în curînd 100.000 de dolari şi socoteam că — dacă ajung la acest curs înainte de adoptarea constituţiei — le voi vinde şi mă voi asigura împotriva crahului pe care avea să-l aducă după sine schimbarea de guvern. Socoteam că 100.000 de dolari reprezintă bănet suficient ca să plec acasă în mod onorabil, deşi era o sumă mică faţă de cea cu care sperasem să mă întorc. Mă simţeam cam abătut din pricina asta, dar încercam să mă îmbărbătez singur cu gîndul că, avînd la spate atîţia bani, nu voi mai ajunge niciodată la strîmtoare. Cam pe cînd mă frămîntam eu aşa, un coleg de şcoală pe care nu-l mai văzusem din copilărie a sosit pe jos, vagabondînd, de la Reese River — arătînd aidoma unui simbol al Sărăciei. Fiu de părinţi avuţi, el se afla acum într-un ţinut străin, lihnit de foame, fără ghete, înfofolit într-o fostă pătură de cai, sub acoperămîntul unei pălării fără bor, într-un hal fără de hal şi într-o lefterească totală, aşa încît ar fi putut „să-l facă de ruşine chiar şi pe Fiul Risipitor în persoană“, cum remarca el însuşi cu umor. Voia să ia cu împrumut patruzeci şi şase de dolari — douăzeci şi şase ca să ajungă pînă la San Francisco şi douăzeci pentru alt-

ceva; poate ca să-și cumpere cu ei săpun, fiindcă grozav îi mai simțea nevoia. Am descoperit că aveam în buzunar mai puțin decît suma dorită, așa că m-am dus și am împrumutat patruzeci și șase de dolari de la un bancher (pe termen de douăzeci de zile, fără formalitatea vreunei chitanțe) și i-am dat fostului coleg. Am ezitat să fac cîțiva pași — la două case distanță — pînă la birou, unde aveam gologani puși deoparte. Dacă mi-ar fi spus cineva că o să-mi trebuiască doi ani ca să-i plătesc bancherului acești patruzeci și șase de dolari (fiindcă nu mă așteptam să-i capăt înapoi din partea Risipitorului — dar și în această privință m-am înșelat), m-aș fi simțit insultat. La fel și bancherul.

Voiam o schimbare. Voiam un fel de variație. Și a sosit. Domnul Goodman a plecat pentru o săptămînă și mi-a lăsat mie postul de redactor-șef. Asta m-a distrus. În prima zi, mi-am scris editorialul la prînz. A doua zi, n-am avut nici un subiect și am amînat scrierea articolului pînă după-amiază. A treia zi, l-am tărăgănat pînă seara și pe urmă am copiat un editorial căznit, luat din „Enciclopedia americană", acest prieten de căpătîi al redactorilor-șefi din întreaga noastră țară. A patra zi, m-am foit ca un căpiat pînă la miezul nopții, după care m-am năpustit iarăși asupra „enciclopediei". A cincea zi, mi-am stors creierii în așteptare pînă-n miez de noapte, în timp ce ticluiam cîteva amare atacuri personale împotriva a șase oameni diferiți. A șasea zi, m-am zbătut în chinurile facerii, gîtuit de neliniște pînă aproape de ziuă, dar n-am adus pe lume nimic. Ziarul a mers la tipar fără nici un editorial. În ziua a șaptea, mi-am dat demisia. În a opta zi, domnul Goodman s-a întors și s-a trezit cu șase dueluri pe cap — insinuările mele personale dăduseră roade.

Nimeni, afară de cel care a gustat papara, nu știe ce înseamnă să fii redactor-șef. E ușor să mîzgălești fleacuri, rubrici locale, cînd ai toate faptele dinaintea ochilor; e ușor să ciopîrțești extrase din alte ziare; e ușor să însăilezi o corespondență din orice localitate — însă e nespus de greu să scrii articole de fond.

Necazul principal îl constituie *subiectele* — adică, mă refer tocmai la seceta cumplită de subiecte. În fiecare zi, tragi și tot tragi, tragi într-una la ham — te gîndești și te frămînți, te răsucești și suferi — lumea întreagă nu mai este decît un pustiu mohorît, și totuși coloanele editorialului *trebuie*, *zor-nevoie*, să fie umplute. Numai să-i oferi redactorului un *subiect*, și treaba s-a făcut; nu-i nici o bătaie de cap să-i dea drumul condeiului pe hîrtie; însă închipuiți-vă măcar o clipă cum v-ați simți, dacă ați fi nevoiți să vă secătuiți creierii în fiecare zi a săptămînii, cincizeci și două de săptămîni pe an în șir. Doar gîndul la așa ceva și îl face pe oricine să-și piardă curajul. Articolele pe care le scrie în cursul unui an oricare redactor al unui cotidian din America ar umple între patru și opt volume masive, cît această carte! Închipuiți-vă ce bibliotecă ar alcătui opera unui redactor-șef, după douăzeci sau treizeci de ani de slujbă. Și totuși, oamenii se minunează adesea că Dickens, Scott, Bulwer-Lytton, Dumas etc. au fost în stare să producă atîtea cărți. Dacă acești autori s-ar fi perpelit pe jar în aceeași proporție ca redactorii-șefi ai ziarelor, rezultatul ar fi fost, într-adevăr, demn de admirație. E de neînțeles cum pot continua redactorii această cumplită muncă, acest istovitor consum al scoarței cerebrale (fiindcă munca lor este creatoare și nu constă într-o simplă înșirare mecanică a faptelor, ca un reportaj) — zi de zi și an de an. Predicatorii își iau vara o vacanță de două luni de zile, fiindcă socotesc că, după atîta timp, te surmenezi producînd două predici pe săptămînă. E drept că așa și trebuie să fie și chiar este; de aceea e cu atît mai presus de orice înțelegere cum de poate un redactor-șef să culeagă cam zece-douăzeci de texte și să clădească pe baza lor între zece și douăzeci de editoriale trudite pe săptămînă, făcînd față, în acest ritm, de la un capăt la celălalt al anului. De pe vremea cînd am supraviețuit săptămînii în care am jucat rolul de redactor-șef, am descoperit măcar o plăcere în paginile oricărui ziar care-mi cade în mînă: aceea de a admira lungile coloane ale editorialului și

de-a mă întreba cum naiba de-a ieșit cu fața curată autorul lor!

Întoarcerea domnului Goodman m-a eliberat din slujbă — doar dacă nu mă hotăram să devin din nou reporter. Nu puteam s-o mai fac; nu mai puteam să intru în rînduri ca soldat prost, după ce fusesem generalul armatei. Așa că m-am gîndit să demisionez și să mă duc undeva în lumea largă, prin străinătăți. Tocmai cînd mă aflam la această răscruce, Dan, asociatul meu în departamentul reportericesc, mi-a spus întîmplător că doi cetățeni încercaseră să-l convingă să plece cu ei la New York, ca să-i ajute să vîndă o bogată mină de argint pe care o descoperiseră, asigurîndu-și proprietatea ei într-un nou district minier din împrejurimile orașului nostru. Adăugă că dînșii se arătaseră dispuși să-i plătească toate cheltuielile și să-i dea o treime din rezultatul vînzării. El refuzase să plece. Era chiar prilejul de care aveam nevoie. L-am copleșit cu insulte pentru că păstrase atîta discreție asupra acelei posibilități, și nu-mi pomenise mai curînd despre ea. Dar mi-a răspuns că nu-i trecuse prin cap că mi-ar plăcea să plec, așa că îi sfătuise pe cei doi să se adreseze lui Marshall, reporterul celuilalt ziar. L-am întrebat pe colegul meu dacă era vorba de o mină bună, cinstită și nu de o escrocherie. Mi-a spus că oamenii îi arătaseră nouă tone de stîncă, pe care le luaseră cu ei la New York și putea să declare că văzuse puține minereuri mai bogate în toată Nevada; mai mult încă, adăugă că își asiguraseră proprietatea unei partide de cherestea prețioasă și a unui teren potrivit pentru șteamp, în apropierea minei. Primul meu gînd a fost să-l ucid pe Dan. M-am răzgîndit însă, cu toate că eram atît de supărat, fiindcă am chibzuit că poate șansa nu era cu totul pierdută. Dan susținea că nu era cîtuși de puțin pierdută; că oamenii lipseau din oraș, fiind plecați iar la mină și n-aveau să se afle în Virginia — ca să plece spre est — decît peste vreo zece zile; că îi ceruseră să stea el de vorbă cu Marshall și dînsul le făgăduise să le asigure fie concursul acestuia, fie al altcuiva, pînă la întoarcerea lor. Acum însă n-avea

să sufle o vorbă nimănui pînă la înapoierea lor, iar după aceea avea să-și țină făgăduiala, furnizîndu-mă pe mine.

Era o combinație splendidă. M-am dus la culcare ațițat, ca stînd pe jar, fiindcă pînă atunci nimeni nu plecase încă în est pentru a vinde o mină de argint și deci cîmpul era tocmai bun de secerat. Simțeam că o mină cum era aceea descrisă de Dan va obține un preț bun la New York și se va vinde fără nici o întîrziere sau greutate. Nu puteam să închid ochii, căci fantezia mea o luase razna prin castelele pe care le înălțase în văzduh. Mă aflam încă o dată în pragul „saltului în necunoscut".

A doua zi am luat diligența și fui petrecut cu obișnuita strălucire care însoțește plecările vechilor cetățeni ai unui oraș — fiindcă, dacă ai măcar cincișase prieteni prin coclaurii respectivi, fac un tărăboi cît o sută la un loc și nu te lasă să pari că pleci neluat în seamă și neregretat. Cît despre Dan, el mi-a făgăduit să vegheze cu strășnicie asupra oamenilor care aveau mina de vînzare.

Voiajul s-a deosebit printr-un singur incident, care s-a petrecut tocmai cînd ne pregăteam de plecare. Unul dintre pasageri, un vagabond care arăta pîrlit ca vai de el, a coborît o clipă din poștalion ca să aștepte pînă ce va fi încărcat înăuntru obișnuitul balast de cărămizi de argint. Stătea pe pavaj, cînd un impiegat stîngaci de la societatea Expres, cărînd o cărămidă care cîntărea o sută de funți, s-a poticnit și a scăpat-o pe piciorul acelui gură-cască. Omul căzu la pămînt pe loc și începu să urle de-ți rupea inima. În jurul lui se strînse o mulțime compătimitoare și se apucară să-i tragă cizma din picior; însă el răcnea mai tare ca oricînd, așa că se lăsară păgubași; pe urmă începu să horcăie și între două horcăieli exclama: „Brandy! pentru numele cerului, brandy"! I-au turnat pe gît o litră de brandy, fapt care l-a înzdrăvenit și întărit în chip uimitor. Pe urmă începu să se milogească pe la oamenii din preajma lui ca să-l ajute să se urce în poștalion; zis și făcut. Funcționarii de la Expres stăruiră pe lîngă el să cheme un doctor — pe

socoteala lor — însă omul refuză și spuse că, dacă ar avea doar puțin brandy să-și ia cu el pe drum, ca să-și aline durerile cele crîncene, cînd îl vor năpădi, va fi recunoscător și mulțumit. Fu aprovizionat rapid cu două sticle și am luat-o din loc. După aceea fu atît de zîmbăreț și de fericit, încît nu m-am putut opri să nu-l întreb, cum Dumnezeu se poate simți așa la largul lui, cu un picior strivit.

— Ei, ce să-i faci — răspunse el — n-am mai pus un strop în gură de douăsprezece ceasuri și n-aveam un sfanț pe sufletul meu. Mă prăpădeam cu zile — așa că am prins o șansă unică, în clipa cînd fraierului ăluia i-a scăpat suta de funți pe piciorul meu. Am un picior de plută, pricepi? — și își suflecă pantalonii, ca să mi-o dovedească.

Cît fu ziulica de lungă, o ținu într-o beție ca un marinar sadea și chicotea într-una cînd își amintea de șiretlicul lui picat la țanc.

În mod firesc, un bețiv îți aduce aminte de altul. O dată l-am auzit pe un gentleman povestind despre o scenă la care asistase într-un bar din California. O intitula „Omu cumsecade Trage o Dușcă". Nu era altceva decît un crîmpei de teatru, însă mie unul mi s-a părut că redă perfect realitatea și că e demn de Toodles în persoană. Omul cumsecade, care cam întrecuse binișor măsura cu berea și alte băuturi spirtoase, intră într-o cărciumă (douăzeci de cenți e prețul oricărui articol, mărunțișul reprezentînd singura monedă în circulație) și pune pe tejghea jumătate de dolar; cere un whisky și-l dă pe gît; barmanul îi dă restul și pune gologanul pe tejghea într-un loc umed. Omul cumsecade îl sucește și-l răsucește, cu degete moi, însă gologanul îi alunecă din palmă și apa îl ține lipit. Proprietarul lui îl contemplă și încearcă iar să-l smulgă, cu același rezultat însă; observă că lumea a căpătat oarecare interes pentru îndeletnicirea lui; roșește; învîrte iarăși gologanul — roșește — pune cu băgare de seamă, încetișor, arătătorul jos, ca să se asigure de obiect — împinge moneda către barman și spune, cu un sughiț:

— Ia! Dă-mi un trabuc!

Firește că, alt gentleman aflat de față, a povestit despre alt bețivan. Spunea că eroul lui se îndrepta spre casă, mergînd pe două cărări, în miez de noapte; face o greșeală și intră pe altă poartă decît trebuia; i se pare că vede un cîine în capul scării și chiar așa era: un cîine de fier. Se oprește și cîntărește situația; se întreabă dacă nu-i cumva un dulău primejdios; își ia inima-n dinți și spune:

— Hai, (hîc!) marș! — nici un efect. Atunci se apropie cu prudență și adoptă metoda împăciuirii; își țuguie buzele și încearcă să fluiere, dar nu-i în stare; totuși se apropie, îngînînd:

— Săracu cățel — cuțu, cuțu, cuțu! — săracu cuțu — cuminte, cățelu!

Urcă scara, tot alintîndu-l cu nume de răsfăț, pînă ajunge stăpîn pe poziție; pe urmă exclamă:

— Marș de-aici, banditule! și-i arde o răzbunătoare lovitură de picior în coaste, dîndu-se de-a berbeleacul peste balustradă, bineînțeles. O pauză; două-trei suspine și pe urmă o remarcă, pe un ton meditativ:

— Teribil de solid dulău! Ce naiba o fi mîncînd?! (Hîc!) Stînci poate. Animale d-astea e primejdioase. Dacă un om (hîc!) — dacă un om ține să-și hrănească dulăul cu bolovani, n-are decît să-l *îndoape* cu bolovani cît poftește; e-n dreptu lui, n-am ce zice; dar să și-l țină omu — *acasă* la el, nu să-l lase să umble haihui pîn vecini, unde (îc!) — unde poa' să se poticnească de el oamenii cînd nici nu-și dau seama!

Nu fără păreri de rău am aruncat o ultimă privire micuțului drapel (avea treizeci și cinci de picioare lungime și zece lățime) care flutura ca o batistă de doamnă din vîrful cel mai înalt al muntelui Davidson, la două mii de picioare deasupra acoperișurilor Virginiei și-am simțit cum — neîndoielnic — îmi iau rămas bun pe vecie de la un oraș care îmi îngăduise să mă bucur de viață mai din plin și mai cu nesaț decît îmi fusese dat vreodată. Și asta fără să-mi vină în minte un incident de care pînă și cel mai uituc cetățean cu care se putea lăuda Virginia — la vremea cînd s-a petrecut — trebuie să-și aducă aminte în chip viu, cînd și cînd, pînă ce posesorul amintirii va muri.

Pe la sfîrşitul unei după-amieze de vară, ne-am trezit pe cap cu o ploaie torenţială. Faptul în sine era de ajuns de uluitor ca să stîrnească zarvă în întregul oraş, fiindcă în Nevada plouă doar în cursul iernii (vreo săptămînă ori două) şi nici atunci nu dura atîta încît să convingă vreun negustor să ţină umbrele de vînzare. Dar nu ploaia era minunea de căpetenie. Ea a ţinut doar cinci-zece minute; în vreme ce oamenii încă mai flecăreau despre furtună, tot cerul s-a acoperit sub ochii lor de o obscuritate densă, ca în miez de noapte. Vasta faţa de la răsărit a muntelui Davidson, care domină oraşul, a îmbrăcat o mohoreală atît de funebră, încît conturul muntelui, atît de uriaş şi de apropiat, abia se putea distinge din bezna opacă a bolţii pe care se detaşa. Această privelişte neobişnuită atrase privirile tuturor către munte; şi cum stăteau oamenii privind, ei zăriră o limbă firavă de flăcări, de un auriu bogat, care clipea şi tremura în inima nopţii, colo sus, pe piscul cel mai înalt. În cîteva minute străzile fură înţesate de o lume care, aproape fără să rostească un cuvînt, privea la singura pată sclipitoare de pe cerul strivit de întunecime. Pîlpîia ca para unei lumînări şi nici nu arăta mai mare, însă pe un fundal atît de negru era uimitor de sclipitoare, chiar aşa firavă cum era. Era drapelul — deşi nimeni nu bănuise la început, fiindcă avea aparenţa unui lucru supranatural, a unui tainic purtător de veşti bune, cum erau îndemnaţi să creadă unii. Era emblema naţională, transfigurată de ultimele raze ale soarelui care pierise cu totul; iar scăpărarea lor nu cădea asupra nici unui alt obiect, în toată panorama aceea cuprinzătoare de şiruri de munţi şi de deşerturi. Nici măcar asupra băţului de steag — fiindcă acesta, care din depărtare părea de obicei cît un ac, acum nu era luminat de raze şi nu se putea deosebi în bezna aceea impunătoare. Un ceas întreg, supranaturalul mesager clipi şi arse în semeaţa-i singurătate, iar miile de ochi înălţaţi către el îl priveau mai departe, cu un interes fascinat.

Cît de tulburaţi erau oamenii! La iuţeală cîştigă teren credinţa că semnul acela era un mesager mistic,

sosit cu veşti mari din război, şi cum poezia ideii scuza şi susţinea această părere, ea trecu de la o inimă la alta, din gură în gură şi de pe-o stradă pe alta, pînă ce se născu un imbold obştesc de a scoate trupa în stradă şi de a întîmpina strălucitoarea prevestire cu o salvă de artilerie!

Şi-n tot acest răstimp, un singur om greu încercat — telegrafistul oficiului, care depusese jurămînt să păstreze secretul oficial — trebui să-şi zăvorească buzele şi să-şi ferece limba cu o tăcere care părea că i le sfîşie; căci el şi numai el, din toată mulţimea aceea care făcea fel de fel de presupuneri, aflase de măreţele fapte de arme pe care soarele acela care apunea le văzuse la răsărit, în aceeaşi zi: căderea Vicksburgului şi victoria armatelor Uniunii la Gettysburg!

Dacă nu ar fi existat monopolul jurnalistic, care interzicea cea mai neînsemnată aluzie la ştirile sosite din est pînă a doua zi, adică după publicarea lor în ziarele din California, stindardul glorificat de pe muntele Davidson ar fi fost salutat şi răssalutat cîtă vreme s-ar fi găsit o încărcătură de pulbere care să detune în seara aceea memorabilă; oraşul ar fi fost iluminat şi oricare cetăţean care se respectă s-ar fi îmbătat în lege — după cum cerea tradiţia locului, în toate împrejurările de însemnătate publică. Chiar şi în această zi îndepărtată, nu mă pot gîndi fără părere de rău la acest prilej suprem, care a fost prăpădit fără rost. Ce mai petrecere de pomină i-am fi putut trage!

Capitolul XI

Spre San Francisco — Privelişti estice şi vestice — Cel mai fierbinte loc de pe pămînt — Iarnă şi vară.

Am străbătut văi şi cîmpii, ne-am căţărat pînă-n nori pe povîrnişurile din Sierras şi am privit în jos, asupra Californiei în straie de vară. Şi am să remarc azi, în trecere, că oricare decor californian se cere privit

de la oarecare distanță, ca să-i dăruie cel mai deplin farmec. Munții sînt impunători în măreția formei și a înălțimii lor — din oricare punct îi privești; însă între tine și ei trebuie să fie o oarecare depărtare care să le îndulcească asprimea, conturul colțuros și să le îmbogățească nuanțele. O pădure californiană e în culmea frumuseții văzută de la mică distanță, fiindcă găsești într-însa o întristătoare sărăcie de variație a speciilor, copacii aparținînd în mare parte unei singure și monotone familii — lemn roșu, pin, brad, molift — astfel că, priviți de aproape, copacii prezintă o obositoare asemănare de atitudine cu brațele lor țepene, întinse în sus și-n jos, într-un continuu și repetat apel adresat tuturor oamenilor: „Sst! Nu suflați o vorbă! Ați putea tulbura pe cineva!"

De la doi pași respiri, de asemenea, o mireasmă care nu-ți dă pace, de smoală și terebentină; plutește, șișijderi, o necruțătoare melancolie în frunzișul care suspină și se tînguiește; pășești pe un mut covor de scoarță galbenă cojită și de frunziș din ace moarte, pînă ce te simți ca un duh rătăcitor, cu pași fără de urme; ești sătul de nesfîrșitele pămătufuri de ace și rîvnești la frunze care să aibă formă și substanță; ești în căutarea mușchiului și a ierbii pe care să te tolănești, dar nu găsești nimic — fiindcă acolo unde nu e scoarță de copaci, nu dai decît de lut gol și de noroi, dușmanii meditației și ai veșmintelor curate. Adesea o cîmpie acoperită de iarbă se prezintă și în California așa cum s-ar cuveni să fie; dar de cele mai multe ori e mai bine s-o contempli de la distanță, pentru că, deși firele de iarbă sînt înalte, ele stau drepte și țepene, animate de un vădit dor de răzbunare — și se țin deoparte, cu totul nesociabile, ca niște fire de nisip care nu se lipesc între ele.

Unul din cele mai ciudate lucruri pe care le cunosc eu este să-i aud pe turiștii din State căzînd în extaz în fața frumuseții „Californiei veșnic înflorite". Într-adevăr, ei sînt cuprinși mereu de extaz. Poate însă că extazul lor s-ar risipi, dacă ar ști cum californienii get-beget — cu amintirea încărcată de imaginile pajiștilor acoperite de praf și de un îndoielnic aspect

văratic ale „verdeții“ californiene — rămîn uimiți și sînt stăpîniți de o admirație idolatrizantă în fața bogăției generos dăruite a verdelui strălucitor, a nesfîrșitei prospețimi și a risipitoarei variații de forme, de specii și de frunzișuri, care fac dintr-un peisaj răsăritean o viziune a raiului pe pămînt. Ideea că un om ar putea fi răpit de vederea gravei și sumbrei Californii, cînd omul acela a văzut întinsele pajiști din Noua Anglie și arțarii, stejarii și ulmii săi gătiți în strai de vară ca niște ferestre de catedrală, sau splendorile opaline ale toamnei sale pogorîndu-se asupra codrilor, devine aproape caraghioasă — și chiar ar fi caraghioasă, dacă nu ar părea atît de patetică. Nici un ținut în care domnește un climat invariabil nu poate fi frumos. Ținuturile tropicale nici nu sînt frumoase, în ciuda faptului că se face atîta risipă de sentiment pe seama lor. Par frumoase la început, însă încetul cu încetul — faptul de a fi mereu aceleași le știrbește farmecul. *Schimbarea* este camerista de care are nevoie Natura, ca să facă minuni cu ajutorul ei. Ținutul unde se perindă patru anotimpuri bine definite nu poate fi lipsit de frumusețe, sau să sufere de pe urma monotoniei. Fiecare anotimp aduce o lume întreagă de desfătări și interes în succesiunea desfășurării sale, a gradației și armonioasei sale dezvoltări, a grațiilor cu care culminează. Tocmai cînd începi să te saturi de unul, pleacă și vine altul, aducînd o schimbare radicală, cu noi vrăji și noi splendori în alaiul său. Eu unul mai cred că unui îndrăgostit de natură fiecare anotimp îi pare, pe rînd, cel mai frumos.

San Francisco — un oraș în care este cu adevărat fascinant să locuiești — este falnic și chipeș de la o depărtare frumușică, însă privit mai îndeaproape, remarci că arhitectura sa este mai mult demodată; multe străzi sînt alcătuite din căsuțe de lemn putrezit, mînjite și slutite de fum; iar colinele de nisip, golașe, dinspre periferii ți se vîră în ochi în mod prea izbitor. Pînă și climatul său blînd este cîteodată mai plăcut cînd citești despre el, decît dacă faci o experiență personală — fiindcă cerul fără nori, fermecător își toccște treptat urarea de bun venit și pe urmă,

cînd sosește în sfîrșit ploaia atît de rîvnită, rămîne iarăși neschimbat o bună bucată de vreme. Pînă și jucăușul cutremur face o figură mai bună, contemplat de la depărt...

Totuși, în această privință există opinii diferite. Climatul orașului San Francisco este blînd și ciudat de uniform. Mercurul rămîne ridicat peste șaptezeci de grade[1] în tot cursul anului. Abia dacă se schimbă cît de cît. Iarnă și vară dormi sub una sau două pături ușoare și niciodată nu folosești o plasă contra țînțarilor. Nimeni nu poartă vreodată îmbrăcăminte de vară. Porți — dacă ai — haine din postav fin, de culoare închisă, în august ca și în ianuarie, fără nici o deosebire. Nu-i mai rece și nici mai cald într-o lună decît în alta. N-ai nevoie de pardesiu, dar nici de evantaie. Este cel mai plăcut climat care se poate născoci, luat așa — una peste alta — și fără îndoială că este și cel mai invariabil din întreaga lume. Vîntul suflă destul în lunile de vară, dar poți să pleci pînă la Oakland, dacă-ți place — la trei-patru mile depărtare — și atunci descoperi că acolo nici nu adie vîntul. În nouăsprezece ani, în San Francisco a nins în total doar de două ori și chiar atunci zăpada a rămas pe pămînt numai atîta timp cît să-i poată uimi pe copii și să-i pună să se întrebe ce-o mai fi și cu materialul acela pufos.

De-a lungul a opt luni din ani în șir, cerul este strălucitor, fără un nouraș și nu cade nici un strop de ploaie. Cînd sosesc însă celelalte patru luni, n-ai încotro și trebuie să te duci să furi o umbrelă. Fiindcă îi vei simți lipsa. Nu numai într-o singură zi, ci în decursul a o sută douăzeci de zile, care se înșiră una după alta, semănînd între ele aproape ca două picături de ploaie. Cînd vrei să te duci într-o vizită sau să asiști la slujba religioasă, ori la vreun spectacol teatral, nu-ți ridica niciodată privirea spre nori, ca să vezi dacă se vestește ploaie ori ba: consultă almanahul! Dacă-i în mijlocul iernii, va ploua negreșit; iar dacă ești într-o lună de vară, *nu va ploua*: n-ai ce-i face și

[1] Aprecierile sînt făcute în grade Fahrenheit.

pace! Nu-ți trebuie niciodată paratrăsnet, fiindcă nu tună nici nu trăsnește vreodată. Și după ce ai ascultat timp de vreo șase ori opt săptămîni, noapte de noapte, mohorîta litanie monotonă a acestor ploi domoale, o să-ți dorești din adîncul inimii ca măcar o dată să salte, în sfîrșit, și tunetul, bubuind și urlînd de-a curmezișul acestei bolți posomorîte, dînd viață întregii împrejurimi; o să rîvnești fierbinte ca fulgerele întemnițate să spintece, în sfîrșit, în două firmamentul amorțit și să lumineze măcar o singură clipă fugară, cu orbitoarea lor văpaie. Ai da *oricît* ca să mai auzi iarăși același vechi și familiar tunet și să vezi cum trăsnetul izbește pe cineva.

Iar de-a lungul verii, după ce vreme de aproape patru luni ai pătimit de pe urma razelor de soare sclipitoare și nemiloase, ai fi în stare să te prosterni în genunchi și să te rogi pentru ploaie, grindină, zăpadă, tunet și trăsnet, orice, numai să spargă monotonia; ai opta pînă și pentru un cutremur, dacă nu poți obține ceva mai bun. Unde mai pui că ai și șanse serioase să-l capeți!

San Francisco este clădit pe coline de nisip, însă niște coline de nisip roditoare. Sînt, într-adevăr, acoperite de o vegetație îmbelșugată. Toate florile rare, pe care oamenii din State le cresc cu o grijă atît de răbdătoare în ghivece de salon și sere, aici înfloresc în mod luxuriant în aer liber, tot timpul anului. Crini, tot soiul de mușcate, pasifloră, trandafir de mușchi — nu le cunosc numirile nici la a zecea parte din ele. Știu doar că, în vreme ce newyorkezii sînt obidiți de nămeți și vîrtejuri de zăpadă, californienii sînt copleșiți de noianul și valurile florilor (cu condiția să-și țină mîinile cuminți acasă și să lase florile să crească în pace). Și am auzit că dintre toate florile, frumosul *Espiritu Santo* cum îi spun spaniolii, sau floarea Sfîntului Duh, este cea mai rară și mai ciudată — deși credeam că ar crește numai în America Centrală, în Istm. Potirul ei este cea mai gingașă și miniaturală imitație a unei porumbițe, neprihănită ca neaua. Spaniolii păstrează un respect superstițios față de această plantă. Floarea a fost adusă și în restul Sta-

telor Unite, învăluită în vată îmbibată cu eter; de asemenea și bulbul ei a fost dus acolo, însă toate încercările de-a o face să înflorească, după ce-a ajuns la destinație, au dat greș.

Am mai vorbit și în altă parte despre iarna fără sfîrșit care domnește la Mono, California, și chiar mai adineauri am pomenit de veșnica primăvară din San Francisco. Acuma, dacă o să călătorim o sută de mile în linie dreaptă, ajungem în ținutul verii veșnice, la Sacramento. La San Francisco nu găsești nici un fel de veșminte de vară, sau vreo urmă de țînțar — însă le poți găsi cu toptanul la Sacramento. Nu întotdeauna și în mod invariabil, dar poate cam în proporție de o sută patruzeci și trei de luni din doisprezece ani. Aci florile înfloresc tot timpul, după cum își poate lesne închipui cititorul — iar oamenii suferă, asudă și suduie, dimineața, la amiază și seara și își irosesc energiile cele mai dîrze, făcîndu-și vînt cu evantaiul. E o căldură grozavă pe-acolo, însă dacă ai să cobori la Fort Yuma, o să descoperi că prin partea locului e și mai dogoritor. Probabil că Fort Yuma este locul cel mai fierbinte de pe fața pămîntului. Acolo termometrul rămîne fixat tot timpul la o sută douăzeci de grade la umbră — afară de zilele cînd variază și urcă mai sus. Așezarea aceasta este un post militar S.U.A., iar ocupanții lui se deprind pînă-ntr-atîta cu arșița cumplită din partea locului, încît suferă cînd n-o simt. Există o tradiție (atribuită lui John Phenix[1] cum că o dată un soldat foarte-foarte păcătos, a murit acolo și că, firește, s-a dus de-a dreptul în cel mai fierbinte colț al tărîmului celor pierduți pe veci — dar a doua zi *a telegrafiat să i se trimită păturile*. Nu există nici un fel de îndoială asupra acestei declarații — nici nu poate să încapă vreo îndoială. Am văzut cu ochii mei ungherul unde se culca de obicei soldatul acela. În Sacramento domnește totdeauna o vară toridă și poți să culegi trandafiri

[1] A fost șterpelită de cincizeci de mizgălitori diferiți, prea săraci cu duhul ca să inventeze ceva, însă lipsiți de rușinea de a fura. (M. T.)

şi să mănînci căpşuni şi îngheţată; să porţi haine de pînză albe şi să gîfîi, să fii leoarcă de sudoare la ceasurile opt sau nouă dimineaţa — iar pe urmă să te sui în vagon, ca la prînz să-ţi pui blănurile şi patinele şi să patinezi în zbor pe faţa îngheţată a lacului Donner, la şapte mii de picioare deasupra nivelului mării, printre nămeţi înalţi de cincisprezece picioare şi în umbra măreţelor piscuri de munte care îşi înalţă crestele la zece mii de picioare deasupra nivelului mării! Asta zic şi eu că-i o schimbare sensibilă!... Unde ai să mai găseşti un contrast ca acesta în emisfera vestică? Iar unii din noi au hoinărit de-a lungul cotiturilor troienite de zăpadă ale căii ferate de pe coasta Pacificului, din apropiere, la şase mii de picioare deasupra nivelului mării şi au privit în jos, cum fac păsările din zbor, peste vara fără de moarte a Văii Sacramento, cu cîmpiile sale roditoare; cu frunzişul său împănoşat; cu pîraiele sale de argint, toropite toate în aureola blîndă, dulce, a vrăjitei sale atmosfere; şi toate spiritualizate, cu contururile îndulcite nespus; un crîmpei întrezărit din ţara încîntătoare şi de vis a zînelor, părînd cu atît mai fermecător şi mai izbitor pentru ochi, cu cît era surprins printr-o poartă interzisă, făurită din zăpadă şi gheaţă, creste sălbatice şi prăpăstii.

Capitolul XII

California — Ultima noutate: prezenţa unei femei — „Ei, ăsta zic şi eu copil!“ — O sută cincizeci de dolari pentru o sărutare — În aşteptarea rîndului.

În Valea Sacramento, despre care tocmai am pomenit, s-au înfiripat o bună parte din cele mai lucrative exploatări miniere de la începuturile goanei după aur. Mai poţi vedea încă şi azi, în unele locuri, coastele şi platourile sale acoperite de ierburi, sfîşiate, îmbucătăţite şi sluţite de hulpavii căutători de-acum cinci-

sprezece-douăzeci de ani. Poţi vedea cum s-a pocit pămîntul de-a lungul şi de-a latul Californiei — iar în cîteva locuri, unde ochiul nu întîlneşte decît pajişti şi codri, fără nici o făptură vie, fără o casă, ori măcar un băţ sau o piatră, o frîntură oricît de mică dintr-o ruină; unde nici un sunet, nici un glas nu tulbură pacea Sabatului — îţi va veni greu să crezi că acolo se înălţa cîndva un orăşel înfloritor, palpitînd de viaţă. Un orăşel de două-trei mii de suflete, cu ziarul lui, cu compania de pompieri, fanfara, miliţia voluntară, banca, hotelurile şi alaiurile lărmuitoare şi discursurile zgomotoase ţinute cu prilejul lui 4 Iulie. Un orăşel cu tripouri infernale, îmbîcsite de fum de mahorcă şi de sudălmi, înţesate de oameni cu bărbi aspre, de toate naţiile şi culorile; cu mese încărcate cu destulă pulbere de aur pentru a acoperi veniturile unui principat german — străzi înţesate şi zbîrnîind de forfota afacerilor — parcele valorînd patru sute de dolari piciorul de faţadă; un orăşel plin de muncă, rîs, muzică, dans, înjurături, bătăi, împuşcături, înjunghieri, oferind în fiecare dimineaţă pe tavă, la micul dejun, anchetarea unei afaceri sîngeroase şi cîte un om ucis — *tot* ce desfată şi împodobeşte existenţa, cu toate întîlnirile şi accesoriile şi dichisurile unui tînăr oraş viguros, prosper şi plin de speranţe; iar acum n-a rămas dintr-însul nimic altceva decît o singurătate lipsită de viaţă, fără nici un cămin. Oamenii au plecat, casele au pierit, pînă şi *numele* locului se află îngropat în uitare. În nici o altă ţară, n-au dispărut şi murit oraşele, în epoca modernă, în chip atît de „total" ca în fostele regiuni miniere ale Californiei.

În zilele acelea trăia o populaţie energică, viguroasă, fără astîmpăr. Era o populaţie *curioasă*. Era *singura* populaţie de acest soi pe care lumea a văzut-o vreodată strînsă laolaltă; şi-i prea puţin probabil ca lumea să mai vadă vreodată ceva asemănător. Fiindcă, băgaţi de seamă, era o adunare de două sute de mii de oameni *tineri* — nu nişte slăbănogi sclifosiţi, gingaşi, cu mănuşi din piele de căprioară; ci nişte flăcăi viteji, zdraveni, musculoşi, fără teamă, clocotind de energie şi dinamism, înzestraţi cu regească dărnicie cu

toate darurile ce se îmbină pentru a alcătui o bărbăţie fără pereche şi minunată — curată cremă a aleşilor glorioşi de pe acest pămînt. Nici urmă de femeie, nici picior de copil printre ei; nici un veteran cărunţit şi cocîrjat — nimeni, decît tineri uriaşi, drepţi ca bradul, cu ochi strălucitori, iuţi în mişcări, cu mîini puternice: cea mai nemaipomenită, cea mai strașnică populaţie, cea mai cavalerească oaste care şi-a făcut vreodată tabăra pe meleagurile singuratice şi abia trezite din somn ale unui ţinut nelocuit.

Şi unde sînt acum toţi aceştia? împrăştiaţi în cele patru vînturi, pînă la capetele pămîntului; sau îmbătrîniţi şi răblăgiţi înainte de vreme; ori împuşcaţi sau înjunghiaţi în încăierări de stradă; sau morţi de pe urma nădejdilor înşelate şi a inimilor zdrobite; duşi eu toţii, sau aproape toţi — victime jertfite pe altarul viţelului de aur; cea mai nobilă jertfă care şi-a purtat vreodată către cer mireasma sacrificiului ei. Simţi o jale în inimă, cînd te gîndeşti la ei.

Era o populaţie splendidă — fiindcă toţi trîntorii, oamenii înrăiţi şi cei cu creierul trîndav, rămăseseră acasă. Niciodată nu găseşti printre pionieri astfel de exemplare; nu poţi croi pionieri din acest material. Populaţia aceea a dat Californiei faima de a fi pus pe picioare lucrări uluitoare şi de a le fi dus la capăt cu o minunată dibăcie şi cutezanţă, fără a-i păsa de preţul sau urmările lor — faimă pe care o păstrează pînă-n zilele noastre — iar cînd urzeşte vreo surpriză, lumea gravă zîmbeşte, ca de obicei, şi spune: „Ei, ce mai, asta-i California din cap pînă-n picioare!“

Dar cît de colţoşi mai erau oamenii pe vremurile acelea! Se desfătau frumuşel cu aur, whisky, bătăi şi cu fandango, dansul spaniol; şi erau nespus de fericiţi. Un miner cinstit scotea de la o sută pînă la o mie de dolari pe zi din parcela sa, şi cînd începea să dea o raită prin iadurile unde se jucau cărţi şi prin celelalte localuri de distracţii — dacă nu-i surîdea de loc norocul — a doua zi dimineaţa îi sufla vîntul prin buzunare. Prăjeau singuri slănina cu fasole, îşi coseau singuri nasturii, îşi spălau cu mîna lor cămăşile — cămăşi albastre de lînă; iar dacă un om avea

chef să se lase tîrît într-o bătaie, fără vreo zăbavă plicticoasă — nu avea decît să apară în public purtînd o cămașă albă sau vreun țilindru și era servit, „pe cinste". Pentru că oamenii aceia îi urau pe aristocrați, erau însuflețiți de o deosebită și răutăcioasă pică față de ceea ce ei numeau „o cămașă scrobită".

Era o societate liberă, sălbatică, dezordonată, grotesică! *Bărbați* — numai oști roinde de vînjoși *bărbați* — nimic grațios, nimic feminin, nicăieri!

În zilele acelea minerii se îndesau în cîrduri ca să prindă o frîntură din acest rar și binecuvîntat spectacol — o femeie! Locuitorii vechi ai Californiei povestesc cum, într-o anumită tabără, s-a răspîndit din zorii zilei vestea că a sosit o femeie! Văzuseră atîrnînd o rochie de bumbac la fereastra unei căruțe cu coviltir, colo jos, pe terenul unde poposeau noii sosiți — semn că se iviseră emigranți de dincolo de marile cîmpii. Toată lumea s-a dus buluc acolo, și s-a înălțat un strigăt unanim cînd a fost descoperită o rochie autentică, o rochie în toată puterea cuvîntului, fluturînd în vînt. Emigrantul mascul se arătă. Minerii strigară:

— Ad-o afară!

Omul răspunse:

— E nevasta mea, domnilor — e bolnavă, am fost prădați de indieni; ne-au luat banii, proviziile, tot ce-aveam; simțim nevoia să ne odihnim.

— Ad-o afară! Trebuie s-o vedem!

— Dar, oameni buni, sărmana ființă este...

— AD-O AFARĂ!

Omul o „aduse afară", și mulțimea își aruncă pălăriile în văzduh, scoase trei urale tunătoare și încă o ovație suplimentară, se strînseră roată cu toții, holbînd ochii la ea, atingîndu-i rochia și ascultîndu-i glasul, cu înfățișarea unor oameni care își ascultă mai curînd o *amintire* decît văd o realitate prezentă.

Adunară prin colectă douăzeci și cinci de dolari în aur, dîndu-i bărbatului, după care își aruncară iarăși pălăriile în sus, scoaseră încă trei urale și plecară acasă mulțumiți.

O dată am cinat la San Francisco cu familia unui pionier și am vorbit cu fiica lui — o tînără doamnă a cărei primă experiență în San Francisco fusese o „aventură", deși nici ea nu-și mai amintea de împrejurare — avea doar doi-trei ani pe vremea aceea. Tatăl ei spunea că, după ce debarcase de pe vas, mergeau pe stradă, un servitor conducînd grupul, cu fetița în brațe. Iată că deodată un miner uriaș, bărbos, cu cingătoare și pinteni și împănat cu arme ucigătoare — care era vădit că tocmai coborîse dintr-o lungă campanie în munți — le tăie drumul, îl opri pe servitor și rămase pironit zgîindu-se la ei, cu gura căscată, cu fața însuflețită toată de recunoștință și uimire. Apoi spuse cu evlavie:

— Ei, ăsta zic și eu că-i un prunc!

Pe urmă smulse din buzunar un săculeț de piele și îi spuse servitorului:

— Uite-aici o sută cincizeci de dolari, în pulbere de aur; ți-i dau pe toți, dacă mă lași să sărut copilul!

Anecdota este *adevărată*.

Dar ia priviți și dumneavoastră cum se mai schimbă lucrurile! Stînd la masa aceea, ascultînd anecdota de mai sus, chiar de-aș fi oferit o sumă îndoită pentru a săruta același copil, aș fi fost desigur refuzat. Cei șaptesprezece ani, adăugați între timp, făcuseră ca prețul să fie mai mult decît dublat.

Dar, cum tot ne-am oprit asupra acestui subiect, voi sublinia că o dată, în Star City, în munții Humboldt, mi-am luat rîndul într-un fel de coadă lungă de mineri, ca să-mi aștept răbdător șansa de a trage cu coada ochiului printr-o crăpătură și să văd o splendidă și nouă senzație — o femeie în carne și oase, veritabilă! Cînd după o jumătate de ceas îmi veni rîndul și-mi lipii ochiul de crăpătură, ce să văd? Iat-o, cu o mînă în șold, iar cu cealaltă aruncînd clătite într-o tigaie. Și era în vîrstă de o sută șaizeci și cinci de ani[1] și n-avea un colț în gură.

---

[1] Fiind mai potolit acum, retrag bucuros o sută de ani din această cifră. (M. T.)

Capitolul XIII

Viața la San Francisco — Stocuri fără valoare — Primul cutremur la care am asistat — Instinct de reporter — Efectele șocului — Incidente și curiozități — Oameni care nu respectă Sabatul — Chiriașul și camerista — O modă înțeleaptă — Efectele cutremurului asupra preoților.

Cîteva luni în șir am gustat din plin aceea ce reprezenta o nouă fază a existenței mele — o trîndăvie și nepăsare de fluture; n-aveam nimic de făcut, n-aveam de dat socoteală nimănui și nu eram sîcîit nici de lipsa banilor. M-am îndrăgostit de cel mai primitor și mai prietenos oraș din întreaga Uniune. După deșerturile alcaline, acoperite de tufe de salvie din Washoe, San Francisco însemna pentru mine raiul pe pămînt. Locuiam la cel mai bun hotel, îmi etalam hainele în cercurile cele mai bătătoare la ochi, rătăceam prin sălile Operei și învățam să par transportat de muzică într-al șaptelea cer, deși muzica îndurera mai degrabă decît încînta urechea mea ignorantă — dacă aș fi avut vulgara onestitate de a mărturisi acest lucru. Totuși, presupun că nu stăteam cu mult mai rău decît majoritatea compatrioților mei, în această privință. Rîvnisem să fiu un fluture și, în sfîrșit, iată că eram. Luam parte la petreceri particulare, în somptuoase haine de seară, mă maimuțăream, făceam fasoane cu grație, ca un filfizon înnăscut și-i trăgeam la polci și la scoțiene cu un pas care-mi aparținea numai mie — și cangurului. Într-un cuvînt, țineam rangul cuvenit unui om care valorează o sută de mii de dolari (în perspectivă) și e pe cale să dobîndească o influență absolută, atunci cînd vînzarea acelei mine de argint din Est avea să fie, în cele din urmă, perfectată. Am cheltuit banii ca o mînă-spartă, iar totodată urmăream vînzările acțiunilor cu un interes aprins și pîndeam să văd ce s-ar putea întîmpla în Nevada.

Se întîmplă ceva foarte important: deținătorii de terenuri din Nevada au luptat împotriva constituției statului, însă oamenii care n-aveau nimic de pierdut au constituit majoritatea și au impus legea peste capul

celorlalți. Dar, pînă la urmă, nu a apărut numaidecît ca un dezastru — deși, fără îndoială, așa era. Am șovăit, am calculat șansele și pe urmă am tras concluzia de-a nu vinde acțiunile. Cursul acțiunilor se urca, speculatorii înnebuniseră; bancheri, negustori, avocați, doctori, meseriași, plugari, pînă și spălătoresele și slujnicuțele își plasau economiile în acțiunile minelor de argint, și în fiecare zi soarele răsărea dimineața și apunea seara, privind calici îmbogățiți și bogătași ajunși cerșetori. Ce carnaval al jocului de noroc se mai încinsese! Acțiunile Gould and Curry urcaseră brusc pînă la șase mii trei sute de dolari „piciorul" de teren! Pe urmă — pe neașteptate — se dădură de-a berbeleacul toate societățile; toată lumea se ruină și se distruse! Prăbușirea era completă. Acel uriaș balon de săpun abia mai lăsa o dîră microscopică de umezeală pe urma lui. Am fost unul dintre primii cerșetori — și dintre cei mai lefteriți. Acțiunile mele, agonisite ca o comoară, n-au mai valorat nici măcar hîrtia pe care erau tipărite. Le-am aruncat la gunoi pe toate. Eu, idiotul care lăsasem să mi se scurgă banii printre degete ca apa și mă socoteam mai presus de loviturile nenorocului, nu mai aveam acum nici cincizeci de dolari, după ce făcusem totalul diferitelor mele datorii și le plătisem. M-am mutat de la hotel la o pensiune „foarte particulară". Am luat o slujbă de reporter și m-am apucat de muncă. Nu mă simțeam cu totul zdrobit, fiindcă îmi clădeam, încrezător, castele în Spania, pe temeiul vînzării minei de argint în Est. Însă n-am putut căpăta vești de la Dan. Scrisorile mele n-au ajuns la destinație, sau nu au primit răspuns.

Într-o zi nu m-am simțit în putere și nu m-am dus la redacție. A doua zi m-am dus la slujbă către prînz, ca de obicei, și am găsit pe biroul meu un bilet care zăcuse acolo douăzeci și patru de ore. Era semnat „Marshall" — reporterul din Virginia — și cuprindea rugămintea de a trece în seara aceea pe la hotel, pentru a-l vedea împreună cu un prieten sau doi de-ai lui, deoarece aveau să-și ia zborul spre Est a doua zi dimineață. Un post-scriptum adăuga că plecau pentru

„o mare speculaţie minieră"! În viaţa mea nu mi-a fost atît de rău. Mi-am aruncat o mulţime de ocări pentru că am părăsit Virginia şi am lăsat pe mîna altuia o chestiune de care s-ar fi cuvenit să mă îngrijesc eu însumi; m-am ocărît fiindcă nu m-am dus la birou în singura zi a anului cînd ar fi trebuit să mă aflu acolo. Şi tot mormăind aşa, de unul singur, am alergat într-un suflet o milă, pînă la cheiul portului şi am ajuns tocmai la ţanc... cît să fie prea tîrziu. Vasul se afla în mijlocul curentului şi tocmai ieşea din port.

M-am mîngîiat cu gîndul că poate nu va ieşi nimic din speculaţia aceea — slabă consolare, în orice caz — iar pe urmă m-am întors la robia mea, hotărît să trag la ham mai departe, cu cei treizeci şi cinci de dolari ai mei pe săptămînă, şi să uit cu totul de povestea aceea.

Peste o lună am avut plăcerea de a asista prima dată la un cutremur. Era cel care, multă vreme, a fost botezat „marele cutremur" şi e neîndoielnic că, pînă în ziua de astăzi, este cunoscut sub acest nume. Era cu puţin după prînz, într-o sclipitoare zi de octombrie. Coboram pe Strada a Treia. Singurele obiecte în mişcare care se puteau zări în cartierul acela foarte populat, cu clădiri îndesate unele într-altele, erau: un om într-un docar ce venea în urma mea şi un tramcar cotind încet în susul străzii cu care se întretăia Strada a Treia. Altminteri, pretutindeni, doar singurătate şi tăcere duminicală. Pe cînd treceam pe după colţ, ocolind schelăria unei case, se-auzi o zăngăneală cumplită şi un scîrţîit; mi-a fulgerat prin minte că am nimerit peste un „subiect" — fără îndoială că în casa aceea se încinsese o bătaie. Înainte de a putea să mă întorc ca să găsesc uşa, a urmat o zguduitură cu adevărat înspăimîntătoare; mi s-a părut că mi se rostogoleşte pămîntul sub picioare, în valuri întrerupte de o violentă zgîlţîială în sus şi-n jos; se auzi un duduit înfundat şi scrîşnete, ca nişte cărămizi frecîndu-se între ele. Am căzut, nimerind în zidul casei aceleia şi m-am lovit în cot. Acum ştiam ce se întîmplă şi, îndemnat de un simplu instinct reportericesc, mi-am scos ceasul

și mi-am notat ce oră era. În clipa aceea se porni cel de-al treilea și cel mai năprasnic șoc; și cum mă legănam pe pavaj, încercînd să-mi țin echilibrul, am văzut o priveliște care mă îngheță! Întreaga fațadă a unei clădiri înalte de cărămidă, cu patru etaje, de pe Strada a Treia, s-a dislocat ca o ușă din țîțîni și a căzut, întinzîndu-se lată de-a curmezișul străzii, înălțînd un vîrtej de praf, ca o mare masă de fum! Iată că atunci vine și docarul! Omul zboară peste cap și, în mai puțin timp decît îmi trebuie mie ca să vă povestesc, vehiculul este făcut bucăți, mii de fărîme, care se risipesc pe-o distanță de vreo trei sute de metri de stradă. Ai fi putut crede că la răspîntia aceea cineva a tras o salvă cu o încărcătură de funduri de scaun și de zdrențe. Tramcarul se oprise; caii se dădeau îndărăt și se ridicau în două picioare; pasagerii se revărsau la ambele capete ale vehiculului, iar un grăsun își croi drum prin geamul lăturalnic al vehiculului; se înțepenise zdravăn acolo, se zvîrcolea și urla ca un smintit tras în țeapă. Fiecare ușă a fiecărei case, cît puteai zări cu ochiul, revărsa un șuvoi de ființe omenești; și aproape cît ai clipi din ochi, o grămadă de oameni se și înșirară într-o nesfîrșită procesiune, în josul tuturor străzilor ce se vedeau din poziția mea dominantă. Niciodată o singurătate solemnă n-a fost prefăcută mai repede într-un șuvoi clocotitor de viață. Dintre numeroasele minuni înfăptuite de „marele cutremur", acestea au fost cele care mi-au căzut sub ochi; însă renghiurile pe care le-a jucat prin alte părți, prin fiecare ungher al orașului, au dat subiect copios de sporovăială pentru nouă zile în șir. Distrugerile materiale au fost nimica toată — dar urmările au fost foarte întinse și destul de serioase.

„Curiozitățile" pricinuite de cutremur au fost pur și simplu nesfîrșite. Doamne și domni care erau bolnavi sau își făceau siesta, ori chefuiseră pînă la ore tîrzii și își scoteau pîrleala pentru somnul pierdut, se buluceau pe străzi, purtînd tot soiul de straie ciudate; ba unii chiar se înfățișau așa cum veniseră pe lume. O femeie care îmbăiase un prunc gol alergase jos în stradă, ținîndu-l de glezne, ca și cum ar fi fost

un curcan împănat. Cetățeni cu vază, despre care se presupunea că respectă cu strictețe tradițiile Sabatului, se repeziră afară din baruri — în cămașă și cu mînecile suflecate, cu tacurile de biliard în mînă. Din frizerii se năpustiră în stradă duzini de bărbați cu gîtul înfășurat în șervet, săpuniți de nu li se vedeau decît ochii, sau cu un obraz proaspăt ras, în vreme ce celălalt era încă acoperit de o barbă ca peria. Caii își rupseră legăturile și o zbughiră din grajduri, pe cînd un cîine îngrozit urcă în goană o scăriță ducînd la mansardă și de-acolo ieși pe acoperiș — iar cînd îi trecu sperietura, nu mai avu curajul să coboare pe același drum pe unde venise. Un redactor de frunte zbură la vale pe scările unuia din principalele hoteluri, neavînd pe el nimic altceva decît niște chiloți scurți și, întîlnind o cameristă, exclamă:

— Vai, ce să fac acum! Unde să mă duc!

La care fata îi răspunse, cu naivă seninătate:

— Dacă n-aveți încotro, puteți încerca la un magazin de îmbrăcăminte!

Soția unui oarecare consul străin era recunoscută ca dînd tonul modei, și de fiecare dată cînd apărea într-altă toaletă nouă sau extravagantă, doamnele din vecinătate dădeau iama prin pungile soților și se împopoțonau în același chip. Un bărbat care suferise cumplit și mîrîise în consecință (din pricina acestei situații) stătea la fereastră cînd s-au simțit primele zguduiri. În clipa următoare soția consulului — abia ieșită din baie — trecu în goană prin fața lui, fără altă ocrotire drept veșmînt, decît... un prosop de baie!

Victima se înălță mai presus de spaimele trezite de cutremur și-i spuse soției sale:

— Ei bravo, *asta* mai zic și eu noutate! Draga mea, ia-ți și tu prosopul și îmbracă-te cu el!

Molozul care a căzut în ziua aceea din tavanele orașului San Francisco ar fi putut acoperi cîteva hectare. Cîteva zile după aceea, cete de oameni tot mai stăteau prin jurul multor clădiri, cercetîndu-le cu privirea și arătîndu-le cu degetul, uitîndu-se la lungile crăpături în zigzag care se întindeau de la streșini și

pînă la pămînt. Din crestele a trei hornuri de pe acoperișul unei case, au fost smulse din loc bucăți lungi de cîte patru picioare — și răsucite în așa fel, încît au oprit complet circulația pe strada respectivă. O crăpătură pe o lungime de o sută de picioare se căscă, largă de șase degete, în mijlocul uneia din străzi și pe urmă se închise la loc cu atîta putere, încît țărîna aflată la mijloc fu bătătorită în chipul unui veritabil mormînt. O doamnă care stătea în balansoarul ei, legănîndu-se, văzu cum peretele se despică în colțul tavanului, se deschide și se închide la loc de două ori — ca o falcă — și pe urmă lasă să cadă pe podea un capăt de cărămidă, ca o măsea. Dînsa era o femeie pe care neroziile o dezgustau ușor, așa că se ridică și ieși din odaie. O doamnă care cobora scara fu uimită văzînd un Hercule de bronz cum s-apleacă pe piedestalul lui, ca și cum ar fi avut de gînd s-o croiască cu măciuca. Ajunseră amîndoi în același timp la capătul șirului de scări și femeia leșină de spaimă. Copilul ei, născut la scurtă vreme după aceea, părea cam lovit cu leuca. Totuși, cînd chibzuiesc mai bine, dacă cititorul vede vreo coincidență în această împrejurare, trebuie s-o facă pe riscul lui.

Prima zguduitură a sfărîmat două-trei uriașe tuburi de orgă într-o biserică. Pastorul, cu mîinile ridicate spre cer, încheia tocmai slujba. Își înălță privirea, șovăi și zise:

— Totuși, ne vom dispensa de binecuvîntare! și în clipa următoare se zări un loc liber acolo unde stătuse slujitorul bisericii.

După prima zguduitură, un pastor din Oakland glăsui:

— Stați la locurile voastre! Nu se află nici un lăcaș mai potrivit decît acesta, pentru a muri...

Și adăugă, după cea de a treia zguduire:

— Dar și afară e de ajuns de bine!

Apoi o șterse grăbit pe ușa din dos.

Orașul San Francisco nu mai văzuse niciodată un prăpăd asemănător cu cel provocat de cutremur printre ornamentele căminelor și printre sticluțele de toaletă. Aproape că nu a rămas fată sau matroană din oraș

care să nu fi suferit pierderi de acest fel. Tablourile atîrnate fură zvîrlite la pămînt, însă și mai adesea — printr-un curios capriciu umoristic al cutremurului — fură răsucite complet și întoarse cu fața la perete!

La început a existat o mare divergență de păreri cu privire la traseul sau direcția în care călătorise cutremurul, însă apa care dădu afară din diferite cisterne și găleți stabili acest lucru. Mii de oameni căpătară un rău de mare atît de puternic, din pricina legănării și a scuturării dușumelelor și a străzilor, încît se muiară și zăcură la pat cîteva ceasuri în șir; iar o parte din ei chiar cîteva zile după aceea. Aproape nici un ins nu a scăpat cu desăvîrșire de grețuri.

Ciudatele episoade ale cutremurului, care alcătuiră baza flecărelilor din San Francisco în timpul săptămînii următoare, ar umple o carte mult mai voluminoasă decît aceasta, astfel că mă voi îndepărta de la acest subiect.

Zilele se scurgeau după rînduiala cuvenită; într-o bună zi, mi-a picat în mînă un exemplar din *Întreprinderea* și am fost doborît de următoarea lovitură crudă:

MINELE DIN NEVADA LA NEW YORK. — C. M. Marshall, Sheba Hurs și Amos H. Rose care au părăsit San Francisco cu destinația New York City în iulie trecut, aducînd mostre de minereu din minele situate în districtul Pine Wood, comitatul Humboldt, și din cele de pe Reese River Range — au perfectat vînzarea unei mine cu o suprafață de 6.000 de picioare, numită Pine Mountains Consolidated, pentru suma de 3.000.000 dolari. Timbrele aplicate pentru înregistrarea actului încheiat — care e acum în drum spre comitatul Humboldt, expediat din New York — s-au ridicat la 3.000 dolari. Se spune că este cea mai mare cantitate de timbre necesitată vreodată de un document. Un capital activ de 1.000.000 de dolari a fost achitat la constituirea societății și a fost cumpărat utilajul pentru un mare șteamp de cuarț, urmînd să fie instalat cît mai curînd. Stocul de acțiuni al acestei societăți este plătit în întregime și integral netransmisibil. Mostrele aduse de la minele din acest district seamănă întrucîtva cu

cele ale minei Sheba din Humboldt. Sheba Hurst, descoperitorul minelor, împreună cu prietenii săi, au acaparat cursurile de apă cele mai bune şi tot pămîntul şi masivele de pădure de care aveau nevoie, înainte de a da publicităţii raţiunea lor de constituire. Mostrele provenind din această mină, analizate în oraşul nostru, s-au dovedit a fi nespus de bogate în argint şi aur — predominînd argintul. Există lemn şi apă din abundenţă în district. Sîntem bucuroşi să aflăm că a fost investit capital din New York în dezvoltarea minelor din această regiune. După ce am văzut mostrele şi probele, sîntem convinşi că minele din district sînt foarte preţioase — o afacere cu adevărat grozavă.

Încă o dată, tîmpenia înnăscută ieşise triumfătoare, iar eu pierdusem un milion! Eram din nou silit la „saltul în necunoscut"!

Hai să nu ne mai oprim asupra acestei jalnice chestiuni. Dacă aş născoci eu aceste întîmplări, aş putea să scapăr de umor descriindu-le; însă prea le simt pe pielea mea, ca să pot vorbi despre ele cu uşurinţă, chiar astăzi, după ce-a trecut atîta amar de vreme[1]. E de ajuns că mi-am făcut atîta inimă rea şi m-am lăsat în aşa hal copleşit de mustrări, suspine şi regrete neroade, încît mi-am neglijat îndatoririle şi am început să nu mai fiu bun de nimic ca reporter pentru un ziar vioi scris.

Pînă la urmă, unul din patronii ziarului m-a luat deoparte, cu o bunăvoinţă filantropică de care îmi amintesc şi-acum cu nespus respect, şi mi-a oferit prilejul de a demisiona, scutindu-mă de pacostea unei concedieri.

---

[1] Adevărat, şi totuşi poate nu chiar exact aşa cum rezultă din cifrele de mai sus. L-am văzut pe Marshall la cîteva luni după aceea; deşi avea bănet cu toptanul, nu pretindea că a pus mîna pe un milion de cap. De fapt am aflat că pe atunci nu primise nici 50.000 de dolari. Dincolo de această cifră, averea lui părea să conste mai curînd din vaste speranţe nesigure, decît din certitudini minunate. Totuşi, cînd a fost publicat articolul de mai sus, i-am dat deplină crezare şi pe loc m-am ofilit şi m-am pornit să mă văicăresc, sub impresia lui (n. a.).

Capitolul XIV

Din nou sărac — Cînd „furişarea“ devine o profesie — Un încasator model — Mizeria ţine la tovărăşie — Note comparative pentru consolare — O lovitură norocoasă — Găsirea unui gologan — Bogăţie prin comparaţie — Două banchete somptuoase.

O bucată de vreme i-am tras niște „plăcinte“ literare pentru *Era de Aur*. C. H. Webb înfiinţase un săptămînal literar excelent din toate privinţele, numit *Californianul*, însă meritele lui deosebite nu constituiau o chezăşie de succes; publicaţia lîncezi şi fondatorul o vîndu la trei tipografi; iar Bret Harte deveni redactor principal, cu salariul de 20 de dolari pe săptămînă, în vreme ce eu am fost angajat să colaborez cu un articol pe săptămînă, cu leafa de 12 dolari. Dar publicaţia abia-şi tîra zilele, aşa că tipografii o vîndură căpitanului Ogden, un om bogat şi un gentleman simpatic căruia îi plăcea să se distreze cu un articol de lux atît de scump, fără să-i peşe prea mult de preţ. Cînd se săturadditatea jocului, revîndu publicaţia tot celor trei tipografi; pînă la urmă săptămînalul muri de moarte bună şi eu am rămas iarăşi cu buzele umflate. N-aş menţiona aceste lucruri, dacă ele n-ar oglindi în mod atît de adecuat suişurile şi coborîşurile care caracterizează viaţa ce se duce pe coasta Pacificului. În oricare altă ţară, cu greu poate omul să se poticnească de varietatea aceasta de necazuri ciudate.

Vreme de două luni, singura mea ocupaţie a fost să-mi ocolesc cunoscuţii, căci în tot acest timp n-am cîştigat un singur penny, nici n-am cumpărat cel mai neînsemnat articol, necum să-mi fi plătit chiria. Am devenit un veritabil adept al „furişatului“. M-am furişat dintr-o stradă dosnică într-alta; mă furişam ca să scap de întîlnirea cu chipuri ce se apropiau şi-mi păreau familiare; mă furişam ca să-mi iau masa, mîncam umil şi cu o scuză mută pentru fiecare dumicat de care o jefuiam pe generoasa proprietăreasă a pensiunii. Iar la miezul nopţii, după rătăciri îndelungate — care nu însemnau decît că ocoleam cu

grijă orice aducea a voioșie și lumină — mă furișam în pat. Mă simțeam mai mărunt și mai josnic și mai vrednic de dispreț decît viermii. În tot acest răstimp n-am avut la sufletul meu decît o singură monedă — o băncuță de argint de zece cenți — pe care o țineam cu dinții și nu voiam s-o cheltuiesc sub nici un temei, ca nu cumva, copleșindu-mă cu tărie conștiința că mă aflu cu *desăvîrșire* lefter, să nu mi se trezească gîndul sinuciderii. Amanetasem absolut tot ce aveam, afară de hainele de pe mine; așa că m-am agățat cu desperare de gologanul meu, pînă ce s-a lustruit de-atîta frecat în palmă.

Uit însă un lucru. Mai aveam totuși și altă ocupație, pe lîngă aceea de a mă „furișa". Anume, de a-l distra (și de a fi distrat de el) pe un încasator care deținea în mîinile lui chitanța lăsată bancherului din Virginia, pentru cei 46 de dolari pe care îi dădusem cu împrumut colegului meu de școală, „Risipitorul". Sus-zisul individ căpătase obiceiul de a trece o dată pe săptămînă pe la mine, ca să mă piseze — ba uneori chiar și mai des. Scotea frumușel chitanța, îmi calcula dobînda — cu procentul de cinci la sută pe lună — și îmi arăta limpede că nu încăpea nici o încercare de înșelătorie în treaba asta și nu era nici o greșeală. După aceea pleda, se ruga, argumenta și mă toca la cap din toate puterile ca să-i dau în cont o sumă cît de mică — o fărîmă din datorie — măcar și un dolar; pînă și o jumătate de dolar. După care datoria sa era împlinită și conștiința descărcată. Numaidecît lăsa subiectul baltă, de fiecare dată, scotea două trabucuri, își punea picioarele pe prichiciul ferestrei și-apoi ne desfătam cu o pălăvrăgeală interminabilă despre toate și despre toți; el îmi furniza o puzderie de ciudate aventuri sîcîitoare, din vasta provizie ce-o avea în amintire; și sporovăind mai de unele, mai de altele, sosea clipa cînd își îndesa pălăria pe cap, îmi strîngea mîna și spunea cu vioiciune:

— Ei, ce să-i faci, afacerile sînt afaceri — nu pot să rămîn cu dumneata pe vecie! — și o zbughea pe ușă.

Poate să-și închipuie oricine ce înseamnă să tînjești după un pisălog! Și totuși mă obișnuisem să-i duc dorul

pînă venea și, cînd îl așteptam, îmi pierdeam liniștea. N-a apucat însă niciodată să încaseze datoria aceea, nici măcar o parte din ea. Mi-a fost dat să trăiesc pînă în ziua cînd am plătit-o eu însumi, în mîna bancherului.

Mizeria iubește tovărășia. Cînd și cînd noaptea, în locuri cu totul lăturalnice și-abia luminate, mi se întîmpla să dau peste alt copil al nenorocirii. Părea atît de prăpădit și de părăsit, atît de lipsit de prieteni și uitat de oameni și de Dumnezeu, încît inima-mi dădea ghes spre el ca spre un frate. Voiam să-mi strig sus și tare înrudirea și să rătăcim pe străzi și să ne bucurăm în voie, împreună, de nimicnicia noastră. Pesemne că atracția aceea trebuia să fi fost reciprocă; în orice caz, ne încrucișam drumurile din ce în ce mai des, deși încă se părea că din întîmplare. Și cu toate că nici unul din noi nu scotea o vorbă, nici nu dădea cel mai mic semn de recunoaștere, cred că, zărindu-ne, ne trecea la amîndoi neliniștea care ne apăsa; iar apoi, cîteva ceasuri în șir hoinăream în neștire mulțumiți, fiecare pe trotuarul lui și aruncînd priviri hoțești la luminile căminelor și la oamenii adunați la gura sobei, care se vedeau răsărind din mijlocul umbrelor nopții, bucurîndu-ne foarte mult de camaraderia noastră mută.

Pînă la urmă am intrat în vorbă și după aceea am devenit prieteni nedespărțiți. Fiindcă necazurile noastre erau aproape identice. Fusese și el reporter și își pierduse slujba — pe cîte îmi pot eu aminti — și la asta se rezuma toată experiența lui. După ce își pierduse pîinea, se rostogolise din ce în ce mai jos, fără nici o oprire: dintr-o pensiune de pe Russian Hill, într-o pensiune de pe strada Kearney; de-acolo la Dupont; apoi într-o josnică vizuină de marinari, de unde ajunsese să locuiască în lăzile de mărfuri și marile poloboace goale din preajma cheiurilor. Pe urmă, o bucată de vreme își cîștigase o existență ca vai de lume, țesînd sacii de grîne plesniți, de pe cheiuri; cînd se sfîrșise și cu asta, mai găsise pe ici pe colo cîte ceva de mîncare, după cum îi surîdea norocul. Acum încetase de a-și mai arăta fața la lumina zilei, fiindcă un reporter cunoaște pe cine vrei și nu vrei,

bogat și sărac, om sus-pus și om de jos, așa că nu prea poate evita o întîlnire cu fețe familiare, ziua-n amiaza mare.

Acest pîrlit de Blucher — o să-i spun astfel, în mod convențional — era o făptură minunată. Era plin de speranță, curaj și filozofie; era un om foarte citit și cu gusturi cultivate; avea o minte ascuțită și era un maestru al satirei; bunătatea și spiritul lui generos îi dădeau o statură regească în ochii mei și prefăceau locul ce-l ocupa, pe bordura trotuarului, într-un tron; iar pălăria lui desfundată, într-o coroană.

O dată a trecut printr-o aventură care-mi rămîne întipărită în amintire drept întîmplarea străbătută de cel mai plăcut grotesc din cîte mi-au trezit vreodată simpatia. De două luni în șir n-avusese un singur penny. Se strecurase prin străzi întunecoase, printre prietenoasele lumini pîlpîitoare, pînă ce lucrul acesta ajunsese pentru el o a doua natură. În cele din urmă însă, fu mînat să iasă din ascunzișul lui. Avea un motiv de ajuns de puternic: *nu mai pusese o firimitură de mîncare în gură de douăzeci și patru de ore* și nu mai putea să îndure chinurile foamei, ascunzîndu-se în zadar. Ajunse într-o stradă dosnică, zgîindu-se cu ochi scăpărători la jimblele din vitrinele brutăriilor și simțindu-se în stare să-și vîndă și viața în schimbul unei îmbucături. Vederea jimblelor îl făcu să-și simtă foamea îndoită; dar, oricum, tot era bine să se uite la ele și să-și închipuie ce-ar putea face cineva dacă ar avea una. Deodată, drept în mijlocul trotuarului, zări o pată sclipitoare; se uită încă o dată — nu-i veni să-și creadă ochilor — se întoarse ca să și-i pună la încercare, pe urmă se uită iarăși. Era curatul adevăr — nu o deșartă nălucire provocată de foame: chiar o băncuță de argint! Înhăță moneda — se delectă ținînd-o în mînă, se îndoi de realitatea ei — o mușcă; era veritabilă; îi zvîcni inima din piept și își înăbuși imnul de slavă ce-i țîșnea de pe buze. Pe urmă își aruncă ochii în jur, se încredință că nu se uită nimeni la el, și zvîrli gologanul în locul unde zăcea mai înainte; se depărtă cu cîțiva pași și se apropie iarăși, prefăcîndu-se că nu știe că se afla acolo, ca să se poată bucura încă o dată

de desfătarea de a-l găsi. Îi dădu tîrcoale, măsurîndu-l din diferite puncte; pe urmă se învîrti agale în jurul lui, cu mîinile în buzunare, înălțîndu-și ochii spre diferitele firme și privindu-l din nou, îl culese de pe jos și dădu să plece, simțind din nou același fior. În cele din urmă se depărtă, pipăindu-l drăgăstos în buzunar. Hoinări alene prin străzi neumblate, aplecîndu-se prin ganguri și pe la colțuri, ca să-l scoată la lumină și să se mai uite la el. Pe nesimțite se îndreptă spre locuința lui — o ladă în care fusese ambalată niște faianță — și-și bătu capul pînă noaptea tîrziu, încercînd să hotărască ce anume să cumpere cu gologanul găsit. Numai că-i venea greu s-o scoată la capăt. Scopul său era să capete cît mai mult în schimbul lui. Știa că la Restaurantul Minerilor poate să capete o farfurie de fasole și o felie de pîine pentru zece cenți; sau o chiftea de pește și cîteva mezeluri; însă acolo „nu se dă pîine cu o singură chiftea de pește". La Pete Franțuzul putea să capete un cotlet de vițel simplu și cîteva ridichi cu pîine, în schimbul a zece cenți; sau o ceașcă de cafea — cel puțin o stacană și un coltuc de pîine; însă felia nu trecea de grosimea unei optimi de deget, ba uneori erau încă și mai criminali cînd o tăiau. La ora șapte îl chinuia o foame de lup și totuși încă nu se hotărîse. Ieși și o luă în sus pe strada Merchant, tot făcînd la socoteli și mestecînd un capăt de chibrit, după obiceiul înfometaților. Trecu prin fața luminilor Restaurantului Martin — cel mai aristocratic din oraș — și se opri acolo. Era un local în care cinase adesea, în zile mai bune, și patronul Martin îl cunoștea bine. Stînd mai la o parte, exact în afara razei de lumină, admira prepelițele și biftecurile expuse în vitrină, închipuindu-și că poate vremurile zînelor încă nu trecuseră și vreun prinț travestit va răsări pe neașteptate dinainte-i, spunîndu-i să intre înăuntru și să comande ce-i poftește inima. Își mesteca, cu un interes hămesit, capătul de băț, pe măsură ce se aprindea pe tema aceasta. Tocmai în acest moment își dădu seama că alături de el s-a ivit cineva; și pe urmă un deget îi atinse brațul. Aruncă o privire peste umăr și văzu o arătare — un adevărat simbol al Foamei! Era un om înalt de șase

picioare; străveziu, neras, acoperit de zdrenţe, cu faţa rătăcită; cu obrajii scofîlciţi şi ochi care rugau în chip jalnic. Această nălucă îi spuse:

— Veniţi cu mine, vă rog.

Prinse ca într-un cleşte braţul lui Blucher şi o luă în susul străzii, unde se zăreau puţini trecători şi lumina nu era puternică, apoi se întoarse spre el, întinse mîinile în mod rugător şi zise:

— Prietene — străine — priveşte-mă! Pentru dumneata viaţa e uşoară — te plimbi paşnic şi mulţumit, cum făceam şi eu, pe vremea mea — ai fost în local şi ţi-ai luat un supeu copios, te-ai scobit în dinţi, ai fredonat un crîmpei de melodie, te-ai legănat cu gînduri plăcute şi ţi-ai spus că lumea este bine orînduită — însă niciodată *n-ai suferit!* Nu ştii ce înseamnă chinul — nu ştii ce este mizeria — nici foamea! Uită-te la mine! Străine, fie-ţi milă de-un biet cîine fără de prieteni şi de cămin. Aşa cum mi-este judecător Dumnezeu, crede-mă că nu am pus nimic în gură de patruzeci şi opt de ore! Priveşte-mă în ochi şi vezi dacă mint! Fă-mi cea mai neînsemnată pomană din lume care să mă împiedice să mor de foame — oricît, chiar douăzeci şi cinci de cenţi! Fă-o, străine, fă-o — *te rog* din suflet! Pentru dumneata nu va conta, însă pentru mine înseamnă viaţa. Fă-o, şi mă voi tîrî în genunchi dinaintea dumitale şi voi linge praful! Voi săruta urma paşilor dumitale — voi adora însuşi pămîntul pe care calci! Numai douăzeci şi cinci de cenţi! Sînt lihnit — mă sting — mor de foame cu zile! Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă lăsa pe drumul pierzaniei!

Blucher fu înspăimîntat — şi mişcat totodată — răscolit pînă-n adîncul sufletului. Stătu şi chibzui. Şi iarăşi se mai gîndi. La urmă îi trecu prin cap o idee şi zise:

— Vino cu mine!

Îl luă de braţ pe dezmoştenitul soartei, îl duse pînă la restaurantul lui Martin, îl aşeză la o masă de marmură, îi puse dinainte lista şi spuse:

— Comandă ce vrei, prietene! Treci totul în contul meu, domnule Martin!

— E-n ordine, domnule Blucher, zise Martin.

Apoi Blucher se dădu îndărăt, se rezemă de tejghea și-l privi pe eroul lui cum înfulecă lupește, încărcătură după încărcătură, plăcinte cu hrișcă la prețul de șaptezeci și cinci de cenți porția; ceașcă după ceașcă de cafea și biftecuri însoțite de bere amăruie, care făceau doi dolari bucata. Iar după ce se adunară șase dolari și jumătate de pagube și foamea străinului se potoli, Blucher s-a dus la Pete Francezul, a cumpărat cu gologanul lui un cotlet de vițel simplu, un colț de pîine cu trei ridichi și s-a așezat să se ospăteze regește!

Luat în mare, acest episod a fost poate la fel de ciudat ca oricare altul ce poate fi cules din nenumăratele curiozități ale vieții californiene.

Capitolul XV

Un prieten vechi — Un miner cultivat — Mineritul „în buzunare" — Noroace nemaipomenite.

Și-așa, din una-n alta, s-a nimerit că un vechi prieten de-al meu — un miner, a coborît dintr-una din așezările miniere aflate în paragină, din Toulumne, California, și m-am întors acolo cu el. Locuiam într-o umilă colibă de pe coasta înverzită a unei coline; nu se mai zăreau — peste nețărmurita întindere de coline și păduri — nici cinci colibe în plus. Totuși, un înfloritor orășel cu o populație de două — trei mii de suflete ocupase această moartă singurătate năpădită de iarbă, în epoca de prosperitate (cu doisprezece ori cincisprezece ani în urmă) iar unde se afla coliba noastră, fusese cîndva inima unui stup zumzăitor, centrul orașului. Cînd minele secătuiră, orășelul căzuse în părăsire și în puțini ani dispăruse cu desăvîrșire; cu străzile, locuințele, prăvăliile sale, cu toate — fără să lase nici o urmă. Povîrnișurile, acoperite de iarbă, erau verzi și netede, deșerte de viață, ca și cum n-ar fi fost tulburate niciodată. O mînă de mineri, cîți mai rămăseseră pe acolo, văzuseră cum orașul răsare, se întinde, crește și înflorește în deplina

sa semeție; apoi îl văzuseră cum se îmbolnăvește și moare și piere ca un vis. O dată cu el muriseră și nădejdile și pofta lor de viață. De multă vreme se resemnaseră cu exilul și rupseseră orice legătură cu prietenii lor îndepărtați; nici nu-și mai întorceau privirile pline de dor către vechile lor căminuri. Acceptaseră surghiunul, uitaseră de lume și fuseseră uitați de ea. Erau departe de telegrafe și de căi ferate; și așa cum stăteau lucrurile — erau ca și îngropați de vii, morți față de evenimentele care frămîntau marile populații ale globului; morți față de preocupările obișnuite ale oamenilor; izolați și proscriși, „în afara înfrățirii cu semenii lor". Alcătuiau cel mai aparte și aproape cel mai mișcător și mai melancolic surghiun pe care și-l poate închipui fantezia. Unul din asociații mei — pentru două-trei luni — din această localitate, era un om care primise o educație universitară; însă acum, timp de optsprezece ani, putrezise acolo bucățică cu bucățică. Se înfățișa sub chipul unui miner bărbos, purtînd straie aspre la pipăit, mînjit cu lut și uneori — printre suspinele și monologurile sale — amesteca în mod inconștient, exclamații în care apăreau fraze latinești și grecești amintite în chip tulbure; graiuri moarte și acoperite de mucegai; vehicule potrivite pentru gîndurile celor ale căror vise se întorceau toate spre trecut; a căror viață era un eșec. Era un om obosit, împovărat de prezent și nepăsător față de viitor; un om fără nici o legătură în viață, fără nădejdi ori interese, așteptîndu-și odihna și sfîrșitul.

În colțișorul acela al Californiei, întîlnești un soi de minerit care este pomenit rareori, sau chiar niciodată, în tipărituri. Este botezat: „mineritul în buzunare" și nu prea știu dacă mai este practicat undeva în afara acestui colț de țară. Aurul nu se află distribuit egal sub noroiul de la suprafață, ca în minele cu zăcăminte obișnuite, ci este îngrămădit în mici locuri foarte depărtate unele de altele, și cumplit de greu de găsit; însă cînd dai, în sfîrșit, peste una din ele, culegi o recoltă bogată și neașteptată. Acum, în toată această mică regiune nu se găsesc mai mult de douăzeci de mineri „de buzunare". Cred că-l cunosc

personal pe fiecare. L-am cunoscut pe unul care a vînat cu răbdare peste coline, zi de zi, opt luni în cap, fără să găsească nici măcar atîtica aur cît să-și umple cutia cu tabac de prizat — în vreme ce contul lui la băcănie creștea necontenit; apoi a găsit un „buzunar" și a scos din el două mii de dolari, din două lovituri de cazma. L-am văzut cu ochii mei cum a scos trei mii de dolari în două ore și s-a dus să-și plătească datoriile pînă la ultimul cent; pe urmă cum i-a tras un chef de pomină, care i-a înghițit tot ce-i mai rămăsese din comoară, înainte de încheierea nopții. Iar în ziua următoare și-a cumpărat de la băcănie cele trebuincioase — pe credit, ca de obicei — și atîrnîndu-și de umăr tigaia și cazmaua, a luat drumul colinelor, ca să bată iarăși potecile în căutarea „buzunarelor", fericit și mulțumit. Acesta este cel mai fascinant din toate spețele de minerit și furnizează un foarte frumușel procentaj de victime pentru ospiciu de nebuni.

Căutarea „buzunarelor" este un procedeu ingenios. Scoți o lopată de pămînt din coasta colinei și o pui într-o tigaie largă de aluminiu; o dizolvi și o speli în mai multe ape, pînă ce nu mai rămîne dintr-însa decît o linguriță de sediment fin. Tot ce era aur în pămîntul acela a rămas, deoarece — fiind cel mai greu — a căzut la fund. Printre sedimente vei găsi vreo duzină de particule galbene, nu mai mari decît niște gămălii de ac. Ești încîntat. Te muți într-alt loc și speli în tigaie, în felul acesta, alt bulgăre de pămînt. Dacă găsești iarăși aur, treci mai departe și speli a treia oară pămîntul în tigaie. Dacă de astă dată *nu* găsești aur, ești încîntat din nou, fiindcă știi că ești pe pista bună. Îți întocmești un plan imaginar de săpături, în forma unui evantai, cu mînerul în susul colinei — fiindcă tocmai unde se afla mînerul, îți faci socoteala că zace ascuns depozitul cel mai bogat, de unde grăunțele de aur vagabonde au fugit și au fost duse de apă spre poalele colinei, împrăștiindu-se din ce în ce mai departe, pe măsură ce-și urmau rătăcirea. Și astfel o iei în susul colinei, spălînd pămîntul

și îngustîndu-ți spațiul de cercetare, de cîte ori lipsa aurului din tigăi arată că ai ieșit în afara razei evantaiului. În cele din urmă, la douăzeci de iarzi în susul colinei, liniile tale converg într-un punct. La un singur pas dincolo de acest punct nu poți găsi măcar un fir de aur. Ți se taie răsuflarea și ți se iuțesc bătăile inimii; ești înfrigurat de ațîțare; poate să dangăne mult și bine limba clopotului care te cheamă la prînz; nici n-o iei în seamă; pot să-ți moară prietenii, să ți se vestească o nuntă, să ardă casele pînă-n temelii; pentru tine n-are nici o însemnătate: asuzi și sapi și scobești, stăpînit de un interes fanatic — și deodată, nimerești filonul! Iată că iese o lopată de pămînt și de cuarț de-a dreptul fermecătoare, cu bulgării ei amestecați cu noroi și firicele și rămurele de aur. Uneori acea unică lopată de pămînt aurifer valorează în totul 500 de dolari. Alteori cuibul conține 10.000 de dolari și-ți ia trei-patru zile ca să scoți la lumină tot zăcămîntul. Minerii „de buzunare" pomenesc despre un cuib care cuprindea 60.000 de dolari, și doi oameni abia l-au epuizat în două săptămîni, după care au vîndut terenul pe 10.000 de dolari unui ins care n-a mai scos din acel teren nici 300 de dolari.

Porcii sînt buni vînători de „buzunare". Ei scurmă toată vara prin tufișuri, iar în urma lor minerii așteaptă ploaia; fiindcă ploile bat în micile mușuroaie ridicate de porci, le spală și dau la iveală aurul — poate chiar tocmai deasupra unui „buzunar". În felul acesta, același om a găsit într-o singură zi, două „buzunare". Unul avea 5.000 de dolari în el și celălalt 9.000. Omul acela a fost în măsură să le aprecieze, pentru că de vreun an de zile nu mai avusese nici un ban de sămînță.

În Toulumne trăiau doi mineri care aveau obiceiul să se ducă după-amiaza în satele învecinate, întorcîndu-se în fiecare seară cu lucrurile trebuincioase gospodăriei. O parte din drum o făceau străbătînd o potecă și aproape totdeauna se așezau să se odihnească pe-un mare bolovan ce sta culcat alături de cărare. De-a lungul a treisprezece ani neteziseră de ajuns bolovanul, șezînd pe el într-una. Într-o bună zi, picară

din senin doi vagabonzi mexicani, ocupîndu-le tronul. Ei începură să-și caute de joacă, zburînd cîțiva solzi de piatră din bolovan, cu un baros. Cercetară solzii aceia și-i găsiră bogați în aur. După aceea, bolovanul cu pricina i-a răsplătit cu 800 de dolari. Circumstanțele agravante au fost că acei „greasers"[1] știau că trebuie să mai fie aur prin locul de unde se rostogolise bolovanul, așa că porniră în sus pe colină — spălînd pămîntul în tigaie—și descoperiră probabil cel mai bogat „buzunar" pe care-l produsese pînă atunci ținutul. Le trebuiră trei luni ca să-l epuizeze și acesta le aduse 120.000 de dolari. Cei doi mineri americani care aveau obiceiul să se odihnească pe bolovan sînt săraci și acum; și în fiecare dimineață se scoală devreme, cu rîndul, ca să-i blesteme pe cei doi mexicani; iar cînd vine vorba de sudălmi pur ornamentale, băștinașul american este mai înzestrat decît oricare alt pui de om.

Am stăruit ceva mai mult asupra acestei chestiuni a mineritului în „buzunare", pentru că este un subiect despre care s-a pomenit rareori în vreo lucrare tipărită; de aceea am judecat că va prezenta pentru cititor interesul legat în chip firesc de orice noutate.

Capitolul XVI

Dick Baker și pisica lui — Ciudățeniile lui Tom Cuarț — În excursie — Cum arăta la întoarcere — Un motan cu prejudecăți — Buzunare goale și viață de hoinar.

Unul din camarazii mei de prin partea locului—altă victimă a optsprezece ani de trudă nerăsplătită și nădejdi zdrobite — era unul din cele mai blinde suflete care și-au purtat vreodată crucea, cu răbdare, într-un surghiun obositor: gravul și simplul Dick Baker, miner „de buzunare" din Dead-House-Gulch. Era un bărbat de patruzeci de ani, cenușiu ca un șobolan, serios din fire, gînditor, cu o educație îngrijită, îmbrăcat ca vai de lume și mînjit de lut; însă ini-

[1] Poreclă dată de ianchei celor din America Latină.

ma lui era turnată dintr-un metal mai prețios decît orice grăunte de aur pe care l-a scos vreodată la lumină cazmaua sa — ba chiar , cu adevărat, mai prețioasă decît oricare bucată de aur care-a fost cîndva dezgropată sau marcată.

De cîte ori îl părăsea norocul și era cam abătut, se pornea să jelească pierderea unui motan minunat pe care-l avusese pe vremuri (acolo unde lipsesc femeile și copiii, oamenii cu porniri blînde își găsesc cîte un alt odor, fiindcă trebuie, zor-nevoie, să iubească pe cineva). Și el vorbea totdeauna despre nemaivăzuta înțelepciune a acelui motan cu aerul unui om care, în adîncul inimii sale, era convins că exista ceva omenesc în animalul acela — poate chiar ceva supranatural.

L-am auzit o dată vorbind despre acest animal. Glăsuia cam așa:

— Domnilor, pe vremuri aveam pe-aci un motan, pe nume Tom Cuarț, de care socot că s-ar fi arătat interesat aproape oricine l ar fi văzut. L am avut aici opt ani și era cel mai remarcabil motan pe care, eu unul, l-am văzut vreodată. Era un motan cenușiu, corcit de felul lui și avea mai multă glagorie la căpățînă decît oricare om din tabăra asta — și o demnitate teribelă — în ruptul capului nu l-ar fi lăsat nici chiar pe governatorul Californiei să-l tutuiască. În viața lui n-a pus laba pe vreun șobolan — ziceai că-i mai presus de așa ceva. Nu-i păsa de altceva decît de minerit. Știa mai multe decît oricare alt motan despre treaba asta, ba chiar și decît oricare om pe care l-am văzut de cînd mama m-a făcut. *Lui* n-aveai n'ica să-i mai spui despre săpături în zăcăminte; cît despre mineritul „de buzunare“ — ce mai încoace-ncolo, era născut taman pentru asta. Se ținea scai după mine și după Jim cînd colindam colinele ca să prospe'tăm și era în stare să umble în urma noast' și cinci mile, la nevoie, de mergeam cumva așa departe. Cînd neapucam de lucru, arunca o privire prin jur și de nu dădea prea multe parale pe semnele arătate de locu ăla, se uita la noi de parcă sta să ne spuie: „Ei, n-am încotro, pe *mine* să mă iertați“, și făr'altă vorbă își sumețea nasu și o tulea spre casă. De-i plăcea terenu

însă, se tolănea acolo și tăcea mîlc pînă ce spălam prima tigaie; pe urmă se apropia mergînd pieziș și-și vîra și el nasul; iar de se găseau vreo șase-șapte grăunțe de aur, *el* era mulțumit — n-avea nevoie de o mostră mai bună. După aia se-ntindea peste hainele noastre și sforăia ca un pachebot cu aburi, pînă dădeam peste „buzunar". Atunci se scula și inspecta. Era aproape fulger în privința inspectatului. Ei, și uite-așa, cuncetul, vine și furia asta cu cuarțul. Toată lumea se dădu în vînt după cuarț; toată lumea se-apucase s-arunce în aer, în loc de-a săpa noroiul de pe coasta colinei; toată lumea cobora într-un puț, în loc să zgîrie suprafața. Jim al meu, nu și nu, cică trebuie să ne echilibrăm conturile și noi; și-așa am și făcut. Am început să scobim un puț și Tom Cuarț a prins să se minuneze întrebîndu-se parcă: despre ce drăcovenie mai era vorba pe-acolo? Vezi că *el* nu mai văzuse niciodată pînatunci astfel de minerit și era cu totul înmărmurit; cum s-ar zice, nu putea cu nici un chip s-ajungă la înțelegerea adevărată a acestei socoteli; era prea mult pentru dînsu. Poți să pui prinsoare că era pornit împotriva ei — era grozav de pornit împotriva ei și totdeauna părea c-o judecă drept cea mai neghioabă blestemăție. Pricepi însă, motanul ăla sta *întotdeauna* la din contra aranjamentelor proaspăt născocite; nu știu cum, dar niciodată nu era în stare să le încuviințeze. *Știți* cum devine cazul cu vechile deprinderi. Încetu cu încetu, Tom Cuarț începu să se mai împace el nițeluș cu treaba asta, cu toate că niciodată nu *putea* pricepe pe de-a întregul acea veșnică scobire de puțuri în pămînt fără ca să scoți niciodată ceva afară. Pînă la urmă începu să coboare în persoană în puț, încercînd să-i dea de rost. Iar cînd nu mai putea de inimă rea și se simțea că nu-i în apele lui și-i amărît și scîrbit de viață — știind prea bine că ni se cerea într-una lichidarea datoriilor și noi nu scoatem nici măcar un ban — se încovriga pe-un sac de pulbere într-un colț și-i trăgea un pui de somn. Ei, și într-o bună zi, cînd puțul ajunsese la o adîncime de vreo opt picioare, stînca se arătă atît de tare, încît am fost nevoiți să vîrîm un cartuș de dinamită — a fost prima explozie pe care-am pus-o

la cale, de cînd se născuse Tom Cuarț. Și pe urmă am aprins fitilul și ne-am cățărat afară și ne-am dus cam la vreo cincizeci de pași depărtare — da' am uitat și l-am lăsat pe Tom Cuarț adormit buștean pe sacul de pulbere. Peste vreun minut, am văzut cum țîșnește un vălătuc de fum din gaură și cum pe urmă totul se prăbușește cu un trosnet înfricoșător și cum vreo patru milioane de tone de stînci și noroi și fum și aschii de piatră au fost azvîrlite ca din pușcă la vreo milă și jumătate în văzduh; și, pe legea mea, drept în centrul vîrtejului ăla sta bătrînul nostru prieten Tom Cuarț, dîndu-se tumba, fornăind și strănutînd și scoțîndu-și ghearele și întinzînd labele să se prindă de ceva, ca orice făptură stăpînită de diavol. Dar toate astea nu-i ajutau la nimic; știți, nu-i ajutau absolut la nimica. Și asta a fost ultima împrejurare în care l-am văzut, pentru vreo două minute și jumătate; pe urmă a început să plouă deodată cu pietre și cu tot felul de gunoaie, și hop că mi-ți pică și motanul — hodoronc-tronc — drept ca o ghiulea, la vreo zece pași de locul unde stăteam înainte. Ce să zic? Socot că era dobitocul cu cea mai ponosită înfățișare ce mi-a fost dat să văd vreodată. O ureche i se pleoștise peste ceafă, iar coada sta țeapănă-n sus ca un burlan, iar genele îi zburaseră și era negru ca dracu de pulbere și fum și leoarcă de sus pînă jos de noroi și mîzgă, de la cap la coadă. Ce mai, domn'le, n-avea rost să-nceerci să te scuzi — n-am putut să scoatem o vorbă. Și-a aruncat singur o privire cam scîrbită, iar pe urmă s-a uitat la noi; și arăta leit ca și cum ar fi spus: „Domnilor, poate credeți că-i o deșteptăciune să vă folosiți de neștiința unui motan lipsit de orice eczperență în mineritul cuarțului; însă eu unul am *cu totu-altă* părere", după care a făcut stînga-mpre' și s-a dus acasă fără să mai spună nici pis. Taman ăsta era felul lui. Și poate n-o să vă vie să credeți, însă după aia nu s-a mai văzut un motan așa de stîrnit împotriva mineritului cuarțului, ca el. Și treptat-treptat, cînd totuși a început să coboare iarăși în puț, ai fi rămas uimit de-nțelepciunea lui. În clipita în care scoteam cămașa unui cartuș de dinamită și fitilu-ncepea să sfîrîie, îți arunca o privire

vrînd parcă să spună: „Ei, *pe mine* trebuie să mă iertați!"; și era de mirare felul în care țîșnea afară din groapa aia și se repezea spre un pom. Înțelepciune? Pe naiba! Nu-i un nume potrivit pentru așa ceva. Era *inspirație*, dom'le!

Am spus:

— Bine, domnule Baker, dar prejudecata lui față de mineritul cuarțului era cu totul de așteptat, ținînd seama cum ajunsese s-o capete. N-ai putut niciodată să-l vindeci de ea?

— *Să-l vindec?* Nici gînd! Dacă Tom Cuarț s-a fript o dată, era fript pentru *totdeauna* — și-ai fi putut să-l arunci în aer și de trei milioane de ori, tot nu i-ai fi scos din căpățînă blestemata lui de prejudecată contra mineritului cuarțului.

Afecțiunea și mîndria care luminau chipul lui Baker cînd aducea acest tribut fermității umilului său prieten de odinioară vor constitui totdeauna o amintire vie pentru mine.

Se scurseseră două luni și tot nu „nimeriserăm" peste nici un „buzunar". Spălasem pămînt în susul și în josul coastelor colinelor, pînă ce ajunseră s-arate ca un cîmp arat; am fi putut semăna acolo o recoltă întreagă de grîu, dar n-am fi avut nici un mijloc de de a-l duce pe piață. Am scos multe „mostre" bune, însă cînd aurul ieșea la iveală în tigaie și săpam, sperînd și rîvnind cu aprindere să dăm de el, nu găseam decît pustiu: „buzunarul" care s-ar fi cuvenit să fie acolo era la fel de gol ca și al nostru. În cele din urmă ne-am atîrnat pe umăr tigăile și cazmalele și-am luat-o razna, peste coline, ca să ne-ncercăm norocul pe meleaguri noi. Am scos mostre prin jurul Taberei Îngerului, în comitatul Calaveras — vreme de trei săptămîni, dar fără nici un succes. Pe urmă am rătăcit pe jos prin munți, dormind nopțile sub pomi, fiindcă vremea era bună, însă rămînînd la fel de despuiați ca și ultimul trandafir de vară de petale. E o comparație sărăcăcioasă, însă se află într-o mișcătoare armonie cu împrejurările, fiindcă eram și noi la fel de pîrliți. După datina ținutului, ușa noastră stătuse totdeauna deschisă, iar minerii vagabonzi erau bine-

veniți să doarmă-n patul nostru; se scurgeau pe-acolo aproape în fiecare zi, își îngrămădeau cazmalele lîngă prag și ciocneau cu noi un pahar, de noroc; iar acum, în hoinăreala noastră, am fost primiți și noi cu brațele deschise.

Am colindat în lung și-n lat pînă departe, și în multe direcții; și acum aș putea să-i ofer cititorului o vie și pitorească descriere a Marilor Copaci și a minunilor din valea Yo Semite — dar la urma urmei, ce mi-a făcut cititorul, ca să-l persecut? Îl voi lăsa pe mîna altor turiști mai puțin conștiincioși și voi căpăta binecuvîntarea lui. Îngăduiți-mi să fiu milostiv, chiar dacă las de dorit în privința tuturor celorlalte virtuți.

Unele din frazele de mai sus sînt pure amănunte de tehnică minieră și ar putea rămîne cam obscure pentru cititorul obișnuit. În săpături în „depozit" aurul se află risipit în tot noroiul de la suprafață; în săpăturile în „buzunar" e concentrat doar într-un singur locșor; în „cuarțuri", aurul se înfățișează sub forma unei vîne solide, continue, de stîncă, cuprinsă între diferiți pereți din alte specii de rocă — și acesta este cel mai trudnic și cel mai scump. „Prospectare" înseamnă vînarea unui „depozit"; „indicii" sînt semnele prezenței aurului; „trecerea prin tigaie" se referă la procesul de spălare prin care grăunțele de aur sînt separate de murdărie; o „mostră" este ceea ce găsești în prima mînă de lut din frecare și valoarea ei determină dacă este vorba de o pistă bună sau una proastă și dacă merită să zăboveşti pe-acolo, ori trebuie să cercetezi mai departe.

Capitolul XVII

Către insulele Sandwich — Cei trei căpitani — Bătrînul amiral — Tabieturile sale zilnice — Bătăliile sale purtate cu strășnicie — Un adversar neașteptat — Amiralul e copleșit — Învingătorul declarat erou.

După o absență de trei luni, m-am trezit iarăși în San Francisco, fără un ban în buzunar. Cînd mi s-a secat aproape tot creditul (fiindcă acum devenisem prea adormit și leneș ca să lucrez la un ziar de dimi-

neață, iar jurnalele de seară nu aveau nici un post liber), am fost înălțat la rangul de corespondent din San Francisco al ziarului *Întreprinderea*. La capătul a cinci săptămîni scăpasem de datorii, însă îmi pierise interesul pentru muncă, căci am ajuns să-mi fie cu totul lehamite de corespondența mea, ea fiind o obligație zilnică și neîngăduind răgaz sau odihnă. Căutam din nou o schimbare. Instinctul vagabondajului era puternic ancorat în mine. Soarta m-a favorizat și am căpătat un nou post, ba încă unul încîntător. Urma să dau o raită pînă în insulele Sandwich și să scriu cîteva reportaje pentru *Uniunea* din Sacramento — un ziar excelent, și mărinimos cu angajații săi.

Am ieșit în larg pe vasul cu elice *Ajax* în mijlocul iernii. Calendarul îi spunea iarnă, de ajuns de lămurit, însă vremea prezenta un fel de compromis între primăvară și vară. Șase zile după plecarea din port, s-a făcut vară de-a binelea. Aveam vreo treizeci de pasageri; printre ei și un suflet voios, pe nume Williams și trei vechi căpitani de baleniere, obișnuiți cu marea, care se duceau să-și ia în primire vasele. Aceștia din urmă jucau *euchre*[1] zi și noapte, în fumuar, bînd cantități uimitoare de whisky tare, fără a fi întru nimic înrîuriți de băutură, și cred că erau cei mai fericiți oameni pe care i-am văzut în viața mea. Mai era pe acolo și „bătrînul Amiral" — un comandant de balenieră în retragere. Era o îmbinare nimicitoare și teribilă de vînt, de tunet, trăsnet și de sudălmi fățișe, izvorîte din adîncul sufletului. Dar cu toate astea, avea o inimă duioasă ca o fetișcană. Era ca un asurzitor și nimicitor uragan, lăsînd pustii mările pe care le bîntuia; însă cu un refugiu neatins, în centrul căruia oricine poposea se afla în siguranță și în tihnă. Nimeni nu putea face cunoștința „Amiralului" fără să-l simpatizeze și, într-o împrejurare neprevăzută și amarnică, cred că nici unul din prietenii lui n-ar fi știut la ce să se hotărască; să fie blestemat de dînsul, sau să primească rugăciunile înălțate pentru el de-o persoană cu mai puțină trecere.

---

[1] Joc de cărți american.

Titlul acesta de „Amiral“ era poate mai strict „oficial“ decît oricare alt titlu purtat înaintea lui sau după el de vreun ofițer naval — fiind darul spontan al unei națiuni întregi și venind direct din partea *poporului*, fără nici un intermediar formal. Îi fusese dat de către locuitorii insulelor Sandwich. Era un titlu care îi parvenise încărcat de afecțiune, de cinstirea și prețuirea meritelor sale modeste. Și, drept mărturie a autenticității titlului, s-a ordonat în mod public ca un steag rezervat numai lui să fie inventat și folosit doar pentru a-i întîmpina sosirea și să fie fluturat, urîndu-i vînt prielnic din partea Domnului, la plecare. De-atunci, ori de cîte ori era semnalată la orizont corabia lui, sau cînd arunca ancora și rămînea în largul mării, emblema aceea fîlfîia peste frontoanele regale ale clădirii parlamentului, iar națiunea își scotea pălăria dinaintea lui, într-o armonie unanimă.

Totuși niciodată nu comandase tirul vreunei baterii, nici nu purtase vreo bătălie, în viața lui. Cînd am făcut cunoștință cu el, pe bordul vasului *Ajax*, împlinise șaptezeci și doi de ani, dintre care șaizeci și unu și-i petrecuse cutreierînd apele sărate. Șaisprezece ani în șir intrase și ieșise din portul Honolulu, deținînd comanda unei baleniere, iar alți șaisprezece fusese căpitanul unui pachebot de pasageri ce făcea cursa între San Francisco și insulele Sandwich — fără să fi avut vreodată vreun accident sau să fi pierdut vreun vas. Băștinașii aceia nevinovați îl știau ca pe un prieten care nu-i înșelase niciodată și-l priveau așa cum se uită copiii la părintele lor. Era primejdios să-i asuprești, cînd se afla prin preajmă acest tunător Amiral.

Cu doi ani înainte de a-l fi cunoscut, Amiralul se retrăsese de pe mare, dîndu-și demisia, și făcuse un colosal jurămînt, legat cu nouă afurisenii, că pînă la sfîrșitul vieții sale n-o să mai umble niciodată pe mare; nici măcar n-o să se mai apropie cît să simtă mirosul de apă sărată. Și îl ținuse în mod conștiincios. Adică, *el* personal considera că și-l ținuse — și ar fi fost mai mult decît primejdios să-i sugerezi, chiar cu cea

mai mare blîndețe, că a face unsprezece lungi călătorii pe mare *ca pasager*, în cursul celor doi ani ce trecuseră de cînd „ieșise la pensie", însemna să respecți numai spiritul general al jurămîntului, iar nu să-l păzești cu strictețe literală.

Amiralul cunoștea numai o singură și îngustă linie de conduită, pe care o urma în fiecare zi și în toate împrejurările, cînd era vorba de o bătaie, aceea de a-și croi drum cu umărul, fără să cerceteze de partea cui e dreptatea sau ce merite are fiecare din combatanți — și să ia apărarea celui mai slab. Acesta era motivul pentru care puteai fi sigur totdeauna că va fi de față la judecarea oricărui criminal asupra căruia cădea oprobriul obștesc, ca să terorizeze și să intimideze juriul printr-o pantomimă răzbunătoare, arătîndu-le ce-o să le facă dacă-i prinde vreodată afară din boxă. Tot din această pricină, pisicile hărțuite și cîinii scoși în afara legii, care-l cunoșteau îndeaproape, își găseau în vremuri tulburi, sub fotoliul lui un sanctuar inviolabil. La început era Unionistul cel mai fanatic și mai însetat de sînge care a viețuit în umbra Stindardului; însă din clipa în care sudiștii au început să dea îndărăt în fața iureșului armatelor Nordului, a mizat pe culorile Confederate și de-atunci pînă la sfîrșitul războiului, a fost un secesionist aprig și necruțător.

Ura necumpătarea cu o pornire care — mai puțin decît la oricare alt individ, de orice sex, pe care l-am întîlnit eu — nu îngăduia nici un compromis și nu mai obosea tunînd împotriva ei și a prietenilor săi care-i cădeau pradă; așijderi și împotriva străinilor despre care se știa că nu beau cu măsură. Dar dacă totuși vreo făptură ar fi fost de ajuns de neînfricată ca să dea a înțelege că absorbirea a nouă galoni de whisky „curat" (la care se deda el în cursul călătoriei noastre), încălca în cea mai mică măsură hotarul unei abstinențe rigide sau inflexibile, pe dată bătrînul l-ar fi zvîrlit pînă la capătul lumii, dus pe sus de vîrtejul mîniei sale. Luați seama, nu pretind că băutura aceasta i-ar fi înriurit vreodată capul sau picioarele — fiindcă asta nu se întîmpla cîtuși de puțin.

Amiralul era ca un vas foarte încăpător, însă oricît înghițea, parcă nu-i ajungea. Lua un pahar de whisky plin ochi în fiecare dimineață, înainte de a-și trage hainele pe el, „ca să-și îndulcească apa din sentină", cum zicea el. Mai lua unul după ce aproape terminase cu îmbrăcatul, „ca să-și pună rînduială în minte și să-i dea coordonatele de orientare". Pe urmă se rădea și își punea o cămașă curată, după care rostea Tatăl nostru cu un glas plin de fervoare, de bas tunător, care scutura vasul pînă în carlingă și curma orice conversație în cabina principală. Apoi, la acest stadiu, fiind invariabil „la proră" sau „la pupă" sau „înclinat la tribord sau babord", mai lua încă un păhărel „ca să se pună la o ochilă echitabilă", casă-i ia în seamă cursul și să nu-i dea greș „voltele" și „volta-n vînt", ori de cîte ori va avea de mers cu vîntul în față. Apoi ușa cabinei sale de gală era trîntită de perete și soarele feței sale binevoitoare strălucea, roșiatic, deasupra bărbaților, a femeilor și copiilor — și Amiralul răcnea: „Marinari, pe punte!" într-un stil calculat să trezească pînă și morții din morminte și să grăbească învierea de-apoi; pe urmă pășea înainte, cu o înfățișare care făcea toate paralele și aducînd o prezență care reținea atenția. Era vînjos și impunător, fără un fir cărunt; purta o pălărie cu borul larg-răsfrînt, o largă tunică semimarinărească din flanelă bleumarin; o falnică arie de piepți de cămașă și o generoasă cantitate de cravată din mătase neagră, legată cu un nod marinăresc; un lanț larg și sigilii impunătoare care-i atîrnau de jiletcă; o pereche de picioare trezind spaima și „o mînă ca mîna Proniei cerești", după cum se exprima frățietatea lui de balenieri; manșete și mîneci suflecate pînă la cot, din respect față de vremea frumoasă, și niște brațe păroase care-i dezvăluiau profesia și-ți luau ochii cu ancorele lor roșii și albastre, cu corăbiile și zeițele libertății, tatuate cu tuș chinezesc. Aceste amănunte erau însă doar chestiuni secundare — fața lui era magnetul care înlănțuia privirea. Era un disc întunecat, cu un licăr nelămurit, întrezărit printr-o mască de mahon bătută de vînturi și ploi și imprimată de negi, brăzdată de cicatrice,

scînteind pretutindeni de urmele proaspete și de neșters ale briciului. De sub sprîncenele stufoase, niște ochi voioși, contemplînd lumea pe deasupra spinării unui nas ca o stîncă, butucănos, înălțîndu-se vast și singuratic din mijlocul unduitoarei imensități ce se întindea pornind de la temeliile sale. La picioarele lui se gudura odorul cel mai prețios al averii sale de burlac: cățeaua sa foxterier „Evantai" — o făptură nu mai mare decît o veveriță. O bună parte din viața sa de toate zilele o ocupa dădăcirea cățelei „Evantai", cu o grijă maternă, precum și doftoricirea ei de o sută de boli existente doar în imaginația stăpînului său.

Amiralul citea rareori ziarele, iar cînd făcea totuși acest lucru, nu credea niciodată o iotă din ce scria în ele. Nu citea nimic și nu credea în nimic decît în *Vechea gardă*, un periodic secesionist tipărit la New York. Purta totdeauna la el o duzină de exemplare din acest ziar, de unde scotea citate pentru orice fel de informație avea nevoie. Dacă nu găsea acolo tot ce-i trebuia, își furniza singur materialul din rezervorul unei fantezii darnice, inventînd istoria, cu nume, date și absolut orice-i trebuia spre a face să triumfe teza sa într-o discuție. Ca urmare, era un adversar formidabil în orice polemică. Ori de cîte ori se lepăda cu totul de cronică și începea să creeze el istoria, dușmanul nu mai avea nici o nădejde și trebuia să se predea. E drept, dușmanul nu se putea opri de a nu trăda cîte-o mică scînteie de indignare față de istoria lui atunci confecționată, dar cînd ajungea la indignare, apoi ăsta era cel mai tare bastion al Amiralului. Îl găseai totdeauna gata de o discuție politică și dacă nu o pornea nimeni, o deschidea chiar el. La a treia replică pe care-o dădea, începea să-și iasă din pepeni și în cinci minute dezlănțuia o adevărată vijelie; iar în cincisprezece minute auditoriul său din fumuar era cu desăvîrșire spulberat în cele patru vînturi; bătrînul rămînea solitar și stingher, bătînd cu pumnul în masă, dînd cu piciorul în scaune și răcnind un uragan de blesteme. Așa că, după o bucată de vreme, de ori cîte ori se apropia Amiralul cu ochii aprinși de patima politicii, pasagerii ieșeau

pe ușă afară, într-un acord tacit, de teamă să nu se ia la harță cu ei, așa că Amiralul își instala tabăra pe un cîmp de bătaie părăsit.

În cele din urmă și-a găsit însă și dînsul nașul, ba încă în fața unei săli pline. Cu vreun prilej sau altul, fiecare coborîse în arenă împotriva lui și fusese pus pe fugă, afară de un pasager liniștit, un anume Williams. Din partea acestuia nu fusese niciodată în stare să obțină exprimarea vreunei opinii asupra situației politice. Într-o bună zi însă, tocmai cînd Amiralul se apropia de ușă și cei din jur erau pe cale să se strecoare afară din fumuar, Williams glăsui:

— Amirale, ești absolut *sigur* de împrejurarea aceea privitoare la pastorul de care ai pomenit alaltăieri? referindu-se la o mostră din istoria fabricată de Amiral.

Toată lumea fu uluită de cutezanța omului aceluia. Ideea de a invita pe cineva în mod premeditat să te nimicească era un lucru de neînțeles. Cei care se retrăgeau se opriră; pe urmă se așeză fiecare la locul lui, așteptînd să vadă ce-o să iasă. Amiralul însuși fu la fel de surprins ca oricare altul. Se opri în ușă, cu batista lui roșie pe jumătate ridicată către fața sa asudată, și contemplă îndelung reptila aceea sfidătoare din colțul încăperii.

— Dacă sînt *sigur* de asta? *Sigur* de asta? Poate crezi că am turnat vreo minciună? Cu cine îți închipui dumneata că ai de-a face? Cine nu știe de această împrejurare n-are habar de nimic; pînă și un copil s-ar cuveni să cunoască povestea asta. Vîră-ți nasul în cartea de istorie și citește-o cum trebuie! Citește-o ca lumea și nu mai veni să întrebi pe un om în toată firea dacă e *sigur* de un fleac simplu ca bună ziua pe care pînă și negrii din Sud îl cunosc de-a fir-a-păr.

Aici tirul Amiralului începu să verse văpăi, atmosfera se încărca, se-auzi uruitul subpămîntean al cutremurului ce sta să vină, bătrînul se porni să tune și să fulgere. În mai puțin de trei minute, vulcanul lui era în plină erupție și azvîrlea flăcări și cenușă de indignare, înălțînd pînă-n slăvi volume negre de istorie mîrșavă și revărsînd torente încinse de sudălmi

și blesteme, din craterul său. În vremea asta Williams stătea liniștit, în aparență stăpînit de un profund și cinstit interes față de spusele bătrînului. La momentul cuvenit, cînd se ivi un răgaz, el zise în modul cel mai deferent și cu înfățișarea satisfăcută a unui om care a izbutit să limpezească un mister ce-l nedumerise în chip surprinzător.

— *Acum*, într-adevăr, pricep. Totdeauna am crezut că cunosc de ajuns de bine acest crîmpei de istorie, însă tot mă temeam să am deplină încredere în el, fiindcă nu aflam în jurul lui acel convingător aer aparte, care îi place oricui să-l găsească în istorie. Dar cînd dumneata ai menționat toate numirile, alaltăieri, împreună cu toate datele și cu cele mai mici amănunte, în ordinea și însușirea lor justă, mi-am zis în sinea mea: „*Asta* da, zic și eu că sună a lucru serios — *asta* e chiar istorie — *asta* înseamnă să pui faptele într-o lumină care-i dă omului deplină încredere". Iar după aceea mi-am spus: „O să-l întreb pe Amiral, doar, dacă e cu desăvîrșire sigur în privința amănuntelor, iar dacă este — o să mă ridic și am să-i mulțumesc, pentru că mi-a limpezit lucrurile". Și asta am s-o fac chiar acum — fiindcă, pînă cînd nu mi-ai pus dumneata lucrurile în adevărata lor lumină, în mintea mea nu era decît un talmeș-balmeș fără cap și fără coadă.

Nimeni nu-l mai văzuse pînă atunci pe Amiral să arate atît de mirat și de încîntat. Nimeni nu mai luase pînă atunci istoria lui gogonată drept literă de Evanghelie; autenticitatea ei fusese totdeauna pusă la îndoială, fie prin vorbe, fie prin priviri; însă aici, în fața lui, stătea un om care nu numai că înghițea toate „bărbile" pînă la ultimul firicel, ci îi mai era și recunoscător pentru porția de brașoave primită. Bătrînul era luat prin surprindere; abia dacă mai știa ce să spună; pînă și blestemele îl trădară. Vezi însă că Williams continuă, cu modestie și sinceritate:

— Dar, Amirale, spunînd că asta a fost prima piatră aruncată și că ea a precipitat războiul, ai trecut peste o împrejurare cu care ești perfect familiarizat, însă care ți-a scăpat din minte. Acuma, recu-

nosc că cele ce-ai declarat sînt exacte pînă la ultimul amănunt și anume: că în ziua de 16 octombrie 1860, doi pastori din Massachussetts, numiți Waite și Granger, au pătruns deghizați, în puterea nopții, în casa lui John Moody din Rockport și că au tîrît cu ei două femei sudiste și patru copilași pe care — după ce i-au uns cu smoală și i-au tăvălit prin fulgi — i-au dus la Boston și i-au ars de vii în scuarul State House. De asemeni certific afirmația dumitale că această faptă a dus la retragerea din Uniune a Carolinei de Sud, la 20 decembrie următor. Foarte bine. (Aici cei de față fură plăcut surprinși auzindu-l pe Williams cum începe să se repeadă la Amiral cu propria lui armă invincibilă — *istoria fabricată* pur și simplu, fără o brumă de adevăr într-însa.) Foarte bine, zic. Dar, Amirale, de ce să omiți cazul Willis și Morgan, petrecut în Carolina de Sud? Dumneata ești un om prea bine informat ca să nu știi totul despre această împrejurare. Argumentele și conversațiile dumitale te-au arătat drept un intim cunoscător al fiecărui amănunt al acestei dispute naționale. Zi de zi tratezi probleme de istorie care arată limpede că nu ești fitecine în domeniul acesta, persoană mulțumită să ronțăie puțin la suprafață, ci un om care a cercetat adîncimile și stăpînește pe deplin tot ce are vreo legătură cu măreața problemă. De aceea, dă-mi voie doar să-ți reîmprospătez amintirea în legătură cu cazul Willis și Morgan — deși văd, după chipul dumitale, că întreaga poveste îți și trece prin minte, chiar în clipa aceasta. La 12 august 1860, *cu două luni* mai înainte de afacerea Waite și Granger, doi pastori din Carolina de Sud — pe nume John H. Morgan și Winthrop L. Willis, unul metodist și celălalt baptist de stil vechi — s-au deghizat și s-au dus în miez de noapte în casa unui plantator numit Thompson — Archibald F. Thompson, vicepreședinte sub Thomas Jefferson — răpind de-acolo, în miez de noapte, pe mătușa lui văduvă (o femeie nordică) și pe copilul ei adoptiv, orfan, numit Mortimer Highie, atins de epilepsie și avînd, la data aceea, apă la genunchi și, prin urmare, silit să meargă în cîrji. Iar cei doi slu-

jitori ai altarului, în ciuda rugăminților victimelor, i-au tîrît într-un tufiș, i-au uns cu smoală și i-au tăvălit prin fulgi, după care i-au ars pe eșafod în orașul Charleston. Îți amintești perfect de bine ce vîlvă a stîrnit treaba asta. Îți amintești perfect de bine că pînă și curierul Charlestonului a înfierat acțiunea, apreciind-o ca penibilă, de o cuviință îndoielnică și cu greu justificabilă; și totodată a menționat că n-ar fi de mirare dacă ar fi urmată de represalii. Și îți amintești, de asemeni, că acest fapt a *cauzat* un act de violență în Massachussets. Într-adevăr, cine erau cei doi preoți din Massachussets? — și cine erau cele două femei sudiste pe care le-au ars? Nu mai este nevoie să-ți reamintesc tocmai *dumitale*, Amirale, care posezi o intimă cunoaștere a istoriei, că Waite era nepotul femeii arse de vie în Charleston; că Granger era vărul ei de gradul al doilea, iar femeia pe care au ars-o la Boston era soția lui John H. Morgan și soția încă iubită, dar divorțată, a lui Winthrop L. Willis. Acum, Amirale, este doar o chestiune de onestitate să recunoști că prima provocare a venit din partea predicatorilor sudiști și că, deci, cei nordici erau îndreptățiți să treacă la represalii. În argumentele dumitale nu te-ai arătat pînă acum cîtuși de puțin dispus să ocolești un verdict drept sau să fii în vreun fel necinstit, cînd autoritatea istoriei condamna poziția dumitale. Tocmai de aceea, nu șovăi să-ți cer ca să retragi blamul inițial aruncat pe capul pastorilor din Massachussets, în această chestiune, și să-l treci asupra clericilor din Carolina de Sud, cărora le revine pe bună dreptate.

Amiralul fu lichidat. Această făptură cu limbaj dulce, care înghițea istoria lui frauduloasă ca și cum ar fi fost pîine dătătoare de viață, se cocea sub furibundele lui blasfemii ca și cum ar fi fost un soare generos, găsea doar o justiție calmă, distribuită în mod imparțial, în fanatismul lui agresiv și-l inunda cu istoria lui inventată, atît de îmbibată de zahărul lingușirii și al deferenței, încît nu avea cum s-o respingă; era un adversar „prea tare“ pentru el. Bîigui și el cîteva fraze stîngace, profanatoare, despre păcă-

toasa aia de afacere Willis și Morgan care-i scăpase din memorie, însă pretinse că „acum își amintește de ea". Apoi, sub pretextul de a-i da cățelei „Evantai" o doctorie pentru o tuse imaginară, ieși din bătălie și părăsi odaia, ca un om înfrînt. Atunci rîsetele și uralele se înălțară în voie și Williams, binefăcătorul corăbiei, deveni un erou. Vestea făcu înconjurul vasului, se comandă șampanie și în fumuar se organiză o recepție entuziastă; toată lumea se grămădi într-acolo pentru a strînge mîna învingătorului. Timonierul ne spuse mai tîrziu că Amiralul stătuse îndărătul cabinei pilotului și afurisise și blestemase în gura mare de unul singur, pînă ce „îi ieșise fum pe coșuri și aprinsese catargul principal".

Puterea Amiralului era sfărîmată. După aceea, dacă deschidea vreo discuție, cineva îl aducea pe Williams la fața locului. Bătrînul o lăsa mai moale și începea să se potolească. Și de îndată ce-și sfîrșea peroația, Williams, în felul lui dulceag, insinuant, inventa vreo istorie (referindu-se pentru dovezi la excelenta memorie a bătrînului și la exemplarele din *Vechea gardă*, despre care se știa că se află în posesia lui) care dădea cu totul peste cap situația și ajungea să-l lase pe Amiral în voia valurilor, pierdut cu desăvîrșire. Treptat, începu să se teamă atît de cumplit de Williams și de limba lui aurită, încît curma orice conversație cînd îl vedea apropiindu-se; și-n cele din urmă renunță să mai sufle vreo vorbuliță despre politică. De-atunci pe bordul vasului domni o pace și o seninătate deplină.

Capitolul XVIII

Sosirea în insule— Ce am văzut acolo — Îmbrăcămintea și obiceiurile localnicilor — Regnul animal — Fructele și încîntătoarele lor efecte.

Într-o dimineață strălucitoare, insulele scunde se iviră roind în zare și risipindu-se pe marea singuratică; toată lumea se urcă pe puntea de sus ca să le privească. După două mii de mile străbătute în mij-

locul pustiului acvatic, apariția aceea era binevenită. Pe măsură ce ne apropiam, impunătorul promontoriu Diamond Head se înălța din ocean, cu contururile frunții sale zbircite, îndulcite de aureola depărtării; și deodată, amănuntele uscatului începură să se deslușească precis. Mai întîi, linia țărmului și moțații cocotieri ai tropicelor; apoi colibele băștinașilor; pe urmă albul oraș Honolulu — despre care se spune că ar adăposti între douăsprezece și cincisprezece mii de locuitori împrăștiați pe un podiș uniform — cu străzi avînd o lărgime între douăzeci și treizeci de picioare, solide și netede ca o dușumea, în majoritatea lor drepte ca o linie geometrică; abia cîteva sînt întortocheate ca un tirbușon.

Cu cît am călătorit mai departe prin oraș, cu atît mai mult mi-a plăcut. Fiecare pas îmi dezvăluia un nou contrast, scotea la iveală alt aspect neobișnuit pentru mine. În locul falnicelor fațade cafenii, bătînd în culoarea noroiului — din San Francisco — am văzut clădiri construite din paie, cărămidă nearsă și conglomerat de coral cu pietricele și scoici, de culoare crem, tăiate în blocuri lunguiețe și tencuite cu ciment; de asemeni, un mare număr de vile albe și cochete, cu obloane verzi la ferestre. În locul unor curți ca niște mese de biliard, împrejmuite cu garduri de fier, am văzut căminele înconjurate de curți întinse, înveșmîntate în strai des de iarbă verde și umbrite de copaci înalți, prin al căror des frunziș soarele abia putea răzbate. În locul tradiționalei mușcate, al crinului *calla* și a altor flori de soiul acesta — lîncezînd în praf și aproape cu desăvîrșire pipernicite — am văzut luxuriante straturi și desișuri de flori, proaspete ca o pajiște după ploaie și sclipind în cele mai bogate nuanțe.

În locul „sălciilor" — posace grozăvii din aleile de promenadă din San Francisco — am văzut copaci de codru cu trupuri uriașe, cu brațe întinzîndu-se pînă departe, cu numiri ciudate și înfățișare și mai ciudată; copaci aruncînd o umbră ca aceea a unui nor purtător de trăsnete și în stare să stea în picioare singuri, fără să fie legați de araci verzi.

În locul peștilor aurii — gonind jur-împrejur în globuri de sticlă, căpătînd nenumărate nuanțe și grade de refracție, datorită însușirilor de a mări și micșora ale transparentelor închisori — am văzut acolo pisici (motani și mîțe): pisici cu coada lungă, cu coada retezată; pisici oarbe, chioare, cu albeață; pisici privind cu un ochi la făină și altul la slănină; pisici cenușii, pisici negre; pisici albe; pisici galbene; pisici vărgațe; pisici pestrițe; pisici domestice, pisici sălbatice; pisici pîrlite de soare; pisici răzlețe și grupuri de pisici; plutoane de pisici, compănii de pisici, regimente de pisici, armate de pisici, puzderii de pisici, milioane de pisici — și toate, pînă la una, avînd blană netedă, grase, leneșe și dormind buștean.

M-am uitat după o mulțime de oameni: unii din ei albi, în haine albe: cu veste și pantaloni albi; pînă și cu pantofi de pînză albă, făcuți să arate ca zăpada, cu cretă așternută grijuliu peste ei în fiecare dimineață; însă majoritatea trecătorilor erau aproape tot atît de închiși la obraz ca și negrii. Femeile aveau trăsături atrăgătoare, cu ochi negri frumoși; forme rotunjite înclinînd către voluptate; înveșmîntate într-o singură bucată de pînză albă sau de-un roșu scînteietor, care cădea liberă și neprinsă de nimic, de la umăr pînă la călcîie; cu plete negre lungi, căzînd în voie și cu pălării țigănești împresurate de cununi de flori naturale, într-un strălucitor ton carmin. Mai erau și o droaie de bărbați în costume felurite, unii dintr-înșii fără nimic altceva pe ei decît un țilindru stîlcit în ultimul hal, aplecat pe nas și un fel de pantalonaș foarte sumar de cîrpă. Unii copii nu aveau alt strai decît raza soarelui — o gățeală foarte potrivită și pitorească, nimic de zis.

În locul bădăranilor și al golanilor căscînd gura și terorizînd lumea pe la răspîntii, am văzut fecioare din Insulele Sandwich, cu plete lungi, de culoarea șeilor, stînd pe pămînt în umbra caselor de la răspîntii, privind indolente la oricine se nimerește să treacă, sau la orice se nimerește să se petreacă peacolo. În loc de pavaje nenorocite, încropite din pie-

triș și bolovani, am călcat pe o solidă temelie de mărgean, scos din adîncul mării de către absurda, dar perseverenta insectă cu același nume. Pe deasupra mărgeanului era așternut un strat subțire de lavă și cenușă, zvîrlit afară de îndelungată vreme din ruina fără fund — prin craterul înnegrit și scrijelat care acum stă mort și nevătămător în depărtare. În loc de tramcare înțesate și înghesuite, am întîlnit localnice cu chip întunecat zburînd pe lîngă mine, slobode ca vîntul, călări pe cai ageri și cu frîul lăsat în voie, cu scăpărătoare harnașamente fîlfîind în spatele lor ca niște flamuri; în locul duhorilor combinate ale cartierului chinezesc și ale abatoarelor de pe strada Brannan, am tras în piept mireasma îmbălsămată a iasomiei, a oleandrului și a arbustului numit „Mîndria Indiei". În locul grabei, a ghiontelii, a forfotei și învălmășelii zgomotoase din San Francisco, m-am plimbat în mijlocul unei tihne văratice, senină ca zorii din grădina Edenului. În locul colinelor nisipoase din cartierele mărginașe și a golfului pașnic din Golden City, am zărit într-o parte o schelărie de munți înalți, rîpoși, la o aruncătură de piatră, într-un veșmînt de-un verde înviorător, despicați de văi adînci, răcoroase, asemeni unor văgăuni; iar în fața mea, măreața întindere nețărmurită a oceanului, de-un verde scînteietor și străveziu lîngă țărm, hotărnicit și mărginit de o lungă linie albă de spumă dantelată, repezindu-se asupra recifelor; iar mai departe, lina apă albastră a largului mării adînci, presărată de creste de spumă albă; apoi, la orizontul îndepărtat, o unică și singuratică pînză — un simplu accent menit să sublinieze un calm toropit și o solitudine fără de margini și fără un sunet. Iar cînd asfințește soarele — singurul intrus din alte regate și stăruind să sugereze existența lor — era o desfătare extatică să te îmbăiezi în văzduhul parfumat și să uiți că se mai află și alt tărîm, afară de aceste insule vrăjite.

Era un extaz nespus să visezi și să tot visezi — pînă ce te trezeai cu o mușcătură. Atunci, cea dintîi datorie era să te scoli de pe iarbă și să ucizi scorpionul; iar după aceea să speli cu alcool sau cu brandy locul

mușcat și, în sfîrșit, să te hotărăști ca pe viitor să te ferești de iarbă. Pe urmă venea un stagiu în dormitor, unde petreceai de minune scriind jurnalul zilei cu o mînă, în vreme ce cu cealaltă nimiceai țînțari — o întreagă obște, dintr-o singură plesnitură. După aceea, observînd cum se apropie un inamic — un păianjen păros, pe cataligele lui — de ce să nu-i arunci scuipătoarea-n cap? Zis și făcut; și rămășițele picioarelor lui proiectate pe pereți îți dau o idee luminoasă asupra amplitudinii razei sale de acțiune. Apoi, hai la culcare, ca să devii loc de promenadă pentru un miriapod cu patruzeci și două de picioare pe-o singură latură — fiecare picior fiind de ajuns de fierbinte ca să ardă o gaură printr-o piele netăbăcită de vită. Altă scăldătoare cu alcool, însoțită de hotărîrea ca pe viitor să cercetezi patul, înainte de a intra în el. După care aștepți în suferință, pînă ce toți țînțarii din împrejurimi s-au vîrît în pat, pe sub plasă, și atunci îi închizi acolo și dormi liniștit, pe dușumea, pînă dimineața. Iar în ocazionalele intervale — cînd îți dau pace — e o îmbărbătare pentru suflet să blestemi tropicele.

Firește că aveam fructe din belșug în Honolulu. Portocale, ananași, banane, căpșuni, lămîi, chitre, fructe de mangotier, *guavas*, pepeni, precum și o rară și curioasă trufanda numită *chirimoya*, care este întruchiparea tuturor deliciilor. Apoi mai este și tamarinul. Credeam că tamarinele sînt făcute ca să le mănînce omul, însă pesemne că nu aceasta a fost intenția cu care au fost create. Am mîncat cîteva și mi s-a părut că recolta din anul acela era cam acră. Mi-au făcut gura pungă, pînă ce-a semănat cu capătul tulpinei unei roșii; iar timp de douăzeci și patru de ore am fost nevoit să-mi capăt hrana printr-o pîlnie. Mi s-au ascuțit dinții, de-aș fi putut rade cu ei pe oricine, trezindu-mă cu o strepezeală cu care m-am temut c-o să rămîn pe viață; însă un cetățean mi-a spus: „Nu, nici o grijă, o să scapi de ea cînd o să ți se ducă smaltul“, ceea ce, oricum, a fost o consolare. Mai tîrziu am aflat că numai străinii mănîncă tamarine — însă le mănîncă o singură dată.

Capitolul XIX

O excursie — Căpitanul Phillips şi docarul lui — O plimbare călare — Un animal perfid — Natura şi Arta — Ruine interesante — Slavă misionarilor.

În jurnalul celei de a treia zile petrecute în Honolulu, găsesc următoarele însemnări:

Probabil că astă-seară sînt omul cel mai simţitor din Havai — mai ales în privinţa posibilităţii de a mă aşeza... de faţă cu oameni mai notorii decît mine. Într-adevăr, am străbătut călare vreo cincisprezece-douăzeci de mile de la ora 5 după-amiază şi — ca să mărturisesc adevărul gol-goluţ — devenise pentru mine o treabă cu totul delicată să mă aşez pe scaun măcar o singură clipă.

Pentru astăzi fusese plănuită o excursie la Diamond Head şi la Aleea de Cocotieri a Regelui — la ora 4,30 p.m. — societatea urmînd să fie alcătuită din vreo cinci-şase domni şi trei doamne. Au plecat la ora stabilită cu toţii — afară de mine. Mă aflam la Închisoarea Guvernamentală (împreună cu Căpitanul Fish şi alt corăbier de balenieră, Căpitanul Phillips) şi am fost atît de interesat în cercetarea edificiului, încît n-am băgat de seamă cît de repede zboară timpul. Cineva ne-a atras atenţia că sînt ceasurile cinci şi douăzeci, ceea ce m-a trezit la realitate. A fost o împrejurare fericită că era pe-acolo Căpitanul Phillips cu „caleaşca" lui, cum a botezat el docarul pe care Căpitanul Cook l-a adus în insule în 1778, şi la care era înhămat un cal, aflat probabil pe acele coclauri la sosirea Căpitanului Cook. Căpitanul Phillips manifestă o îndreptăţită mîndrie pentru felul cum mîna calul şi pentru viteza bidiviului său, şi numai patimii sale de-a face caz de aceste două virtuţi îi datorez faptul că ne-au trebuit numai şaisprezece minute ca să ajungem de la închisoare la Hotelul American — o distanţă care a fost apreciată la mai bine de-o jumătate de milă. Pentru această performanţă a fost însă nevoie să mîne într-un stil înfiorător. Biciul căpitanului cădea cu repeziciune şi lovi-

turile scuturau atîta praf din pielea tăbăcită a calului, încît în cursul ultimei jumătăți a călătoriei noastre am plutit în mijlocul unei neguri de nepătruns; deci, am alergat orientîndu-ne după busola de buzunar aflată în mîinile căpitanului Fish. Acest veteran, avînd o experiență de 26 de ani în vînarea balenelor, a stat neclintit la post, în tot timpul primejdiosului nostru voiaj, arătîndu-se la fel de stăpîn pe sine ca și cum ar fi jucat *euchre* pe puntea vasului său. Doar din cînd în cînd spunea calm: „Babord — cîrma babord — las-o puțin mai slobod — ține zdravăn — așa-a“ și: „Ad-o în vînt la tribord“; și nici o clipă nu și-a pierdut prezența de spirit, nici n-a trădat prin glasul și purtarea lui cea mai mică urmă de neliniște. Cînd am izbutit, în sfîrșit, să ancorăm și cînd căpitanul Phillips s-a uitat la ceas și a exclamat: „Șaisprezece minute — v-am spus eu ce zace-n ea! asta înseamnă peste trei mile la oră!“ am putut vedea că merită și așteaptă un compliment. Drept care i-am declarat că în viața mea n-am văzut un fulger zburînd ca mîrțoaga lui. Și chiar nici nu văzusem vreodată.

Proprietarul Hotelului American ne-a spus că întreaga societate plecase de aproape un ceas, însă că îmi putea oferi, la alegere, mai mulți cai în stare să-i ajungă din urmă. Am spus că nu face nimic — prefer un cal sigur unuia rapid — și mi-ar plăcea să am la dispoziție un cal deosebit de blînd; un cal fără nici un fel de personalitate, chiar unul șchiop, dacă era potrivit cu scopul. Peste cinci minute încălecai pe un armăsar și mă consideram pe deplin satisfăcut de el. N-am avut vreme să-i pun eticheta: „Acesta este un cal“, așa că — dacă publicul spectator l-a luat cumva drept oaie, n-am ce-i face, îl privește. Am fost satisfăcut și acesta era lucrul de căpetenie.

L-am botezat după numele insulei: „Oahu“ (se pronunță: O-ua-hii). La prima poartă care s-a nimerit în drumul nostru, a intrat în curte; cum n-aveam la dispoziție nici cravașă, nici pinten, am fost nevoit să mă mărginesc a mă răfui cu el între patru ochi. A rezistat argumentelor mele, dar în cele din urmă

a cedat în fața insultelor și a ocărilor. A părăsit poarta aceea și a cîrmit spre alta, de pe cealaltă parte a străzii. Am biruit folosind aceeași metodă, ca și mai înainte. În următorii șase sute de pași a trecut strada, cînd pe stînga, cînd pe dreapta, de patrusprezece ori în șir și a încercat marea cu degetul la treisprezece porți, în timp ce soarele tropical bătea fără milă, amenințînd pur și simplu să-mi topească moalele capului, iar eu eram scăldat în sudoare. După aceea s-a lăsat de afacerea cu porțile și a mers de ajuns de pașnic, însă cufundat în meditație. Am remarcat această împrejurare, care curînd începu să-mi umple inima de neliniște. Mi-am zis în sinea mea: „Ființa asta pune la cale vreo nouă nemernicie. Cine știe ce altă drăcovenie mai rumegă! Nici un cal n-a stat degeaba la gînduri, într-un mod atît de profund, cum face dobitocul ăsta acum!" Cu cît bănuiala aceasta îmi chinuia mai mult mintea, cu atît mă simțeam mai stînjenit, pînă ce încordarea a devenit aproape de nesuportat, și am descălecat să văd de nu se zărește vreo urmă de sălbăticie în ochii lui — fiindcă am auzit că ochii acestui dobitoc, cel mai nobil dintre animalele noastre domestice, sînt foarte expresivi. Nu am cuvinte să descriu ce povară de neliniște mi s-a luat de pe suflet cînd am descoperit că era doar adormit. L-am trezit și l-am îmboldit la un pas mai rapid, iar pe urmă josnicia firii sale a ieșit iarăși la iveală. A încercat să se cațere pe un zid de piatră înalt de cinci-șase picioare. Am priceput că pentru un cal ca el trebuie să recurg la forță și că — neavînd încotro — era mai sănătos să încep mai devreme. Am rupt o nuia zdravănă dintr-un tamarin și, în clipa cînd a zărit-o, s-a predat. A luat-o într-un fel de galop ușor, convulsiv, alcătuit din trei pași scurți și unul lung — amintindu-mi, pe rînd, cînd de zguduirea zăngănitoare a cutremurului cel mare, cînd de legănarea vasului *Ajax* despicînd valurile, în mijlocul unei furtuni.

Și acum, nu se poate ivi o ocazie mai potrivită decît cea de față, pentru a rosti o binecuvîntare cu zbîrcă, pentru omul care a inventat șaua americană.

Căci numai șa nu se poate numi: la fel de bine ai sta și într-o lopată; iar scările nu constituie decît un ornament sîcîitor. Dacă ar fi să aștern pe hîrtie toate ocările pe care le-am risipit pe seama acestor scări, acestea ar alcătui, punîndu-le laolaltă, o carte voluminoasă, chiar și fără poze. Uneori un picior îmi intra atît de mult în ele, încît scările împrumutau ceva din caracterul unei brățări atîrnate de gleznă. Alteori îmi intrau prin ele amîndouă picioarele, de parcă aveam cătușe la glezne; iar altă dată îmi scăpau picioarele din scări de-a binelea, lăsîndu-le să se bălăbăne în mod sălbatic pe lîngă fluierele mele. Chiar cînd mă aflam într-o poziție mai decentă și mă legănam cu grijă pe călcîie, nu aflam nici o mîngîiere, din pricina spaimei mele nervoase că, dintr-o clipă într-alta, am să alunec într-o parte sau în cealaltă. Subiectul acesta mă scoate însă prea mult din sărite ca să mai pot scrie despre el.

La o milă și jumătate depărtare de oraș, am ajuns într-o alee de cocotieri înalți, cu trunchiuri netede, fără nici o ramură, ridicîndu-se drept în sus pînă la șaizeci-șaptezeci de picioare. Erau încununați cu o spumă de frunziș verde, adăpostind ciorchine de nuci de cocos — întru nimic mai pitoresc decît ar arăta o pădure de colosale umbrele de soare zdrențuite, cu grămezi de struguri minunați, ocrotiți sub acoperămîntul lor. O dată am auzit pe un invalid nordist cam grosolan zicînd că un cocotier ar putea fi poetic și poate că într-adevăr este, însă arată ca un pămătuf de șters praful lovit de trăsnet. Cred că definiția asta îl descrie mai bine decît o fotografie și totuși nu încape nici o îndoială că în înfățișarea unui cocotier există ceva fascinant — și totodată grațios.

Ici și colo — cuibărite somnoroase pe la umbră — se zăreau vreo duzină de căsuțe: unele demontabile făcute din scînduri, iar altele din iarba de prin partea locului. Bordeiele de iarbă au o culoare bătînd în cenușiu și o siluetă care se aseamănă mult cu a vilelor noastre, numai că de obicei au acoperișuri mai înalte și mai abrupte și sînt făcute dintr-un soi de buruieni legate zdravăn laolaltă, în mănunchiuri. Acoperi-

ușurile sînt foarte groase și pereții la fel: aceștia au niște găuri pătrate care țin loc de ferestre. Din apropiere, casele de scînduri au o înfățișare zbîrlită, de parcă ar fi făcute din blăni de urs. Înăuntrul lor este foarte plăcut și răcoros. Steagul Regelui fîlfîia în vînt pe acoperișul uneia din aceste vile autohtone și probabil că Maiestatea sa se afla înăuntru. El deține întregul concern de prin meleagurile acelea și — în zile mohorîte — își petrece adesea vremea acolo, „lăfăindu-se". Locul este numit „Aleea Regelui".

În apropiere se afla o ruină interesantă — puținele rămășițe ale unui străvechi templu păgîn; un loc unde, în vremurile de demult apuse, erau aduse jertfe — atunci cînd copilul curat și simplu al naturii, lunecînd în chip trecător în brațele unui păcat, era ispitit din greu și își recunoștea greșeala, după ce cugetarea liniștită i-o arătase. El venea cu nobilă sinceritate să-și aducă bunica drept uluitoare jertfă. Un vestigiu din vremurile acelea străvechi, cînd păcătosul fără de noroc putea să-și curețe mereu conștiința și să dobîndească o fericire periodică, atîta vreme cît nu-i seca rezervorul rubedeniilor. Era cu mult, mult mai-nainte ca misionarii să fi înfruntat o mie și una de privații ca să vină și să-i nenorocească pe vecie, povestindu-le ce loc frumos și plin de fericire este cerul și cum este aproape imposibil să ajungi acolo; arătîndu-le sărmanilor băștinași cît de posomorît loc este iadul și cîte înlesniri exagerat de mărinimoase ți se fac ca să te duci acolo. Le-au mai arătat cum, în ignoranța lor, s-au dus și și-au aruncat pe gîrlă toate neamurile, fără nici un folos; le-au arătat ce încîntare este să muncești, cît e ziulica de lungă, pentru cincizeci de cenți cu care să-ți cumperi de mîncare a doua zi — în loc să-ți pierzi vremea alergînd după petreceri și să dormitezi tolănit la umbră de-a lungul unei veri veșnice, dobîndind hrana din belșugul pe care nimeni afară de Natură nu s-a străduit să-l procure. Ți se întristează inima, cînd te gîndești la mulțimile de oameni care s-au dus în mormintele acestei insule frumoase, fără să fi știut măcar că există și un iad la dispoziția lor!

Străvechiul templu era clădit din blocuri colțuroase de lavă și era pur și simplu o îngrăditură fără acoperiș, lungă de o sută treizeci de pași și largă de șaptezeci — nimic alta decît ziduri goale, foarte groase, însă nu cu mult mai înalte peste capul unui om. Fără îndoială că vor rămîne în picioare o veșnicie, dacă sînt lăsate în pace. Cele trei altare și celelalte dependințe sacre s-au fărîmițat și au pierit cu totul, cu ani și ani în urmă. Se spune că odinioară mii de ființe omenești au fost măcelărite acolo, de față fiind sălbatici despuiați și urlători. Dacă aceste pietre mute ar putea căpăta grai, cîte povești ar putea istorisi și ce priveliști ar putea descrie! Cum ar vorbi despre victimele înlănțuite zvîrcolindu-se sub cuțit; despre umbrele îngrămădite care se aplecau înainte, ieșind din beznă, cu fețe feroce luminate de focurile aprinse pentru sacrificiu; despre fundalul copacilor spectrali; despre întunecata piramidă a lui Diamond Head stînd de strajă la scena aceasta peste fire de cumplită; și despre luna cea tihnită care-și pleca privirile în jos asupra ei, prin spărturile dintre grămezile de nori!

Cînd Kamehameha (se pronunță: Ka-mei-ha-mei-ha) cel Mare — care a fost un fel de Napoleon în ce privește geniul militar și lanțul neîntrerupt al victoriilor — a cotropit cu trei sferturi de veac în urmă insula Oahu și a nimicit pînă la ultimul soldat armata trimisă să-i țină piept, el luă în deplina și definitiva lui stăpînire întreg ținutul. El porunci să caute trupul neînsuflețit al regelui din Oahu și pe ale celor mai de seamă căpetenii; găsindu-le, a înșirat capetele lor, înfipte în țepușe, pe zidurile acestui templu.

Erau vremuri sălbatice, cînd acest vechi abator nu mai prididea cu jertfele. Regele și căpeteniile sale cîrmuiau norodul pe rînd, cu o vergea de fier. Îl sileau să strîngă toate proviziile de care aveau nevoie stăpînii; să clădească toate casele și templele, să suporte pe spinarea lui toate cheltuielile, de orice fel; să primească lovituri și ghionți drept mulțumiri; să-și tîrască de azi pe mîine viețile duhnind strașnic a mizerie; iar apoi să sufere pedeapsa cu moartea

pentru abateri neînsemnate, sau să-și dea viețile pe altarele de sacrificiu; aceasta, spre a dobîndi din partea zeilor favoruri pentru stăpînii lor cu inima de piatră. Misionarii i-au îmbrăcat, i-au educat, au sfărîmat tiranica autoritate a căpeteniilor și le-au dăruit libertatea, precum și dreptul de a se bucura de orice produc mîinile și creierul lor, cu legi egale pentru toți și pedepse egale pentru toți cei ce se abat de la ele. Contrastul este atît de puternic, binefacerile aduse acestor oameni de către misionari sînt atît de evidente, atît de palpabile și de neîndoielnice, încît cel mai sincer compliment — și cel mai bun — pe care li-l pot face, este să mă mulțumesc a arăta cum trăiau insularii din arhipelagul Sandwich pe vremea Căpitanului Cook și cum trăiesc astăzi. Munca misionarilor vorbește de la sine.

Capitolul XX

Relicve și vestigii interesante — Legenda străveche a unei sărituri cumplite — Un cal care știe să aprecieze — Geambașii și frații lor — Un truc nou — Un negustor de fîn — O țară favorabilă pentru iubitorii de cai.

Încet-încet, după un urcuș pieptiș, ne-am oprit pe creasta unei coline care domina o priveliște întinsă pînă departe. Luna se înălțase și scălda munte și vale și ocean într-o scînteiere blîndă; iar printre umbrele frunzișului, luminile îndepărtate din Honolulu sclipeau aidoma unei tabere de licurici. Văzduhul era greu de mireasma florilor. Popasul a fost scurt. Rîzînd și sporovăind cu voioșie, societatea a galopat mai departe, iar eu m-am agățat de chinga calului și am ținut-o în galop ușor după ei. Pe neașteptate, am ajuns într-un colț unde nu creștea nici un fir de iarbă — o vastă întindere de nisipuri adînci. Se spunea că era un fost cîmp de bătălie. Jur-împrejur, pretutindeni — la mai puțin de trei picioare depărtare — oase de

oameni, de pe care vremea spălase orice fir de carne, sclipeau albe sub raza lunii. Am strîns o grămadă de oase, ca suveniruri. Am luat o droaie de oase ale brațului și piciorului — poate că erau ale unor mari căpetenii care se luptaseră cu aprigă deznădejde în acea cumplită bătălie purtată odinioară, cînd sîngele cursese ca vinul, pe locul unde stăteam noi acum — iar oasele cele mai de soi le-am uzat după aceea pe spinarea lui Oahu, încercînd să-l fac să umble. Se pot găsi tot felul de oase, afară de tigve; însă un cetățean spunea — fără nici un fel de respect — că în ultima vreme dăduseră o raită pe-acolo un număr neobișnuit de „vînători de capete", o speță de sportivi despre care nu mai auzisem niciodată pînă atunci.

Nu se știe nimic despre locul acesta — povestea lui este o taină care nu va fi nicicînd dezvăluită. Nici cei mai vîrstnici dintre băștinași nu au pretenția c-ar cunoaște istoria lui. Dînșii susțin că oasele se aflau acolo de pe cînd erau ei copii. Se aflau acolo pe cînd și bunicii lor erau copii; însă cum de ajunseră acolo, asupra acestui fapt nu pot să fac decît ipoteze. Mulți localnici cred că locul cu pricina ar fi un străvechi cîmp de bătălie și de obicei așa și este numit; mai cred că scheletele acelea au zăcut cu veacurile chiar acolo unde proprietarii lor au căzut în marea luptă. Alți oameni cred că aci și-a dat Kamehameha prima lui bătălie. Asupra acestei versiuni am auzit o istorioară care se prea poate să fi fost luată dintr-una din numeroasele cărți scrise cu privire la aceste insule — nu știu însă de unde o luase naratorul. Spunea că, pe cînd Kamehameha (care la început fusese doar o simplă căpetenie vasală de pe insula Havai) debarcase aci, adusese cu el o oștire numeroasă și își făcuse tabăra la Waikiki. Locuitorii din Oahu se ridicaseră împotriva lui și atît de încrezători se arătaseră în izbînda lor, încît se învoiseră bucuroși cu cererea preoților insulei, de a trage o linie acolo unde zac acum oasele lor — legîndu-se cu jurămînt ca, de vor fi cumva siliți să dea îndărăt, sub nici un cuvînt să nu se retragă dincolo de acel hotar. Preoții le spuseseră că moartea și pedeapsa cea veșnică se va abate asupra

orișicui va călca jurămîntul; și oastea își urmase marșul. Kamehameha îi împinsese îndărăt pas cu pas; preoții luptaseră în rîndul întîi și îi îmboldiseră — prin glasul ca și prin pilda lor însuflețitoare — să-și țină minte jurămîntul și să moară de va fi nevoie, însă nicicînd să nu treacă peste linia fatală. Lupta fusese susținută cu bărbăție, dar în cele din urmă marele preot căzu, străpuns în inimă de o lance; semnul acela vestitor de rele se abătuse ca o năpastă asupra vitezelor suflete ale celor din spatele lui. Cu un strigăt triumfător, cotropitorii îi împinseră înainte; linia statornicită fu trecută, zeii ofensați părăsiră armia în deznădejde și — primind soarta pe care sperjurul le-o adusese asupră-le — învinșii se risipiră în goană care încotro, peste cîmpia unde se înalță astăzi Honolulu — pînă la frumoasa Vale Nuuanu. Ei se opriră o clipă, împresurați din amîndouă părțile de munții abrupți și avînd în față înfricoșătoarea prăpastie Pari; iar apoi fură mînați dincolo de buza genunii: o simplă săritură de șase sute de picioare!

Povestea este de ajuns de atrăgătoare, însă excelenta istorie a domnului Jarves spune că locuitorii din Oahu erau întăriți în Valea Nuuanu; că Kamehameha i-a azvîrlit de-acolo, i-a pus pe fugă, i-a urmărit în susul văii și i-a mînat peste prăpastie. Istoricul nu pomenește nicăieri, în cartea sa, despre cimitirul întîlnit de noi.

Impresionat de tăcerea și tihna profundă ce pluteau peste frumosul peisaj și fiind — ca de obicei — la coada grupului, am dat glas gîndurilor mele, grăind:

— Ce priveliște stă amorțită aci, în solemna splendoare a lunii! Cît de semețe se detașează contururile zimțate ale vulcanului mort, pe fundalul cerului limpede! Ce horbotă de nea brodează țîșnirile talazului peste reciful lung și curbat al mărgeanului! Cît de calm doarme colo, în cîmpie, orașul abia întrezărit! Cît de line se întind umbrele peste falnicii munți ce mărginesc Valea Mauoa cea bîntuită de vise! Ce măreață piramidă de nori tălăzuiți străjuiește

hăul Pari, nimbat de legendă! Cum mai par că roiesc în escadroane de năluci — pornind iarăşi către străvechiul lor cîmp de bătălie — războinicii din trecut cu chipuri întunecate; cum se mai înalţă spre cer vaietele muribunzilor, din...

La acest pasaj calul numit Oahu s-a aşezat în nisip. S-a aşezat ca să asculte mai comod, presupun. N-are importanţă ce-a auzit; mi-am frînat înălţătoarea invocaţie şi l-am convins că nu eu sînt omul care să îngăduie dispreţul etichetei din partea unei simple gloabe. I-am rupt pe crupă noada unei căpetenii şi l-am silit să se alăture din nou cavalcadei.

Peste măsură de istovit, am ajuns în oraş la ora nouă seara, trupa avîndu-mă pe mine în frunte — căci cînd mîrţoaga mea a izbutit, în cele din urmă, să priceapă că ne îndreptăm spre casă şi că nu mai are mult de mers, şi-a concentrat cu strictete atenţia asupra datoriei sale.

Acum e momentul potrivit ca să vîr şi un paragraf informativ. Nu există nici un manej pentru închiriat cai în Honolulu sau, de fapt, în nici o altă parte a regatului Havai; drept care, afară de cazul cînd ai relaţii cu rezidenţii avuţi (care au cu toţii cai buni), eşti nevoit să închiriezi de la băştinaşii canaci nişte animale cu cea mai prăpădită înfăţişare. Orice cal ţi s-ar aduce, chiar dacă aparţine unui alb, rareori face mai mult de-o ceapă degerată, fiindcă îţi va fi adus de la vreo fermă unde, neapărat, duce o viaţă grea. Dacă acei canaci care l-au îngrijit (căci sînt călăreţi pătimaşi) nu l-au călărit chiar ei, zi de zi, pînă ce aproape i-au scos şi sufletul — poţi să te bizui liniştit pe faptul că au făcut aceeaşi treabă prin procură, închiriindu-l în mod clandestin. Cel puţin, aşa sînt informat eu. Rezultatul este că nici un cal n-are vreo şansă de a mînca, a bea, a se odihni, a-şi reîmprospăta puterile, sau de-a arăta ori a se simţi bine — astfel că străinii colindă prin insule, încălecînd pe ce dă Dumnezeu, cum s-a întîmplat cu mine astăzi.

Cînd închiriezi un cal de la un canac, trebuie să fii cu ochii-n patru, fiindcă poţi fi încredinţat că te tocmeşti cu o puşlama şmecheră şi lipsită de orice scrupule.

Poți să-ți lași ușa deschisă și cufărul neîncuiat cît pofteşti şi nu-şi va vîrî mîna în avutul tău. Nu are vicii însemnate şi nici un fel de înclinare de-a comite furturi pe scară mare, însă dacă poate să te joace pe degete în afacerea cu calul, va resimți o adevărată încîntare. Această trăsătură îl caracterizează pe geambașul din lumea-ntreagă, nu-i aşa? Îți ia şi pielea de pe tine, dacă îi merge; îți închiriază un cal chipeş, în fapt de seară (nu importă al cui este — poate chiar şi al regelui, dacă herghelia regală se află la vedere şi-i vine lui la îndemînă), iar dimineața îți va aduce perechea lui Oahu al meu, pretinzînd că este unul şi acelaşi animal. Dacă faci scandal, iese din încurcătură zicînd că nu ai încheiat tîrgul cu el, ci cu fratele lui „care a plecat la țară azi dimineață". Totdeauna are la îndemînă un „frate" pe spinarea căruia aruncă răspunderea. O victimă i-a spus într-o zi unuia din aceşti indivizi:

— Dar ştiu bine că am închiriat calul chiar de la dumneata, fiindcă am băgat de seamă cicatricea care-o ai pe obraz.

Replica n-a fost proastă:

— A, da—da—frate-miu leit tot—noi gemeni!

Un prieten de-al meu, J. Smith, a închiriat ieri un cal, garantat de canacul respectiv ca fiind într-o stare excelentă. Smith avea șaua şi pătura lui şi i-a poruncit canacului să le pună pe cal. Canacul a protestat, declarînd că este cu totul dispus să-i facă credit gentlemanului cu șaua care se şi afla pe spinarea animalului; însă Smith a refuzat s-o folosească. Schimbarea a fost făcută; pe urmă Smith a remarcat că băştinașul nu schimbase decît şeile şi lăsase pătura inițială pe cal: zicea că uitase să schimbe păturile, aşa că, pentru a fi cruțat de scorneala cu fratele, Smith a încălecat şi a pornit-o la drum. La o milă depărtare de oraş, calul a început să şchioapăte, iar după aceea l-au apucat nişte năbădăi nemaivăzute. Smith a descălecat şi i-a scos șaua, însă pătura a rămas lipită zdravăn de pielea calului — încleiată într-un şir de locuri unde se vedea carne vie. Misterioasa purtare a canacului era, în sfîrşit, lămurită.

Alt prieten al meu a cumpărat de la un băştinaş, cu o zi sau două în urmă, un cal bunişor, după ce cercetase suficient de temeinic animalul. Astăzi a descoperit că gloaba era oarbă de un ochi, ca un liliac. Avusese de gînd să cerceteze şi ochiul acela şi venise acasă cu vaga convingere că făcuse acest lucru; însă acum îşi aminteşte că, de cîte ori a încercat acest lucru — înşelătorul lui i-a atraş atenţia către alt amănunt.

Încă un singur exemplu, şi voi trece la alt subiect. Sînt informat că pe cînd se afla aci, un oarecare domn L. — un străin aflat în vizită pe-aceste meleaguri — a cumpărat de la un indigen o pereche de cai cu o înfăţişare foarte respectabilă. Se aflau într-un mic grajd care avea o despărţitură la mijloc — cîte un cal în fiecare boxă. Domnul L. a examinat unul din ei, cu spirit critic, printr-o ferestruică (deoarece „fratele" canacului plecase la ţară, luînd cu el cheia grajdului); pe urmă a făcut ocolul casei şi l-a examinat pe celălalt cal prin ferestruica din partea opusă. A spus că este cea mai desăvîrşită pereche pe care a văzut-o vreodată şi a plătit caii pe loc. După care, canacul şi-a luat valea, ca să facă pesemne joncţiunea cu fratele său. Individul îl escrocase în mod neruşinat pe domnul L. Exista un singur cal din pereche şi cumpărătorul examinase la tribord printr-o ferestruică şi la babord prin cealaltă! Nu sînt înclinat să dau crezare acestei istorioare, însă o reproduc fiindcă contribuie într-o oarecare măsură la ilustrarea plină de fantezie a unui fapt stabilit — anume că geambaşul canac are o minte rodnică în născociri şi o conştiinţă elastică.

Poţi cumpăra un cal bun de tot cu patruzeci ori cincizeci de dolari şi un cal de ajuns de bun pentru toate scopurile practice, pe doi dolari şi jumătate. Oahu, după preţuirea mea, să tot valoreze la vreo treizeci şi cinci de cenţi. Un animal cu mult mai bun decît el a fost vîndut aci ieri pe un dolar şi şaptezeci şi cinci de cenţi şi revîndut astăzi pe doi dolari şi douăzeci şi cinci de cenţi. Williams a cumpărat un mic ponei vioi şi arătos, cu zece dolari. Aproape cel mai bun cal de rasă obişnuită de pe insulă (şi asta înseamnă un cal într-a-

devăr bun) s-a vîndut ieri, cu șaua lui mexicană și cu hățuri cu tot, pe șaptezeci de dolari: un cal binecunoscut pretutindeni și care se bucură de mare respect pentru viteza, bunăvoința și fundul lui rezistent la orice încercare. Îi dai calului tău o mînă de grăunțe o dată pe zi; grăunțele vin din San Francisco și costă cam doi cenți funtul; iar fîn îi dai cît poftește — e cosit și adus la piață de băștinași și nu este de prea bună calitate; e strîns în căpițe lungi și rotunde, cam de mărimea unui bărbat voluminos. Una din ele este străpunsă drept prin mijloc cu o prăjină lungă; iar canacul își pune prăjina pe umăr și colindă străzile — în căutarea mușteriilor — pășind printre căpițele drepte. Aceste clăi de fîn, transportate astfel, seamănă îndeobște cu un colosal H de tipar.

Căpițele de fîn costă douăzeci și cinci de cenți bucata și una singură îți îndestulează calul cam pe o zi întreagă. Poți să capeți un cal pe-o nimica toată — e floare la ureche — fîn pe-o săptămînă pentru alt nimic, și-i poți da drumul în voie animalului la păscut, fără să te coste absolut o para. Faci treaba asta la miezul nopții și bagi dobitocul la loc în grajd înainte de a se crăpa de ziuă. Pînă aci n-ai intrat la nici o cheltuială, însă cînd vine rîndul să cumperi o șa și un frîu, o să te coste între douăzeci și treizeci și cinci de dolari. Poți închiria un cal — cu șa și cu frîie — la prețul de șapte pînă la zece dolari pe săptămînă și proprietarul se va îngriji de ele pe socoteala lui.

E timpul să închei cronica acestei zile — e ora culcării. Pe cînd mă pregătesc să adorm, un glas melodios se înalță din adîncul nopții tăcute și oricît de depărtată este această stîncă zvîrlită în largul oceanului, către marginea lumii — recunosc o arie familiară de acasă. Cuvintele par însă oarecum fără șir:

„*Waikiri lantoni oc Kaa hooly hooly wanhow*".

În tălmăcire înseamnă: „*Pe cînd mărșăluiam prin Georgia*".

Capitolul XXI

O după-amiază de sîmbătă — Fetele din insulele Sandwich se distrează — Zi de mare gală — Un dans autohton — Enoriașii Bisericii — Pisici și oficialități — O descoperire copleșitoare.

Trecînd prin piața tîrgului, am văzut această instituție a Honolulului sub cele mai prielnice auspicii, adică în deplina strălucire a unei după-amieze de sîmbătă, care este o zi de sărbătoare pentru băștinași. Fetele băștinașe, cîte două și cîte trei, sau în pîlcuri de cîte o duzină — cîteodată chiar în plutoane și compănii întregi — se plimbă galopînd ușor în sus și în jos pe ulițele învecinate, călărind bărbătește pe cai repezi dar blînzi, cu țanțoșele lor straie de călărie fluturînd ca niște flamuri. Trupa de amazoane libere, călărind cu ușurință, se află în elementul ei pe șa și alcătuiește un spectacol vesel și grațios. Straiele de călărie despre care vorbesc se rezumă la o eșarfă lungă și largă — ca o față de masă de cîrciumă în culori scăpărătoare — înfășurată o dată în jurul mijlocului, apoi aparent trecută peste brațe, plutind și fîlfîind îndărăt de ambele părți, peste coada calului, întocmai ca o pereche de stindarde fanteziste. Pe urmă, trecîndu-și scările de fier printre degetele de la picioare, fata își bombează pieptul, stă dreaptă ca un general-maior și trece pe lîngă tine zburînd ca vîntul.

Sîmbătă după-amiază, fetele își pun pe ele tot ce au mai de preț în garderobă — rochii fine, de mătase neagră; rochii care curg în rîuri, de un roșu care aproape îți scoate ochii; altele albe ca zăpada; și încă altele care sfidează curcubeul; iar pletele și le țin strînse în plase, împodobindu-și pălăriile sprințare cu flori proaspete; iar grumazul lor arămiu și-l încercuiesc cu șiraguri lucrate în casă, din florile de *ohia* bătînd în stacojiu și umplînd piața și ulițele din preajmă cu strălucitoarea lor prezență, copleșindu-ți nările cu un miros, de parcă ar fi luat foc un depozit de boarfe vechi, din pricina parfumului lui pătrunzător de ulei de nucă de cocos.

Cînd și cînd zărești cîte un păgîn picat din insulele însorite tocmai hăt de prin Mările Sudului, cu fața și gîtul tatuate ca un orbete, pînă ce izbutește să arate leit-poleit ca un tradițional cerșetor din Washoe care a fost aruncat în aer din vreo mină. Unii sînt tratați într-o culoare albastră-închis, pînă la buza de sus — de parc-ar fi mascați — lăsînd nepătată pielea naturală a băștinașilor Microneziei, de-un galben-deschis; măslinie de-acolo în jos. Alții cu semne largi zugrăvite de la rădăcina părului pînă pe gît, pe ambii obraji, și o dungă din pielea măslinie originală, lată de două degete— drept în centru, pînă jos — ca un grătar cu o vergea ruptă. Iar unii au toată fața decolorată, în nuanța populară a martirilor, variindu-și ornamentația doar cu una sau două fîșii subțiri și unduitoare de măsliniu natural, care le străbat de-a curmezișul obrajii, de la o ureche pînă la cealaltă — și cu ochii sclipind din mijlocul acestei bezne, de sub pălăriile cu boruri largi care-i adumbresc, ca niște stele pe un cer fără lună.

Umblînd prin mulțimea forfotitoare, ajungi la neguțătorii de *poi* care stau turcește în umbra șuncilor, după adevăratul tipic al localnicilor, înconjurați de mușterii. (Insularii din arhipelagul Sandwich stau totdeauna lîngă șuncile lor — și cine știe dacă nu cumva, odinioară, n-au constituit ei înșiși originalele „sandvișuri cu șuncă"... Ideea aceasta rămîne încărcată de sugestii interesante.) Acest *poi* arată ca un terci obișnuit de făină și este ținut în vase încăpătoare, făcute dintr-un soi de dovleac, avînd o capacitate care variază între unul și trei-patru galoni[1]; constituie alimentul de căpetenie al indigenilor și este preparat din planta *taro*. Rădăcina de *taro* aduce cu un cartof dulce, gros — sau, dacă vă face plăcere, este pîntecoasă ca formă, iar la fiert capătă o culoare de un purpuriu deschis. Fiartă, servește drept înlocuitor acceptabil al pîinii. Canacii masculi o coc sub pămînt, pe urmă o terciuiesc bine cu un pisălog greu de lavă, amestecă totul cu apă pînă ce devine o pastă, o pun deoparte și o lasă să fermenteze. Atunci devine veritabilul *poi*.

---

[1] Un galon are cam patru litri și jumătate.

Drept să vă spun, este un amestec neatrăgător și aproape fără nici un gust, mai înainte de a fermenta; iar după aceea este prea acru pentru a oferi vreo delectare. Nimic nu-i mai hrănitor decît talmeș-balmeșul acesta. Totuși, cînd este folosit fără altă mîncare pe lîngă el, produce aciditate, fapt care explică îndeajuns caracterul arțăgos și acru al canacilor. Cred că trebuie să fie la mijloc un clenci tot atît de teribil în întrebuințarea acestui *poi*, pe cît este la mîncatul cu bețișoare de bambus. Degetul arătător e vîrît în acest talmeș-balmeș și rotit repede, de cîteva ori, pînă e acoperit cu o groasă căptușeală de *poi*. Atunci îl tragi afară iute, ca și cum te-ai fi opărit; dai capul pe spate, îți înșurubezi degetul în gură, ți-l jupoi de delicatesă și-o înghiți de zor — în vreme ce ochii ți se închid galeși, într-un soi de lînced extaz. Multe degete de diferite provenințe intră în același blid, și multe spețe diferite de murdărie, variate nuanțe și calități de mirosuri se adaugă la virtuțile conținutului recipientului.

În jurul unei dughene erau grămădiți o mulțime de băștinași care cumpărau rădăcină de *awa*. Se zice că, de n-ar fi fost la mijloc consumul acestei rădăcini, pe vremuri poporul ar fi fost secerat de anumite boli importate, într-o măsură mult mai mare. Alții susțin însă că aceasta nu-i decît o închipuire, deși sînt de acord că *poi*-ul este acela care reîntinerește un bărbat sleit de puteri, cu vitalitatea aproape nimicită de beție crincenă și că — în unele boli readuce sănătatea după ce toate leacurile au dat greș. Dar nu toți sînt gata să recunoască acestei plante — *awa* — însușirile care se pretinde că le-ar avea. Din rădăcina ei, băștinașii fabrică o băutură alcoolică înfricoșătoare prin urmările pe care le are asupra celor ce se dedau cu stăruință la consumarea ei. Acoperă trupul cu solzi uscați, inflamează ochii și provoacă o ramolire pretimpurie. Cu toate că omul care deține stabilimentul în fața căruia ne-am oprit trebuie să plătească Statului taxe de brevet în valoare de opt sute de dolari pe an pentru dreptul de a vinde exclusiv rădăcină de *awa*, se zice că la fiecare douăsprezece luni strînge o mică avere — pe cînd patronii de bar, care plătesc o mie de dolari pe

an pentru privilegiul de a desface whisky etc., abia scot un cîştig din care să poată trăi.

În piaţa de peşte am nimerit peste o mare înghesuială, fiindcă localnicii se dau în vînt după peşte, *mîncînd acest articol crud şi viu* — dar haideţi să schimbăm subiectul.

În vremurile de odinioară, sîmbăta era aci cu adevărat o zi de gală. Toată populaţia indigenă a oraşului lăsa baltă orice activitate, iar cei din ţinutul învecinat porneau la drum spre oraş. Atunci albii erau nevoiţi să stea în casă, căci fiecare uliţă era atît de înţesată de călăreţi şi amazoane în plină şarjă, încît era aproape cu neputinţă să-ţi croieşti drum prin iureşul cavalcadelor, fără să ieşi beteag.

La căderea serii se porneau să petreacă, iar fetele dansau un lasciv *hula hula*, dans considerat ca fiind culmea desăvîrşirii în privinţa unei mişcări plastice a piciorului armonizată cu cea a braţului, mîinii, capului şi trupului, îmbinată cu cea mai exactă uniformitate de gesticulaţie şi acurateţă a „ritmului". Dansul era interpretat de un cerc de fete care n-aveau pe ele nimic din ce s-ar putea numi un veşmînt. Treceau printr-o infinită varietate de mişcări şi figuri, fără nici un sufler, şi totuşi, „ritmul" lor era atît de autentic şi se mişcau la unison atît de perfect, încît — cînd se aflau în linie dreaptă — mîinile şi braţele, trupurile, picioarele şi capetele lor se legănau, lunecau, gesticulau, se aplecau, fără închinăciuni, se roteau în vîrtej, se cutremurau, se răsuceau şi se mlădiau ca şi cum ar fi fost doar o părticică a unui singur individ. Cu greu îţi venea să crezi că nu sînt puse în mişcare, în grup, de vreun uimitor mecanism.

În ultimii ani însă, sîmbăta a pierdut mult din farmecul reprezentaţiilor sale de gală de altădată. Această vînzoleală săptămînală a băştinaşilor încurca prea mult munca şi interesele albilor şi, ici vîrînd o lege, colo ţinînd cîte-o predică — precum şi prin diferite alte mijloace — băştinaşii au fost convinşi, treptat, să se lase păgubaşi de petrecerea lor. Dansul imoral *hula hula* a fost interzis şi nu mai poate fi dansat decît noaptea, cu uşile închise, în prezenţa cîtorva spectatori

și chiar atunci, doar cu permis în regulă obținut din partea autorităților — în schimbul plății a zece dolari. În zilele noastre, puține fete mai sînt în stare să danseze cu cea mai înaltă măiestrie artistică străvechiul dans național.

Misionarii i-au creștinat și i-au educat pe toți băștinașii. Toți sînt membri ai bisericii și nu găsești unul care — trecînd de vîrsta de opt ani — să nu știe să citească și să scrie cu ușurință, în limba maternă. Afară de poporul chinez, este neamul care posedă cel mai înalt nivel general de cultură. Au o grămadă de cărți tipărite în limba canacă și toți localnicii se dau în vînt după lectură. Se duc la biserică cu regularitate — nimic nu-i poate opri să vină la slujbă. Toată această educație — cu urmările ei binefăcătoare — a sădit în cele din urmă în sufletul femeilor băștinașe un profund respect pentru castitate: pentru castitatea altora. Poate că este de ajuns cît am spus asupra acestei teme. Înclinarea națională pentru păcat va pieri o dată cu acest neam, și poate că nu mai înainte. Dar neîndoielnic că ziua acestei depline purificări nu este prea departe, cînd stăm și cugetăm că — în urma contactului cu civilizația și cu albii — populația băștinașă s-a redus de la *patru sute de mii* de suflete (după aprecierea Căpitanului Cook) la *cincizeci și cinci de mii*, în ceva mai mult de optzeci de ani.

Societatea din acest însemnat centru guvernamental și misionar, important și în ceea ce privește pescuitul de balene, e alcătuită dintr-un amestec ciudat. Dacă intri în vorbă cu vreun străin și ești ispitit de dorința firească de a afla pe ce fel de pămînt calci și cam cu ce soi de om ai de-a face, ia-ți inima-n dinți și adresează-i-te cu titlul de „Căpitane". Pîndește-i cu băgare de seamă reacția și dacă vezi, după atitudinea lui, că ai nimerit cu oștea-n gard, întreabă-l la ce biserică predică. Poți pune prinsoare cu ochii închiși că e vorba ori de un misionar ori de un căpitan de balenieră. Eu personal am făcut pînă acum cunoștință cu șaptezeci și doi de căpitani și nouăzeci și șase de misionari. Căpitanii de balenieră și slujitorii Domnului reprezintă jumătate din populație: a treia pătrime

o formează canacii de rînd și negustorii de rînd cu familiile lor, iar ultimul sfert e compus din înalți funcționari ai guvernului havaian.

Un străin cu înfățișare solemnă m-a întîlnit prin mahalalele orașului zilele trecute și mi-a spus:

— Bună dimineața, părinte! Propovăduiești, nici vorbă, în biserica de piatră de colo, nu?

— Nu, nici gînd. Nu-s predicator.

— Zău, iartă-mă, Căpitane? Sper că ai avut un sezon bun. Cît ulei...

— Ulei? Drept cine mă iei? Nu fac parte din echipajul nici unei baleniere.

— O, vă cer de o mie de ori iertare, Excelență! General-maior în trupele metropolitane, desigur? Sau Ministru de Interne, pesemne? Secretar la Ministerul de Război? Primul Gentilom al Camerei de Dormit? Comisar Regal...

— Vax! Nu-s funcționar de stat. N-am nici un fel de legătură cu guvernul.

— Doamne păzește! Atunci ce naiba ești? Și cum se face c-ai picat tocmai aici, și de unde-ai sosit?

— Sînt doar un simplu cetățean particular — un străin lipsit de orice importanță — sosit de curînd din America.

— Nu mai spune! Nu ești misionar! Nu ești Căpitan de balenieră! Nu ești membru al guvernului maiestății sale? Nici măcar secretar la Marină! Ah, Doamne, asta e o veste care mă umple de prea multă fericire ca să fie adevărată; vai, nici vorbă că visez numai. Și totuși, înfățișarea asta nobilă, cinstită — ochii ăștia plini de candoare, cu privirea lor indirectă — capul ăsta masiv, incapabil de cel mai mic efort; mîna dumitale, dă-mi mîna dumitale, strălucită epavă. Iartă-mi lacrimile. Vreme de șaisprezece ani în șir am năzuit către o clipă asemănătoare și...

Ajungînd aici, copleșit de simțămintele ce-l încercau, leșină. Am compătimit din adîncul inimii pe sărmana făptură. Am fost profund mișcat. Am vărsat cîteva lacrimi peste trupul lui și l-am sărutat din partea maică-si. Pe urmă i-am golit buzunarele de mărunțiș și am „întins-o".

Capitolul XXII

Legislatura insulei — Ce a văzut Preşedintele ei — Rugăciune pentru un duşman — Drepturile femeilor — Mode romantice — Adorarea unui rechin — Dorinţa de îmbrăcăminte — Ţinută completă — Nu e stilul parizian — Joaca de-a imperiul — Oficialităţi şi ambasadori străini — Fast copleşitor.

Citez mai departe din jurnalul meu:

Am aflat că Adunarea Legislativă naţională este formată din vreo cinci-şase albi şi vreo treizeci-patruzeci de băştinaşi. Era o reuniune „întunecată". Nobilii şi miniştrii (vreo duzină cu totul) ocupau extrema stîngă a sălii, avînd în fruntea lor pe David Kalakaua (şambelanul regelui) şi pe prinţul William. Preşedintele Adunării, alteţa sa regală M. Kekuanaoa[1] şi vicepreşedintele (acesta din urmă un alb) stăteau la tribună, dacă aş putea s-o definesc astfel.

Preşedintele este tatăl regelui. Este un domn bătrîn, drept ca bradul, bine clădit, cu trăsături masive, cu părul alb, ars de soare, om de vreo optzeci de ani. Era îmbrăcat simplu dar bine, purtînd o haină de pînză albastră şi o vestă albă, cu pantaloni albi fără nici o încreţitură, fir de praf sau cea mai mică pată pe ei. Se comportă cu o demnitate calmă, falnică şi este un om de un aspect nobil. Cînd era în floarea vîrstei, trecea drept un războinic deosebit prin vitejia lui — sub domnia acelui înfricoşător luptător, Kamehameha I — cu mai bine de o jumătate de veac în urmă. Cunoaşterea carierei sale îţi sugerează cam următoarele gînduri:

„Omul acesta s-a născut gol ca lumina zilei şi, cu o măciucă de război şi o lance în mînă, a pornit la asalt în fruntea unei hoarde de sălbatici, împotriva altor hoarde de sălbatici, cu mai bine de-o generaţie şi jumătate în urmă, desfătîndu-se să măcelărească şi să căsăpească. A adorat, s-a plecat în genunchi cu evlavie, la chipuri de lemn cioplit; a văzut sute de oameni din seminţia lui oferiţi ca jertfă unor idoli

[1] Mort în momentul apariţiei acestei cărţi.

de lemn, în temple păgîne, într-o perioadă cînd nici un misionar nu punea piciorul pe pămîntul acesta, unde nu se auzise nici despre Dumnezeul omului alb. A fost crescut în credința că dușmanul său poate, prin rugăciuni tainice, să-i cășuneze moartea; în copilărie a trăit zilele cînd era o crimă ce se putea pedepsi cu moartea, pentru un bărbat, ca să mănînce la aceeași masă cu soția lui; sau pentru un plebeu ca să lase umbra lui să cadă asupra regelui. Iar acum, uită-te la el! Se prezintă ca un creștin educat, îmbrăcat cu grijă și chipeș; este un domn elegant, cu mintea luminată; într-o oarecare măsură, este un om umblat, ba încă unul care a fost oaspetele de onoare al curților regale din Europa. Omul acesta s-a deprins, cu timpul, să țină în mîinile sale frînele unui guvern luminat; este foarte versat în politica țării sale și, în general, dispune de o solidă informație pe tărîm practic. Uită-te la el, cum stă și prezidează deliberările unui corp legiuitor, în sînul căruia se află și albi! Este un personaj grav, cu demnitate, aducînd întru totul cu un bărbat de stat și părînd atît de firesc și de familiarizat cu îndeletnicirea aceasta, ca și cum s-ar fi născut acolo și n-ar fi făcut niciodată altceva, în viața lui. Experiențele prin care a trecut acest bătrîn în viața lui zbuciumată lasă de rușine, cu mult, ieftinele născociri ale romanelor!"

Kekuanaoa nu are sînge regal în vine. Își trage rangul princiar de la soția sa, care era una din fiicele lui Kamehameha cel Mare. Sub cîrmuirea altor monarhi, spița masculină are întîietatea asupra celei feminine, cînd se stabilesc genealogiile; însă aci se petrece tocmai pe dos — ramura feminină are întîietatea. Motivul pentru care băștinașii au această atitudine este nespus de cuminte; și îl recomand și aristocrației europene. Havaienii spun că este lesne să știi cine a fost mama cuiva, însă... etc. etc.

Creștinarea băștinașilor abia dacă a îmblînzit întrucîtva cîte unele din superstițiile lor barbare — cu atît mai puțin să le fi nimicit. Nu-i mult de cînd m-am referit la cîteva din ele. Trăiește încă și azi eresul popular că dacă dușmanul tău ajunge să pună

mîna pe vreun obiect care-ți aparține, poate îngenunchea dinaintea lui și *poate abate moartea asupra capului tău, prin rugăciuni*. De aceea mulți localnici se întind pe jos și mor pur și simplu, fiindcă *își închipuie* că vreun vrăjmaș îi supune unui soi de rugăciuni vătămătoare. Această credință — că prin rugăciune ai putea pricinui moartea unui individ — pare de ajuns de absurdă la prima vedere; însă cînd ne aducem aminte de anumite strădanii pe care le fac propriii noștri slujitori ai Domnului, lucrul pare plauzibil.

În vremurile de odinioară, printre insulari nu exista numai tradiția de a avea mai multe neveste, ci tot atît de îndătinat era dreptul să ai și o *droaie de soți*. Unele băștinașe, de obîrșie nobilă, ajungeau să aibă pînă la șase soți. O femeie astfel aprovizionată nu stătea cu toți bărbații ei laolaltă, ci locuia cîteva luni cu fiecare pe rînd. Un semn stabilit dinainte atîrna la ușa ei în timpul acestor luni. Cînd semnul acela era luat jos, însemna: „URMĂTORUL".

În zilele acelea, femeia era învățată cu strășnicie „să-și cunoască lungul nasului", stînd la locul ei. Locul ei era să facă toată munca, să înghită toți pumnii, să se îngrijească de toată hrana, mulțumindu-se cu ce-i rămînea după ce stăpînul își sfîrșea masa. Legea strămoșească nu numai că-i interzicea — ba încă sub osînda cu moartea — să mănînce alături de soțul ei sau să pășească în aceeași luntre; ci o mai și oprea — sub amenințarea aceleiași osînde — de a mînca banane, ananași, portocale și alte trufandale, în orice perioadă și în orice loc. Trebuia să se mulțumească, fără nici un fel de abatere, cu *poi* și cu munca grea. Acești bieți păgîni neștiutori cam prinseseră și ei de veste despre ceea ce pățise o femeie care mîncase fructe în grădina raiului și n-aveau de loc chef să-și mai ia asupra lor astfel de riscuri. Misionarii au pus capăt acestui satisfăcător aranjament al lucrurilor. Ei au eliberat femeia și au făcut-o egală bărbatului.

Băștinașii mai au o modă romantică, aceea de a-și îngropa de vii o serie de copii „cînd familia devine mai numeroasă decît este necesar". Misionarii s-au amestecat și în această treabă și au desființat obiceiul.

Pînă în ziua de azi, indigenii sînt capabili *să se culce pe jos și să moară oricînd poftesc*, fie că i-a picnit vreo boală, fie că doar li se năzare. Dacă unui canac îi intră în cap să moară, s-a isprăvit cu el; nimeni nu-l mai poate convinge să se țină pe picioare; toți doctorii din lume nu mai sînt în stare să-l salveze.

O petrecere care îi distrează mai mult decît orice pe lume este o înmormîntare cu alai numeros. Dacă cineva urmărește să scape de un băștinaș sîcîitor, n-are decît să-i făgăduiască o înmormîntare „pe cinste" și să-i fixeze ora; și individul respectiv va fi la dispoziția lui la minutul indicat — sau cel puțin rămășițele sale pămîntene vor fi.

Toți indigenii sînt creștini acum, însă mulți din ei încă mai recurg la Marele Zeu Rechin — pentru un sprijin trecător — în ceasuri de răstriște. O erupție a marelui vulcan din Kilauea sau un cutremur scot totdeauna la suprafață o doză serioasă de devotament latent față de Marele Zeu Rechin. Oricine știe că regele, cît ar fi el de gentleman, creștin, educat, cultivat și rafinat — cum și este în chip neîndoielnic — tot recurge la idolii părinților săi pentru a le implora ajutorul, cînd îl amenință vreun dezastru. Un plantator a prins odată un rechin și unul din băștinașii creștini aflați în slujba lui și-a dovedit emanciparea de sub obsesia străvechii superstiții ajutîndu-l să discce rechinul — după o metodă interzisă de credința pe care o părăsise. Curînd după aceea însă, remușcarea a început să-l tortureze pe canac. El se arăta abătut și începu să caute singurătatea; sta și tînjea cu gîndul la păcatul săvîrșit; nu voia să pună nimic în gură și în cele din urmă spuse că, zornevoie, trebuie să moară și se cuvine să moară, fiindcă păcătuise împotriva Marelui Zeu Rechin. El nu mai avea să știe niciodată ce înseamnă tihna și împăcarea sufletului. Era surd și orb față de oricine îl lua în rîs sau încerca să-i schimbe convingerile; iar peste o zi sau două se lungi în pat și-și dădu duhul, cu toate că nu trădase prin nici un semn că ar fi bolnav. Tînăra lui fiică l-a urmat pe același drum și a suferit o soartă asemănătoare, la interval de o săptămînă. Superstiția

este înrădăcinată în sîngele și oasele băștinașilor și este cît se poate de firesc să recolteze victime în zilele de deznădejde. Oriunde te duci, pe insulele acestea, găsești mici grămezi de pietre — la marginea drumului — acoperite cu ofrande înfrunzite, puse acolo de băștinași ca să îmbuneze duhurile rele sau să cinstească zeitățile locale, aparținînd mitologiei timpurilor apuse.

În oricare din insule, pe la țară, călătorul întîlnește la fiecare pas cete de fecioare arămii, scăldîndu-se în pîraie sau în mare, neocrotite de nici un veșmînt și vădind un zel nu prea înfierbîntat de a-și ascunde goliciunea. Cînd misionarii și-au statornicit prima dată reședința în Honolulu, băștinașele făceau adesea familiilor lor vizite prietenești, zi de zi, fără a fi acoperite... măcar de un surîs.

A fost o problemă spinoasă să fie convinse că acest obicei era cam lipsit de delicatețe. În cele din urmă misionarii le-au aprovizionat cu rochii lungi și largi de stambă; și asta a pus capăt greutăților — fiindcă femeile se strîngeau buluc și străbăteau tîrgul goale pușcă, cu rochiile înfășurate sub braț — mărșăluind către casele misionarilor, unde începeau apoi să se îmbrace!

Curînd localnicii și-au manifestat o puternică înclinare pentru îmbrăcăminte, însă a ieșit repede la iveală că o doreau numai de dragul măreției. Misionarii au importat un stoc de pălării, bonete și alte obiecte de garderobă masculină și feminină, au organizat o împărțeală generală și au rugat mulțimea să nu mai vină la biserică despuiați ca de obicei, în duminica următoare. Și nici n-au venit așa; însă simțul național de altruism care-i caracterizează i-a îndemnat să împartă totul cu vecinii absenți de la repartiție; și cu prilejul următorului sabat, bieții preoți abia au fost în stare să nu-și iasă din sărite, în fața numeroasei lor turme de enoriași. În mijlocul citirii unui imn, o doamnă cafenie, impunătoare, trecea printre băncile unei aripi a bisericii, făcînd o groază de fasoane, neavînd altceva pe ea decît un „cilindru" și o pereche de mănuși ieftine; în urma ei venea altă doamnă,

vîrîtă într-o cămașă bărbătească suflecată și atîta tot; alta era în stare să intre făcînd o bezea, avînd doar mînecile unei strălucitoare rochii de stambă legate în jurul mijlocului, iar restul veșmîntului tîrîndu-l în spatele ei, ca o coadă de păun în toată legea; un falnic mascul canac pășea țanțoș înăuntru, pe cap cu o bonetă femeiască pusă de-a-ndăratelea — doar atît și basta; după el călca tovarășul lui, cu cracii pantalonilor legați în jurul gîtului și restul persoanei sale nesubjugat de etichetă; îndărătul lui venea alt gentleman, într-o ținută sobră, alcătuită dintr-un papion scînteietor și o vestă vărgată. Chipurile sărmanelor făpturi străluceau de încîntare și nu erau cîtuși de puțin conștienți că ar fi existat vreo absurditate în înfățișarea lor. Se priveau plini de o admirație fără margini și puteai vedea limpede că fetele luau fiecare notă de îmbrăcămintea purtată de celelalte, ca și cum ar fi trăit totdeauna într-o țară cu Biblie și ar fi știut pentru ce sînt făcute bisericile; exista acolo mărturia că mijesc zorile unei civilizații. Spectacolul pe care-l oferea congregația era atît de extraordinar și totodată atît de mișcător, încît misionarilor le-a venit greu să se țină de litera textului și să-și urmeze slujba ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Treptat, cînd acei simpli copii ai soarelui începură un schimb general de veșminte, în plină întrunire religioasă — producînd cîteva efecte de un grotesc irezistibil în cursul reîmbrăcării — n-a mai rămas altceva de făcut decît să reteze și mai scurt povestea, cu o binecuvîntare, și să-i trimită la casele lor pe membrii fantasticei adunări.

În țara noastră, copiii se joacă „de-a gospodăria", cam în același fel gălăgios, dar mai natural. Oamenii în toată firea de pe aceste meleaguri, cu materialul lor sărăcăcios și puțintel, punînd la bătaie o fîșie de teritoriu și o populație rară, se joacă „de-a imperiul". Au pe maiestatea sa regală — cu un venit de detectiv newyorkez: între treizeci și treizeci și cinci de mii de dolari anual, provenind din „lista civilă regală" și „domeniul regal". El locuiește și își duce veacul într-un „palat" de scînduri, cu două caturi.

Mai există și „familia regală“ — tradiționalul roi de frați, surori, veri ai regelui și alți nobili trîntori și vagabonzi cu care ne obișnuiește monarhia — toți avînd cîte o linguriță vîrîtă în oala națională cu papară, purtînd cu toții titluri ca: alteța sa prințul sau prințesa cutare și cutărică. Totuși, puțini din ei pot împinge splendorile lor regale destul de departe ca să umble în trăsură; se distrează folosind economicul cal canac, sau întinzînd-o la picior „apostolește“, în rînd cu plebeii.

Pe urmă mai e și excelența sa „șambelanul regal“, deținătorul unei sinecure, fiindcă maiestatea sa se îmbracă cu mîinile sale — afară de zilele cînd se îndeletnicește cu petreceri cîmpenești în Waikiki, căci atunci nu-i trebuie nici un fel de îmbrăcăminte.

După aceea, avem pe excelența sa generalisimul-șef al trupelor metropolitane, ale căror forțe constau dintr-un număr de soldați cam egal cu cel al soldaților puși de obicei sub comanda unui caporal, în alte țări.

Pe urmă vine majordomul regal și marele scutier — înalți demnitari cu salarii modeste și prea puțină treabă de făcut.

Vine la rînd excelența sa primul gentilom al Dormitorului—o slujbă pe atît de ușoară pe cît este de magnifică.

Apoi ajungem la excelența sa primul-ministru — un renegat american din New Hampshire, numai fălci, vanitate, bombasticism și ignoranță: un avocat din categoria „pezevenghi“, un șarlatan din fire, un umil adorator al sceptrului de deasupra lui; o reptilă care nu obosește niciodată rînjind la țara sa de baștină, ori proslăvind regatul de zece acri care l-a adoptat — căpătînd în schimb un salariu de 4000 dolari anual, prestigiu cu nemiluita și nici o angara pe cap.

După aceea avem pe excelența sa ministrul imperial al Finanțelor, care mînuiește anual un tezaur public de un milion de dolari; supune la vot cu mare pompă „bugetul“ anual; vorbește de te amețește despre „finanțe“; sugerează planuri de impuneri pentru a achita „datoria națională“ (de 150.000 dolari); și face toate aceste treburi pentru 4000 de dolari pe an și o glorie de neînchipuit.

Apoi trecem la excelența sa ministrul de Război, care deține autoritatea asupra armiilor regale — constînd din două sute treizeci de canaci în uniforme, majoritatea brigadieri-generali; iar dacă țara va intra vreodată în vreo încurcătură cu o putere străină, probabil că o să auzim lucruri mari despre ei. Am făcut cunoștință cu un american care țintuise pe ușa lui o placă de aramă purtînd această impresionantă explicație: „Locotenent-colonel în infanteria regală". Ca să spun că era mîndru de această distincție înseamnă să definesc lucrurile în mod rezervat. Ministrul de Război mai are, de asemeni, în sarcina sa cîteva venerabile fiare vechi — niște mici tunuri — pe Punch Bon Hill, cu care se trag salve cînd intră în port vase de război străine.

Pe urmă vine excelența sa ministrul Marinei — un nabab care cîrmuiește „flota regală" (un remorcher cu aburi și o goeletă de șaizeci de tone).

Următorul la rînd este luminăția sa lordul episcop al Honolulului, dregătorul suprem al Bisericii episcopaliene de stat — căci după ce misionarii presbiterieni americani au desăvîrșit reducerea națiunii la starea unanimă de creștini, a intrat în joc și s-a înălțat deasupra ei măreața demnitate a unei „Biserici episcopaliene", importînd din Anglia un episcop ieftin, gata fabricat, ca să-și ia în primire sarcina. Mîhnirea misionarilor n-a fost niciodată exprimată pe larg, pe înțelesul tuturora, pînă astăzi — cuvintele tari și sudălmile nefiind admise.

Pe urmă vine excelența sa ministrul Instrucțiunii Publice.

Apoi excelențele lor guvernatorii din Oahu, Havai etc. — și după ei un șir de mari șerifi și alți slujbași, plevușcă prea numeroasă ca să le mai ținem și lor socoteala.

După aceea mai sînt excelențele lor trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al maiestății sale imperiale, împăratul Franței; ministrul maiestății sale britanice; ministrul rezident al Statelor Unite și vreo șase sau opt reprezentanți ai altor națiuni străine, toți împopoțonați cu titluri sonore, cu o demnitate im-

punătoare şi deţinînd o situaţie uimitoare, dar economicoasă.

Închipuiţi-vă toată această grandoare într-un regat de operetă, a cărui populaţie se situează în mod categoric sub şaizeci de mii de suflete.

Poporul este atît de deprins cu titluri compuse dintr-un pomelnic de nouă ranguri şi cu magnaţi colosali, încît în Honolulu un prinţ străin face abia cu ceva mai multă vîlvă decît un senator la Congresul din New York.

Şi să ni se întipărească bine în minte: există aici un „costum de curte" strict definit, de o natură atît de „buimăcitoare", încît — prin comparaţie — clovnii de la circ ar părea oameni banali, cu scaun la cap şi la locul lor. Fiecare dregător oficial havaian are o uniformă ce-ţi ia ochii, împestriţată în mai multe culori şi împodobită cu dantele de aur, specifică slujbei sale. Nici măcar două din ele nu seamănă una cu alta şi e greu de spus care este cea mai „ţipătoare". Regele avea o „sală de primire" la diferite răstimpuri, iar cînd aceste uniforme felurite s-au adunat aici, oamenii cu vederea slabă trebuiau să contemple spectacolul prin ochelari fumurii. Nu este oare un contrast îmbucurător între această panoramă din zilele noastre şi cea pe care strămoşii cîtorva din aceşti magnaţi le-au hărăzit-o misionarilor, în duminica aceea după străvechea repartiţie a îmbrăcămintei? Ia priviţi ce au realizat religia şi civilizaţia!

Capitolul XXIII

Funeralii regeşti — Ordinea procesiunii — Pompă şi ceremonie — Contrast izbitor — Un monarh bolnav — Jertfe omeneşti şi moartea lui — Orgii funerare.

În timp ce mă aflam în Honolulu, am fost martor la ceremonia funerară a surorii regelui, alteţa sa regală prinţesa Victoria. După datina regească, rămăşiţele pămîntene zăcuseră la palat înconjurate de mare

pompă timp de *treizeci de zile*, vegheate zi și noapte de o gardă de onoare. In tot acest interval, o mare mulțime de băștinași din mai multe insule făcuseră să domnească permanent în curțile palatului o înghesuială teribilă și transformaseră locul într-un balamuc, noapte de noapte, cu urletele și vaierele lor, cu bătăile de tam-tam și cu dansurile (altă dată interzise) *hula hula*, dănțuite de către fecioare numai pe jumătate îmbrăcate, pe melodia unor cîntece de o cuviință îndoielnică, intonate în cinstea răposatei. Programul tipărit al alaiului de înmormîntare m-a interesat, la vremea aceea; și după cele ce am spus despre grandilocvența havaienilor în privința „jocului de-a împărăția", sînt convins că lectura lui îl poate interesa și pe cititor.

După ce citești lunga listă a demnitarilor etc. și îți amintești cît de redusă este populația, ești aproape înclinat să te întrebi de unde vor mai fi procurat materialul uman pentru acea porțiune a alaiului, rezervată „populației havaiene în general".

Dricar.
Şcoala regală. Şcoala Kawaiahao. Şcoala romano-catolică
Şcoala Miaemae.
Secția de pompieri din Honolulu.
Uniunea de ajutor a meșteșugarilor.
Doctorii însoțitori.
Konohikis (superadministratori) ai Moșiilor Coroanei, Konohikis ai Moșiilor particulare ale Maiestății Sale, Konohikis ai Proprietăților particulare ale răposatei Altețe Regale.
Guvernatorul din Oahu și Statul său Major.
Hulumanu (Companie Militară).
Trupe Metropolitane.
Compania Militară personală a Prințului de Havai.
Servitori de casă ai Regelui.
Servitori ai răposatei sale Altețe Regale.
Cler protestant. Clerul Bisericii romano-catolice.

Înălțimea Sa Louis Maigret, Preadreptul Reverend Episcop Arathea, Vicar Apostolic al Insulelor Havai.
Clerul Bisericii catolice reformate din Havai.
Înălțimea Sa Preadreptul Reverend Episcop de Honolulu.

Escortă de Cavalerie havaiană.
Kahilis[1] mari.
Kahilis mici.
Purtători ai coșciugului.

DRICUL

Purtători ai coșciugului.
Kahilis mici.
Kahilis mari.
Escortă de Cavalerie havaiană.

Trăsura Maiestății Sale Regina Emma.
Suita Maiestății Sale Regelui.
Trăsura răposatei Sale Altețe Regale.
Trăsura Maiestății Sale Regina Mamă.
Cancelarul Regelui.
Miniștrii Cabinetului.
Excelența Sa Ministrul Rezident al Statelor Unite.
Înaltul Comisar al Maiestății Sale Imperiale.
Înaltul Comisar al Maiestății Sale Britanice.
Judecătorii Curții Supreme.
Consilieri particulari.
Membri ai Adunării Legislative.
Corpul consular.
Judecători de pace ai Tribunalelor.
Funcționari ai departamentelor guvernamentale.
Membri ai Baroului.
Perceptorul General, slujbași ai Casei Vamale și slujbași ai Vămilor.

---

[1] Șiruri de pămătufuri uriașe, confecționate din pene fastuoase, cu cozi lungi — consacrate regalității. Sînt înfipte în pămînt, în jurul mormîntului, și lăsate acolo.

Prefecţi şi Şerifi ai diferitelor Insule.
Garda personală a Regelui.
Rezidenţi străini.
Ahahui Kaahumanu.
Populaţie havaiană, în general.
Cavalerie havaiană.
Forţe poliţieneşti.

Continuu să citez din jurnalul meu, din momentul în care procesiunea a ajuns la mausoleul regal:

Pe cînd procesiunea se scurgea pe poartă, ostaşii s-au desfăşurat frumos la dreapta şi la stînga şi au format o alee prin care coloana celor îndoliaţi trecea către mormînt. Sicriul a fost purtat pe umeri, pe uşa mausoleului, urmat de Rege şi de căpeteniile sale, de înalţii demnitari ai regatului, de consuli străini, ambasadori şi oaspeţi de vază (Burlingame şi generalul Van Valkenburgh). Mai multe kahilis au fost apoi fixate de o estradă aflată în faţa mormîntului, urmînd să rămînă acolo pînă ce vor putrezi şi vor cădea în bucăţi sau — Doamne fereşte — pînă ce va răposa şi altă mlădiţă a dinastiei. În această fază a ceremoniei, mulţimea a scos un vaier atît de sfîşietor, cum sper că nu voi mai auzi a doua oară. Soldaţii au tras trei salve de artilerie, după ce mai întîi se poruncise ca vaierul să amuţească, pentru a se putea auzi tunurile. Înălţimea sa Prinţul William, într-o uniformă militară chipeşă (acesta fiind „adevăratul prinţ" — vlăstar al casei răsturnate de actuala dinastie; mai înainte a fost logodit cu Prinţesa, dar nu i s-a îngăduit să se însoare cu ea) stătea de gardă şi se învîrtea în sus şi în jos prin faţa uşii. Puţinii privilegiaţi care au urmat sicriul în interiorul mausoleului au stat acolo cîtva timp; însă Regele ieşi curînd afară şi rămase în cadrul uşii, cam într-o lature. Pînă şi un străin i-ar fi putut ghici rangul (deşi purta o îmbrăcăminte atît de simplă şi lipsită de pretenţii) după profunda consideraţie ce i-o arătau toate persoanele din vecinătatea lui, şi văzîndu-i pe ofiţerii superiori cum primesc, cu capetele plecate şi descoperite, ordinele şi sugestiile sale, date cu glas liniştit. Mai puteai observa şi cît de grijulii sînt cei care ieşeau din mausoleu, ca nu cumva să-l „îmbrîncească" (deşi, între noi fie vorba, în prag era loc berechet ca să fi trecut şi un camion); cu cît respect

se fereau într-o parte, frecîndu-şi spinările de perete şi înfăţişîndu-se tot timpul cu faţa către Maiestatea Sa, fără a-şi pune nici o clipă pălăriile pe cap, pînă ce nu piereau cu totul din ochii persoanei regale.

Dînsul era îmbrăcat în negru de sus pînă jos, purtînd jachetă şi joben de mătase — şi arăta mai degrabă democratic, în mijlocul uniformelor trufaşe din jurul său. Pe piept purta o mare stea de aur, pe jumătate ascunsă de reverul hainei. A rămas pironit în prag o jumătate de ceas, dînd cîte un ordin, din cînd în cînd, oamenilor care înălţau în faţa mormîntului şirurile de kahilis. A avut bunul gust de a pune pe unul din oameni să înlocuiască cu crep negru frînghia de cînepă grosolană cu care era pe cale să lege un kahili de estradă. În cele din urmă s-a urcat în trăsura lui şi s-a depărtat, iar grosul populaţiei a început pe dată s-o ia pe urmele lui. Cîtă vreme se mai zărea încă, nu vedeai pe acolo decît un singur om care să atragă atenţia mai mult decît el; iar acesta era Harris Primul-ministru iancheu). Acest „înalt" personaj purta în jurul pălăriei crep îndeajuns pentru a exprima durerea unei naţiuni întregi; şi — ca de obicei — nu a scăpat nici o ocazie de a ieşi în văzul lumii şi de a aţîţa admiraţia acelor simpli canaci. O! nobilă ambiţie a unui modern Richelieu!

Este interesant de zugrăvit contrastul între funeraliile Prinţesei Victoria şi cele ale vestitului ei strămoş Kamehameha Cuceritorul, care murise cu cincizeci de ani în urmă, în 1819, cu un an înainte de venirea primilor misionari.

La 8 mai 1819, în vîrstă de şaizeci şi şase de ani, a murit la fel cum trăise, în credinţa ţării sale. A fost un nenoroc pentru el că nu a venit în legătură cu oameni care ar fi putut îndruma pe calea cea dreaptă aspiraţiile sale religioase. Judecat după marile sale calităţi şi comparat cu cei mai eminenţi compatrioţi ai săi, poate fi pe drept considerat nu numai un om mare, ci şi bun. Pînă în zilele noastre, amintirea lui încălzeşte inima şi înalţă sentimentul patriotic al havaienilor. Ei sînt mîndri de bătrînul lor Rege războinic; îi iubesc numele; faptele sale de arme alcătuiesc perioada lor istorică; pretutindeni predomină entuziasmul împărtăşit pînă şi de

străinii care-i recunosc valoarea, acest simțămînt constituind cel mai solid stîlp al tronului dinastiei sale.

În loc de victime omenești (după datina epocii) înmormîntarea lui a fost însoțită de sacrificarea a trei sute de cîini — o jertfă de ajuns de însemnată, dacă ții seama de valoarea lor în mentalitatea națională și de prețuirea la care sînt ținuți. Oasele lui Kamehameha, după ce au fost păstrate o bucată de vreme, au fost ascunse cu atîta grijă, încît s-a pierdut cu desăvîrșire orice știre asupra locului în care or fi stînd la veșnică odihnă. Există o zicală, care umblă din gură în gură printre oamenii din popor, că oasele unui rege crud nu pot fi ascunse; din ele localnicii fac săgeți și cîrlige de undițe, asupra cărora — cînd le folosesc — revarsă toată sila pe care le-o trezește amintirea lui, în aprige blesteme.

Cronica împrejurărilor în care a murit Kamehameha, așa cum este scrisă de istoricii indigeni, este plină de amănunte minuțioase — însă nu găsești aproape un singur rînd care să nu pomenească ori să nu oglindească vreo tradiție apusă de-a ținutului. În această privință, iată cel mai cuprinzător document pe care l-am întîlnit pînă acum, asupra moravurilor țării. Îl voi cita în întregime:

Cînd Kamehameha a căzut greu bolnav și preoții nu au fost în stare a-l tămădui, au glăsuit: „Ține-ți inima sus, cu bărbăție, și înalță o casă zeului (zeului sau idolului tău particular) pentru ca astfel să-ți poți dobîndi iar sănătatea". Căpeteniile întăriră și ele povața preoților. Un lăcaș de închinăciune pentru Kukailimoku fu pregătit și sfințit în aceeași seară. L-au mai îndemnat totodată pe Rege, cu gîndul de a-i prelungi viața, ca să aducă zeității lui jertfe omenești; drept care cea mai mare parte a norodului se piti pe unde nimeri de spaima morții năprasnice și se tăinui în ascunzători, pînă cînd va trece perioada de *tabu* [1] care făcea ca moartea să atîrne

[1] *Tabu* (se pronunță ta-bù) înseamnă interzis (l-am împrumutat și noi cu sensul acesta) sau sfințit. Perioada de tabu era uneori permanentă și alteori temporară, iar persoana sau lucrul aflate sub tabu erau, pentru perioada de timp respectivă, sfințite pentru scopul căruia fuseseră hărăzite. În cazul citat, victimele puse sub tabu urmau să fie sfințite pentru jertfă. (M.T.)

deasupra capetelor lor. Este îndoielnic dacă Kamehameha a încuviinţat sau nu planul căpeteniilor şi al preoţilor, de a jertfi vieţi omeneşti, dar se ştie că el ar fi spus: „Oamenii sînt sfinţiţi pentru Rege"; voind prin aceasta a înţelege că erau păstraţi spre a-l sluji pe urmaşul său. Această informaţie a fost obţinută de la Liholiho, feciorul său.

După aceasta, boala s-a înrăutăţit în aşa măsură, încît el nici nu mai avea putere să se întoarcă singur în pat, de pe o parte pe alta. Cînd sosi o altă perioadă favorabilă adorării idolilor în noul templu *(heiau)*, el spuse feciorului său Liholiho: „Du-te şi fă rugile tale zeului tău; eu nu sînt în stare să merg, dar îi voi înălţa rugăciuni de acasă". Cînd şi-a încheiat invocările către zeul său cu pene, Kukailimoku, un oarecare supus cu porniri evlavioase — care avea un zeu-pasăre — i-a sugerat Regelui că, prin mijlocirea acestui zeu, boala lui ar putea fi alungată. Numele acestui zeu era Pua; corpul lui era înfăţişat printr-o pasăre, pe care acuma havaienii o mănîncă, botezată în graiul lor *alae*. Kamehameha era dornic să se facă o încercare, aşa că au fost construite două case, pentru uşurarea experienţei; însă în timp ce s-a mutat în ele, s-a simţit atît de slăbit, încît nici n-a mai putut să primească hrană. După ce a zăcut acolo trei zile, soţiile lui, copiii şi căpeteniile, dîndu-şi seama că ajunsese în ultimul hal, l-au dus îndărăt la el acasă. În cursul serii a fost dus pe braţe la casa de ospătat [1], unde a luat în gură cîteva îmbucături pe care n-a fost în stare să le înghită; aşijderi s-a întîmplat şi cu o cupă de apă. Căpeteniile i-au cerut sfatul; dar dînsul nu le-a dat nici un răspuns şi a fost dus înapoi, pe braţe, la locuinţa lui; însă pe la miezul nopţii — se poate să fi fost ceasurile zece — a fost dus iarăşi în acelaşi loc, ca să mănînce. Dar, ca şi mai înainte, abia a gustat din bucatele ce i-au fost puse dinainte. Apoi Kaikioewa a grăit către dînsul aceste cuvinte: „Ne aflăm aici cu toţii, fraţii mai mici ai măriei tale, feciorul tău Liholiho şi cu străinul tău; împărtăşeşte-ne tuturora, cu limbă de moarte, voinţa ta, pentru ca Liholiho şi Kaahumanu să poată auzi". Atunci Kamehameha l-a cercetat cu întrebarea: „Ce-ai grăit?" Kaikioewa a rostit încă o dată:

---

[1] Era socotit o pîngărire faptul de a mînca în aceeaşi colibă în care dormea cineva; amănuntul că pacientul trăgea să moară nu contribuia întru nimic la schimbarea rigidei etichete.

„Cerem sfaturile ce ai a ni le da". Atunci el spuse: „Păşiţi mai departe pe drumul meu cel bun şi..."

Mai mult n-a putut rosti. Străinul, Mr. Young, l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat. Hoapili l-a îmbrăţişat de asemeni, şoptindu-i ceva la ureche, după care Regele a fost dus îndărăt la el acasă. Pe la ceasurile douăsprezece a fost iarăşi adus la casa de ospătat, intrînd numai cu capul înăuntru, în vreme ce trupul lui rămînea în încăperea alăturată. Trebuie să subliniem că această frecventă transportare a unei căpetenii bolnave dintr-o casă într-alta, era urmarea sistemului *tabu*, aflat de atunci în floare. Pe vremea aceea existau şase case (colibe) legate de o instituţie: una era pentru adorarea idolilor; alta pentru bărbaţi ca să mănînce; o sală de mîncare pentru femei; o sală pentru dormit; alta în care se fabrica *kapa* (pînză indigenă); şi una în care, în anumite perioade, puteau locui, în sihăstrie, femeile.

Bolnavul a fost dus încă o dată în casa lui, cînd şi-a dat sufletul; aceasta s-a întîmplat la ora două, împrejurare de la care i se trage numele lui Leleiohoku. Pe cînd el îşi dădea ultima suflare, a venit Kalaimoku la casa de ospătat, poruncind celor aflaţi înăuntru să iasă de-acolo. Se aflau înăuntru două persoane vîrstnice, cărora li se spuse, astfel, să plece; una din ele a plecat, cealaltă a rămas de dragul Regelui, de către care fusese, mai înainte, sprijinit cu bunătate. Copiii au fost şi ei trimişi de-acolo! Pe urmă Kalaimoku a venit în acea casă şi căpeteniile au ţinut sfat. Unul din ei a vorbit astfel: „Iată care-mi este gîndul: să-l mîncăm crud [1]".

Kaahumanu (una din văduvele Regelui decedat) răspunse: „Poate că nu putem rîndui noi ce să facem cu trupul lui; se cuvine mai curînd să hotărască urmaşul lui aceasta. Partea noastră dintr-însul — suflarea — şi-a luat zborul; asupra rămăşiţelor sale se va rosti Liholiho."

După această convorbire, trupul a fost luat în casa închinată împlinirii riturilor, care urmau să fie îndeplinite de către preot şi de către noul Rege. Numele acestei ceremonii este

---

[1] Fraza pare suspectă, datorită faptului că toţi istoricii Insulelor Sandwich (albi sau negri) susţin sus şi tare că pe aceste insule n-a existat niciodată canibalism. Dar, deoarece nu au propus decît să-l mănînce *crud*, n-o să ţinem cont de această remarcă. Desigur însă că ar fi fost vorba de canibalism, dacă l-ar fi gătit. (M. T.)

uko; iar cînd porcul sfinţit a fost copt, preotul l-a oferit trupului mortului, care a devenit astfel zeu, noul Rege repetînd în acelaşi timp rugăciunile tradiţionale. Apoi preotul, adresîndu-se el însuşi Regelui şi căpeteniilor, zise: „Vă voi da acuma de veste asupra rînduielilor ce se cade a fi păzite cu privire la făpturile care vor fi jertfite la îngropăciunea acestui trup. Dacă puteţi căpăta un singur om, mai înainte ca leşul să fie ridicat de-aci, unul va fi de ajuns; însă după ce va părăsi această casă, va fi nevoie de patru oameni. Dacă întîrziem cu jertfa pînă ducem leşul la mormînt, trebuie să fie zece; iară după ce este pogorît în groapă, trebuie să fie cincisprezece. Mîine dimineaţă vom statornici un *tabu*, iar dacă jertfa va fi amînată pînă la acest ceas, trebuie să moară patruzeci de fiinţe."

Pe urmă marele preot Hewahewa a întrebat căpeteniile: „Unde va fi reşedinţa Regelui Liholiho?" Iar ei au dat răspuns: „Unde, într-adevăr? Tu, mai cu seamă, s-ar cuveni să ştii aceasta." Preotul spuse:

„Sînt două locuri potrivite: unul este Kau, celălalt este Kohala." Căpeteniile s-au oprit la cel de-al doilea, deoarece avea o populaţie mai deasă. Preotul adăugă: „Acestea sînt locurile cuvenite a fi reşedinţa Regelui; însă el nu trebuie să rămînă în Kona, fiindcă locul este necurat". Au căzut cu toţi la învoială că aşa este. Se crăpa de ziuă. Pe cînd trupul era dus la locul de îngropăciune, poporul văzu că Regele murise şi începu să-l bocească. Cînd leşul a fost scos din casă şi dus la mormînt, la depărtare de un *lanţ*, alaiul mortuar a fost întîlnit de un supus oarecare, care era legat din toată inima de răposat. Dînsul s-a repezit asupra căpeteniilor care purtau trupul Regelui; voia să moară o dată cu el, în temeiul dragostei pe care i-o păstrase. Căpeteniile l-au izgonit. Dînsul stărui, încercînd de mai multe ori, dar în zadar, să se apropie. Kalaimoku, în fundul sufletului său, se gîndea şi el să moară alături de Rege — însă a fost împiedicat de Hookio.

În dimineaţa următoare morţii lui Kamehameha, Liholiho cu suita sa au plecat în Kohala, după îndemnul preotului, spre a se feri de spurcarea pricinuită de mort. Pe vremea aceea, la moartea unei căpetenii, pămîntul era socotit pîngărit, iar moştenitorii lui îşi căutau adăpost în altă parte a ţinutului, pînă ce cadavrul era disecat şi oasele strînse într-o boccea; iar după ce se încheiau aceste operaţii, se punea

capăt perioadei prescrise pentru riturile purificatoare. Dacă decedatul nu era o căpetenie, nu era spurcată decît casa, care devenea iarăşi pură abia după îngroparea trupului. Aşa grăiau legile cu privire la aceste împrejurări.

În dimineaţa în care Liholiho a păşit în luntrea sa, pornind spre Kohala, căpeteniile şi norodul au jelit după tipicul obişnuit cu prilejul morţii unei căpetenii, purtîndu-se ca nişte smintiţi şi ca nişte fiare. Preoţii, de asemeni, au pus în mişcare aparatul vrăjitoresc; căci se credea că plecarea dintre cei vii a lui Kamehameha nu ar fi fost urmarea bolii sau a vîrstei sale înaintate. Cînd vrăjitorii au înfipt lîngă vetrele lor un băţ cu o zdreanţă de *kapa* fluturînd în vîrf, căpetenia Keeaumoku, fratele reginei Kaahumanu, a venit beat criţă şi a frînt băţul steagului vrăjitorilor; faptă ce i-a făcut pe mulţi a gîndi că poate Kaahumanu şi prietenii ei fuseseră uneltele morţii Regelui. Din pricina aceasta li s-au aruncat ocări grele.

Acum aveţi contrastul în faţă, şi zău că este un contrast ciudat. Această mare regină Kaahumanu, căreia „i s-au aruncat ocări grele" în cursul înfricoşătoarelor orgii care au urmat după moartea Regelui — conform străvechii tradiţii — a devenit mai tîrziu o creştină cuvioasă şi o statornică şi puternică prietenă a misionarilor.

Cîinii erau şi mai sînt şi astăzi crescuţi şi îngrăşaţi de băştinaşi pentru a sluji drept hrană — de unde se explică referirea la valoarea lor, într-unul din paragrafele de mai sus.

Cu patruzeci de ani în urmă, exista în Insule tradiţia de a suspenda puterea oricărei legi — pentru un anumit număr de zile — după moartea unui personaj regal. Pe urmă se dezlănţuiau nişte saturnale — pe care oricine şi le poate închipui într-o oarecare măsură, dar nu în deplina grozăvie a realităţilor. Oamenii îşi rădeau ţeasta; îşi scoteau vreo doi-trei dinţi; cîteodată îşi mai scoteau şi cîte un ochi; îşi tăiau, învineţeau, mutilau, sau îşi ardeau carnea; se îmbătau; îşi incendiau unul altuia colibele; se maltratau; ori se ucideau între ei, după capriciile momentului; amîndouă sexele se dedau unui desfriu brutal şi deşănţat.

Iar după toate acestea, urma o amorțeală din care națiunea se deștepta uluită și buimacă, ca dintr-un vis rău și hîd, pe jumătate uitat. Acești blînzi „copii ai soarelui“ nu erau chiar sarea pămîntului.

Băștinașii păstrau încă o străveche tradiție a lor, care nu poate fi de loc încurajatoare pentru un muribund. Cînd cred ei că un prieten bolnav trage să moară, vreo două duzini de vecini îi înconjoară coliba și se pun pe niște bocete asurzitoare, zi și noapte, pînă ce omul ori își dă duhul, ori se face bun-zdravăn. Fără îndoială că acest tratament a ajutat multor mii de indivizi să se înfășoare în giulgiu, înainte de ceasul sorocit.

Băștinașii aceștia înconjoară o colibă și se bocesc la fel, de ți se rupe inima, atunci cînd locatarii ei se întorc dintr-o călătorie. Căci asemenea idee năstrușnică își fac ei despre salutul de bun venit. Cu atît de „muzicale“ întîmpinări, oricare dintre noi și-ar lua lumea în cap.

Capitolul XXIV

„Din nou pe valuri“ — Un pasager gălăgios — Alți cîțiva tăcuți — Scenă sub clar de lună — Fructe și plantații.

Am pornit din Honolulu într-o după-amiază de sîmbătă pe o goeletă bună, *Bumerang*, cu destinația Havai (la o depărtare de o sută cincizeci de mile), ca să vizităm vulcanul cel mare și să vedem și celelalte lucruri de seamă prin care insula aceasta se deosebește de restul grupului.

Bumerangul era lung cît două tramcare și larg cît unul. Era atît de mic (deși era mai încăpător decît majoritatea vaselor de coastă care făceau traficul între insule) încît stînd pe punte, mă simțeam doar cu ceva mai scund decît s-ar fi putut simți Colosul din Rodos, dacă ar fi trecut pe sub el un vas de război. Puteam atinge fața apei, cînd corabia se apleca pe o parte, sub bătaia unei brize mai puternice. Cînd

Căpitanul, apoi camaradul meu (un oarecare domn Billings) și cu mine, împreună cu alte patru persoane, ne adunam pe mica punte dinainte — care este *tabu* pentru pasagerii din cabină — locul era plin cu „vîrf"; nu mai aveai unde arunca nici un ac, darămite să mai stea alături și alți oameni de vază. Altă porțiune a punții, de două ori mai largă decît a noastră, era plină de băștinași de ambele sexe, însoțiți de tradiționalii lor cîini, de saltele, pături, pipe, tigve de dovleac pentru *poi* și alte delicatese, precum și bagaje de mai mică însemnătate. De îndată ce înălțarăm pînzele, localnicii se culcară cu toții pe punte, tot așa de îndesați unul într-altul ca negrii pe o galeră de sclavi, fumînd, tăifăsuind, scuipîndu-se reciproc și arătîndu-se cu adevărat sociabili.

Micuța cabină de jos, cu tavanul scund, era ceva mai spațioasă decît un dric și întunecată ca o criptă. Avea la fiecare capăt două coșciuge — vreau să spun, două paturi. O măsuță de care se puteau folosi trei persoane ca să prînzească sta în fața despărțiturii metalice de dinainte; iar deasupra ei atîrna cel mai prăpădit felinar cu ulei de balenă care a populat vreodată cu siluete fantomatice bezna unei temnițe. Partea neocupată din dușumeaua încăperii nu era prea întinsă. În cabină avea poate unde să-și învîrtă un motan coada, dar nu un motan mare. Cala dinspre pupă nu avea decît o încărcătură redusă și, de dimineață pînă noaptea tîrziu, un bătrîn cocoș pîntecos, cu un glas ca al măgarului lui Baalam și cu aceeași predispoziție de a-l folosi, se împăuna cîrîind și lăfăindu-se în sus și-n jos în acea parte a vasului. De obicei își lua cina la ora șase seara, iar apoi — după un ceas dedicat meditației — se cocoța pe un butoi și cînta o bună parte din noapte. Răgușea tot mai rău pe măsură ce timpul trecea, însă nu voia nici în ruptul capului să îngăduie ca vreo considerație personală să influențeze asupra îndatoririlor sale și se ținea de truda lui, mort-copt, în pofida faptului că era amenințat să-l apuce năbădăile.

Nici nu putea fi vorba de somn, cînd era el de cart. Reprezenta un izvor de autentică rîcă și sîcîială.

Era mai rău decît zadarnic să strigi la el sau să-l arunci epitete jignitoare, căci lua aceste lucruri drept aplauze și se căznea să facă și mai mult tărăboi. Uneori, în timpul zilei, aruncam cu cartofi după el — printr-o crăpătură — însă el se mulțumea să se ferească și-o ținea mai departe cu cîrîiala.

În prima noapte, în timp ce mă întindeam în coșciugul meu, privind lenevos cum se legăna în tangajul vasului lampa cu lumina tulbure și adulmecînd duhorile grețoase de lături, am simțit cum galopează ceva peste mine. M-am întors numaidecît cu fața spre odaie. Dar m-am așezat iarăși pe cealaltă parte, cînd am descoperit că nu era decît un șobolan. Deodată ceva galopă iarăși peste mine. Am știut că de astă dată nu mai e un șobolan, și m-am gîndit că ar putea fi un miriapod, fiindcă în cursul după-amiezii Căpitanul ucisese pe punte un astfel de specimen. M-am întors din nou. Prima privire aruncată asupra pernei mi-a dezvăluit cîte o santinelă respingătoare cocoțată la fiecare colț de pernă: gîndaci mari cît frunzele de piersic, indivizi cu antene lungi, tremurătoare și cu ochi sîngeroși, răutăcioși. Scrîșneau din fălci ca niște viermi de tutun și păreau că au vreo pricină de nemulțumire. Auzisem adesea cum că aceste gîngănii ar avea prostul obicei de a mînca pînă la os degetele mari de la picioarele marinarilor adormiți, așa că nu voiam să mai intru în pat cu nici un preț. M-am întins pe dușumea. A venit însă alt șobolan și m-a plictisit; iar la scurtă vreme după aceea, a sosit un alai de gîndaci care și-au făcut tabăra în părul meu. Peste cîteva minute, cocoșul croncănea cu o însuflețire neobișnuită și o veselă societate de purici făceau pe suprafața persoanei mele duble salturi mortale, în cea mai haotică dezordine, mușcîndu-mă de cîte ori aterizau pe trupul meu. Începusem să mă simt cu adevărat scos din țîțîni. M-am sculat, mi-am pus hainele pe mine și m-am dus pe punte.

Descrierea de mai sus nu-i de loc trasă de păr; este o schiță realistă a vieții de pe o goeletă care făcea curse între insule. Nu-i cu putință să ții un vas

în condiții higienice, cînd transportă melasă și canaci.

A fost o răsplată pentru suferințele mele să dau pe neașteptate de o scenă atît de frumoasă ca aceea pe care mi-au căzut ochii. Pășind brusc din bezna sepulcrală a cabinei, m-am trezit în bătaia puternicei lumini a lunii, ca și cum m-aș fi aflat în centrul unei sclipitoare mări de argint lichid. Am văzut largile pînze întinzîndu-se în bătaia brizei; vasul cu chila aplecată pe-o parte; talazul furios șuierînd și trîmbe de spumă scînteietoare care se repezeau mai sus de proră, zvîrlind peste punte o bură de ploaie. Mi-am încordat trupul și m-am agățat vîrtos de cel dintîi obiect care mi se înfățișă în drum, cu pălăria înfundată adînc pe cap și cu pulpana redingotei fluturînd în briză. Simțeam acea spaimă care face oricui părul măciucă, în timp ce fiori reci îi trec prin șira spinării, cînd știe că fiecare palmă de pînză este întinsă și că vasul spintecă undele cu maximum de viteză. Acolo sus nu era nici urmă de beznă, de lumină cețoasă ori de obscuritate. Totul era numai strălucire; cel mai neînsemnat obiect era clar conturat. Fiecare canac tolănit pe punte, fiecare colac de odgon, fiecare tigvă de *poi*, fiecare cățeluș, fiecare scîndură din podea, fiecare cap de nit, fiecare obiect — cît de umil — se înfățișa net și lămurit, în toate amănuntele sale. Iar umbra lată a catargului principal se întindea peste punte, neagră ca o mantie sumbră, lăsînd fața albă și întoarsă în sus a lui Billings scăldată în raze, iar corpul într-o eclipsă totală.

Luni dimineață am ajuns în apropierea insulei Havai. Se zăreau doi dintre munții săi înalți — Mauna Loa și Hualaiai. Acesta din urmă e un pisc impunător, însă neavînd decît zece mii de picioare înălțime, rareori se pomenește ori se aude despre el. Mauna se zice că are șaptesprezece mii de picioare înălțime. Dîrele de zăpadă și gheața care-i încleștează culmile ca într-o gheară aveau un efect înviorător, privite din climatul torid în care ne aflam. Puteai să stai pe muntele acela (înfășurat în pături și înfofolit în blănuri care să-ți țină de cald) și, în timp ce ronțăiai

un bulgăre de zăpadă sau un cub de gheață menit să-ți potolească setea, puteai privi în josul întinsei unduiri a coastelor sale, ca să vezi locuri unde cresc plante care trăiesc numai acolo unde predomină gerul aprig al iernii; mai jos puteai zări porțiuni rezervate culturilor care se dezvoltă doar în zonele temperate; iar la poalele muntelui puteai zări patria cocotierilor cu pămătufuri în vîrf, precum și alte speţe de vegetaţie care cresc doar în atmosfera apăsătoare de zăduf a verii veșnice. Puteai îmbrățișa toate climatele din lume dintr-o singură privire și privirea aceea nu trebuia să străbată decît o distanță de patru sau cinci mile!

Am luat imediat o barcă și am poposit pe țărm la Kailua, cu gîndul să străbatem călare plăcutele plantații de portocali și cafea din ținutul Kona și să ajungem iar la vasul nostru, într-un punct situat la o distanţă de cîteva leghe. Voiajul acesta merită cu prisosinţă osteneala. Poteca trece de-a lungul unui podiș — să zicem la o mie de picioare deasupra nivelului mării și în medie la vreo milă de la ocean — pe care îl zărești neîncetat, afară de locurile unde, în mod trecător, te trezești îngropat în pădure, în mijlocul unei vegetații tropicale exuberante și a unui încîlcit desiș de copaci, ale căror mărețe coroane se boltesc deasupra drumului și-ți acoperă soarele și marea și toate celelalte, lăsîndu-te în mijlocul unui tunel umbros, cu lumină tulbure, cutreierat de invizibile păsări cîntătoare și înmiresmat de fel de fel de flori. Era plăcut să călărești în voie în soarele cald și să-ți desfeți ochiul cu panorama în veșnică mișcare a pădurii (deasupra capetelor noastre și dedesubt), cu mii și mii de glasuri, cu luminile și umbrele îndulcite, cu unduirile sale tălăzuitoare coborînd alene dinspre munte către mare. Era de asemeni plăcut, cînd și cînd, să părăsești soarele dogoritor și să pătrunzi în răcoroasele și verzile adîncuri ale acestui codru, lăsîndu-te în voia reflecțiilor sentimentale, sub inspirația amurgului melancolic și a frunzișului șoptitor.

Am străbătut călare un crîng de portocali care avea zece mii de copaci! Erau grei de fructe.

La o fermă am luat niște piersici mari, cu o aromă excelentă. Îndeobște, fructului acestuia nu-i prieește în Insulele Sandwich. Capătă o formă de migdală și este mic și amărui. Se spune că are nevoie și de ger și poate chiar așa este; dacă astfel stau lucrurile, va avea un bun prilej de-a duce mai departe dorul gerului, fiindcă pe meleagurile astea nu prea sînt șanse de a-l cunoaște. Copacii care dădeau fructele despre care am vorbit fuseseră plantați și replantați *de șaisprezece ori*; iar proprietarul livezii atribuia acestui tratament succesele sale.

Am trecut prin mai multe plantații de zahăr — noi și nu prea întinse. Recoltele erau, în majoritatea cazurilor, la a treia „rattoon" [1].

Aproape pretutindeni pe insula Havai, trestia de zahăr ajunge la maturitate în douăsprezece luni — atît „rattoons" cît și planta — și deși s-ar cuveni să fie scoasă de îndată ce înmugurește, fără îndoială că nu este absolut necesar să se facă acest lucru pînă la vreo patru luni după aceea. Se zice că producția medie a unui acru de pămînt în ținutul Kona este *de două tone* de zahăr. Deși e o producție modestă pentru insulele acestea, ar fi uluitoare pentru Louisiana și majoritatea celorlalte țări producătoare de zahăr. Plantațiile din Kona fiind situate pe un teren de ajuns de înalt — cu lumină prielnică, cît și cu ploi dese — nu se cere nici un fel de irigație.

Capitolul XXV

Un personaj năstrușnic—Doamna Beazeley și fiul său — Cugetări asupra sfeclelor —O scrisoare din partea lui Horace Greeley — Un răspuns plin de indignare — Scrisoarea e tradusă prea tîrziu.

Am poposit cîtva timp la una din plantații ca să ne odihnim și să împrospătăm puterile cailor. Am

[1] Prima recoltă este numită „trestia de plantație"; recoltele următoare cresc din rădăcinile inițiale, fără replantare, și sînt numite „rattoons".

stat la taclale pe-ndelete cu cîțiva gentlemeni aflați acolo, dar o singură persoană — un om între două vîrste, cu o privire pierdută, cu chip cam rătăcit — abia și-a înălțat ochii spre noi, ne-a dat bună ziua și s-a prăbușit iarăși în meditațiile pe care i le întrerupsese sosirea noastră. Plantatorii ne șoptiră să nu-l luăm în seamă, fiind țicnit. Ne-au spus că se află în Insule ca să-și îngrijească sănătatea și că este predicator, de fel din Michigan. Au mai adăugat că — dacă o să se trezească brusc și-o să se apuce să ne povestească despre o corespondență pe care o întreținuse cîtăva vreme cu Mr. Greeley, despre nu știu ce fel de bazaconie — trebuie să-i cîntăm în strună și să-l ascultăm cu interes; și mai trebuie să cîntăm în struna nălucirii sale că o lume întreagă nu vorbea decît despre acea corespondență. Îți dădeai lesne seama că era o făptură blajină și că nebunia lui n-avea nimic violent. Arăta palid la obraz și cam tras, ca și cum ar fi fost frămîntat de gînduri, și cu sufletul neliniștit. Multă vreme stătu cu privirea ațintită în podea, mormăind de unul singur la răstimpuri și dînd din cap a încuviințare ori clătinîndu-l în semn de blînd protest. Era pierdut în gîndurile sau amintirile sale. Ne-am urmat taifasul cu plantatorii, sărind de la un subiect la altul. În cele din urmă însă, cuvîntul „împrejurare", aruncat întîmplător în cursul convorbirii, îi atrase atenția și provocă apariția unei priviri aprinse pe chipul lui. Își roti fotoliul, spunînd:

— Împrejurare? Care împrejurare? A, da, știu — știu prea bine. Va să zică, ați auzit și dumneavoastră de treaba asta (cu un suspin). Ei, n-are nici o importanță. O lume întreagă a auzit de ea. Toată lumea. Lumea întreagă. Și gîndește-te că-i o lume destul de largă, cînd e vorba ca o veste să călătorească atît de departe, nu-i așa? Mda, da — corespondența lui Greeley cu Erickson a creat cea mai tristă și mai aprigă controversă, de ambele părți ale Oceanului — și tot nu se dă bătut nici unul! Ne aduce faima, însă cu ce sacrificiu dureros plătit! Am fost atît de mîhnit cînd am aflat c-a provocat acel sîngeros și dezastruos război tocmai acolo, departe, în Italia. A fost o mîn-

gîiere prea mică pentru mine să aflu că — după atîta vărsare de sînge — învingătorii trecuseră de partea mea și învinșii de cea a lui Greeley. Este o slabă mîngîiere pentru mine faptul de a ști că nu eu, ci Horace Greeley poartă răspunderea bătăliei de la Sadova. Regina Victoria mi-a scris că este întru totul de părerea mea în această privință. Ea zicea că, oricît de mare ar fi fost dezacordul ei cu Greeley și cu spiritul pe care-l vădea în corespondența dusă cu mine, n-ar fi admis totuși să se ajungă la bătălia de la Sadova, nici pentru sute și sute de dolari. Pot să v-arăt scrisoarea, dacă doriți s-o vedeți. Dar, domnilor, oricît de multe vă puteți închipui că știți despre această nefericită corespondență, nu puteți cunoaște *miezul* ei pînă ce nu auziți povestea din gura mea. Totdeauna înțelesul v-a fost cam trunchiat și alterat în ziare și chiar și în istorie. Da, pînă și în istorie, închipuiți-vă! Dați-mi voie, *vă rog* frumos, dați-mi voie să vă relatez chestiunea exact așa cum s-a întîmplat. Vă asigur, cu toată sinceritatea, că nu voi abuza de încrederea dumneavoastră.

Pe urmă se aplecă spre noi, stăpînit de interes și de seriozitate și ne înșiră istorisirea lui — ba încă ne-o spuse în chip mișcător, deși în felul cel mai simplu și mai lipsit de pretenții; fără discuție, într-un fel care putea sugera oricui, tot timpul, că are de-a face cu un martor demn de crezare, onorabil, care depune mărturie în interesul sfînt al justiției și sub prestare de jurămînt. Străinul ne povesti următoarele:

— Doamna Beazeley — Doamna Jackson Beazeley, văduvă, din satul Campbellton, Kansas — mi-a scris o dată cu privire la o problemă care-i sta ei pe inimă, o problemă pe care mulți pot s-o socotească lipsită de orice însemnătate și banală, însă la care dînsa ținea grozav. Pe atunci locuiam în Michigan, oficiind ca slujitor al altarului. Ea era — și mai este și acum — o femeie vrednică de stimă; o femeie în viața căreia sărăcia și greutățile s-au dovedit a fi imbold spre hărnicie, în loc de a o descuraja. Singura ei comoară era fiul său William, un flăcău aflat tocmai în pragul bărbăției, cucernic, îndatoritor și sincer atașat de

agricultură. Dînsul era mîngîierea și mîndria văduvei. Și astfel, îndemnată de dragostea ce i-o purta, cum v-am mai spus, dînsa mi-a scris cu privire la o problemă care-i sta la inimă — fiindcă sta la inima băiatului ei. Mă ruga să mă consult cu domnul Greeley asupra sfeclei. Sfecla era visul și ambiția copilului său. În vreme ce alți flăcăi își prăpădeau cu distracții ușuratice anii prețioși în care este în floare vigoarea pe care Dumnezeu le-a dăruit-o spre a dobîndi o pregătire folositoare, băiatul acesta își îmbogățea răbdător mintea cu informații privitoare la sfeclă. Sentimentul ce-l avea față de sfeclă era înrudit cu adorarea. Nu se putea gîndi fără emoție la sfeclă; nu putea vorbi despre ea cu calm; nu putea s-o contemple fără a se exalta. Nu putea nici măcar s-o mănînce, fără să verse șiroaie de lacrimi. Toată poezia firii sale simțitoare compătimea cu grațioasa legumă. Se apuca să-și îngrijească peticul de grădină de zarzavat o dată cu primele mijiri ale zorilor, iar cînd noaptea, trăgînd perdeaua ei, îl alunga din grădină, se închidea în tovărășia cărților și frunzărea prin statistici pînă ce-l dobora somnul. În zilele ploioase stătea de vorbă ceasuri întregi cu mama sa — tot despre sfeclă. Cînd veneau musafiri, era pentru dînsul o datorie plină de iubire să lase deoparte orice și să converseze cu ei, cît e ziulica de lungă, împărtășindu-le marea bucurie ce i-o prilejuia sfecla. Și totuși, era oare bucuria lui deplină? Nu se strecura oare și o tainică urmă de nefericire în ea? O, vai, într-adevăr se strecura. O plagă ascunsă îi rodea inima; nici cea mai nobilă inspirație a sufletului său nu izbutea să-l facă a-și uita de strădania lui și anume: nu era în stare să transforme sfecla într-o plantă agățătoare. Lunile se scurgeau: bujorii îi piereau din obraji, văpaia din ochii săi pălea; suspinele și aiurarea uzurpau locul zîmbetelor și al conversației voioase. Dar ochii care vegheau remarcau aceste lucruri și, la timpul potrivit, afecțiunea maternă sfărîmă pecetea tainei. În această afecțiune își găsise izvorul și scrisoarea aceea tristă, trimisă mie. Mă ruga stăruitor să-i dau atenție, fiindcă băiatul ei se topea văzînd cu ochii.

Eram un străin pentru domnul Greeley, dar ce-are a face? Chestiunea era urgentă. I-am scris și l-am rugat să rezolve problema aceea dificilă — dacă avea posibilitatea — salvînd viața studiosului tînăr. Interesul meu crescu, pînă ce am ajuns să împărtășesc neliniștea mamei. Am așteptat, stăpînit de o mare încordare. În cele din urmă răspunsul sosi.

Mi-am dat seama că nu-l pot citi pe loc, fiindcă scrisul nu-mi era familiar și emoțiile mă cam tulburaseră. Mi se părea că scrisoarea se referă în parte la cazul băiatului, dar în mare măsură și la alte chestiuni, lipsite de legătură — cum ar fi pietrele de pavaj, electricitatea, stridiile și ceva ce mi s-a părut a fi „absoluțiune" sau „agrarianism" — nu puteam fi sigur care din ele; totuși acestea apăreau ca simple referiri întîmplătoare și nimic mai mult, redactate într-un spirit prietenos, fără îndoială, însă văduvite de legătura și coerența necesare pentru a le face folositoare. Am chibzuit că priceperea îmi era înrîurită de simțire, așa că am pus scrisoarea la o parte, lăsînd-o să aștepte pînă dimineața.

Dimineața am citit-o din nou, însă cu mare greutate și încă nesigur, fiindcă îmi cam pierdusem odihna, iar priceperea mea mintală părea înnegurată. Nota avea o coeziune mai strînsă acum, însă tot nu corespundea împrejurării la care era de așteptat să corespundă. Era prea discursivă. Părea să sune cum urmează, deși nu eram sigur de unele cuvinte:

Poligamia pierde maiestate, extractele redau polaritate; cauzele pînă aici există. Ovațiile urmează înțelepciunea, sau negii moștenesc și condamnă. Boston, botanică, cozonaci, felonia subliniază, dar cine se va ralia? Nimeni teamă n-are. Al dumneavoastră, sincer,

HEVACE EVEELOY.

Dar nu părea să cuprindă un singur cuvînt despre sfeclă. Părea că nu există în rîndurile acelea nici o sugestie asupra felului în care ar putea fi făcută să crească și ea ca orice plantă agățătoare. Nici măcar

în treacăt nu pomenea de familia Beazeley. Toată noaptea problema aceea nu mi-a dat pace; n-am mîncat nimic la cină, nici la micul dejun, a doua zi dimineață. Așa că mi-am reluat munca cu creierul înviorat și eram plin de speranță. *Acuma* scrisoarea căpătă o înfățișare deosebită — de la un cap la altul — afară de semnătură, pe care am considerat-o a fi doar o nevătămătoare imitație de ebraică. Epistola venea neapărat de la domnul Greeley, fiindcă purta antetul tipărit ziarului *Tribuna* și nu-i scrisesem altcuiva de-acolo. Scrisoarea, zic, căpătase un aspect deosebit, însă limbajul ei era tot excentric și se ferea să dea vreo ieșire din impas. Acum reieșea că ar spune:

Bolivia improvizează peste; boraxul aprobă poligamia; cîrnații se ofilesc în est. Creația curmată s-a-nțeles; ci neg cazuri ce-ostenesc, unul poate damna. Busturi, butoni, cozoroace, geologia subapreciază, dar vom ralia. Berea mea s-a terminat.

Al dumneavoastră sincer,
HEVACE EVEELOY.

Nu încăpea îndoială că eram surmenat. Puterea mea de înțelegere era serios afectată. De aceea mi-am acordat două zile de odihnă, și apoi m-am întors la misiunea mea, cu forțele mult împrospătate. Scrisoarea lua acum această formă:

Opărelile uneori înăbușă porcii; lalelele reduc posteritatea; cauzează rezistența pielii. Noțiunile noastre stimulează înțelepciunea; las-o dacă-i dă mîna cîtă vreme putem! Unt, dar fără cozonac, feriți orice cioclu, vom amîna nebunia. Fierbem în dogoare.

Al dumneavoastră sincer,
HEVACE EVEELOY.

Tot nu era satisfăcut. Aceste generalități nu făceau față chestiunii. Erau tăioase și scrise într-un stil viguros și emise cu o siguranță care te converteau aproape; însă în ceasul de răscruce, cînd era în joc

o viață omenească, păreau neadecvate, simple palavre în vînt și de prost gust. În orice alt moment aș fi fost nu numai bucuros, dar chiar mîndru să primesc din partea unui om ca domnul Greeley o scrisoare de acest gen și aș fi studiat-o cu sufletul deschis, încercînd din răsputeri să ies înălțat de pe urma lecturii sale; dar acum, cînd acest oropsit băiat tînjea în căminul lui îndepărtat în așteptarea unui ajutor, nu mă trăgea de loc inima spre învățătură.

Au mai trecut trei zile și am citit iarăși nota. Tonul ei se schimbase încă o dată. Acum părea a spune:

Libațiile uneori trezesc vinurile; sfeclele frînează patima; cauzele apar latente. Ține-te de capul sărmanei văduve; acțiunile domnului său vor fi nule. Dar murdăria, scăldatul etc., etc., urmate în mod nemăsurat, îl vor abate de la nebunia sa — așa că nu jura.

Al dumneavoastră sincer,
HEVACE EVEELOY.

Asta mai aducea oarecum a răspuns. Dar n-am fost în stare să merg mai departe. Eram prea istovit. Cuvîntul „sfecle“ îmi adusese o bucurie și o încurajare trecătoare; însă puterea mea era atît de subminată și întîrzierea putea fi atît de primejdioasă pentru bietul băiat, încît am renunțat la ideea de a mai urma traducerea și m-am hotărît să fac ceea ce s-ar fi cuvenit să fac de la bun început. M-am așezat la masa mea de lucru și i-am scris domnului Greeley precum urmează:

Stimate Domnule,

Mi-e teamă că nu pot cuprinde cu mintea în întregime binevoitoarea dumneavoastră notă. Nu poate fi cu putință, sir, ca sfeclele să „frîneze patima“ — cel puțin studiul ori contemplarea sfeclelor nu pot produce acest lucru — fiindcă tocmai această îndeletnicire a scrîntit mintea bietului nostru prieten și i-a subminat puterea trupească. Dacă însă într-adevăr ele *frînează* patima, fiți bun să mergeți ceva mai

departe și să ne explicați cum ar trebui să fie preparate sfeclele? Remarc că afirmați: „cauzele apar latente“, însă ați omis să le expuneți.

Dintr-o neînțelegere, se pare că puneți preocuparea mea față de această chestiune pe seama unor mobile interesate — ca să nu le calificăm cu un termen mai aspru. Vă asigur însă, stimate domn, că dacă s-o fi părînd „că mă țin de capul sărmanei văduve“ totul nu este decît o *aparență*, lipsită de orice realitate. Nu din vreo pornire de-a mea mă aflu în această situație. Dînsa mi-a cerut, în persoană, să vă scriu. Niciodată n-am bătut-o la cap — de fapt abia dacă o cunosc. Eu nu pisez pe nimeni. Încerc s-o scot la capăt în felul meu umil, păstrînd o purtare pe cît pot mai dreaptă, nevătămînd niciodată pe nimeni și *fără să arunc insinuări*. Cît despre „domnul ei și acțiunile sale“, ele nu prezintă nici un fel de interes pentru mine. Sînt convins că duc la capăt destule acțiuni proprii; în orice caz, mă voi strădui să mă descurc bazîndu-mă numai pe ele și nu umblînd cu șoalda, ca să pun mîna pe acțiunile cuiva, care sînt „nule“. Dar cum de nu pricepeți? Femeia aceasta este *văduvă* — nu are nici un fel de „domn și stăpîn“. Dînsul a murit, sau s-a prefăcut că e mort cînd l-au îngropat. De aceea, nici gînd de „murdărie“ „scăldat“ etc., etc., iar altele de același soi n-au urmat în mod „nemăsurat“, nici nu vor fi susceptibile de „a-l abate de la nebunia sa“ — dacă a fi mort și strigoi se mai poate numi „nebunie“. Remarca dumneavoastră finală este la fel de răutăcioasă pe cît de deplasată; și, dacă cele ce se vorbesc sînt adevărate, ați fi putut să vă explicați chiar dumneavoastră, cu mai mult temei și mai puțină necuviință.

Al dumneavoastră sincer,
SIMON ERICKSON

În decurs de cîteva zile, domnul Greeley făcu ceva ce ar fi cruțat o sumedenie de necazuri și multe suferințe mintale și trupești, și neînțelegere, dacă ar fi procedat la fel mai devreme. Cu alte cuvinte, trimise o versiune inteligibilă sau o traducere a notei

sale inițiale, transcrisă cu o scriere citeață, de către secretarul lui. Atunci misterul fu clarificat și am văzut că în fundul sufletului său fusese bine intenționat tot timpul. Vă voi cita nota aceea în forma ei clarificată:

Cartofii, într-adevăr, devin uneori agățători, sfeclele rămîn pasive, cauza nu e necesar s-o expun. Informați pe biata văduvă că eforturile flăcăului său vor fi zadarnice. Dar dieta, băile etc., etc., urmate în mod uniform, îl vor abate de la nebunia sa — așa că n-aveți teamă.

Al dumneavoastră,
HORACE GREELEY.

Dar, vai! era prea tîrziu, domnilor — prea tîrziu, domnilor — prea tîrziu. Criminala războire își făcuse efectul — tînărul Beazeley nu mai era printre cei vii. Sufletul lui își luase zborul către un tărîm unde orice zbucium va fi alinat, toate dorințele vor fi împlinite, toate ambițiile se vor realiza. Sărmanul flăcău, l-au culcat pentru somnul de veci, cu cîte o sfeclă în fiecare mînă.

Astfel își sfîrși povestea Erickson și începu iarăși să clatine din cap, mormăind cuvinte fără șir.

Societatea se împrăștie care încotro, lăsîndu-l așa cum se afla... Dar nu mi-au spus însă ce anume l-a împins spre nebunie. În zăpăceala momentului, am uitat și eu să întreb.

Capitolul XXVI

Golful Kealakekua — Moartea Căpitanului Cook — Monumentul lui — Cum a fost ridicat monumentul — Pe puntea vasului cu pînze.

La ceasurile patru după-amiază coboram către mare, pe o cărare ce șerpuia pe spinarea pustie și mohorîtă a unui munte de lavă, încheind astfel plăcuta noastră călătorie pe uscat. Lava aceasta e acumulată aici de

un lung șir de veacuri; torent de foc a urmat altui torent de foc, în vremuri străvechi, iar trupul insulei s-a ridicat din ce în ce mai sus. Pe dedesubt, muntele e ciuruit în întregime de peșteri; așa că aici apa n-are cum să se păstreze — și, la drept vorbind, n-ai putea găsi nici măcar un singur strop de apă, ca să aibă ce se păstra. Drept care, plantatorii își pun toată nădejdea în rezervoare.

Ultima revărsare de lavă s-a petrecut cu mulți ani în urmă, așa că nici un martor al evenimentului nu mai trăiește. Într-un loc lava a împresurat și pîrjolit complect un pîlc întreg de cocotieri, și se mai văd pînă și astăzi, acolo unde se înălțau trunchiurile copacilor, găuri în lavă; iar pereții acestora mai păstrează încă, bine întipărite, urmele scoarței; copacii au căzut în fluviul de flăcări și, fiind pe jumătate afundați în lavă, au lăsat copia perfectă a fiecărui nod, a fiecărei ramuri și frunze, chiar și a nucilor, pentru ca vînătorii de curiozități dintr-un viitor îndepărtat să aibă la ce se uita și de ce să se minuneze.

Fără îndoială că, în clipa erupției se aflau prin împrejurimi, de santinelă, și cîțiva canaci, dar ei n-au rămas turnați în lavă, așa cum s-a întîmplat cu santinelele romane de la Herculanum și Pompei. E mare păcat că lucrurile nu stau întocmai, fiindcă asemenea privelişti sînt nespus de interesante, dar asta-i situația. Probabil că localnicii pe care erupția i-a prins făcînd de gardă au luat-o la sănătoasa. Poate c-au șters-o chiar mai înainte. Oricum, au avut și ei meritele lor; romanii au dat dovadă de mai multă tărie de caracter, dar canacii au arătat că posedă o judecată mai sănătoasă.

Curînd am ajuns într-un loc de unde se zărea acel colț de insulă a cărei istorie e cunoscută pînă și de cel din urmă băiat de școală din lumea întreagă — golful Kealakekua — unde, cu aproape o sută de ani în urmă a fost ucis de către băștinași Căpitanul Cook, marele navigator care a făcut înconjurul pămîntului. Soarele, apunînd, înflăcărase norii de deasupra acelui colț istoric; cădea o ploaie repede de vară și se vedeau două magnifice curcubee. Doi oameni aflați înaintea grupului trecură călare prin țesătura de raze a unui curcubeu

și straiele lor strălucică, pentru o clipă de o splendoare mai mult decît regească. De ce n-a avut Căpitanul Cook destul gust pentru frumos ca să boteze marea sa descoperire cu numele de Insulele Curcubeului? Aceste fermecătoare priveliști apar la fiecare cotitură; sînt obișnuite în toate insulele și se pot vedea în fiecare zi, iar adesea chiar și noaptea; și nu doar arcul argintiu pe care-l vedem doar o dată într-un veac, la noi în Statele Unite, în lumina lunii, ci unul împodobit cu toate culorile, sclipitoare și frumoase, ca niște copii ai soarelui și ai ploii. Cu cîteva seri în urmă am văzut unul: fenomenul pe care marinarii îl numesc „căței de ploaie". Mici petice de curcubeu se văd adesea plutind pe cer sub latitudinile acestea, asemenea unor vitralii de catedrală.

Golful Kealakekua e o micuță curbă — ca ultima spirală din coliba melcului — răsucindu-se adînc în interiorul uscatului și părînd că nu are mai mult de-o milă lățime de la un țărm la altul. Într-o parte — acolo unde a fost săvîrșită crima — este mărginit de o mică și netedă cîmpie, pe care se înalță un crîng de cocotieri și cîteva case căzute în ruină; un zid abrupt de lavă — înalt de o mie de picioare la capătul său mai ridicat, și de trei-patru sute de picioare la cel mai de jos — coboară dinspre munte și face hotarul dinăuntru al golfului. De la acest zid a luat Cook numele de *Kealakekua* care, în limba indigenă, înseamnă „Cărarea zeilor". Băștinașii spun (ba mai și cred, în ciuda educației lor liberale întru creștinism) că marele zeu *Lono*, care trăia pe coasta colinei, călătorea totdeauna pe această faleză, cînd vreo problemă urgentă, legată de afacerile lui cerești, îl chema în mare grabă jos, pe malul mării.

Pe cînd discul roșu al soarelui privea peste placidul ocean, printre trunchiurile înalte și curate ale cocotierilor — ca un burduhănos burduf de whisky privind printre gratiile unei închisori orășenești — eu mă dusei și stătui la marginea apei, pe stînca turtită pe care se afla piciorul Căpitanului Cook, cînd i s-a dat lovitura care i-a răpit viața. Acolo am încercat să-mi zugrăvesc în minte omul acela care fusese hărăzit morții, luptîn-

du-se în mijlocul puzderiei de sălbatici scoși din fire; să mi-i închipui pe oamenii de pe corabie înghesuindu-se la bordul vasului și privind către țărm, stăpîniți de consternare; pe... dar am descoperit că nu sînt în stare s-o fac.

Se întuneca; ploaia începu să cadă mai deasă; puteam vedea în depărtare cum *Bumerangul* sta nemișcat și neputincios pe luciul mării, netulburat de nici o adiere, așa că am poposit în cutiuța lipsită de veselie a unei magazii de mărfuri și ne-am așezat să fumăm și să chibzuim, dorind din tot sufletul ca vasul să poată atinge uscatul — fiindcă de zece ceasuri nu prea mîncasem mare lucru și ne chinuia o foame crîncenă.

Istoria simplă și neîmpodobită despoaie de romanțare asasinarea Căpitanului Cook, dînd un verdict bine cîntărit — de omucidere justificabilă. Pe oriunde a colindat el prin insulele acestea, a fost primit și întîmpinat cu cordialitate de către locuitori, iar corăbiile sale au fost aprovizionate din belșug cu fel de fel de merinde. A răspuns acestor dovezi de bunătate prin insulte și maltratări. Dîndu-și seama că poporul îl lua drept zeul Lono — cel de mult pierit și jelit amar — i-a încurajat în amăgirea lor, de dragul puterii nețărmurite ce-i dăruia această credință. Însă în cursul faimoasei harțe iscate în acest loc — cînd el și camarazii săi fură înconjurați de cincisprezece mii de sălbatici scoși din minți — el a primit o lovitură și și-a trădat obîrșia pămîntească printr-un geamăt. Aceasta i-a semnat sentința de moarte. Pe dată s-a înălțat un strigăt: „Geme! Nu-i zeu!“ Astfel că s-au strîns cu toții ciotcă în jur, tăbărînd asupra-i și trimițîndu-l pe lumea cealaltă.

Carnea i-a fost jupuită de pe oase și arsă, afară de nouă funți, care au fost duși pe bordul vaselor lui. Inima i-a fost atîrnată într-o colibă indigenă, unde a fost găsită și mîncată de trei copii, care-au luat-o drept inima unui cîine. Unul din acești copii a crescut mare și a ajuns la adînci bătrînețe, murind la Honolulu, abia cu cîțiva ani în urmă. O parte din oasele lui Cook au fost regăsite și încredințate pămîntului de către ofițerii vaselor.

Nu trebuie să le luăm prea mult în nume de rău băştinaşilor uciderea lui Cook. Ei l-au tratat bine. În schimb navigatorul i-a asuprit. În mai multe rînduri, atît el cît şi oamenii săi, i-au supus brutalităţilor pe mulţi dintre localnici şi au ucis cel puţin trei dintre aceştia, mai înainte ca dînşii să-i fi dat răsplata cuvenită.

Aproape de ţărm am găsit „Monumentul lui Cook"— doar un ciot de cocotier, înalt de patru picioare şi cam de-un picior diametru la rădăcină. În jurul bazei erau îngrămădiţi bolovani de lavă, ca să-l susţină şi să-l păstreze în locul lui; şi era în întregime prins, ca în teacă, din creştet pînă la rădăcină, în nişte plăci de aramă grosolan lucrate, decolorate, asemănătoare acelora cu care sînt căptuşite fundurile corăbiilor. Fiecare foaie avea zgîriată pe ea o inscripţie rudimentară— săpată cu un cui, pe cît se părea — în orice caz execuţia inscripţiei era ca vai de lume. Mai toate se mulţumeau să amintească vizitele făcute în acest loc de către comandori navali britanici, însă una din ele purta această explicaţie:

În apropierea acestui loc a căzut
CĂPITANUL JAMES COOK
Distinsul navigator care a făcut înconjurul pămîntului
şi a descoperit aceste insule. A. D. 1778.

După omorîrea lui Cook, secundul lui a deschis focul, de pe bordul vasului, asupra roiurilor de băştinaşi aflaţi pe plajă, iar una din ghiulele a retezat cocotierul şi a lăsat în picioare acest ciot monumental. Părea de ajuns de trist şi singuratic, în ochii noştri, stînd acolo în amurgul ploios. Dar nu există alt monument în cinstea Căpitanului Cook. E adevărat, în susul coastei muntelui trecusem pe lîngă un ţarc larg cît o cocină încăpătoare, clădit din blocuri de lavă, care marchează locul unde carnea lui Cook a fost smulsă de pe oase şi arsă; însă acesta nu constituie un monument propriuzis, deoarece a fost ridicat chiar de băştinaşi — şi nu atît pentru a cinsti memoria navigatorului, cît împinşi de nevoia de a-l prăji mai comod. Deasupra acestei

cocini a fost înălțată, pe o prăjină înaltă, un fel de tăbliță indicatoare. Pe aceasta exista mai de mult o inscripție, descriind memorabila întîmplare care s-a petrecut aci; dar soarele și vîntul au șters-o de multă vreme în așa hal, încît a ajuns ilizibilă.

Către miezul nopții s-a pornit o briză bună, iar goeleta și-a croit curînd drum în golf aruncînd ancora. O barcă veni pentru noi pînă la țărm. În scurtă vreme norii și ploaia pieriseră de-a binelea. Luna scînteia liniștită peste pămînt și mare, iar noi doi ne aflam întinși pe punte, dormindu-ne somnul întremător și țesînd fericitele vise care sînt hărăzite numai celor obosiți și nevinovați.

Capitolul XXVII

Tineri canaci în Noua Anglie — Un templu înălțat de fantome — Femei scăldîndu-se — Stau la pîndă — Femeile și whiskyul — Lupta pentru religie — Sosirea misionarilor.

În dimineața răcoroasă, ne-am dus pe țărm și am vizitat templul căzut în ruine al lui Lono, ultimul zeu. Marele bucătar-șef al acestui templu — preotul care prezida totul și prăjea jertfele omenești — era unchiul lui Obookia; acest flăcău fusese cîndva ucenic de preot, sub conducerea lui.

Obookia era un tînăr băștinaș, cu minte luminată, care — laolaltă cu alți trei băieți localnici — fusese luat în Noua Anglie de către căpitanul unei baleniere, în timpul domniei lui Kamehameha I, devenind mijlocul de a atrage atenția lumii cucernice asupra țării lor. Rezultatul a fost trimiterea misionarilor pe aceste meleaguri. Și acest Obookia era unul și același sălbatic simțitor care s-a așezat pe treptele bisericii și a plîns, fiindcă poporul lui nu cunoștea Biblia. Acest incident a fost zugrăvit cu deosebit lux de amănunte în multe cărți fermecătoare, folosite la școala de duminică; vai, da, și a fost chiar povestit în chip atît de duios, încît eu însumi am vărsat lacrimi peste paginile poves-

tirii, cînd urmam cursurile școalei de duminică. Am făcut acest lucru din principiu, deși eram într-o perioadă cînd nu știam prea multe și nu puteam pricepe ce nevoie avea populația Insulelor Sandwich să se necăjească atît de tare din pricina asta, cîtă vreme nici habar nu avea că ar exista o Biblie.

Obookia a fost convertit, educat și urma să se înapoieze în țara lui de baștină, o dată cu primii misionari, dacă ar fi trăit. Ceilalți flăcăi băștinași au făcut voiajul și doi din ei au adus bune servicii; însă cel de-al treilea, William Kanui, a căzut după aceea în dizgrație — pentru o bucată de vreme; iar cînd s-a stîrnit vîlva goanei după aur în California, a călătorit pînă acolo și s-a dus și el după minerit, cu toate că împlinise cincizeci de ani. S-a descurcat destul de frumos, însă prăbușirea lui *Page, Baconet and Co.* i-a ușurat buzunarul de vreo șase mii de dolari. Atunci, după încheierea tuturor socotelilor, a ajuns la sapă de lemn, la bătrînețe, și a revenit la slujba lui de pe amvon. A murit la Honolulu în 1864.

O bucată bunicică de pămînt din jurul templului — întinzîndu-se de la mare pînă spre creștetul muntelui — era închinată zeului Lono și, în vremurile bătrînești, era socotită atîta de sfințită, încît dacă un băștinaș de rînd o atingea cu piciorul lui [illegible]urcat, era bine să-și facă testamentul, fiindcă îi sunase ceasul. Putea să ocolească pe mare fîșia aceea, dar nici în ruptul capului nu-i era îngăduit să treacă pe-acolo. La tot pasul, era presărată cu temple păgîne și înțesată cu o sumedenie de idoli domestici, sculptați cu stîngăcie în buștenі. Exista un templu consacrat rugăciunilor pentru obținerea ploii — și (cu o pătrunzătoare înțelepciune) era plasat atît de sus pe coasta muntelui, încît dacă te rugai acolo de 24 de ori pe zi pentru ploaie, aveai mari șanse să capeți de fiecare dată cîte o ploaie. Rareori ajungeai să spui Amin, înainte de a fi nevoit să arborezi umbrela.

Se mai afla la doi pași de acolo un templu spațios, clădit într-o singură noapte, în toiul furtunii, al trăsnetelor și al ropotelor de ploaie, de către mîinile înspăimîntătoare ale unor oameni morți!

Tradiția spune că, sub lumina scăpărărilor sinistre ale fulgerelor, o mulțime de năluci, mișcîndu-se fără zgomot, au fost zărite robotind la ciudata lor operă, în puterea nopții — tocmai departe, sus, pe coasta muntelui. Zburau de colo pînă colo, purtînd blocuri mari de lavă, încleștate în degetele lor fără de vlagă, apărînd și dispărînd după cum palida lucire a nopții cădea asupra siluetelor lor și se topea iarăși. Chiar pînă în ziua de azi, se zice, băștinașii arată o mare evlavie și simt o mare groază față de această cumplită clădire, și pentru nimic în lume n-ar trece pe lîngă ea la ceas de noapte. La amiază am remarcat un cîrd de tinere doamne băștinașe, goale, care se scăldau în mare, și am voit să mă așez pe veșmintele lor, ca nu cumva să le fie furate. Le-am rugat să iasă din apă, fiindcă marea creștea și eram convins că vor înfrunta riscuri din cauza fluxului. Dar ele nu erau de loc speriate și-și urmau petrecerea. Erau înotătoare și cufundătoare încercate și sorbeau din plin desfătările sportului. Se luau la întrecere, plescăiau, se împroșcau cu apă, se afundau și se dădeau una pe alta peste cap, umplînd văzduhul cu hohote de rîs. Se zice că — înainte de orice — insularul învață să înoate; mersul, fiind de mai puțină însemnătate, vine după înot. Poți auzi povești despre bărbații și femeile de prin partea locului care înoată de pe vase pînă la țărm, în plină mare, multe mile — ba chiar mai multe mile decît aș îndrăzni eu să jur sau măcar să menționez. Și mai umblă vestea despre un scufundător băștinaș care s-a dat la fund, la vreo 30—40 de picioare adîncime, scoțînd la suprafață o nicovală.

Cred că după aceea a și înghițit nicovala, dacă memoria nu mă înșală. Nu voi stărui prea mult asupra acestui punct.

Tot am vorbit în mai multe rînduri despre zeul Lono, acum pot să vă servesc și vreo două-trei fraze cu privire la el.

Idolul căruia i se prosternă băștinașii sub acest nume era un stîlp zvelt, neîmpodobit, înalt de douăsprezece picioare. Tradiția glăsuiește că dînsul era unul din zeii favoriți ai insulei Havai — un mare rege care fusese

divinizat pentru marile servicii aduse patriei — exact după moda noastră de a-i răsplăti pe eroi, cu singura deosebire că noi, fără îndoială, l-am fi făcut diriginte poștal, în loc de zeu. Într-o clipă de mînie, Lono și-a ucis soția — o oarecare zeiță pe nume Kaikilarai Aiii. Remușcările l-au aruncat în brațele nebuniei și tradiția prezintă spectacolul nemaiauzit al unui zeu călătorind „în turneu", căci — ros de mîhnire — rătăcea din loc în loc, boxînd și luîndu-se la trîntă cu toți cei întîlniți în drum. Desigur că această distracție și-a pierdut curînd farmecul noutății, cu atît mai vîrtos cu cît (precum și trebuia neapărat să se întîmple atunci cînd o zeitate atît de puternică îl trimitea pe fiorosul ei adversar „la pămînt") acela nu se mai scula de acolo cît e lumea. De aceea zeul a instituit jocurile numite *mahakiki*, ordonînd să fie disputate în onoarea lui, apoi a pornit-o razna spre țări străine, pe o plută în trei colțuri, declarînd că într-o bună zi se va întoarce. Dar de atunci, Lono n-a mai dat nici un semn de viață. N-a mai fost văzut pe nicăieri — poate că i s-a înnămolit pluta pe undeva. Poporul îi aștepta mereu întoarcerea, astfel că a putut fi lesne amăgit să-l recunoască pe Căpitanul Cook drept zeul întors din pribegie.

O parte din băștinașii bătrîni au rămas pînă-n ziua morții lor cu credința că Cook era Lono; însă mulți și-au pierdut credința aceasta, fiindcă nu puteau pricepe cum de s-a putut să moară el, dacă era zeu cu adevărat.

La depărtare de o milă — sau cam atîta de golful Kealakekua există un colț de interes istoric: locul unde s-a dat ultima bătălie pentru apărarea idolatriei. Desigur că l-am vizitat și am plecat de-acolo tot atît de înțelepți ca și majoritatea oamenilor care se duc să privească vestigiile trecutului, cînd sînt porniți spre meditare.

În vreme ce primii misionari se aflau în drum spre insule, ocolind capul Horn, datinele idolatre care stăpîniseră aceste meleaguri — tradiția lor pierzîndu-se în negura vremurilor — au fost deodată călcate în picioare.

Bătrînul Kamehameha I murise și fiul lui, Liholiho, noul rege, era un individ desfrînat, un cap zvăpăiat, un chefliu, care ura opreliștile impuse de străvechiul *tabu*. Mîna sa dreaptă la cîrmuirea țării, regina mamă Kaahumanu, era trufașă și avea o minte ageră. Ea ura acest *tabu*, pentru că restrîngea privilegiile sexului ei și degrada toate femeile, coborîndu-le foarte aproape de nivelul dobitoacelor. Așa stăteau lucrurile pe-atunci. Liholiho se gîndea cu tot dinadinsul să pună piciorul în prag; Kaahumanu chibzuia de-a binelea cum să-l întărîte ca să treacă la fapte; iar whiskyul făcu restul. Probabil că whiskyul a figurat atunci prima dată ca un ajutor de seamă adus civilizației. Liholiho a venit la Kailua beat ca un marinar și a luat parte la o mare serbare; dîrza regină a dat ghes curajului său de bețiv, împingîndu-l pînă la culmea cutezanței; iar apoi — în vreme ce întreaga mulțime stă și se holba pierdută într-o mută consternare — el a pășit cu hotărîre înainte și s-a așezat alături de femei! Mulțimea îl văzu mîncînd din același vas cu femeile și rămase înfiorată! Clipele groaznice se scurgeau încet și totuși regele mînca mai departe. Era încă în viață! Trăsnetele zeilor insultați erau încă ținute în frîu! Certitudinea faptului sosi ca o revelație: superstiția care stăpînise o sută de generații se șterse ca un nor din mintea poporului. Un singur strigăt se înalță: „*Tabu*-ul este sfărîmat! *Tabu*-ul este sfărîmat!“

Astfel și-a ținut prima predică regele Liholiho, înfricoșătorul său whisky pregătind calea noii învățături pe care o aduceau misionarii ce se zoreau peste valurile Atlanticului, către sud.

Tabu-ul fiind călcat și nimicirea profanatorului întîrziind să urmeze, poporul — cu aceeași pripeală copilărească care l-a caracterizat totdeauna — a tras concluzia că zeii săi erau neputincioși și constituiau o escrocherie mîrșavă. La fel, cu ani mai înainte, săriseră din senin la concluzia că exploratorul Cook nu era zeu, pentru simplul fapt că gemuse, așa că îl ucisesră pe loc, fără să mai stea să ancheteze dacă nu s-ar putea cumva ca un zeu să geamă tot așa de

frumos ca și un muritor de rînd — dacă găsește el cu cale că este bine așa. Și, încredințați că idolii n-aveau nici măcar puterea de a se ocroti singuri, au pornit la treabă pe dată și i-au doborît la pămînt — i-au hăcuit în mii de fărîme; le-au dat foc cu torțele; i-au șters de pe fața pămîntului!

Preoții păgîni erau foc și pară. Aveau și temei să se supere: ei deținuseră cele mai grase slujbe din țară, iar acum ajungeau cerșetori; fuseseră mari și puternici, stătuseră mai presus de toate căpeteniile, iar acum rămîneau niște bieți vagabonzi. Ațițară la revoltă; băgară în sperieți o droaie de oameni ca să se alăture cauzei lor; Bekoukalani, un ambițios vlăstar al casei regale, fu ușor convins să devină conducătorul lor.

În prima încăierare, idolatrii triumfară asupra armatei regale trimise împotriva lor și, plini de încredere, se hotărîră să pornească în marș spre Kailua. Regele trimise un sol, încercînd să-i împace, și fu cît pe-aci să fie lipsit de sol; în urma operațiilor reușite, sălbaticii nu numai că nu voiră să asculte de vorbele trimisului, dar țineau morțiș să-l și omoare. Așa că regele își trimise trupele mai departe la luptă, sub comanda generalului-maior Kalaimoku, iar cele două oști se întîlniră la Kuamoo. Bătălia fu lungă și aprigă — bărbați și femei luptau umăr la umăr, după cum era datina — iar cînd ziua se încheie, rebelii erau hăituiți în toate direcțiile, gonind într-o panică deznădăjduită. Idolatrii și *tabu*-ul pieriseră pe veci în întreaga țară!

Partizanii regelui mărșăluiră veseli spre Kailua, proslăvind noua lor faptă de arme. „Zeii n-au nici un fel de putere“ — spuneau ei; „ci sînt numai deșertăciune și minciună. Armata cu idoli a fost mai slabă; armata care nu avea idoli a fost puternică și biruitoare!“

Națiunea nu mai avea nici o credință.

Corabia cu misionari a sosit teafără și nevătămată în scurtă vreme după aceea, cu menirea — datorită exactității Proniei — de a face față împrejurării, așa că Biblia a fost sădită într-un pămînt aproape virgin.

Capitolul XXVIII

Bărci indigene — Baie în spuma mării — Un sanctuar — Cum a fost durat — Stînca Reginei — Curiozități — Lavă împietrită.

La amiază am angajat un canac să ne ducă în luntrea lui pînă la străvechile ruine din Honaunau. Prețul: doi dolari, o sumă destul de modestă pentru o călătorie de opt zile pe mare, socotind dusul și întorsul.

Barca băștinașului e o născocire care arată ca o năzbîtie fără nici o noimă. Nu pot găsi altceva cu care s-o asemuiesc decît cu o jucărie în chipul unui armăsar de lemn scobit și nici aceasta nu-ți sugerează chiar o idee exactă. Barca este lungă de vreo cincisprezece picioare, înaltă și ascuțită la ambele capete, adîncă de un picior și jumătate sau două picioare și atît de strîmtă, încît dacă ai vîrî în ea un om gras, n-ai mai fi în stare să-l scoți de-acolo. Stă pe creasta valurilor ca o rățușcă, însă are o cîrmă cu cumpănă și nu se răstoarnă ușor, dacă stai liniștit la locul tău. Cîrma este formată din două bețe lungi, încovoiate ca niște coarne de plug, care ies într-o parte în afară, iar la capătul lor exterior se leagă o șipcă curbă, croită dintr-un lemn extrem de ușor, care lunecă la fața apei și astfel te ferește de-o răsturnare pe această parte. Greutatea cîrmei nu poate fi ridicată atît de lesne încît să-ți trezească o teamă serioasă de răsturnare pe cealaltă parte. Totuși, pînă se deprinde omul să stea cocoțat pe această muche de cuțit, îi vine să cugete în sinea lui că ar fi mai confortabil dacă și de cealaltă parte s-ar afla măcar o cîrmă obișnuită, sau ceva asemănător.

Am avut parte de banca de la pupă; Billings se așeză la mijloc, cu fața spre canacul care ocupa prora ambarcațiunii și se ocupa de vîslit. La prima afundare a vîslei, nu știu ce făptură țîșni de lîngă țărm ca o săgeată. N-am avut prea mult de văzut. Cîtă vreme am plutit pe apa nu prea adîncă a recifului, a fost o distracție să ne uităm în profunzimile limpezi, la grămezile mari de mărgean rămuros — unicele

boschete ale mării. Totuși am fost privați de această priveliște cînd am ieșit în largul mării adînci, cu ape de un albastru întunecat. Însă atunci avurăm dinaintea ochilor priveliștea undelor repezindu-se mîniate împotriva țărmului încins de stînci și trimițînd sus de tot, în văzduh, o trombă de spumă. Acest hotar, care se ridica amenințător de pe uscat, mai prezenta și alt interes, fiind ciuruit de peșteri nemaivăzute și arcade de tunele, păstrînd o asemănare grosolană — în linii mari — cu arhitectura unor donjoane și castele dărăpănate, înălțate din mijlocul mării în veșnic neastîmpăr. Cînd și această noutate a încetat de-a mai fi o noutate, ne-am întors ochii către țărm. Priveam către coasta muntelui, cu bogatele lui păduri verzi care o împînzesc pînă ce se pierd sus, în valurile norilor. Ne uitam la petele pe care le înfățișau în depărtare casele din fundul peisajului și la goeleta care se micșora văzînd cu ochii, legănată somnoros în ancoră. Iar cînd și acestea au devenit o priveliște banală, ne-am avîntat cutezători în mijlocul unui alai de marsuini uriași, înfricoșători, preocupați de eternul lor joc: ei se arcuiesc deasupra unui val și dispar, pentru ca apoi să facă iarăși același lucru și s-o ia mereu de la capăt — învîrtindu-se astfel într-una, în cerc. Dar și marsuinii rămaseră în urmă, tot rotindu-se, așa că am fost lăsați pe seama resurselor propriei noastre imaginații. Nu ne-au trebuit multe minute ca să descoperim că soarele arunca văpăi ca un foc sărbătoresc și că era o dogoare de te puteai topi, nu alta. După toate, căldura mai avea și un efect moleșitor.

Într-un loc am dat peste o societate numeroasă de băștinași goi, de ambe sexe și de toate vîrstele, amuzîndu-se cu distracția națională a scăldatului pe creasta valurilor. Fiecare păgîn iese lopătînd, la vreo trei-patru sute de pași în largul mării (luînd cu el o scîndură scurtă); pe urmă se întoarce cu fața spre țărm și așteaptă să vină un talaz deosebit de mare; în momentul potrivit, el își zvîrle scîndura pe creasta înspumată, se aruncă el însuși pe scîndură și vine șuierînd ca o bombă!

Ţi se pare că nici un tren fulger n-ar putea să săgeteze văzduhul pe lîngă tine cu o viteză care să-ţi ridice mai tare părul măciucă. Mai tîrziu am încercat şi eu să mă dedau acestui gen de scăldat, însă am suferit dintr-o dată un eşec total. Mi-am plasat bine scîndura, şi chiar la momentul potrivit; însă n-am reuşit să mă urc pe ea. Scîndura a izbit ţărmul în trei sferturi de secundă, fără nici o încărcătură, iar eu am izbit fundul cam în acelaşi timp, cu vreo două butoaie de apă înghiţite. Numai băştinaşii stăpînesc temeinic arta de a se scălda în timpul fluxului.

După ce se scurse un ceas, făcusem cele patru mile şi am debarcat pe un colţ de uscat nivelat, unde se aflau, pe-o mare întindere, ruine vechi şi mulţi cocotieri înalţi, crescînd risipiţi printre ele. Aci era străvechiul Oraş al Azilului, o vastă îngrăditură ai cărei pereţi de piatră aveau la bază o grosime de douăzeci de picioare şi o înălţime de cincisprezece picioare, alcătuind o piaţetă prelungă, avînd o mie şi patruzeci de picioare pe-o latură. Înăuntrul acestei îngrădituri, în vremuri de demult, fuseseră trei temple primitive; fiecare din ele avea o lungime de două sute zece picioare, lăţimea de o sută şi era înalt de treisprezece.

În zilele acelea, dacă un om ucidea pe cineva, în oricare colţ al insulei, rudele aveau privilegiul de a lua viaţa ucigaşului: începea o hăituire pentru viaţă şi libertate; criminalul scos în afara legii fugea prin codri fără poteci, peste munţi şi cîmpii, cu nădejdea aţintită spre zidurile ocrotitoare ale Oraşului Azilului; pe cînd răzbunătorul sîngelui vărsat îl urmărea înfierbîntat!

Uneori cursa aceasta ţinea chiar pînă la porţile templului; iar perechea, gîfîind, gonea printre lungile şiruri de localnici aţîţaţi, care priveau întrecerea cu ochi scăpărători şi nările dilatate, îmbărbătîndu-l pe hăituitul care-şi căuta refugiul, cu exclamaţii sacadate, încurajatoare şi scoţînd un strigăt răsunător de entuziasm, cînd porţile salvatoare se închideau în urma lui şi urmăritorul înşelat se prăbuşea istovit în prag.

Dar uneori criminalul fugărit cădea sub mîna răzbunătorului chiar dinaintea porții templului, cînd un pas mai viteiesc sau încă o scurtă săritură l-ar fi adus pe pămîntul sfințit și l-ar fi ferit de orice vătămare.

De unde oare au luat acești păgîni izolați de lume ideea unui Oraș al Azilului, cînd aceasta este o străveche datină orientală?

Acest vechi sanctuar era sfințit pentru oricine — chiar pentru răzvrătiții care luaseră armele în mîini și pentru armatele cotropitoare.

O dată ce ajungea între zidurile sale și se spovedea preotului, căpătînd iertarea lui, nenorocitul pe al cărui cap se pusese un preț putea să plece de-acolo fără teamă și fără nici o primejdie: era *tabu*, iar cel care-i făcea vreun rău își primea moartea. Rebelii înfrînți în bătălia dată — dar pierdută — pentru idolatrie fugiseră în acest loc ca să ceară dreptul de azil și mulți dintre ei își găsiseră astfel salvarea.

Lîngă colțul marii îngrăduri se află o clădire rotundă, de piatră, înaltă de vreo șase-opt picioare, cu un acoperiș neted, de vreo zece-douăsprezece picioare diametru. Acesta era locul de execuție. O palisadă înaltă, ridicată din grămezi de nuci de cocos, ferea scenele crude de privirile gloatei de rînd. Acolo erau uciși criminalii, carnea li se smulgea de pe oase și era arsă, iar oasele erau tăinuite în găuri făcute în corpul clădirii. Dacă omul se făcuse vinovat de vreo crimă gravă, cadavrul era ars în întregime.

Zidurile templului îndeamnă la meditație. Vizitatorul va găsi aci același prilej pentru tot felul de speculații, ca și cele oferite de piramidele Egiptului: prin ce mister au putut fi ele construite de către un popor care nu cunoștea legile științei, nici mecanica? Băștinașii nu dețineau nici o invenție proprie pentru a ridica greutăți, nu aveau animale de povară și nu au dat dovadă că ar cunoaște proprietățile pîrghiei. Totuși, unele din aceste blocuri de lavă extrase și cărate pe un teren colțuros, crăpat, apoi tencuite în acest zid — la șase-șapte picioare deasupra pămîntului — sînt de o mărime uimitoare și cîntăresc

multe tone. Cum le-or fi transportat și cum le-or fi urcat acolo?

Atît suprafețele interioare ale zidurilor, cît și cele exterioare prezintă o fațadă netedă și sînt mostre foarte onorabile de zidărie. Blocurile sînt de toate formele și mărimile, totuși se îmbină unul în altul cu cea mai minuțioasă exactitate. Strîmtarea treptată a zidului, de la bază spre vîrf, este continuată cu grijă.

Nu s-a folosit ciment, însă edificiul este solid și compact, fiind în stare să înfrunte veacuri în șir furtuna și paragina. Cine a clădit acest templu și cum l-a clădit, rămîn mistere care s-ar putea să nu fie dezvăluite niciodată.

Dincolo de aceste străvechi ziduri, se întinde un fel de piatră în chip de sicriu, lungă de unsprezece picioare și patru degete și lată de trei picioare la capătul ei mai mic (trebuie să cîntărească vreo cîteva mii de funți), pe care marea căpetenie care ținea sub stăpînirea lui acest ținut, cu secole în urmă, ar fi adus-o pînă aci, într-o bună zi, pe umăr, pentru a o folosi drept sofa. Această împrejurare este confirmată de către tradițiile cele mai vrednice de crezare. Avea obiceiul să se culce pe ea, în felul lui indolent, stînd cu ochii pe supușii care lucrau pentru el, ca să vadă dacă nu „trage chiulul“ vreunul. Și, fără îndoială, nu s-a produs nici un fel de delăsare cu care să merite să-ți bați gura pomenind-o, fiindcă individul era un om clădit în așa fel, încît deștepta un viu interes pentru muncă printre supuși. Era înalt de paisprezece-cincisprezece picioare. Cînd se întindea în voie, în toată lungimea, pe sofaua lui, picioarele îi atîrnau în afară; iar cînd sforăia — trezea și morții. Aceste fapte sînt toate atestate de o tradiție de necontestat.

De cealaltă parte a templului este o monstruoasă stîncă de șapte tone, lungă de unsprezece picioare, largă de șapte și groasă de trei. Se ridică la un picior sau un picior și jumătate deasupra pămîntului și se sprijină pe vreo șase mici piedestaluri stîncoase. Tot aceeași bătrînă namilă de paisprezece picioare ar fi adus-o din munte, doar așa, ca să facă haz (avea ideile lui personale asupra hazului), și a proptit-o taman

cum o găsim acum și cum vor putea s-o găsească și alții — peste un veac de azi înainte — pentru că ar fi nevoie de cîteva perechi de cai ca să fie clintită din poziția ei. Se spune că, cu vreo cincizeci-șaizeci de ani în urmă, semeața regină Kaahumanu obișnuia s-o șteargă spre această stîncă, pentru a fi în siguranță ori de cîte ori se lua la harță cu aprigul ei soț, pitindu-se acolo pînă se domolea mînia acestuia. Dar canacii ăștia mint de sting și această declarație reprezintă una din cele mai lăudabile sforțări ale lor în această direcție. Căci Kaahumanu era înaltă de șase picioare și lată-n spete; era clădită ca un bivol — și tot așa de ușor s-ar fi putut vîrî sub stînca aceea pe cît ar fi putut trece prin cilindrii unei rafinării de zahăr. De altfel, chiar dacă ar fi izbutit, ce-ar fi cîștigat cu asta? Firește că, pentru trufia ei, nu putea fi decît umilitor să fie prigonită și călcată-n picioare de un soț sălbatic, însă în felul acesta n-ar fi putut niciodată să se simtă atît de turtită, cum ar fi reușit după un popas de un singur ceas sub stîncă.

Am umblat o milă întreagă pe un drum înalt, pietruit și de o lățime uniformă; un drum pavat cu bolovani netezi și demonstrînd prin fiecare amănunt un grad remarcabil de iscusință inginerească. Unii zic că acel bătrîn păgîn înțelept, Kamehameha I, a plănuit și a construit drumul acesta, însă alții spun că a fost construit cu atîta vreme înainte de epoca lui, încît tradițiile nici nu mai păstrează numele constructorului. Oricum, în ambele cazuri, considerată drept lucrarea unui neam neînvățat și decăzut, reprezintă un lucru de un interes atrăgător. Pietrele sînt uzate, netezite și împinse pe-alocuri într-o parte, astfel că drumul are exact înfățișarea acelor străvechi șosele care porneau din Roma — și pe care le vezi prin poze.

Ținta hoinărelii noastre era de a vizita o mare curiozitate naturală la poalele colinelor — o cascadă de lavă răcită. Vreo veche erupție vulcanică, de mult uitată, și-a trimis aci largul ei fluviu de foc, în josul coastei muntelui, revărsîndu-l pe-un colț de stîncă atîrnat la vreo cincizeci de picioare înălțime. Torentul acela învăpăiat s-a răcit în bătaia vînturilor venite

dinspre mare, rămînînd acolo pînă astăzi: numai unde spumoase și încrețite, ca o Niagară împietrită. E foarte pitoresc și totodată atît de natural, încît aproape ți-ai putea închipui că încă mai curge. Un firișor mai mic de lavă s-a strecurat peste stîncă și a clădit o piramidă izolată, de vreo treizeci de picioare înălțime, care are înfățișarea unui noian de vițe, de rădăcini și tulpini mari, noduroase și înnodate, răsucite și împletite între ele într-un chip foarte ciudat.

Am trecut mai departe îndărătul cascadei și al piramidei și am descoperit stînca străpunsă de mai multe tunele, ale căror trasee întortocheate le-am urmat pe o mare distanță.

Două din aceste tunele în spirală stau drept mărturie a iscusinței de miner a Naturii. Podelele lor sînt nivelate, largi de șapte picioare, iar bolțile au o dulce arcuire. Totuși înălțimea lor nu este uniformă. Am trecut printr-unul lung de o sută de picioare, care duce printr-un pinten al colinei și se deschide drept în fața zidului abrupt al unei prăpăstii, scăldată la poale de valurile mării. Este un tunel comod, afară de faptul că în anumite locuri trebuie să te apleci ca să treci pe sub arcade. Bolta este făcută din lavă, firește, și este împănată cu rînduri dese de mici țurțuri de lavă, ascuțiți, lungi de un deget, care s-au întărit în timp ce picurau. Ies în afară așa de apropiați unii de alții, de parcă ar fi dinții de fier ai unei treierătoare; dacă cineva s-ar ține drept și s-ar plimba puțin pe sub ei, ar putea să-și pieptene părul fără să-l coste un ban.

Capitolul XXIX

Vizitarea vulcanului — Craterul — Stîlpul de foc — Un spectacol măreț — Un lac de foc.

Ne-am întors la timp la goeletă și am întins apoi pînzele spre Kau, unde am debarcat și ne-am luat definitiv rămas bun de la vas. A doua zi ne-am cumpărat niște cai și am purces la drum peste terasele

muntelui, îmbrăcate în veșmînt văratic, către marele vulcan Kilauea (Ke-lo-vai-a). Treaba asta ne-a cerut o călătorie de aproape două zile, însă de vină a fost numai lenevia noastră. Către apusul soarelui, în ziua a doua, am ajuns pe un platou la vreo patru mii de picioare deasupra nivelului mării și, pe cînd dibuiam cu grijă drumul printre pustietățile tălăzuitoare ale lavei — izbită de moarte și răcită în paroxismul furiei sale unduitoare, cu multe generații în urmă — am început să dăm peste semnele prezenței apropiate a vulcanului. Erau semne în chip de fisuri zimțate, care azvîrleau în aer trîmbe de aburi sulfuroși, fierbinți, proaspăt sosite din oceanul în fuziune aflat jos, în măruntaiele muntelui.

În scurtă vreme s-a ivit sub ochii noștri craterul. De atunci am mai văzut și Vezuviul, însă comparat cu acesta era o simplă jucărie, un vulcan bun pentru copii, o oală de supă. Muntele Vezuviu este un con armonios, de cel mult trei mii șase sute de picioare; iar craterul e un con răsturnat, cu o adîncime de numai trei sute de picioare și nu mai mult de o mie de picioare diametru, dacă are și atît; focurile sale sînt firave, modeste și ascultătoare. Aci zăreai însă o pivniță vastă, cu pereți perpendiculari, adîncă pe-alocuri de nouă sute de picioare, în altele de o mie trei sute, cu fundul nivelat și avînd *o circumferință de zece mile*. Înaintea noastră se căsca o prăpastie în fundul căreia puteau să-și facă tabăra armatele Rusiei și încă să le mai rămînă loc.

Cocoțat pe buza craterului, la capătul opus celui unde stăteam noi, se afla un mic pavilion pentru turiști — să zicem, la vreo trei mile depărtare. Ne-a ajutat ca, prin comparație, să înțelegem și să putem aprecia marea adîncime a bazinului — arăta ca un firav cuib de rîndunică agățat sub streașina unei catedrale. După ce-am petrecut o bucată de vreme odihnindu-ne și tot privind și făcînd socoteli, ne-am zorit spre hotel.

Pe potecă faci o jumătate de milă de la Casa Vulcanului pînă la căsuța de unde poți admira priveliștea. După ce-am cinat ca să ne vină inima la loc, am

așteptat pînă ce s-a întunecat de-a binelea și pe urmă am pornit-o spre crater. Cea dintîi privire pe care am aruncat-o în direcția aceea ne-a dezvăluit o scenă de o sălbatică frumusețe. Deasupra craterului plutea o ceață s-o tai cu cuțitul, splendid iluminată de para focurilor țîșnind de dedesubt. Acea zonă iluminată se întindea poate pe-o lățime de două mile, iar în înălțime pînă la o milă; și dacă ți s-a întîmplat vreodată să contempli, într-o noapte întunecată, lu-mina venită de la treizeci sau patruzeci de blocuri depărtate, toate în flăcări, reflectată puternic pe fundul norilor de deasupra lor, îți poți face oarecare idee de cum arăta scena aceea.

O colosală coloană de nori domina peisajul, pînă la o mare înălțime în văzduh, deasupra craterului, iar marginea dinafară a fiecăreia din vastele sale cute căpătase un luciu stacojiu bogat, care se topea într-un ton trandafiriu palid, în depresiunile dintre ele. Licărea ca o torță sub obroc și se întindea în sus, către zenit, pînă la o înălțime amețitoare. M-am gîndit că era foarte posibil ca fenomenul acela să nu mai fi avut seamăn, de pe vremea cînd copiii Israelului rătăciseră în lungul lor marș prin pustiu, cu atîtea veacuri în urmă — pe o cărare luminată de un misterios „stîlp de foc". Acum eram sigur că avusesem o vie imagine a felului în care arăta maiestuosul „stîlp de foc" — o imagine care căpăta aproape proporțiile unei revelații.

Ajunși la pavilionul de unde se putea contempla în voie priveliștea, ne-am rezemat coatele de balustrada din față și ne-am purtat privirea peste craterul cel larg și în josul prăpastiei rîpoase, la focurile care se învolburau agitate sub noi. Priveliștea înfățișa o înfricoșătoare schimbare a experienței încercate în cursul zilei. M-am întors să constat efectul asupra restului grupului și am descoperit o colecție de cele mai roșii fețe de oameni pe care cred că le-am văzut vreodată.

În lumina aceea puternică, fiecare chip scînteia ca un fier înroșit în foc; fiecare umăr era îmbibat într-o

aură stacojie, iar în spate era umbrit, scufundîndu-se într-o beznă sinistră! Locul de dedesubt arăta ca un tărîm al iadului, iar oamenii păreau o ceată de diavoli pe jumătate răciți, proaspăt ieșiți în permisie.

Mi-am întors iarăși ochii spre vulcan. „Pivnița" era luminată de ajuns de bine. Pe o întindere de o milă și jumătate în fața noastră și o jumătate de milă de ambele părți, fundul genunii era iluminat magnific; dincolo de aceste hotare, negurile lăsau să atîrne perdelele lor vaporoase, aruncînd o mohoreală amăgitoare peste toate lucrurile din jur, făcînd ca focurile ce sclipeau în colțurile îndepărtate ale craterului să pară că se află la nenumărate leghe — făcîndu-le să pară asemeni focurilor de tabără ale unei mari armii pierdute în zare. Imaginația avea aici loc de ajuns ca să-și ia zborul! Puteai să-ți închipui că un continent întreg te desparte de luminițele acelea și că, ascunse sub beznele plutind la mijloc, se aflau coline și fluvii șerpuitoare și întinderi posomorîte de cîmpie și deșert. Dar chiar și atunci, panorama aceea copleșitoare se întindea încă mai departe și mai departe și tot mai departe — pînă la focurile acelea și o bucată bună dincolo de ele! Nu puteai s-o măsori cu ochiul; era ideea eternității care devenise palpabilă — și cel mai lung capăt al ei devenise vizibil pentru ochiul liber al muritorilor!

Cea mai mare parte a vastului fund al deșertului întins la picioarele noastre era neagră cum e cerneala și aparent netedă și nivelată, însă pe vreo milă pătrată era inelat și vărgat de o mie de rîuri cu multe ramificații de foc lichid scînteind de-ți lua ochii! Arăta ca o colosală hartă a căilor ferate din statul Massachussetts, făurită din lanțuri de fulgere pe un cer de miez de noapte. Închipuiți-vă — închipuiți-vă un cer negru ca de cărbune, tremurînd în plasa încîlcită a unor vîlvătăi mînioase!

Ici și colo se zăreau găuri sclipitoare, de-o sută de picioare diametru, sparte în crusta întunecată, iar în ele lava topită — de o culoare albă orbitoare, puțin nuanțată cu galben — fierbea și țîșnea furioasă. Din aceste scobituri, nenumărate torente sclipitoare se ra-

mificau în multe direcții, ca spițele unei roți, păstrînd un răstimp un curs de ajuns de drept, dar după aceea rotindu-se brusc în uriașe curbe de curcubeu, sau alcătuind un lung șir de unghiuri ascuțite ca un gard mergînd în zigzag, arătînd întocmai ca fulgerul crestat în chipul cel mai cumplit. Aceste șuvoaie întîlneau alte șuvoaie și se amestecau cu ele și se încrucișau și-și tăiau din nou drumul unul altuia, în toate direcțiile ce se puteau concepe, cum vezi dîrele patinelor pe un teren de patinaj popular. Uneori, șuvoaie cu o lățime de douăzeci-treizeci de picioare curgeau afară din scobituri, pînă la oarecare distanță, fără să se desfacă în brațe. Prin binoclurile noastre le puteam vedea alergînd la vale pe niște mici coline abrupte și alcătuind veritabile cataracte de foc, albe la izvoare, însă care se răceau pe dată și se prefăceau în roșul cel mai aprins, stropit cu dungi alternative de negru și auriu. Cînd și cînd, mase de crustă neagră se sfărîmau și pluteau încetișor la vale pe șuvoaie, ca plutele pe un fluviu. Cîteodată lava topită, curgînd pe sub creasta de deasupra, care-o acoperea, izbucnea printr-însa, scuipa o fîșie orbitoare, lungă de la cinci sute pînă la o mie de picioare, leit unei subite scăpărări de fulger; după care, acru după acru de lavă rece se despărțea în frînturi, se spărgea în colțuri ca sloiurile de gheață cînd se revarsă un mare fluviu, se năpustea pe povîrniș și era înghițită în căldarea stacojie. Apoi vasta întindere a „șarjei" își păstra un răstimp licărul arămiu, dar curînd bucățile se răceau și căldarea devenea iarăși neagră și nivelată. În cursul unei „șarje", fiecare felie de lavă dezmembrată purta o sclipitoare bordură albă care, spre interior era superb nuanțată, în toate razele aurorii boreale: de un galben aprins în punctul unde atingeau franjul alb, iar pornind de-acolo, către centru, preschimbîndu-se într-un stacojiu scăpărător, pe urmă într-un carmin pal, bogat în nuanțe, iar în cele din urmă într-o roșeață ușoară, care-și menținea tonul doar o clipă; după aceea pîlpîia, se închidea și devenea neagră. Unele șuvoaie preferau să se amestece între ele, într-un încîlcit vîrtej de cercuri fantastice, și după

aceea arătau ca acel talmeș-balmeș de odgoane pe care le zărești pe puntea unui vas, cînd tocmai s-au tras pînzele jos și s-a aruncat ancora — numai dacă și-ar putea închipui cineva frînghiile acelea în flăcări.

Prin binoclu, micile fîntîni care se împrăștiau prin jur, se înfățișau foarte frumoase. Clocoteau și bufneau și bolboroseau și descărcau în aer pulverizări de foc roșu, vîscoase — cam de consistența terciului, de pildă — de vreo zece-cincisprezece picioare, ca o ploaie torențială de scîntei, asemeni unor albe briliante; un straniu și nefiresc amestec de picături de sînge și fulgi de zăpadă!

Aveam sub ochii noștri cercuri și șerpi și scăpărări de fulgere, toate împletite și făcute buchet și legate laolaltă, fără nici o spărtură între ele — pe o suprafață mai mare de o milă pătrată (mai precis, asta era întinderea de teren pe care o acopereau, deși nu era în mod strict „pătrată"). Am încercat un sentiment de pașnică exaltare, cugetînd că se scurseseră mulți ani de cînd vreun alt vizitator văzuse acest splendid spectacol, de cînd vreun vizitator contemplase ceva mai interesant decît lacurile „Nord" și „Sud" în acțiune. Citisem colecții vechi de ziare havaiene și *Cartea însemnărilor de la Casa Vulcanului*, așa că eram la curent.

Am putut vedea Lacul Nord așternîndu-se pe fundul cel negru, colo departe, spre marginea dinafară a panoramei ce-o contemplam și împletit cu el printr-un păienjeniș de rîuri de lavă. Prin capacitatea sa individuală părea cu foarte puțin mai respectabil decît clădirea unei școli în flăcări. E drept, era lung cam de vreo nouă sute de picioare și lat de două-trei sute, însă acolo, în împrejurările acelui ceas apărea, firește, cu totul neînsemnat și, pe lîngă toate astea, mai era și atît de depărtat de noi.

Am uitat să spun că vuietul făcut de lava bolborositoare nu este prea mare, auzit așa cum îl auzeam noi, din cuibul nostru, cățărat atît de semeț. Scoate trei sunete distincte: un sfîrîit, un șuierat și un zgomot ca de tuse sau pufăială, iar dacă stai pe buza craterului și închizi ochii, nu e de loc o păcăleală să-ți închipui că luneci la vale pe un fluviu, pe un mare vas cu aburi,

cu presiune joasă, și că auzi șuieratul aburilor în jurul căldărilor, pufăitul supapelor și căderea înspumată a apei în spatele catargului, asupra roților. Mirosul de pucioasă este grozav de puternic, însă nu neplăcut pentru un păcătos.

Am părăsit pavilionul pe la ora zece, pe jumătate fierți, cum se și cuvenea, din pricina arșiței provenite din cuptoarele lui Pele și, înfășurîndu-ne în pături — fiindcă noaptea era răcoroasă — ne-am întors la hotelul nostru.

Capitolul XXX

Lacul Nord — Fîntîni de foc — Rîuri de lavă arzătoare — Reflux.

Noaptea următoare stabilisem să facem o vizită în adîncul craterului, fiindcă voiam să străbatem fundul lui și să vedem Lacul Nord (de foc), care se întinde la două mile distanță, către peretele mai depărtat. După ce s-a lăsat întunericul, am pornit-o la drum cu un grup de cinci-șase oameni, avînd felinare și fiind însoțiți de călăuze localnice.

Am coborît cu băgare de seamă pe o potecă bună să-ți frîngi gîtul, lungă de vre-o mie de pași, scobită într-o fisură despicată în peretele craterului, și am ajuns la fund teferi și nevătămați.

Erupția din seara precedentă își mai pierduse tăria și fundul arăta negru și rece; însă cînd am trecut peste el, ne-am dat seama că era încă fierbinte pentru picioare și era totodată spintecat de crăpături care dădeau la iveală focul ce zăcea dedesubt, licărind răzbunător. O căldare învecinată amenința să se reverse peste marginile ei, ceea ce sporea nesiguranța situației noastre îndoielnice. Astfel, chiar călăuzele au refuzat să ne urmeze în această aventură, și atunci toată lumea a dezertat, afară de un străin numit Marlette. Spunea că mai fusese în crater în vreo duzină de rînduri, în timpul zilei, și credea că și-ar putea dibui și noaptea drumul. Socotea că o fugă de vreo trei sute de pași

ne-ar trece peste partea cea mai fierbinte a fundului, lăsîndu-ne și tălpile de la pantofi întregi. Curajul lui m-a îmbărbătat. Am luat un felinar și am dăscălit pe călăuze să-l atîrne pe celălalt de acoperișul pavilionului, ca să ne slujească drept far în cazul cînd ne-am fi rătăcit; pe urmă ceata a luat-o îndărăt, urcînd peretele prăpastiei, pe cînd Marlette și cu mine am pornit-o în pas alergător. Am gonit-o întins peste fundul fierbinte și peste crăpăturile cele roșii, luînd-o la picior cu mare zor și vioiciune, și am ajuns la lava cea rece nevătămați, însă cu picioarele destul de încinse. Pe urmă am luat lucrurile mai ușor, sărind peste hăuri de-o lărgime tolerabilă și, probabil, fără fund, croindu-ne drum printre pitorești ridicături de lavă, călăuziți de-o încredere nemăsurată. Cînd am ajuns la o distanță bunicică de căldările de foc clocotitor, ni s-a părut că ne aflăm în mijlocul unui deșert mohorît — unde domnea o beznă înăbușitoare — înconjurați de ziduri neguroase, nelămurite, care păreau că se ridică dominatoare pînă la cer. Singura notă înveselitoare din jur o dădeau stelele care scăpărau pe înaltul bolții, deasupra capului nostru.

Deodată Marlette strigă: „Stai!" În viața mea n-am frînat mai iute. L-am întrebat ce se întîmplase. Mi-a răspuns că pierdusem din vedere poteca. Adăugă că nu trebuia să încercăm să mergem mai departe pînă ce n-o găsim din nou, fiindcă eram împresurați de prundișuri de lavă sfărîmată, printre care ne puteam ușor prăbuși la vreo mie de picioare adîncime. M-am gîndit că m-aș mulțumi și cu opt sute și eram gata să afirm acest lucru, cînd Marlette și-a verificat în parte declarația, zdrobind sub picior o pojghiță de lavă și dispărînd pînă la subsuori. A ieșit de-acolo și ne-am dibuit cărarea cu ajutorul felinarului. El zicea că există doar o singură potecă și aceea vag definită. N-am putut-o găsi. La lumina felinarului, suprafața de lavă era otova. Tovarășul meu de drum era însă un om ingenios. Mi-a spus că nu lanterna îi dăduse de veste că ne-am pierdut cărarea, ci *picioarele* lui. Remarcase un scrîșnet ascuțit sub picioare, scos de acele de lavă fină, și cine știe ce instinct îi reamintise că pe potecă

toate aceste ace erau tocite în întregime. Aşa că şi-a pus felinarul la spate, şi a început să cerceteze terenul cu ghetele,în loc de a căuta cu ochii. A fost un act de o înţelepciune rodnică. Prima dată cînd piciorul i-a atins o suprafaţă care nu mai scrîşnea, m-a vestit că poteca a fost regăsită şi după aceea am stat mereu cu urechea la pîndă după sunetul acela sîcîitor, care ne-a avertizat totdeauna la timp.

A fost o hoinăreală lungă, însă pasionantă. Am ajuns la Lacul Nord între orele zece şi unsprezece şi ne-am aşezat pe o uriaşă limbă de lavă suspendată, obosiţi dar satisfăcuţi. Spectacolul ce ni se înfăţişa merita să baţi un drum şi de două ori mai lung decît cel făcut de noi. Dedesubtul nostru se întindea pînă departe, o mare răscolită de foc topit, ce părea de-o vastitate neţărmurită. Văpaia ce venea de pe faţa ei era atît de orbitoare, încît s-a scurs o bună bucată de vreme pînă am fost în stare s-o putem privi cîteva minute în şir. Era ca şi cum te-ai uita la soare, la nămiezi; doar că văpaia nu era chiar atît de albă. De jurîmprejurul malului lacului, la distanţe inegale, se aflau „coşuri de fabrică" înfierbîntate pînă la alb — sau tobe găunoase de lavă, înalte de cîte patru-cinci picioare, prin care ţîşneau puzderie de picături de lavă scînteind de-ţi luau ochii, ace de nestemate, care albe, care roşii, care aurii — un bombardament neîncetat, fascinînd privirea cu splendoarea lui fără seamăn. Gheizerele mai depărtate, sclipind printr-un văl străveziu de vapori, păreau că sînt la o distanţă de mile şi mile, şi cu cît se retrăgeau mai departe şirurile arcuite ale fîntînilor în vîlvătăi, cu atît mai frumoase păreau, parcă desprinse de pe tărîmul zînelor.

Din cînd în cînd, pieptul palpitînd al lacului îşi domolea în mod vădit bătăile, sub nasul nostru, de parcă ar fi strîns puteri pentru cine ştie ce ispravă; iar pe urmă aşa, din senin, un dom roşu de lavă, masiv cît o locuinţă obişnuită, se umfla semeţ ca un balon abia scăpat din mînă; după aceea se crăpa drept în mijloc, şi din miezul lui flutura o dîră de aburi de un verde pal, plutind în sus şi pierind în beznă — fără îndoială că era un suflet care-şi lua zborul către casă,

izbăvit din captivitatea celor veșnic osîndiți. Plonjonul asurzitor al domului, năruit la loc în lac, trimitea puzderie de talazuri învolburate să-i biciuiască malurile, scuturînd temeliile cuibului în care stam aciuați. Încet-încet, o masă desprinsă din limba de lavă suspendată pe care stăteam făcea o tumbă în lac, zdruncinînd împrejurimile ca un cutremur și aruncînd o sugestie, pe care puteai ori s-o iei drept o aluzie, ori să nu-i dai importanță. Noi n-am mai așteptat să vedem care variantă este justă.

La întoarcere ne-am pierdut iarăși drumul și ne-a trebuit mai bine de-o oră ca să dibuim poteca. Ne aflam atunci în punctul din care puteam zări felinarul pus în chip de far la pavilionul nostru, însă l-am luat drept o stea și nu i-am dat nici o atenție. Am ajuns la hotel pe la două noaptea; aproape morți de osteneală.

Kilauea nu se revarsă niciodată peste vastul său crater, însă cînd trebuie să „se despovăreze", străpunge în coasta muntelui o trecere pentru lava sa, și atunci pustiirea ce urmează e înspăimîntătoare. Pe la 1840 și-a ușurat stomacul supraîncărcat și a trimis să alerge pînă jos, la țărmul mării, un larg fluviu de foc care a măturat codrii, păduri, plantații și tot ce-i stătea în cale. Șuvoiul atingea pe alocuri o lățime de cinci mile și o *adîncime de două sute de picioare* iar distanța pe care a călătorit a fost de patruzeci de mile. A rupt din loc și a cărat cu el petice de pămînt măsurînd acri întregi, purtîndu-le la pieptul său ca pe niște plute — cu stînci, copaci și toate celelalte intacte. În timpul nopții văpaia roșie era vizibilă tocmai de la o sută de mile din largul mării, iar la o depărtare de patruzeci de mile, puteai să citești în miez de noapte o pagină frumos tipărită. Atmosfera era otrăvită de vapori sulfuroși și înăbușitoare din pricina cenușii care cădea amestecată cu pietre ponce și tăciuni; nenumărate coloane de fum se înălțau și se împleteau laolaltă, într-un fel de polog răsturnat, care ascundea cerul și scăpăra cu un licăr arămiu, răsfrînt de focurile de jos. Pe ici și colo trîmbe de lavă țîșneau în văzduh la sute de picioare și explodau în rachete cu mii de spițe, care se întorceau pe pămînt sub forma unei ploi stacojii.

Iar în tot acest timp, muntele aflat în chinurile facerii era scuturat de marele fior al Naturii și dădea glas deznădejdii sale prin mugete și prin bubuitul gîtuit al tunetelor subterane.

Pe o rază de douăzeci de mile de-a lungul țărmului, acolo unde lava a intrat în mare, peștii au fost uciși. Cutremurele au pricinuit oarecare pierderi de vieți omenești, și un nemaivăzut reflux a măturat cu talazul său pînă-n inima uscatului, cărînd cu el tot ce găsea în cale și înecînd o seamă de băștinași. Pustiirea produsă de-a lungul drumului străbătut de fluviul de lavă a fost deplină și incalculabilă.

Mai era nevoie doar de un Pompei și un Herculanum la poalele muntelui Kilauea pentru ca istoria erupției să rămînă nemuritoare.

Capitolul XXXI

O reminiscență — Altă poveste cu cai — Cum am călărit un cal de lăptar ieșit la pensie — Un picnic — Vulcanul stins din Holeakala — Comparație cu Vezuviul — O privire dinăuntru.

Am dat o raită călare de jurîmprejurul insulei Havai (drumul întortocheat a făcut ca distanța să ajungă la două sute de mile) și voiajul ne-a prilejuit foarte multă plăcere. Ne-a trebuit mai bine de-o săptămînă ca să ne încheiem călătoria, deoarece caii noștri canaci nu voiau să treacă pe lîngă nici o casă sau colibă fără să se oprească. Nici biciul, nici pintenul, nimic nu izbutea să le schimbe părerea în această privință, așa că pînă la urmă am descoperit că economiseam timpul dacă-i lăsam să-și facă mendrele.

În urma unei anchete, misterul s-a lămurit: băștinașii sînt niște palavragii de te bagă în răcori, încît nu li se întîmplă să treacă de-o casă fără a se trage reciproc de limbă ca să afle ultimele noutăți. Drept urmare, caii lor se învață să privească acest năravr drept o parte esențială a îndatoririlor unui om întreg,

și nu le intră în cap că o ființă își poate dobîndi mîntuirea și fără el.

Dar în cursul unei crize anterioare din viața mea, am ieșit o dată, la o partidă de călărie, cu o tînără aristocrată, pe spatele unui armăsar care tocmai se retrăsese dintr-o îndelungată și onorabilă carieră — în calitate de forță motrice a unei harabale de lăptar — astfel că experiența de față îmi trezea doar o tristă amintire, în loc să mă exaspereze, cum ar fi fost firesc în această împrejurare.

Îmi aminteam acuma cît de pierdut m-am simțit în ziua aceea și cît de umilit; cît de cumplit m-a rușinat faptul de a-i fi strecurat fetei că fusesem dintotdeauna proprietarul acelui cal și că eram deprins cu grandoarea; cum mă mai zbătusem dînd din mîini și din picioare, încercînd să par degajat și chiar vioi, sub apăsarea suferinții care îmi mistuia măruntaiele. Îmi revenea viu în minte cît de blajin și malițios zîmbea fata, fără a mă slăbi cu zîmbetele ei, în vreme ce roșeața care îmi năpădea obrajii fierbinți se cocea, prefăcîndu-mă într-un caltaboș permanent; cum calul trecea de pe o parte a străzii pe cealaltă și aștepta liniștit — din trei în trei case — cîte două minute și jumătate, în timp ce eu îi brăzdam spinarea și îl ocăram în fundul inimii mele; cum încercam să-l opresc de a coti după colțuri și dădeam greș. După aceea mă gîndeam cum mișcasem cerul și pămîntul ca să-l scot din oraș și nu izbutisem; cum străbătusem întreaga așezare, livrînd un lapte imaginar la o sută șaizeci și două de domicilii diferite și cum, în cele din urmă, calul trăsese în fața unui depozit de lapte și refuzase să se clintească de acolo, rotunjind și completînd astfel dezvăluirea serviciilor plebeiene pe care le prestase în viața lui. Îmi mai aminteam de asemeni cum, în mijlocul unei tăceri elocvente am condus-o pe fată acasă; iar cînd mi-am luat rămas bun de la ea, remarca pe care mi-a aruncat-o la despărțire mi-a jupuit sufletul și l-a făcut numai bășici de sus pînă jos. Zicea că armăsarul meu era un animal frumos, capabil și că probabil îmi adusese o mare mîngîiere, pe vremuri — dar că, dacă data viitoare aș lua cu

mine cîteva bonuri de lapte și m-aș preface că le livrez la feluritele lui locuri de popas, s-ar putea ca asta să-i zorească puțin mișcările. După aventura aceea, a intervenit o oarecare răceală între noi.

Într-un ungher al insulei Havai am văzut o cascadă de apă limpede, cu horbote de spumă, săltînd din peretele unei prăpăstii drepte, de la o înălțime de o mie cinci sute de picioare; însă acest gen de decor își găsește aliatul cel mai vajnic mai curînd în aritmetică decît în efectul său spectacular. Dacă cineva dorește să fie atît de înălțat sufletește de un poem al Naturii, făurit din fericita îmbinare a farmecului unor stînci pitorești, al unor depărtări abia întrezărite, al frunzișului, al culorii, al luminilor și umbrelor jucăușe, al apei în cădere, încît să-l podidească lacrimile de-atîta nemaipomenită frumusețe — nu e nevoie să plece din America, spre a-și desfăta ochii cu o experiență asemănătoare. Cascada Curcubeului de la Watkins Glen (N.Y.), de pe traseul liniei ferate Erie, oferă o pildă în acest gen. S-ar cufunda într-o nimicnicie vrednică de plîns un turist încuiat care ar face bilanțul ei aritmetic; dar lăsată să se întreacă pentru cele mai înalte onoruri, numai pe temeiul grației și al frumuseții decorului — fiind scoși din competiție mărețul, augustul și sublimul — ar putea sfida Lumea Veche și pe cea Nouă să producă perechea ei.

În cursul călătoriei noastre, am văzut într-o localitate cîțiva cai născuți și crescuți pe crestele munților, deasupra limitei apei curgătoare. Prin urmare, ei nu băuseră în viața lor din fluidul acela, ci fuseseră dintotdeauna deprinși să-și potolească setea mîncînd frunze acoperite de rouă sau umezite de ploi torențiale. Iar acum îți venea să te prăpădești de rîs văzîndu-i cum adulmecau bănuitori o găleată de apă și cum își vîrau apoi nasul în ea, încercînd *să muște* o bucată de fluid, de parcă ar fi fost un corp solid. Descoperind că era lichid, își scuturau capetele într-o parte și începeau să tremure, să sforăie și să dea felurite semne de spaimă. În cele din urmă, cînd se convingeau că apa era un element prietenos și nevătămător, își vîrau nasul pînă la urechi în găleți, sorbeau

un gît de apă și se apucau *s-o mestece* pe îndelete. Am văzut un om îmboldind, izbind și dînd cu pintenii, vreo cinci-zece minute, într-unul din acești caluți, pînă l-a făcut să treacă peste un pîrîu curgător. Își desfăcea nările, își holba ochii și dîrdîia din cap pînă-n picioare, întocmai cum fac de obicei caii în fața unui șarpe — și, pe cîte îmi dau eu cu socoteala, credea că firul acela care se tîra *era* chiar un șarpe veritabil.

La timpul cuvenit, călătoria noastră a ajuns la capăt, la Kawaehae (pronunțat de obicei To-a-hi — dar, mai înainte de a găsi vreun cusur acestei căznite metode ortografice și de a ajunge la un rezultat atît de modest și neostentativ, hai să scoatem afară silaba *ugh* din cuvîntul nostru *though*[1]). Am făcut voiajul acesta călare pe-un catîr. Am plătit pe el zece dolari la Kau (Kah-oo); adăugînd alți patru ca să-l iau gata potcovit, l-am călărit două sute de mile și pe urmă l-am vîndut cu cincisprezece dolari. Însemn împrejurarea cu o piatră albă (din lipsă de cretă — fiindcă n-am văzut niciodată vreo piatră albă cu care să poată însemna omul ceva, deși, din respect față de antici, am încercat de ajuns de des treaba asta) pentru că pînă-n ziua de astăzi, a fost prima tranzacție strict comercială la care m-am învoit vreodată, ieșind de pe urma ei cu un profit.

Ne-am întors la Honolulu, de unde ne-am îndreptat pe mare spre Maui și am petrecut acolo cîteva săptămîni foarte plăcute. Îmi amintesc încă și acum, cu o senzație de indolentă desfătare, o excursie urmată de un picnic pe care am făcut-o la o romantică rîpă de prin coclaurii aceia, numită Valea Iao. Poteca se întindea de-a lungul malului unui pîrău care susură în fundul unei viroage — era o cărare umbroasă, fiindcă era bine adăpostită sub domurile înverzite ale frunzișurilor. Ici-colo întrezăream un peisaj pitoresc, care dezvăluia cu fiece pas neîncetate schimbări și noi farmece. Pereți perpendiculari, avînd între o mie

---

[1] Se pronunță thou, deci așa cum s-ar citi, aproximativ, dacă s-ar scrie fonetic, adică fără ugh.

și trei mii de picioare înălțime, străjuiau drumul și erau somptuos împănoșați de un frunziș felurit în unele locuri, iar în altele înfășurați în ferigi unduitoare. Zdrențe de nori pribegi își țineau alene umbra peste frunțile lor sclipitoare, punîndu-le ici și colo cîte o pată; mase tălăzuitoare de aburi albi ascundeau culmile în chip de turnulețe, iar sus de tot, departe, aburul împreuna un fundal de colți de stîncă verzi și de conuri lucitoare care se iveau și piereau, prin negurile ce-i învăluiau, asemeni unor insule topindu-se în ceață. Cîteodată perdeaua noroasă cobora pînă ce jumătate din peretele defileului era ascuns, pe urmă se zdrențuia treptat la loc, pînă ce apăreau prin el numai frînturi vaporoase din fațada de ferigi; apoi era măturată în tăria cerului, lăsînd iarăși peretele să primească din plin binecuvîntarea razelor de soare. La răstimpuri, după cum se schimba poziția noastră, bastioane stîncoase ieșeau afară din perete — imitație a ruinelor unor metereze crenelate și a unor turnuri fărîmițate — înveșmîntate în mușchi și încununate cu ghirlande de viță unduitoare, iar cînd pășeam mai departe, se legănau iarăși la loc și se ascundeau încă o dată în frunzișul des. Deodată un colț de stîncă, în strai de verdeață, înalt de-o mie de picioare, ieși la iveală dindărătul unui masiv și se puse de strajă misterelor văii. Mi se păru că, dacă era nevoie de un monument pentru Căpitanul Cook, aci avea unul gata făcut. Atunci, de ce să nu i se eternizeze memoria în locul acela, iar venerabilul ciot de cocotier să fie vîndut?

Dar mîndria de căpetenie a insulei Maui este vulcanul ei mort de la Holeakala — care, tălmăcit pe limba noastră, înseamnă „casa soarelui". Într-o după-amiază ne-am cățărat la vreo mie de picioare înălțime pe coasta acestui colos singuratic; pe urmă am făcut popas, iar a doua zi ne-am cățărat mai sus, străbătînd cele nouă mii de picioare care mai rămăseseră și am ancorat în creștet, unde am făcut un foc de pomină: am înghețat și ne-am prăjit pe rînd, toată noaptea. O dată cu cea dintîi albire a zoriior, ne-am sculat și am văzut lucruri cu totul noi pentru noi. Cocoțați pe o

movilă care domina împrejurimile, am privit cum Natura își dezvăluie tăcutele-i minuni. De ambele laturi, marea ce ne mărginea, se întindea cît zăreai cu ochii; oglinda ei răsturnată părea doar ușor încrețită. Mai jos o vale largă apărea ca o amplă tablă de șah; plantațiile sale de zahăr — de un verde catifelat — alternau cu pătrate golașe, posace și pîlcuri de copaci cu statura pitică, pînă ce ajungeau niște simple smocuri de mușchi. Dincolo de vale se aflau munți grupați pitoresc laolaltă; dar băgați bine de seamă, aveam impresia că la aceste peisaje ne uitam *în sus* — nu că ne aplecam privirea asupra lor. Mi se părea că stăm în fundul unui vas simetric, adînc de zece mii de picioare, cu valea și cu marea, mărginașă, ridicate sus pe cer, deasupra noastră! Era ceva curios; dar nu numai curios, ci chiar apăsător; fiindcă era ca și cum ne-am fi dat degeaba osteneala de a ne cățăra zece mii de picioare spre cer, ca pe urmă să fim nevoiți să ne uităm *în sus* la peisaj. Totuși, am fost nevoiți să ne mulțumim cu ce aveam și să ne împăcăm cît mai bine cu situația — pentru că, orice am fi făcut, nu puteam să tragem peisajele din nori pînă la noi. Mai înainte, cînd am citit o dată despre această nespus de ciudată scamatorie comisă asupra ochiului de către marile înălțimi izolate, am privit chestiunea aceea drept o născocire a fanteziei autorului descrierii.

Am vorbit despre priveliștea dinafară — însă aveam și una înăuntru. Aceasta era alcătuită de craterul mort, căscat, în care, din cînd în cînd, din locul unde eram cocoțați, aruncam bucăți de stîncă, mari cît o jumătate de butoi, privindu-le cum se duc rostogolindu-se în josul costișelor aproape perpendiculare, sărind cîte trei sute de picioare dintr-un salt, stîrnind nori de praf, de cîte ori se izbeau de stînci, făcîndu-se mai mare, pierind în cele din urmă din vedere și trădîndu-și cursa doar prin mici și ușoare rotocoale de praf, spre a se odihni, în fine, pe fundul genunii, la două mii cinci sute de picioare mai jos de locul de unde porniseră! Era o petrecere minunată. Ne-am spetit tot luînd-o iarăși de la capăt.

După cum am atras atenția și mai înainte, craterul Vezuviului este un puț modest, adînc de vreo mie de picioare și cu circumferința de trei mii; cel al vulcanului Kilauea este ceva mai adînc, și are o circumferință de *zece mile*. Dar ce înseamnă oricare din ele două, comparate cu stomacul deșert al lui Holeakala? Nu voi aduce nici o cifră proprie, ci le voi da numai pe cele oficiale — cele ale comandorului Wilkes, din marina S.U.A., care a evaluat craterul și garantează că are o circumferință de *27 de mile!* Dacă ar avea un fund nivelat, ar oferi posibilități pentru o așezare frumoasă, chiar pentru un oraș de mărimea Londrei. Trebuie să fi fost un spectacol pe care merita să-l contempli în vremurile trecute, cînd cuptoarele sale își revărsau slobode mînia.

Deodată nori albi și pribegi sosiră plutind sus de tot, deasupra mării și a văii; pe urmă veniră în perechi și cete; apoi în escadroane impunătoare; treptat, unindu-și forțele, se clădiră solid laolaltă, la o mie de picioare dedesubtul nostru, *astupînd cu desăvîrșire uscatul și oceanul*. Sub privirile noastre nu mai rămăsese nici o urmă *din nimic*, afară numai de o părticică din buza craterului care mărginea culmea pe care stăteam (fiindcă un convoi fantomatic de călători din oștile acelea fulguitoare, venind dinafară, se strecuraseră printr-o spărtură din peretele craterului și umpluseră tot întinsul zării; apoi se adunară, se uniră și se împletiră între ei, pînă cînd genunea fu înțesată pînă la buză cu o ceață luminoasă). Cînd norii fură astfel îngrămădiți, orice mișcare încetă și domni tăcerea. Pînă la capătul zării, leghe după leghe, podeaua de omăt se întindea fără nici o crăpătură — nu netedă, ci în cute rotunjite, cu încrețituri subțiri între ele și avînd risipite, ici și colo, grămezi falnice de arhitectură vaporoasă, ridicîndu-se singure, cu semeție, din cîmpia de rînd: unele la doi pași, altele la o distanță potrivită și altele înviorînd monotonia singurătăților depărtate. Se auzeau puține crîmpeie de conversație, fiindcă scena aceea impresionantă făcea să amuțească de emoție orice grai. Mă simțeam în pielea ultimului om trecut cu vederea de Judecata

de Apoi și lăsat suspendat, la jumătatea cerului, relicvă uitată a unei lumi apuse.

În timp ce fiorul acesta tăcut mă stăpînea încă, la răsărit se arătară solii Învierii ce sta să vie. O căldură crescîndă se răspîndi în văzduh și curînd soarele se ivi și privi peste întinderea norilor, aruncînd bare de lumină arămie de-a curmezișul lor, pătîndu-le cu roșeli cutele și crestele talazurilor, împurpurînd de la un cap la celălalt umbrele dintre ele și făcînd să scînteieze masivele palate și catedrale de aburi, cu o splendoare darnică, în tot soiul de îmbinări și combinații de colorit bogat.

A fost cel mai sublim spectacol la care mi-a fost dat să asist vreodată și cred că amintirea lui îmi va rămîne întipărită pentru totdeauna.

Capitolul XXXII

Un individ ciudat — Un șir de povestiri — Trista soartă a unui mincinos — Dovada nebuniei.

În insula Maui m-am poticnit de un personaj curios. Cu vremea a ajuns să însemne o sîcîială cumplită. Prima dată l-am întrezărit într-un fel de local public din orașul Lahaina. Stătea într-un fotoliu, la capătul opus al încăperii unde ne aflam noi, și timp de cîteva minute se uită la grupul nostru cu interes, ascultîndu-ne spusele cu o atenție de parcă și-ar fi închipuit că ne adresăm lui și ne-am fi așteptat să ne răspundă. L-am socotit drept un străin foarte sociabil. Pe neașteptate, în cursul conversației, am făcut o afirmație oarecare cu privire la un subiect aflat în discuție — și încă am făcut-o cu modestia cuvenită, fiindcă nu era nimic extraordinar într-însa, ci era doar servită ca o ilustrare a unui punct dezbătut. Abia sfîrșisem ce aveam de spus, cînd această persoană a rostit la iuțeală și cu o nerăbdare înfrigurată:

— Ha, păi asta a fost desigur ceva remarcabil, într-un anumit fel, însă trebuia să fi văzut căminul

meu — da, ar fi trebuit să-mi vezi căminul *meu*, domnule! Fum! Să fiu spînzurat dacă — domnule Jones, dumneata *îți* amintești de căminul ăla — *trebuie* neapărat să-ți amintești de căminul acela! Nu, mi-aduc aminte, dumneata nu locuiai pe-atunci prin partea asta a insulei. Eu însă nu-ți spun nimic altceva decît adevărul și să dea Dumnezeu să nu mă mișc de-aici dacă nu trăgea în așa fel fumul, căminul de care-ți vorbesc, încît fumul se strîngea înăuntrul lui în felii și trebuia să-l sap cu un tîrnăcop, ca să-l scot afară! Puteți să zîmbiți dumneavoastră mult și bine, gentlemeni, însă înaltul comisar a luat cu dînsul o brichetă de fum, pe care-am săpat-o sub ochii lui, așa că este cît se poate de lesne să vă duceți și să cercetați singuri cum a fost.

Întreruperea lui a curmat conversația, care și așa începuse să lîncezească, și peste cîteva minute am angajat cîțiva băștinași cu una ori două bărci cu cîrmă cu cumpănă și ne-am dus să asistăm la o grozavă întrecere de scăldat în valurile fluxului.

Peste două săptămîni de la această întîmplare, în timp ce vorbeam într-un cerc de cunoscuți, mi-am aruncat ochii în jur și l-am descoperit pe același ins, străpungîndu-mă cu privirea lui intensă. Am remarcat iarăși cum îi zvîcnesc mușchii și îl tulbură o neliniște înfrigurată de a vorbi. În clipa în care am făcut o pauză, el spuse:

— Vă rog să mă iertați, domnule, vă rog să mă iertați — însă acest fapt poate fi socotit drept remarcabil numai cînd este adus într-o lumină puternică, prin izolare! Pus în contrast cu o împrejurare prin care am trecut în propria mea experiență, faptul devine pe dată un lucru banal. Nu, nu susțin asta — fiindcă nu voi vorbi atît de nepoliticos despre nici un fel de experiență din cariera vreunui străin și mai ales a unui gentleman — dar sînt obligat să spun că n-ați putea și nici n-ați *vrea* să vă mai referiți la acest copac, ca la un copac *mare*, dacă ați fi putut privi, ca mine, uriașul copac rakmatack, din insula Ounaska, în marea Kamciatka. Era un copac care n-avea, domnule, nici măcar cu un deget mai puțin

decît patru sute cincisprezece picioare în diametru! Și să dea Dumnezeu să mor în clipa asta, dacă nu-i așa! A, dar nu trebuie să vă arătați atît de neîncrezători, domnilor; iată-l pe bătrînul căpitan Saltmarsh; dînsul poate să vă spună dacă știu sau nu ce vorbesc. I-am arătat și lui copacul.

Căpitanul Saltmarsh:

— Ei, asta-i bună acum! Las-o mai moale — mai prinde-ți ancora, știi! O lansezi prea tare. Mi-ai promis să-mi arăți copacul ăla de panoramă, asta da; și-am bătut cu dumneata mai bine de unsprezece mile prin cea mai nemernică junglă ce mi-a fost dat să văd în viața mea, umblînd razna după el; însă copacul pe care mi l-ai arătat pîn' la urmă nu era mai mare, jur-împrejur, nici decît un buțoi de bere; și asta o știi prea bine și dumneata, Markiss.

— Poftim, ian auziți-l cum vorbește! Păi *te cred* și eu că bietul copac ajunsese în halul ăla; dar nu ți-am *explicat* de ce? Răspunde-mi, omule, nu ți-am explicat? Nu ți-am spus că tare aș fi ținut să-l fi putut vedea cînd l-am văzut *eu* întîia dată? Cînd te-ai urcat în trăsurica dumitale și mi-ai aruncat tot soiul de ocări și mi-ai spus că te-am cărat cale de unsprezece mile ca să te zgîiești la un puiete, nu ți-am *explicat* că toate echipajele balenierelor din mările nordice tăiaseră lemne din trunchiul acela, de mai bine de douăzeci și șapte de ani? Și nu ți-ai dat părerea că un singur copac nu putea să țină *pe vecie?* Nai-*ba* să-l ia! Să mă tai dacă pricep de ce vrei să ascunzi lucrurile în felul ăsta, încercînd să nedreptățești o persoană care nu ți-a făcut nici un rău!

Nu știu cum, însă prezența acestui om mă făcea să mă simt prost și am fost bucuros cînd, în clipa aceea, sosi un băștinaș ca să ne spună că Muckawow, cel mai sociabil și mai luxos dintre neclintitele căpetenii războinice aflătoare în insule, dorea să-i facem o vizită și să-l ajutăm a se înfrupta dintr-un misionar pe care-l descoperise încălcîndu-i terenul.

Cred că la vreo zece zile după aceea, pe cînd sfîrșeam o declarație pe care o făceam pentru instruirea unui grup de prieteni și cunoștințe, fără nici o pre-

tenție de a emite vreo opinie extraordinară — pe dată, în clipa în care abia-mi ieșise de pe buze ultimul cuvînt, un glas familiar ciripi, zicînd:

— Dar, scumpul meu domn, nu era *nimic* remarcabil cu privire la calul ăla, nici măcar la întreaga împrejurare: nicidecum! Nu am intenția să comit nici un fel de jignire cînd spun asta; însă dumneata n-ai habar de nimica, în chestie de viteză. Ți-ar fi pus Dumnezeu mîna-n cap dacă ai fi putut s-o vezi măcar o dată pe iapa mea Margareta; *ăla* zic și eu animal! Era un fulger, curat fulger! Trap?! Ha, așa ceva nici nu se poate numi trap! Zbura, domnule, zbura! Cum mai era ea în stare să ducă, valvîrtej, un docar! O dată i-am dat drumul — domnule colonel Bilgeweter, *dumneata* desigur că-ți amintești perfect de bine de animalul ăla — i-am lăsat hățurile slobode și i-am dat drumul cu un avans de treizeci (ori să tot fi fost treizeci și cinci) de pași, față de cea mai cumplită vijelie pe care am văzut-o în viața mea! Și ne-a fugărit fără să ne slăbească, optsprezece mile în cap! Așa a fost, pe colinele cele veșnice! Și nu-ți spun decît adevărul gol-goluț, cînd zic că nici o singură picătură de ploaie nu m-a atins — nici *o picătură*, domnule! Și jur că este așa! În schimb, însă, cîinele meu care venea în urma vehiculului a înotat din răsputeri tot drumul.

Timp de o săptămînă sau două am stat mai mult în casă, fiindcă mi se părea că-l întîlnesc pretutindeni pe individul acela și ajunsesem să nu-l mai pot suferi de fel. Dar într-o după-amiază am picat întîmplător peste căpitanul Perkins și prietenii lui și am petrecut de minune. Pe la ora zece s-a nimerit să vorbesc despre un prieten de-al meu, negustor și — fără să fi avut cu adevărat intenția — mi-a scăpat o remarcă; cum că ar fi cam meschin și zgîrcit în ce privește plata muncitorilor săi. Pe loc, printre aburii înălțați de un punci cu whisky fierbinte, aflat pe o masă de la celălalt capăt al încăperii, o voce cunoscută strigă — și pentru o clipă am tremurat, abia înfrînîndu-mi ocările ce stăteau să-mi țîșnească de pe buze.

— Vai, scumpul meu domn, vă expuneți mult cînd vă grozăviți cu *fleacul* ăsta, dîndu-l drept o împrejurare surprinzătoare! Fii binecuvîntat și vîră-te în gaură de șarpe! Păi dumneata ignorezi pînă și ABC-ul meschinăriei! Ești ignorant ca un prunc nenăscut! Ignorant ca doi gemeni nenăscuți! Nu știi absolut *nimic* despre treaba asta! E mai mare păcatul să te vadă cineva, domnule — un străin care știe cum să vorbească și încă atrăgător și cu șart — făcînd aci un tărăboi enorm pe contul unui subiect în privința căruia ignoranța dumitale este cu desăvîrșire umilitoare! Uită-te în ochii mei, dacă ești bun! uită-te în ochii mei și ia seama la ce-ți spun: John James Godfrey, feciorul unor părinți săraci dar cinstiți din satul Mississippi, mi-a fost în copilărie camarad bun, iar mai tîrziu prieten la cataramă. Cerul să-i odihnească în pace sufletul nobil, căci acum a plecat dintre noi. John James Godfrey a fost angajat de către Compania Hayblossom Mining din California ca să pună la cale pentru ea vreo cîteva explozii — băieții aveau obiceiul să-i zică „Societatea Oamenilor Meschini". Ei, și într-o bună zi dă Dumnezeu că forează el o gaură de vreo patru picioare adîncime, vîră într-însa o încărcătură grozavă de pulbere, stă aplecat deasupra ei, scormonind-o cu o rangă de fier lungă de vreo nouă picioare — cînd blestemăția asta scoate o scînteie, aprinde pulberea și zdup! unde mi ți-l azvîrle în văzduh ca pe-o rachetă pe John Godfrey, cu ranga lui cu tot. Ei bine, domnule, a tot urcat așa într-una prin văzduh, mai sus și iar mai sus, pînă s-a văzut ca un băiețaș; și iar a urcat și a urcat, mai sus și tot mai sus, pînă nu s-a mai văzut decît ca o mogîldeață; și n-a mai sfîrșit cu urcatul pînă nu s-a mai văzut decît ca o albină — și pe urmă a pierit din ochii noștri! Pe dată s-a zărit iarăși, arătînd cît o micuță albină prăpădită; și a coborît și a tot coborît din ce în ce mai jos, pînă ce s-a văzut iarăși cît o mogîldeață; și iar mai jos și mai jos, pînă ce-a apărut din nou mare cît un băiețaș; și iar mai jos și mai jos, pînă a fost iarăși cît un om în toată firea; după care el și ranga lui au venit vîjîind pînă jos și au picat exact

în acelaşi loc; şi omul s-a apucat să scormonească şi să scobească şi iarăşi să scobească, de parcă nu s-ar fi petrecut nimic! Acum, află dumneata că sărmanul pîrlit nu lipsise nici de şaisprezece minute; şi totuşi „Compania Oamenilor Meschini“ *îl arse cu o amendă pentru timpul pierdut!*

Am spus că mă doare capul; aşa că m-am scuzat şi m-am dus acasă. Iar în jurnalul meu am trecut „încă o seară stricată“ de către acest agresiv pierdevară. Şi am aşternut pe hîrtie, alături de însemnarea respectivă, şi un blestem fierbinte, ca să-i ţină tovărăşie. Chiar a doua zi mi-am făcut bagajul, pierzîndu-mi cu totul răbdarea — şi am părăsit neîntîrziat insula.

Aproape de la bun început l-am socotit pe omul acesta drept mincinos.

.....

Rîndul de puncte reprezintă un interval de cîţiva ani. La sfîrşitul acestei perioade, opinia pe care am riscat-o în ultima frază a ajuns să fie confirmată în mod îmbucurător şi remarcabil, ba încă de către persoane în întregime dezinteresate. Într-o dimineaţă omul acela, Markiss, a fost găsit spînzurat de o grindă a dormitorului său (cu uşile şi ferestrele ferecate straşnic pe dinăuntru), mort de-a binelea; iar de piept era prins un bileţel scris de mîna sa, rugîndu-şi prietenii să nu bănuiască pe nici o persoană nevinovată că ar avea ceva de-a face cu moartea lui, fiindcă era în întregime făptuită de propria-i mînă. Totuşi juriul a dat uluitorul verdict că decedatul a murit „de mîna vreuneia sau a mai multor persoane rămase necunoscute“! Juraţii au explicat aceasta prin faptul că perfecta consecvenţă a caracterului lui Markiss — de la care nu se abătuse nici cu o iotă, timp de treizeci de ani în şir — se înălţa dominatoare ca o garanţie colosală şi indistructibilă că: orice declaraţie s-ar fi hotărît să facă, ei erau întemeiaţi s-o primească pe dată şi fără nici o şovăială drept *minciună* sfruntată. Ba mai mult încă, şi-au exprimat credinţa că nici nu era mort, aducînd în sprijinul opiniei lor puternica mărturie oferită de propriile sale cuvinte,

precum că *ar fi* mort și l-au implorat pe judecătorul de instrucție să amîne înmormîntarea cît îi va sta în putință, ceea ce s-a și făcut. Astfel că, în climatul tropical din Lahaina, sicriul a stat deschis șapte zile, după care pînă și acel juriu loial n-a mai avut încotro și a trebuit să se dea bătut. Au stat însă și au deliberat încă o dată asupra cazului și și-au schimbat părerea, dînd un verdict de „sinucidere provocată de o rătăcire mintală" — pentru că, spuneau ei cu o deosebită pătrundere, „a pretins că e mort și chiar *era* mort; și ar fi spus el oare adevărul, dacă ar fi fost în toate mințile? *Nu*, domnule!"

Capitolul XXXIII

Întoarcerea la San Francisco — Distracții pe vapor — Mă pregătesc de conferință — Îmi asigur un ajutor prețios — Prima mea încercare — Auditoriul este transportat — „Totul e bine cînd se sfîrșește cu bine."

După o jumătate de an de hoinăreală boierească prin insule, m-am îmbarcat pe un vas care pleca spre patrie și — cu părere de rău — m-am întors la San Francisco. Voiajul a fost încîntător din toate privințele, însă nu s-a remarcat prin nici un incident — doar dacă faptul de-a zace nemișcat, timp de două săptămîni, în mijlocul unei mări stăpînite de-o liniște de moarte, la o mie opt sute de mile de cel mai apropiat petic de uscat, poate trece drept incident. Convoaie întregi de balene se domesticiră pînă într-atît, că zi de zi jucau în jurul vasului, printre marsuini și rechini, fără să arate cea mai mică teamă de noi: le ocheam cu sticle goale, în lipsa unei distracții mai bune. După douăzeci și patru de ore, sticlele acelea zăceau încă în același loc, pe apa ca oglinda, sub nasul nostru — arătînd limpede că vasul nu se urnise tot timpul din loc. Domnea un calm absolut, netulburat de nici o suflare de vînt, iar pe fața mării nu se zărea nici urmă de încrețitură.

O zi întreagă și o parte din noapte, am zăcut atît de aproape de alt vas care plutise în vecinătatea noastră, încît legam conversații cu pasagerii lui, prezentîndu-ne singuri. Astfel am ajuns în relații destul de intime cu oameni de care nu mai auzisem pînă atunci și nici n-am mai auzit, din ziua aceea. A fost de altfel unicul vas pe care l-am văzut, în tot cursul acelui voiaj. Eram în total cincisprezece pasageri și, ca să arăt în ce hal jinduiam după o preocupare și un amuzament, voi menționa că domnii dedicau în fiecare zi o bună parte din timpul lor încercărilor de a sta pe o sticlă de șampanie goală (pusă pe o rînă) și de a trece ca ața prin ochiul acului, fără să atingă puntea cu călcîiele ori să cadă; iar doamnele stăteau în umbra catargului mare și priveau la aceste isprăvi, cu un interes deosebit. Am plutit pe mare cinci duminici; totuși, dacă n-am fi avut la îndemînă un almanah, n-am fi știut niciodată în ce zi a săptămînii sîntem, pentru că toate celelalte zile semănau ca două picături de apă cu duminicile.

Eram iarăși acasă, în San Francisco, fără nici un post și lipsit de mijloace. Mi-am pus creierul la cazne ca să născocesc vreun plan de salvare, și în cele din urmă mi-a trăsnit prin cap să țin o conferință în public! M-am așezat la masă și am scris textul unei conferințe, cuprins de febra unor așteptări pline de nădejde. Am arătat cîtorva prieteni conferința mea, însă au clătinat cu toții din cap cu scepticism. Ziceau că n-o să vină nimeni să asculte și că voi suferi un eșec umilitor. Ziceau că, de vreme ce nu mai vorbisem niciodată în public, oricum aș fi sucit-o și învîrtit-o, tot mi-aș fi pierdut capul rostind-o. Acum îmi pierdusem orice speranță. Dar pînă la urmă redactorul unei publicații m-a bătut pe spate și mi-a spus: „Dă-i drumul". M-a sfătuit: „Închiriază cea mai încăpătoare sală din oraș și pune un dolar intrarea". Îndrăzneala acestei propuneri mă fermecă: însă ea părea a fi plămădită dintr-un aluat lipsit de orice fărîmă de înțelepciune lumească. Proprietarul cîtorva teatre întări povața și spuse că aș putea să capăt

noua și atrăgătoarea lui sală de operă, cu jumătate preț — cincizeci de dolari. Din pură desperare, am angajat una — pe credit, împins de motive suficient de puternice. În trei zile comandasem afișe, bilete și reclame în valoare de o sută cincizeci de dolari și eram cea mai abătută și mai înspăimîntată făptură de pe coasta Pacificului. Nu-mi mai găseam somnul — și vreau să văd și eu omul în stare să doarmă în astfel de împrejurări. Altora ar putea să le pară că-mi ardea de glumă, citind ultimul rînd al afișelor, însă pentru mine situația era jalnică, și scrisesem cuvintele acelea cu o strîngere sinceră de inimă:

Accesul în sală la 7,1/2. Tărăboiul începe la ora 8.

De atunci, rîndul acesta a binemeritat de la patrie pentru serviciile aduse. Agenții de presă l-au împrumutat adesea. L-am văzut chiar atîrnat, la coada unui anunț, spre a le aminti elevilor de școală aflați în vacanță, cînd vor începe din nou cursurile.

Pe măsură ce se tîrau acele trei zile de încordare, nefericirea mea sporea treptat. Vîndusem două sute de bilete printre prietenii mei personali, însă mă temeam că nu vor veni. Conferința, care la început mi se păruse „umoristică", devenea din ce în ce mai uscată și mai aridă, pînă cînd mi se păru că n-a mai rămas nici urmă de haz în ea și regretam că nu puteam să aduc pe scenă un coșciug, transformînd de-a binelea povestea într-o înmormîntare. În cele din urmă am ajuns atît de năuc de panică, încît m-am dus la trei prieteni vechi, giganți ca statură, cordiali din fire și cu glasuri ca o furtună, zicîndu-le:

— Treaba asta are să dea greș fără doar și poate; glumele pe care le-am presărat sînt atît de cețoase și greu de prins, încît nici dracul n-o să le zărească, în vecii vecilor; mi-ar face plăcere dacă ați sta la parter și m-ați ajuta s-o scot la capăt cu fața curată.

Mi-au spus că sînt dispuși să facă asta pentru mine. Pe urmă m-am dus la nevasta unui cetățean care avea popularitate și i-am spus că, dacă se arată înclinați să-mi facă un mare bine, aș fi bucuros dacă ea și cu

soțul ei ar lua un loc de onoare în loja din stînga avanscenei, unde ar putea fi văzuți de întreaga sală. I-am explicat: voi avea nevoie de ajutor și mă voi întoarce spre dînsa zîmbind, ca semnal, cînd voi lansa o glumă obscură. Și atunci am adăugat: „Dumneata să nu mai cercetezi ce și cum, ci să *răspunzi* la solicitare"!

Mi-a făgăduit că va face întocmai. Coborînd în stradă, am întîlnit un om pe care nu-l mai văzusem niciodată. Băuse zdravăn și chipu-i scînteia de zîmbete și bunăvoință. Mi-a spus:

— Mă numesc Sawyer! 'Mneata nu mă cunoști, da' asta nu contează. N-am un cent pe suflet, însă dacă ai ști ce nevoie grozavă am de-un rîs sănătos, mi-ai da un bilet gratis! Ei, haide, ce zici?

— Rîsul dumitale atîrnă de un fir de păr? Adică este critic, sau poți să te pornești *ușor* pe rîs?

Halul în care mă bîiguiam l-a impresionat în așa măsură, încît mi-a furnizat vreo două-trei mostre de rîs care m-au impresionat, fiind tocmai articolul care-mi trebuia. I-am dat un bilet, însărcinîndu-l să stea în al doilea rang de fotolii, în centru, fiind răspunzător de acest sector al sălii. I-am dat instrucțiuni minuțioase asupra metodei după care trebuia să discearnă glumele confuze; iar pe urmă am plecat și l-am lăsat chicotind, împăcat cu sine, la gîndul originalității ideii.

In ultimele trei zile n-am pus în gură nimic — m-am mărginit doar să sufăr. Anunțasem că în cea de a treia zi casa de bilete va fi deschisă pentru vînzarea fotoliilor rezervate. M-am strecurat pînă la teatru, la ora patru după-amiază, ca să văd dacă se făcuse vreo vînzare. Casierul plecase, casa era închisă. A trebuit să înghit în sec, altminteri mi-ar fi sărit inima din piept. „Nu s-a vîndut nimic — mi-am zis în sinea mea — aș fi putut să știu asta dinainte." M-am gîndit să mă sinucid, să mă prefac bolnav, să fug. M-am gîndit serios la aceste soluții, fiindcă eram tare nenorocit și speriat. Dar, firește, a trebuit să alung gîndurile negre și să mă pregătesc a-mi întîmpina soarta. Nu mai puteam aștepta să se facă șapte și

jumătate — voiam să înfrunt grozăvia și să isprăvesc o dată cu ea; fără îndoială că același sentiment îl încearcă mulți oameni ursiți spînzurătorii. La ora șase am luat-o pe niște străzi lăturalnice și am intrat în teatru prin ușa din dos. Mi-am dibuit drumul bîjbîind prin beznă printre șiruri de decoruri de mucava și am ieșit pe scenă. Sala era posomorîtă și tăcută, iar pustietatea ei deprimantă. Am orbecăit iarăși prin beznă, prin culise — și timp de un ceas și jumătate m-am lăsat pradă ororilor închipuirii, cu totul inconștient față de orice se petrecea în juru-mi. După aceea am auzit un murmur, care a crescut mai puternic și tot mai puternic, sfîrșind cu un trosnet, amestecat cu aclamații. Zgomotul era atît de apropiat de mine și de tare, că mi s-a făcut părul măciucă. Urmă o pauză, după aceea alta; deodată încă una și — mai înainte de a ști bine ce-i cu mine — mă aflam în mijlocul scenei, holbîndu-mă la o mare de chipuri, băgat în sperieți de văpaia nemiloasă a luminilor și dîrdîind din toate mădularele de o teroare care părea gata-gata să-mi curme viața. Sala era plină ochi, cu aripi laterale și balcoane cu tot!

Clocotul din inima, creierul și picioarele mele continuă un minut întreg, pînă să pot dobîndi cea mai mică stăpînire asupra mea. Pe urmă am recunoscut pe chipurile din fața mea caritate și prietenie și, încet-încet, mi s-a topit frica și am început să vorbesc. Peste vreo trei-patru minute mă simțeam la largul meu și chiar mulțumit. Cei trei aliați principali ai mei, împreună cu cei trei auxiliari, erau pe aproape, la parter — toți adunați laolaltă, toți înarmați cu măciuci și toți gata să tabere și să măcelărească cea mai pirpirie glumă care și-ar scoate capul. Și de cîte ori se ițea chiar vreo glumă, măciucile lor se abăteau și fețele lor păreau că se despică de la o ureche la alta. Sawyer, a cărui înfățișare inimoasă era zărită tronînd roșiatică în centrul celui de al doilea rang de fotolii, prelua ștafeta și publicul era antrenat frumușel. Niciodată n-au fost răsplătite în chip atît de regesc niște glume de duzină. Pe urmă am lansat un crîmpei de părere serioasă, cu o onetuo-

zitate impresionantă (era pasajul meu favorit) și asistența a ascultat absorbită într-o tăcere care m-a răsplătit mai mult decît orice aplauze. Iar cînd mi-a picurat de pe buze ultimul cuvînt al paragrafului, mi s-a întîmplat să mă întorc și să prind privirea încordată și plină de așteptare a doamnei...; mi-a fulgerat prin minte convorbirea avută cu ea și, în ciuda tuturor sforțărilor mele, am zîmbit. Dînsa a luat zîmbetul meu drept semnalul stabilit și a izbucnit prompt într-un rîs dulce, care a molipsit întreaga asistență: explozia care a urmat a fost triumful serii. Credeam că omul acela cinstit, Sawyer, o să se înăbușe de atîta rîs; cît despre „măciuci", au funcționat ca niște tăvăluguri. Dar biata mea bucățică de patetism a fost ruinată. A fost luată, cu bună-credință, drept o glumă premeditată și încă drept trufandaua serii. Cu înțelepciune, am lăsat să treacă de la mine și să rămînă lucrurile așa.

A doua zi dimineață, toate ziarele mi s-au arătat binevoitoare; mi-am recăpătat pofta de mîncare; am avut bani cu ghiotura. Totul e bine cînd se sfîrșește cu bine.

Capitolul XXXIV

Tîlhari de drumul mare — O întîmplare — O farsă teribilă — Rămas bun, Californie — Din nou acasă — Mari prefaceri — Morala.

Atunci m-am lansat în calitate de conferențiar, cu multă cutezanță. Aveam tot cîmpul de activitate liber, căci conferințele cu intrare plătită erau un lux aproape necunoscut pe piața coastei Pacificului. Presupun că astăzi nu mai sînt atît de rare. L-am luat pe un vechi prieten personal să facă pe impresarul, și vreo două-trei săptămîni în șir am colindat prin Nevada și California și am petrecut de minune. Cu două zile înainte de a conferența în Virginia City, călătorii a două diligențe fuseseră prădați la două mile de oraș. Îndrăzneața faptă fusese săvîrșită chiar la revărsatul

zorilor, de către șase indivizi mascați, care țîșniseră într-un salt de ambele părți ale diligențelor, lipiseră pistoalele de tîmplele surugiilor și ale călătorilor și le porunciseră să se dea jos in corpore. Toată lumea coborîse, iar tîlharii le luaseră ceasurile și banii, pînă la ultimul cent. Pe urmă scoseseră praf de pușcă și sfărîmaseră casele de bani ale poștei, golindu-le de conținut. Căpetenia tîlharilor era un om mic de stat, care vorbea repezit, iar faima purtării lui energice și a întrepidității sale era pe buzele tuturora.

În noaptea ce-a urmat, după ce i-am „instruit" pe locuitorii Virginiei, am hoinărit peste pustia „despărțitoare" și pe Gold Hill la vale, ținînd și acolo o conferință. După ce am sfîrșit conferința, m-am oprit să stau de vorbă cu un prieten și n-am mai pornit îndărăt spre oraș decît abia la ora unsprezece. „Despărțitura" era un teren înalt, viran, ce se întindea între cele două orașe, teatrul a vreo douăzeci de crime și a vreo sută de jafuri făptuite în miez de noapte. În timp ce ne cățăram și coboram pe această înălțime, luminile din Gold Hill piereau din față și rămîneau în spatele nostru; iar bezna nopții cobora, închizîndu-ne în cercul ei mohorît și sinistru. Colac peste pupăză, un vînt tăios mătura locul și ne îngheța trupurile înăduşite, pătrunzîndu-ne pînă la oase.

— Îți spun, nu-mi plac coclaurii ăștia în fapt de noapte, spuse impresarul meu, Mike.

— Ei, oricum, nu mai vorbi atît de tare, i-am răspuns eu. Nu-i nevoie să-i amintești nimănui că ne aflăm pe-aci.

Tocmai în clipa aceea, o siluetă nelămurită se apropie de mine, venind din direcția Virginiei — un om, evident. Veni glonț spre mine și, cînd m-am dat la o parte ca să-i fac loc să treacă, individul mi-a tăiat drumul și mi s-a pus iarăși în față. Atunci am văzut că purta o mască și că-mi vîra ceva în obraz — am auzit un țăcănit și am recunoscut, în conturul vag al obiectului, un revolver. Am împins la o parte țeava armei, zicînd:

— Nu trage!

Individul a exclamat tăios:

— Ceasul! Banii!

Am glăsuit:

— Le poți căpăta cu multă plăcere — însă ia-ți te rog pistolul din obrazul meu. Mă face să dîrdîi.

— Fără multă vorbă! Fă-ncoa' biștarii!

— Desigur — eu sînt...

— Mîinile sus! Să nu care cumva să umbli după vreo armă! Ridică labele sus! Mai sus!

Le-am ținut deasupra capului.

O pauză. Apoi:

— Ai de gînd să ieși o dată cu lozul, ori ba?

Mi-am băgat mîinile în buzunare... zicînd:

— Desigur! Eu...

— Ridică-ți mîinile! Ai poftă să-ți zbor creierii? Mai sus!

Am dus iarăși mîinile deasupra capului.

Altă pauză.

— Ai de gînd să dai banii, ori *nu?* Ha-ha — iarăși? Ridică-ți mîinile! Ei drăcia dracului, grozav ai chef să-ți fac capul chisăliță!

— Păi bine, prietene, eu fac tot ce-mi stă în putință ca să-ți fiu pe plac. Îmi spui să-ți dau banii și cînd întind mîna după ei, pretinzi să ridic mîinile. Dacă ai vrea numai să te... A, nu — te rog, nu trage! Și încă toate șase în mine! Între timp însoțitorul meu o s-o șteargă... Acuma, te rog, fii drăguț și retrage cîteva din revolverele astea de lîngă mutra mea — *te rog, fii bun!* De cîte ori clănțăne unul din ele, îmi sare ficatul în gîtlej! Dacă aveți cumva vreo mamă, oricare din dumneavoastră — sau dacă vreunul din dumneavoastră *a avut* cîndva o mamă, ori o bunică, ori o...

— Ține-ți clanța! *Vrei* să ne dai banii, ori o să trebuiască să te...? Haide, haide, fără șmecherii d-astea! Ridică *mîinile!*

— Gentlemeni — știu că sînteți gentlemeni, după purtarea...

— Tăcere! Dacă vrei să faci pe mucalitul, tinere, află că se găsesc locuri și momente mai potrivite! *Asta* e o treabă serioasă.

— Ați prins miezul opiniei mele. Înmormîntările la care am luat parte, la vremea mea, erau niște comedii vioaie, comparate cu treaba asta. Acum, *eu* unul cred că...

— La naiba cu palavrele tale! Banii — banii! banii! Stai! Ridică-ți mîinile-n sus!

— Gentlemeni, fiți rezonabili. *Vedeți* și dumneavoastră în ce situație delicată mă aflu — hai, *nu* mai puneți pistoalele atît de aproape — simt pînă și mirosul pulberii. Vedeți în ce situație mă aflu. Dacă aș avea patru mîini — ca să pot ține două ridicate și să...

— Strîngeți-l de gît! Puneți-i un căluș! Curățați-l!

— Gentlemeni, *nu* cumva să faceți una ca asta! Pe celălalt individ nu-l păzește nimeni. De ce cîțiva dintre dumneavoastră nu... Aoleu! Dă-l la o parte, te rog! Gentlemeni, vedeți că trebuie să țin mîinile ridicate, așa că nu pot să-mi scot banii — însă dacă ați fi atît de binevoitori și ați vrea să-i scoateți în locul meu, v-aș întoarce serviciul într-o bună zi...

— Percheziționează-l, Beauregard, și închide-i botul cu un glonte, pe loc, dacă mai toacă iar la palavre! Ajută-l pe Beauregard, Stonewall!

Apoi toți trei, în frunte cu scundul lor șef iute ca un sfredel — se puseră pe capul lui Mike și purceseră să-l percheziționeze. Eram atît de întărîtat, încît fantezia mea păcătoasă mă tortura ca să le pun celor doi oameni ce mă păzeau tot felul de întrebări glumețe cu privire la șefii lor, frați buni cu generalii rebeli ai Sudului; însă, ținînd seama de ordinul pe care-l primiseră, era doar o prudență elementară, să-mi țin gura...

După ce mi s-a luat totul — ceasul, banii și o mulțime de mărunțișuri fără valoare — am presupus că sînt liber și, prin urmare, mi-am băgat mîinile amorțite de frig în buzunarele unde sufla vîntul și am început să bat pe loc o horă inofensivă, ca să-mi încălzesc picioarele și să-mi trezesc o fărîmă din curajul ce-mi mai rămăsese; însă pe dată toate pistoalele au fost lipite de capul meu și iarăși răsună ordinul:

— Nu te clinti! Sus mîinile! Și ține-le așa!

L-au trecut și pe Mike alături de mine, dîndu-i ordine stricte de a-și ține și el mîinile ridicate deasupra capului; pe urmă căpetenia tîlharilor zise:

— Beauregard, ascunde-te îndărătul stîncii de colo; Phil Sheridan, tu ascunde-te îndărătul ăleilalte; Stonewal Jackson, treci după tufișul cela de dincolo. Țineți-vă pistoalele ațintite asupra indivizilor ăstora — și dacă își lasă mîinile pînă-n zece minute, sau dacă mișcă măcar un singur deget, descărcați în ei, în plin, toți plumbii.

Pe urmă cei trei pieriră în beznă, către diferitele lor ascunzători, iar ceilalți trei dispărură la vale, pe drumul Virginiei.

Domnea o tăcere deprimantă și un frig jalnic. În realitate toată povestea aceea fusese doar o farsă, iar bandiții erau o ceată de prieteni de-ai noștri deghizați — în timp ce alți douăzeci stăteau ascunși prin jur, la vreo zece pași depărtare de noi, cu urechea la pîndă. Mike avea cunoștință de toată ticluiala și era complice la farsă, însă eu sărmanul de mine n-am bănuit nimic. Pentru mine întîmplarea era de-o autenticitate cît se poate de supărătoare.

După ce am stat vreo cinci minute acolo în mijlocul drumului, ca o pereche de idioți, cu mîinile înălțate și înghețînd de moarte bucățică cu bucățică, interesul lui Mike față de păcăleala aceea începu să pălească. Îmi spuse:

— S-a cam împlinit termenul acum, ei, ce zici?

— Nu, stai locului! Vrei să te pui cu sălbaticii ăia sîngeroși și să-ți rîști capul?

Peste puțin timp, numai ce-mi spuse Mike:

— *Acum*, orice-ai zice, a trecut termenul. Îngheț bocnă.

— Nu-i nimic, îngheață liniștit. Mai bine să înghețiți, decît să-ți duci creierii acasă într-un coș. Poate că, într-adevăr, a *trecut* termenul, însă cum putem ști *noi?* Nu mai am ceas, ca să-ți spun ce oră e. Am de gînd să le las o marjă largă. Mi-am calculat să stau aici cincisprezece minute, sau să mor. Nu te clinti!

În felul acesta, fără să știu, îl făceam pe unul din poznași să fie sătul de afacerea în care intrase. În cele din urmă, cînd mi-am lăsat brațele în jos, ne dureau mușchii de frig și oboseală iar cînd am șters-o de acolo, spaima ce mă stăpînea — că s-ar putea să nu se fi scurs termenul ce ni-l dăduseră și că ne vom trezi ciuruiți de gloanțe dintr-o clipă într-alta — n-a fost suficientă ca să-mi distragă cu totul atenția de la durerile care îmi torturau trupul înțepenit.

Păcăleala acestor prieteni ai noștri, pretinși tîlhari la drumul mare, a fost mai ales o uneltire care s-a întors împotriva lor, fiindcă mă așteptaseră acolo două ceasuri încheiate ca să trec — în frigul din creștetul colinei — și în treaba asta exista foarte puțin haz; erau așa de rebegiți, că le-au trebuit vreo două săptămîni ca să se încălzească la loc.

Pe deasupra, nici o clipă nu-mi trecuse prin cap că mă vor ucide ca să pună mîna pe banii pe care puteau să-i obțină fără vreun gest de nebunie, așa că de fapt nu m-au îngrozit de ajuns de cumplit ca petrecerea lor să merite toată bătaia de cap ce și-o pricinuiseră singuri. Îmi fusese teamă doar ca nu cumva să li se descarce armele, datorită vreunui accident. Însuși numărul lor mare îmi inspirase de la bun început convingerea că nici un strop de sînge nu va fi vărsat cu premeditare.

Nu se arătaseră deștepți: ar fi trebuit să fi trimis doar *un* singur tîlhar de drumul mare, înarmat cu o pușcă de vînătoare cu două țevi, dacă voiau să-l vadă pe autorul acestui volum gonind cît îl țineau picioarele și cățărîndu-se în vîrful unui copac.

Totuși, îmi închipui — stînd și socotind bine pînă la urmă — că tot eu am căpătat cea mai mare porție din păcăleala aceea, ba încă într-un fel neprevăzut, de așazișii tîlhari: fiindcă stînd în bătaia vîntului, în voia frigului, acolo pe „despărțitură“, cum mă aflam leoarcă de nădușeală, am căpătat o răceală care s-a complicat, transformîndu-se într-o boală supărătoare și împiedicîndu-mă de la orice treabă timp de trei luni încheiate, pe lîngă faptul că m-a costat o groază de

bănet aruncat pe reţetele doctorilor. De atunci nu mai joc nici un renghi oamenilor şi, îndeobşte, îmi pierd sărita cînd mi se face vreo farsă.

Cînd m-am întors la San Francisco, plănuisem un voiaj de plăcere în Japonia, iar de acolo mai departe către vest, în jurul lumii; însă dorul de a mai vedea iarăşi locurile natale m-a făcut să mă răzgîndesc. Aşadar am luat o cuşetă pe un vas cu aburi, mi-am luat rămas bun de la cel mai prietenos ţinut şi de la cea mai vioaie şi inimoasă obşte de pe continentul nostru şi am sosit la New York, via istmul Panama, după o călătorie care nu prea aducea a excursie cu picnic, fiindcă pe drum a izbucnit printre noi holera şi îngropam în mormîntul marin cîte două-trei cadavre pe zi.

După îndelungata mea absenţă, locurile natale mi s-au părut un colţ mohorît, pentru că jumătate din copiii pe care îi cunoscusem purtau acum barbete sau favoriţi; prea puţini din oamenii în toată firea cu care fusesem în relaţii rămăseseră la gura sobei, prosperi şi fericiţi: unii din ei pribegiseră spre alte zări, o parte zăceau în temniţă, iar restul fuseseră spînzuraţi. Aceste schimbări m-au mişcat profund, aşa că am plecat şi m-am alăturat frumoasei „Excursii în oraşele Europei", organizată de quakeri, purtîndu-mi povara de lacrimi în ţari străine.

Astfel, după şapte ani de pătimiri, s-a încheiat „o călătorie de plăcere" la minele de argint din Nevada, călătorie care, iniţial, mă gîndeam să ţină doar trei luni. Dar, la o adică, de obicei îmi greşesc calculele cu diferenţe şi mai mari.

MORALA

Dacă cititorul crede că acum totul s-a sfîrşit şi că această carte nu conţine nici un fel de morală, desigur se înşală. Morala volumului de faţă este următoarea: Dacă eşti bun la ceva, stai cuminte acasă şi croieşte-ţi drumul printr-o hărnicie stăruitoare! Dacă însă îţi

dai seama că nu-i nimic de capul tău, atunci pleacă de acasă şi vei găsi de lucru, fie că poftești ori ba. Astfel, încetînd de a mai fi o pacoste, devii chiar o binecuvîntare pentru prietenii tăi, chiar dacă de pe urma acestei operații vor avea de suferit oamenii printre care călătorești.

VIAȚA PE MISSISSIPPI

„CORPUL NAȚIUNII!"

...*Bazinul lui Mississippi e trupul națiunii!* Toate celelalte ținuturi nu-i sînt decît membrele, însemnate și prin ele însele, dar și mai însemnate prin legăturile lor cu valea marelui fluviu. Lăsînd la o parte bazinul Marilor Lacuri, precum și o suprafață de trei sute de mile pătrate din Texas și Noul Mexic, care în multe privințe se integrează cu Mississippi, bazinul acestui fluviu cuprinde cam un milion și un sfert de mile pătrate. Ca întindere este a doua vale mare din lume, nefiind întrecută decît de valea Amazoanelor. Valea îngheţatului Obi se apropie de ea ca suprafață; după ea vine valea fluviului La Plata, atît ca întindere cît și, probabil, ca teren prielnic pentru locuit — cam 8/9 din suprafața văii lui Mississippi; urmează valea lui Ienisei, cu aproape 7/9; Lena, Amur, Hoang-Ho, Yang-Tse-Kiang și Nilul cu 5/9; Gangele cu mai puțin de o jumătate; Indusul cu mai puțin de o treime; Eufratul cu o cincime; Rinul cu o cincisprezecime. Întrece în întindere întreaga Europă, fără Rusia, Norvegia și Suedia [1]. *Ar putea cuprinde Austria de patru ori, Germania sau Spania de cinci ori, Franța de șase ori, Insulele Britanice sau Italia de zece ori.* Concepțiile noastre obișnuite despre bazinurile fluviilor Europei de apus sînt puternic zdruncinate cînd ne gîn-

[1] Aceste cifre se referă la configurația Europei din al treilea sfert al secolului al XIX-lea.

dim la întinderea văii lui Mississippi; tot aşa stau lucrurile şi cu bazinurile sterpe ale marilor fluvii siberiene, cu semeţele podişuri ale Asiei Centrale, sau cu imensitatea mlăştinoaselor Amazoane. Latitudinea, altitudinea şi regimul ploilor — toate acestea laolaltă — fac din fiecare parte a văii lui Mississippi cîte un ţinut în stare să hrănească o densă populaţie. *Ca loc prielnic pentru aşezări omeneşti civilizate, trece cu mult inaintea altora, fiind cel dintîi de pe glob.*

(Din *Catalogul editorului* (Editor's table), *Harper's magazine*, februarie 1863.)

Capitolul I

FLUVIUL ŞI ISTORIA LUI

Mississippi este un fluviu pe care într-adevăr face să-l cunoşti. Nu e un fluviu oarecare, ci dimpotrivă, un fluviu vrednic de luare-aminte în toate privinţele. Împreună cu Missouri, afluentul lui cel mai de seamă, el este cel mai larg fluviu din lume — avînd patru mii trei sute de mile. Trebuie să spun că este totodată şi cel mai întortocheat fluviu din lume, de vreme ce, într-una din părţile cursului său, are nevoie de o mie trei sute de mile spre a străbate aceeaşi distanţă pe care — luînd-o de-a dreptul — ar străbate-o în şase sute şaptezeci şi cinci de mile. Are de trei ori mai multă apă decît Sfîntul Laurenţiu, de douăzeci şi cinci de ori cît Rinul şi de trei sute treizeci şi opt de ori cît Tamisa. Nici un fluviu nu are un bazin de alimentare atît de larg; el îşi trage apele din douăzeci şi opt de state şi teritorii[1] — din Delaware, de pe coasta Atlanticului şi din toată regiunea cuprinsă între acesta şi Idaho, aşezat pe povîrnişul Pacificului — desfăşurîndu-se pe patruzeci şi cinci de grade longitudine. Mississippi primeşte şi duce către golf debitul de apă de la cincizeci şi patru de afluenţi navigabili cu vaporul,

---

[1] *Teritoriu* — ţinut cu drepturi mai mici decît ale unui stat (în sistemul politico-administrativ al S.U.A.).

precum și de la alte cîteva sute de afluenți accesibili pentru ceamuri și bărci cu chilă. Suprafața bazinului său de alimentare este cît și suprafețele Angliei, Țării Galilor, Scoției, Irlandei, Franței, Spaniei, Portugaliei, Germaniei, Austriei, Italiei și Turciei laolaltă; și aproape toată această uriașă regiune este fertilă. Iar valea propriu-zisă a lui Mississippi este chiar neobișnuit de rodnică.

Demn de menționat este și faptul că fluviul nostru, în loc de a se lăți către gură, se îngustează; devine mai strîmt și mai adînc. De la confluența cu Ohio pînă la un punct situat cam la jumătatea drumului către ocean, lățimea lui medie nu depășește o milă, în perioadele de creștere maximă a nivelului apei. De acolo și pînă la mare, lățimea i se micșorează treptat, pînă ce — la „Trecători", mai sus de gură — scade pînă la aproape o jumătate de milă. La confluența cu Ohio, adîncimea fluviului Mississippi este de optzeci și șapte de picioare; ea crește apoi mereu, atingînd o sută douăzeci și nouă de picioare, cu puțin mai sus de gură.

Un alt fapt care merită să fie luat în seamă este diferența dintre creșterea și scăderea nivelului apei, nu în partea superioară a fluviului, ci în cea de jos. Pînă pe la Natchez (situat la vreo trei sute șaizeci de mile mai sus de gură) creșterea este destul de uniformă, atingînd cam cincizeci de picioare. Dar la Bayou la Fourche fluviul crește numai cu douăzeci și patru de picioare; la Noul Orleans numai cu cincisprezece și, în sfîrșit, chiar la vărsare, doar cu două și jumătate.

Un articol apărut în *Times-Democrat* — publicație din Noul Orleans — întemeindu-se pe rapoartele unor ingineri pricepuți, arată că fluviul varsă anual patru sute șase milioane de tone de mîl în golful Mexic; ceea ce ne aduce aminte de porecla — cam tare — dată fluviului Mississippi de către căpitanul Marryat: „Marea Hazna". Dacă acest mîl s-ar întări, din el ar putea ieși o masă cu suprafața de o milă pătrată și cu înălțimea de două sute patruzeci și unu de picioare.

Mîlul astfel depus face ca uscatul să înainteze treptat, dar numai treptat. Într-un răstimp de două sute

de ani — cît s-a scurs de cînd fluviul și-a luat locul în istorie — uscatul nu a înaintat nici o treime de milă.

Părerea oamenilor de știință este că gura ar fi fost pe vremuri la Bâton Rouge, unde încetează dealurile; iar cele două sute de mile de uscat, care se întind astăzi de acolo și pînă la golf, ar fi fost aduse de fluviu. Astfel putem afla destul de lesne vîrsta acestei bucăți de uscat — care trebuie să fie de vreo sută și douăzeci de mii de ani. Totuși ea este cu mult cea mai tînără bucată de uscat de prin acele părți.

În sfîrșit, Mississippi mai prezintă interes și prin tendința lui de a face salturi uriașe: el își sapă pe alocuri cîte o nouă albie îngustă, croindu-și drum direct și scurtîndu-și astfel cursul. Nu o dată și l-a scurtat cu treizeci de mile dintr-o singură săritură!

Aceste salturi au produs pe alocuri efecte curioase: ele au făcut ca diferite orașe de pe țărm să se trezească deodată în plin district rural, ridicînd apoi dune de nisip și păduri înaintea lor. Orașul Delta se afla la trei mile mai jos de Vicksburg; o tăietură recentă a fluviului i-a schimbat cu totul așezarea, și acum Delta este la *două mile mai sus* de Vicksburg.

Ambele orașe, aflate odinioară pe malul fluviului, s-au pomenit astfel în interior. O „prescurtare" ca aceasta poate schimba, după bunul ei plac, atît hotarele cît și legiuirile: de pildă, un om trăiește astăzi în statul Mississippi; peste noapte fluviul face un salt și a doua zi omul nostru se trezește, cu pămînt cu tot, pe malul celălalt al fluviului, în cuprinsul statului Louisiana și supus legilor acestuia! Dacă s-ar fi întîmplat pe vremuri una ca asta, în cursul superior al fluviului, ar fi mutat un sclav din Missouri în Illinois, făcîndu-l om liber.

Mississippi nu-și modifică albia numai prin retezări; uneori își schimbă bîrlogul *în întregime*, adică se dă în lături cu totul. La Hard Times, în Louisiana, fluviul e cu două mile mai la apus de locul în care se afla pe vremuri. Ca urmare, punctul în care era situată inițial această localitate nu mai este cîtuși de puțin în Louisiana, ci pe malul celălalt al fluviului, în statul Mississippi. *Aproape întreaga porțiune de o mie trei*

sute de mile din cursul vechiului Mississippi — străbătută de La Salle cu luntrile lui acum două sute de ani — este astăzi pămînt uscat și tare. Fluviul se află în unele locuri la dreapta față de cursul inițial, iar în altele la stînga.

Nămolul cărat de Mississippi clădește, pe încetul, noi porțiuni de uscat spre vărsarea lui; însă aici valurile mari ale golfului îi zădărnicesc în mare parte munca. În schimb această muncă este foarte rodnică sus, în locuri mai bine apărate; de pildă, insula Profetului avea — acum treizeci de ani — o suprafață de o mie cinci sute de acri; de atuncea fluviul i-a adăugat încă șapte sute de acri.

Dar destul pentru moment cu aceste ciudățenii ale marelui fluviu; de altfel, în paginile care urmează vom mai întîlni și altele.

Să lăsăm deoparte geografia fizică a lui Mississippi și să vorbim puțin despre istoria lui. Ne vom ocupa pe scurt — în cîteva capitole — de prima lui epocă, de amorțeală, precum și de a doua, ceva mai vioaie; epoca lui de maximă înflorire și activitate va constitui subiectul unui mare număr din capitolele următoare; iar restul cărții va fi consacrat epocii relativ liniștite din timpurile noastre.

Oamenii și cărțile obișnuiesc să folosească atît de mult — pe drept și pe nedrept — cuvîntul „nou", în legătură cu țara noastră, încît impresia pe care o căpătăm de timpuriu și cu care rămînem pînă la moarte este că la noi nu există nimic vechi. Știm, firește, că în istoria americană sînt unele date relativ vechi; dar cifrele goale nu dau o idee justă, nu reușesc să înfățișeze clar minții noastre intervalul de timp pe care îl reprezintă ele. A zice că De Soto —primul alb care a ajuns la Mississippi — l-a văzut în 1542 este o observație care constată un fapt, fără să-i dea o interpretare: este ca și cum ai vrea să redai un apus de soare prin măsurători astronomice și să-i descrii culorile prin numirile lor științifice; urmarea este că ai faptul abstract al apusului de soare, dar nu poți vedea apusul. Mai bine ar fi fost să-l fi zugrăvit.

Anul 1542, în sine, înseamnă puțin ori nimic pentru noi; dar cînd grupezi în jurul lui un mănunchi de date

și fapte istorice apropiate, el capătă mai multă perspectivă și culoare; iar atuncea îți dai seama că aceasta este una din cele mai importante date americane în ce privește vechimea.

De pildă, în momentul în care Mississippi a fost văzut pentru prima oară de un alb, se scursese mai puțin de un sfert de veac de la înfrîngerea lui Francisc I la Pavia; de la moartea lui Rafael; de la moartea lui Bayard — cavalerul *„sans peur et sans reproche"*; de la izgonirea Cavalerilor Ospitalieri din Rodos de către turci; și de la afișarea celor Nouăzeci și cinci de Teze, actul prin care începe Reforma. În clipa în care De Soto a văzut fluviul, Ignațiu de Loyola era un nume necunoscut; Ordinul Iezuiților nu avea nici un an vechime; iar pictura lui Michel Angelo *Judecata de apoi* nu se uscase încă pe peretele Capelei Sixtine; Maria, regina Scoției, nu se născuse încă, dar avea să se nască înainte de sfîrșitul anului. Caterina de'Medici era copil mic; Elisabeta a Angliei nu împlinise nici zece ani; Calvin, Benvenuto Cellini și împăratul Carol Quintul erau în culmea gloriei, și fiecare din ei înscria în istorie pagini deosebite, după cum deosebite erau și personalitățile lor. Margareta de Navarra scria tocmai *Heptameronul* și cîteva cărți religioase; cel dintîi supraviețuiește, celelalte sînt uitate — căci istețimea și lipsa de rușine asigură uneori nemurirea unei opere literare mai curînd decît evlavia. Morala ușuratică, de curte, și nesăbuitele moravuri cavalerești erau în floare, iar întrecerile și turnirurile alcătuiau distracția obișnuită a distinșilor domni din înalta nobilime, care erau mai deprinși cu spada decît cu abecedarul, în timp ce doamnele respective se pasionau după religie, iar categorisirea progeniturii lor în moștenitori cu drepturi depline sau moștenitori „cu numele"[1] era ocupația lor preferată. De fapt, religia se afirma pretutindeni cu o deosebită tărie: Consiliul din Trent fusese convocat; inchiziția spaniolă frigea, schingiuia și ardea în voie; pretutindeni, pe continent, națiunile erau convinse, prin foc și sabie, să ducă o

[1] Care moșteneau numai titlul, nu și averea.

viață cucernică; în Anglia, Henric al VIII-lea desființase mănăstirile, îl arsese pe rug pe Fisher și pe alți doi-trei episcopi, și pusese de fapt bazele Reformei Anglicane și haremului lui totodată. În momentul în care De Soto ajunsese pe malurile lui Mississippi, mai erau doi ani pînă la moartea lui Luther; unsprezece pînă la arderea pe rug a lui Servetus; treizeci de ani pînă la măcelul din noaptea Sfîntului Bartolomeu; Rabelais nu-și publicase încă opera; Don Quijote nu fusese scris; Shakespeare nu se născuse, și mai trebuia să se scurgă o întreagă sută de ani pînă să audă englezii de numele lui Oliver Cromwell.

Fără îndoială că descoperirea fluviului Mississippi este o dată memorabilă, care zdruncină părerea — îndeobște răspîndită — că tot ce e american trebuie să fie neapărat acoperit de poleiala strălucitoare a noutății. Ea dă țării noastre o respectabilă înfățișare de rugină și vechime.

De Soto abia a zărit fluviul; apoi a murit și a fost înmormîntat în el de către preoții și soldații săi. Ar fi fost de așteptat ca preoții și soldații să exagereze, înmulțind cu zece dimensiunile fluviului — după obiceiul spaniolesc din vremurile acelea — și în felul acesta să determine și alți aventurieri să pornească pe dată la explorarea lui. Însă istorisirile lor, cînd se întoarseră acasă, nu stîrniră curiozitatea nimănui. Mississippi rămase necercetat de către albi vreme foarte îndelungată, lucru ce pare de necrezut în zilele noastre, cînd setea de acțiune e atît de mare. Putem întrucîtva „întrezări" cu mintea acest răstimp, împărțindu-l în chipul următor: după ce De Soto a zărit fluviul, s-a mai scurs aproape un sfert de veac pînă cînd să se nască Shakespeare, care a trăit la rîndul lui mai bine de jumătate de veac și pe urmă a murit. Și după ce zăcuse el în mormînt mult mai mult decît o jumătate de veac, *al doilea* alb a văzut Mississippi. În zilele noastre nu lăsăm să treacă o sută treizeci de ani între apariția unei minuni și cercetarea ei amănunțită. Dacă ar descoperi cineva un pîrîiaș în părțile din apropierea Polului Nord, Europa și America ar porni cincisprezece expediții costisitoare într-acolo: cea dintîi să cerceteze

pîrîiașul, iar celelalte paisprezece să umble una după alta...

De mai bine de o sută și cincizeci de ani se statorniciseră așezări omenești de albi pe coastele americane ale Atlanticului. Acești oameni se aflau în *strînsă legătură* cu indienii: la miazăzi spaniolii îi jefuiau, îi măcelăreau, îi robeau și îi botezau; ceva mai sus, englezii le vindeau șiraguri de mărgele și țoale în schimbul unei plăți, și le dăruiau civilizație și rachiu pe gratis; iar în Canada, francezii îi învățau puțină carte, propovăduiau creștinismul și atrăgeau populații întregi, mai întîi la Québec și apoi la Montréal, pentru a cumpăra blănuri de la ele. Desigur că în aceste condiții diferitele grupuri de albi trebuie să fi auzit de apa cea mare din Far West[1]; și,într-adevăr, auziseră vag de ea — dar atît de vag și de nedeslușit, încît cursul, mărimea și așezarea ei de-abia dacă puteau fi ghicite. Dacă n-ar fi fost decît taina în sine, ea tot ar fi trebuit să ațîțe curiozitatea și să îndemne oamenii la explorarea fluviului. Dar nu s-a întîmplat așa. Pesemne nimeni nu dorea un fluviu ca acesta, nimeni nu avea nevoie de el, nimeni nu era curios să-l vadă; așa că vreme de un veac și jumătate Mississippi a rămas în uitare și netulburat. În momentul în care De Soto l-a găsit, el nu umbla după un fluviu și nici nu-i trebuia așa ceva; ca urmare, el nu l-a prețuit și nici măcar nu i-a acordat vreo atenție deosebită.

Dar pînă la urmă, francezului La Salle i-a venit ideea să caute fluviul și să-l exploreze. Așa se întîmplă totdeauna cînd un om este pătruns de o idee mare și neluată în seamă pînă atunci: ies deodată la iveală o mulțime de oameni înflăcărați pentru aceeași idee. Așa s-a întîmplat și de data aceasta.

Firește că se pune întrebarea: de ce oamenii aceștia aveau acum nevoie de fluviu, cînd nimeni nu-l dorise în timpul celor cinci generații de mai înainte? După cît s-ar părea, la această dată tîrzie ei socoteau că aflaseră mijlocul de a-l face folositor; căci ajunseseră

[1] Vestul Îndepărtat.

să creadă că Mississippi se vărsa în golful Californiei, făcînd astfel cu putință scurtarea căii dintre Canada și China. Mai înainte ei își închipuiseră că Mississippi se varsă în Marea Virginiei, adică în Atlantic.

Capitolul II

FLUVIUL ȘI EXPLORATORII LUI

La Salle însuși a solicitat anumite înalte privilegii și ele i-au fost acordate cu mărinimie de către îngîmfatul Ludovic al XIV-lea. Privilegiul cel mai de seamă fu acela de a explora pămîntul în lung și-n lat, de a clădi forturi și de a le delimita cu pietre de hotar, spre a le da apoi plocon regelui; toate acestea pe propria sa cheltuială; în schimb, căpătă oarecare mici foloase de un fel sau altul, printre care monopolul pieilor de bizon. La Salle își irosi cîțiva ani și aproape toți banii, făcînd primejdioase și chinuitoare călătorii între Montréal și un fort pe care îl clădise pe Illinois, mai înainte de a izbuti, în sfîrșit, să-și pregătească în așa fel expediția, încît să poată porni către Mississippi.

Iar în același timp, alții avuseseră mai mult noroc. În 1673, negustorul Joliet și preotul Marquette străbătură regiunea și ajunseră pe malurile fluviului Mississippi. Ei merseră pe calea Marilor Lacuri; de la Green Bay o porniră în luntre pe rîurile Fox și Wisconsin. Marquette făcuse legămînt solemn — de ziua Imaculatei Concepțiuni — că dacă Preacurata Fecioară îi va ajuta să descopere fluviul cel mare, el îl va boteza *Conception*, în cinstea ei. El se ținu de cuvînt. În vremurile acelea, toți exploratorii călătoreau cu un sobor de preoți după ei. De Soto avea cu el douăzeci și patru. La Salle avea și el cîțiva. Expedițiile erau adesea lipsite de hrană și nu le-ajungea nici îmbrăcămintea, dar nu se întîmpla niciodată să le lipsească odăjdiile și cele necesare pentru liturghie; și erau

totdeauna gata, după cum glăsuiește una din ciudatele cronici ale vremii, „să arate sălbaticilor primejdia iadului“.

La 17 iunie 1673, luntrele lui Joliot și Marquette, precum și a celor cinci tovarăși ce ascultau de ei, ajunseră la confluența Wisconsinului cu Mississippi. Domnul Parkman zice: „În fața lor, un rîu lat și repede le tăia calea, curgînd pe la poalele unor mîndre înălțimi acoperite cu pădure deasă“. Apoi continuă: „Îndreptîndu-se către miazăzi, ei vîsliră la vale pe fluviu, prin ținuturi pustii, pe unde nu călcase picior de om“.

Un pește uriaș, zis „pisica de mare“, se izbi de luntrea lui Marquette și îl băgă în sperieți; dar lucrul era de așteptat, căci indienii îl preveniseră că era o călătorie nebunesc de îndrăzneață și că i-ar putea fi chiar fatală, deoarece în apa aceea se afla un demon „al cărui răget putea fi auzit de la o mare depărtare, și care avea să-i scufunde în genunea în care sălășluia“. Am văzut și eu un pește mare de Mississippi, lung de peste șase picioare și cîntărind două sute cincizeci de funți; iar dacă peștele lui Marquette era pereche cu acela, desigur că el avea dreptate să creadă că i se arătase certărețul demon al fluviului.

În sfîrșit începu a se ivi bizonul, păscînd în turme pe pajiștile mari care se întindeau în acele vremuri pe țărmurile fluviului. Marquette descrie căutătura fioroasă și nătîngă a bătrînilor bivoli care se uitau la venetici printre mițele de păr care le acopereau ochii.

Călătorii se mișcau cu băgare de seamă.

La căderea nopții trăgeau la țărm și făceau focul spre a-și găti cina. Apoi îl stingeau, se urcau iar în luntre, vîsleau ceva mai departe și ancorau în larg, punînd un om de strajă pînă dimineața.

Așa făcură zi după zi și noapte după noapte; iar după două săptămîni, ei nu zăriseră încă nici o ființă omenească. Fluviul era pe atunci un loc de o sălbăticie care te înspăimînta. Și tot așa este și acuma, în cea mai mare parte a lui.

Dar după o jumătate de lună dădură — într-o bună zi — peste urme de pași omenești, în noroiul malului de apus. O întîmplare ca a lui Robinson Crusoe, care și acuma te zgîlțîie ca un curent electric, cînd dai de ea într-o gravură. Fuseseră avertizați că indienii din lumea fluviului erau tot atît de fioroși și de cruzi ca și demonul fluviului, și că nimiceau pe toți noii-veniți, fără a aștepta să fie atacați. Și totuși Joliet și Marquette porniră pe uscat după cei ce lăsaseră urmele. Îi aflară îndată și fură bine primiți și bine ospătați — dacă a fi întîmpinat de către o căpetenie indiană, care și-a scos de pe el și cea din urmă zdreanță ca să fie mai arătos, înseamnă a fi primit bine; și dacă a fi îndopat cu pește, cu terci de ovăz și vînat de tot soiul, din care nu lipsea nici carnea de cîine, și a-ți fi vîrîte în gură toate acestea cu degetele neînmănușate ale indienilor înseamnă a fi ospătat bine! Dimineața, căpetenia împreună cu șase sute din oamenii tribului său îi întovărăși pe francezi pînă la fluviu și își luă prietenește rămas bun de la ei.

Pe stîncile care se înalță mai sus de orașul Alton de astăzi, ei găsiră niște picturi indiene grosolane și ciudate a căror descriere o și făcură. La o mică depărtare, mai jos, „un puhoi de nămol galben se năpustea cu furie de-a curmezișul cursului liniștit și albastru al lui Mississippi, clocotind, zbuciumîndu-se și mînînd în goana lui bușteni, crăci și copaci întregi dezrădăcinați“. Acolo era gura lui Missouri, „acel rîu sălbatic“ care, „coborînd pe drumul lui nebunesc printr-un ținut necunoscut și barbar, își vărsa undele tulburi în sînul pașnicului său frate“.

Curînd trecură de gura lui Ohio; depășiră întinderi acoperite cu stufărișuri și se luptară cu țînțarii; plutiră la vale zile întregi, străbătînd tăcerea adîncă și singurătatea fluviului, moțăind în peticul de umbră al unor corturi ca vai de lume și înăbușindu-se de căldură. Se întîlniră și făcură schimb de amabilități cu altă ceată de indieni. În sfîrșit, ajunseră la gura rîului Arkansas (cam la o lună de mers de la locul lor de plecare), unde un trib de sălbatici, scoțînd

strigăte de război, ieși cu grămada în întîmpinarea lor, cu gînd să-i ucidă. Dar ei se rugară Sfintei Fecioare să-i ajute; și astfel, în loc de luptă, se încinse o petrecere cu multe palavre și taclale plăcute.

Ei „dovediseră" — spre mulțumirea lor — că Mississippi nu se vărsa în golful Californiei și nici în Atlantic. Credința lor era că se vărsa în golful Mexicului. La înapoiere duseră vestea cea mare în Canada.

Dar părerea cuiva nu constituie o dovadă pentru ceilalți. Îi era dat lui La Salle să aducă această dovadă. El fu nevoit să zăbovească din cauza unui șir întreg de împrejurări potrivnice, dar pînă la urmă reuși să-și pornească expediția — către sfîrșitul anului 1681. În toiul iernii, el și cu locotenentul său, Henry de Tonti, feciorul lui Lorenzo Tonti — cel care a creat „tontina"[1] — plecară în jos pe Illinois, cu un alai de optsprezece indieni aduși din Noua Anglie și cu douăzeci și trei de francezi. Coborîră în jos, înșiruiți pe rîul înghețat și trăgînd după ei luntrele pe sănii.

La lacul Peoria dădură de apă curgătoare și vîsliră către Mississippi, îndreptîndu-se spre miazăzi. Străbătură întinderi de apă ce cărau la vale sloiuri de gheață; trecură de gura lui Missouri, trecură și de gura lui Ohio „și, plutind pe lîngă întinderile pustii ale mlaștinilor înconjurătoare, traseră la mal la 24 februarie, lîngă Third Chickasaw Bluffs[2]", unde se opriră și ridicară fortul Prudhomme.

„Din nou — zice domnul Parkman — se urcară în luntre, și pe măsură ce își continuau îndrăzneața înaintare, li se dezvăluia tot mai mult taina lumii noi. Și în același timp pătrundeau tot mai adînc în împărăția primăverii. Soarele care se străvedea printr-o ușoară ceață, aerul cald și toropitor, frunzișul proaspăt, mugurii care dădeau în floare, toate acestea vesteau trezirea firii."

---

[1] Un fel de asociație de ajutor mutual.
[2] Rîpele Chickasaw.

Zile întregi plutiră la vale, urmînd marile cotituri ale fluviului la umbra pădurilor dese, și ajunseră cu timpul la gura rîului Arkansas. La început fură salutați de băștinașii din partea locului — așa cum fusese salutat și Marquette — prin răpăitul tobelor de război și prin ridicarea armelor. Sfînta Fecioară potolise spiritele în cazul lui Marquette; iar luleaua păcii făcu acum același lucru pentru La Salle. Omul alb și omul roșu bătură palma și stătură de vorbă timp de trei zile. Apoi, în admirația sălbaticilor, La Salle înălță o cruce cu armele Franței pe ea și luă în stăpînire întreaga regiune pentru rege — după obiceiul pașnic de atunci — în timp ce preotul consfințea cu evlavie această tîlhărie printr-un cîntec de slavă. Cu dorința fierbinte de a-i mîntui, el explică sălbaticilor „prin semne" tainele credinței, despăgubindu-i astfel prin bunuri făgăduite în ceruri de cele sigure de pe pămînt, de care fuseseră chiar atunci despuiați. Și tot prin semne, La Salle stoarse de la acești copii neștiutori ai codrilor, recunoașterea supunerii credincioase către Ludovic cel Putred de peste apă. Și nimeni nu zîmbi la auzul unor asemenea ironii.

Aceste isprăvi se petreceau pe locul viitorului oraș al lui Napoleon, Arkansas, și tot acolo fu ridicată, pe malurile marelui fluviu, cea dintîi cruce a jecmănirii. Călătoria de descoperiri a lui Marquette și Joliet se încheiase în același ținut, locul viitorului oraș al lui Napoleon. Cu mult înainte, în vremuri depărtate, De Soto își aruncase privirea asupra fluviului tot în același punct — locul viitorului oraș al lui Napoleon, Arkansas. Prin urmare, trei din cele patru evenimente memorabile în ceea ce privește descoperirea și cercetarea marelui fluviu sînt legate întîmplător de unul și același loc. Este o foarte ciudată potrivire, dacă stai să te gîndești la ea. Franța a pus stăpînire pe această întinsă țară în locul unde s-a ridicat viitorul oraș al lui Napoleon; și în curînd Napoleon însuși va trebui s-o dea din nou îndărăt, dar nu s-o restituie stăpînilor ei de baștină, ci moștenitorilor albi ai acestora.

Călătorii își urmară expediția, poposind ici și colo. Trecură de locurile — devenite de atunci istorice — ale Vicksburgului și ale „Marelui Golf“ și vizitară un impunător monarh indian din ținutul Tèche, a cărui cetate de scaun era o așezare temeinică, de case clădite din cărămizi uscate la soare și amestecate cu paie — case mai bune decît multe care se găsesc astăzi pe acolo. Casa căpeteniei cuprindea o încăpere pentru întruniri, de patruzeci de picioare pătrate; monarhul îl primi pe Tonti cu mare alai, fiind înconjurat de șaizeci de bătrîni înveșmîntați în straie albe. În oraș se afla un templu cu un zid de chirpici împrejur, împodobit cu țeste de dușmani jertfiți soarelui.

Călătorii vizitară pe indienii din tribul Natchez, lîngă orașul care astăzi poartă același nume, unde dădură de un „despotism religios și politic, o clasă privilegiată coborîtoare din soare, un templu și un loc sacru“. Trebuie să fi fost pentru ei ca o întoarcere acasă; de fapt, aici era ca și acasă, ba chiar cu un avantaj pe deasupra: lipsea Ludovic al XIV-lea.

Peste cîteva zile — care trecură cu repeziciune — La Salle stătea la umbra crucii jafului, la locul de întîlnire al apelor din Delaware, din Itasca și din șirul munților ce închideau calea spre Pacific — cu apele golfului Mexic. Sarcina lui era îndeplinită; minunea era săvîrșită. Domnul Parkman încheie astfel fermecătoarea sa istorisire!

În acea zi, regatul Franței primi pe pergament un uimitor adaus: cîmpiile roditoare ale Texasului și întinsul bazin al fluviului Mississippi, de la izvoarele sale înghețate din nord pînă la țărmurile golfului unde domnește o căldură înăbușitoare; de la culmile păduroase ale Alleganilor pînă la piscurile golașe ale Munților Stîncoși. O țară de savane și codri; de pustiuri arse de soare și de prerii acoperite cu iarbă; udată de mii de rîuri; presărată cu mii de triburi războinice trecu sub sceptrul sultanului de la Versailles; și toate acestea doar cu ajutorul unui slab glas omenesc, ce nu se putea auzi la mai mult de o jumătate de milă depărtare.

Capitolul III

ICOANE DIN TRECUT

Se părea că de acum încolo fluviul e gata de „a intra în funcțiune". Dar nu s-a întîmplat așa; statornicirea unei populații de-a lungul malurilor sale va fi un proces tot atît de lent și de calculat, precum fusese și descoperirea și cercetarea lui.

După explorare, au mai trebuit să treacă șaptezeci de ani pînă ce malurile fluviului să aibă o populație albă mai numeroasă, și încă aproape cincizeci de ani, pînă ce fluviul să aibă un trafic comercial. Între explorarea fluviului de către La Salle și momentul cînd se poate spune despre el că a ajuns mijlocul de transport al unui negoț oarecum regulat și activ, pe tronul Angliei s-au perindat șapte capete încoronate; America a devenit o națiune independentă; Ludovic al XIV-lea și Ludovic al XV-lea au murit și au putrezit; monarhia franceză s-a prăbușit în furtuna roșie a Revoluției, iar Napoleon și-a făcut un nume despre care lumea începuse chiar de pe atunci să vorbească. Pe drept cuvînt, se poate spune că pe vremea aceea oamenii înaintau tot atît de încet ca și melcii.

La început comerțul pe acest fluviu se făcea în bărci mari — bărci cu fundul drept. Ele pluteau cu pînzele întinse — de la rîurile de sus pînă la Noul Orleans — unde își mutau încărcătura în corăbii mai mari. Apoi se întorceau pe același drum, trăgîndu-le anevoie cu mîna și împingîndu-le cu cangele de pe mal. O călătorie dus-întors ținea cîteodată pînă la nouă luni. Cu timpul, acest negoț crescu atît, încît dădu de lucru unor cete întregi de bărbați grosolani și zdraveni, necioplîți, lipsiți de orice educație, viteji, răbdînd îngrozitoare lipsuri cu stoicism marinăresc; mari băutori, cu apucături sălbatice ca ale natchezilor[1] de la poalele dealului, din vremea aceea; strașnici luptători; oameni ușuratici; toți de o veselie

[1] Trib de indieni.

nemăsurată; spurcați la gură; hulitori ai celor sfinte; risipitori; fără lețcaie la capătul călătoriei; morți după podoabe primitive și lăudăroși din cale-afară; totuși, în fond cinstiți, vrednici de încredere, ținîndu-se de făgăduieli și văzîndu-și de treabă; iar adeseori de o mărinimie uimitoare.

Peste puțin timp își făcu apariția corabia cu aburi. Vreme de cincisprezece sau douăzeci de ani, oamenii aceștia continuară să-și mîne bărcile cu fundul drept la vale pe fluviu, în timp ce vapoarele făceau toate cursele în susul fluviului, barcagiii vînzîndu-și bărcile la Noul Orleans și întorcîndu-se acasă pe punțea vapoarelor.

Dar după un timp vapoarele sporiră la număr și își măriră iuțeala într-atît, încît fură în stare să acapareze întregul negoț; atunci navigația în bărcile cu fundul drept muri de-a binelea. Barcagiul ajunse ajutor sau secund, sau cîrmaci pe vapor, iar cînd nu era primit pe vapoare, își lua o slujbă pe un șlep de cărbuni de la Pittsburgh, sau pe o plută de pini înjghebată în pădurile de sus, de la izvoarele lui Mississippi.

În epoca în care navigația cu aburi era în floare, fluviul era presărat, de la un capăt la altul, cu șlepuri de cărbuni sau cu plute de cherestea, toate conduse cu mîna și folosind oameni de soiul acelora pe care am încercat să-i zugrăvesc. Îmi aduc aminte de șirurile de plute mari care obișnuiau să treacă an de an la vale pe lîngă Hannibal[1], cînd eram copil: un acru sau mai mult de scînduri albe plăcut mirositoare, pe fiecare plută; un echipaj de douăzeci și patru de oameni sau mai mult; trei sau patru corturi servind drept adăpost împotriva furtunii, ridicate pe suprafața întinsă a plutei. Îmi vin în minte purtările grosolane și limbajul îngrozitor al acelor mari echipaje, formate din foștii barcagii și din urmașii lor, care-și imitau înaintașii din admirație. Iar noi, băieții, aveam obiceiul să înotăm în sus un sfert sau o treime de milă, apoi ne urcam pe plute, plimbîndu-ne pe ele.

---

[1] Locul de naștere al autorului.

Pentru a da o imagine a felului de a vorbi și a purtărilor barcagiilor, precum și a traiului de pe plute — astăzi aproape șters din amintirea oamenilor — voi introduce aici un capitol dintr-o carte la care am tot lucrat pe apucate, în timpul ultimilor cinci ori șase ani și pe care poate că o voi sfîrși în următorii cinci ori șase. Cartea este o poveste care înfățișează amănunțit unele întîmplări din viața unui băiat neștiutor de la țară — Huck Finn, feciorul unui mare bețivan din vremea mea, acolo departe, în Apus. El fuge de la tatăl său care îl prigonea și de la o văduvă cumsecade care îl sîcîia, dorind să facă din el un băiat îngrijit, cinstit și de treabă; cu el fuge și un rob al văduvei. Cei doi fugari dau peste o bucată de plută din trunchiuri de copac (e în perioada revărsării rîurilor și în toiul verii) și plutesc noaptea la vale pe fluviu, iar ziua stau ascunși în sălcii. Ei se îndreaptă spre Cairo, unde negrul merge să caute libertatea, în inima statelor fără robi. Dar venind o ceață mare, trec de Cairo fără să știe. Curînd încep a bănui adevărul și negrul îl convinge pe Huck Finn să pună capăt acestei cumplite nedumeriri, ducîndu-se înot pînă la o plută uriașă, pe care o zăriseră departe, înaintea lor. Trebuia să se strecoare ocrotit de întuneric pe această plută și să capete informațiile necesare, trăgînd cu urechea.

„Dar e lucru știut că un tînăr nu prea poate aștepta, atunci cînd e muncit de nerăbdare să afle ceva. Ne-am sfătuit noi, apoi Jim zise că noaptea era așa de întunecoasă acuma, încît n-ar putea fi nici o primejdie să înoți pînă la pluta cea mare, să te cațări pe ea și să tragi cu urechea. Oamenii de pe plută or să vorbească despre Cairo, căci poate au de gînd să tragă la mal pentru vreun chef; sau în orice caz să trimită niște luntre la mal ca să cumpere whisky, carne proaspătă sau altceva. Jim avea o judecată minunată pentru un negru. Aproape totdeauna, la nevoie, putea întocmi un plan de acțiune.

M-am sculat, mi-am lepădat zdrențele, am sărit în fluviu și am înotat repede, călăuzindu-mă după lumina de pe plută. Dar cînd m-am apropiat, am

început să mot domol și cu ochii în patru. Dar totul era în regulă — la vîsle nu era nimeni. Așa că am înotat de-a lungul plutei, pînă am ajuns în dreptul focului de tabără din mijlocul ei; m-am cățărat pe ea și m-am tîrît încetișor înainte, strecurîndu-mă pe după niște grămezi de șindrilă care apărau focul de vînt. De acolo am zărit treisprezece bărbați — desigur, paza de noapte. Era o ceată de oameni cu o înfățișare destul de sălbatică. Aveau un ulcior și căni de cositor; ulciorul mergea din mînă în mînă. Un bărbat cînta — sau mai curînd zbiera. Nu era un cîntec frumos — în orice caz nu un cîntec de salon. Cînta pe nas și lungea cuvîntul de la sfîrșitul fiecărui vers. La sfîrșitul cîntecului îi traseră cu toții un chiot războinic indian, apoi cîntară alt cîntec. Începea în felul acesta:

Era o nevastă în tîrg,
Ce locuia în tîrg la noi.
Bărbatul și-l iubea cu sîrg;
S-a măritat cu altu-apoi.

Cîntăm cu toții la-la-la
Și hu-hu-hu! și ha-ha-ha!
Bărbatul și-l iubea cu sîrg,
Dar și-a ales pe altu-n tîrg.

Și tot așa mai departe — paisprezece versuri. Cîntecul n-avea nici un haz, iar cînd să înceapă alt cuplet, unul din ei zise că din cîntecul acela i se trăsese ghionul. Altul răspunse:

— Ia, mai dă-ne pace! Altul îl trimise la plimbare. Făcură haz pe socoteala lui, pînă ce omul, turbat de furie, sări în picioare și începu să-i înjure pe toți, zicînd c-o să-i zvînte în bătaie.

Erau cu toții gata să fugă din fața lui, dar deodată cel mai zdravăn dintre ei sări ca ars și zise:

— Stați pe loc, domnilor. Lăsați-l pe mîna mea! Îi vin eu de hac!

Pe urmă sări în sus de trei ori, bătînd din călcîie de fiecare dată. Lepădă o bundă de piele de capră ruptă ferfeniță și zise:

— Stați pe loc pînă-l burdușesc cum trebuie! Își trînti jos pălăria zdrențuită și zise:

— Stați pe loc pînă i se sfîrșesc chinurile!

Pe urmă iar sări în sus bătînd din călcîie și chiui:

— Hei, hei! Eu sînt vestitul Falcă de Fier în persoană, eu sînt Braț de Bronz, Piept de Aramă, Făcătorul de leșuri din pustiile Arkansas! Uitați-vă la mine! Eu sînt ăl de-i zice Moartea Năprasnică și Prăpădul Lumii! Cel moșit de-un uragan, fătat de-un cutremur de pămînt, frate vitreg cu holera, rudă de-aproape, după mamă, cu vărsatul negru! Uitați-vă la mine! Înghit nouăsprezece crocodili și un butoi de whisky cînd sînt sănătos tun, iar cînd bolesc îmi trebuie o baniță de șerpi cu clopoței și un stîrv întreg. Despic nemuritoarele stînci dintr-o privire și trăsnetul amuțește cînd vorbesc eu! Hei, hei! Dați-vă îndărăt și faceți loc cît mai mult mîniei mele! Sîngele e băutura mea obișnuită și horcăiala muribundului e muzica ce-mi place. Căscați ochii la mine, domnilor! Stați binișor și țineți-vă răsuflarea, că-s gata să mă dezlănțuiesc!

În timp ce înșira năzdrăvăniile astea, scutura din cap; se umfla în pene, dîndu-le tîrcoale; se uita la ei fioros; își sufleca mînecile; din cînd în cînd se proțăpea, se bătea cu pumnul în piept și zicea:

— Uitați-vă la mine, domnilor! Cînd fu gata, sări iar în sus și bătu din călcîie de trei ori chiuind: Hei, hei! Sînt cel mai sîngeros pui de pisică sălbatică din lume!

Apoi, cel care stîrnise toată larma își lăsă pălăria veche, pleoștită, pe ochiul drept; se aplecă înainte, încovoindu-și spinarea și — cu pumnii roată — își croi loc în fața lui; și așa se învîrti în cerc de vreo trei ori, umflîndu-se în pene și răsuflînd zgomotos. Apoi își îndreptă trupul, sări în sus bătînd din călcîie de trei ori în aer, înainte de a atinge din nou pămîntul (ceea ce îi făcu pe ceilalți să chiuie) și începu să strige așa:

— Hei, hei! Plecați-vă ceafa și risipiți-vă, căci domnia năpastei se apropie! Țineți-mă la pămînt, căci simt cum mi se adună puterile. Hei, hei! Eu

sînt odrasla păcatului, *nu* mă lăsați să mă reped! Puneți-vă toți un geam afumat în fața ochilor! Nici nu încercați să vă uitați la mine cu ochiul liber, domnilor! Cînd îmi arde de joacă, iau meridianele de longitudine și paralelele de latitudine drept năvod și cutreier Oceanul Atlantic după balene! Mă scarpin în cap cu fulgerul și cînd dorm, sforăi ca tunetul! Cînd mi-e frig, iau golful Mexicului și mă scald în el; cînd mi-e cald, îmi fac vînt cu o furtună echinoxială; cînd mi-e sete, mă întind, sug un nour ca un burete și-l las uscat; cînd străbat flămînd pămîntul, foametea se ține pe urmele mele! Hei, hei! Plecați-vă cefele și risipiți-vă! Cînd pun mîna în fața soarelui, aduc noaptea pe pămînt; eu mușc o halcă din lună și zoresc anotimpurile; mă scutur și surp munții! Uitați-vă la mine prin pleoapele de piele, *nu* cu ochiul liber! Eu sînt omul cu inimă împietrită, cu mațe de fier scăldate în fiere! Măcelărirea satelor singuratice este desfătarea clipelor mele libere, iar nimicirea popoarelor îndeletnicirea de fiecare zi a vieții mele! Întinderea nemărginită a marelui pustiu american este proprietatea mea și morții mi-i îngrop numai în pămînturile mele!

Sări din nou în sus și bătu din călcîie de trei ori în aer (ceilalți chiuiră din nou) și cînd atinse pămîntul strigă:

— Hei, hei! Plecați-vă cefele și risipiți-vă, căci Copilul Răsfățat al Năpastei se apropie!

Celălalt — cel dintîi — căruia îi ziceau Bob, începu să se învîrte, să se sucească și să gîfîie; apoi Copilul Năpastei îi dădu drumul din nou, mai fanfaron ca niciodată. Pe urmă se porniră amîndoi în același timp, învîrtindu-se unul în jurul altuia, turnîndu-și la pumni în față, chiuind și înjurîndu-se ca niște indieni. Pe urmă Bob îl batjocori pe Copil în toate felurile; și Copilul pe el. Bob îi zise vorbe grele, dar nici Copilul nu se lăsă mai prejos. Apoi Bob îi dădu jos pălăria Copilului; și Copilul și-o ridică și făcu vînt zdrenței de pe căpățîna lui Bob, la șase pași. Bob s-a dus, a luat-o, și a zis că nu-i nimic, dar că lucrurile n-or să sfîrșească așa, fiindcă el, Bob,

era un om care nu uita și nici nu ierta vreodată; că ar fi mai bine pentru Copil să se păzească, fiindcă o să vie desigur vremea — tot așa de sigur cum se văd unul pe altul — cînd va trebui să-i plătească cu sînge din trupul lui. Copilul zise că nimeni nu aștepta cu mai mare bucurie vremea aceea decît el, și că îi punea cinstit în vedere lui Bob, de pe *acuma*, să nu-i mai iasă în cale, fiindcă el, Copilul, n-are să aibă liniște pînă nu s-o bălăci în sîngele lui; căci așa era el din fire, deși acuma îl cruță de hatîrul familiei lui, dacă cumva o are.

Amîndoi se trăgeau încet înapoi în direcții diferite, mormăind și amenințînd din cap și continuînd să spună ce au de gînd să facă. Cînd deodată un individ, mic de stat și cu barbete negre, sări între ei și zise:

— Veniți înapoi, făceți-vă încoa, fricoșilor cu ficați de iepuri, că vă zvînt în bătaie pe amîndoi!

Așa și făcu. Îi înșfăcă și îi scutură încoace și încolo; îi fugări dîndu-le cîte un picior în spate și îi doborî la pămînt, înainte ca ei să-i poată răspunde la lovituri. Ei bine, nici nu trecuseră două minute și cei doi eroi se tupilau ca niște căței iar ceilalți strigau, rîdeau și băteau din palme tot timpul, asmuțindu-i:

— Șo pe el, Făcătorule de leșuri! Hai! pe el, Copilul Năpastei! Bravo, David ăl Mic! Ce mai, a fost o învălmășeală grozavă cîtva timp. Bob și Copilul aveau nasurile roșii de sînge și ochii învinețiți — cînd scăpară de scărmăneală. David cel Mic îi sili să recunoască faptul că erau niște blegi și niște fricoși, vrednici să mănînce cu cîinii și să bea cu negrii. Apoi, Copilul și cu Bob își strînseră mîinile foarte solemni, zicînd că ei se respectaseră întotdeauna unul pe altul și că uitau de bună voie ceea ce se petrecuse între dînșii. Tocmai cînd terminaseră spălatul pe față în fluviu, răsună ordinul ca toată lumea să fie la posturi pentru trecerea unui loc primejdios. Unii din ei se duseră în față la vîslele de acolo, iar restul în spate, la celelalte vîsle.

Eu stătui liniștit și așteptai vreo cincisprezece minute, trăgînd dintr-o pipă pe care unul din ei o lăsase în apropierea mea. După ce trecurăm de locul

primejdios, oamenii dădură buzna îndărăt ca să mai bea un rînd, să stea de vorbă și să cînte iar. Curînd scoaseră o vioară veche și unul prinse a cînta din ea, în timp ce un tovarăș bătea *juba* [1]. Ceilalți începură un dans nebunesc, cum era obiceiul pe vremuri pe bărcile de pe Mississippi. Dar nu putură s-o țină mult așa, fără să li se taie răsuflarea; și se așezară din nou în jurul ulciorului.

Cîntară «Dulce-i pentru mine traiul de plutaș» cu un refren vioi, și pe urmă se apucară să vorbească despre deosebirile dintre soiurile de porci și despre felul în care arată fiecare; vorbiră și despre muieri și despre apucăturile acestora; arătară cum se sting mai bine casele aprinse; și despre măsurile care ar trebui să se ia în privința indienilor; și despre obligațiile regilor; și despre banii pe care îi capătă aceștia; și cum pot fi făcute pisicile să se bată între ele; și despre ce e de făcut cînd unui om îi vine rău; apoi despre deosebirea dintre rîurile cu ape limpezi și cele cu ape tulburi. Unul, pe care ceilalți îl strigau Ed, zise că apa nămoloasă din Mississippi e mai bună de băut decît apa limpede din Ohio. Dacă lași o cinzeacă de apă tulbure din Mississippi să se așeze, se va alege cam jumătate pînă la trei sferturi de deget de nămol pe fund — după starea actuală a purității fluviului — și atunci nu e mai bună decît apa de Ohio. Ceea ce aveai de făcut era s-o clatini ca să se tulbure, iar cînd fluviul era scăzut — să iei mîl în mînă și s-o îngroși cu el, pînă o potrivești după gust.

Copilul Năpastei zise că așa era: căci mîlul este hrănitor și omul care bea apă din Mississippi și-ar putea cultiva grîu în burtă, dacă ar vrea. Apoi adăugă:

— Uitați-vă la cimitire! Ele ne spun același lucru. Copacii care cresc în țintirimele de la Cincinnati nu sînt buni de nimic, dar în țintirimele de la Saint Louis cresc atît de bine, încît trec de opt sute de picioare înălțime. Și asta se întîmplă din cauza apei

[1] Dans al negrilor din sudul Statelor Unite, la care tactul se bate cu mîinile și cu picioarele.

pe care o beau oamenii înainte de-a zăcea îngropați acolo. Un leș de la Cincinnati nu îngrașă pămîntul.

Și mai vorbiră despre apa de Ohio, căreia nu-i place să se amestece cu apa din Mississippi. Ed zise că dacă, de pildă, Mississippi vine mare cînd Ohio e scăzut, dai peste o fîșie lată de apă limpede, pe toată porțiunea de răsărit a lui Mississippi; și asta pe o întindere de o sută de mile și mai mult la vale. Iar cum te depărtezi de mal cu un sfert de milă și treci de linia de despărțire a apelor, ele încep să se îngroașe și să se tulbure pe toată partea cealaltă. Mai vorbiră apoi despre felul în care se ferește tutunul de mucegai; de aici au sărit la strigoi și au înșirat multe și mărunte: tot lucruri văzute de alții. Atunci Ed zise:

— De ce nu pomeniți de ce ați văzut voi înșivă? Lăsați-mă să spun și eu o întîmplare. Acum cinci ani mă aflam aproape de aici, pe o plută mare ca asta. Era o noapte cu lună strălucitoare și eu eram de veghe, la vîslele din față. Cu mine era unul dintre tovarășii mei, unul de-i zicea Dick Allbright. El a venit spre mine, căscînd și întinzîndu-se grozav. Apoi s-a aplecat pe marginea plutei, s-a spălat pe față în fluviu și s-a așezat lîngă mine. Și-a scos pipa și de-abia și-o umpluse, cînd s-a uitat în sus pe rîu și a zis:

— Ei, ia uită-te, nu e locul lui Buck Miller, colo la cotitură?

— Da, zic eu, este... De ce? El își lăsă pipa în jos, își sprijini capul în mîini și zise:

— Credeam că ne aflăm mai la vale.

— Și eu credeam, cînd mi-a venit schimbul (făceam din șase în șase ceasuri cu rîndul) — dar băieții mi-au spus că pluta abia s-a mișcat în ceasul din urmă, deși acum alunecă destul de bine. El scoase un fel de mormăit și zise:

— Am văzut o plută mergînd la fel, prin locurile astea; mi se pare mie că de doi ani încoace a slăbit mult curentul la capul cotiturii de aici.

Apoi se sculă de două sau trei ori și se uită departe, în sus și de jur împrejur pe apă. Asta mă ațîță și pe mine. Omul face întotdeauna ceea ce vede pe alții făcînd în jurul lui, deși poate că n-are nici un rost.

Curînd am zărit ceva întunecat plutind pe apă, mai încolo la tribord, și venind înspre noi. Văd că și el se uită într-acolo. Atunci îi zisei:

— Aia ce-i?

— Ia, nimic alta decît un butoi vechi și gol, răspunde el, aproape supărat.

— Un butoi gol? zic eu. D-apoi un ochean e nimic față de ochii *tăi*. Cum poți tu să-ți dai seama dacă e un butoi gol sau nu? El zice:

— Nu știu; s-ar putea să nu fie un butoi; totuși s-ar putea să și fie.

— Da, zic eu, ar putea să fie, dar ar mai putea să fie și altceva; nimeni nu poate încă spune ce, de la o depărtare ca asta.

Nu aveam altceva mai bun de făcut, așa că am așteptat fără să ne luăm ochii dintr-acolo. Apoi eu spun:

— Ia uită-te, Dick Allbright, drăcia aceea înaintează către noi, pare-mi-se.

El nu mai zicea nimica. Drăcia înainta și înainta, iar eu m-am gîndit că trebuie să fie un cîine ostenit de înot. Ei bine, am împins pluta într-acolo și drăcia aceea plutea în fîșia de lumină aruncată de lună; și ce să vezi, era un butoi. Eu zic:

— Dick Allbright, ce te-a făcut să crezi că drăcia aia era un butoi, cînd se afla tocmai la o jumătate de milă? El zice:

— Nu știu.

— Hai, spune-mi, Dick Allbright, zic eu.

— Ei, știam eu că era un butoi; l-am mai văzut și înainte; multă lume l-a văzut; se zice că e un butoi cu stafii.

Am chemat și pe ceilalți din strajă. Au venit și au stat colea, iar eu le-am spus ce zisese Dick. Acum butoiul plutea chiar în rînd cu noi și nu mai înainta. Era cam la douăzeci de picioare departe de noi. Unii ziceau să-l pescuim și să-l aducem pe plută, dar ceilalți nu voiau. Dick Allbright zicea că plutelor care se jucaseră cu el le mersese prost. Căpitanul străjii zise că el nu crede în superstiții. El zicea că butoiul ne întrecea fiindcă era, pesemne, într-un curent mai

repede decît al nostru. Mai zicea că avea să dispară curînd la vale.

Așa că am început să vorbim despre altele; ne-am prins a cînta și la urmă am jucat; cînd ne-am oprit, căpitanul străjii ne-a îndemnat să mai cîntăm; deodată a început să se înnoreze; butoiul stătea în același loc și cîntecul nu reușea să ne înveselească; așa că n-am mai cîntat; nici chiote n-am mai dat, iar petrecerea a rămas baltă; o vreme nimeni n-a mai grăit un cuvînt. Apoi toată lumea a început iarăși să vorbească; unul dintre băieți a spus o glumă, dar degeaba, căci nimeni n-a rîs; nici el n-a rîs de gluma lui, ceea ce nu se întîmpla des. Cu toții ne-am așezat pe plută, fără chef, uitîndu-ne la butoi: nu eram în largul nostru și ne simțeam prost. Ei bine, domnule, atunci s-a întunecat de tot și s-a făcut tăcere; vîntul a început să mugească, fulgerele să țopăie și tunetele să huruie. Și foarte curînd a izbucnit o furtună în lege, iar unul dintre noi, care fugea pe la coada plutei, s-a împiedicat și a căzut: și-a scrîntit piciorul așa de rău, încît nu s-a mai putut scula de jos. Băieții au dat din cap cu înțeles; de cîte ori se întîmpla să fulgere, afurisitul de butoi sclipea răspîndind o lumină albastră. Noi eram tot cu ochii pe el. Dar curînd, înspre zori, a dispărut. Cînd s-a crăpat de ziuă, nu-l mai puteam zări nicăieri și, bineînțeles, rău nu ne-a părut.

Dar în noaptea următoare, pe la nouă jumătate, în toiul cîntecelor și al petrecerii, iarăși s-a arătat și și-a luat locul lui dinspre tribord. Și n-a mai fost nici o petrecere. Toți au devenit posaci; nu vorbea nimeni; nu puteai pune pe nimeni să facă ceva; toți stăteau acolo posomorîți și se uitau lung la butoi. Și iar a început să se înnoreze. La venirea schimbului, cei care ieșeau au rămas să-l privească, în loc să-și vadă de-ale lor. Furtuna a vuit și a urlat în jurul nostru toată noaptea; în mijlocul furtunii, altul dintre oamenii noștri se împiedică și își scrînti piciorul la gleznă. Butoiul ne părăsi către ziuă și nimeni nu-l mai văzu.

Toți rămaseră treji și abătuți ziua întreagă. Dar nu treji pentru că n-ar fi băut; nu. Erau potoliți,

dar beau cu toţii mai mult ca de obicei ; nu împreună, ci fiecare se furişa la o parte şi bea de unul singur.

După ce se întunecă, schimbul care ieşea din strajă nu plecă; nimeni nu cîntă, nimeni nu vorbi; băieţii nu se împrăştiară; şedeau grămădiţi ciotcă, colea în faţă, şi două ceasuri rămaseră aşa, liniştiţi, uitîndu-se mereu în aceeaşi parte şi oftînd din cînd în cînd. Şi deodată, numai ce se arătă iar butoiul la locul lui cel vechi. A stat acolo toată noaptea şi nimeni nu s-a mişcat. După miezul nopţii a venit iar furtuna. S-a făcut cumplit de întuneric; ploua cu găleata; cădea şi grindină; tunetul bubuia, gemea, mugea; vîntul bătea cu tărie de uragan şi fulgerele se lăţeau peste tot în fîşii mari de lumină orbitoare; iar pluta se vedea ca ziua-n amiaza-mare; fluviul se scurgea alb ca laptele, cît vedeai cu ochii, pînă hăt departe; cît despre butoi, el sălta în apă ca şi mai înainte. Căpitanul porunci ca straja să treacă la vîsle şi să ducem pluta într-acolo; dar nimeni nu vru să meargă: „Nu ne mai trebuie picioare scrîntite", ziceau ei. Nici nu voiau barem să se apropie de spatele plutei. Ei bine, în clipa aceea se despică cerul cu o trosnitură şi trăsnetul ucise doi oameni de la straja din spate şi schilodi încă doi. Cum i-a schilodit, vreţi să ştiţi? Ei bine, *le-a scrîntit picioarele din glezne.*

Înspre zori butoiul pieri în beznă printre fulgere. În dimineaţa aceea nimeni n-a pus nimic în gură. Oamenii umblau de colo pînă colo, cîte doi sau cîte trei şi vorbeau numai în şoaptă, dar nici unul din ei nu se apropia de Dick Allbright. Toţi se purtau rece cu el. Dacă venea pe lîngă careva, grupul se risipea şi fiecare pleca în altă parte. Nu voiau să vîslească împreună cu el. Căpitanul trăsese toate luntrele pe plută, grămadă lîngă corpul lui, şi nu îngăduia ca morţii să fie duşi la mal spre a fi îngropaţi; el credea că nici unul din cei care s-ar fi coborît pe mal nu s-ar mai fi întors la plută; şi avea dreptate.

După căderea nopţii, era limpede pentru oricine că dacă se mai ivea din nou butoiul, agitaţia de pe plută nu mai putea fi potolită; printre oameni se auzeau nu-

mai murmure de răzvrătire. Mulți dintre ei voiau să-l ucidă pe Dick Allbright, fiindcă el mai văzuse butoiul în alte împrejurări și asta bătea la ochi. Unii doreau să-l lepede pe mal. Alții ziceau: «Să mergem cu toții buluc pe mal, dacă se mai arată butoiul».

Murmurele continuau și oamenii erau strînși ciorchine în partea din față a plutei, pîndind butoiul cînd, uite-l, se ivește iar! Cobora la vale, încet și sigur, pe drumul lui obișnuit și se îndrepta către noi. Se făcu o liniște de puteai auzi bîzîitul muștei. Atuncea iată că vine căpitanul și zice:

— Băieți, nu fiți ca o ceată de copii proști! Eu nu mai vreau ca butoiul acela să se țină scai după noi pînă la Noul Orleans și cred că nici *voi* nu vreți: ei bine, atunci care-i chipul cel mai bun să scăpăm de el? Să-l punem pe foc — ăsta-i singurul mijloc. Mă duc îndată să-l aduc pe plută. Și mai înainte să poată spune careva o vorbă, el și sări în apă.

A înotat pînă la butoi, și cînd s-a întors îndărăt împingîndu-l spre plută, oamenii s-au dat cu grijă la o parte. Însă bătrînul l-a suit pe bord, iar cînd și-a băgat capul înăuntru, ce să vezi? Dădu de-un prunc! Da, domnule: un prunc gol-goluț. Era copilul lui Dick Allbright; a mărturisit-o chiar el.

— Da, a zis el, aplecîndu-se peste prunc, e copilul meu drag, pe care l-am jelit atîta; este bietul meu Charles William Allbright, decedat. Așa a zis, căci se pricepea să potrivească vorbele pe ales și să le toarne fără să-ți deștepte vreo bănuială. Apoi a povestit că el trăise acolo, la capătul cotiturii fluviului, și că într-o noapte și-a înăbușit copilul care plîngea, fără gînd să-l ucidă — dar cred că mințea. Și că pe urmă s-a îngrozit și l-a îngropat într-un butoi, înainte să-i vină nevasta acasă; iar el dus a fost și a luat-o către miazănoapte; și s-a apucat de plutărit; și acum era al treilea an de cînd butoiul se ținea după dînsul. Zicea că piaza-rea venea totdeauna așa; că ținea pînă ce patru oameni erau omorîți, iar după aceea butoiul nu se mai arăta o vreme. Mai zicea că dacă oamenii ar mai fi răbdat o noapte... și îi dădea mereu înainte. Dar oamenii se săturaseră. Ei începură să

pregătească o luntre spre a-l duce la mal, unde să-l linşeze; dar deodată el înşfăcă pruncul, sări de pe plută cu el, ţinîndu-l strîns la piept şi vărsînd şiroaie de lacrimi; şi de atunci nu l-am mai văzut niciodată în viaţă, biet suflet chinuit; şi nici pe Charles William al lui nu l-am mai văzut.

— Cine vărsa şiroaie de lacrimi? zise Bob; Allbright sau pruncul?

— Păi, Allbright, fireşte; nu v-am spus că pruncul era mort? Mort de trei ani — cum să mai verse lacrimi?

— Asta nu-i nimic că n-avea cum să verse lacrimi, dar cum de s-a *păstrat* el atîta vreme? zice Davy. La asta să-mi răspunzi.

— Nu ştiu cum s-a făcut, zise Ed. Aşa a fost, ce mai? Atîta ştiu şi eu.

— Ia spune: şi ce au făcut cu butoiul? zise Copilul Năpastei.

— Păi, l-au împins peste bord şi s-a dat la fund ca o bucată de plumb.

— Edward, ţîncul arăta ca şi cum ar fi fost înăbuşit? întrebă unul.

— Avea cărare în păr? întrebă altul.

— Nu era nici un fel de marcă pe butoi, Eddy? zise unul, pe nume Bill.

— L-ai declarat la oficiul stării civile, Edmund? întrebă Jimmy.

— Ian ascultă, Edwin, nu erai tu unul din ăi omorîţi de trăsnete? zise Davy.

— El? O, nu! el era amîndoi deodată, zise Bob. Şi atuncea au izbucnit cu toţii în hohote de rîs.

— Ia zi, Edward, nu crezi c-ar trebui să iei ceva doctorii? Pari bolnav — nu vezi ce galben eşti la faţă? zise Copilul Năpastei.

— Ei haide-acuma, Eddy, zise Jimmy, arată-ne şi nouă: tu trebuie să fi păstrat o bucată din butoiul acela ca dovadă. Arată-ne gaura vranei — *haide* — şi noi te credem cu toţii.

— Măi băieţi, zise Bill, să împărţim frăţeşte. Sîntem treisprezece. În ce mă priveşte pe mine, eu pot înghiţi a treisprezecea parte din poveste, dacă şi voi vă bateţi capul cu restul.

Ed sări în sus ca un nebun și le zise că n-aveau decît să se ducă dracului cu toții; apoi plecă, înjurînd de mama focului; iar ei chiuiau și-și băteau joc de el; și hohoteau și se tăvăleau de rîs că-i puteai auzi cale de o poștă.

— Băieți, să mîncăm un pepene verde pe chestia asta! zise Copilul Năpastei și veni să cotrobăiască pe întuneric la stiva de scînduri unde eram pitit. Și nimeri cu mîna pe mine. Eu eram în pielea goală, moale și cald. Omul strigă: «Vai!» și sări îndărăt.

— Băieți, aduceți un felinar ori un șomoiog aprins încoace — c-am dat de-un șarpe mare cît o vacă!

Așa că s-au îndreptat spre mine cu un felinar și s-au strîns cu toții și s-au holbat la mine.

— Ieși de acolo, ticălosule! zise unul.

— Tu cine ești? zise altul.

— Ce cauți aici? Răspunde iute sau zbori peste bord.

— Scoateți-l de-acolo, băieți! Trageți-l de picioare afară!

Începui să mă rog și mă tîrîii afară, tremurînd din cap pînă-n picioare. Ei se uitau la mine uimiți și Copilul Năpastei zise:

— Al dracului hoț! Dați-mi o mînă de ajutor ca să-l aruncăm peste bord!

— Nu, zise Big Bob, să luăm tinicheaua cu vopsea și să-l vopsim cu albastru-deschis din creștet pînă-n tălpi; și *pe urmă* să-l azvîrlim în fluviu.

— Buuun! Așa! Adu vopseaua, Jimmy!

Cînd aduseră vopseaua, iar Bob, cu bidineaua în mînă, era gata să înceapă, iar ceilalți rîdeau și-și frecau mîinile de plăcere, eu începui să plîng. Aceasta îl înduioșă pe Davy, care zise:

— Ia stați. Doar nu-i decît un pui de om. Îl vopsesc eu pe cel ce se atinge de el.

Și atunci, cînd m-am uitat la ei, unii mormăiau și mîrîiau, dar Bob a pus bidineaua jos și nimeni n-a mai pus mîna pe ea.

— Vino colea lîngă foc, și să vedem ce cauți tu aici, zise Davy. Stai jos și spune: Cine ești și de cînd te afli pe plută?

— Nu de mai mult de un sfert de minut, domnule, zic eu.

— Cum de te-ai uscat așa iute?

— Nu știu, domnule, așa mă usuc eu mai totdeauna.

— Da'oare chiar așa să fie? Chiar așa? Cum te cheamă?

Nu aveam de gînd să-mi spun numele adevărat. Nu știam ce să spun, așa că am zis la nimereală:

— Charles William Allbright, domnule.

Atunci s-a prăpădit de rîs toată șleahta; și eu eram tare bucuros. Le spusesem așa, fiindcă, făcîndu-i să rîdă, ziceam că poate am să-i îmblînzesc.

După ce sfîrșiră de rîs, Davy zise:

— Nu prea se prinde, Charles William. Nu se poate să fi crescut chiar atît în cinci ani; și nu uita că nu erai decît un prunc cînd ai ieșit din butoi, și pe deasupra erai și mort. Haide, spune cinstit povestea ta și nimeni nu se va atinge de tine, dacă n-ai gînduri rele. *Cum* te cheamă?

— Aleck Hopkins, domnule. Aleck James Hopkins.

— Bine, Aleck. De unde ai venit aici?

— De pe o șalandă. Acolo, mai sus de cotitură. M-am născut pe ea. Tata a făcut negustorie în sus și în jos pe fluviu toată viața. El mi-a spus să înot pînă aici, fiindcă atuncea cînd ați trecut la vale a zis c-ar fi voit ca unul din dumneavoastră să vorbească cu un domn Jonas Turner de la Cairo și să-i spună că...

— Haidee!...

— Da, domnule, zău că e adevărat. Tăticul așa a zis că...

— Ei, moașă-ta!

Au rîs cu toții și eu am dat iar să vorbesc, dar ei s-au răstit la mine și m-au oprit.

— Acuma, ascultă aici! zise Davy. Ești speriat și vorbești aiurea. Spune cinstit, trăiești pe o șalandă, ori e o minciună?

— Da, domnule, pe o șalandă. E colo la capătul cotiturii. Dar nu m-am născut pe ea. E prima noastră călătorie.

— Acuma vorbești cum trebuie! De ce ai venit pe pluta noastră? După furtișag?

— Nu, domnule, nu de asta. Ca să dau și eu o raită cu pluta. Toți băieții fac la fel.

— Bine, asta-i drept. Da' de ce te-ai ascuns?

— Cîteodată plutașii îi alungă pe băieți.

— Adevărat. Fiindcă ar putea să fure. Ian ascultă încoa! Dacă îți dăm drumul de data asta, ai să te lași de prostii?

— Zău că mă las, șefule. Pune-mă la încercare!

— Foarte bine, atuncea. Nu e mult pînă la mal. În apă cu tine și nu te mai prosti altă dată așa. Dă-o dracului, băiete, că alți plutași ți-ar trage o mamă de bătaie de te-ar face numai vînătăi.

N-am mai zăbovit să dau bună ziua, ci am sărit în apă și tuleo înot la mal. Cînd Jim sosi cu pluta noastră agale, pluta cea mare nu se mai vedea; era dincolo de zare. Am înotat din nou și m-am urcat pe pluta noastră, grozav de bucuros că mă vedeam iar acasă."

Băiatul nu află ceea ce se dusese să afle, dar pățania lui ne-a dat o imagine a plutașilor și barcagiilor pe care voiam să-i descriu aici.

Ajungem acum la o fază din viața de pe malurile lui Mississippi din vremurile cînd înflorea navigația cu aburi, fază ce mi se pare demnă de o cercetare mai amănunțită — și anume faza legată de minunata știință a pilotării, așa cum s-a dezvoltat acolo. Nu cred să mai fi fost altundeva pe lume ceva asemănător.

Capitolul IV

VISURILE MELE DE BĂIAT

Cînd eram mic, o singură năzuință stăruia în inima mea și a tovarășilor mei de joacă din satul nostru[1] de pe malul de apus al fluviului Mississippi. Și anume,

[1] Hannibal, Missouri (n. a).

de a ajunge marinar pe vapor. Mai aveam noi și alte dorințe trecătoare, de alte soiuri, dar acelea nu erau decît trecătoare. Sosirea și plecarea unui circ ne lăsa pe toți arzînd de dorința de a ne face clovni; cel dintîi taraf de negri care s-a arătat în locurile noastre ne-a lăsat pe toți tînjind după felul lor de trai; uneori nădăjduiam că, dacă aveam zile și eram cuminți, Dumnezeu ne va ajuta să fim piați. Aceste visuri se risipeau fiecare la rîndul lor, dar dorința de a fi marinar pe o corabie cu aburi rămînea nestrămutată.

O dată pe zi, sosea un vaporaș de călători, ieftin și bătător la ochi, din sus, de la Saint Louis și altul asemănător, din jos, de la Keokuk. Pînă la sosirea lor, ziua era plină de bucuria așteptării; după aceea viața devenea ceva mort și fără sens. Nu numai noi băieții simțeam lucrul acesta; pentru tot tîrgul era la fel. După trecerea atîtor ani, imaginile acelor vremuri mi-au rămas încă atît de vii în minte, încît aș putea să le zugrăvesc întocmai așa cum erau pe atunci: tîrgul alb, parcă adormit în lumina soarelui unei dimineți de vară; ulițele pustii sau aproape pustii; doi-trei băieți de prăvălie așezați în fața dughenelor de pe strada Apei, cu scaunele lor cu speteze de paie aplecate pe spate și sprijinite de perete, cu bărbiile în piept, cu pălăriile trase pe față, adormiți — cu mormane de talaș în jurul lor, ca să arate de ce-i doborîse somnul; o scroafă și o droaie de purcei umblînd fără căpătîi de-a lungul ulițelor și înfruptîndu-se din cojile și semințele de pepene verde; două-trei grămezi de marfă stinghere așezate ici-colo pe chei; o mulțime de piedici de lemn[1] pe taluzul pietruit al cheiului; și bețivanul tîrgului, care dormea la umbra lor, duhnind îngrozitor a băutură; două sau trei ceamuri de lemn la capătul cheiului, dar nimeni în jurul lor ca să asculte la pașnicul clipocit al undelor ce le izbeau; întinsul Mississippi, maiestuosul, mărețul Mississippi, rostogolindu-și undele pe o lățime de cîteva mile și sclipind în bătaia soarelui; codrul stufos, departe pe malul celălalt; „punctul“ de la orizont din jos de tîrg și „punc-

[1] Aparate de încărcare.

tul" din sus de tîrg, mărginind priveliștea tîrgului și prefăcînd-o într-un fel de mare, o mare foarte liniștită, lucitoare și pustie. Deodată un fir de fum negru se ivește deasupra „punctelor" depărtate; și pe loc, un hamal negru, vestit pentru ochiul lui ager și glasul lui tunător, răcnește: „Vaa-poo-rul vii-nee!" și scena se schimbă! Bețivanul tîrgului începe să miște; băieții de prăvălie se deșteaptă; se aude huruitul grăbit al cărucioarelor; fiecare casă și dugheană își revarsă partea ei de omenire și, cît ai bate din palme, tîrgulețul amorțit se trezește și freamătă. Cărucioare, căruțe, bărbați, băieți tineri, toți dau buzna din diferite mahalale îndreptîndu-se în aceeași direcție, către port. Strînși buluc, oamenii își ațintesc febril ochii asupra vaporașului ce vine, ca asupra unei minuni pe care ar zări-o pentru prima oară. Și vaporașul *este*, într-adevăr, o falnică arătare. Lung și zvelt și curățel și frumușel; are două coșuri nostime și între ele se leagănă, în bătaia vîntului, o emblemă aurită; are o cabină drăguță pentru pilot; toată numai geamuri și gingașă ca o căsuță de turtă-dulce din povești, cocoțată sus de tot, pe puntea de comandă, în spatele coșurilor; apărătorile zbaturilor sînt împodobite, pe deasupra numelui navei, cu cîte un desen sau cu niște raze aurite; puntea căldărilor, puntea de promenadă și puntea de comandă sînt prevăzute cu parapete albe, curate; un drapel fîlfîie mîndru la catargul de la prova; ușițele cazanelor sînt deschise și se văd focurile care ard vesel; punțile superioare sînt înțesate de călători; căpitanul stă în picioare lîngă clopotul cel mare, liniștit, impunător, pizmuit de toți; rotocoale mari de fum negru ca smoala se revarsă alene pe gura coșurilor, căci cu puțin înainte de a ajunge în dreptul vreunui oraș, se punea pe foc lemn de brad, pentru a face fumul mai gros; echipajul e strîns pe teugă; platforma lată e scoasă mult în afară la prova babord și un marinar, foarte pizmuit de noi, stă în picioare țanțoș cu bandula în mînă la capătul vasului; aburul, închis pînă atunci, țîșnește din supapele de siguranță; căpitanul ridică mîna; un clopot sună; roțile cu zbaturi se opresc, apoi se învîrtesc de-a-ndăratelea, făcînd apa să spumege; și

vasul se oprește. Și ce mai forfotă cu urcatul pe vas și coborîtul pe mal, cu încărcatul și descărcatul mărfii, toate dintr-o dată! Și ce mai zbierete și sudălmi, căci marinarii cred că astea le ușurează munca! Peste zece minute vaporul pornește iarăși la drum, fără drapelul la catarg și fără fum negru ieșind pe coșuri. După alte zece minute urbea noastră amorțește din nou, iar bețivanul tîrgului adoarme la locul lui, lîngă maldărul de piedici de lemn.

Tata era judecător de pace și îmi închipuiam că avea putere de viață și de moarte asupra tuturor, și că ar putea să spînzure pe oricine l-ar fi jignit. Bineînțeles că gîndul acesta mă făcea să mă simt destul de mîndru, însă dorința de a ajunge marinar pe un vapor tot nu-mi dădea pace. Mai întîi am vrut să fiu elev-marinar, ca să pot ieși afară cu un șorț alb dinainte și să scutur o față de masă de pe bord, dintr-un loc unde toți vechii mei tovarăși să mă poată vedea; mai tîrziu m-am gîndit că e mai bine să fiu marinarul care stătea în picioare lîngă scara vasului, cu bandula în mînă, fiindcă el era mai în văzul lumii. Dar astea nu erau decît visuri: erau mult prea frumoase ca să pot crede în înfăptuirea lor. Curînd după aceea unul din băieții noștri plecă din tîrg. Multă vreme n-am mai auzit nimic de el. În sfîrșit apăru în chip de mecanic-ucenic, sau marinar-începător, pe vapor. Lucrul ăsta mă făcu să nu mai dau crezare celor învățate la orele de catehism. Băiatul acela fusese un mare păcătos, iar eu tocmai antipodul lui; totuși el izbutise să ajungă un om atît de însemnat, pe cînd eu rămăsesem în umbră, cu sufletul adînc mîhnit. Însă cu toată slujba lui cea mare, nu părea de loc a fi mare și la suflet. Cînd vaporul lui se oprea în fața tîrgului nostru, el făcea întotdeauna în așa fel încît să aibă de frecat cîte un șurub ruginit, pe care stătea să-l curețe în camera de gardă, unde noi toți puteam să-l vedem, să-l pizmuim și să ne fie ciudă pe el. Și ori de cîte ori vaporul era scos din cursă, el venea acasă și se grozăvea prin tîrg cu hainele lui cele mai negre și mai unsuroase, pentru ca toată lumea să știe că e marinar; și apoi se folosea de tot soiul de cuvinte marinărești în vorbirea lui, ca și cum ar fi

fost atît de învățat cu ele, încît îi scăpa din vedere că lumea de rînd nu le putea pricepe. Vorbea, de pildă, înadins de „babordul“ unui cal, și cu atîta ușurință că-ți venea să-l iei la bătaie. Și mereu îi dădea cu Saint Louis, ca și cînd ar fi trăit acolo de cînd lumea; îi plăcea să pomenească diferitele împrejurări în care coborîse pe „Strada a Patra“ sau trecuse pe lîngă „Casa Plantatorului“. Vorbea, de asemenea, despre un foc mare care îl făcuse să fugă în hățișurile „bătrînului Missouri“ și care pîrjolise o suprafață de cîteva ori mai mare decît a orașului nostru. Doi sau trei băieți se bucuraseră multă vreme de admirația noastră, fiindcă fuseseră o dată la Saint Louis și văzuseră cîte ceva din lucrurile minunate de acolo; dar acum steaua lor apusese. Ei cădeau într-o tăcere resemnată și se obișnuiseră să se facă nevăzuți atunci cînd neînduratul „ucenic“ de mecanic se apropia. Băiatul acela avea și bani, și avea și ulei de păr. Mai avea și un ceas ieftin de argint cu un lanț strălucitor de alamă. Purta o cingătoare de piele și nu se folosea de bretele. Dacă a existat vreodată pe lume un tînăr admirat și totodată urît de tovarășii lui, apoi el era acela. Nici o fată nu putea rezista farmecelor lui. El „tăia“ pe toți băieții din tîrg în privința asta. Cînd într-o bună zi vaporul lui sări în aer, încercarăm cu toții un simțămînt de pașnică mulțumire, așa cum nu mai cunoscusem de luni de zile. Dar cînd veni acasă săptămîna următoare, nu numai viu, dar cu o reputație și mai grozavă ca pînă atunci, și cînd se arătă la biserică stîlcit de tot și oblojit — un erou al zilei, privit cu uimire și admirație de către toată lumea — ni se păru că părtinirea proniei cerești față de năpîrca aceea nemernică mersese prea departe și că eram îndreptățiți să cîrtim împotriva ei.

Isprăvile omului acela nu puteau să aibă decît o singură urmare — care nu se lăsă mult așteptată. Unul după altul, băieții făceau ce făceau și izbuteau să plece pe fluviu. Fiul pastorului se făcu mecanic. Băiatul doctorului și băiatul dirigintelui poștei se făcură dragori; fiul angrosistului de băuturi spirtoase ajunse bufetier pe un vapor; patru dintre feciorii celui

mai mare negustor din tîrg și doi dintre feciorii judecătorului ținutului se făcură piloți. Meseria de pilot era cea mai de vază meserie din toate. Chiar în zilele acelea, cînd lefurile erau atît de mici, pilotul era plătit împărătește — el avea între o sută cincizeci și două sute cincizeci de dolari pe lună și întreținerea gratuită. Două luni din leafa lui făceau cît leafa predicatorului pe un an întreg. Unii dintre noi rămîneau nemîngîiați. Nu ne puteam duce pe fluviu — sau mai bine zis, părinții noștri nu ne lăsau.

De aceea, am fugit în curînd și eu de acasă. Mi-am zis că n-am să mă mai întorc acasă pînă n-am să ajung pilot și n-am să pot veni acoperit de glorie. Dar nu știu cum, n-am izbutit. M-am urcat cu sfială pe bordul cîtorva nave îngrămădite ca sardelele de-a lungul cheiului de la Saint Louis și am întrebat, încetișor, unde sînt piloții; dar am fost întîmpinat cu multă răceală de către marinari și ofițeri, care mi-au răspuns cam cu jumătate de gură. Deocamdată am fost nevoit să înghit gălușca, dar mi-am găsit mîngîierea făurind visuri de viitor, în care mă vedeam mare pilot, respectat de toată lumea, cu bani mulți — și care își putea îngădui să omoare pe vreo cîțiva din acei marinari și ofițeri și să plătească viața lor cu bani.

Capitolul V

DORESC SĂ FIU UCENIC DE PILOT

Apoi luni de-a rîndul am tot nădăjduit, pînă cînd, vrînd-nevrînd, am pierdut orice speranță. Nu-mi mai rămăsese nici urmă de ambiție. Dar îmi era rușine să mă întorc acasă. Eram la Cincinnati și m-am apucat să fac alte planuri de viitor, căutîndu-mi o nouă meserie. Tocmai citisem un articol despre o recentă cercetare a fluviului Amazoanelor de către o expediție trimisă de guvernul nostru. Se zicea acolo că, din cauza greutăților avute, expediția nu cercetase temeinic o parte a regiunii de la izvoarele fluviului, cam la vreo

patru mii de mile mai sus de gura lui. De la Cincinnati la Noul Orleans erau numai vreo mie cinci sute de mile și acolo eram sigur că voi putea găsi un vapor. Îmi rămăseseră treizeci de dolari; m-am hotărît să plec și să duc la bun sfîrșit cercetarea Amazoanelor. N-am stat prea mult să mai chibzuiesc asupra chestiunii. N-am fost niciodată prea tare în ceea ce privește amănuntele. Mi-am făcut geamantanul și am luat un loc pe o hodoroagă veche numită *Paul Jones*, către Noul Orleans. Pentru suma de șaisprezece dolari mă puteam lăfăi de unul singur în salonul splendid, cu mobila zgîriată și murdară, veche de cînd lumea, căci vaporul nu era făcut să atragă privirile unor călători mai acătării.

Îndată ce am pornit la drum, tîrîndu-ne ca vai de lume la vale pe largul Ohio, m-am prefăcut într-o ființă nouă, obiect al propriei mele admirații. Eram călător! Nici un cuvînt nu-mi sunase vreodată mai plăcut la ureche.

Gîndul că eram în drum spre ținuturi misterioase, spre meleaguri îndepărtate, mă făcea să mă simt cuprins de un fel de vrajă, pe care mai tîrziu n-am mai simțit-o niciodată cu aceeași tărie. Eram atît de înălțat sufletește, încît toate simțămintele urîte mă părăsiseră și eram în stare să privesc de sus pe cei ce nu călătoriseră încă, și cu o milă în care se amesteca doar o ușoară umbră de dispreț. Totuși, cînd ne opream pe lîngă sate și pe la schele, nu mă puteam împotrivi ispitei de a mă rezema nepăsător de parapetul punții căldărilor ca să mă bucur de invidia băieților din partea locului, aflați pe mal. Dacă mi se părea că nu m-au observat, îndată strănutam ca să le atrag luarea-aminte, ori mă mutam în vreun loc de unde, vrînd-nevrînd, trebuiau să mă vadă. Și de îndată ce îmi dădeam seama că mă văd, căscam și mă întindeam și dădeam tot felul de semne, ca și cum aș fi strașnic de plictisit de călătorie.

Umblam toată vremea cu capul descoperit și stăteam mereu în bătaia soarelui și a vîntului, fiindcă voiam să mă pîrlesc și să capăt înfățișarea unui călător încercat. Mai înainte de a fi trecut jumătate din

ziua a doua, am simțit o bucurie și o mulțumire fără seamăn, căci am văzut că pielea de pe față și de pe gît începuse să mi se bășice și să se jupoaie. Ce n-aș fi dat să mă vadă băieții și fetele de acasă!

Am ajuns la timp la Louisville — sau, mai exact, în vecinătatea lui. Vasul nostru s-a înțepenit rău de tot în stîncile din mijlocul fluviului și am zăbovit acolo patru zile. Începeam acuma să mă simt tot mai mult ca făcînd parte din familia vasului și să mă socotesc un fel de odraslă a căpitanului ori de frate mezin al ofițerilor. Nimeni nu-și poate închipui ce mîndrie îmi pricinuia această înălțare în grad, sau ce dragoste nebună creștea în inima mea față de oamenii aceia. Nu știam că marinarii sînt oameni închipuiți și că disprețuiesc lucrul acesta, socotindu-l drept o nerozie, atunci cînd vine din partea unui biet om de pe uscat. Doream mai ales să capăt un cît de mic semn de atenție din partea ofițerului cel voinic și repezit și de aceea eram cu ochii în patru, doar-doar voi găsi vreun prilej de a-i face vreun serviciu. Prilejul veni, în sfîrșit. Jos pe teugă, era un mare tărăboi și un du-te-vino pricinuit de așezarea unui școndru; m-am dus și eu acolo și am stat în calea marinarilor — sau mai bine zis am fost nevoit mereu să mă feresc din calea lor — pînă ce deodată ofițerul a strigat către oamenii lui, ordonînd să i se aducă o manelă de cabestan. M-am repezit spre el și am zis: „Spuneți-mi unde se află și v-o aduc eu!“

Dacă un telal s-ar fi oferit să facă un serviciu diplomatic țarului Rusiei, desigur că monarhul nu s-ar fi putut arăta mai mirat decît ofițerul. S-a oprit deodată în mijlocul potopului de înjurături. Stînd drept, s-a uitat lung și de sus la mine. I-au trebuit zece secunde pînă ce a reușit să-și revină. Pe urmă a zis cu înțeles: „Ei bine, asta le întrece pe toate!...“ și s-a întors la treburile lui, cu aerul unui om care fusese pus în fața unei probleme prea grele pentru a putea fi dezlegată.

M-am retras fără să spun un cuvînt și am căutat să rămîn singur tot restul zilei. La prînz nu m-am dus la masă, iar la cină m-am dus de-abia cînd sfîrșise

toată lumea de mîncat. Acum nu mă mai simțeam ca un membru al familiei marinărești. Totuși, mi-am venit în fire puțin, cîte puțin, pe măsură ce ne urmam calea în jos pe fluviu. Îmi părea rău că îl uram atîta pe ofițer, fiindcă sentimentul firesc pe care îl inspira el oricărui om (și mai ales oricărui tînăr) era admirația. Înalt și vînjos, cu obrazul acoperit aproape în întregime de barbă și favoriți, el avea pe brațul drept un tatuaj, închipuind o femeie roșie și o femeie albastră — cîte una de fiecare parte a unei ancore albastre cu o parîmă roșie; iar în ce privește sudălmile, nimeni nu putea să-l întreacă. Cînd se descărca marfa de pe vapor la vreo oprire, eu mă aflam totdeauna acolo unde puteam să văd și să aud. El simțea toată măreția înaltei sale situații și izbutea să-i facă și pe ceilalți s-o simtă. Cînd dădea, fie și porunca cea mai simplă, el o slobozea ca din tun sau ca pe un fulger, iar după ea dădea drumul și unui nesfîrșit potop de sudălmi răsunătoare. Fără să vreau, făceam o comparație între chipul în care un om de pe uscat ar fi dat o poruncă și chipul în care o dădea ofițerul. Dacă omul de pe uscat ar fi vrut ca puntea de debarcare să fie mutată ceva mai încolo, ar fi zis, de bună seamă: „James, ori William, unul din voi, împingeți, vă rog, scîndura aia mai înainte"; dar dacă l-ai pune pe ofițer în locul lui, el ar răcni: „Hei, n-auziți, urniți scîndura aia înainte! Iute, hai! *Ce* tot faceți? apucați-o! *A-pu-ca-ți-o!* Așa! Așa! Îndărăt din nou! Îndărăt din nou! Ce, nu s-aude? Fir-ar al dracului să fie! Aveți de gînd să *dormiți* pe ea? Împingeți *o dată!* Împingeți o dată, vă zic! Vreți cumva s-o împingeți îndărăt? UNDE dracu vă duceți cu scînduroiul ăsta! *Înainte* cu el, că acu vă fac să-l înghițiți, măi afurisiților și răsafurisiților, broaște țestoase adormite, mîrțoage bune de tras la dric!"

Aș fi vrut să pot vorbi și eu așa.

După ce mi-a mai trecut supărarea pentru pățania cu ofițerul, am început, cu sfială, să mă pun bine cu cel mai mic din slujitorii vasului — cu paznicul de noapte. La început nici n-a luat în seamă drăgălășeniile mele, dar curînd am îndrăznit să-i dăruiesc o

pipă nouă de spumă de mare — și asta l-a îmblînzit. Așa că mi-a dat voie să stau cu el lîngă clopotul cel mare de pe puntea de manevră, iar cu timpul a început chiar să stea de vorbă cu mine. E drept că nici n-ar fi putut să mi se mai împotrivească, așa îi sorbeam cuvintele și atît de limpede îi arătam că era o cinste pentru mine faptul că mă lua în seamă. El îmi spunea numele unor capuri abia conturate și al unor ostroave cufundate în întuneric, pe lîngă care aluneeam în tăcerea nopții pe sub stelele care clipeau; și în curînd începu să-mi povestească viața sa. Era mult prea sentimental pentru un om cu o simbrie de șase dolari pe săptămînă — sau, mai bine zis, așa ar fi putut părea unei persoane mai în vîrstă decît mine. Dar eu îi sorbeam cuvintele cu sete și cu o încredere care ar fi putut mișca munții din loc, dacă ar fi fost folosită cum trebuie. Ce-mi păsa mie că paznicul era un om murdar și zdrențăros și că duhnea a gin? Ce-mi păsa mie că el folosea expresii anapoda sau că construcția frazelor lui era și mai anapoda; și că sudălmile lui erau într-atît de lipsite de haz încît erau mai mult un element de slăbiciune decît de forță în vorbirea lui? Era un dezmoștenit al soartei, un om care trecuse prin multe greutăți și asta era de ajuns pentru mine. Cînd începu jalnica poveste a vieții lui, el se înduioșă, lacrimile îi curgeau peste felinarul din poală și plîngeam și eu, din dragoste pentru el. Zicea că era feciorul unui nobil englez, al unui conte sau al unui magistrat municipal, nu izbutea să-și mai aducă aminte al cărui din doi — dar credea că al amîndurora; tatăl lui, nobilul, l-a iubit, dar mama lui l-a urît încă din leagăn și de aceea, cînd era încă mic copil, fu trimis la „unul din acele vechi, străvechi colegii“ — nu-și putea aminti care; curînd tatăl lui muri și mama lui puse mîna pe avere și îl „lepădă“, cum zicea el. După ce îl lepădase maică-sa, niște membri ai nobilimii, pe care îi cunoștea, îi făcură rost, datorită trecerii lor, de un loc de infirmier pe un vas; începînd de aici, paznicul meu nu mai ținea seama de nici un fel de piedică pe care i-ar fi impus-o datele și locurile. El o lua razna cu istorisirea lui în care se

împleteau tot felul de păţanii nemaipomenite — o istorisire în care era vorba numai de măceluri şi de nenumărate scăpări de la moarte ca prin urechile acului, precum şi de ticăloşiile personale cele mai atrăgătoare şi mai inconştiente. Eu rămîneam cu gura căscată, desfătîndu-mă, tremurînd, minunîndu-mă şi divinizîndu-l.

Mare mi-a fost mîhnirea cînd am descoperit, după aceea, că paznicul nu era decît un palavragiu de rînd; un ignorant grosolan, slab de înger şi pe jumătate nătîng; băştinaş al ţinuturilor sălbatice din Illinois; neumblat prin lume şi care înghiţise el însuşi o literatură de aventuri cu nemiluita, însuşindu-şi minunăţiile ei, pînă ce ţesuse, cu timpul, din multele-i fragmente disparate, istorisirea lui; o povestise de atîtea ori unor bobocei ca mine, încît ajunsese s-o creadă şi el.

Capitolul VI

ÎNCERCĂRILE PRIN CARE TREBUIE SĂ TREACĂ UN UCENIC-PILOT

Mai cu zăbava aceea de patru zile de pe stîncile de la Louisville, mai cu alte întîrzieri, bietul nostru *Paul Jones* pierdu două săptămîni pe drumul de la Cincinnati la Noul Orleans. Astfel avui prilejul de a face cunoştinţă cu unul din piloţi şi el mă învăţă cum să conduc vasul. Lucrul acesta făcu ca viaţa de pe fluviu să mi se pară mai atrăgătoare ca oricînd.

Întîrzierea îmi mai dădu şi prilejul de a face cunoştinţă cu un tînăr care avea bilet de călătorie pe punte — mai bine nu-l mai cunoşteam; căci nu s-a sfiit să împrumute de la mine şase dolari, făgăduindu-mi că se va întoarce pe vapor şi mi-i va plăti a doua zi după ce vom sosi la Noul Orleans. Dar pesemne c-a murit ori a uitat, fiindcă n-a mai venit; prima presupunere trebuie, fără îndoială, să fie cea adevărată, căci zisese că părinţii lui erau avuţi şi, dacă el călătorea pe punte, o făcea numai pentru că acolo era mai răcoare.

Foarte curînd descoperii două lucruri. În primul rînd că nici un vas nu urma să pornească spre gura Amazoanelor timp de vreo zece-doisprezece ani; și în al doilea rînd că cei nouă sau zece dolari pe care îi mai aveam în pungă nu-mi puteau ajunge pentru o călătorie de cercetare așa de nebunească — cum o plănuisem eu — chiar dacă mi-aș fi putut permite să aștept ivirea unui vapor. Urmarea era că trebuia să mă gîndesc la o nouă îndeletnicire. *Paul Jones* pleca acuma la Saint Louis. Mi-am pus în gînd să-l asaltez pe pilotul meu, și după trei zile de grele sforțări din partea mea, el cedă. Se învoi să mă învețe navigația pe fluviu de la Noul Orleans la Saint Louis în schimbul a cinci sute de dolari — pe care urma să-i plătesc din prima leafă ce aveam s-o iau după primirea brevetului de pilot. Tînăr și ușuratic cum eram, mi s-a părut un fleac să „învăț" douăsprezece sau treisprezece sute de mile din lungul marelui Mississippi; așadar, fără să stau mult pe gînduri, m-am apucat de trebușoara asta. Dacă mi-aș fi dat seama atunci la ce grea încercare vor fi supuse puterile mele, nu aș fi avut curajul să încep. Îmi închipuisem că pilotul nu avea altceva de făcut decît să mîne vaporul drept pe firul apei și socoteam că lucrul e o jucărie, de vreme ce fluviul era atît de lat.

Vasul plecă de la Noul Orleans la patru după amiază și *noi* furăm „de cart" pînă la opt. Domnul Bixby, șeful meu, „îndreptă" nava, o strecură pe la pupa celorlalte vase aflătoare de-a lungul cheiului și apoi îmi zise: „Acuma ia-o și treci pe lîngă vapoarele astea, atingîndu-le așa de ușor de parcă ai coji un măr". Luai timona în mînă și inima îmi bătu nebunește, căci mi se părea că eram gata să ne izbim de marginea fiecărui vas din șir — atîta eram de aproape. Îmi ținui răsuflarea și începui să scot vasul din primejdie; mi-am făcut eu părerea mea despre pilotul care nu găsise altceva mai bun de făcut decît să ne bage în această primejdie, dar aveam destulă minte să nu spun ce gîndeam. După o jumătate de minut, aveam un lat spațiu de siguranță între *Paul Jones* și celelalte vase; după alte zece secunde, căzusem în dizgrație și eram

dat la o parte de domnul Bixby care îndrepta iarăși vasul spre locul primejdios și mă ocăra de mama focului pentru lașitatea mea. Mă simțeam jignit, dar eram silit să admir siguranța cu care șeful meu trecea dintr-o parte la cealaltă a timonei; el se apropia atît de mult de celelalte vase, încît mi se părea că acuși-acuși o să ne ciocnim de ele.

După ce se mai potoli, el mă lămuri, zicîndu-mi că pe lîngă țărm apa era liniștită, iar curentul era primejdios tocmai către mijlocul fluviului; și că de aceea trebuia să mînăm vasul aproape de mal, atunci cînd navigam în susul apei, ca să ne folosim de apa liniștită; și că, dimpotrivă, trebuie să mînăm departe de mal atunci cînd mergeam în josul apei, ca să ne bucurăm de curent. În mintea mea, m-am hotărît să mă fac pilot de mers la vale și să las mersul în susul apei în seama celor nesocotiți.

Din cînd în cînd, domnul Bixby îmi atrăgea atenția asupra cîte unui lucru. Zicea: „Iată marca [1] de șase mile". Eu încuviinţam. Era o informație destul de plăcută, dar nu-i dădeam de rost. Nu-mi dădeam seama că putea să prezinte vreun interes pentru mine. Într-alt rînd îmi zise: „Iată marca de nouă mile". Mai încolo îmi zise: „Iată marca de douăsprezece mile". Toate erau la nivelul apei; toate mi se păreau la fel; erau plictisitoare și nepitorești. Nădăjduiam că domnul Bixby avea să schimbe vorba. Dar nici gînd: el înainta repede pe lîngă un punct, apropiindu-se tare și parcă cu dragoste de mal; iar pe urmă zicea: „Apa stătătoare sfîrșește aici, în dreptul acestui tufiș; acum trecem dincolo". Și schimba mersul. Mi-a dat timona în mînă o dată sau de două ori, dar n-am avut noroc: ba eram cît pe ce să rup o bucată de mal dintr-o plantație de trestie de zahăr; ba mă îndepărtam prea mult de mal, așa că iar cădeam în dizgrație și eram ocărît.

În cele din urmă, cartul nostru luă sfîrșit, așa că am cinat și ne-am dus la culcare. La miezul nopții

---

[1] Pe malul fluviilor navigabile se pun stîlpi cu numărul de mile sau km de la vărsare, așa cum se procedează cu pietrele kilometrice de pe șosele.

lumina orbitoare a unui felinar îmi căzu în ochi și paznicul de noapte îmi zise:

— Haide, scoală-te!

Și pe urmă se duse. Eu nu puteam pricepe ce-i cu această purtare neobișnuită: de aceea m-am lăsat foarte curînd păgubaș de a afla și am adormit la loc. Dar peste puțin, paznicul de noapte se întoarse și de data asta îmi vorbi mai răstit. Necăjit, i-am răspuns:

— La ce mă tot sîcîi în mijlocul nopții? Acuma, fără îndoială că n-am să mai pot adormi.

Paznicul de noapte îmi zise:

— Ei, asta-i bună, fir-ar a dracului!

Tocmai se făcea schimbul și am auzit niște risete grosolane și vorbe care sunau cam așa:

— Ei, paznicule! Nu s-a sculat încă ucenicul pilotului? E cam plăpînd. Dă-i niște zăhărel și cheam-o pe fata din casă să-i cînte: „Nani, nani, puișor"!

În clipa aceea intră în scenă domnul Bixby. Cam după un minut, urcam în goană scările de la timonerie, cu parte din veșminte pe mine și cu celelalte în brațe. Domnul Bixby venea la un pas în urma mea, bombănind mereu. Iată ceva nou și neașteptat — faptul de a mă scula în mijlocul nopții spre a merge la lucru! Era un amănunt din meseria de pilot care nu-mi trecuse niciodată prin minte. Știam eu că vapoarele umblau toată noaptea, dar nu știu cum, nu mă gîndisem că trebuia să se scoale cineva din patul său cald ca să le mîne. Începui să mă tem că viața de pilot nu era chiar așa de romantică cum mi-o închipuiam eu: în această nouă fază a ei, avea ceva foarte real și prea înrudit cu munca.

Era o noapte destul de urîcioasă, deși pe cer se aflau un mare număr de stele. Ofițerul cel mătăhălos era la cîrmă; își fixase privirea asupra unei stele și ținea vasul drept prin mijlocul apei. De amîndouă părțile, malurile erau la o distanță nu mai mare de o jumătate de milă, dar ți se părea că sînt uimitor de îndepărtate și totodată șterse și nedeslușite. Ofițerul zise:

— Trebuie să acostăm la plantația lui Jones, domnule.

Duhul răzbunării care sălășluia înăuntrul meu jubila. Zisei în gînd: „Îți urez muncă plăcută, domnule Bixby! O să ai ceva de furcă pînă să dai de plantația lui Jones pe o noapte ca asta și nădăjduiesc că *n-ai* s-o găsești cît vei trăi."

Domnul Bixby îl întrebă pe ofițer:

— În partea de sus a plantației ori în cea de jos?

— În cea de sus.

— Nu pot. Trunchiurile de acolo ies din apă, căci acum nivelul apei e scăzut. Nu e mare depărtare pînă la partea de jos a plantației. Va trebui să vă declarați mulțumiți și cu atît.

— Bine, domnule. Chiar dacă lui Jones nu-i convine, el va trebui totuși să se resemneze, căci n-avem încotro, după cît se pare. Apoi ofițerul se duse.

Începea să-mi treacă bucuria și să mă apuce mirarea. Iată un om care nu avea de gînd numai să dea de plantație pe o noapte ca aceasta, dar se mai și oferea să găsească pe întuneric oricare din capetele ei. Grozav aș fi vrut să pun o întrebare, dar mă păștеau tot atîtea răspunsuri repezite cîte ar fi încăput în cabina mea de pe vapor, așa că am stat cuminte. Nu doream să-l întreb altceva pe domnul Bixby, decît dacă era destul de nătîng să-și închipuie că într-adevăr avea să nimerească plantația, pe o noapte în care toate plantațiile erau la fel și de aceeași culoare. Dar mi-am înghițit întrebarea. Pe vremea aceea îmi veneau, de obicei, gînduri destul de cuminți.

Domnul Bixby o luă spre țărm și în curînd treceam atît de aproape de mal, ca și cînd ar fi fost ziua-n amiaza-mare. În același timp el mai și cînta încetișor: „Tată ceresc, ziua se-ncheie" etc.

Mi se părea că îmi dădusem viața pe mîna unui vagabond deosebit de nepăsător. Deodată, se întoarse către mine și spuse:

— Cum îi zice primului punct mai sus de Noul Orleans?

Eram bucuros că sînt în stare să răspund iute și așa am și făcut: am zis că nu știam.

— Nu *știi?*

Acest fel de a-mi vorbi mă făcu să mă cutremur. M-am coborît iar din înaltul cerului, într-o clipă. Dar n-am putut să zic decît ce zisesem și mai înainte.

— Strașnic, dar știi că ești grozav! spuse domnul Bixby. Cum îi zice punctului *următor?*

Iarăși n-am știut!

— Ei, asta e culmea! Spune-mi numele unui punct sau loc *oarecare*, din cele pe care ți le-am spus.

M-am gîndit puțin și am ajuns la concluzia că nu puteam da nici un răspuns.

— Ia ascultă! De la ce punct, mai sus de marca de la mila douăsprezecea pornești, ca să mergi mai departe?

— Nu... nu... știu.

— Nu... nu... nu știi? se strîmbă el, imitînd felul meu șovăitor de a vorbi. Da' *ce* știi?

— Nu... nu... nimic sigur.

— Pe umbra marelui Cezar, te cred! Ești cel mai mare neghiob pe care l-am văzut sau de care am auzit vreodată; așa să-mi ajute Moise! Și tu vrei să te faci pilot — *tu*? Păi nu știi nici cît trebuie ca să mîi o vacă la păscut.

O, ce mînie îl apucase! Era un om nervos și se tot învîrtea de la o parte a timonei la cealaltă, ca și cum dușumeaua ar fi fost fierbinte. Stătu cîtva timp fierbînd în sinea lui, apoi mă luă iar la rost:

— Ia, ascultă! Oare de ce crezi tu că ți-am numit eu toate punctele prin care am trecut?

Mă uitai o clipă la el tremurînd de frică și pe urmă diavolul mă ispiti să zic:

— Ei, păi... ca să mai stăm de vorbă, așa credeam.

Cuvintele astea avură asupra lui același efect ca o cîrpă roșie asupra unui taur. Așa tuna și fulgera (totodată însă străbătea și fluviul) încît am crezut că orbise de furie, fiindcă deodată se năpusti cu vaporul peste cîrma unei șalande. Firește, negustorii din barcă îl blagosloviră cu un potop de înjurături grosolane. Niciodată n-a fost pe lume om mai plin de recunoștință decît domnul Bixby: fiindcă fierbea de mînie și acum găsise pe cine să-și verse focul. Smuci o fe-

reastră, scoase capul prin ea și izbucni într-o ploaie de înjurături cum nici că mai auzisem pînă atunci. Cu cît răsunau mai slabe și mai depărtate sudălmile celor din barcă, cu atît glasul domnului Bixby răsuna mai tare și cu atît ocările sale deveneau mai împovărătoare. Cînd închise geamul, era epuizat.

Să fi aruncat și năvodul în mintea lui și tot n-ai mai fi pescuit atîtea cuvinte urîte ca să poți spăimînta o biată mamă cu ele. Deodată îmi zise în chipul cel mai drăguț:

— Băiete, acuma trebuie să iei un carnet și de fiecare dată cînd îți spun eu cîte ceva, să-ți însemni imediat. Există o singură posibilitate să ajungi pilot și anume să înveți fluviul întreg pe de rost. Trebuie să-l știi întocmai ca abecedarul.

Asta fu o descoperire tristă pentru mine, căci mintea mea nu fusese încărcată niciodată cu altceva decît cu cartușe oarbe. Totuși descurajarea mea n-a durat multă vreme. Mi-am zis că nu trebuie să mă pierd cu firea căci, de bună seamă, domnul Bixby le mai „înflorea". Deodată el trase de o frînghie și se auziră cîteva bătăi de clopot. Stelele pieriseră cu toatele, iar noaptea era atît de întunecoasă, încît puteai să-ți dai cu degetele în ochi. Auzeam roțile cu zbaturi bătînd apa de mal, dar nu eram prea sigur că aș putea zări și malul. Glasul paznicului nevăzut răsună de pe puntea de manevră:

— Ce-i domnule?

— Plantația lui Jones.

Îmi spusei în gînd: „Tare aș vrea să-mi permit a risca un mic rămășag că nu este plantația". Dar nici n-am crîcnit. Am așteptat să văd. Domnul Bixby acționă telegraful de punte [1] și la timpul cuvenit botul vaporului atinse uscatul; o făclie străluci la teugă; un om sări pe mal; un glas de negru se auzi spunînd: „Dați-mi desaga, jupîne Jones"; și în clipa următoare ne aflam din nou pe fluviu în sus, cu inima senină. Am chibzuit adînc un răstimp și pe urmă am zis —

[1] Dispozitivul prin care se transmit comenzile de la puntea de comandă la camera mașinilor.

dar nu tare: „Ei bine, că am nimerit plantația a fost într-adevăr întîmplarea cea mai norocoasă de care am auzit vreodată; dar o întîmplare la fel nu s-ar mai putea repeta, nici într-o sută de ani". Și chiar așa credeam, că era *numai* o întîmplare.

După ce parcursesem șapte sau opt sute de mile în susul fluviului, mă deprinsesem a fi un cîrmaci destul de îndrăzneț — „la deal" și „ziua"; iar pînă să ajungem la Saint Louis, făcusem puțin progres și în ce privește munca de noapte — dar numai puțin. Aveam un carnet care era doldora de nume de orașe, „puncte", praguri de nisip, ostroave, coturi și părți drepte ale fluviului etc.; dar amănuntele acestea se aflau numai pe carnet, nimic nu intrase în mintea mea. Mă apuca durerea de cap gîndindu-mă că nu așternusem pe hîrtie decît jumătate din partea de jos a fluviului, căci patru ore eram de cart și patru ore liberi — și ziua și noaptea — așa că din carnet lipseau cîte patru ore, corespunzătoare cu fiecare dată cînd dormisem de la începutul călătoriei.

Curînd după aceea șeful meu fu tocmit pe un vapor mare de la Noul Orleans, așa că mi-am luat lucrurile și am plecat cu el. Vaporul acela era ceva grozav. Cînd stăteam la timonerie, mă aflam așa de sus deasupra apei, că mi se părea că sînt cocoțat pe un munte: iar punțile lui erau așa de întinse dedesubtul meu — înainte și îndărăt — încît mă miram cum de-l putusem lua vreodată pe *Paul Jones* drept un vas mare. Mai existau și alte deosebiri între ele. Timoneria de pe *Paul Jones* era o chichineață șubredă, sărăcăcioasă, murdară și strîmtă, pe cînd dincoace arăta ca un templu măreț de sticlă, spațios ca o sală de dans; cu splendide perdele roșii și aurii la ferestre; cu un divan strașnic; cu perne de piele și cu spetează la banca înaltă, pe care ceilalți piloți, veniți în vizită, ședeau să-și înșire poveștile și să „se uite la fluviu"; cu scuipători lustruite și bizare — în locul cutiei mari de lemn umplută cu rumeguș; cu linoleum nou și frumos pe pardoseală; cu o sobă ospitalieră pentru iarnă; cu roata timonei înaltă pînă la fruntea mea și încrustată cu podoabe costisitoare; cu o troță de cablu care trans-

mitea mișcarea la cîrmă; cu mînere lucitoare de alamă pentru clopote și cu un bufetier negru la puntea de comandă — curățel, cu șorț alb — care aducea sus prăjituri, înghețată și cafea, la jumătatea cartului, ziua și noaptea. Ei, asta „însemna ceva"! Astfel a început să-mi vină inima la loc și am prins iarăși a crede că pilotajul era totuși o îndeletnicire romantică. Cînd ne-am așternut la drum, am pornit să dau o raită pe vaporul acela mare și mi s-a umplut inima de bucurie. Era curat și elegant ca un salon; cînd mă uitam prin sala cea mare și aurită, parcă priveam printr-un tunel splendid; avea pe fiecare ușă cîte un ornament în ulei, făcut, se vede treaba, de vreun pictor de firme foarte iscusit; scînteia în luminile unui șir nesfîrșit de candelabre de cristal; biroul ofițerului însărcinat cu treburile administrative era elegant; barul era minunat; iar barmanul bine bărbierit și gătit în haine scumpe. Puntea căldărilor (catul al doilea al vaporului, ca să zicem așa) era încăpătoare ca o biserică, sau cel puțin așa mi se părea mie; același lucru se putea spune și despre teugă; și nu avea numai o mînă de marinari, fochiști și ajutoare, ci un întreg batalion de oameni. Focurile vesele se vedeau lucind dintr-un lung șir de cuptoare și deasupra lor erau opt căldări uriașe! Ce măreție nespusă! Puternicile mașini... Dar ajunge. Nu mă mai simțisem niciodată atît de bine ca atunci. Iar cînd mi-am dat seama că acea mulțime de eleganți oameni de serviciu îmi spuneau respectuos „domnule", bucuria mea întrecu orice margini.

Capitolul VII

O FAPTĂ ÎNDRĂZNEAȚĂ

Cînd m-am întors iar la timonerie, Saint Louis nu se mai zărea și eu mă simțeam pierdut. Ne găseam pe o porțiune a fluviului pe care o așternusem în întregime pe carnetul meu și totuși nu-i aflam nici cap nici coadă; lesne de înțeles, căci totul venea acum

pe dos. Văzusem fluviul, venind cu vaporul în susul apei, dar nu întorsesem niciodată capul ca să-l văd cum arată cînd se află în spatele meu. Iarăşi mă cuprinse deznădejdea, fiindcă îmi dădeam seama că va trebui să „învăţ“ acest năstrușnic fluviu în *amîndouă* sensurile.

Timoneria era plină de piloţi care mergeau în josul apei ca să se mai „uite la fluviu“. În ceea ce se cheamă „partea de sus“ a fluviului (cele două sute de mile dintre Saint Louis şi Cairo, punctul de confluenţă cu rîul Ohio), apa era scăzută; şi Mississippi îşi schimba atît de des matca, încît piloţii găseau de obicei că e necesar să coboare spre Cairo — ca să mai arunce o privire asupra fluviului — atunci cînd vasele lor rămîneau cîte o săptămînă în vreun port oarecare; adică atunci cînd apa era mai scăzută.

Mare parte din aceşti „privitori ai fluviului“ era alcătuită din nişte bieţi oameni, arareori tocmiţi pe vreun vas. Singura lor nădejde de a fi şi ei folosiţi cîteodată îi obliga să fie mereu la curent cu tot ce era nou, pentru a putea, la un moment dat, să înlocuiască pe vreun pilot mai cu vază — fie şi pentru o singură călătorie — atunci cînd acesta se îmbolnăvea pe neaşteptate, sau în vreo altă împrejurare. Şi mulţi dintre aceşti piloţi se plimbau într-una în sus şi în jos, inspectînd fluviul, nu fiindcă trăgeau cu adevărat nădejde să capete o slujbă, ci fiindcă (ei fiind musafiri pe bord) viaţa îi costa mai puţin atunci cînd „priveau fluviul“, decît cînd stăteau pe uscat şi erau nevoiţi să-şi plătească întreţinerea. Cu vremea oaspeţii aceştia se făcură mofturoşi, dînd buzna numai pe vapoarele care aveau o faimă bine statornicită în ceea ce priveşte masa bună pe care o serveau. Toţi piloţii oaspeţi erau de folos, pentru că erau binevoitori şi gata oricînd — fie iarnă sau vară, fie noapte sau zi — să se urce în barcă şi să dea ajutor la balizajul cursului sau să le uşureze treaba piloţilor vaporului, după cum puteau. Mai erau bineveniţi şi pentru că toţi piloţii sînt nişte palavragii neobosiţi, cînd se află laolaltă; şi cum vorbesc numai despre fluviu, sînt întotdeauna înţeleşi şi întotdeauna interesanţi.

Adevăratului pilot nu-i pasă de nimic altceva pe lume decît de fluviu, iar mîndria pe care o simte pentru îndeletnicirea lui întrece chiar și mîndria regilor.

Călătoria aceea o făceau în tovărășia aleasă a unei sumedenii din acești inspectori ai fluviului. Erau opt sau zece și era loc din belșug pentru ei în încăpătoarea noastră timonerie. Doi sau trei din ei purtau jobene lucitoare, plastroane scrobite la cămăși, ace cu diamant la cravată, mănuși de piele și ghete de lac. Vorbeau îngrijit englezește și se purtau cu demnitatea caracteristică unor oameni cu dare de mînă și cu faimă de strașnici piloți. Ceilalți erau mai mult sau mai puțin neîngrijit îmbrăcați și purtau pe cap conuri înalte de pîslă care aminteau de zilele Commonwealth[1]-ului.

Eu eram o cantitate neglijabilă în augusta adunare și mă simțeam copleșit, ca să nu zic amețit de tot. Nu mă socoteau bun nici măcar pentru a da ajutor la cîrmă cînd trebuia să se tragă repede echea în jos; oaspetele care stătea mai aproape avea grijă s-o facă la nevoie — și era nevoie mai tot timpul, din cauza cotiturilor fluviului și a apelor lui scăzute. Stăteam într-un colț, iar ceea ce auzeam mă făcea să-mi pierd orice nădejde. Unul dintre oaspeți îl întrebă pe altul:

— Jim, cum ai trecut tu pe la Punctul Prunei venind de la deal?

— Era noapte cînd am ajuns acolo și am făcut așa cum m-a învățat unul din băieții de pe *Diana*. Am pornit dintr-un loc aflat la vreo cincizeci de iarzi[2] mai sus de stiva de lemne de la „punctul fals", luînd-o către baraca pe care o vezi înainte de-a ajunge la Punctul Prunei. Astfel am trecut pe deasupra stîncii, apa fiind adîncă de doi fathomi[3] și un sfert. Apoi am mers către bancul de nisip din mijlocul apei, pînă ce am ajuns în dreptul bătrînului plop de Canada de la cotitură. Am îndreptat vasul cu pupa către plop și cu prova chiar către locul cu pricina, acela care vine

[1] Republica engleză (1649—1660).
[2] Măsură englezească de lungime, egală cu 91,439 cm.
[3] Măsură englezească de lungime, egală cu 6 picioare sau 182,874 cm.

ceva mai sus de Punctul Prunei și unde apa este foarte puțin adîncă. I-am dat drumul înainte cu toată viteza — nouă noduri și jumătate pe oră — și în felul ăsta am izbutit să trec cu bine.

— Destul de corectă trecere, nu?

— Da, dar bancul de sus se mișcă repede la vale.

Un alt pilot se amestecă în vorbă, zicînd:

— Eu am avut apă mai bună și am trecut mai jos; am pornit de la „punctul fals", unde erau doi fathomi adîncime — am luat-o pe lîngă a doua stîncă în dreptul trunchiului cel mare de sub apă de la cotitură și am avut doi fathomi fără un sfert de apă.

— Nu că aș vrea să găsesc vină sondorilor voștri, dar cred că pentru Punctul Prunei adîncimea asta e puțin cam prea mare, își dădu cu părerea unul dintre acei magnifici piloți.

Toată lumea încuviință — dînd din cap — această punere la punct a lăudărosului. Și așa trăncăniră mai departe, fără să se sinchisească de mine. În timpul acesta eu mă gîndeam mereu că dacă urechile mele aud bine, atunci nu va trebui numai să învăț pe dinafară numirile tuturor tîrgurilor și ostroavelor și coturilor și așa mai departe; ci mai trebuie să fac și cunoștință personală cu toate stîncile de sub apă și cu fiecare plop de Canada și cu fiecare nenorocită de grămadă de lemne care împodobește malurile fluviului pe o distanță de o mie două sute de mile; ba mai mult decît atîta, trebuie să știu unde se află toate astea chiar și pe întuneric, căci nu-mi pot închipui că oaspeții noștri sînt înzestrați cu niște ochi ce pot răzbate prin două mile de întuneric beznă. Aș fi dorit să dau dracului îndeletnicirea de pilot și mai bine ar fi fost să nu mă fi gîndit niciodată la ea.

La căderea nopții domnul Bixby lovi de trei ori în clopotul mare (acesta era semnalul de acostare); căpitanul ieși din salonul lui la capătul din față al punții de comandă și se uită întrebător. Domnul Bixby zise:

— Vom rămîne aici toată noaptea, căpitane!

— Foarte bine, domnule.

Atîta tot. Vaporul trase la mal și fu amarat pentru noapte. Mie îmi făcu o impresie grozavă faptul că pilotul putea face după voia lui, fără să ceară încuviințarea unui personaj atît de măreț cum era căpitanul. Luai masa de seară și mă băgai numaidecît în pat, descurajat din cauza celor auzite și întîmplate peste zi. Notițele mele din ultima călătorie nu erau decît o amestecătură de nume fără de înțeles. Mi se încurcaseră toate așa de rău în minte, că nu fusesem în stare să înțeleg nimic, ori de cîte ori mă uitasem la ele în timpul zilei. Nădăjduiam că măcar în timpul somnului îmi vor da pace; dar de unde; țopăiră neobosite mai departe în mintea mea, chinuindu-mă pînă la răsăritul soarelui cu o sumedenie de visuri urîte.

În dimineața următoare m-am simțit cam abătut și fără chef. Mergeam cu mare viteză înainte, punîndu-ne prin aceasta de multe ori în primejdie, pentru că voiam să „ieșim de pe fluviu" (cum se zicea pentru a ajunge la Cairo) mai înainte de a se face noapte. Dar tovarășul domnului Bixby, pilotul celălalt, reuși la un moment dat să împotmolească nava și am pierdut atît de mult timp pînă s-o scoatem la capăt, încît era vădit că întunericul avea să ne învăluie cu mult înainte de a ajunge la gura lui Ohio. Aceasta constituia o mare nenorocire, mai ales pentru unii dintre piloții oaspeți, ale căror vapoare trebuiau să-i aștepte să se întoarcă, oricît de mult s-ar fi prelungit această așteptare. Trăncăneala celor de la timonerie se mai potoli. Atunci cînd mergeau în susul fluviului, piloților nu le păsa de apa scăzută și nici întunericul nu-i supăra; numai ceața putea să-i oprească în loc. Dar navigația în josul fluviului era un lucru mult mai greu; vasul rămînea în voia valurilor atunci cînd un curent puternic îl împingea de la spate; de aceea piloții evitau de obicei să plutească noaptea la vale pe fluviu, atunci cînd apele erau scăzute.

Ne mai rămăsese totuși o mică nădejde: anume să putem trece dincolo de întortocheatul și primejdiosul Ostrov al Pălăriei, înainte de căderea nopții, pentru că de acolo navigația era mai ușoară și mai bună. Dar ar fi fost o nebunie să încerci a trece de

Ostrovul Pălăriei noaptea. Așa că în tot restul zilei lumea nu făcu altceva decît să se uite mereu la ceas și să calculeze iuțeala cu care înainta vasul. Ostrovul Pălăriei era singurul nostru subiect de conversație; cîteodată nădejdea ne era mai mare; dar apoi, cînd trebuia să încetinim mersul în unele locuri mai grele de trecut, iarăși ne scădea nădejdea. Ore de-a rîndul, toată lumea fu în prada unei emoții abia stăpînite; mă molipsisem și eu și începeam să fiu atît de neliniștit din cauza Ostrovului Pălăriei și să simt atît de puternic apăsarea răspunderii, încît doream să pot sta cinci minute la mal și să răsuflu o dată adînc ca să mă înviorez și de-abia după aceea să pornim din nou. Schimbul nu se mai făcea după regula obișnuită. Fiecare din cei doi piloți ai noștri prelua cîrma atunci cînd ajungea la porțiunile din fluviu pe care le cunoștea mai bine, pentru că tot el condusese vaporul pe acolo trecînd pe firul apei în sus; dar amîndoi rămîneau tot timpul la timonerie.

Cu un ceas înainte de apusul soarelui, domnul Bixby trecu la cîrmă și domnul W. se dădu la o parte. În următoarele treizeci de minute, toți cei de față stăteau cu ceasul în mînă și se frămîntau, tăcuți și cu inima cît un purice. În sfîrșit se auzi un oftat dureros și cineva zise :

— Uite, colo e Ostrovul Pălăriei — și nu putem trece de el.

Toate capacele ceasurilor se închiseră cu o pocnitură, fiecare oftă și mormăi ceva ce suna cam așa: „Păcat, mare păcat — ah, de-am fi putut ajunge aici *doar* cu o jumătate de ceas mai devreme!“ și atmosfera deveni grozav de apăsătoare, căci toți erau dezamăgiți. Cîțiva voiau să iasă afară, dar mai zăboviră, căci nu auziseră încă semnalul de clopot care anunța tragerea vasului la mal. Soarele pieri la orizont, dar vaporul merse înainte. Oaspeții se priviră întrebător; unul din ei, care pusese mîna pe clanța ușii, apăsînd, mai așteptă o clipă, apoi repede își luă mîna de pe clanță, lăsînd-o să se închidă la loc. Mergeam cu viteză de-a lungul cotului rîului. Piloții își aruncară iarăși priviri uimite, dînd semne de admira-

ție, dar nici unul nu scoase un cuvînt. Pe nesimțite se strînseră cu toții mai aproape în spatele domnului Bixby; în timpul acesta cerul se întuneca mai tare și pe cer apărură două-trei stele. Se așternu o tăcere de moarte și așteptarea deveni apăsătoare. Domnul Bixby trase de parîmă și clopotul cel mare făcu să răsune în noapte două note grave și melodioase. Urmă o pauză, apoi se auzi încă o bătaie de clopot. Glasul marinarului de veghe răsună de pe puntea de manevră:

— Sondă la babord! Sondă la tribord!

Strigătele sondorilor de la bărcile de balizaj începură să se audă din depărtare și fură repetate apăsat de către oamenii de legătură, pe puntea de manevră.

— Scrie trei! Scrie trei! Trei fără un sfert! Doi jumătate! Doi și un sfert! Scrie doi! Doi fără...

Domnul Bixby trase de două ori clopotul; îi răspunse un slab zăngănit de jos, de departe, din sala cazanelor și pe dată viteza noastră slăbi. Aburul începu să șuiere prin supapele de siguranță. Strigătele sondorilor continuară — și aceste strigăte în noapte au totdeauna darul de a te face să te înfiori. Toți piloții pîndeau acum cu ochii țintă, vorbind în șoaptă. Toți erau agitați, numai domnul Bixby părea liniștit și nepăsător. Lăsa din cînd în cînd timona din mînă și stătea de vorbă; apoi, cînd nava trecea pe la mărcile cu totul nevăzute pentru mine — fiindcă mi se părea că ne aflăm în mijlocul unei mări întinse și întunecoase — el revenea la timonă și conducea nava repede într-acolo. Din murmurul de șoapte, prindeai ici-colo cîteva vorbe cu înțeles, ca de exemplu:

— Iată, a trecut cu bine de prima stîncă.

După o pauză, se auzi alt glas spunînd în șoaptă:

— Vine cu pupa *tocmai* unde trebuie, *pe legea mea!*

— Acuma e pe mărci; trece de ele!

Un altul murmură:

— O, e o realizare minunată — *minunată!*

Deodată toate mașinile fură oprite și ne lăsarăm purtați numai de curent. Cu toate că nu puteam să văd mersul vasului — și nu puteam fiindcă stelele erau toate în nori în momentul acela — deriva aceasta

avea ceva lugubru; ți se oprea inima în loc. Deodată am descoperit o umbră mai întunecoasă decît aceea care ne înconjura. Era capătul ostrovului. Pluteam drept spre el. Pătrunserăm în umbra mai adîncă pe care o arunca ostrovul și primejdia mi se păru atît de apropiată, încît era cît pe ce să mă înăbuș; resimțeam un puternic îndemn de a face *ceva*, orice, ca să scap vasul. Dar domnul Bixby stătea mai departe la timonă, tăcut și încordat ca o pisică; în spatele lui stăteau toți piloții, umăr la umăr.

— N-o să reușească! șopti unul dintre ei.

Apa era tot mai plină de bancuri de nisip și se făcea tot mai joasă, după cum se putea înțelege din strigătele sondorilor, pînă ce scăzu la:

— Opt și un sfert! Opt picioare! Opt picioare. Șapte și...

Domnul Bixby preveni prin portvoce pe mecanic:

— Bagă de seamă, acuma!

— Da, da, domnule!

— Șapte și jumătate! Șapte picioare! *Șase* și...!

Atinseserăm fundul! În această clipă domnul Bixby făcu să răsune o mulțime de clopote și strigă prin portvoce: „*Acuma*, forță la mașină, toată cîtă e!“ apoi spuse tovarășului său: „Cîrma, banda! Tare! Tare!“ Vasul își croi cu greu calea prin nisip, șovăind o singură, înfricoșătoare clipă pe marginea pierzaniei, și pe urmă trecu biruitor de prag! În spatele domnului Bixby răsună un chiot puternic, cum nu se mai auzise niciodată sub acoperișul unei timonerii!

După asta nu mai avurăm nici un loc greu de trecut. Domnul Bixby fu socotit un erou în noaptea aceea; și încă mult timp după asta, marinarii de pe fluviu tot îl mai pomeneau.

Pentru a putea să-ți dai seama pe deplin de minunata preciziune neapărat necesară spre a mîna marea noastră navă prin locurile marcate în acea vastă și întunecoasă întindere de apă, e nevoie să știi că nava trebuie nu numai să se strecoare pe un drum întortocheat, printre trunchiuri de copac și colțuri de stînci ascunse sub apă și apoi să treacă atît de aproape de

capătul ostrovului încît să atingă cu pupa frunzișul pomilor de pe mal — dar într-un anumit loc trebuie să treacă numai la o palmă depărtare de o epavă ascunsă sub apă care ar putea să smulgă grinzile de lemn ale învelișului vasului — dacă acesta s-ar izbi de ea — nimicind astfel în cinci minute un vapor de un sfert de milion de dolari, cu încărcătura lui cu tot și distrugînd poate și o sută cincizeci de vieți omenești pe deasupra.

Cel din urmă comentariu pe care l-am auzit în noaptea aceea a fost un compliment la adresa domnului Bixby, rostit ca pentru sine, deși cu multă ardoare, de către unul din oaspeții noștri. Suna cam așa:

— Pe umbra morții, ăsta e un pilot fulger!

Capitolul VIII

LECȚII ULUITOARE

La capătul unui răstimp care mi se păru plictisitor, îmi făcusem capul tobă de ostroave, tîrguri, grinduri, „puncte" și coturi ale fluviului; era de fapt o amestecătură de nume cu totul lipsite de viață pentru mine. Totuși, de vreme ce puteam închide ochii și înșira un lung pomelnic de nume — fără să săr peste mai mult de zece mile din fiecare porțiune de cincizeci de mile de fluviu — începeam să simt că aș putea mîna un vas la vale către Noul Orleans, dacă aș fi în stare să-l fac să sară peste acele mici goluri. Dar, bineînțeles, încîntarea mea nu dură mult nici de data asta. Abia eram și eu ceva mai mulțumit de mine și începeam să umblu cu nasul mai pe sus, că domnul Bixby se și gîndea la ceva care să mă facă să-mi pierd iluziile. Într-o zi se întoarse deodată către mine și îmi puse o întrebare care fu pentru mine ca o lovitură de măciucă:

— Care este forma Cotului Nucii?

Ar fi putut tot așa de bine să mă întrebe care este părerea bunicii mele asupra protoplasmei. M-am gîndit puțin într-o atitudine plină de respect și pe urmă i-am

zis că nu știam că acest cot avea o formă deosebită. Șeful meu, om iute din fire, începu firește să zbiere ca un nebun, tunînd și fulgerînd împotriva mea, pînă ce-și vărsă tot năduful.

Știam însă că atunci cînd îl apucă nu-l ține mult și că după ce se răcorește înjurînd zdravăn, devine un unchiaș cumsecade, căruia îi pare chiar rău de ce a făcut. Cuvîntul „unchiaș" are aici doar o valoare afectivă, căci șeful meu nu avea mai mult de treizeci și patru de ani. Eu așteptam să-i treacă supărarea. Curînd îl auzii zicînd:

— Băiete dragă, trebuie să ajungi să cunoști *forma* fluviului la perfecție. Este singurul lucru care te poate ajuta să conduci nava pe o noapte foarte întunecoasă, cînd toate contururile sînt șterse și cînd nu poți să vezi la doi pași. Dar, ia aminte, fluviul nu are noaptea aceeași înfățișare ca și ziua.

— Atunci cum dracu am să ajung să-l cunosc?

— Cum poți să te miști într-o încăpere pe întuneric? Fiindcă îi cunoști forma, de vreme ce nu o poți vedea.

— Vreți să ziceți că trebuie să cunosc nenumăratele schimbări de formă ale malurilor acestui nesfîrșit fluviu, tot așa de bine cum îmi cunosc încăperile mele de acasă?

— Pe cinstea mea, trebuie să le cunoști mai bine decît și-a cunoscut cineva vreodată încăperile propriei sale case.

— Ba mai bine m-ar lua moartea!

— Acuma, eu nu vreau să te descurajez, însă...

— Bine, dați-i drumul; tot mai bine acuma decît altă dată.

— Vezi că toate astea trebuiesc învățate; nu se poate altfel. O noapte senină și înstelată aruncă umbre atît de compacte încît — dacă n-ai cunoaște amănunțit forma unui mal — ai fugi din fața fiecărei grămezi de lobde, fiindcă umbra ei neagră ți s-ar părea o limbă de pămînt care înaintează în apă; și vezi că strigătele marinarului de cart te-ar speria de moarte la fiecare cincisprezece minute. Te-ai găsi tot timpul la cinci-

zeci de iarzi de mal, cînd de drept ar trebui să fii la cincizeci de picioare de el. Umbrele sînt atît de dese, încît e cu neputință să vezi stîncile de sub apă, dar tu știi exact unde se găsesc aceste stinci și — după forma fluviului — îți dai seama cînd te apropii de ele. Apoi mai sînt și nopți cînd întunericul e de nepătruns; înfățișarea fluviului în aceste nopți e foarte deosebită de forma pe care o are același fluviu pe o noapte înstelată. Toate malurile par a fi linii drepte, ba încă niște linii destul de nedeslușite; ai putea crede că sînt linii drepte, dar tu știi care e adevărul. Îți mii nava cu îndrăzneală înspre ceea ce pare a fi un zid drept (tu știi însă foarte bine că acolo este o curbă) și zidul acela se dă la o parte și îți face loc. Apoi mai este și ceața cea groasă. Gîndește-te la o noapte cînd totul e învăluit într-o ceață umedă și groasă; atunci malul nu mai are *nici* un fel de formă. O ceață groasă ar putea să zăpăcească și pe cel mai încercat om din lume. Ei, apoi și lumina lunii — mai slabă sau mai puternică — poate preface forma fluviului în fel și chip. Vezi dar...

— O, nu-mi mai spuneți nimic, vă rog! Trebuie oare să învăț forma fluviului, ținînd seama de toate aceste nenumărate posibilități? Dacă aș încerca, într-adevăr, să duc toată această încărcătură în capul meu m-aș gîrbovi.

— Nicidecum! Trebuie să înveți numai *forma adevărată* a fluviului; dar să fii atît de sigur pe ceea ce ai învățat, încît să poți întotdeauna mîna vasul după forma fluviului *pe care o ai în minte*, fără să-ți mai pese de cea pe care o ai în fața ochilor.

— Foarte bine, am să încerc, însă, după ce-o voi fi învățat, mă pot bizui pe ea? Va rămîne oare mereu aceeași formă și nu se va apuca cumva să umble încoace și încolo?

Mai înainte ca domnul Bixby să-mi poată răspunde, apăru domnul W. care intra de cart și zise:

— Bixby, să iei seama la Insula Prezidentului și la toată regiunea de mai sus de punctul Cloșca Bătrînă cu Pui! Malurile se scobesc și forma lor se schimbă de la o clipă la alta. Ce mai, n-ai să le recunoști mai

sus de punctul 40. Poți să pătrunzi acuma în interiorul[1] bătrînului trunchi de sicomor de sub apă.

În felul acesta căpătasem răspuns la întrebarea mea. Iată deci, că malurile își schimbau forma pe o distanță de cîteva leghe. Mă simțeam iarăși grozav de abătut. Două lucruri erau acum clare pentru mine. Primul era că: spre a ajunge pilot, omul trebuia să învețe mai mult decît stă în putința unui om; apoi, că degeaba se chinuia el să învețe, fiindcă fiecare douăzeci și patru de ore aducea o schimbare și atunci era nevoit să ia totul de la început.

În noaptea aceea eram *noi* de cart pînă la douăsprezece. Era un vechi obicei al tuturor piloților să stea puțin de vorbă cînd se făcea schimbul. În timp ce pilotul care intra de cart își punea mănușile și își aprindea țigara, tovarășul lui, pilotul care pleca, îi zicea de obicei ceva, ca de pildă:

— Cred că la grindul de sus de la Punctul Hale apa scade puțin; avea doi fathomi[2] și un sfert unde era mai adîncă și doi fathomi în celelalte locuri.

— Da, m-am gîndit că scade puțin, cînd am trecut pe acolo rîndul trecut. Ai întîlnit vreun vapor?

— Am întîlnit unul în dreptul punctului 21 pe lîngă bancul de nisip, dar era destul de departe și n-am putut vedea bine ce vapor era. Mi s-a părut că e *Sudul însorit*, dar din păcate nu avea nici o lumină la catarg.

Și așa mai departe. Iar cînd pilotul care intra de cart se așeza la roata timonei, tovarășul lui — celălalt pilot — îi spunea de obicei că ne aflăm la cutare sau cutare cot și în dreptul schelei ori plantației cutărei sau cutărei persoane. Lucruri pe care le spuneau din curtenie, dar eu credeam că erau *necesare*. Însă în noaptea aceea domnul W. veni să facă de cart cu o întîrziere de douăsprezece minute, ceea ce era o încălcare gravă a oricărei reguli de bună-cuviință; de fapt, e un păcat pe care piloții nu-l iartă niciodată. Așa că domnul Bixby

---

[1] Poate să nu fie nevoie, totuși nu strică să explicăm că „în interior" înseamnă: între trunchiul de copac și mal (M. T.).

[2] Doi fathomi. „Doi și un sfert" înseamnă $2^1/_4$ fathomi, adică 13 ½ picioare. „Marca trei" înseamnă trei fathomi (M. T.).

nici nu-i răspunse la salut; îi trecu numai timona în mînă și ieși din timonerie fără a rosti un cuvînt. Pe mine mă cuprinse spaima; era o noapte grozav de întunecoasă și ne aflam pe o porțiune a fluviului în care bezna părea și mai mare, așa că nu puteai vedea la doi pași; aproape că nu-mi mai venea să cred că domnul Bixby putea să-l lase pe bietul om, așa, în voia soartei, ca să distrugă vasul, încercînd să ghicească pe unde se afla. M-am hotărît să-l ajut eu, fie ce-o fi. Trebuia să vadă că nu era cu totul lipsit de prieteni. Așa că m-am învîrtit în jurul lui, așteptînd să fiu întrebat unde ne găseam. Dar domnul W. continua să-și mîne nava cu seninătate prin bezna deasă, fără să scoată un cuvînt. „E al dracului de mîndru! gîndii eu. Omul ăsta e așa de afurisit că mai bucuros ne-ar trimite pe toți la pieire decît să-mi rămînă îndatorat cu ceva; iar asta fiindcă nu sînt încă unul din cei aleși, care se cred în drept de a-l înfrunta pe căpitan și de a fi mari și tari pe vapor." Peste cîtva timp mi-am luat locul pe bancă; mă gîndeam că e mai cuminte să nu merg la culcare cît timp e nebunul acela de cart.

Totuși, la un moment dat trebuie să mă fi biruit somnul, fiindcă cel dintîi lucru de care îmi dădui seama cînd deschisei ochii fu că se crăpa de ziuă, că domnul W. plecase și că domnul Bixby era din nou la cîrmă. Se făcuse deci ora patru dimineața și totul era în ordine, numai eu nu; mă dureau toate oasele, de parcă eram bătut.

Domnul Bixby mă întrebă de ce rămăsesem acolo și eu mărturisii că am stat pentru a-i face un bine domnului W. și anume pentru a-i spune unde se afla. Domnului Bixby îi trebuiră cinci minute ca să-și poată da seama ce gogomănie îi spusesem; dar cînd, în cele din urmă, izbuti să înțeleagă, prostia mea i se păru din cale-afară de mare, căci mă blagoslovi cu un compliment strașnic — nu alta. Îmi zise:

— Apoi, oricum te-aș întoarce, tot n-am mai văzut pe lumea asta un nătărău mai mare decît tine. Ce crezi că avea el nevoie să afle de la tine?

Eu zisei că mi-am închipuit că i-aș putea fi de folos.

— De folos! Lui Aghiuță puteai să-i fii de folos! Nu ți-am spus că pilotul trebuie să meargă noaptea pe fluviu cu aceeași siguranță cu care se mișcă în încăperile propriei sale case?

— Ei bine, eu pot să mă descurc pe întuneric în propria mea casă, atunci cînd știu bine că *mă aflu* la mine acasă; dar dacă m-ați duce în mijlocul ei pe întuneric fără să-mi spuneți unde mă aflu, atuncea *cum* aș putea să mă descurc?

— Ei, pe fluviu *trebuie* să știi să te descurci și așa!

— Foarte bine! Atunci sînt bucuros că nu i-am spus nimic domnului W.

— Cred și eu! Te-ar fi zvîrlit cît colo pe geam și ar fi fost păcat să se prăpădească o sută de dolari cu cercevelele și cu toate celelalte.

M-am bucurat la gîndul că nu pricinuisem această pagubă, căci altfel mi-aș fi atras, desigur, mînia stăpînilor vasului. Ei nu puteau suferi pe cei ce nu se îngrijeau de lucruri sau pe stricători.

Acum am început să-mi dau toată silința ca să învăț forma fluviului; dar nimic nu mi s-a părut vreodată mai greu de prins și mai schimbător. Îmi pironeam ochii pe cîte o limbă de pămînt mai bine ascuțită și mai împădurită care părea că înaintează mult în apă, la cîteva mile depărtare de mine, și mă căzneam din greu să fac să se întipărească în mintea mea forma acestei ieșituri; dar tocmai cînd lucrurile mergeau mai bine, ne apropiam de ea și nesuferita de ieșitură începea să se topească și să se retragă, făcîndu-se una cu malul! Dacă cumva zărisem un copac uscat înălțîndu-se singuratic chiar la extremitatea limbii de pămînt, descopeream deodată că acel copac se pierdea încetul cu încetul în mulțimea de copaci ai pădurii și, cînd treceam prin dreptul lui, vedeam că se afla de fapt în mijlocul unei bucăți drepte de mal. Nici un deal mai răsărit nu-și păstra forma destulă vreme ca să mă pot dumiri o dată care era forma lui cea adevărată, ci se topea și se prefăcea, de parcă ar fi fost un munte de unt așezat în ungherul cel mai fierbinte al tropicelor. Acum cînd mergeam la vale pe fluviu, nici un lucru nu mai avea aceeași formă ca atunci cînd

venisem la deal. Îi pomenii de aceste mici greutăți domnului Bixby. El zise:

— De fapt asta este însușirea de căpetenie a formei. Dacă forma nu s-ar schimba în fiecare clipă, n-ar mai fi de nici un folos. Ia de pildă locul pe care ne aflăm acuma. Cîtă vreme dealul de colo este numai un deal, pot merge drept pe drumul meu fără să-mi bat capul, dar din clipa cînd se desface în două la vîrf și ia forma unui V, eu știu că trebuie să dau fuga la tribord, căci altfel izbesc vaporul de o stîncă; și apoi, în clipa cînd unul din brațele V-ului se ascunde după celălalt, trebuie s-o iau iarăși la babord, căci altminteri am să mă lovesc de colțul stîncii de sub apă care poate să smulgă chila vaporului tot așa de ușor cum ți-ai scoate o așchie din mînă. Dacă dealul de colo nu și-ar schimba înfățișarea în nopțile cînd navigația e anevoioasă, pînă într-un an s-ar face aici un groaznic cimitir de vase.

Era limpede că aveam de învățat forma fluviului, în toate chipurile posibile și imposibile — de sus în jos și de jos în sus, de la cap la coadă și de la coadă la cap — și toate claie peste grămadă; iar apoi trebuia să știu ce să fac în nopțile cu ceață, cînd lucrurile n-au nici o formă. Așa că m-am pus pe învățat. După un timp am început să mă descurc și în chestiile astea încîlcite și era cît pe ce să mă las iarăși cuprins de înfumurare. Dar domnul Bixby știa ce știa și era gata să-mi dea din nou peste nas.

Mă luă cam astfel:

— Ce adîncime avea apa la mijlocul fluviului lîngă punctul Gaura din Zid, la penultima noastră cursă?

Mi se părea că vrea să-și bată joc de mine. Zisei:

— Cu prilejul fiecărei curse, la deal și la vale, sondorii de ape înșiră vreme de trei sferturi de ceas o mulțime de cifre în punctul acela anevoios pentru navigație. Cum vă închipuiți că aș putea să-mi aduc aminte de tot talmeș-balmașul acela?

— Băiete, trebuie să-ți aduci aminte. Trebuie să-ți aduci aminte întocmai locul și sondajele în care a fost vaporul cînd am avut apa cea mai scăzută, pentru

fiecare din cele cinci sute de locuri cu apă scăzută, dintre Saint Louis și Noul Orleans; și nu trebuie să încurci sondajele și mărcile făcute cu prilejul unei curse cu sondajele și mărcile altei curse, fiindcă nu prea se întîmplă să fie două la fel. Trebuie s-o știi pe fiecare în parte.

Cînd mi-am venit din nou în fire, am zis:

— Dacă am să ajung să învăț așa ceva, apoi atunci am să fiu în stare să scol și morții din groapă și deci nu va mai trebui să mă fac pilot ca să-mi cîștig pîinea. Mai bine mă las păgubaș. Mai bine iau o căldare și o perie; nu-s bun de altceva decît de marinar de rînd. N-am mintea destul de ageră ca să fiu pilot și dacă aș avea-o, mi-ar lipsi puterea să mă folosesc de ea, afară doar dacă aș umbla în cîrji.

— Nu mai trăncăni degeaba. Cînd am spus o dată că am să te învăț[1] navigația pe fluviu, să știi că am s-o fac. Poți să fii sigur de asta: căci ori te învăț, ori te omor.

Capitolul IX

RĂMÎN DIN NOU ULUIT

N-avea nici un rost să te împotrivești unei ființe ca el. Mi-am încordat memoria în așa chip, că în curînd începură să-mi rămînă în minte chiar apele scăzute și nenumăratele sondaje ale diferitelor curse. Dar nici de data asta n-am apucat să mă bucur. Abia dădeam de capătul unei probleme încîlcite și iată că se ivea alta. Văzusem eu adesea pe unii piloți zgîindu-se la apă și zicînd că citeau apa ca și cum ar fi fost o carte, dar această carte mie nu-mi zicea nimic. Totuși a venit o vreme cînd se pare că domnul Bixby mă crezu îndeajuns de înaintat pentru a putea pricepe o lecție de citire a apei. Așa că într-o bună zi începu:

[1] A „învăța" nu face parte din vocabularul navigației fluviale.

— Vezi colo linia aceea piezișă de pe fața apei? Ei bine, acolo e un șir de stînci sub apă. Mai mult decît atîta: e un șir de stînci din cale afară de primejdioase. Sub el se află un grind masiv de nisip cu pereții aproape tot atît de drepți — de o parte și de alta — ca și pereții unei case. De jur împrejurul lui este apă din belșug, dar pe deasupra lui e foarte puțină. Dacă te-ai izbi de el ai face vaporul țăndări. Vezi locul unde linia se încrețește la partea de sus și începe să se piardă?

— Da, domnule.

— Ei bine, acela e un loc adînc. De acolo începe șirul de stînci. Poți trece pe acolo cu vaporul, fără să te izbești de nimic. Ia-o într-acolo pînă aproape de tot, lîngă stîncă; e ușor de plutit, curentul nu e mare.

Am mers pe lîngă șirul de stînci pînă m-am apropiat de linia încrețită. În clipa aceea domnul Bixby mi-a spus:

— Acuma fii gata. Așteaptă pînă îți spun eu. Vaporul nu va voi să treacă peste stîncă, fiindcă nu poate suferi apa joasă. Fii atent — așteaptă — *aș-teap-tă*. Ține-l bine în mînă. *Acuma* frînează. Răsucește! Răsucește!

El apucă de cealaltă parte a timonei și mă ajută s-o învîrtesc pînă la capăt; apoi o ținurăm tot așa. Vaporul se împotrivi și nu voi să răspundă la comandă un timp, apoi deodată începu să se întoarcă către tribord, trecu de stîncă și lăsă o lungă dîră de apă spumegîndă de ambele părți ale etravei.

— Acuma ia seama, pîndește-ți vaporul așa cum își pîndește o pisică prada, altfel o să-ți scape din mînă. Cînd se împotrivește tare și echea alunecă puțin, cu smucituri blînde, dă-i drumul nițel ăsta e chipul în care te anunță noaptea vaporul, că apa e scăzută; dar îndreaptă-l puțin cîte puțin către punctul voit. Acuma ești tocmai deasupra grindului; este cîte un grind sub fiecare punct, fiindcă apa care vine în jurul lui dă naștere unui vîrtej și îngăduie sedimentelor să se depună. Vezi crețurile mărunte de pe fața apei, care se ramifică de parcă ar fi limbile unui evantai? Ei bine,

sînt colțișori de stîncă ascunși sub apă; trebuie să ocolești capetele lor; dar să treci totuși foarte aproape de ele. Acuma fii atent, fii atent! Nu te grăbi să te vîri tocmai în locul acela unde suprafața apei e liniștită și parcă uleioasă; e un loc amăgitor; nu sînt nici nouă picioare de apă acolo; vaporul n-ar putea trece. Începe să „miroasă" locul, fii atent, îți zic! Na, fir-ar al dracului, drept acolo te duci! Oprește zbatul tribord! Iute! Dă îndărăt! Dă-l îndărăt!

Clopotele care dădeau de știre mașinilor sunară și mașinile răspunseră numaidecît la comandă, făcînd să se înalțe coloane albe de aburi din supape, dar era prea tîrziu. Vaporul „mirosise" într-adevăr grindul; dîrele spumegînde pe care le lăsa etrava despicînd valurile dispărură deodată; un val mare veni în față rostogolindu-se spre noi și izbi vaporul în prova; acesta se aplecă mult la babord și o luă repede către mal, ca și cum ar fi fost înspăimîntat de moarte. Ne-a trebuit o milă întreagă pînă să punem iarăși stăpînire pe el.

A doua zi, în timpul cartului de după-amiază, domnul Bixby mă întrebă dacă știam cum să mîn vaporul pe următoarele cîteva mile. Zisei:

— Trec între mal și prima stîncă de mai sus de punct, mă depărtez către mijlocul fluviului la a doua stîncă, pornesc de la partea de jos a schelei lui Higgins, trec de-a dreptul pe partea cealaltă a fluviului și...

— Foarte bine. Voi fi îndărăt mai înainte de a fi ajuns tu lîngă punctul următor.

Dar nu s-a ținut de cuvînt. Nu venise încă în clipa cînd am ocolit punctul și am ajuns într-o parte a fluviului de care mă cam temeam. Nu știam că se ascunsese după un coș al vaporului ca să vadă cum am să mă descurc. Am mers cu seninătate înainte, și pe măsură ce înaintam, inima mi se umplea tot mai mult de mîndrie, fiindcă niciodată pînă acum nu lăsase vaporul numai pe mîna mea, o bucată atît de lungă de timp. Mă apucasem chiar să „fixez" vasul și să dau drumul cu totul timonei, în timp ce eu — închipuindu-mi că sînt de acum un pilot desăvîrșit — îi întorceam spatele și mă uitam la apa pe care plutisem,

îngînînd un cîntec, cu acel soi de liniștită nepăsare pe care o admiram atîta la Bixby și la alți piloți mari. Dar la un moment dat se pare că m-am uitat cam prea mult timp la apă: cînd m-am întors din nou cu fața înainte, deodată mi-a sărit inima din loc de frică. Unul din acele îngrozitoare șiruri de stînci ascunse sub apă se întindea pe o distanță destul de mare, drept înaintea etravei! La vederea lor mi-am pierdut capul; nu mai știam pe ce lume eram; îmi pierdeam răsuflarea; am învîrtit timona atît de repede, încît semăna cu o pînză de păianjen; vaporul a răspuns la comandă și a întors spatele stîncii, dar stînca îl urmărea! Căutam să mă îndepărtez cu vaporul, dar stîncile se țineau de noi, erau mereu în fața etravei! Nu mă uitam de loc unde ne duceam, nu făceam altceva decît să fug. Nenorocirea părea de neînlăturat. De ce nu venea odată uriciosul acela de Bixby? Dacă aș fi făptuit fărădelegea de a trage clopotul, aș fi meritat să fiu azvîrlit peste bord. Dar mai bine să fiu alungat decît să nimicesc vaporul. Cuprins de o cumplită deznădejde, am încercat să trag clopotele cu atîta furie încît au răsunat jos la mașini cum cred că nu mai răsunaseră în urechile nici unui mașinist vreodată. În mijlocul zgomotului asurzitor pe care-l făceau clopotele, mașinile începură a da îndărăt din plin; eu îmi pierdui cu totul putința de a judeca, așa că eram cît pe ce să ne izbim de pădurea de pe malul celălalt al fluviului. Chiar în clipa aceea, domnul Bixby apăru foarte liniștit pe puntea de comandă. Un val de recunoștință față de el îmi umplu sufletul. Deznădejdea făcu loc unui sentiment de liniște; m-aș fi simțit în siguranță și la marginea cascadei Niagara cu domnul Bixby pe puntea de comandă. Cu mișcări potolite își scoase scobitoarea din dinți, ținînd-o între degete, ca și cum ar fi fost o țigară. Eram tocmai pe punctul de a nimeri cu vaporul într-un copac mare ale cărui ramuri atîrnau deasupra apei; călătorii se îmbulzeau de pretutindeni spre pupă, ca niște șobolani înspăimîntați, cînd el îmi dete următoarele comenzi cu o voce cît se poate de liniștită:

— Stop la babord! Stop la tribord! Pe drum înapoi!

Vaporul șovăi, se opri, își vîrî botul pentru o clipă printre ramurile copacului și apoi, cu părere de rău parcă, începu să dea îndărăt.

— Stop la babord! Înainte! Stop la tribord! Înainte! Îndreaptă-l spre grind!

Mă îndreptai într-acolo liniștit cum nu mai fusesem niciodată. Domnul Bixby veni lîngă mine, zicîndu-mi cu prefăcută nevinovăție:

— Cînd îți cere cineva să oprești la mal, băiete dragă, trebuie să tragi clopotul cel mare de trei ori, mai înainte de a acosta, așa ca mașinistul să poată fi gata.

Cînd îmi dădui seama că își bate joc de mine, sîngele-mi năvăli în obraji și zisei că nu mă strigase nimeni de pe mal.

— Aha! Atuncea, desigur, voiai să acostezi pentru lemne. Ofițerul de serviciu îți va spune el cînd are nevoie vaporul de lemne.

Eu mă simții din nou rușinat și zisei că nu fusesem în căutare de lemne.

— Adevărat? Se poate? Atuncea ce căutai la mal? Ai văzut vreodată un vapor să navigheze atît de aproape de mal în susul apei, în acest stadiu de nivel al fluviului?

— Nu, domnule — și nici nu încercam să mă țin de mal. Mă feream de o stîncă primejdioasă!

— Nu, nu cred să fi fost vreo stîncă pe sub apă; nu se află nici una pe o întindere de trei mile de la locul unde erai adineauri.

— Dar am văzut-o. Era o stîncă primejdioasă cum e cea de colo.

— Așa îți închipui tu. Treci peste ea!

— Trebuie să iau cuvintele dumneavoastră drept un ordin?

— Da. Treci peste ea.

— Să mor de nu trec.

— Foarte bine. Pe răspunderea mea.

Acuma doream să distrug vaporul cu aceeași pasiune cu care doream mai înainte să-l salvez. Mi-am întipărit ordinul bine în minte, ca să-mi fie de folos la anchetă și am luat-o drept către stînca de sub apă.

În momentul în care dispăru sub etrava noastră, îmi ținui răsuflarea de emoție, dar trecurăm peste ea de parcă am fi alunecat pe untdelemn.

— Ei, acuma vezi care e deosebirea? Asta nu era altceva decît o stîncă de *vînt*. Adică vîntul pricinuiește încrețiturile apei.

— Am înțeles. Dar seamănă leit cu o stîncă sub apă. Cum oare să le deosebesc?

— Nu pot să-ți spun. Doar după instinct. Curînd ai să *ajungi* să le deosebești una de alta, dar nu vei fi niciodată în stare să *explici* care este diferența dintre ele.

Și a avut dreptate. Cu vremea, suprafața apei ajunse pentru mine o carte minunată — o carte scrisă într-o limbă moartă pentru călătorul necxperimentat, dar care mie îmi spunea toate gîndurile ei fără rezervă, încredințîndu-mi tainele ei cele mai dragi, ca și cum le-ar fi rostit prin viu grai. Și nu era o carte pe care o citești o dată și pe urmă o dai deoparte, căci ea îmi povestea în fiecare zi ceva nou. De-a lungul celor o mie două sute de mile, nu era o singură pagină lipsită de interes, o singură pagină pe care s-o fi putut lăsa necitită fără ca să pierzi ceva, o singură pagină peste care să dorești să treci — socotind că ai avea și lucruri mai plăcute de făcut. Nu mai există nicăieri pe lume o carte atît de minunat scrisă; o carte al cărei interes să nu slăbească niciodată, o carte care să te atragă cu noi farmece, de fiecare dată cînd o recitești. Călătorul care n-o putea citi era vrăjit cînd vedea o ușoară încrețitură pe fața apei (în rarele împrejurări cînd o vedea, căci de cele mai multe ori îi scăpa pur și simplu din vedere); dar pentru un pilot, această încrețitură era un alineat tipărit cu litere groase; ba era chiar mai mult decît atîta, era un titlu tipărit cu literele cele mai mari și cu un șir de puncte de exclamație după el, fiindcă însemna că acolo era îngropată o epavă ori o stîncă — care ar fi putut distruge și cel mai puternic vapor din lume. Acesta este cel mai șters și mai simplu fel de a se exprima al apei, dar pentru ochiul unui pilot el are o enormă semnificație. De fapt călătorul care nu putea citi această carte nu

vedea nimic altceva în ea decît fel de fel de priveliști frumoase, zugrăvite de soare și umbrite de nori, pe cînd pentru ochiul deprins cu citirea ei nu putea fi vorba de imagini frumoase, ci de semne care vesteau lucruri foarte importante și uneori chiar îngrozitoare.

Acuma, după ce învățasem limba apelor și ajunsesem să cunosc fiecare lucru, oricît de mic, din cuprinsul marelui fluviu, tot atît de bine precum cunoșteam literele alfabetului, făcusem desigur un mare pas înainte. Dar totodată pierdusem ceva. Pierdusem ceva ce nu mai puteam regăsi niciodată. Toată grația, frumusețea și poezia pieriseră de pe mărețul fluviu! Mai păstram în minte un minunat apus de soare pe care îl admirasem pe vremea cînd navigația cu vaporul era încă un lucru nou pentru mine. Luminat de ultimele raze ale soarelui, fluviul părea roșu ca sîngele; în apropierea vasului apa căpătă reflexe aurii și pe fondul acesta luminos plutea la vale un buștean negru care-ți fura privirile; într-un loc o geamandură lungă, aplecată pe o parte, se legăna sclipind în soare; într-altul, luciul apei era întrerupt de vîrtejuri care clocoteau și se rostogoleau și în care lumina se oglindea — aprinzînd mici curcubee opaline; acolo unde nuanța roșiatică pălea, era un punct în care apa se rotea lin, formînd cercuri și linii abia schițate; malul din stînga noastră era acoperit cu o pădure deasă și umbra întunecată pe care o arunca desișul era întreruptă într-un loc de o dîră prelungă, încrețită cu reflexe argintii; înălțîndu-se cu mult deasupra ciufului pădurii, un copac uscat, cu trunchiul drept, își profila pe cer singura lui ramură înfrunzită, care strălucea ca o flacără sub razele năvalnice ale soarelui. Mergeam pe fluviul care șerpuia lin peste întinderi nesfîrșite, vedeam imagini oglindite în apă, înălțimi, priveliști încîntătoare pierdute în zare; lumina asfințitului învăluia totul într-un joc de culori de o bogăție și frumusețe neasemuită.

Rămăsesem înmărmurit ca de o vrajă. Sorbeam cu ochii toată minunăția aceea, mut de admirație. Totul era nou pentru mine; pe meleagurile mele nu văzu-

sem niciodată ceva asemănător. Dar, după cum am spus, veni o zi cînd am început să nu mai iau în seamă jocurile de lumini și de umbre, nici vraja pe care o răspîndeau soarele și luna și amurgul; și apoi a venit o zi cînd treceam pe lîngă toate acestea fără să le văd. Atuncea, dacă aș fi avut din nou acel apus de soare în fața ochilor, l-aș fi privit cu nepăsare și l-aș fi tălmăcit în mintea mea în felul următor: acest aspect al soarelui arată că de mîine va bate un vînt puternic; trunchiul acela plutitor dovedește că fluviul vine mare — nici o pricopseală; geamandura aplecată pe o parte indică sub apă o stîncă ce va nimici desigur vreun vapor, într-una din nopțile următoare, dacă rămîne și mai departe așa; vîrtejurile de colo dau de gol un grind care se risipește și o schimbare de adîncime în cursul apei; liniile și cercurile din apa liniștită de dincolo sînt o prevestire că în locul acela bucluca apa scade în chip primejdios; dîra argintie care taie umbra lăsată de codru este „colțul "unei noi stînci sub apă, care s-a cuibărit tocmai în locul de unde ar putea să pricinuiască cel mai ușor naufragierea vapoarelor; acel copac mare și uscat, cu o singură ramură înfrunzită, nu va mai trăi mult și atuncea, cum se va mai putea oare trece noaptea prin locuri atît de primejdioase, fără ajutorul acestui semn prietenesc?

Da, poezia și frumusețea dispăruseră în întregime de pe fluviu. Acuma nici un aspect al său nu mai avea însemnătate pentru mine, decît în măsura folosului adus pilotării vaporului. Din clipa în care mi-am dat seama de acest lucru, i-am plîns din inimă pe medici. Oare ce altceva poate să însemne roșeața din obrajii unei femei frumoase pentru un doctor, decît o „încrețitură" care tăinuiește cine știe ce boală mortală? Oare toate farmecele ei aparente nu sînt pentru el decît semnele și dovezile unei descompuneri ascunse? Mai vede el vreodată frumusețea ei, ori o privește numai cu ochii profesionistului, trăgînd concluzii asupra stării sănătății ei? Și nu se întreabă el uneori, cu părere de rău, dacă nu cumva a pierdut mai mult decît a cîștigat, învățîndu-și meseria?

Capitolul X

ÎMI DESĂVÎRȘESC ÎNVĂȚĂTURA

Cei care mi-au făcut plăcerea de a citi capitolele mele de pînă acum se vor fi mirînd poate că zăbovesc atîta la descrierea amănunțită a pilotajului ca știință. Acesta a fost de fapt scopul de căpetenie al acelor capitole; și încă n-am isprăvit. Doresc să arăt, pe îndelete și cu multă grijă, ce știință minunată este pilotajul. Canalele navigabile ale vapoarelor sînt balizate și luminate și de aceea e destul de lesne să înveți cum să navighezi pe ele; rîurile cu apă limpede și cu prundiș pe fund își schimbă cursul treptat-treptat; prin urmare nu trebuie să le „înveți" decît o dată; însă cu pilotajul e altceva, atunci cînd îl practici pe fluvii mari ca Mississippi și Missouri, ale căror maluri alcătuite din aluviuni se surpă și se schimbă neîncetat; în care stîncile și trunchiurile de copaci de sub apă se ivesc mereu în alte părți; în care grindurile nu rămîn niciodată aceleași de la o călătorie la alta; în care canalurile navigabile fac fel de fel de cotituri și ocoluri, unde piedicile trebuie trecute în orice noapte și pe orice vreme, fără ajutorul unui singur far sau al unei singure balize; căci nicăieri pe toată întinderea, de trei ori patru mii de mile, a acestui fluviu urîcios nu se găsește vreun far sau vreo baliză [1]. Mă simt îndreptățit a vorbi pe larg asupra acestei științe, fiindcă am convingerea că nimeni din cei care au pilotat ei înșiși un vapor — și care, prin urmare, cunosc locurile din practică — nu s-au apucat vreodată să scrie măcar cîteva rînduri despre experiențele lor. Dacă tema ar fi cunoscută, m-aș simți obligat să-mi cruț cititorii; dar de vreme ce e cu totul nouă, m-am gîndit că pot să mă întind cît vreau asupra ei.

După ce am ajuns să cunosc amănunțit tot ce era în legătură cu fluviul; după ce forma lui mi-a devenit atît de familiară încît puteam să închid ochii și să

---

[1] Aceasta se referă la epoca descrisă în carte, nu la timpurile noastre — (1882) (n. a.).

urmăresc în minte conturul ei de la Saint Louis la Noul Orleans; după ce m-am deprins să citesc fața apei cu aceeași ușurință cu care îți culegi știrile din ziarul de dimineață; după ce mi-am format slaba mea memorie în așa fel încît să poată reține un șir nesfîrșit de sondaje și marcaje, precum și să le aibă întotdeauna la îndemînă, am socotit că știam tot ce se putea ști; de aceea am început să-mi pun șapca pe ureche și să țin o scobitoare în dinți atunci cînd eram la timonă. Domnul Bixby băgă de seamă că îmi dădeam aere. Într-o bună zi îmi zise:

— Care este înălțimea malului de colo, de la Burgess?

— De unde să știu, domnule? E la trei sferturi de milă de aici.

— Prost ochi, foarte prost. Ia ocheanul.

Am luat ocheanul și am zis numaidecît:

— N-aș putea să vă spun. Bănuiesc că malul are acolo cam un picior și jumătate înălțime deasupra apei.

— Un picior și jumătate? Ba are șase picioare. Cît era malul de înalt aici la ultima noastră trecere?

— Nu știu; n-am băgat de seamă.

— N-ai băgat de seamă? Ei, de acum înainte să bagi întotdeauna de seamă.

— De ce?

— Fiindcă va trebui să știi o mulțime de lucruri pe care ți le spune înălțimea malului. Mai întîi, malul îți spune nivelul apei din fluviu — îți spune dacă în punctul acela se află mai multă ori mai puțină apă decît era la ultima trecere pe aici.

— Și sondele îmi spun asta. (Mai-mai să cred că de data asta îl dădusem gata.)

— Da, dar presupune că sondele mint! Malul ți-ar da de veste că ele mint și atunci le-ai trage o săpuneală celor de la sondaj. Malul avea zece picioare la ultima noastră trecere pe aici, iar acuma are numai șase picioare. Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că fluviul este mai adînc cu patru picioare decît atunci cînd am trecut ultima dată.

— Foarte bine. Fluviul e în creștere ori în scădere?

— În creștere.

— Nu, nu-i așa.

— Ba cred că am dreptate, domnule. Văd colo niște bușteni plutind la vale pe fluviu.

— E drept că lemnele *pornesc* la vale o dată cu creșterea fluviului, dar ele continuă să plutească un timp și după ce fluviul a încetat să mai crească. Malul îți va spune care e adevărul. Așteaptă pînă ajungem la un loc unde el devine mai înclinat. Uite aicea: vezi brîul acela îngust de sedimente fine? S-a depus cînd apa era mai mare. Poți să-ți dai seama, de asemenea, că lemnele plutitoare încep să tragă la mal. Malul te mai ajută și prin alte mijloace. Vezi trunchiul din dreptul marcajului artificial?

— Desigur, desigur, domnule.

— Ei bine, apa îi ajunge acuma pînă la rădăcini. Ține minte.

— De ce?

— Asta înseamnă că sînt șapte picioare adîncime la căderea de apă de la o sută trei.

— Dar o sută trei este încă prea departe în susul fluviului.

— De-abia aici vezi care e folosul cunoașterii malului. *Acuma* este destulă apă la o sută trei și totuși s-ar putea să nu mai fie tot atîta pînă ajungem noi acolo; malul însă e o călăuză sigură în privința asta. Cînd apele sînt în scădere, nu putem trece peste pragurile înalte, mergînd la deal; iar mergînd la vale, nu putem trece decît peste foarte puține din ele. Este o lege a Statelor Unite care interzice lucrul acesta. Poate că fluviul va fi din nou în creștere pînă să ajungem noi la o sută trei; în acest caz vom trece peste prag. Cît călcăm acuma?

— Șase picioare la pupă — șase jumătate la provă.

— Bine, se pare că tot mai știi cîte ceva.

— Dar aș vrea mai ales să știu: oare întotdeauna trebuie să mă țin de măsurătoarea malurilor acestui fluviu, pe toată întinderea lui de o mie două sute de mile, o lună la dus și o lună la întors?

— Firește!

Eram prea tulburat ca să pot scoate vreun cuvînt. De-abia după cîteva minute zisei:

— Și cu pragurile acelea ce e? Sînt multe?

— Sînt, slavă Domnului, destule! Cred că de data asta vom naviga cu totul altfel, aș spune, decît în călătoriile la care ai luat parte pînă acum. Dacă fluviul începe să crească din nou, vom trece peste grindurile pe care le-ai văzut pînă acum înălțîndu-se cu mult deasupra nivelului apei, tari și uscate ca un acoperiș de casă; o vom lua de-a dreptul prin locuri cu apă mai puțin adîncă de care n-ai ținut seama niciodată, prin mijlocul unor grinduri ce acoperă sute de acri din matca fluviului; ne vom strecura prin locuri pe unde ai crezut totdeauna că e pămînt tare; o vom lua razna prin păduri și vom scurta calea cu cîte douăzeci și cinci de mile deodată; vom vedea cealaltă parte a fiecărui ostrov dintre Noul Orleans și Cairo.

— Trebuie, deci, să încep a învăța fluviul încă o dată pe cît îl știu acum.

— Ba chiar de două ori mai mult, dacă-i vorba să facem o socoteală.

— Bine, cît trăiești înveți. De aceea zic că am fost un prost cînd m-am înhămat la treaba asta.

— Da, așa este. Și mai ești încă prost. Dar n-ai să mai fii după ce vei fi învățat ce trebuie.

— Vai de mine, dar niciodată n-am să pot învăța atîtea.

— Am eu grijă să *înveți*.

Puțin mai tîrziu am îndrăznit să întreb din nou:

— Trebuie să învăț toate astea tot așa de bine cum cunosc restul fluviului — forma și toate celelalte — și așa încît să pot merge și noaptea?

— Da. Și va trebui să ai marcaje bune, naturale, de la un capăt al fluviului la celălalt; acestea te vor ajuta să-ți dai seama după maluri cînd este apă destulă în fiecare din aceste nenumărate locuri — ca la trunchiul despre care ți-am vorbit. Cînd începe fluviul să crească, poți trece peste jumătate de duzină din locurile cele mai adînci; cînd mai crește cu un picior poți trece peste altă duzină; încă un picior de creștere înseamnă posibilitatea de a trece peste alte douăzeci și patru de locuri și așa mai departe; încît vezi că trebuie să cunoști malurile și marcajele pe de rost

și să nu le amesteci niciodată între ele, fiindcă atunci cînd o iei printr-unul din acele locuri nu mai este cu putință să te înapoiezi — așa cum poți s-o faci cînd fluviul e adînc; trebuie ori să treci prin ele ori să rămîi acolo vreo șase luni, dacă se întîmplă ca fluviul să fie în scădere. Sînt cam cincizeci de locuri ca acestea, pe unde nu poți trece, decît atunci cînd fluviul vine mare și se revarsă peste valuri.

— Această nouă lecție îmi deschide perspective plăcute.

— Tare plăcute. Și ține minte ce ți-am spus acuma: cînd pornești să treci printr-unul din acele locuri, trebuie să mergi pînă la capăt, fie ce-o fi. Sînt prea strîmte ca să faci rondul în ele, prea întortocheate ca să dai îndărăt prin ele, iar apa este întotdeauna mai joasă către capătul lor și nu în altă parte. Și capătul lor se tot umple puțin cîte puțin, așa că marcajele care-ți indică adîncimile în acest anotimp pot să nu mai corespundă în cel următor.

— Să învăț așadar alt rînd de marcaje, în fiecare an?

— Întocmai. Împinge vaporul spre mal! La ce-l ții în mijlocul fluviului?

Lunile următoare mi-a fost dat să văd lucruri ciudate. În aceeași zi în care aflasem cele înșirate mai sus, apele au crescut cu mult, năpustindu-se la vale. Întreaga suprafață a fluviului era acoperită cu bușteni, cu ramuri rupte și copaci întregi smulși cu rădăcină cu tot de pe malurile surpate și duși de șuvoiul apei. Chiar ziua, cînd treceai de la un punct la altul, trebuia să conduci cît se poate de atent ca să te poți strecura printre butucii strînși laolaltă ca niște plute; iar noaptea era și mai greu să navighezi; din cînd în cînd cîte un trunchi uriaș, înfundat adînc în apă, se ivea deodată drept sub etrava noastră, venind cu capul înainte; era prea tîrziu, ca să mai încerci să-l ocolești; nu puteai decît să oprești mașinile, iar o roată cu zbaturi trebuia să calce trunchiul de la un capăt la celălalt, făcînd un zgomot asurzitor și aplecînd vasul pe o parte într-un chip foarte neplăcut pentru călători. Uneori, cînd eram în plină viteză, izbeam drept în inimă cîte unul din acești bușteni înfundați

în apă; se auzea o trosnitură îngrozitoare care asurzea lumea de pe vapor; credeai că te-ai izbit de un continent întreg. Cîteodată bușteanul se așeza de-a curmezișul etravei noastre, de care se agăța, și o lua îndărăt, purtat de etravă pe Mississippi în sus; trebuia să întoarcem vasul și să dăm puțin îndărăt ca să scăpăm de piedică. Adeseori, în întuneric, ne loveam de trunchiurile *albe*, fiindcă nu le puteam zări decît în clipa cînd ajungeam în dreptul lor; buștenii negri se văd mult mai deslușit în întuneric. Un trunchi alb în apă e un mușteriu nedorit, după ce a început să se întunece.

Firește că o dată cu creșterea fluviului, începură să vină la vale puzderie de plute pornite de la izvoarele lui Mississippi, precum și o sumedenie de bărci de cărbuni de la Pittsburgh; mici șalande de prin tot locul și „bărci cu fundul plat" de la Posey County din Indiana, încărcate cu „fructe și mobile" — așa se spunea despre ele în mod obișnuit, deși dacă ar fi să spunem lucrurilor pe nume, ar trebui să recunoaștem că încărcătura atît de pompos denumită se compunea de fapt din pari de lemn și tărtăcuțe. Piloții prinseseră o ură cumplită pe aceste bărci, ură pe care cei ce conduceau bărcile le-o întorceau cu vîrf și îndesat. Legea silea pe toți negustorii aceia nenorociți să aibă mereu o lumină aprinsă pe barca lor, dar era o lege de care nu se prea țineau. În nopțile întunecate răsărea deodată cîte o lumină drept sub etrava noastră și un glas înspăimîntat, în care se vădea accentul aspru al oamenilor din Vest, se tînguia:

— Unde te bagi? Ce, nu vezi de loc, mă amărîtule, mă bezmeticule, pungașule, pui chior de maimuță împăiată!

Pe urmă, timp de o clipă, ca într-o licărire de fulger, apărea, în lumina roșie aruncată de cuptoarele noastre, barcazul și chipul oratorului care dădea din mîini; în aceeași clipă fochiștii și marinarii dădeau drumul la un potop de blesteme și înjurături; cei din barcă nu se lăsau nici ei mai prejos; se auzea cum una din roțile noastre cu zbaturi sfărîma o cîrmă făcînd-o să trosnească; apoi întunericul de nepătruns ne învăluia iarăși. Și fără îndoială că barcagiul, odată ajuns

la Noul Orleans, dădea în judecată vaporul nostru, jurîndu-se pe toţi sfinţii că avusese tot timpul lumina aprinsă pe barcă; în realitate oamenii lui luaseră felinarul jos în cabină ca să cînte, să stea tolăniţi, să bea şi să joace la lumina lui; iar pe punte nu rămăsese nimeni de strajă. O dată, într-o noapte, într-unul din acele cotloane mărginite de pădure (în spatele unui ostrov), unde marinarii spun că e „întuneric ca în burta unei vaci" era cît pe ce să înghiţim o familie din Posey County, cu fructe, mobile şi toată gospodăria lor, dacă nu se întîmpla să-i auzim tocmai la timp cum cîntau din vioară în cabina de jos, ca să ne ferim din calea lor. Nu le-am căşunat, din păcate, pagube prea mari, dar am trecut aşa de aproape de ei, încît am tras nădejde o clipă că o să-i învăţăm minte. Desigur că după aceea şi-au adus felinarul sus; şi în timp ce noi dădeam îndărăt ca să ieşim din încurcătură, drăguţii de ei stăteau în lumina felinarului — oameni de ambele sexe şi de toate vîrstele — înjurîndu-ne pînă am pierit în noapte. Altă dată un barcagiu cărbunar căruia i-am sfărîmat o cîrmă — trecînd pe lîngă el într-un loc foarte strîmt — a tras un glonte în timoneria noastră.

Capitolul XI

FLUVIUL VINE MARE

În timpul acelei mari creşteri a fluviului, puzderia de vase mărunte a fost grozav de supărătoare pentru noi. Treceam pragurile fluviului unul după altul — ceva cu totul nou pentru mine — şi unde era locul mai strîmt acolo ne întîlneam cu cîte o barcă cu fundul plat; iar dacă se întîmpla să nu dăm de ea în timp ce treceam pragul, apoi o găseam într-un punct şi mai primejdios; anume la capătul pragului unde este apa scăzută. Şi atunci să vezi ce de mai înjurături de o parte şi de cealaltă!

Uneori, cînd eram pe fluviu și ne dibuiam drumul cu băgare de seamă prin ceață, tăcerea adîncă era sfîșiată pe neașteptate de țipete puternice și de un zgomot asurzitor de tinichele. Deodată o plută de butuci se ivea nedeslușită prin vălul de pîclă, foarte aproape de noi. Atunci nu ne mai așteptam să ajungem doar la un schimb de înjurături cu cei ce o mînau, ci era gata să rupem pîrghiile de comandă — de tare ce le trăgeam — ca să fugim cu cea mai mare iuțeală din calea lor. Nu-ți este îngăduit să te izbești cu vaporul de o stîncă sau de o plută mare de bușteni, atunci cînd ai putința s-o ocolești.

N-o să vă vină să credeți, dar în vremurile acelea îndepărtate, cînd navigația cu aburi era abia la început, marinarii duceau întotdeauna cu ei o groază de scrieri religioase. Vă jur că e adevărat! De douăzeci de ori pe zi ne străduiam să trecem în sus peste un grind, în timp ce o droaie de ambarcațiuni mărunte foiau în sus și în jos pe la capătul grindului, pe o întindere de mai multe mile. Cîte o biată luntre se desprindea iute dintre ele și venea cu repeziciune către noi, luptîndu-se din greu prin pustietatea apelor. Ea își încetinea mersul cînd ajungea în umbra teugei noastre și vîslașii strigau gîfîind: „Dați-ne un ziaar!“ în timp ce luntrea lor se îndrepta cu iuțeală către pupă. Marinarii le aruncau un braț de gazete de la Noul Orleans. Dacă erau luate *fără comentarii* puteai să vezi cum în aceeași clipă o altă duzină de bărci se pornea către noi fără ca cineva să spună o vorbă. Pricepeți, ele așteptaseră să vadă cum avea să-i meargă numărului unu. Numărul unu nefăcînd nici un comentariu, toți ceilalți își încordau brațele pe vîsle și veneau către noi; și nici n-apucau bine să ajungă lîngă vapor, că marinarii le și aruncau maldăre întregi de scrieri religioase legate frumușel de șipci (ca să poată pluti). E de neînchipuit ce mulțime de înjurături grosolane puteau stîrni douăsprezece legături de cărțulii de acestea, împărțite în mod egal la douăsprezece cete de plutași care, pentru a le căpăta, își mînaseră anevoie luntrele lor grele cale de două mile pe o zi de zăduf.

După cum am spus, creșterea mare a fluviului îmi dezvălui o lume nouă. Din clipa în care fluviul s-a revărsat peste maluri, noi am părăsit vechile noastre drumuri și acum treceam la fiecare ceas peste grinduri ce mai înainte se înălțaseră cu cîte zece picioare deasupra nivelului apei. Mergeam aproape atingîndu-ne de maluri joase, ca acelea din partea de jos de la Cotul Madridului, pe care pînă atunci le ocolisem întotdeauna; treceam cu zgomot peste praguri ca cel de la punctul 82, a cărui ieșire la partea de jos părea să fie barată de un neîntrerupt zid de bușteni aduși de fluviu, zid ce nu se dădea la o parte decît în clipa cînd botul vaporului îl ajungea. Unele dintre praguri se găseau în ținuturi cu totul pustii. Pe amîndouă malurile strîmtorii mici și întortocheate se întindeau păduri de nepătruns, și ai fi putut crede că pînă atunci nu mai trecuse pe acolo picior de om. Vița de vie sălbatică, legănată în vînt; poienile verzi și cărările zărite în treacăt printre arbori; plantele agățătoare încolăcite în jurul unor trunchiuri moarte și fluturîndu-și parcă florile lor roșii din vîrful acestora; precum și minunata bogăție de culori a frunzișului din codru — se pierdeau de pomană în locurile acestea, unde nimeni nu se putea bucura de ele. Pragurile erau locuri foarte plăcute pentru pilotaj; erau adînci pe tot parcursul, în afară de capete; șuvoiul era domol; mai jos de „puncte" oglinda apei părea încremenită; iar grindurile nevăzute erau atît de povîrnite, încît pe acolo unde tinerele hățișuri de sălcii își arătau vîrfurile din apă, puteai să înfunzi una din laturile vaporului, străbătînd prin ele; atunci îți părea de-a dreptul că zbori.

Pe cealaltă parte a unor ostroave am descoperit biete ferme dărăpănate și colibe mici de bușteni, încă și mai prăpădite decît fermele; se mai vedeau și niște șubrede garduri pe pari ce se înălțau la un picior sau două deasupra apei; sus pe gard, erau cocoțați de obicei doi-trei nenorociți în haine de dril, zgribuliți de frig, galbeni la față, cu coatele pe genunchi, cu fălcile în mîini, mestecînd tutun și slobozind asupra vreunui lemn plutind pe apă cîte un scuipat bine lansat printre golurile dinților căzuți; în același timp

restul familiei și puținele dobitoace ale fermei erau înghesuite claie peste grămadă, într-un ceam gol ce se legăna priponit în apropiere. În această barcă lată, întreaga familie gătea, mînca și dormea un număr mai mic ori mai mare de zile (sau poate de săptămîni), pînă ce fluviul scădea cu două ori trei picioare și le îngăduia astfel să se înapoieze la coliba și la frigurile lor — frigurile fiind un dar milostiv al unei prea înțelepte Pronii care le dădea putința de a face mișcare fără să se deplaseze, tremurînd pe loc. De acest soi de cantonament pe apă oamenii aceștia aveau parte de vreo două ori pe an: la revărsarea din decembrie, pricinuită de Ohio, și la revărsarea din iunie pricinuită de Mississippi. Totuși acestea erau încercări plăcute dintr-un anumit punct de vedere, căci cel puțin dădeau bieților oameni putința să mai învie din morți din cînd în cînd și să vadă un pic de viață, atunci cînd se arăta cîte un vapor. Ei prețuiau, desigur acest noroc, fiindcă își căscau larg de tot gurile și ochii și profitau cît puteau de aceste prilejuri. Dar ce vor fi făcînd oare ființele acestea oropsite ca să nu moară de urît în anotimpul apelor joase?

O dată ,la unul din aceste praguri încîntătoare, am găsit calea cu totul închisă de un copac mare căzut de-a curmezișul. După acest amănunt se poate vedea cît de strîmte erau acele pasuri. Călătorii s-au putut plimba timp de o oră prin acele locuri pustii și sălbatice pînă ce marinarii de pe vas au înlăturat puntea care ne închidea trecerea, tăind-o cu ferăstrăul; căci, după cum v-am spus, nu se putea face cale întoarsă în pragurile acestea.

De la Cairo la Bâton Rouge, în anotimpul cînd fluviul se revarsă peste maluri, nu e prea greu să navighezi noaptea, căci zidul, format de codrul des ce se întinde pe o distanță de o mie de mile lungime și care străjuiește amîndouă malurile pe tot parcursul, este întrerupt doar ici-colo de cîte o fermă ori o schelă; și astfel „nu poți ieși de pe fluviu“, așa cum nu poți ieși de pe un drum îngrădit; însă de la Bâton Rouge la Noul Orleans lucrurile stau cu totul altfel. Fluviul are o lățime de peste o milă și este foarte adînc —

mai mult de două sute de picioare, pe alocuri. Amîndouă malurile, pe o întindere de mai bine de o sută de mile, sînt despădurite și acoperite cu plantații de trestie de zahăr; numai ici și colo răsare cîte un arbust singuratic sau cîte un șir de arbori ornamentali de China. Pădurea este retezată pînă în hatul plantațiilor, pe două pînă la patru mile. Cînd începe să dea frigul, plantatorii își seceră în grabă recolta de pe cîmp. După ce sfîrșesc cu tescuitul trestiei de zahăr, ei strîng rămășițele cocenilor (cărora le zic *bagasse)* în grămezi mari și le dau foc, deși în alte regiuni cultivatoare de trestie de zahăr, această *bagasse* se folosește drept combustibil în cuptoarele fabricilor de zahăr. Grămezile acestea jilave de *bagasse* ard încet și scot un fum gros, de parcă ar ieși din cazanul cu smoală a iadului.

Un dig de pămînt bătut, înalt de la zece pînă la cincisprezece picioare, străjuiește amîndouă malurile lui Mississippi, în toată partea mai joasă a fluviului; acest dig este un sedimînt depus pe o porțiune de zece pînă la o sută de picioare, variind după împrejurări; vom zice că, în medie, e de treizeci sau patruzeci de picioare. Umpleți în gîndul dumneavoastră toată regiunea cu fumul negru al grămezilor de *bagasse* care ard pe o întindere de o sută de mile în perioada cînd fluviul este revărsat peste maluri; lăsați un vapor să se rătăcească pe acolo la miezul nopții și veți vedea cum se va simți! Și veți vedea cum vă veți simți și dumneavoastră! E ca și cum te-ai găsi în mijlocul unei mări întunecoase ale cărei țărmuri dispar și se pierd în depărtările negre; căci nu poți distinge linia subțire a îndiguirii, ci îți închipui mereu că vezi cîte un copac singuratic, cînd de fapt nu vezi nimic. Din cauza fumului, chiar și plantațiile capătă altă înfățișare și par a fi o parte din marea aceasta. În tot timpul cartului ești chinuit de o groaznică nesiguranță. Nădăjduiești că te mai afli pe fluviu, dar nu știi sigur. Sigur știi numai atît: că atunci cînd crezi că ești la jumătate de milă de mal s-ar putea să fii numai la șase picioare de el, și deci aproape de pierzanie. Și mai ești sigur, de asemenea, că dacă se în-

tîmplă să te izbești deodată de îndiguire și să-ți nenorocești vaporul, vei avea mîngîierea de a fi știut din vreme că te aștepta norocul acesta. Pe o vreme ca aceasta, unul din marile vapoare de călători de la Vicksburg a nimerit într-o noapte într-o plantație de trestie de zahăr și a trebuit să rămînă acolo o săptămînă. Dar lucrul nu era ceva nou: se mai întîmplase multora pînă atunci.

Mă gîndeam să sfîrșesc capitolul, dar aș vrea să mai vorbesc despre un lucru ciudat, pentru că mi-a venit în minte. Interesează numai fiindcă este în legătură cu pilotajul. Pe vremea aceea exista un foarte bun pilot pe fluviu, un oarecare domn X, care era somnambul. Se zicea că el era îngrijorat în ce privește navigația printr-un loc deosebit de periculos al fluviului, apoi aproape sigur că se va scula noaptea, va umbla în somn și va face lucruri ciudate. Odată a pilotat într-una sau două curse un vapor de călători de la Noul Orleans, împreună cu pilotul George Ealer. În timpul primei curse, George nu s-a simțit prea bine, dar s-a liniștit cu încetul; în timp ce X părea că are de gînd să rămînă în patul lui, dormind. Noaptea tîrziu vaporul se apropia de Helena, în Arkansas; apa era scăzută, traversarea mai sus de oraș era foarte anevoioasă și se făcea mai mult pe dibuite. X. trecuse pe acolo mai recent decît Ealer și, cum noaptea era deosebit de ploioasă, sumbră și neagră, Ealer se gîndea tocmai că dacă n-ar fi mai bine să-l cheme pe X. ca să-i dea ajutor la trecerea prin locul acela, cînd ușa se deschise și X. păși înăuntru. Acuma, trebuie să vă spun că în nopțile foarte întunecoase lumina este dușmanul de moarte al piloților; e un lucru știut de toată lumea că dacă stai într-o încăpere luminată, pe o asemenea noapte, nu poți vedea lucrurile de pe stradă, oricît te-ai strădui; însă dacă stingi luminile și rămîi în întuneric, poți deosebi foarte bine ceea ce se găsește pe stradă. Așa că, în nopțile foarte întunecate, piloții nu fumează; nu îngăduiesc să se facă foc în soba din căsuța pilotului, dacă aceasta are vreo crăpătură prin care ar putea să se zărească cea mai slabă rază de lumină; poruncesc ca la cazane să se

astupe ferestrele cu prelate uriaşe, iar lumina de la catarg să fie acoperită cu grijă. Atunci nu se mai vede nici o luminiţă pe vapor. Forma de nedeslușit care intrase în căsuţa pilotului avea glasul domnului X. El zise:

— Lasă-mă pe mine, George; eu am văzut locul nu de mult și calea e așa de întortocheată, încît cred că îmi va fi mai ușor să fac traversarea singur decît să-ţi spun ţie cum s-o faci.

— Foarte drăguţ din partea ta, și zău că primesc bucuros. M-au trecut năduşelile, atîta m-am învîrtit încoace și încolo împrejurul timonei ca o sfîrlează. E așa de întuneric, că nici nu poţi spune încotro o ia nava; numai ce te pomenești că începe a se învîrti în loc.

Așa că Ealer luă loc pe bancă, cu sufletul la gură. Fantoma neagră trecu la timonă fără a rosti un cuvînt; dintr-o învîrtitură ori două îndreptă nava care ţopăia și pe urmă rămase liniștit, împingînd-o cîte puţin, ba într-o parte, ba în cealaltă, tot atît de încetișor și de ușurel ca și cum ar fi fost ziua în amiaza mare. Cînd Ealer văzu acea minune de pilotare, se gîndi că mai bine n-ar fi mărturisit ce greu îi venise lui înainte! Se uită atent și se minună, iar pînă la urmă zise:

— Ei bine, eu credeam că știu să mîn un vapor, dar acum îmi dau seama că m-am înșelat.

X. nu spuse nimic, ci își văzu liniștit de treabă mai departe. Dădu semnalul ca să iasă sondorii; dădu semnalul ca vaporul să încetinească; duse apoi nava, cu grijă, drept peste marcajele nevăzute; pe urmă se așeză la mijloc, faţă cu timona, și se uită prin beznă, înainte și înapoi, ca să-și verifice poziţia; cum sondajele scădeau mereu, opri mașinile cu totul; urmă o tăcere adîncă, plină de neliniștea pricinuită de derivarea vaporului; după ce adîncimea cea mai mică fu atinsă, dădu din nou drumul presiunii, trecu frumușel nava peste locul greu și apoi începu a o mîna încetișor prin noul șir de marcaje; folosi sondele și mașinile cu aceeași răbdare și grijă; vaporul alunecă fără a da de fund și pătrunse în al treilea și cel din urmă loc periculos al traversării; se mișcă pe nesimţite prin beznă, călcă la cîte un deget depărtare de marcaje;

pluti înainte încetișor pînă ce ajunse la locul cu apa cea mai scăzută și apoi, dînd o presiune grozavă, trecu peste stîncă, legănîndu-se, și intră din nou în apa adîncă și sigură.

Ealer, care-și ținuse tot timpul răsuflarea de emoție, dădu drumul unui oftat de ușurare și zise:

— Asta a fost cea mai grozavă probă de pilotaj ce s-a văzut vreodată pe fluviul Mississippi! N-aș fi crezut că e cu putință, dacă n-aș fi fost chiar eu de față.

Nu se auzi nici un răspuns și el adăugă:

— Mai condu vaporul încă cinci minute, dragul meu, ca să mă duc jos și să beau o ceașcă de cafea.

Un minut mai tîrziu, Ealer tocmai mușca dintr-o bucată de plăcintă, jos la bufet și sorbea o cafeluță ca să se mai învioreze. Chiar în clipa aceea paznicul de noapte intră din întîmplare acolo și era gata să iasă, dar cînd dădu cu ochii de Ealer strigă:

— Cine e la cîrmă, domnule?

— X.

— Dă-i drumul în goana mare la timonerie!

În clipa următoare amîndoi zburau pe scări spre timonerie, cîte trei trepte deodată! Acolo nimeni! Vaporul plutea de capul lui la vale cu repeziciune prin mijlocul fluviului! Paznicul de noapte o zbughi din nou afară. Ealer puse mîna pe timonă, dădu mașina îndărăt cu putere și își ținu răsuflarea, în timp ce vaporul, șovăind, se feri de o stîncă de care era să se izbească tocmai prin mijlocul golfului Mexic!

Curînd paznicul de noapte se înapoie și zise:

— Nu v-a spus lunaticul acela că era adormit, cînd a venit aici?

— Nu.

— Atunci v-o spun eu. L-am găsit umblînd pe copastie cu aceeași nepăsare cu care un altul s-ar fi plimbat pe trotuar; l-am pus în pat; dar peste o clipă era din nou la pupă, umblînd pe drăcia aceea de sîrmă, ca și mai înainte.

— Bine, data viitoare cînd l-o apuca din nou, nu mă mai mișc din timonerie. Și nădăjduiesc c-o să-l apuce des. Ar fi trebuit să-l vezi cu ce siguranță mîna

vaporul prin locurile primejdioase de la Helena! *N-am* mai văzut niciodată un lucru așa de minunat. Și dacă poate el să piloteze cu o mînă așa de măiastră cînd e numai adormit, ce n-ar *putea* face dacă ar fi mort!

Capitolul XII

SONDAJE

Cînd apele fluviului sînt foarte scăzute și vaporul abia „calcă apa" pe unde are de trecut — sau cîteva degete mai mult, cum se întîmpla pe vremuri — trebuie să pilotezi cu cea mai mare băgare de seamă. De obicei un număr de locuri deosebit de primejdioase trebuiau „sondate" aproape la fiecare călătorie, atunci cînd fluviul era foarte scăzut.

„Sondajul" se face în chipul următor: vaporul trage la mal, unde este legat ceva mai sus de locul puțin adînc pe unde trebuie să traverseze; pilotul care nu e de cart își ia „ucenicul" sau timonierul, își alege o echipă de marinari (cîteodată și un ofițer), se urcă într-o barcă — în caz că vasul nu-și poate permite luxul de a avea acel obiect rar, cu destinație specială, numit „barcă de sondaj" — și începe să caute adîncimea cea mai potrivită, în timp ce pilotul de cart îi urmărește mișcările cu ocheanul; iar în unele cazuri, el îi ajută cu fluierăturile vaporului care înseamnă „încearcă mai sus" ori „încearcă mai jos", pentru că fața apei, ca și o pictură în ulei, este mai grăitoare și mai lesne de înțeles, cercetată de la oarecare depărtare decît foarte de aproape. Fluierăturile sînt totuși rareori necesare; am putea spune chiar niciodată, dacă nu s-ar amesteca uneori vîntul care tulbură încrețiturile de pe fața apei, încrețituri care au, fiecare, înțelesul lor. Cînd barca a dat de locul mai puțin adînc, își încetinește mersul; pilotul începe să sondeze adîncimea cu o prăjină de zece pînă la douăsprezece picioare lungime și cîrmaciul de la

timonă ascultă de comenzile: „Ține la tribord". „Dă la babord" sau „Drept - drept, așa cum mergi".

Cînd măsurătorile arată că barca se apropie de partea cea mai joasă a apei de deasupra stîncii, se dă comanda: „Sus vîslele!" Atunci oamenii încetează de a vîsli și luntrea derivează pe firul apei, dusă de curent. Comanda următoare este: „Gata baliza"! În clipa cînd locul cu apa cea mai scăzută este atins, pilotul dă comanda: „Puneți baliza!" și atunci baliza este azvîrlită peste bord. Dacă pilotul nu este mulțumit, el sondează locul din nou și dacă dă peste apă mai bună, mai sus ori mai jos, el schimbă locul balizei. În sfîrșit, cînd socotește că poate fi mulțumit, dă ordin ca toți oamenii să stea în rînd cu vîslele ridicate în aer; un șuierat scurt de pe bordul vaporului arată că semnalul a fost văzut; atunci oamenii vîslesc cu putere și așază barca de-a lungul balizei; vaporul vine încetinel și cu băgare de seamă, îndreptîndu-se drept către baliză, și cruță puterile pentru lupta ce vine și deodată, la momentul potrivit, dă toată forța mașinilor; el înaintează scîrțîind și legănîndu-se peste baliză și peste nisip, scăpînd dincolo de grind la apă adîncă. Sau poate că nu scapă; poate că atinge fundul și se împotmolește. Atunci trebuie să stea acolo cîteva ceasuri (sau zile) pînă ce reușește să se clintească din loc.

Cîteodată nu se pune nici o baliză, ci barca merge înainte căutînd apa cea mai bună, iar vaporul merge pe urmele ei. Adesea sondajul este un lucru foarte plăcut și înviorător, mai ales dacă dai de o zi minunată de vară sau de o noapte frumoasă. Dar iarna, frigul și primejdia îți strică tot cheful.

O baliză nu este altceva decît o scîndură lungă de patru sau cinci picioare, întoarsă la un capăt; este ca o bancă de școală răsturnată pe o coastă căreia nu i s-a lăsat decît un picior. Ea ancorează pe acea parte a stîncii unde apa este mai scăzută, printr-o parîmă de care este legat un pietroi foarte greu. Dacă n-ar fi împotrivirea capătului întors în sus al băncii răsturnate, curentul ar vîrî baliza sub apă. Noaptea, la vîrful balizei se prinde un lampion de

hîrtie cu o lumînare înăuntru și lumina aceasta se vede de la o milă sau două, ca o mică scînteie licărind prin întunericul de nepătruns.

Nimic nu-l încîntă mai mult pe un ucenic de pilot decît prilejul de a merge la sondaj. Cînd pleci la sondaj ți se pare că pornești într-o aventură; adesea se întîmplă ca aventura să fie însoțită de primejdie; te simți atît de vesel și ți se pare că ești de la marina de război, atunci cînd stai la pupă și cîrmuiești o barcă ușoară; e minunat să vezi cum barca saltă voios peste valuri, cînd un echipaj de marinari încercați trag cu nădejde la rame; spuma albă, de amîndouă părțile provei, îți încîntă ochiul; murmurul surd al apei pare un cîntec; și vara e atît de minunat să aluneci peste întinderile nemărginite ale fluviului, cînd adie un vînt ușor și cînd valurile joacă în lumina soarelui! Și ce mîndrie pe ucenic să aibă prilejul de a da un ordin! Căci adesea pilotul spune numai: „Înainte“ și lasă restul pe seama ucenicului, care începe pe loc să strige, cu tonul de comandă cel mai serios: „Ușor la tribord! Tare la babord! Dați-i drumul la tribord! Cu inimă băieți!“ Ucenicului îi mai place sondajul și pentru faptul că ziua, ochii călătorilor urmăresc toate mișcările bărcii cu un interes mereu crescînd; iar noaptea, el știe bine că aceiași ochi își ațintesc privirile lor curioase asupra felinarului bărcii care alunecă prin beznă și se pierde în depărtare.

O dată într-o călătorie, era pe bordul vasului nostru o fată drăguță de șaisprezece ani, care își petrecea vremea în timonerie, împreună cu unchiul și cu mătușa ei; stătea la noi zi de zi, de dimineața pînă seara. M-am îndrăgostit de ea. Același lucru i s-a întîmplat și ucenicului domnului Thornburg: Tom G. Eu și cu Tom fusesem prieteni la cataramă pînă atunci, dar din clipa aceea prietenia noastră începu să se răcească. I-am istorisit fetei o seamă din isprăvile mele de pe fluviu și am căutat s-o fac să vadă în mine un fel de erou; Tom a încercat s-o facă să creadă că e și el un erou și a și izbutit într-o oarecare măsură, căci el avea totdeauna obiceiul de a mai

înflori lucrurile. Cu toate acestea, fiindcă meritul își are răsplata lui, eu stăteam ceva mai bine decît Tom în această întrecere. Într-o bună zi s-a întîmplat ceva ce ar fi putut să mă înalțe mult în ochii fetei: piloții s-au hotărît să sondeze traversarea de la capul punctului 21. Aceasta trebuia să se petreacă între orele nouă și zece seara, cînd călătorii erau încă treji; domnul Thornburg era de cart, așa că sondajul trebuia să-l facă dascălul meu. Aveam o frumusețe de barcă de sondaj — lungă, curățică, zveltă și iute ca un ogar; băncile ei erau capitonate; încăpeau doisprezece oameni la vîsle și totdeauna mergea și un ofițer cu ea ca să transmită comenzile vîslașilor pentru că, trebuie să știți, vaporul nostru era grozav de luxos.

Am legat vaporul de mal, mai sus de punctul 21, și ne-am pregătit de sondaj. Era o noapte întunecată și fluviul era așa de lat la punctul acela, încît numai un marinar al cărui ochi e deprins cu apa putea desluși țărmul celălalt prin beznă. Călătorii erau treji și curioși; toate-mi mergeau după voia inimii. Tocmai cînd treceam fuga prin camera mașinilor, gătit în haine de furtună, m-am întîlnit cu Tom și nu m-am putut ține să nu-i spun cu dispreț:

— Nu-ți pare bine că nu trebuie să te duci *tu* la sondaj?

Tom dăduse să treacă înainte, dar s-a întors repede și mi-a zis:

— Dacă-i așa, n-ai decît să te duci să-ți aduci singur prăjina de sondat. Tocmai mă duceam după ea, dar după cele ce mi-ai spus, prost aș fi dacă ți-aș mai aduce-o.

— Cine-ți cere s-o aduci? Eu nu. E în barca de sondaj.

— Dacă-ți spun eu că nu e. Au vopsit-o din nou și a fost pusă două zile la uscat deasupra cabinei doamnelor.

Am zburat îndărăt și am ajuns într-o clipă în mijlocul mulțimii de doamne care priveau și admirau, și tocmai la timpul cuvenit ca să aud comanda:

— Gata!

M-am uitat peste bord și ce să vezi? Minunata mea barcă de sondaj o luase din loc cu afurisitul de Tom la cîrmă; iar dascălul meu stătea lîngă el, ținînd în mînă prăjina de sondat, pe care puteam s-o caut mult și bine pe vas. Tînăra fată se îndreptă spre mine și îmi spuse:

— Ce groaznic lucru să pornești cu bărcuța aceea pe fluviu într-o noapte ca asta! Crezi că li se poate întîmpla ceva rău?

Mai bine mi-ar fi dat cu ceva în cap! Crăpînd de ciudă, m-am îndreptat spre timonerie ca să dau ajutor acolo. Curînd felinarul bărcii pieri în noapte și după un răstimp o scînteie ce abia licărea tremură pe fața apei, la o depărtare de o milă. Domnul Thornburg semnaliză prin fluierături că văzuse baliza, dădu vaporul îndărăt și îl îndreptă într-acolo. Înaintarăm cu repeziciune un timp, pe urmă slăbirăm presiunea și navigarăm cu băgare de seamă, alunecînd către luminiță. Deodată domnul Thornburg exclamă:

— Na, lampionul balizei s-a stins!

Opri mașinile. Două-trei minute mai tîrziu zise:

— Uite că se vede iar!

Așa că se întoarse la mașini și sună pentru sondaje. Treptat apa scăzu, pe urmă începu să se adîncească din nou! Domnul Thornburg exclamă:

— Ei bine, — nu mai pricep nimic! Cred că baliza a căzut de pe stîncă. Pare a fi prea la stînga. Nu-i nimic, e mai cuminte să trecem peste ea, oricum ar fi!

Așa că ne tîrîrăm mai departe prin bezna de nepătruns către luminița ce se vedea în depărtare. Tocmai în clipa cînd etrava noastră era pe punctul de-a trece peste ea, domnul Thornburg apucă frînghiile clopotului, le trase cu putere dînd alarma pe vapor și strigă:

— Doamne, e barca de sondaj!

Departe, dedesubtul nostru, izbucniră deodată mai multe strigăte de groază — urmă o pauză și apoi se auziră niște pîrîituri și niște trosnituri ca de lemn sfărîmat.

Domnul Thornburg exclamă:

— Vai! Roata cu zbaturi a prins barca de sondaj și a făcut-o țăndări! Fuga! Vezi cine a murit!

Cît ai clipi din ochi am ajuns pe puntea principală. Atît dascălul meu cît și al treilea ofițer și mai toți oamenii scăpaseră. Cînd își dăduseră seama de primejdia ce-i amenința, era prea tîrziu ca să mai poată fugi cu barca din calea vaporului; și o clipă mai tîrziu, cînd apărătoarea zbaturilor a fost deasupra capetelor lor, ei erau pregătiți pentru ceea ce va urma și știau ce aveau de făcut; la ordinul șefului meu, ei au sărit la momentul potrivit, s-au agățat de apărătoare și au fost trași pe bord. În clipa următoare barca de sondaj a intrat sub zbaturi și a fost făcută bucățele. Doi din oameni precum și Tom, ucenicul, lipseau de la apel — vestea s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului pe tot vaporul. Călătorii dădură buzna către scara de pisică, cu doamne cu tot; privirile le erau pline de spaimă; erau galbeni la față și vorbeau cu glas tremurător despre groaznica întîmplare. Și mereu-mereu îi auzeam zicînd: „Bieții de ei! bietul băiat! bietul de el!“

În acest timp barca de salvare fusese lăsată pe apă și trimisă în căutarea celor ce lipseau. Deodată se auzi un strigăt slab, de chemare, spre stînga. Barca se făcuse nevăzută în cealaltă parte. Jumătate din oameni se repeziră înspre partea de unde se auzise strigătul, spre a-l îmbărbăta pe înotător; iar cealaltă jumătate înspre partea unde se dusese barca de salvare, ca s-o cheme îndărăt. După claritatea glasului părea că înotătorul se apropie, dar unii ziceau că după felul cum strigă se pare că încep să-l părăsească puterile. Mulțimea călătorilor se îngrămădi lîngă parapetul punții mașinilor, aplecîndu-se peste bord și scormonind întunericul cu privirea; strigătele care păreau că devin din ce în ce mai slabe îi făcură să rostească, plini de compătimire, cuvinte ca acestea: „Ah! săracul de el! Oare nu putem face nimic ca să-l scăpăm?“

Totuși strigătele nu încetau, ba păreau că se apropie din ce în ce mai mult și deodată glasul rosti cu îndrăzneală: „Mai rezist. Ațineți-vă c-o parîmă!“

Nu vă pot spune cu ce strigăte de bucurie i s-a răspuns! Secundul s-a așezat în lumina unor torțe, cu capătul unei bandule în mînă și oamenii lui s-au strîns pe lîngă el. În clipa următoare fața înotătorului s-a ivit în cercul de lumină și o clipă mai tîrziu a fost tras pe bord, sfîrșit de puteri și murat, în timp ce uralele nu mai conteneau. Era dracul acela de Tom.

Echipa de pe barca de ajutor căută pretutindeni, dar nu mai dădu de urma celorlalți doi oameni. Pesemne că nu se putuseră apuca de apărătoare; căzuseră înapoi în barcă; fuseseră loviți de roata cu zbaturi și uciși. Tom nici nu se gîndise să se agațe de apărătoare, ci se dăduse la fund, cu capul în jos, și înotase adînc pe sub roată. Era o nimica toată, aș fi putut să fac și eu la fel și le-am și spus-o la toți; dar nimeni nu-mi dădu ascultare; toată lumea continuă să facă un caz grozav de prostul acela, ca și cum ar fi îndeplinit cine știe ce ispravă. Cît despre fată, părea că nu mai poate să se sature de caraghiosul ei de „erou“ tot timpul cît a durat călătoria; dar mie puțin îmi păsa; oricum... n-o mai puteam suferi.

Să vă spun acuma, cum de am ajuns să luăm felinarul bărcii de sondaj drept lampionul balizei. Șeful ne povesti că după ce pusese baliza, s-a tras mai încolo și a stat să se uite la ea pînă i s-a părut a fi bine pusă; apoi a luat o poziție la vreo sută de iarzi mai jos de ea și puțin mai la o parte de calea vaporului; a îndreptat barca de sondaj cu botul în susul fluviului și a așteptat. Avînd de așteptat un timp ceva mai îndelungat, a început să vorbească cu ofițerul; a ridicat ochii în clipa cînd a socotit că vaporul trebuie să fie aproape de stîncă; a văzut că baliza dispăruse, dar și-a închipuit că vaporul trecuse deja peste ea și a stat de vorbă mai departe; a observat că vaporul se apropia foarte mult de el, dar așa și trebuia să fie; vaporul trebuia să treacă drept pe lîngă el, ca să-l ia pe bord; și a așteptat să vină ceva mai aproape pînă în ultimul moment, cînd i-a fulgerat prin minte că vaporul încerca să treacă peste

el, luînd felinarul lui drept lampionul balizei; și atunci a strigat: „Fiți gata să săriți pe apărătoare, băieți!“ și în clipa următoare saltul a și fost făcut.

Capitolul XIII

CE CALITĂȚI TREBUIE SĂ AIBĂ UN PILOT

Dar mă depărtez acum de la ceea ce îmi pusesem în gînd să fac: adică să arăt mai lămurit decît în capitolele de pînă acum unele cerințe deosebite ale științei pilotajului. Mai întîi de toate, trebuie să vă spun că există o însușire pe care pilotul trebuie să și-o dezvolte mereu, pînă ce ajunge la perfecțiunea absolută. Nu de ajuns s-o dezvolte pînă la un anumit grad. Această însușire este memoria. Pilotul nu se poate mulțumi să creadă că un lucru este așa sau așa; el trebuie *să știe;* căci pilotajul este una din științele „exacte“. Cu ce dispreț ar fi fost privit pe vremea mea un pilot care ar fi îndrăznit să se folosească de cuvîntul „cred“ în loc de un hotărît „știu“! Nici nu vă puteți închipui ce lucru îngrozitor este să știi fiecare amănunt neînsemnat al fluviului pe o mie două sute de mile lungime și să le știi pe fiecare cu absolută exactitate. Dacă ai lua cea mai lungă stradă din New York și ai străbate-o în sus și în jos; dacă ai examina toate amănuntele ei cu răbdare, pînă ce ai ajunge să cunoști fiecare casă și fereastră și felinar și fiecare semn distinctiv mare sau mic pe dinafară; și dacă ai fi atît de sigur pe ceea ce știi, încît să poți spune la moment numele acelui semn în fața căruia te afli, chiar dacă ai fost adus cu ochii închiși și lăsat la întîmplare undeva pe stradă în toiul unei nopți cînd întunericul e de nepătruns — atuncea ai putea să-ți faci o idee despre imensitatea și precizia cunoștințelor unui pilot care poartă în mintea lui fluviul Mississippi. Și pe urmă, dacă ai merge mai departe cu studierea străzii, pînă ce ai ajunge să-i cunoști fiecare răscruce, precum și carac-

terul distinctiv; mărimea şi aşezarea pietrelor de la răscruce şi adîncimea deosebită a noroiului în fiecare din aceste nenumărate locuri, ai avea o oarecare idee despre ceea ce trebuie să ştie un pilot ca să poată ieri de primejdie un vapor pe Mississippi. Apoi, dacă ai lua jumătate din semnele distinctive ale acelei străzi lungi şi *le-ai schimba locurile* o dată pe lună; şi totuşi ai reuşi să le cunoşti cu precizie noile lor aşezări în nopţile întunecoase; şi dacă ai ţine pas cu aceste schimbări repetate fără să faci vreo greşeală, ai pricepe ce anume se cere de la memoria fără seamăn a unui pilot de pe nestatornicul Mississippi.

Cred că memoria unui pilot este unul din lucrurile cele mai minunate de pe lume. Ca să ştii Noul şi Vechiul Testament pe dinafară şi să fii în stare să le spui ca pe apă, de la cap la coadă şi de la coadă la cap; sau să începi la întîmplare oriunde dar niciodată să nu te împiedici sau să faci vreo greşeală — nu e nevoie să ai o mulţime atît de mare de cunoştinţe şi nici o atît de uimitoare uşurinţă în a le folosi, cum trebuie să aibă un pilot de pe Mississippi. Fac această comparaţie după ce am chibzuit îndelung asupra ei şi socotesc că nu am dat lucrurilor proporţii mai mari decît au în realitate. Mulţi vor crede că am întrecut măsura, dar piloţii ştiu că n-am spus decît adevărul.

Şi ce uşor şi în voie lucrează memoria pilotului; cît e de paşnic şi de lipsit de sforţare mersul ei; cum îşi strînge nesfîrşitele-i comori aproape fără ca *omul să-şi dea seama*, ceas cu ceas, zi cu zi, şi fără să piardă sau să rătăcească măcar o singură părticică de preţ din ele! Să luăm un exemplu: dacă un sondor strigă: „Doi jumătate! Doi jumătate! Doi jumătate! Doi jumătate! Doi jumătate!“ pînă ce aceste cuvinte ajung la fel de monotone ca şi ticăitul unui ceasornic; şi dacă se vorbeşte tot timpul, iar pilotul ia şi el parte la convorbire, de nu mai ascultă în mod conştient la strigătul repetat al sondorului; şi dacă în mijlocul acestui şir nesfîrşit de „Doi jumătate“ se strecoară un singur „Doi şi un sfert“, fără ca el să fie rostit mai apăsat; şi dacă pe urmă strigătul „Doi jumătate“ continuă ca mai înainte; peste două sau trei săptă-

mîni pilotul îți poate descrie cu precizie poziția vasului pe fluviu cînd a fost rostit acel „Doi și un sfert“ și mai poate să-ți dea și o mulțime atît de mare de mărci înainte, în spate și pe lături, pentru a-ți servi de călăuză, încît după indicațiile lui ar trebui să fii în stare să-ți duci nava acolo și s-o pui tu singur în același loc! Strigătul „Doi și un sfert“ nu i-a abătut de fapt atenția de la cele ce se vorbeau, dar facultățile lui, deprinse cu acest soi de lucruri, fotografiaseră pe loc poziția vasului, însemnaseră schimbările de adîncime și reținuseră amănuntele de seamă pentru ca mai tîrziu să se poată folosi de ele, fără a fi nevoie ca el să-și dea vreo osteneală deosebită pentru asta. Dacă te-ai plimba stînd de vorbă cu un prieten, iar alături un alt prieten ar repeta într-una, pe o bună bucată din drum, sunetul vocalei A; și pe urmă ar strecura un R, cam în felul acesta: A,A,A,A,A,R, A,A,A etc., și nu l-ar accentua de loc pe R, nu ai fi în stare să spui, peste două sau trei săptămîni după aceea, dacă în seria de A a fost introdus un R; și nici pe lîngă care lucruri treceai în momentul cînd s-a petrecut aceasta. Dar ai putea să faci acest lucru, dacă ți-ai fi obișnuit memoria cu răbdare și cu stăruință ca să înregistreze în mod mecanic acest soi de lucruri.

Un om cu memorie bunicică și-o va dezvolta în proporții uriașe, dacă se apucă de pilotaj. Dar *numai în chestiunile cu care este deprins să aibă de-a face zi de zi*. Va veni o vreme cînd el nu se va putea împiedica de a observa mărcile de pe maluri și sondajele; iar memoria sa le va reține și nu le va mai da drumul; dar dacă l-ai întreba pe omul acela, la prînz, ce a mîncat de dimineață, e mai mult ca sigur că nu-ți va putea răspunde. Cu memoria omenească se pot face lucruri uimitoare, dacă o îndrepți către un singur domeniu de activitate.

Pe vremea cînd pe Missouri lefurile se măreau pe zi ce trecea, șeful meu, domnul Bixby s-a dus acolo și a învățat mai mult decît o mie de mile din acel fluviu, cu o ușurință și o repeziciune uimitoare. După ce văzuse fiecare parte din fluviu *o dată* ziua și *o dată*

noaptea, cunoștea fluviul atît de bine, încît căpătă un brevet pentru „călătorii de zi"; iar după cîteva curse căpătă un brevet complet și începu să piloteze ziua și noaptea, categorisindu-se chiar pilot de frunte.

Pentru un timp domnul Bixby mi-a găsit un loc de timonier sub ordinele unui pilot a cărui memorie uimitoare era un neîncetat prilej de mirare pentru mine. Totuși cred că memoria asta a lui era înnăscută și nu formată. De pildă, cineva pomenea un nume. Pe loc domnul Brown începea:

— O, îl știu. Era un individ galben la față, cu părul roșu, cu un semn mic pe o parte a gîtului, ca o așchie pe sub piele. A stat numai șase luni pe vapoarele din Sud. Asta s-a întîmplat acum treisprezece ani. Am făcut o călătorie cu el. Erau pe atunci cinci picioare de apă în partea de sus a fluviului; vaporul *Henry Blake* s-a împotmolit la partea de jos de Ostrovul Turnului pe un fund de patru picioare și umătate; vaporul *George Elliot* și-a avariat cîrma de epava vasului *Floarea-Soarelui*.

— Păi, *Floarea-Soarelui* nu s-a scufundat decît...

— Știu cînd s-a scufundat; cu trei ani mai înainte de cele ce-ți povestesc, la 2 decembrie; Asa Hardy era căpitanul vaporului și fratele lui John era primofițer de punte; de altfel era prima lui cursă cu acel vapor; Tom Jones mi-a povestit toate astea peste o săptămînă la Noul Orleans; era ofițer mecanic pe *Floarea-Soarelui*. Căpitanului Hardy i-a intrat un cui în picior la 6 iulie anul următor și a murit de tetanos la 15 ale lunii. Fratele lui, John, a murit doi ani după aceea — la 3 martie — de brîncă. Eu nu i-am cunoscut pe frații Hardy — erau oameni de pe fluviul Alleghany — dar cei care îi cunoșteau mi-au povestit toate acestea. Și se mai zice că acel căpitan Hardy purta ciorapi împletiți, și vara și iarna; iar pe prima lui soție o chema Jane Shook — era din Noua Anglie — iar a doua a murit într-o casă de nebuni. Era ceva ereditar. Era de la Lexington, din Kentucky. O chema Horton înainte de căsătorie.

Și așa îi mergea gura ceasuri întregi. El nu *putea* să uite nimic. Îi era pur și simplu cu neputință. Amănun-

tele cele mai neînsemnate îi rămîneau în minte de-a lungul anilor, tot atît de bine precizate și de limpezi ca și întîmplările cele mai vrednice de luare-aminte. Nu avea numai o memorie de pilot; memoria sa punea stăpînire pe tot ce auzea sau vedea domnul Brown. Dacă vorbea cumva de o scrisoare oarecare pe care o primise cu șapte ani înainte, îți putea spune pe dinafară tot cuprinsul ei. Și pe urmă, fără a băga de seamă că se depărtează de la subiect, el se avînta aproape totdeauna într-o lungă biografie, plină de paranteze, a celui care scrisese acea scrisoare; și aveai mare noroc dacă nu-ți mai înșira și rudele persoanei respective, una cîte una, ca să-ți povestească și biografiile lor.

O memorie ca a lui este o mare nenorocire. Pentru ea, tot ce se întîmplă are aceeași însemnătate. Stăpînul ei nu poate deosebi un lucru care prezintă interes de un lucru lipsit de interes. Cînd vorbește e silit să încarce istorisirea lui cu amănunte obositoare, care îl fac nesuferit și plicticos pentru cei din jur. Mai mult decît atît, el nu se poate ține niciodată de subiectul său. El culege orice bob de amintire care-i iese în cale și astfel se abate din drum. Brown începea să vorbească cu intenția sinceră de a-ți spune o poveste foarte nostimă despre un cîine. Povestea urma să fie „așa de caraghioasă“ că abia putea s-o înceapă; dar memoria lui pornea cu rasa cîinelui și cu înfățișarea lui; apoi trecea la povestea stăpînului cîinelui, a familiei acestuia, la descrierea căsătoriilor și înmormîntărilor legate de această familie, în care se amestecau și recitări de poezii de felicitare și de necroloage în versuri scrise în acele împrejurări; apoi memoria aceea își amintea că unul din aceste evenimente se petrecuse în vestita iarnă din anul atîta și atîta; și atunci urma o descriere amănunțită a iernii aceleia, de-a valma cu numele celor morți de ger și cu statisticile arătînd prețurile ridicate la care ajunsese carnea de porc și fînul. Carnea de porc și fînul îi aduceau aminte de făină și nutreț; făina și nutrețul de vaci și cai; vacile și caii de circ; și circul de niște faimoși călăreți pe deșălate; trecerea de la circ la menajerie

era ușoară și firească; de la elefant la Africa Ecuatorială nu era decît un pas; pe urmă, vezi bine, sălbaticii, care erau păgîni, te duceau în mod normal la religie; și după trei sau patru ceasuri de trăncăneală plicticoasă, se sfîrșeau orele de cart și Brown pleca din timonerie, mormăind părți din predicile pe care le auzise cu ani în urmă, asupra puterii rugăciunii ca mijloc de mîntuire a sufletului. Și după atîta chin și așteptare, afară de faptul că fusese pomenit la început, nu mai aflaseși nimic despre cîinele cu pricina.

Pilotul trebuie să aibă memorie; dar mai trebuie să aibă încă două însușiri și mai însemnate decît memoria. Trebuie să aibă o judecată limpede, ca să poată lua repede o hotărîre atunci cînd e nevoie și un curaj — însoțit de calm și de sînge rece — pe care să nu-l poată clinti nici o primejdie. Un om cît de puțin curajos din fire, odată ajuns pilot nu poate fi descurajat de nici o primejdie care ar amenința vaporul lui. Dar nu același lucru se poate spune și în ce privește judecata. Judecata este legată de minte și un om trebuie să aibă *de la început* destulă minte, altfel nu va izbuti niciodată să devină pilot.

Curajul ucenicului de pilot crește pe zi ce trece, dar el nu este în măsură de a face față oricărei primejdii, decît de la un timp în care tînărul pilot a făcut *de cart* singur și sub apăsarea răspunderii legate de îndeletnicirea lui. Cînd ucenicul s-a familiarizat cu toate amănuntele fluviului, el merge neînfricat cu vaporul lui, atît ziua, cît și noaptea; de aceea începe să-și închipuie că numai curajul *lui* însuflețește vaporul; dar de cum pleacă pilotul de lîngă el, lăsîndu-l de capul lui, el își dă seama că de fapt numai curajul șefului îl făcea să se simtă sigur de sine. El descoperă deodată că nu mai are nici un pic de curaj. Într-o clipă i se pare că fluviul întreg e înțesat de primejdii; nu se simte pregătit să le facă față și nu mai știe cum să procedeze; toată știința lui îl părăsește; într-un sfert de ceas devine galben ca ceara și încremenit de spaimă. De aceea piloții, în chip foarte înțelept, își obișnuiesc ciracii prin tot felul de viclenii să pri-

vească primejdia în față cu ceva mai multă liniște. Le place mai ales să joace renghiuri prietenești pilotului candidat.

Și mie mi-a jucat domnul Bixby odată un renghi și ani de zile după aceea roșeam și prin somn cînd îmi aduceam aminte de pățania mea. Ajunsesem un bun cîrmaci, atît de bun încît, cînd eram *noi* de cart, făceam eu singur toată treaba, atît ziua cît și noaptea. Domnul Bixby îmi dădea ici-colo cîte un sfat; altminteri toată treaba lui era ca în anumite nopți deosebit de păcătoase, ori la traversări deosebit de grele, să ia el timona în mînă; tot el acosta vaporul atunci cînd trebuia acostat; nouă zecimi din timp făcea pe boierul fără treabă și își încasa leafa. Partea de jos a fluviului era plină de grinduri; dar dacă cineva ar fi avut îndoieli în privința priceperii mele de a trece cu vaporul, fără ajutor și fără sfat, prin vreun punct oarecare dintre Cairo și Noul Orleans, m-aș fi simțit adînc jignit. Gîndul că mi-ar putea fi frică de vreo traversare în *timpul zilei* nici nu-mi trecea prin minte. Ei, așa stăteau lucrurile cînd, plin de trufie și ținînd nasul pe sus ca o girafă, coboram într-o zi minunată de vară cotul de mai sus de ostrovul 66. Deodată domnul Bixby îmi zise:

— Mă duc puțin jos. Cred că știi ce e de făcut la traversarea următoare?

M-am simțit jignit în amorul meu propriu. Traversarea aceasta era una din cele mai ușoare și mai simple de pe tot fluviul. Nu puteai să dai de nici un bucluc, fie că navigai după regulă fie că nu; și în ce privește adîncimea, nu puteai să dai niciodată de fundul fluviului pe acolo. Eu știam toate acestea prea bine.

— Să știu să *fac* trecerea? Păi pot s-o fac și cu ochii închiși.

— Ce adîncime are apa acolo?

— Ce întrebare ciudată. Nu i-ai da de fund nici cu o prăjină lungă cît o clopotniță.

— Așa crezi dumneata?

Felul în care suna întrebarea îmi zdruncină încrederea. Domnul Bixby atîta aștepta. Plecă fără să

spună un cuvînt. Începui să-mi fac tot felul de gînduri. Domnul Bixby, firește, fără să știu eu, trimise pe cineva jos, la teugă, cu anumite instrucțiuni misterioase pentru sondori; altcineva fu trimis să le șoptească o vorbă ofițerilor; iar apoi domnul Bixby se duse de se ascunse după un coș al vaporului, de unde putea pîndi la ce avea să urmeze. Deodată căpitanul ieși pe puntea de comandă; după el se ivi secundul, apoi alt ofițer de punte. Nu treceau nici două-trei clipe și apărea cîte un nou întîrziat care se adăuga celor de față; și înainte de a fi ajuns la capătul ostrovului, se și strînseseră vreo cincisprezece-douăzeci de oameni acolo jos, în imediata mea apropiere. Începeam să mă întreb ce oare se întîmplase. Cînd începui traversarea, căpitanul se uită în sus la mine și zise, cu o nelinește prefăcută în glas:

— Iar domnul Bixby unde-i?

— S-a dus jos, domnule.

Dar asta fu destul pentru mine. Închipuirea mea începu să născocească primejdii din nimic, și primejdiile se înmulțiră atît de repede, încît nu le mai puteam ține pas. Deodată mi se năzări că văd apă scăzută în față! Valul de groază ce mă năpădi în clipa aceea făcu să mi se moaie picioarele. Toată încrederea pe care o aveam în ușurința de a face această traversare îmi pieri. Apucai frînghia clopotului; îi dădui drumul rușinat; o apucai iarăși; îi dădui drumul din nou; o înșfăcai tremurînd încă o dată și trăsei de ea atît de slab, încît eu însumi de-abia auzii sunetul loviturii mele. Căpitanul și secundul strigară îndată amîndoi:

— Sondă la tribord! Repede!

Aceasta fu o nouă lovitură pentru mine. Începui să depăn timona ca o vîrtelniță, dar abia apucam să dau vaporul la babord că mi se năluceau deodată primejdii de partea aceea; repede depănam timona îndărăt, numai ca să dau de primejdii sporite la tribord și să doresc cu deznădejde să dau vaporul înapoi la babord. Pe urmă se auzi strigătul ca din mormînt al sondorului:

— Adîncime patru!

Patru adîncime la o trecere pe care o știam fără fund! Groaza îmi tăie răsuflarea.

— Marca trei! Marca trei! Trei fără un sfert! Doi jumătate!

Era îngrozitor!

Apucai frînghiile clopotului și oprii mașinile.

— Marca doi! Marca doi! *Marca doi!*[1]

Îmi pierdui capul. Nu mai știam ce dracu să fac. Tremuram din creștet pînă în tălpi și ochii mi se bulbucaseră cît cepele.

— Doi fathomi — *fără* — un sfert! Nouă picioare și jumătate!

Călcam nouă! Mîinile îmi tremurau neputincioase de nervozitate. Nu puteam nici să trag clopotul ca lumea. Mă repezii la portvoce și strigai mecanicului:

— O, Ben, dacă ții la mine, pune *înapoi!* Iute, Ben, salvează vaporul!

Auzii ușa închizîndu-se încet. Mă uitai îndărăt și iată-l pe domnul Bixby, surîzînd blînd și îngăduitor. Atunci cei de pe puntea de comandă izbucniră într-un hohot de rîs batjocoritor. Îmi dădeam seama acum că fusesem păcălit și mă simții înjosit cum nu mai fusese alt om pe lume. Împinsei nava pe linia sondelor, o trecui peste mărci, venii în față către mașini și zisei:

— Frumos v-ați mai bătut joc de o ființă fără apărare, n-am ce zice! Cred că de acum o să vă aud mereu amintindu-mi cum m-am făcut de rîs punînd sonde la capătul ostrovului 66.

— Ei nu, poate n-ai să ne mai auzi. Ba chiar trag nădejde că n-ai să ne mai auzi, fiindcă vreau să înveți ceva din pățania de azi. Nu *știai* că nu se poate da de fund în locul acela?

— Da, domnule, știam.

— Foarte bine. Atuncea n-ar fi trebuit să mă lași nici pe mine, nici pe nimeni altul să-ți zdruncine încrederea în ceea ce știai. Caută de ține minte acest lucru! Și încă ceva: cînd dai de un loc primejdios, nu te teme! Frica nu te ajută de loc, ba dimpotrivă.

---

[1] „Marca doi", în engleză „Mark Twain".

Era o lecție destul de bună, dar numai pielea mea știa ce dureroasă fusese. Însă mai greu de răbdat decît orice altceva mi-a fost să aud mereu, timp de luni de zile, niște cuvinte pentru care căpătasem o aversiune deosebită. Acestea erau: „O, Ben, dacă ții la mine, pune înapoi!"

Capitolul XIV

CINSTEA ȘI CONSIDERAȚIA DE CARE SE BUCURĂ MESERIA DE PILOT

În capitolele de pînă acum am încercat, intrînd în amănuntele științei pilotajului, să-l fac pe cititor să înțeleagă, încetul cu încetul, din ce e alcătuită această știință; și, în același timp, am căutat să-i arăt că este vorba despre o știință cam ciudată — sau, dacă vreți, chiar minunată — care merită, fără îndoială, să fie luată în seamă. Dacă am pus și un pic de inimă la tratarea subiectului, nu este lucru de mirare: meseria de pilot mi-a fost mult mai dragă decît toate îndeletnicirile mele de mai tîrziu, și mărturisesc că am fost mîndru de ea nevoie mare. Temeiul acestei mîndrii este de altfel foarte ușor de înțeles: în zilele acelea pilotul era singura ființă omenească de pe fața pămîntului liberă și nestînjenită de nimeni și de nimic. Într-adevăr, regii nu sînt decît niște slujbași, supuși voinței parlamentelor și a popoarelor; parlamentele sînt încătușate în lanțurile făurite de alegători. Directorul unui ziar nu poate fi independent. El trebuie să lucreze mereu cu mîinile legate, din pricina partidului și a patronilor, mulțumindu-se să spună numai jumătate, sau, în cel mai bun caz, două treimi din ceea ce gîndește. Preotul nu este nici el om liber, întrucît nu poate grăi tot adevărul, fără să țină seamă de părerea enoriașilor. Scriitorii de orice fel sînt, de asemenea, robii publicului. Noi scriem cinstit și fără frică, însă — înainte de a da scrierile la tipar — le mai „modificăm" pe ici pe colo. De

fapt tot omul, fie el bărbat, femeie sau copil, are un stăpîn şi fiecare se zbate şi se frămîntă fără putinţă de scăpare. Dar în zilele mele, pilotul de pe Mississippi nu avea *nici un* stăpîn. Căpitanul putea să stea el pe puntea de comandă pătruns de importanţa vremelnicei sale autorităţi — şi să dea cinci sau şase ordine pînă ce vaporul se înapoia pe fluviu, pe urmă însă domnia acestui comandant înceta. Din clipa în care vaporul era din nou în larg, el se afla numai şi numai în puterea pilotului. Acesta putea face cu vaporul tot ce voia: putea să-l ducă oricînd şi pe oriunde îi plăcea, precum să-l şi lege la mal ori de cîte ori i se părea că aşa e mai bine. Mişcările lui erau pe de-a-ntregul libere: nu cerea sfatul nimănui, nu primea ordine de la nimeni; ba lua chiar în nume de rău cea mai simplă sugestie. Într-adevăr, legile Statelor Unite îl opreau să asculte de ordine sau sugestii, socotind, şi pe bună dreptate, că pilotul ştie, fără doar şi poate, mai bine decît oricine cum să manevreze vaporul. Iată deci ceva cu totul nou: un rege ale cărui puteri nu erau îngrădite de nimic; un stăpîn absolut în adevăratul înţeles al cuvîntului şi nu numai în teorie. Am văzut o dată un băietan de optsprezece ani conducînd cu seninătate un vapor mare spre un loc care trebuia să-i aducă în mod sigur pieirea. Căpitanul, un om în vîrstă, stătea lîngă el cuprins de nelinişte, fără a îndrăzni totuşi să se amestece. Intervenţia lui, în acest caz special, ar fi fost poate foarte nimerită; dar a o îngădui ar fi însemnat să stabileşti un precedent cît se poate de primejdios. Avînd în vedere autoritatea fără de margini de care se bucura pilotul, e lesne să ne închipuim că el era un om cu mare vază pe vremea aceea cînd navigaţia cu aburi de-abia apăruse. Căpitanul se purta deosebit de politicos cu el, iar ofiţerii şi personalul de serviciu îl tratau cu mare respect; această atmosferă de înaltă consideraţie molipsea curînd şi pe călători. Cred că piloţii erau aproape singurele fiinţe care nu-şi pierdeau cumpătul în prezenţa prinţilor străini care călătoreau prin ţara noastră. Şi lucrul e uşor de înţeles: de obicei omul nu se sfieşte în faţa celor pe care îi consideră pe aceeaşi treaptă cu el.

De pe urma unei lungi obișnuințe, piloții ajunseseră să dea glas tuturor dorințelor lor, în chip de comenzi. Mie, de pildă, îmi vine și astăzi greu să-mi exprim voința sub forma timidă a unei cereri, în loc să mi-o manifest energic, pe ton de poruncă.

În acele zile depărtate, îți trebuiau de obicei cam douăzeci și cinci de zile ca să încarci un vapor la Saint Louis, să-l duci la Noul Orleans și îndărăt și să descarci marfa. Șapte sau opt din zilele acestea vaporul le petrecea în porturile Saint Louis și Noul Orleans, cînd fiecare om de pe bord muncea din greu, afară de cei doi piloți, care nu puneau mîna pe nimic, ci făceau pe boierii, plimbîndu-se prin oraș; dar în tot acest timp ei primeau aceeași leafă ca și cum ar fi fost în exercițiul funcțiunii. Din clipa în care vaporul intra în portul vreunui oraș, ei coborau pe uscat și nu se prea întîmpla să-i mai vezi pe bord pînă suna clopotul de plecare și pînă cînd nu era totul gata pentru o nouă călătorie.

Cînd un căpitan de vapor punea mîna pe un pilot cu mare faimă, el își dădea silința să-l păstreze cît mai mult timp. Pe vremea cînd pe Mississippi de Sus lefurile erau de patru sute de dolari pe lună, am văzut un căpitan care și-a ținut pilotul trei luni de zile cu leafa întreagă, deși acesta în tot timpul n-a mișcat un deget, fiindcă fluviul era înghețat. Și nu trebuie să uităm că pe atunci patru sute de dolari pe lună era o leafă pe care alții nici nu o visau. Puțini din cei de pe uscat aveau parte de o plată egală și chiar dacă erau cumva unii tot atît de bine plătiți, apoi aceia erau oameni de mare vază. Cînd piloții de la un capăt sau celălalt al fluviului treceau din întîmplare prin micul nostru stat din Missouri, ei erau căutați de cei mai buni și cei mai de frunte cetățeni din partea locului și întîmpinați cu cel mai adînc respect. Să zăbovească într-un port, cu leafă, era un lucru de care mulți piloți se bucurau grozav și pe care îl prețuiau mai mult decît orice, mai ales dacă era vorba de piloții care făceau curse pe fluviul Missouri în epoca de înflorire a navigației cu aburi, cînd căpătau nouă sute de dolari pe călătorie, ceea ce făcea

aproape o mie opt sute de dolari pe lună. Redau mai jos o convorbire din acele vremuri. Un cetățean de pe valea rîului Illinois, proprietarul unui vaporaș cu timona la pupă, se adresează unei perechi de piloți luxos îmbrăcați și plini de bani de pe fluviul Missouri:

— Domnilor, am de făcut un drum în susul fluviului și am nevoie de dumneavoastră pe timp de o lună. Cam cît m-ar costa?

— O mie opt sute de dolari de cap de om.

— O, să mă ferească cerul! Luați-mi mai bine vaporul și dați-mi în schimb leafa dumneavoastră! Ba aș fi mulțumit și cu una mai mică!

Vreau să vă spun, în treacăt, că marinarii de pe Mississippi aveau cu atît mai multă trecere pe lîngă muritorii de rînd de pe uscat (și își dădeau cu atît mai multe ifose), cu cît nava lor era mai de soi. De pildă era o mîndrie să faci parte din echipajul unei nave atît de mărețe ca *Aleck Scott* sau *Grand Turk*. Negrii fochiști, marinari și frizeri de pe acest vapor erau priviți cu mare respect de către cei cu care aveau de-a face; iar ei, pe de altă parte, își dădeau foarte bine seama de asta. Un cioroi cam obraznic, ducîndu-se o dată la un bal de negri din Noul Orleans, a scandalizat pe toată lumea de acolo prin faptul că-și dădea prea multe aere. Pînă la urmă, unul dintre organizatorii balului s-a apropiat de el, zicîndu-i:

— Mă rog, cine *ăi fi* dumneata? Cine *ești* dom'le? Asta *vreau* eu să știu.

Vinovatul nu s-a fîstîcit de loc, ci s-a umflat și mai mult în pene; el le-a trîntit răspunsul cu un ton prin care voia parcă să le arate că nu-și dăduse el atîtea aere doar de florile mărului:

— Cine *oi* fi? Cine *este la mine*, domnule? Vă arăt eu numaidecît cine *este eu!* Aflați voi, cioroilor, că eu *este fochistul* de pe *Aleck Scott!*

Asta a fost de ajuns.

Bărbierul de pe *Grand Turk* era un negru tînăr și fercheș, care își dădea niște ifose grozave și era foarte curtat de lumea în care se învîrtea. Tinerilor negri din Noul Orleans le plăcea foarte mult să se întîlnească cu fetele pe la asfințitul soarelui și să stea

cu ele pe băncile de pe străzile mai dosnice. Cineva, trecînd într-o seară printr-una din mahalalele orașului, a văzut și a auzit cele ce urmează: o negresă între două vîrste își scoate deodată capul printr-un ochi de geam spart și strigă — foarte bucuroasă că vecinii pot s-o audă și s-o pizmuiască:

— Ascultă, Mary Ann' hai fuga în casă! Ce tot stai acolo afară cu golanul ăla prăpădit, cînd acasă te așteaptă bărbierul de pe *Grand Turk* și vrea să stea de vorbă cu tine!

Cele spuse de mine mai sus cu privire la situația oficială cu totul deosebită a pilotului — situație care îl punea la adăpost de orice critică sau ordin — îmi reamintesc în mod firesc de Stephen W. Era un pilot înzestrat, un bun camarad, un vorbitor neobosit, un om inteligent și în același timp un mare mucalit. Firea sa independentă nu se pleca dinaintea nimănui; el se simțea foarte la largul lui față de oamenii mai în vîrstă, sau cu înalții funcționari ai statului, și nici cea mai grozavă bogăție nu putea să-i inspire respect. Avea totdeauna de lucru, nu punea nici un ban deoparte, știa să înduplece pe oricine îi ieșea în cale să-l împrumute cu bani, avea datorii la toți piloții de pe fluviu, și la cei mai mulți dintre căpitanii de vapoare. Își crease un fel de aureolă prin felul său drăcesc de a pilota, aureolă care lua ochii multora — dar nu chiar tuturora. O dată a făcut o călătorie cu bătrînul și bunul căpitan, Y și a fost „eliberat" din funcția de pilot, cînd vaporul a ajuns în Noul Orleans. Cineva s-a arătat mirat de această înlăturare. Însă căpitanul Y s-a cutremurat numai cînd a auzit pomenindu-se de numele lui Stephen. Apoi bietul bătrîn a spus cu glasul lui pițigăiat:

— Vai, Doamne! N-aș vrea să am asemenea ființă bezmetică pe vaporul meu — pentru nimic în lume! Înjură, cîntă, fluieră, zbiară! Cred că nici un indian nu poate urla ca el. Nu-i pasă dacă e zi sau noapte. Urlă mereu; și nu cu vreo pricină, ci numai așa, de dragul urlatului. Nici nu izbuteam bine să adorm, că mă și trezea din somn cu chiotele lui îngrozitoare care făceau să mă treacă sudori reci. O ființă ciudată

— foarte ciudată — lipsită de respect față de orice și de oricine. Uneori îmi spunea de-a dreptul „Johnny". Avea o vioară și o pisică. Și scîrțîia îngrozitor din vioară. Aceasta se părea că o supăra foarte mult pe pisică, fiindcă începea să miorlăie a jale. Nimeni n-a putut dormi cîtă vreme a fost omul acela cu familionul lui pe vas. Și un nesimțit fără pereche! Acum — poți să mă crezi ori ba — dar iată, așa cum mă vezi și te văd, mi-a dus vaporul la vale printre stîncile îngrozitoare de la Chicot, cu toată viteza, în timp ce vîntul bătea cu furie! Ofițerii mei pot să-ți confirme cele ce ți-am spus. Au fost doar de față cu toții. Ei bine, domnule, în timp ce aluneca cu viteză la vale printre stînci, iar eu dîrdîiam și mă închinam la toți sfinții — damblaua să mă lovească dacă nu spun adevărat — o dată și-a țuguiat buzele și a început să fluiere! Da, domnule, fluiera: „Fetelor de la Buffalo, haideți cu mine la noapte! Haideți cu mine la noapte, haideți cu mine la noapte!" și cînta atît de liniștit ca și cum s-ar fi aflat la o înmormîntare fără să fie rudă cu răposatul. Și cînd i-am atras luarea-aminte, unde s-a uitat o dată de sus la mine și mi-a zîmbit ca și cum aș fi fost un mucos. Mi-a spus să mă duc la mine acasă, să fiu cuminte și să fac bine să nu mă amestec în treaba superiorilor mei![1]

O dată, un ticălos de căpitan de vapor l-a prins pe Stephen fără de lucru la Noul Orleans și, ca de obicei, fără lețcaie. Atîta l-a bătut la cap pe Stephen, care era foarte strîmtorat, încît pînă la urmă l-a hotărît să se angajeze la el cu o sută douăzeci și cinci de dolari pe lună, adică jumătate din leafa obișnuită, căpitanul învoindu-se să nu dea în vileag această taină, spre a nu atrage asupra bietului om disprețul breslei sale. Dar vaporul nu plecase de mai mult de o zi de la Noul Orleans, cînd Stephen și descoperi cît se lăuda căpitanul cu isprava lui. Acesta nu se ținuse

---

[1] Avînd în vedere măreția amăgitoare a unui căpitan de vapor și autoritatea reală a unui pilot, cuvintele lui Stephen, deși nerușinate, exprimau totuși foarte bine o stare de lucruri existente în fapt (n. a.).

de cuvînt, ci spusese totul ofițerilor săi. Stephen se supără foc, dar nu scoase nici un cuvînt. Pe la mijlocul după-amiezii, căpitanul păși pe puntea de comandă, își aruncă ochii împrejur și rămase foarte mirat. Se uită întrebător la Stephen, dar Stephen fluiera liniștit văzîndu-și de treabă. Căpitanul rămase cîtva timp locului, vădit neliniștit; o dată sau de două ori păru pe punctul de a face o sugestie, dar eticheta fluviului nu-i permitea să se amestece în treaba pilotului, așa că tăcu. Se mai minună și se mai înciudă un timp, apoi se retrase la el în cabină. Dar peste puțin timp ieși din nou afară, părînd și mai nedumerit ca înainte. Deodată se încumetă să observe cu adînc respect:

— E bună adîncimea, nu-i așa, domnule?

— Da, este! Plin din mal în mal. Este într-adevăr o cotă satisfăcătoare a apelor.

— Curentul pare a fi cam mare aici.

— Cam mare nu e cuvîntul potrivit! E mai rău decît la scocul morii.

— N-ar fi mai ușor de mers pe lîngă mal, decît pe aici, prin mijlocul fluviului?

— Da, recunosc, așa e, dar omul nu poate fi niciodată destul de prevăzător cu un vapor. Pe aici e mai sigur; nu putem da de fund, fiți fără grijă.

Căpitanul își luă tălpășița destul de plouat. Dacă lucrurile mergeau așa mai departe, era de așteptat ca el să moară de bătrînețe înainte ca vaporul lui să ajungă la Saint Louis. A doua zi se arătă iar pe punte, unde îl găsi din nou pe Stephen ținîndu-se neclintit cu vaporul prin mijlocul fluviului, luînd în piept toată puterea uriașă a fluviului Mississippi și fluierînd cu seninătate — aceeași arie. Lucrurile luau o întorsătură îngrijorătoare. Pe lîngă mal era o navă mai ușoară care alunneca prin apa liniștită, înaintînd mereu și pregătindu-se tocmai să treacă printr-o strîmtoare, în dreptul unei insule. Stephen însă tot prin mijlocul fluviului se ținea. Nemaiputînd să rabde, căpitanul se încumetă să-i spună lui Stephen:

— Domnule, strîmtoarea de colo nu scurtează oare o bună parte din mers?

— Cred că da, însă nu sînt sigur.

— Nu ești sigur? Cum adică, acum nu e apă destulă acolo ca s-o luăm prin ea?

— Presupun că este, dar nu sînt sigur.

— Pe cuvîntul meu, ciudat lucru! Cum vine asta? Doar piloții de pe vaporul de colo încearcă să treacă. Vrei să spui că nu știi tot atît cît știu și ei?

— Ăștia, de! *Ei* sînt piloți de două sute cincizeci de dolari! Dar nu fiți îngrijorat, eu știu destul pentru cei o sută douăzeci și cinci de dolari pe care îi capăt. Căpitanul se dădu bătut.

După cinci minute, Stephen căpătase două sute cincizeci de dolari, iar vaporul zbura prin strîmtoare, luînd-o înaintea navei rivale.

Capitolul XV

MONOPOLUL PILOTULUI

Într-o zi, eram pe bordul vaporului *Aleck Scott*. Șeful meu domnul Bixby conducea cu băgare de seamă nava printr-o strîmtoare de lîngă Ostrovul Pisicii, cu sonde în ambele borduri, iar noi abia ne țineam răsuflarea de emoție. Căpitanul, om nervos și temător, a tăcut cît a putut, dar în cele din urmă a început să strige cît îl țineau puterile, de pe puntea de comandă:

— Pentru toți sfinții, dă-i toată viteza, domnule Bixby! Dă-i toată viteza! Altfel niciodată n-are să treacă de stîncă!

Domnul Bixby nici nu clipi din ochi. S-ar fi zis că nu auzise cuvintele căpitanului. Dar peste cinci minute, după ce trecuse primejdia și sondajul încetase, lăsă frîu liber mîniei stăpînite pînă atunci și trase căpitanului cea mai strașnică ocară pe care am auzit-o vreodată. Faptul nu avu nici o urmare, dar asta numai pentru că nici căpitanul nu avuse dreptatea de partea sa; altminteri nu era el omul care să rabde în liniște atîta ocară.

După ce am arătat în amănunt ce fel de știință era pilotajul și după ce am zugrăvit trecerea de care

se bucurau piloții față de societatea de pe vapor, mi se pare că aici ar fi locul nimerit ca să spun cîteva cuvinte despre o asociație pe care au înființat-o o dată piloții pentru apărarea breslei lor. Ciudat și vrednic de luare-aminte este faptul că aceasta a fost poate asociația comercială cea mai bine închegată, mai desăvîrșită și mai puternică din cîte au existat vreodată pe lume.

Multă vreme lefurile fuseseră de două sute cincizeci de dolari pe lună. Dar, lucru ciudat, pe măsură ce vapoarele se înmulțeau și era de lucru mai mult, lefurile începură să scadă încetul cu încetul. Cauza era ușor de ghicit. „Ieșeau" prea mulți piloți. Era foarte plăcut să ai un ucenic care să stea la timonă și să facă toată corvada timp de cîțiva ani, pe gratis, în timp ce tu, ca dascăl, ședeai pe o bancă mai înaltă și trăgeai din lulea. Toți piloții și căpitanii aveau cîte un fecior sau un nepot care voia să ajungă pilot. Curînd, aproape fiecare pilot de pe fluviu avea un ajutor. Cînd ajutorul acesta făcea progrese destul de mari, așa încît amîndoi piloții de pe vasul respectiv să fie mulțumiți de el, aceștia puteau să-i facă rost de un brevet de pilot, trimițînd o adresă iscălită de ei către Inspectoratul Statelor Unite. Nu era nevoie de nimic altceva. De obicei nu se puneau întrebări, nici dovezi de pricepere nu se cereau.

Pînă aici totul ar fi mers bine; însă din cauza mulțimii crescînde de noi piloți în căutare de posturi, lefurile începură în curînd să scadă. „Cavalerii echei" — după cît se pare — își dădură seama prea tîrziu de greșeala lor. Desigur, trebuia făcut ceva, ba încă repede, dar ce anume trebuia făcut? O asociație ai cărei membri să fie strîns uniți. Nimic altceva nu putea să facă față situației. Dar acesta părea un lucru cu neputință de adus la îndeplinire; așa că s-a discutat cît s-a discutat, apoi totul a fost lăsat baltă. Era ceva prea riscant; era o treabă care amenința să dea de rîpă pe acela care ar fi cutezat să se apuce de ea. Dar, în cele din urmă, vreo duzină din cei mai îndrăzneți piloți de pe fluviu — printre care și cîțiva dintre cei mai buni — s-au lansat în această aventură,

înfruntînd toate riscurile. Au căpătat o aprobare specială de funcționare de la autorități și s-au constituit într-o asociație cu drepturi destul de mari, denumită „Asociația de ajutorare a piloților"; și-au ales conducătorii, s-au organizat, au subscris capital și au hotărît de la început că leafa cea mai mică a unui pilot trebuie să fie două sute cincizeci de dolari pe lună. Apoi s-au întors pe la casele lor, fiindcă în curînd n-au mai avut ce să facă. Dar două sau trei puncte aparent neînsemnate din regulamentele lor aveau să atragă noi piloți în asociație. De pildă, toți membrii fără lucru ai asociației, care erau oameni bine văzuți, aveau dreptul la o pensie de douăzeci și cinci de dolari pe lună. Atrași de acest avantaj, începură să intre în asociație în sezonul mort (vara) o mulțime dintre piloții proaspăt promovați. Era, fără îndoială, mai bine să ai douăzeci și cinci de dolari pe lună decît să mori de foame; cotizația de înscriere era numai de doisprezece dolari și nu se cereau nici un fel de taxe de la cei fără slujbe.

De asemenea văduvele membrilor decedați — care fuseseră bine văzuți — căpătau douăzeci și cinci de dolari pe lună și o sumă de bani pentru fiecare copil. Alt punct din regulament stabilea că membrii care mureau aveau să fie înmormîntați pe cheltuiala asociației. Acestea i-au făcut pe toți piloții bătrîni și uitați de pe valea lui Mississippi să iasă la iveală. Ei veneau de prin ferme, de prin satele din interior — de pretutindeni. Veneau în cîrji, în cărucioare, pe tărgi — fiecare cum putea. Își plăteau taxa de înscriere de doisprezece dolari și îndată după asta începeau să încaseze cîte douăzeci și cinci de dolari pe lună și să socotească cam la cît se vor ridica cheltuielile lor de înmormîntare.

În curînd toți piloții nefolositori și neajutorați, precum și vreo duzină din cei de mîna întîia, se aflau în asociație, în timp ce nouă zecimi din cei mai buni rămăseseră pe dinafară și rîdeau de ea. Asociația ajunsese de batjocura întregului fluviu. Toată lumea rîdea de punctul din regulament care cerea ca membrii să plătească în fiecare lună zece la sută din sala-

riile lor la casa asociației pentru sprijinirea acesteia, atîta vreme cît în realitate toți membrii asociației erau alungați din slujbe, erau boicotați și nimeni nu voia să-i angajeze. Ceilalți piloți spuneau în batjocură că trebuie să fie recunoscători asociației, pentru că strîngea de pe drumuri pe toți piloții lipsiți de valoare, lăsînd cîmp liber celor mai buni și mai vrednici; de fapt, ei nu erau recunoscători asociației numai în glumă, ci chiar în mod serios pentru urmările firești care decurgeau din existența ei; căci iată, pe măsură ce se apropia anotimpul cînd era mai mult de lucru, salariile creșteau tot mai mult. Lefurile se urcaseră de la cifra scăzută de o sută de dolari pe lună, la o sută și douăzeci și cinci; iar în unele cazuri chiar la o sută cincizeci; se făcea mare haz de faptul că această minune fusese împlinită de o mînă de oameni care nu profitau cu nimic de pe urma ei. Unii dintre cei mai șugubeți se duceau deseori pe la sediul asociației și se distrau, luînd în rîs pe membrii ei și făcîndu-le pomana de a-i pofti pe vapor ca timonieri în cîte o cursă, ca să poată vedea cum mai arată fluviul pe care avuseseră timp să-l uite. Totuși, asociația era mulțumită; în orice caz nu dădea nici un semn de nemulțumire. Din cînd în cînd punea mîna pe cîte un pilot care „fusese lipsit de noroc" și îl adăuga la membrii ei; aceste adaosuri tîrzii erau cît se poate de prețioase, fiindcă era vorba de piloți foarte buni; cei nepricepuți intraseră cu toții în asociație mai înainte. Cînd treaba se înteți, lefurile se urcară treptat la două sute cincizeci de dolari — cifra pretinsă de asociație — și se fixară la această sumă; tot fără ca vreun membru al asociației să aibă vreun profit, căci nici unul dintre ei nu era în slujbă. Hazul pe socoteala celor din asociație întrecea acum orice limită. Biata asociație trebui să înghită fără să crîcnească toate glumele care se făceau pe socoteala ei.

Totuși, schimbările nu se lăsară mult așteptate. Iarna se apropia, activitatea pe fluviu era îndoită și întreită, un noian de vapoare de pe Missouri, Illinois și Mississippi de Sus veni la vale să-și încerce norocul

în negustorie la Noul Orleans. Dintr-o dată piloții fură la mare cătare, căci începuseră a se rări. Vremea răzbunării sosise. Pentru căpitani și armatori era un hap amar să fie nevoiți a primi pînă la urmă în slujbă piloți de-ai asociației, dar văzînd că n-aveau încotro, fură nevoiți să înghită hapul. Dar dintre cei alungați nici unul nu venea să le ceară serviciu! Așa că trebuiră să înghită un hap și mai amar și anume: ei fură siliți să-i caute chiar pe piloții din asociație și să-i roage să intre în slujbă. Căpitanul X fu cel dintîi care socoti că era necesar să se umilească astfel. Și tocmai el fusese cel care își bătuse mai mult joc de dînșii. Într-o bună zi se duse la unul din cei mai buni piloți ai asociației și zise:

— Ei bine, băieți, văd că ne aveți la mînă de o bucată de timp, așa că mă voi purta cît se poate de bine cu voi. Am venit să te angajez pe dumneata; ia-ți cufărul și urcă-te la bord numaidecît. Vreau să plec la ora douăsprezece.

— Nu știu, zău, dacă voi merge. Cine e celălalt pilot pe care-l aveți?

— Îl am pe I.S. De ce?

— Nu pot merge cu el. Nu face parte din asociație.

— Cum?

— Uite-așa.

— Adică vrei să-mi spui că n-ai de gînd să stai la cîrmă cu unul din cei mai buni și mai vechi piloți de pe fluviu, fiindcă nu face parte din asociația aia a dumitale?

— Da, chiar asta voiam să vă spun.

— Zău dacă nu mă-năbuș! Am venit aici socotind că-ți fac un bine, dar încep a crede că eu sînt cel care cere un hatîr. Pretinzi să lucrezi numai cu un pilot din asociație, pe baza vreunui articol din regulamentul vostru?

— Da.

— Să-l văd și eu.

Au intrat amîndoi în localul asociației și secretarul l-a lămurit în curînd pe căpitan. Acesta zise:

— Bun, dar acuma ce să fac? L-am tocmit pe domnul S. pe tot sezonul.

— Am eu grijă de dumneavoastră, a răspuns secretarul; vă dau un pilot care va fi la bord la ceasurile douăsprezece.

— Dar dacă îl desărcinez pe S., el îmi cere leafa pe tot timpul sezonului.

— Firește, dar asta e o chestiune care vă privește numai pe dumneavoastră și pe domnul S., căpitane. Noi nu ne putem amesteca în treburile dumneavoastră particulare.

Căpitanul a tunat și a fulgerat, dar fără nici un folos. Pînă la urmă a fost nevoit să-l desărcineze pe S., plătindu-i aproape o mie de dolari și să ia în locul lui un pilot din asociație. Acum le venise apa la moară membrilor asociației. În fiecare zi, de aci înainte, cădea cîte o nouă victimă; în fiecare zi cîte un căpitan supărat foc mai desărcina pe cîte un pilot neînscris în asociație, vărsînd lacrimi amare și înjurînd de toți sfinții; în schimb lua în slujba lui cîte un om de al asociației. Într-un răstimp foarte scurt neasociații începură să nu mai poată căpăta de lucru, deși activitatea era în toi și era atîta nevoie de meseria lor. Se adeverea proverbul că după ploaie vine și vreme bună. Aceste victime, împreună cu căpitanii de vapoare și cu armatorii, încetară în curînd să mai rîdă și începură să se gîndească cu nerăbdare la felul cum se vor răzbuna după trecerea valului de vremelnică activitate.

În curînd nu mai puteau să rîdă decît armatorii și echipajele de pe vapoarele care aveau amîndoi piloții nemembri ai asociației. Dar bucuria lor fu de scurtă durată. Și iată de ce. O regulă neînduplecată a asociației cerea membrilor ei să nu dea niciodată, în nici un fel de împrejurare, vreunui neasociat informații asupra locurilor bune de navigat de pe fluviu. La un moment dat, cam jumătate din vapoare foloseau numai piloți de-ai asociației, iar cealaltă jumătate numai piloți neasociați. La prima vedere părea că dacă era vorba de pus piedici în ce privește obținerea de informații despre fluviu, apoi cele două tabere ar fi putut să lupte cu forțe egale. Dar lucrurile nu stăteau chiar așa. În dreptul fiecărui oraș mai

măricel, de la un capăt la altul al fluviului, în loc de chei sau debarcader, se afla cîte un ponton. În el se depunea marfa ce urma să fie transportată. Călătorii care așteptau sosirea vapoarelor dormeau în cabinele lor. În fiecare din acele pontoane, conducătorii asociației instalaseră cîte o casetă solidă, prevăzută cu o încuietoare specială care nu era folosită decît de serviciul poștal al Statelor Unite. Astfel de încuietori se găseau numai la cutiile de scrisori care erau proprietatea inviolabilă a statului. După multă stăruință, asociația izbutise să obțină din partea guvernului aprobarea de a se folosi de această încuietoare. Fiecare membru al asociației avea o cheie cu care putea să deschidă acele casete. Cheia — sau mai degrabă un anumit fel de a o ține în mînă atunci cînd posesorului ei i se cereau informații despre fluviu de către un necunoscut (căci reușita asociației de la Saint Louis și Noul Orleans dăduse naștere la filiale destul de înfloritoare pe mai multe linii de navigație fluvială învecinate) era semnul de recunoaștere și dovada că cel ce o avea asupra lui făcea parte din asociație. Dacă necunoscutul nu răspundea — scoțînd și el o cheie asemănătoare și ținînd-o într-un anumit fel prescris de regulament — întrebarea lui rămînea fără răspuns.

Fiecare membru al asociației primea de la secretarul ei un teanc de formulare necompletate, mai mult sau mai puțin impunător tipărite pe hîrtie frumoasă, împărțite îngrijit în rubrici, și avînd un antet care suna cam așa:

Vaporul **MAREA REPUBLICĂ**

Căpitan JOHN SMITH.

Piloți JOHN JONES și THOMAS BROWN

Traversări	Sondaje	Mărci	Observații

Aceste formulare erau completate zi cu zi pe măsură ce vaporul înainta, fiind apoi depuse în diferitele casete de pe pontoane. De pildă, de îndată ce se făcea

prima traversare după ieșirea din portul Saint Louis, amănuntele ei erau trecute în formulare la rubricile respective, în felul următor:

„Saint Louis. Nouă și jumătate (picioare). Îndreaptă pupa către Palatul de Justiție și prova către plopul uscat de Canada care se află mai sus de schelă, pînă *treci de prima stîncă*; după aceea pune banda". Apoi, la rubrica *Observații*: „Mergi pe lîngă stînci; ia bine seama! S-a ivit o nouă stîncă tocmai unde încetinești; treci mai sus de ea".

Pilotul care depunea formularul în caseta de la Cairo (după ce scria pe el toate amănuntele fiecărei traversări de pe tot parcursul de la Saint Louis la Cairo) scotea din casetă și citea cinci-șase rapoarte proaspete (de la vapoarele venite în susul fluviului) privitoare la starea fluviului între Cairo și Memphis; se punea la curent cu totul; le așeza din nou în casetă și se întorcea pe bordul vaporului său atît de bine înarmat împotriva oricărui accident, încît n-ar fi putut să-și pună vaporul în încurcătură, decît dac-ar fi fost din cale-afară de neatent.

Vă puteți închipui ce servicii aducea acest admirabil sistem, pe o întindere de o mie două sute sau o mie trei sute de mile din fluviul al cărui canal navigabil își schimba poziția în fiecare zi! Pilotul care mai înainte nu avea posibilitatea să vadă decît o dată sau poate de două ori pe lună un loc cu apele scăzute, avea acum o sută de ochi ageri la pîndă și o sută de minți istețe care să-i spună cum să-l treacă. Informațiile lui asupra acelui loc datau de obicei de mai puțin de douăzeci și patru de ore. Dacă se întîmpla ca rapoartele din ultima casetă să lase unele temeri în mintea lui, în privința unei treceri amăgitoare, mai avea un mijloc de a se lămuri: suna cu sirena într-un anumit fel, de îndată ce vedea apropiindu-se un vapor; i se răspundea tot într-un anumit fel — dacă piloții navei aceleia erau membri ai asociației — și atunci cele două vapoare se apropiau unul de celălalt și toate nedumeririle erau lămurite de informațiile proaspete date cu de-amănuntul prin viu grai.

Prima grijă a unui pilot cînd ajungea la Noul Orleans sau la Saint Louis era să-și lase raportul definitiv — întocmit cu meticulozitate — în saloanele asociației, unde era îndată afișat. De-abia *după aceea* era liber omul să-și viziteze familia. În aceste saloane se adunau întotdeauna o mulțime de piloți — care discutau schimbările din canalul navigabil de pe fluviu — iar în clipa cînd apărea un nou venit, toată lumea tăcea pînă ce acest martor ocular împărtășea veștile cele mai noi și risipea ultimele nedumeriri. Alți meseriași pot să mai lase la o parte profesiunea lor cîteodată și să se mai ocupe și de altele. Nu tot așa stau lucrurile cu pilotul. El trebuie să se dedice cu trup și suflet îndeletnicirii sale și să nu vorbească despre altceva. Unui pilot nu-i este îngăduit să fie desăvîrșit într-o zi și să lase de dorit în ziua următoare. El n-are timp de pierdut, dacă vrea să fie la curent cu tot ce e nou pe fluviu.

Situația celor dinafara asociației era mai dificilă. Ei nu aveau un loc special unde să se întîlnească și să facă schimb de informații; nu aveau rapoartele de la pontoanele de debarcare; și nu puteau face rost decît întîmplător de unele informații, adesea neîndestulătoare. De aceea, trebuiau cîteodată să străbată cu vaporul cinci sute de mile de fluviu, doar cu niște informații vechi de o săptămînă ori zece zile. Atîta timp cît nivelul apelor era ridicat, lucrurile mai mergeau cum mai mergeau; însă cînd apa începea să scadă tot mai mult, lipsa de informații s-a dovedit a fi o adevărată nenorocire pentru ei.

Și iată altă urmare cu totul logică. Piloții neasociați începură să împotmolească vasele, să le scufunde și să dea de tot felul de buclucuri, în timp ce cu vasele piloților asociației nu se întîmpla nimic asemănător. Prin urmare, chiar și armatorii și căpitanii de vapoare avînd în serviciu numai piloți neasociați — care se credeau mai înainte cu totul independenți și îndreptățiți să facă pe grozavii și să-și bată joc de asociație — începură acuma să se simtă cam prost. Totuși se prefăcură că nu le pasă și încercară să facă pe grozavii mai departe; pînă ce, într-o bună zi de tristă amintire

pentru ei, fiecare căpitan din aceștia primi ordinul de a înlătura pe neasociați și de a lua în locul lor piloți de ai asociației. Și cine erau aceia care cutezaseră să facă acest lucru? Vai! lovitura venea de la o putere aflată îndărătul tronului, ba mai mare decît tronul însuși. Venea de la societățile de asigurare.

Nu mai era timp de discuții. Toți neasociații trebuiră să-și ducă numaidecît bagajul la mal. Firește, oamenii începură să spună că acest lucru se datora unei înțelegeri între cei de la asigurări și cei de la asociație, dar nu era adevărat. Cei de la asigurări ajunseseră să-și dea seama de avantajele sistemului de „rapoarte" și de faptul că el asigura bunul mers și securitatea vapoarelor. Numai din această pricină, lăsîndu-se deci călăuziți de interese pur comerciale, luaseră hotărîrea de a se folosi numai de piloți de-ai asociației. De data aceasta se auziră plînsete, gemete și scrîșnete de dinți în tabăra neasociaților. Dar ei nu mai aveau decît un singur drum de urmat și îl urmară. Se prezentară cîte doi, cîte trei și scoaseră cei doisprezece dolari din pungă, cerînd înscrierea lor în asociație. Fură însă mirați cînd aflară că în acest timp se adoptaseră o serie de noi puncte în statut. De pildă, taxa de înscriere fusese ridicată la cincizeci de dolari, sumă care trebuia plătită pe loc; totodată solicitantul trebuia să plătească și zece la sută din salariile pe care le încasase lună cu lună de la întemeierea asociației. În multe cazuri sumele de plată atingeau trei sau patru sute de dolari. Totuși asociația nu primea cererea, pînă ce banii nu erau vărsați. Dar nu era de ajuns atîta. Chiar dacă plăteai toți banii ceruți, un singur vot contra aducea respingerea înscrierii. Fiecare membru al asociației era dator să voteze în persoană prin „da" sau „nu", de față cu martori, așa că treceau săptămîni întregi pînă se putea hotărî asupra unei candidaturi, fiindcă mulți dintre piloți erau plecați în cursă, cea mai mare parte din timp. Totuși, păcătoșii care acum se căiau puseră mînă de la mînă economiile lor și, unul cîte unul, trecînd prin sistemul nostru plicticos de votare, pătrunseră în sînul asociației. În sfîrșit, veni o vreme

cînd doar vreo zece piloţi mai rămaseră pe dinafară. Ei ziceau că vor mai curînd să moară de foame decît să ceară înscrierea. Fireşte, stătură mult timp fără de lucru, fiindcă nimeni nu voia să-i angajeze.

Curînd asociaţia aduse la cunoştinţă faptul că de la o anumită dată lefurile vor fi ridicate la cinci sute de dolari pe lună. Toate filialele ajunseseră acum puternice, iar cea de pe Fluviul Roşu urcase lefurile chiar pînă la şapte sute de dolari pe lună. Avînd în vedere luminoasele perspective ce li se deschideau, cei cîţiva rămaşi pe dinafară se hotărîră, deşi cu părere de rău, să facă cerere de înscriere.

Dar acum apăruse o *nouă* prevedere statutară care le cerea să plătească procentele respective — nu numai din lefurile încasate de cînd se născuse asociaţia, ci şi din lefurile pe care le-ar fi încasat dacă ar fi rămas la lucru pînă în ziua cînd înaintaseră cererea de înscriere, în loc să stea îmbufnaţi şi să trîndăvească. Primirea lor în asociaţie fu un lucru foarte greu, dar pînă la urmă se făcu şi aceasta. Cel mai îndrăcit din şleahtă se ţinuse deoparte atîta timp şi lăsase dobînzile să crească în aşa măsură, încît avu de plătit la înscriere şase sute douăzeci şi cinci de dolari.

Asociaţia avea acuma un cont mare la bancă şi era foarte puternică. Nu mai rămăsese nimeni pe dinafară. Atunci se introduse un nou punct în regulament, care interzicea primirea de noi ucenici pe timp de cinci ani de la data publicării; după care vreme urma să fie primit un număr limitat — şi nu de fiecare pilot în parte, ci de către asociaţie — în următoarele condiţiuni: candidatul nu trebuia să aibă mai puţin de optsprezece ani; trebuia să facă parte dintr-o familie onorabilă şi să fie un om cumsecade; trebuia să se supună unui examen de admitere; să plătească în prealabil o taxă de o mie de dolari pentru ucenicie şi să rămînă la dispoziţia asociaţiei pînă ce o mare parte din membrii ei (mai mult decît jumătate, cred) va consimţi să-i pună un aviz favorabil pe cererea pentru brevetul de pilot.

Toţi ucenicii care se aflau în acel moment pe bordul vreunui vas fură luaţi de la dascălii lor şi trecuţi

pe seama asociației. Președintele și secretarul îi împărțiră pe diferite vapoare, după cum crezură de cuviință, mutîndu-i apoi de pe un vapor pe altul, după anumite reguli. Dacă un pilot putea dovedi că nu era pe deplin sănătos și că avea nevoie de un ajutor, unul dintre ucenici primea însărcinarea să meargă cu el.

Lista văduvelor și a orfanilor creștea, la fel ca și mijloacele bănești ale asociației. Asociația lua asupra sa toate cheltuielile de înmormîntare. Ori de cîte ori era nevoie, trimitea pe cîțiva dintre membrii ei pe fluviu ca să caute trupurile confraților ce se prăpădiseră în accidente; căutarea costa uneori pînă la o mie de dolari.

Asociația căpătă un privilegiu pentru a putea contracta asigurări în caz de naufragiu. Ea asigura nu numai viețile membrilor săi, dar își asuma riscuri și în ce privește asigurarea vapoarelor.

Organizația aceasta părea ceva de nezdruncinat. Era cel mai splendid monopol din lume. Legislația Statelor Unite prevedea că nimeni nu poate ajunge pilot pînă ce alți doi piloți titulari, cu brevet în regulă, nu pun un aviz favorabil pe cerere. Acum nu se mai afla nimeni în afara asociației care să fie îndreptățit să iscălească un astfel de act. Ca urmare, promovarea de piloți încetase. În fiecare an mureau, desigur, cîțiva, iar alții deveneau incapabili din pricina vîrstei sau a vreunei boli; și atunci nu mai avea cine să-i înlocuiască. La un moment dat, asociația ar fi putut fixa lefurile la cît credea ea de cuviință; și numai atît, întrucît ar fi fost destul de înțeleaptă ca să nu împingă lucrurile prea departe — și în acest fel să silească guvernul să modifice sistemul de recrutare a piloților — căci armatorii ar fi trebuit să se supună condițiilor ei: n-ar fi avut încotro.

Armatorii și căpitanii de vapoare erau singurii care mai puneau piedici în calea puterii nelimitate a asociației. Dar pînă la urmă și aceste piedici fură înlăturate. Oricît de necrezut ar părea lucrul acesta, cei care îndepărtară ultimele piedici din calea asociației fură chiar armatorii și căpitanii. Cînd asociația piloților le puse în vedere, cu cîteva luni mai înainte,

că din ziua de întîi septembrie 1861, lefurile vor trebui să fie ridicate la cinci sute de dolari pe lună, armatorii și căpitanii măriră pe loc navlul cu cîțiva cenți și explicară fermierilor de pe malul fluviului necesitatea acestei scumpiri, atrăgîndu-le atenția asupra noilor sporiri împovărătoare a lefurilor piloților, în curs de a fi stabilite. Era un argument cam șubred, dar fermierii nu-și dădură seama de aceasta. Li se păru că, date fiind împrejurările, era drept să se adauge cinci cenți la navlu de fiecare baniță de grîu. Ei scăpau însă din vedere faptul că acest spor, calculat la o încărcătură de patruzeci de mii de saci, reprezenta o sumă mult mai mare decît suma necesară pentru a acoperi noile lefuri.

Astfel, într-o bună zi, căpitanii și armatorii puseră bazele unei asociații proprii. Ei aveau de gînd să ridice și lefurile căpitanilor la cinci sute de dolari, ceea ce ar fi putut servi de pretext pentru o nouă scumpire a navlului. Era o idee destul de originală, dar ceea ce se realizase o dată se putea realiza, firește, și a doua oară. Noua asociație hotărî (fiindcă lucrurile acestea se petreceau mai înainte ca piloții să fi intrat cu toții în asociația lor) că dacă vreun căpitan de vapor va folosi vreun pilot neasociat, el va fi silit să-l îndepărteze și va mai plăti și o amendă de cinci sute de dolari pe deasupra. Multe din amenzile acestea grele au fost plătite mai înainte ca asociația căpitanilor să fi ajuns destul de puternică spre a avea deplină autoritate asupra membrilor săi. În prezent lucrurile nu mai stau așa.

Căpitanii încercară să-i facă pe piloți să decidă ca nici un membru din asociația lor să nu servească sub ordinele unui căpitan neasociat; dar această propunere fu respinsă. Piloții își dădură seama că în acest caz ar ajunge la cheremul căpitanilor și al societăților de asigurări, așa că fură destul de înțelepți ca să se ferească de o alianță care le-ar fi răpit libertatea de mișcare.

După cum am arătat, asociația piloților era acum poate cel mai compact monopol din lume și părea pur și simplu de nezdruncinat. Și totuși, zilele sale

de glorie erau numărate. Mai întîi, noile linii de cale ferată, care se construiseră în ținuturile Mississippi, Tennessee și Kentucky și care se îndreptau către centrele feroviare din Nord, începuseră să atragă tot mai mulți călători, abătîndu-i astfel din calea vapoarelor. Pe urmă veni războiul — care întrerupse aproape cu desăvîrșire traficul vapoarelor vreme de mai mulți ani, lăsînd fără lucru majoritatea piloților, în timp ce traiul se scumpea mereu. Apoi casierul asociației de la Saint Louis își vîrî mîinile pînă la cot în casă și o șterse cu toți banii — sumă destul de frumușică. În sfîrșit, căile ferate se întinseră peste tot și vapoarelor nu le rămăsese altceva de făcut decît să transporte mărfuri; apoi deodată, un om de geniu de pe coasta Atlanticului descoperi o nouă metodă de transport, și anume să agăți o duzină de șlepuri de coada unui păcătos de remorcher și să le tragă astfel în jos pînă la Noul Orleans; și iată, cît ai clipi din ochi, atît asociația cît și nobila știință a pilotajului dispărură din lume, rămînînd doar în amintirea duioasă a oamenilor de pe malul fluviului.

Capitolul XVI

ZILE DE ÎNTRECERE

Era un vechi obicei ca vapoarele să părăsească Noul Orleans între ceasurile patru și cinci după-amiază. De la ora trei în sus începea să se pună pe foc rășină și pin rășinos (semn că se pregăteau de plecare); așa încît aveai prilejul să privești spectacolul măreț al unor coloane înalte de fum negru ca smoala ce se ridica din coșuri necontenit, plutind pînă la o depărtare de două sau trei mile. Coloanele acestea susțineau un fel de acoperiș întunecat, format din același fum ce se îngrămădea și se întindea pînă departe deasupra orașului. Fiecare vapor gata de plecare din port avea un pavilion fluturînd la catargul din provă și uneori un al doilea pavilion la pupă. O mulțime

de ofiţeri comandau şi înjurau cu şi mai mult foc ca de obicei; şiruri nesfîrşite de butoaie şi lăzi ce urmau să fie încărcate se rostogoleau de-a curmezişul cheiului şi zburau la bord pe punţile de încărcare. Călătorii întîrziaţi săreau şi se strecurau prin lumea aceasta frămîntată, sperînd să răzbată teferi pînă la scara de la teugă, rezervată pentru pasageri, şi îndoindu-se dacă vor izbuti să ajungă pînă acolo; femei, cu poşete şi cutii de carton în mînă, încercau să se ţină după soţii lor care aveau braţele încărcate cu geamantane şi cu copii plîngînd, dar nu izbuteau să-i urmărească fiindcă se zăpăceau în vîrtejul, în urletul şi în confuzia generală; roabe şi cărucioare de bagaje huruiau încolo şi încoace într-o grabă sălbatică, lovindu-se şi împiedicîndu-se unele de altele la tot pasul, în timp ce minuitorii lor înjurau de mama focului. În dreptul fiecărui vinci şi tambuchiu, de la un capăt al şirului de vase la celălalt, era o hărmălaie îngrozitoare şi un zgomot infernal de mărfuri rostogolite în toate părţile. Echipajele de negri pe jumătate despuiaţi şi asudaţi, care mînau vinciurile, urlau cîntece ca: „Ultimul sac! Ultimul sac!“, înfierbîntaţi peste măsură de învălmăşeala, larma şi zăpăceala care putea scoate din minţi pe oricine. Totodată puntea de promenadă şi puntea căldărilor se umpleau de călători şi păreau negre, de înţesate ce erau. Ultimele semnale de clopot începeau să răsune de-a lungul şirului de vapoare şi atunci învălmăşeala se făcea de două ori mai mare. Peste două-trei minute se auzea ultimul semnal — o lovitură dată în acelaşi timp de cîteva gonguri chinezeşti şi însoţită de strigătul: „Toţi cei care nu pleacă, să poftească la mal!“ Şi iată că hărmălaia se făcea de patru ori mai mare! Lumea cobora buluc pe mal, zvîrlind îndărăt pe întîrziaţii agitaţi care încercau să se caţere pe bord. O clipă mai tîrziu, un şir întreg de punţi de îmbarcare erau ridicate. De capătul fiecărei punţi atîrna, de obicei, cîte un călător întîrziat, care se ţinea cu dinţii, cu unghiile şi cu tot ce putea, în timp ce cîte un musafir care întîrziase prea mult pe bord era aruncat peste cap la mal.

Acum parte dintre vapoare alunecă încet către mijlocul fluviului, lăsînd goluri mari în șirul de nave înghesuite una în alta. Cetățenii de pe mal se îngrămădesc pe punțile vapoarelor care nu pleacă, pentru a privi ieșirea navelor din port. Unul după altul, vapoarele se trezesc parcă din somn, își încordează toate puterile și, în curînd, trec prin fața ochilor celor care privesc, clătinîndu-se și scoțînd aburi deși. Toate pavilioanele fîlfîie în vînt. Rotocoale de fum negru se înalță din coșuri. Întreg echipajul de ochiști și mateloți (compus de obicei din negri cu pielea ca tăciunele) e îngrămădit la teugă. Acela dintre ei care are cea mai bună voce stă în mijlocul celorlalți, dar ceva mai sus, cocoțat pe un scripet și își flutură pălăria sau un fanion. Toți cîntă în cor cu vocile lor puternice, în timp ce tunurile bubuie și mulțimea privitorilor își flutură pălăriile, strigînd „ura!" Vapoarele se înșiruiesc unul după altul și mărețul alai pornește lunecînd pe fluviu.

Pe vremuri, ori de cîte ori două vapoare rapide porneau în întrecere, se aduna o mulțime mare de oameni ca să le vadă plecînd. Era ceva înălțător să auzi echipajele cîntînd, mai ales cînd se lăsa noaptea și oamenii stăteau pe teugă în lumina roșie a făcliilor. Întrecerile erau un prilej minunat de petrecere. Publicul își închipuia că întrecerea era un lucru primejdios, dar de fapt nu era. Întrecerea nu mai avea nimic primejdios după ce se votase legea care limita viteza vaselor. Mecanicii nu erau niciodată somnoroși sau nepăsători cînd luau parte din toată inima la vreo întrecere. Dimpotrivă, atunci erau mereu la posturi, încercînd robinetele sticlelor de nivel și supraveghind totul. Primejdia era mai mare pe vapoarele încete și greoaie, unde se mai întîmpla din cînd în cînd ca mașiniștii să moțăie, lăsînd să treacă impurități prin filtru — ceea ce putea produce înfundarea țevii de alimentare cu apă a cazanelor

Pe vremea cînd navigația cu aburi era în floare, o întrecere între două vapoare vestite pentru rapiditatea lor era un eveniment de mare însemnătate. Ziua se fixa cu mai multe săptămîni înainte, și din

clipa aceea întreaga vale a lui Mississippi era în mare fierbere. Conversațiile despre politică și starea timpului erau lăsate la o parte și lumea nu mai vorbea decît de întrecerea care va avea loc. Cînd se apropia ziua mult așteptată, cele două vapoare se „dezbrăcau" și își făceau ultimele pregătiri. Orice obiect care adăuga la greutatea navei, sau oferea o suprafață de rezistență contra vîntului ori apei, era îndepărtat — bineînțeles dacă vaporul se putea lipsi de el. Prăjinile de catarge și chiar aparatele care le susțineau erau lăsate la mal și nu mai rămînea nimic pe vas care să-l poată pune în stare de plutire în caz că se împotmolea. Se spune că atunci cînd a avut loc marea întrecere între vasele *Eclipse* și *A. L. Shotwell*, cu mulți ani în urmă, marinarii și-au dat silința să răzuiască pînă și poleiala de aur care acoperea frumoasa emblemă cu numele vaporului, prinsă între coșurile *Eclipsei*. Se mai zice că, special pentru cursa aceea, căpitanul și-a lăsat acasă mănușile de piele și s-a ras în cap. Dar mie nu mi-a venit să cred niciodată astfel de lucruri.

Dacă se știa că vaporul atinge iuțeala maximă cînd calcă cinci picioare și jumătate la provă și cinci la pupă, el era încărcat cu grijă în limita acestui pescaj și nu ar fi primit pe bord nici măcar o pilulă homeopatică peste încărcătura admisă. Călători nu se prea luau, fiindcă ei nu numai că adăugau la greutate, dar nici nu se pricepeau să „echilibreze nava". Ei dădeau fuga întotdeauna în partea vaporului unde era ceva de văzut, pe cînd un marinar conștiincios și încercat s-ar fi înfipt în mijlocul navei și și-ar fi despicat firele de păr în două cu o riglă de nivel, numai ca să păstreze echilibrul.

Nu se primeau nici mărfuri nici călători pentru aceste curse, fiindcă vapoarele care erau în întrecere nu opreau decît în orașele mari și chiar acolo numai pentru escale foarte scurte. Bacurile de cărbuni precum și cele de lemne erau mai dinainte tocmite, și erau ținute gata să fie într-o clipă agățate de vaporul care zbura parcă peste ape. Se aduceau echipaje de două ori mai mari ca de obicei, pentru ca încărcarea

pe vapor a combustibilului să se facă cît mai repede.

Cînd soseşte ziua cea mare şi totul e gata, cele două vapoare stau în aşteptare pe fluviu, pîndindu-şi parcă unul altuia pînă şi cea mai mică mişcare, ca două fiinţe vii. Pavilioanele atîrnă nemişcate, iar aburul sub presiune şuieră prin supapele de siguranţă. Din coşuri ies rotocoale de fum negru şi gros ce întunecă văzduhul. De jur împrejur, oriunde ai întoarce privirea, totul e plin de lume: malurile, acoperişurile caselor, punţile vapoarelor, bărcile sînt înţesate de oameni. De altfel, se ştie dinainte că malurile întinsului Mississippi sînt împînzite — pînă la o depărtare de o mie două sute de mile spre nord — cu oameni veniţi să întîmpine pe cei ce se întrec.

Deodată coloane semeţe de aburi ţîşnesc din ţevile de descărcare. Tunul bubuie în chip de rămas bun. Doi marinari în cămăşi roşii — care atrag asupra lor atenţia publicului — sînt urcaţi pe cabestane şi flutură micile lor fanioane pe deasupra capetelor echipajelor îngrămădite la teugă. Două voci singuratice şi plîngătoare zăbovesc cîteva clipe în aer, aşteptînd parcă ceva. Cele două echipaje încep să cînte în cor cu vocile lor puternice — şi iată-i că pornesc! Fanfara intonează: „Trăiască Columbia"; mii de urale răsună de pe valuri şi cele două vapoare impunătoare trec, pufăind şi şuierînd, cu iuţeala vîntului.

Aceste vapoare nu se vor opri între Noul Orleans şi Saint Louis decît pentru o clipă sau două — în dreptul oraşelor mari — sau ca să ia la remorcă, în timpul parcursului, bacurile de cîte treizeci de stînjeni de lemne. Ar trebui să vă aflaţi la bord atunci cînd se iau la remorcă cîteva bacuri de acestea; se trimit pe fiecare din ele cîte o droaie de oameni; treaba se face cu o iuţeală nemaipomenită şi, cît ai clipi din ochi, vaporul o şi ia din loc.

Două vapoare la fel de puternice pot naviga zile întregi fără ca unul să iasă din văzul celuilalt. Ba pot merge multă vreme chiar unul lîngă altul. Piloţii însă nu sînt toţi la fel, aşa că întrecerea o cîştigă

vasul cu pilotul cel mai bun. Dacă unul din vase are un pilot deosebit de priceput, al cărui partener este doar cu puţin inferior, poţi totuşi spune care din ei e de cart, după cum vaporul va cîştiga sau va pierde teren, la răstimpuri de cîte patru ceasuri. Pilotul cel mai iscusit poate să facă un vapor să întîrzie, dacă nu are un simţ deosebit al cîrmitului. Cîrmitul este o artă foarte grea. Nu trebuie să laşi niciodată timona să frîneze vaporul, dacă doreşti ca el să meargă cu viteză la deal.

Fireşte că şi vapoarele pot fi foarte deosebite unul de celălalt. Multă vreme am fost pe bordul unui vapor care era aşa de încet, încît se întîmpla să uităm în ce an părăsisem portul. Dar, fireşte, lucrul acesta nu se petrecea decît arareori. Se întîmplă chiar ca feriboturile să piardă curse importante, din cauză că pasagerii lor îmbătrîneau şi mureau aşteptîndu-le. Dar aceasta se petrecea şi mai rar. Am avut cîndva documentele care certifică aceste fapte şi date, dar din cauza neglijenţei mele s-au rătăcit pe undeva. Vaporul cu pricina — *John J. Roe* — era aşa de încet, încît atunci cînd s-a scufundat, în sfîrşit, la Cotul Madridului, au trebuit să treacă cinci ani pînă ce armatorii să audă de soarta lui. Niciodată n-am putut înţelege cum de au aflat aşa de tîrziu, dar aşa stă scris în arhive. Era un vapor îngrozitor de încet; totuşi, adesea, petreceam destul de bine pe el, căci ne făceam că ne luăm la întrecere cu insulele, cu plutele şi alte bazaconii. Totuşi, o dată, într-o călătorie, ne-am ţinut destul de bine. Am ajuns la Saint Louis în şaisprezece zile. Dar chiar şi mergînd cu această iuţeală grozavă, tot cred că am schimbat carturile de trei ori în porţiunea de fluviu de la Fort Adams, care e absolut dreaptă şi are o lungime de numai cinci mile. Or, într-un loc ca acesta — unde fluviul nu face nici un cot — apa curge destul de iute.

În acea cursă am făcut patru zile de la Noul Orleans pînă la Grand Gulf (trei sute şi patruzeci de mile). *Eclipse* şi *Shotwell* făceau drumul într-o zi. Ne-au trebuit nouă zile pînă la pragul de la punctul 63 (şapte sute de mile). *Eclipse* şi *Shotwell* ar fi ajuns

acolo în două zile. Pe vremea mea, un vapor care se numea *J.M.White* făcea de la Noul Orleans la Cairo trei zile, șase ceasuri și patruzeci și patru de minute. În 1853 *Eclipse* a făcut aceeași cursă în trei zile, trei ore și douăzeci de minute[1]. În 1870, vaporul *R.E. Lee* a făcut același drum de la Noul Orleans la Cairo în trei zile și *un* ceas. Această cursă a lui *R.E. Lee* se socotește că a stabilit un record. Voi încerca să arăt că lucrurile nu stau tocmai așa. Și aceasta pentru următoarele motive: atunci cînd *J. M. White* a făcut cursa pomenită, depărtarea dintre cele două porturi — Noul Orleans și Cairo — era cam de o mie o sută și șase mile, prin urmare viteza lui mijlocie a fost ceva mai mare de paisprezece mile pe oră. Pe vremea *Eclipsei*, depărtarea dintre cele două porturi se redusese la o mie și optzeci de mile, prin urmare viteza lui mijlocie a fost ceva mai mică de paisprezece și trei optimi de milă pe oră. Pe vremea lui *R.E. Lee* depărtarea dintre Noul Orleans și Cairo se redusese la vreo mie și treizeci de mile, prin urmare viteza lui mijlocie a fost de paisprezece și una optime de milă pe oră. De aceea e vădit că *Eclipse* a mers cu iuțeala cea mai mare.

TABLOUL CÎTORVA CURSE VESTITE

(Din almanahul Comandorului Rollingpin)

VITEZA PE APELE DIN VEST

De la Noul Orleans la Natchez — 268 mile

Cursa făcută în:

Ani	*Vapoare*	*Zile*	*Ore*	*Min.*
1814	Orleans	6	6	40
1814	Comet	5	10	0
1815	Enterprise	4	11	20
1817	Washington	4	0	0

[1] Unii nu recunosc acest lucru. Ei adaugă o oră și șaisprezece minute la timpul de mai sus (n. a.).

Ani	*Vapoare*	*Zile*	*Ore*	*Min.*
1817	Shelby	3	20	0
1819	Paragon	3	8	0
1828	Tecumseh	3	1	20
1834	Tuscarora	1	21	0
1838	Natchez	1	17	0
1840	Ed. Shippen	1	8	0
1842	Belle of the West	1	18	0
1844	Sultana	—	19	45
1851	Magnolia	—	19	50
1853	A. L. Shotwell	—	19	49
1853	Southern Belle	—	20	3
1853	Princess (Nr. 4)	—	20	26
1853	Eclipse	—	19	47
1855	Princess (Nou)	—	18	53
1855	Natchez (Nou)	—	17	30
1856	Princess (Nou)	—	17	30
1870	Natchez	—	17	17
1870	R. E. Lee	—	17	11

De la Noul Orleans la Cairo — 1024 mile

1844	J. M. White	3	6	44
1852	Reindeer	3	12	25
1853	Eclipse	3	4	4
1853	A. L. Shotwell	3	3	40
1869	Dexter	3	6	20
1870	Natchez	3	4	34
1870	R. E. Lee	3	1	0

De la Noul Orleans la Louisville — 1440 mile

1815	Entreprise	25	2	40
1817	Washington	25	0	0
1817	Shelby	20	4	20
1819	Paragon	18	10	0
1828	Tecumseh	8	4	0
1834	Tuscarora	7	16	0
1837	Gen. Brown	6	22	0
1837	Randolph	6	22	0
1837	Empress	6	17	0
1837	Sultana	6	15	0

Ani	*Vapoare*	*Zile*	*Ore*	*Min.*
1840	Ed. Shippen	5	14	0
1842	Belle of the West	6	14	0
1843	Duke of Orleans	5	23	0
1844	Sultana	5	12	0
1849	Bostona	5	8	0
1851	Belle Key	4	23	0
1852	Reindeer	4	20	45
1852	Eclipse	4	19	0
1853	A. L. Shotwell	4	10	20
1853	Eclipse	4	9	30

De la Noul Orleans la Donaldsonville — 78 mile

1852	A. L. Shotwell	—	5	42
1853	Eclipse	—	5	42
1854	Sultana	—	5	12
1856	Princess	—	4	51
1860	Atlantic	—	5	11
1860	Gen. Quitman	—	5	6
1865	Ruth	—	4	43
1870	R. E. Lee	—	4	59

De la Noul Orleans la Saint Louis — 1218 mile

1844	J. M. White	3	23	9
1849	Missouri	4	19	0
1869	Dexter	4	9	0
1870	Natchez	3	21	57
1870	R. E. Lee	3	18	14

De la Louisville la Cincinnati — 141 mile

1819	Gen. Pike	1	16	0
1819	Paragon	1	14	20
1822	Wheeling Packet	1	10	0
1837	Moselle	—	12	0
1843	Duke of Orleans	—	12	0
1843	Congress	—	12	20
1846	Ben Franklin (Nr. 6)	—	11	45
1852	Alleghaney	—	10	38

Ani	*Vapoare*	*Zile*	*Ore*	*Min.*
1852	Pittsburgh	—	10	23
1853	Telegraph (Nr. 3)	—	9	52
	De la Louisville la Saint Louis — 750 mile			
1842	Congress	2	1	0
1854	Pike	1	23	0
1854	Northerner	1	22	30
1855	Southerner	1	19	0
	De la Cincinnati la Pittsburgh — 490 mile			
1850	Telegraph (Nr. 2)	1	17	—
1851	Buckeye State	1	16	—
1852	Pittsburgh	1	15	—
	De la Saint Louis la Alton — 30 mile			
1853	Altona	—	1	35
1876	Golden Eagle	—	1	37
1876	War Eagle	—	1	37

CURSE DIFERITE

În iunie 1859 pachebotul City of Louisiana, al Companiei de navigație Saint Louis and Keokuk Packet, a făcut cursa de la Saint Louis la Keokuk (214 mile) în 16 ore și 20 minute — un timp record.

În 1868 vaporul Hawkeye State, al Companiei Northern Line Packet, a făcut cursa de la Saint Louis la Saint Paul (800 de mile) în 2 zile și 20 ore. Nu a fost niciodată întrecut.

În 1853 vaporul Polar Star a făcut cursa de la Saint Louis la Saint Joseph, pe fluviul Missouri, în 64 ore. În iulie 1856, vaporul Jas. H. Lucas, avînd drept căpitan pe Andy Wineland, a făcut aceeași cursă în 60 ore și 57 minute. Depărtarea între porturi este de 600 mile și, dacă ne gîndim la greutățile pe care le prezintă navigația pe neastîmpăratul Missouri, performanța vaporului Lucas merită să fie relevată.

Timpul de care a avut nevoie R. E. Lee, ca să meargă de la Noul Orleans la Saint Louis în 1870, în faimoasa lui întrecere cu Natchez, reprezintă un record; și întrucît întrecerea a stîrnit interesul întregului popor, dăm orarul vaporului de la port la port.

Plecat de la Noul Orleans joi, 30 iunie 1870, la orele 4 și 55 minute p.m., a sosit la:

Localități	*Zile*	*Ore*	*Min.*
Carrollton	—	—	27,5
Harry Hills	—	1	0,5
Red Church	—	1	39
Bonnet Carre	—	2	38
College Point	—	3	50,5
Donaldsonville	—	4	59
Plaquemine	—	7	5,5
Bâton Rouge	—	8	25
Bayou Sara	—	10	26
Red River	—	12	55
Stamps	—	13	56
Bryaro	—	15	51,5
Henderson's	—	16	29
Natchez	—	17	11
Cole's Creek	—	18	53
Waterproof	—	19	21
Rodney	—	20	45
St. Joseph	—	21	2
Grand Gulf	—	22	6
Hard Times	—	22	18
Jumătate de milă mai jos de Warrenton	1	0	0
Vicksburg	1	0	38
Milliken's Bend	1	2	37
Bailey's	1	3	48
Lake Providence	1	5	47
Greenville	1	10	55
Napoleon	1	16	22
White River	1	16	56
Australia	1	19	0
Helena	1	23	25

Localităţi	*Zile*	*Ore*	*Min.*
Jumătate de milă mai jos de Saint Francis	2	0	0
Memphis	2	6	9
Piciorul Ostrovului 37	2	9	0
Piciorul Ostrovului 26	2	13	30
Insula recent formată de la punctul 14	2	17	23
New Madrid	2	19	50
Grindul uscat Nr. 10	2	20	37
Piciorul Ostrovului 8	2	21	25
Insula recent formată de sus de la Lucas Bend	3	0	0
Cairo	3	1	0
Saint Louis	3	18	14

Vaporul Lee a acostat la Saint Louis la orele 11,25 a.m. în ziua de 4 iulie 1870 — şase ore şi treizeci şi şase minute înaintea vaporului Natchez. Ofiţerii de pe Natchez au cerut să li se scadă 7 ore şi un minut oprire din cauza ceţei şi a reparaţiilor la maşini. Vaporul R. E. Lee era comandat de către căpitanul John W. Cannon; vaporul Natchez era în grija veteranului din sud — căpitanul Thomas P. Leathers.

Capitolul XVII

SCURTĂRILE FLUVIULUI ŞI POVESTEA LUI STEPHEN

Amănuntele aride înşirate pînă acum îmi sînt de folos pentru ceea ce vreau să spun mai departe. Ele îmi dau prilejul să vorbesc despre una din însuşirile cele mai ciudate ale fluviului Mississippi — aceea de a-şi scurta din cînd în cînd cursul. Dacă ai lua o fîşie de coajă de măr lungă, lungă de tot, care se îndoaie fără să se rupă şi ai arunca-o la o distanţă oarecare, ai vedea că în cădere ia exact forma întortocheată a unei părţi din cursul fluviului Mississippi. Este vorba despre cele nouă sute ori o mie de mile dintre Noul Orleans şi Cairo, din statul Illinois. În această porţiune fluviul face grozav de multe coturi; şi doar ici şi colo

curge între maluri mai drepte. Cele două sute de mile de la nord de Cairo pînă la Saint Louis sînt mult mai puțin întortocheate, căci acolo e un ținut stîncos în care apa nu poate să sape cu atîta ușurință.

În schimb, în malurile lutoase din partea de jos a fluviului, apa sapă coturi adînci de forma unei potcoave. Aceste coturi sînt atît de adînci în unele locuri, încît dacă cobori pe mal la un capăt al potcoavei și o iei de-a dreptul spre celălalt capăt, mergînd vreo jumătate sau trei sferturi de milă, te poți așeza să te odihnești cîteva ceasuri, pînă ce vaporul — trecînd de-a lungul cotului cu o viteză de zece mile pe oră — va veni să te ia din nou pe bord. Cînd fluviul vine foarte mare, se găsesc fermieri ticăloși — ale căror plantații depărtate de mal au deci o valoare redusă — și nu fac altceva decît să pîndească prilejul potrivit de a săpa în bezna nopții cîte un mic șanț care să taie cotul de-a curmezișul. Dacă izbutește să dea drumul apei în șanț, atunci—într-un răstimp extrem de scurt—se întîmplă marea minune, adică întregul Mississippi ia în stăpînire acel mic șanț. Astfel plantația fermierului cu pricina se va găsi deodată pe malurile lui Mississippi și va avea o valoare de patru ori mai mare, în timp ce plantațiile aflate mai înainte pe mal se găsesc acum departe, pe o insulă. Apele brațului vechi al fluviului — care ocolește insula — vor scădea tot mai mult; vapoarele nu se vor mai putea apropia nici la zece mile de ea și prețul ei va scădea la o pătrime din valoarea inițială. De aceea, cînd fluviul vine mare, se pun străji în aceste locuri; iar dacă se întîmplă să fie cineva prins săpînd vreun șanț de-a curmezișul coturilor, apoi acela nu va mai avea niciodată în viață prilejul să mai sape altul.

Aș vrea să vă atrag atenția asupra cîtorva din urmările săpării de șanțuri. Pe vremuri, față în față cu Port Hudson, în Louisiana, era un cot a cărui gîtuitură, în locul cel mai strîmt, avea o lățime numai de jumătate de milă. O puteai străbate cu piciorul în cincisprezece minute; dar dacă făceai călătoria pe o plută în jurul promontorului, trebuia să parcurgi treizeci și cinci de mile ca să ajungi în același loc.

În 1722 fluviul străpunse istmul acela, își părăsi vechea matcă și își scurtă astfel cursul cu treizeci și cinci de mile. În același fel și-l scurtase, tot cu treizeci și cinci de mile la punctul Șoimul Negru, în 1699. Mai jos de debarcaderul Rîul Roșu, la punctul numit Raccourci, fluviul și-a scurtat de asemenea cursul (acum patruzeci sau cincizeci de ani, mi se pare) cu vreo douăzeci și opt de mile. În zilele noastre, călătorind de la cea mai de sud la cea mai de nord din aceste tăieturi făcute de fluviu, nu ai de mers decît șaptezeci de mile. Acum o sută șaptezeci și șase de ani, ca să faci același lucru trebuia să parcurgi o distanță de o sută și cincizeci și opt de mile. Adică fluviul și-a scurtat cursul cu optzeci și opt de mile din o sută cincizeci și opt. Cîndva, demult, în vremuri șterse din amintirea oamenilor, el și-a mai scurtat cursul la Vidalia, în Louisiana, la ostrovul 92, la ostrovul 84 și la punctul Hale — tăieturi care însumează șaptezeci și șapte de mile.

De cînd m-am născut eu, Mississippi a făcut tăieturi la Ostrovul Uraganului, la ostrovul 100, la Napoleon (în Arkansas); la Cotul Nucii și la Cotul Sfatului. Aceste tăieturi au scurtat fluviul cu șaizeci și șapte de mile în total. Pe vremea cînd navigam și eu pe fluviu, o tăietură făcută la Cotul American a scurtat fluviul cu zece mile sau chiar mai mult.

De aceea, acum o sută șaptezeci și șase de ani, între Cairo și Noul Orleans, Mississippi avea o lungime de o mie două sute cincisprezece mile. După tăietura de la 1722, avea o mie o sută optzeci de mile pe aceeași distanță. După tăietura de la Cotul American — o mie patruzeci. De atunci a mai pierdut șaizeci și șapte de mile. Prin urmare, în prezent, lungimea lui între Cairo și Noul Orleans este numai de nouă sute șaptezeci și trei de mile.

Acum, dacă aș vrea să fac pe savantul și aș căuta să dovedesc ce s-a întîmplat într-un anumit timp din trecutul apropiat sau, invers, să demonstrez ce se va întîmpla în viitorul îndepărtat, întemeindu-mă pe cele ce s-au întîmplat în anii din urmă, Mississippi mi-ar oferi un prilej cum nu se poate mai potrivit!

Geologia n-a avut niciodată perspective atît de frumoase și nici date atît de exacte asupra cărora să poată discuta! Dar, mai ales „evoluția speciei"! Epocile glaciare sînt ceva grandios, dar sînt prea nesigure, prea nelămurite. Pe cînd aici, vă rog ascultați:

În răstimpul a o sută șaptezeci și șase de ani, Mississippi s-a scurtat singur în cursul său inferior cu două sute patruzeci și două de mile. Aceasta înseamnă că în medie s-a scurtat cu o milă și o treime pe an. De aceea, orice ființă care judecă la rece — și care nu e nici oarbă nici tîmpită — poate să-și dea seama că în eoliticul superior silurian, adică acum un milion de ani... care se vor împlini exact în noiembrie viitor, fluviul Mississippi avea în cursul lui inferior peste un milion trei sute de mii de mile lungime și atîrna deasupra golfului Mexic ca o undiță de pescuit. Și, călăuzindu-se după aceleași indicii, orice om cu puțină minte poate constata că peste șapte sute patruzeci și doi de ani de acum înainte, Mississippi de Jos va avea numai o milă și trei sferturi lungime; iar orașele Cairo și Noul Orleans își vor uni străzile și vor convieţui în armonie, avînd unul și același primar precum și unul și același consiliu comunal.

Știința e, într-adevăr, ceva fermecător! Poți să tragi adesea concluzii atît de măreţe dintr-un lucru de nimic.

Atunci cînd apa începe să se scurgă printr-unul din șanțurile despre care v-am vorbit, oamenii care locuiesc în apropierea lui trebuie s-o ia din loc. Apa taie malurile ca un cuțit. În clipa în care șanțul atinge o lățime de douăsprezece sau cincisprezece picioare, putem socoti că nenorocirea s-a și întîmplat, căci nici o putere din lume nu mai poate opri furia apelor. Cînd lățimea a atins o sută de iarzi, malurile încep a se surpa în felii late de jumătate de acru. Apa, care mai înainte ocolea cotitura, curgea cu o viteză de numai cinci mile pe oră. Acum viteza ei este sporită peste măsură din cauză că s-a scurtat distanța. Am fost pe bordul primului vapor care a încercat să treacă de-a dreptul prin tăietura de la American Bend, dar nu am putut răzbate. Era în miez de noapte, pe o vreme cumplită; trăsnea, fulgera și ploua cu găleata. Socotisem că în șanțul de

curînd tăiat curentul atinge cincisprezece — douăzeci de mile pe oră; ori vaporul nostru nu putea face mai mult de douăsprezece sau treisprezece, chiar în locurile cu apă destul de liniștită. De aceea, părea o nebunie să încercăm a trece pe acolo. Dar domnul Brown era un om ambițios și nu se lăsa cu una cu două. Vîrtejul care se formase aproape de mal, în dreptul „punctului" buclucaș, era aproape tot atît de vijelios ca șuvoiul din mijloc, așa că pluteam pe lîngă mal cu repeziciunea unui tren expres. Cînd ne apropiam de vîrtej dădeam forță mare la mașini, și „ne pregăteam să înfruntăm izbitura". Dar toate pregătirile noastre nu foloseau la nimic. În clipa în care ne loveam de el, curentul apei ne răsucea ca pe o sfîrlează, apa năpădea pe teuga noastră și vaporul se apleca atît de mult, încît cu greu te mai puteai ține în picioare. În clipa următoare, zburam la vale pe fluviu, silindu-ne din răsputeri să ne ținem departe de mal, ca să nu nepomenim prin păduri.

Am făcut de patru ori încercarea asta. Stăteam la teugă pe scara pasagerilor, ca să văd mai bine cum se desfășoară lucrurile. Era uimitor să vezi cum vaporul, izbindu-se cu prova de vîrtej, se răsucea deodată și o lua repede înapoi. Se auzea un zgomot asurzitor și vaporul se cutremura, de parcă s-ar fi lovit din plină viteză de un grind. La lumina fulgerelor se putea vedea cum colibele de pe plantații, precum și acri întregi de pămînt roditor se prăvăleau în fluviu; iar vuietul pe care-l făceau prăbușindu-se nu era departe de cel produs de trăsnet. O dată, răsucindu-ne brusc, am trecut la douăzeci de picioare de o casă care avea o luminiță aprinsă la fereastră; în aceeași clipă biata căsuță s-a și prăbușit în apă. Nimeni nu putea sta la teugă: apa năvălea peste ea în valuri furioase, ori de cîte ori înfruntam șuvoiul. La capătul celei de a patra încercări, am nimerit în pădurile ce se întindeau la două mile mai jos de tăietură — toată regiunea aceea fiind, bineînțeles, inundată. O zi sau două mai tîrziu, tăietura avea o lățime de trei sferturi de milă și vapoarele treceau prin ea fără mare greutate, scurtîndu-și astfel drumul cu zece mile.

Vechea tăietură de la Raccourci a micșorat lungimea fluviului cu douăzeci și opt de mile. În legătură cu tăietura aceasta circulă și o legendă. Se zice că un vapor ajunsese într-o noapte acolo și o luase de-a lungul uriașei cotituri, pe drumul obișnuit, piloții săi neștiind că rîul își schimbase albia. Era o noapte îngrozitoare, o noapte din acelea cînd nimic nu se vede deslușit și cînd totul capătă o înfățișare hîdă. Vechiul drum începuse deja să se astupe; vaporul mergea orbecăind înainte și căuta să ocolească stîncile ascunse în apă. Dar din cînd în cînd se izbea de cîte una din ele. Piloții, nedumeriți, începură să blesteme și pînă la urmă își exprimară dorința nesăbuită ca vaporul să rămînă pe veci acolo. După cum se întîmplă întotdeauna în cazuri asemănătoare, tocmai rugăciunea aceasta le fu ascultată, în timp ce altor rugăciuni nu li se dăduse nici o atenție. Așa că pînă în zilele noastre acel vapor-strigoi se zbate pe brațul părăsit al fluviului, încercînd să iasă la liman. Mulți paznici de noapte — tot oameni cu scaun la cap — mi-au mărturisit că în nopțile întunecate și ploioase, în timp ce treceau pe la vîrful ostrovului, își aruncaseră ochii cu teamă spre acel braț uitat. Și atunci ar fi zărit departe, pierzîndu-se în întuneric, luminile tremurînde ale vaporului-strigoi și ar fi auzit ca prin ceață fîșîitul înăbușit al aburului ce ieșea prin supape; ba și strigătul plîngăreț al sondorilor.

În lipsă de alte statistici, vă rog să-mi permiteți să închei capitolul de față pomenind din nou despre „Stephen".

Mare parte dintre căpitani și piloți aveau chitanțe de-ale lui Stephen pentru sume de bani pe care i le împrumutaseră, sume mergînd de la două sute cincizeci de dolari în sus. Stephen nu plătea niciodată măcar una din acele polițe, dar le înnoia întotdeauna cu mult zel, la fiecare douăsprezece luni.

Firește că, procedînd așa, de la o vreme Stephen n-a mai putut împrumuta de la vechii lui creditori; așa că a fost nevoit să umble după noi mușterii care să nu-l știe cîte parale face. O victimă nimerită a fost tînărul Yates, băiat bun și încrezător. (Mă folosesc

aici de un nume închipuit, dar numele lui adevărat începe tot cu Y ca și cel pe care i-l dau aici). Tînărul Yates de-abia, își luase brevetul și căpătase un loc de pilot. La sfîrșitul lunii, cînd se duse la casierie ca să-și primească cele două sute cincizeci de dolari în hîrtii nou-nouțe, iată-l și pe Stephen! Meșter la vorbă cum era, începu să-l încînte pe bietul băiat, și în scurt timp cei două sute cincizeci de dolari ai lui Yates trecuseră în buzunarul lui Stephen. Vestea ajunse în curînd la urechile celorlalți piloți, și atuncea veselia și satisfacția vechilor creditori întrecu orice margini. Dar bietului Yates nici nu-i trecuse prin minte că făgăduiala lui Stephen de a plăti sigur, la sfîrșitul săptămînii, nu avea nici o valoare. Yates își ceru banii la timpul cuvenit; Stephen îl îmblînzi și-l amînă cu o săptămînă. Yates îi ceru din nou după cum se înțeleseseră; dar Stephen îl luă iar cu șoșele și momele, hotărîndu-l să primească altă amînare. Și lucrurile merseră tot așa. Yates umblă după Stephen săptămîni de-a rîndul, dar pînă la urmă se dădu bătut. Cînd iată că, deodată, Stephen începu să se țină de Yates. Oriunde se ducea Yates apărea și inevitabilul Stephen. Și nu numai că apărea, dar îl și copleșea cu dovezi de afecțiune, rugîndu-l cu lacrimi în ochi să-l ierte că nu fusese în stare să-și plătească datoria. De la un timp, Yates, ori de cîte ori îl vedea venind, încerca să fugă de el, cu prieteni cu tot, dacă nu era singur. Dar degeaba: datornicul său se lua după el și îl încolțea într-un ungher. Gifîind și îmbujorat la față, Stephen venea cu brațele deschise și cu ochii arzători de dragoste către Yates; se vîra în vorbă, îi zguduia amîndouă mîinile să i le scoată din umeri și începea:

— Vai, cît am alergat! Mi-am dat seama că nu mă vezi și am dat fuga de frică să nu scap prilejul de a-ți vorbi. Și iată că te-am ajuns! Stai așa, să te văd! Ai aceeași ținută nobilă ca totdeauna! Apoi (către prietenii lui Yates): Uitați-vă numai la el! Da, *uitați-vă* la el! Nu-i așa că-ți face *plăcere* să-l privești? Nu? Nu seamănă oare cu un portret? *Unii* spun că-i un portret, iar *eu* că-i o adevărată panoramă! Asta e — o adevărată panoramă. Și acum îmi aduc aminte ce voiam

să-ți spun! Ce n-aș fi dat să te întîlnesc cu un ceas mai devreme! Timp de douăzeci și patru de ore am păstrat două sute cincizeci de dolari pentru dumneata. Te-am căutat peste tot. Te-am așteptat la cafeneaua Planter's de la șase seara pînă la două noaptea, fără să mă odihnesc și fără să mănînc. Nevastă-mea m-a întrebat: „Unde mi-ai fost toată noaptea?" Iar eu i-am răspuns: „Datoria asta mă apasă pe inimă". Ea s-a minunat: „În viața mea n-am văzut să-și facă cineva atîta inimă rea pentru o datorie". Și eu i-am răspuns: „Așa e firea mea: *nu* pot să mă schimb!" Ea mi-a zis: „Bine, dar acuma bagă-te în pat și odihnește-te". Și eu i-am răspuns: „Nu pot să închid ochii pînă ce băiatul acela așa de cumsecade nu-și va căpăta banii îndărăt". Așa că n-am dormit toată noaptea, dar azi dimineață cînd ies din casă primul om de care dau îmi zice că te-ai îmbarcat pe *Grand Turk* și ai plecat la Noul Orleans. Ei bine, domnule, a trebuit să mă sprijin de un perete și am început să plîng. Așa să-mi ajute cerul, n-am putut să mă mai țin. Stăpînul casei a ieșit afară să scuture un covor și mi-a zis că nu-i face plăcere să vadă pe cineva plîngînd lîngă pereții lui; atunci mi s-a părut că lumea întreagă era pornită împotriva mea și m-am gîndit că n-am la ce să mai trăiesc; m-am îndreptat încoace acum o oră, zbătîndu-mă în chinuri groaznice. Pe drum m-am întîlnit cu Jim Wilson și i-am plătit lui două sute cincizeci de dolari din datorie; și acum, cînd mă gîndesc că ești aici și eu nu mai am nici un ban ca să-ți dau, simt că înnebunesc! Dar uite, cum te văd și mă vezi că stau aici pe lespedea asta — am făcut și un semn pe ea ca să-mi aduc aminte — mă duc să mă împrumut cu banii aceia și am să-ți plătesc mîine la douăsprezece fix! Acuma stai așa, lasă-mă să mai mă uit o dată la dumneata!"

Așa se întîmpla mereu. Pentru Yates viața ajunsese o povară. Nu putea să scape cu nici un chip de datornicul lui și de „cumplitele chinuri" prin care trecea acesta fiindcă nu-i putea plăti. Se temea chiar să mai iasă pe stradă, ca nu cumva să-l găsească pe Stephen pîndindu-l la vreun colț.

Pe vremea aceea sala de biliard de la cafeneaua lui Bogarth era locul de întîlnire preferat al piloților. Ei se adunau acolo ca să mai vorbească despre fluviu și să afle noutăți privitoare la el; totodată jucau și biliard. Într-o bună dimineață, Yates se afla acolo. Stephen era prin apropiere dar se ferea să fie văzut. Însă, după ce se strînsese aproape toți piloții care se aflau în oraș, Stephen apăru deodată în mijlocul lor și se repezi la Yates îmbrățișîndu-l cu atîta foc, de parcă și-ar fi regăsit fratele de mult pierdut.

— *Oh*, sînt așa de bucuros că te văd! Oh, dragul meu, vederea dumitale mă încîntă! Domnilor, vă datoresc la toți parale; datoriile mele față de dumneavoastră se ridică probabil la vreo patruzeci de mii de dolari. Trag nădejde să vă plătesc pînă la cel din urmă gologan. Știți cu toții, fără să vă mai spun, ce rău îmi pare că a trebuit să rămîn atîta vreme îndatorat unor prieteni atît de răbdători și atît de mărinimoși; dar chinurile cele mai grozave — chinuri care mă duc în pragul nebuniei — mi le pricinuiește datoria pe care o am față de acest tînăr cu suflet ales pe care îl vedeți colea. Și azi dimineață am venit la voi înadins ca să vă fac cunoscut că am găsit în sfîrșit o metodă cu ajutorul căreia să-mi pot plăti toate datoriile! Și doream mai ales ca *el* să fie de față în clipa aceasta. Da, credinciosul meu prieten, binefăcătorul meu, am găsit metoda! Am găsit metoda mulțumită căreia să-mi plătesc *toate* datoriile; fiecare își va recăpăta banii!

În ochii lui Yates se ivi o licărire de nădejde. Atunci Stephen, cu fața strălucitoare de bunăvoință, puse mîna pe creștetul lui Yates și zise: — Am de gînd să vă plătesc în ordine alfabetică! Apoi făcu stînga-mprejur și p-aci ți-e drumul. Piloții rămaseră pe gînduri, nedumeriți; abia după vreo două minute reușiră să pătrundă adevăratul înțeles al „metodei“ lui Stephen; și atunci Yates murmură, oftînd:

— Ei bine, litera Y nu prea are sorți de izbîndă. Stephen nu va reuși, în viața asta, să meargă mai departe de litera C. Cred că după ce se va fi scurs o bună parte din veșnicie, acolo pe lumea cealaltă,

tot se va mai spune de mine: „Uite-l pe pîrlitul acela de pilot, care a venit aici de la Saint Louis în timpuri de mult apuse!“

Capitolul XVIII

IAU CÎTEVA LECȚII SUPLIMENTARE

În timpul celor doi ani sau doi ani și jumătate ai ucenicie mele, am servit sub mulți piloți; am cunoscut multe soiuri de marinari și multe feluri de vapoare. Domnul Bixby nu putea să mă ia totdeauna cu el și de aceea mă trimetea uneori să servesc sub ordinele altui pilot. Experiența de atunci mi-a fost de mare folos în viață și-mi mai este și acum, fiindcă în acel scurt răstimp de aspră disciplină, am izbutit să cunosc îndeaproape fel de fel de tipuri de oameni, așa cum se găsesc în romane, în biografii sau în istorie. În fiecare zi mă conving tot mai mult de faptul că într-o slujbă oarecare de pe uscat, omul are nevoie de cel puțin patruzeci de ani ca să capete suma de cunoștințe pe care am căpătat-o eu în doi ani. Cînd zic că și astăzi încă îmi mai este de folos ce am învățat în timpul uceniciei, nu înseamnă că ea m-a învățat să-mi judec semenii — nu, pentru că înclinația de a-ți judeca semenii e ceva înnăscut, nu e o chestiune de educație. Folosul pe care l-am tras și-l mai trag din învățătura mea e de multe feluri, dar partea sa cea mai prețioasă este gustul și înțelegerea pentru literatură pe care am dobîndit-o prin acea experiență timpurie. Cînd dau peste un caracter bine zugrăvit într-un roman sau într-o biografie, iau parte de obicei din toată inima la bucuriile și necazurile sale, pentru simplul motiv că pe acel caracter l-am cunoscut mai înainte — adică l-am întîlnit pe fluviu.

Chipul care-mi apare cel mai des în minte, din negura acelor vremi de mult apuse, este chipul lui Brown, de pe vaporul *Pennsylvania* — omul despre care am pomenit într-unul din capitolele precedente,

cel care avea o memorie atît de strașnică, dar totodată atît de obositoare. Era un om între două vîrste, lung, uscăţiv, ciolănos, cu o față ca de cal, rasă toată. Nu avea prea multă carte, era cărpănos, răutăcios și arţăgos: un tiran care căuta nod în papură fiecăruia și făcea din ţînţar armăsar. În curînd am ajuns să umblu cu frica în sîn cînd eram de cart. Oricît de bine m-aș fi distrat înainte de orele de cart și oricît de bine dispus aș fi fost în clipa cînd porneam spre timonerie, tot îmi îngheța sîngele în vine de frică, ajungînd acolo.

Îmi aduc aminte și acum de clipa cînd m-am aflat pentru prima oară în fața acestui om. Vaporul ieșise din portul Saint Louis și se îndrepta în josul fluviului. M-am urcat la timonerie foarte bine dispus și grozav de mîndru de a fi un membru semioficial al familiei care conducea un vapor atît de rapid și de vestit. Brown era la timonă. M-am oprit în mijlocul încăperii ca să mă prezint, însă Brown nu m-a învrednicit nici măcar cu o privire. Mi s-a părut că se uitase cu coada ochiului la mine, dar văzînd că acest lucru nu se repetă, mi-am zis că mă înșelasem. În timpul acesta, el își croia drum printre niște colțuri de stînci primejdioase din dreptul unor schele. Am găsit că nu era momentul potrivit să-l tulbur; de aceea am pășit binișor spre banca înaltă din fundul încăperii și m-am așezat acolo.

Timp de vreo zece minute am tăcut amîndoi; pe urmă noul meu șef se întoarse, cercetîndu-mă încet și cu luare-aminte din cap pînă la picioare, vreme de aproape un sfert de ceas. Cel puțin așa mi s-a părut mie. După aceea își schimbă expresia feței, care rămase cîteva clipe de nepătruns; peste puțin mă privi iarăși foarte atent și mă întrebă:

— Ești ucenicul lui Horace Bixby?

— Da, domnule.

Apoi urmă altă pauză și altă cercetare.

Deodată mă întrebă:

— Cum te cheamă?

I-am spus. A repetat numele după mine. A fost, probabil, singurul lucru pe care l-a uitat vreodată în

viață; fiindcă deși am fost sub ordinele lui mai multe luni, el nu mi-a zis altfel decît: „Ascultă!“ și după aceea urma comanda.

— Unde te-ai născut?

— La Florida, în Missouri.

Tăcu cîtva timp. Apoi bombăni:

— Mai bine rămîneai acolo!

Cu ajutorul a vreo zece-douăsprezece întrebări de acestea, fără înconjur, mă descusu atît de bine, încît reuși să afle toată povestea familiei mele.

Tocmai se aruncau sondele pentru a se verifica adîncimea la prima traversare, așa că pentru moment ancheta fu întreruptă. După ce se sfîrși sondajul, domnul Brown continuă:

— Cît timp ai fost pe fluviu?

I-am spus. După o scurtă pauză începu să mă descoase iar:

— De unde ai ghetele astea?

L-am lămurit.

— Ridică piciorul!

Am ridicat piciorul. S-a dat cu un pas îndărăt, s-a uitat la gheată atent și disprețuitor, scărpinîndu-se în cap, parcă dus pe gînduri, după ce-și trăsese bine pe frunte pălăria înaltă ca o căpățînă de zahăr, ca să meargă mai ușor scărpinatul. Pe urmă a exclamat pe neașteptate:

— Na, fir-ar a dracului să fie! și s-a întors la timona lui.

Ce anume pricinuise exclamația lui ciudată n-am reușit să aflu nici pînă astăzi. Cred că au trecut cu totul vreo cincisprezece minute — cincisprezece minute de tăcere apăsătoare, în care timp m-am simțit singur și părăsit și m-a apucat un dor grozav de acasă. Apoi mutra aceea de cal s-a întors din nou spre mine — dar, Doamne, ce schimbată! Era roșu ca para focului și toți mușchii feței îi erau încordați. Deodată răcni la mine:

— Ian ascultă! Ai de gînd să stai acolo de pomană toată ziulica?

Într-o clipă am fost în mijlocul încăperii, fără să mă fi gîndit ce fac, așa de neașteptată fusese această

ieșire a lui. De cum mi-am recăpătat graiul, am îndrugat în chip de scuză:

— Nu-mi dăduseți nici un ordin, domnule.

— Nu-ți dădusem *ordine!* Ia uite ce coconaș mai sîntem! Ne trebuie *ordine!* Babacul ne-a fost boier — avea robi — și *ne-a dat la școală*. Păi sîntem boieri și *noi* și ne trebuie *ordine! Ordine*, hai? *Ordine* pofteşti? Nu mă face să-mi ies din fire că te învăț *eu* să faci pe grozavul *aici* și să umbli după *ordine* — fiar ele ale dracului! În lături de la timonă! (Mă apropiasem de ea fără să-mi dau seama.)

Am făcut vreo doi-trei pași înapoi și am rămas așa nemișcat, uluit de această izbucnire violentă.

— Ce stai și te uiți la mine? Du vasul cu gheață jos la bufet! Haide, mișcă mai iute, și nu-mi rămîne pe acolo toată ziua pentru fleacul ăsta!

Nici nu mă întorsesem bine la timonerie, că Brown m-a și luat la rost:

— Ian ascultă! Ce-ai făcut acolo atîta vreme?

— Nu l-am găsit pe bufetier, a trebuit să mă duc după el la cambuză.

— A dracului minciună! Umple soba!

M-am aplecat să fac ce-mi ordonase. El mă pîndea ca pisica pe șoarece. Deodată zbieră:

— Pune vătraiul acela jos! Ești cea mai idioată ființă pe care am întîlnit-o vreodată. Nici o sobă nu se pricepe să umple.

Cît a ținut cartul n-a încetat o clipă să mă ocărască. Da, și luni de zile cît am fost sub ordinele lui tot așa s-a purtat cu mine. După cum am spus, în curînd am început să vin la datorie cu frica în sîn. Din clipa în care mă aflam în fața lui, fie chiar și pe noaptea cea mai întunecoasă, simțeam ochii aceia galbeni ațintiți asupra mea și știam că stăpînul lor umbla să găsească prilejul de a-și vărsa veninul. În chip de introducere obișnuia să spună:

— Ascultă! Treci la timonă!

După două minute zbiera la mine:

— Unde dracu te duci? Dă-o în jos! Dă-o în jos!

Nu trecea mult timp și iar începea:

— Ia zi, ai de gînd s-o ții așa toată ziua? Las-o slobodă! Îndreapt-o! Îndreapt-o!

Pe urmă se ridica brusc de pe bancă și îmi smulgea timona din mînă, ca s-o îndrepte el, revărsîndu-și mînia pe mine cît era ziulica de mare.

George Ritchie era ucenicul celuilalt pilot. Lui îi mergea bine acuma, fiindcă, pe cît era Brown de rău, pe atît era de bun George Ealer, șeful lui. Ritchie servise sub ordinele lui Brown cu cîteva luni mai înainte și prin urmare știa exact cum să se distreze, chinuindu-mă pe mine. Cînd se întîmpla să trec la timonă în orele cînd era Ealer de cart, Ritchie se așeza pe banca din spate și îl imita pe Brown, urlînd fără încetare: „Apuc-o! Apuc-o! N-am mai văzut jigodie așa de-a dracului! Ascultă! Unde te mai duci acuma? Vrei să dai peste stîncă? Pune banda! N-auzi? Pune banda! Uite-l unde o ia! *Tocmai* cum mă aștep-tam! Ți-am *spus* să nu te vîri în stînca aceea! În lături de la timonă!"

Așa că mie îmi mergea rău într-una, indiferent cine ar fi fost de cart; ba cîteodată mi se părea chiar că sîcîiala prietenească a lui Ritchie era aproape tot atît de supărătoare ca și cicăleala chinuitoare a lui Brown.

Adesea aș fi vrut să-l ucid pe Brown în bătăi, dar nu se putea. Ucenicul trebuia să rabde orice mustrări care veneau din partea dascălului său, socotindu-le drept observații binemeritate; și noi toți credeam că există o lege a Statelor Unite care osîndește la temniță pe cel care lovește sau amenință un pilot aflat la datorie. Eram însă liber să-mi *închipui* că-l ucideam pe Brown; nu exista nici o lege care să pedepsească acest fapt. Așa că ori de cîte ori mă băgam în pat îmi închipuiam că-l ucid pe Brown. În loc să revăd fluviul în minte, așa cum ar fi fost de datoria mea, lăsam treaba la o parte și, ca să mă răzbun, îl ucideam pe Brown. L-am ucis pe Brown noapte de noapte, luni de-a rîndul; și nu într-un fel obișnuit și cunoscut de toți, ci în fel și fel de chipuri noi și interesante — uneori cu totul neașteptate, în ce privește aducerea la îndeplinire și grozăvia împrejurărilor și a locului unde se întîmpla crima.

Brown pîndea mereu prilejul de a găsi greșeli și dacă nu găsea vreun prilej nimerit, îl născocea. Te ocăra fiindcă te tineai prea aproape de mal, sau, dimpotrivă, pentru ca o luai prea departe de mal; fiindcă mergeai pe lîngă grind, sau nu mergeai pe lîngă grind; fiindcă „puneai banda" fără să-ți fi spus el, sau „nu puneai banda" cînd nu-ți spusese el; pentru că porneai să lucrezi fără ordin, sau pentru că așteptai ordine. Într-un cuvînt, principiul său, niciodată dezmințit, era să găsească cusur la *orice* făceai. O altă regulă de purtare, tot atît de statornică ca și prima, era să-ți arunce în obraz toate observațiile sale sub forma unor insulte.

Într-o zi ne apropiam de Noul Madrid, greu încărcați pînă la linia de plutire. Brown era de o parte a timonei, cîrmuind, eu eram de cealaltă parte, gata să „pun banda" ori „să aduc la zero". Din cînd în cînd se uita la mine cu coada ochiului. Știam de mult ce înseamnă această manevră; știam că se pregătea să-mi întindă o capcană. Mă tot întrebam oare ce-o să fie. La un moment dat plecă de la timonă și îmi zise în felul lui arțăgos, ca de obicei:

— Ascultă! Ia vezi dacă ai căpătat destulă îndemînare ca să întorci vaporul!

Dacă se gîndise să-mi întindă o capcană, apoi putea fi *sigur* de reușită; n-aveam nici o scăpare, căci niciodată pînă atunci Brown nu-mi îngăduise să întorc singur vaporul; așa că, oricîtă osteneală mi-aș fi dat, tot ar fi putut să-mi găsească cusur. Stătea în spatele meu privindu-mă cu niște ochi pătimași; iar ceea ce s-a întîmplat era lesne de prevăzut; mi-am pierdut capul în mai puțin de o clipă și n-am mai știut ce să fac; am început să întorc vaporul prea devreme, dar am zărit o lucire verzuie de bucurie în ochii lui Brown și mi-am îndreptat greșeala. De data asta am pornit să dau timona prea sus, dar iarăși m-am corectat, singur, la timp; am mai făcut și alte mișcări greșite, dar m-am priceput mereu să scap singur din încurcătură; pînă la urmă însă m-am zăpăcit în așa hal și m-a apucat o frică așa de mare, încît am făcut prostia cea mai gogonată din toate — am

dat timona prea *jos* înainte de a începe să întorc vaporul. Acum îi venise lui Brown apa la moară.

Roșu ca sfecla de mînie, se năpusti dintr-o săritură la timonă, îmi făcu vînt cît colo prin încăpere, dîndu-mi brînci cu o singură mînă, repezi cîrma bandă și începu să mă ocărască și să mă ocărască pînă ce își pierdu răsuflarea. Dojenile lui erau presărate cu tot felul de vorbe urîte. Îmi spuse tot ce-i venea la gură și o dată ori de două ori am crezut chiar că era cît pe ce să și înjure de cele sfinte — dar nu făcuse asta niciodată și nici de data aceasta n-o făcu. „Al dracului" era cuvîntul său cel mai tare, prin care se apropia oarecum de hulă și de blestem, căci bietul om fusese crescut în mare teamă de focul veșnic și de cazanele cu smoală din iad.

Clipele acelea au fost grozav de neplăcute pentru mine, fiindcă era multă lume pe puntea de comandă care putea să audă tot ce spunea domnul Brown. Cînd m-am dus la culcare în seara aceea, l-am ucis pe Brown în șaptesprezece chipuri deosebite — toate nemaivăzute și nemaiauzite.

Capitolul XIX

BROWN ȘI CU MINE FACEM SCHIMB DE COMPLIMENTE

După această întîmplare am mai făcut două călătorii cu domnul Brown, pînă ce într-o bună zi am dat de o mare belea. Brown era la timonă; eu „puneam banda". Tovarășul meu mai mic se ivi pe puntea de comandă și strigă lui Brown să oprească la nu știu ce plantație, cam la o milă mai jos. Brown nu răspunse nimic și nici nu dădu vreun semn c-ar fi auzit ceva. Dar acesta era felul lui obișnuit de a se purta: nu catadicsea niciodată să ia în seamă pe un subordonat. Bătea vîntul; Brown mai era și surd (deși el nu voia să recunoască acest lucru) așa că nu eram prea sigur că auzise ordinul. Dacă aș fi avut două capete aș fi

vorbit; dar cum n-aveam decît unul, trebuia să mi-l păzesc, de aceea am tăcut din gură.

În curînd pluteam prin dreptul acelei plantații. Căpitanul Klinefelter apăru pe punte și zise:

— Trage la mal, domnule, trage la mal. Nu ți-a spus Henry să acostezi aici?

— *Nu*, domnule.

— Păi eu l-am trimis sus ca să-ți dea de veste.

— *Sus* a venit; dar asta-i tot ce-a făcut prostul dracului. N-a pomenit de nimic.

— *Tu* nu l-ai auzit? mă întrebă căpitanul pe mine.

Firește că n-aveam chef să fiu amestecat în această afacere, dar nu puteam să mint, așa c-am răspuns:

— Da, domnule.

Știam care o să fie observația următoare a lui Brown, înainte ca el s-o rostească. Mi-a zis răstit:

— Taci din gură! N-ai auzit nimic!

Mi-am ținut gura, conform ordinului. Peste un ceas Henry a venit la timonerie, fără să bănuiască ce se petrecuse în acest timp. Era un băiat cu totul lipsit de viclenie și mi-a părut tare rău cînd l-am văzut venind, fiindcă știam că Brown o să fie nemilos cu el. Cum îl văzu, Brown se și repezi la el:

— Ascultă! De ce nu mi-ai spus că trebuie să acostăm la plantație?

— V-am spus, domnule Brown.

— Minți!

A unci mă băgai și eu în vorbă:

— Ba dumneata minți. Băiatul ți-a spus.

Brown se uită la mine, sincer mirat; pentru o clipă îi pierise glasul, apoi răcni:

— Vorbim noi numaidecît! Și întorcîndu-se către Henry îi zise: Și tu, pleacă de aici! Afară cu tine!

Era un ordin dat de un pilot și trebuia ascultat. Băiatul plecă. Tocmai ieșise pe ușă și pusese piciorul pe prima treaptă de sus, cînd Brown, apucat deodată de o furie oarbă, luă de jos o bucată de cărbune de vreo zece funți și se repezi la el; dar în aceeași clipă am și fost între ei, cu un scaun greu în mînă și i-am tras lui Brown o lovitură atît de puternică, încît l-am trîntit jos.

Săvîrşisem nelegiuirea nelegiuirilor. Lovisem cu mîna mea un pilot care se afla la datorie! M-am gîndit că de acuma e totuna: tot aveam să ajung la puşcărie, aşa că cel puţin să mă răzbun şi eu şi să mă răfuiesc de-a binelea cu fiinţa aceea, acum cînd aveam prilejul. Am tăbărît pe el şi l-am lovit şi l-am pisat cu pumnii cît am putut de mult. Nu ştiu cît a durat treaba asta; probabil bucuria că mi-am împlinit, în sfîrşit, dorinţa a făcut să mi se pară timpul mai lung decît a fost de fapt; dar în cele din urmă, Brown izbuti să scape din mîinile mele, sări în picioare şi se repezi la timonă: grija lui era foarte firească, fiindcă în timp ce noi ne băteam, vaporul mergea la vale cu o iuţeală de cincisprezece mile pe oră, fără să aibă pe nimeni la cîrmă! Noroc că la Cotitura Vulturului, unde ne aflam, fluviul avea două mile lăţime, fiind plin din mal în mal. Apa era destul de adîncă aici, iar Cotitura Vulturului era destul de mare.

Vaporul se cîrmuia singur drept la vale prin mijlocul fluviului, fără să-i pese de nici o primejdie. Totuşi, am avut mare noroc — căci ne-am fi putut trezi nimerind de-a dreptul în pădure.

Dîndu-şi seama, dintr-o privire, că *Pennsylvania* nu era în primejdie, Brown puse mîna pe ocheanul cel mare ca pe o ghioagă şi îmi porunci să plec de la timonerie, urlînd mai dihai ca un trib întreg de indieni. Dar nu mă mai temeam de el acuma, aşa încît, în loc să plec, am mai zăbovit pe-acolo şi mi-am bătut joc de felul lui de a vorbi. Am corectat expresiile lui vulgare, traducîndu-le într-o engleză ca lumea şi atrăgîndu-i luarea-aminte asupra folosului unei exprimări corecte, faţă de felul pocit de a vorbi al minerilor din Pennsylvania, de unde se trăgea el. Într-un simplu schimb de insulte şi vorbe urîte ar fi putut să facă faţă de minune, dar pentru astfel de controversă nu era înzestrat de loc. Aşa că pînă la sfîrşit puse ocheanul la o parte şi se întoarse la timona lui, bombănind şi dînd din cap; eu mă retrăsei pe bancă. Auzind tărăboiul, toată lumea se strînse pe puntea de comandă; eu mă cutremurai cînd îl zării pe bătrînul nostru căpitan uitîndu-se în sus, din

mulțime, și-mi zisei în sinea mea: „Acum s-a *sfîrșit* cu mine!“ fiindcă, deși de obicei el se purta așa de părintește și cu atîta îngăduință față de familia noastră, a celor de pe vapor, și trecea atît de lesne peste micile noastre greșeli, știa totuși să fie destul de aspru, atunci cînd abaterea era mai gravă.

Încercam să-mi închipui ce s-ar fi gîndit să-i facă unui ucenic de pilot vinovat de o nelegiuire ca a mea, săvîrșită în timp de cart pe un vapor încărcat cu marfă de preț și plin de călători. Cartul nostru era pe sfîrșite. Îmi venea în gînd să mă duc să mă ascund pe undeva, pînă aș fi avut prilejul de a mă strecura la mal. Așa că am ieșit pe nesimțite din timonerie și tocmai mă furișam spre scara punții de manevră, cînd căpitanul îmi tăie calea! Lăsai capul în jos, iar el se opri în fața mea măsurîndu-mă din ochi în tăcere, o clipă sau două. Pe urmă zise pe un ton grav:

— Urmează-mă.

Intrai în camera lui de gardă; el o luă înainte și mă pofti în biroul său, ce se afla în partea din față a punții de manevră. Eram singuri acuma. Căpitanul închise ușa din dos, apoi, umblînd agale, merse de o închise și pe cea din față. În sfîrșit se așeză, iar eu rămăsei în picioare în fața lui. Se uită cîtva timp la mine și apoi zise:

— Va să zică te-ai bătut cu domnul Brown?

— Da, domnule, îngăimai eu.

— Știi că asta e o încălcare foarte gravă a disciplinei?

— Da, domnule.

— Tu ai dat întîi?

— Da, domnule.

— Cu ce?

— Cu scaunul, domnule.

— Tare?

— Destul de tare, domnule.

— L-ai doborît, domnule?

— A — a căzut, domnule căpitan.

— Te-ai aruncat peste el? L-ai lovit și după ce a căzut?

— Da, domnule căpitan.
— Ce i-ai făcut?
— L-am bătut măr, domnule căpitan.
— L-ai bătut măr?
— Da, domnule căpitan.
— I-ai tras mulți pumni? Adică i-ai tras cu sete?
— Cred și eu, domnule căpitan.
— Îmi pare grozav de bine! Dar ia seama,nu cumva să pomenești vreodată față de cineva ce ți-am zis acuma. Te-ai făcut vinovat de o mare ticăloșie și te rog ca de azi înainte să nu mai faci astfel de fapte pe vaporul meu. *Dar* — pîndește-l pe uscat! Și dă-i o bătaie soră cu moartea să-l înveți minte, m-auzi? Plătesc eu paguba. Acum du-te și fii atent: să nu scapi nici o vorbă față de nimeni. Șterge-o de-aici! Te-ai făcut vinovat de o mare ticăloșenie, pezevenghiule!

Mă strecurai afară, ușurat și fericit că scăpasem numai cu un perdaf; îl auzii pe căpitan rîzînd singur și lovindu-se bucuros cu palmele pe genunchi după ce închisesem ușa.

Cînd își termină orele de cart, Brown se duse de-a dreptul la căpitan, care stătea de vorbă cu cîțiva călători pe puntea căldărilor și ceru să fiu neapărat debarcat la Noul Orleans, adăugînd:

— Eu nu mai pun mîna pe timonă atîta timp cît băiatul acesta rămîne pe bord.

Căpitanul zise:

— Dar n-o să pună piciorul în timonerie cînd ești dumneata de cart, domnule Brown.

— Nici nu vreau să stau pe același vapor cu el. *Unul* din noi doi trebuie să fie debarcat.

— Foarte bine, zise căpitanul. Acela ai să fii dumneata! și își reluă convorbirea cu călătorii.

Tot timpul cît a mai durat călătoria, am știut și eu cum se simt robii sloboziți, fiindcă acum eram un rob slobozit. Cînd ne opream prin diferite locuri, îl ascultam pe George Ealer cum cînta din flaut sau citea din cele două biblii ale sale, adică Goldsmith și Shakespeare. Cîteodată jucam șah cu el — și l-aș

fi bătut adesea, numai că, la sfîrșit, el își corecta întotdeauna ultimele mișcări — lucru nepermis — și juca partida altminteri.

Capitolul XX
O CATASTROFĂ

Am făcut escală trei zile la Noul Orleans, dar căpitanul nu izbuti să găsească alt pilot; așa că îmi propuse mie să fac de cart ziua și să las cartul de noapte lui George Ealer. Dar mie mi-era frică; nu făcusem niciodată singur de cart și mă temeam să nu dau de bucluc la ieșirea din vreo strîmtoare, sau să nu împotmolesc nava trecînd peste vreun grind. Brown rămase la locul lui, dar nu voi să călătorească pe același vapor cu mine. De aceea căpitanul îmi dădu un bilet către căpitanul vaporului *A.T. Lacey* ca să mă ducă la Saint Louis, sperînd să găsească acolo un nou pilot în locul lui Brown, pentru ca eu să-mi pot relua slujba de cîrmaci pe vaporul său. *Lacey* trebuia să plece la cîteva zile după *Pennsylvania*.

În noaptea dinaintea plecării *Pennsylvaniei*, Henry și cu mine ne-am așezat pe un balot de mărfuri de pe chei și am stat de vorbă pînă la miezul nopții. Conversația noastră s-a învîrtit în jurul unui subiect, pe care cred că nu-l atinsesem pînă atunci, și anume naufragiile. O nenorocire asemănătoare ne păștea și pe noi, deși nouă nici prin gînd nu ne trecea. Deocamdată, cînd stăteam de vorbă, apa din care urma să se formeze aburul aducător de nenorocire curgea hăt departe, undeva pe la vreo mie cinci sute de mile mai sus. Dar nici o grijă! În clipa în care trebuia să se întîmple nenorocirea, ea avea să ajungă la locul sortit. Noi ne întrebam dacă persoanele neînvestite cu nici un fel de autoritate ar putea fi de vreun folos în caz de naufragiu, cînd toată lumea e cuprinsă de panică; am ajuns la concluzia că într-o *oarecare* măsură am putea fi și noi de folos. De aceea am hotă-

rît că în caz de naufragiu vom rămîne pînă în ultima clipă pe vapor și ne vom face datoria, dînd ajutor acolo unde va fi nevoie. Henry și-a amintit de acest angajament atunci cînd s-a întîmplat nenorocirea și s-a purtat așa cum își pusese în gînd să se poarte.

Vaporul *Lacey* plecă în sus pe fluviu două zile după *Pennsylvania*. Am făcut escală peste cîteva zile la Greenville, în Mississippi — și cineva ne-a strigat:

— *Pennsylvania* a suferit un naufragiu în apropiere de Insula Corăbiei și s-au prăpădit o sută cincizeci de oameni!

Ajungînd în aceeași seară la Napoleon, în Arkansas, am pus mîna pe o ediție specială a unui ziar din Memphis, care dădea unele amănunte în legătură cu naufragiul. Pomenea de tovarășul meu Henry și zicea că nu e rănit.

Înaintînd pe fluviu, am căpătat vești și mai proaspete. Din nou se pomenea de Henry, dar de data aceasta se spunea că e rănit și încă atît de grav încît nu mai putea fi salvat. Alte amănunte n-am mai aflat pînă la Memphis. Iată cum s-au petrecut lucrurile:

Pe la orele șase, într-o dimineață caldă de vară, *Pennsylvania* înainta încet, pe la nord de Ship Island, cam la șaizeci de mile mai jos de Memphis, cu presiune redusă, remorcînd un bac cu lemne, pe care marinarii îl descărcau în grabă mare. George Ealer era la timonerie — singur probabil; al doilea mașinist și un fochist erau de rînd în camera căldărilor; al doilea ofițer era de cart pe punte. Cei trei aspiranți: George Black, Mister Wood și Henry dormeau; Brown, mecanicul-șef, tîmplarul, secundul și un fochist dormeau și ei; căpitanul Klinefelter era la bărbier, care se pregătea tocmai să-l radă. Pe vapor se găseau o mulțime de călători în cabine și trei sau patru sute de pasageri de punte — așa se spunea — și mai toți dormeau. Avînd în vedere că aproape tot lemnul din bac fusese încărcat pe vapor, Ealer acționă telegraful de punte, comandînd: „Înainte cu toată viteza"; în clipa următoare patru din cele opt căldări explodară cu un bubuit ca de tunet, în timp ce o

treime din partea dinainte a vaporului fu aruncată în aer. Cea mai mare parte din această masă căzu, împreună cu coșurile, îndărăt peste vapor, acoperind puntea sub un morman de sfărîmături, iar puțin după aceea izbucni focul.

Mulți fură aruncați la depărtări mari și căzură în fluviu; printre aceștia se aflau domnul Wood, Henry și tîmplarul vasului. Acesta din urmă stătea tocmai întins pe saltea, cînd se trezi aruncat la șaptezeci și cinci de picioare depărtare de vapor. De Brown, pilotul, și de George Black, șeful aspiranților, nu s-a mai auzit nimic și nimeni nu i-a mai văzut după explozie. Scaunul bărbierului, pe care ședea căpitanul Klinefelter, rămase atîrnat în gol, neatins. Tot ce era în fața lui, podeaua și toate celelalte dispăruseră; iar bărbierul înlemnit, dar teafăr, stătea cu vîrfurile picioarelor suspendate în spațiu, învîrtind mai departe pămătuful în lighenaș fără să-și dea seama ce face și nesuflînd nici un cuvînt.

Cînd George Ealer văzu coșurile prăvălindu-se, colo în fața lui, își dădu seama îndată de ceea ce se petrece. El își îngropă fața în pulpanele hainei și apăsă cu amîndouă mîinile foarte tare, ca nu cumva haina să se desfacă iar aburul să pătrundă pînă la nasul sau gura lui. Avu timp berechet să se ocupe cu aceste amănunte în timp ce zbura în aer și cădea iar înapoi. În cele din urmă ateriză deasupra căldărilor neexplodate, la patruzeci de picioare mai jos de fosta timonerie, însoțit de timona lui și de o grămadă de alte sfărîmături, dar învăluit într-un nor de aburi fierbinți. Toți cei care au respirat aburi au murit: nici unul n-a scăpat. Dar Ealer n-a tras nici un pic de abur în piept. De îndată ce ateriză, el căută să iasă cît mai iute în aer liber; și de-abia cînd aburii se risipiră, el se întoarse și se cățără din nou pe căldări, adunîndu-și cu răbdare, una cîte una, piesele de șah și resturile flautului.

În acest timp focul amenința să cuprindă întreg vaporul. Strigătele sfîșietoare și gemetele răniților umpleau văzduhul. Mare parte din cei de pe vapor fuseseră opăriți sau schilodiți; unui nenorocit îi trecuse

o rangă de fier prin corp în timpul exploziei; se zicea — după cîte îmi aduc aminte — că era un preot. N-a murit pe loc şi chinurile în care s-a zbătut pînă la moarte au fost înfiorătoare. Un tînăr cadet naval în vîrstă de vreo cincisprezece ani, feciorul unui amiral francez, se alese cu arsuri groaznice pe tot corpul, dar îşi îndură suferinţele bărbăteşte. Amîndoi secunzii se aleseră şi ei cu arsuri grave, dar rămaseră totuşi la posturile lor. Traseră bacul cu lemne în spatele vasului şi împreună cu căpitanul împinseră înapoi turma înnebunită de frică a călătorilor, pînă ce răniţii putură fi transportaţi în bac şi puşi la adăpost, aşa cum cerea situaţia lor.

Cînd domnul Wood şi Henry căzură în apă, ei se îndreptară către mal, care se afla numai la cîteva sute de iarzi depărtare, însă Henry zise că lui i se păreo că nu e rănit (ce greşeală ciudată!) şi că trebuie deci să înoate îndărăt spre vapor, ca să dea ajutor la salvarea răniţilor. Aşa că se despărţiră, şi Henry se întoarse.

În acest timp focul se întindea tot mai mult, şi cîteva persoane care erau prinse sub dărîmături scoteau strigăte jalnice de ajutor. Toate sforţările de a stinge focul se dovediră zadarnice, aşa încît găleţile cu apă fură lăsate la o parte şi ofiţerii se repeziră cu topoarele să taie un drum de ieşire pentru cei prinşi sub dărîmături. Printre aceşti prizonieri se afla şi un fochist; el declară că nu e rănit, dar că nu poate ieşi singur; cînd văzu că focul e pe punctul de a alunga pe cei ce munceau pentru liberarea lui, se ruga să vie cineva să-l împuşte, ca să-l mîntuie astfel de o moarte mai cumplită. Focul alungă într-adevăr pe cei cu topoarele şi ei fură nevoiţi să asculte, neputincioşi, rugămintile deznădăjduite ale acelui nenorocit, pînă ce flăcările puseră capăt suferinţelor lui.

Focul cuprinsese tot vaporul. Bacul de lemne fu umplut pînă la refuz cu cîţi oameni putură să încapă în el. Apoi fu despărţit de vapor; atît bacul cît şi vaporul în flăcări derivară pe fluviu către Ship Island. Bacul fu tras la mal la capătul ostrovului; acolo, ocupanţii săi, pe jumătate goi, în dogoreala

soarelui, trebuiră să stea fără hrană, întăritoare sau ajutor medical, tot restul zilei. În sfîrşit, veni un vapor care îi luă pe bord ca vai de ei şi îi duse la Memphis, unde li se dădură imediat ajutoare serioase. În timpul acesta Henry căzuse în nesimţire. Medicii îi cercetară toate rănile şi văzură că nu mai avea nici o scăpare. De aceea, cum era şi firesc, îşi îndreptară atenţia mai cu seamă asupra celor care mai puteau fi salvaţi.

Patruzeci dintre răniţi fură aşezaţi pe nişte saltele întinse pe duşumeaua unei mari săli publice; printre aceştia se găsea şi Henry. Acolo doamnele din Memphis veneau zilnic cu flori şi fructe, trufandale şi dulciuri de tot soiul şi rămîneau lîngă răniţi ca să-i îngrijească. Toţi doctorii şi studenţii în medicină făceau de gardă; iar restul oraşului dădea bani şi cele necesare. Oraşul Memphis se pricepea la treaba asta, fiindcă la porţile sale se întîmplaseră multe catastrofe ca a *Pennsylvaniei;* astfel căpătase mai multă experienţă decît oricare alt oraş de pe fluviu, în ce priveşte aceste oficii de bun samaritean.

Ceea ce am văzut, pătrunzînd în marea sală, era nou şi ciudat pentru mine. Două şiruri lungi de corpuri omeneşti culcate pe jos — mai mult de patruzeci în total — ale căror feţe şi capete împachetate în vată păreau nişte gheme mari şi uniforme. Era o priveliişte înfiorătoare. Am vegheat acolo şase zile şi şase nopţi şi a fost o încercare foarte grea pentru mine. Evenimentul cel mai deprimant al zilei era ducerea celor ce se aflau pe moarte într-o încăpere specială. Aceasta se făcea pentru ca *moralul* celorlalţi bolnavi să nu sufere prea mult datorită faptului că trebuiau să asiste la agonia unora dintre tovarăşii lor. Cel însemnat de moarte era scos întotdeauna din cameră cu cît mai puţin zgomot posibil, iar targa era ascunsă vederii celorlalţi de către o mulţime de ajutoare de medici, care formau ca un zid în jurul ei. Cu toate acestea lumea ştia ce înseamnă grămada de corpuri omeneşti aplecate. Paşii lor tăcuţi şi mişcările lor încete dădeau de bănuit. Şi toţi ochii urmăreau cu

înțeles și cu un fior de groază ceea ce se petrecea în dosul zidului de oameni.

Am văzut mulți nenorociți trecuți în „camera morții", de unde nu s-au mai întors. Însă pe secundul nostru l-am văzut plimbat pe acolo mai mult decît o singură dată. Tot corpul îi era acoperit de răni înfiorătoare și mai ales de arsuri. Era înfășurat în vată și ulei de in pînă la brîu; înfățișarea lui nu mai avea nimic omenesc. Aiura adesea și atuncea durerile îl făceau să strige și să țipe, uneori chiar să urle. Apoi cădea într-un fel de toropeală care-i stingea orice scînteiere de viață. Și deodată, închipuirea lui rătăcită preschimba sala aceea mare într-o teugă și ceata de surori de caritate care alergau încoace și încolo, în echipaj de vapor. Atunci, el se ridica în capul oaselor și răcnea: „*Aplecați-vă, aplecați-vă*, împietriților, melcilor, cioclilor; ce, aveți de gînd să stați toată ziulica și să încărcați la fleacul ăsta de marfă?" Această izbucnire era urmată de un potop de înjurături atît de puternice, că se cutremura văzduhul; nici o forță din lume nu l-ar fi putut opri, pînă nu înceta de la sine. Uneori, cînd îl apucau furiile, își smulgea vata de pe el și-și dezvăluia trupul — numai carne vie. Era îngrozitor. Firește că avea o influență proastă și asupra celorlalți; nimănui nu putea să-i facă bine nici scandalul și nici vederea rănilor sale oribile. De aceea medicii au încercat să-i dea morfină ca să-l liniștească. Dar fie că era în toate mințile, fie că aiura, el tot nu se învoia s-o primească. Zicea că nevasta lui murise din cauza acestei doctorii păcătoase și că mai bine murea de moarte bună decît s-o ia. Bănuia că medicii îi puneau pe ascuns morfină, atît în leacurile lui obișnuite cît și în apa de băut — așa că încetă să mai ia doctorii și chiar să mai ducă apă la gură. O dată, după ce răbdase timp de două zile înăbușitoare fără să bea apă de loc, luă polonicul în mînă. Vederea lichidului limpede și chinul setei îl ispitiră din cale-afară. Dar s-a stăpînit și a azvîrlit polonicul cît colo și după aceea n-a mai îngăduit să fie lăsată apa lîngă el. De trei ori l-am văzut transportat în camera morții,

în nesimțire; și toată lumea credea că e pe moarte; dar de fiecare dată învia din nou, îi afurisea pe cei de față și cerea să fie dus îndărăt... A avut omul zile și a ajuns să fie din nou secund pe un vapor.

Dar a fost singurul care s-a dus în camera morții și s-a întors viu de acolo. Doctorul Peyton, un medic-șef înzestrat cu toate însușirile care fac dintr-un om un caracter mare, a făcut tot ce știința și îndemînarea sa de chirurg puteau să facă pentru Henry; însă după cum scriseseră ziarele de la început, el nu mai avea scăpare. În seara celei de a șasea zile mintea lui rătăcea departe, iar degetele lui neputincioase trăgeau de cearșaful patului. Îi bătuse ceasul; și l-am dus și pe el în camera morții, bietul băiat.

Capitolul XXI

UN GOL ÎN BIOGRAFIA MEA

La timpul cuvenit mi-am luat brevetul. De acum eram pilot cu adevărat: ieșisem de sub tutela dascălilor mei. La început mi s-au dat întrebuințări provizorii; apoi, neîntîmplîndu-se nimic rău vapoarelor pe care le pilotam, munca pe apucate făcu loc unor angajamente statornice și pe multă vreme. Timpul se scurgea liniștit și plăcut. Îmi închipuiam și nădăjduiam că toată viața am să mi-o petrec străbătînd fluviul în lung și-n lat și că la sfîrșitul misiunii mele am să mor la timonă. Însă curînd veni războiul, negoțul se întrerupse și eu nu mai găsii nici o slujbă.

Trebuia să-mi caut alt mijloc de trai. Am lucrat întîi la o mină de argint din Nevada; apoi am fost reporter la o gazetă; apoi am lucrat la o mină de aur din California; după aceea am fost iar reporter la San Francisco; am fost trimis corespondent special în Insulele Sandwich; am hoinărit tot în chip de corespondent prin Europa și în Răsărit; apoi am intrat în învățămînt, răspîndind lumina științei de la catedră. În cele din urmă am ajuns măzgălitor

de cărți, înmulțind astfel numărul celor „puși la naftalină“ — cum li se zice în Noua Anglie oamenilor care duc o viață sedentară.

După cum vedeți, mi-au trebuit doar cîteva cuvinte ca să fac bilanțul celor douăzeci și unu de ani care s-au scurs încet-încet, din clipa cînd am privit pentru ultima oară prin fereastra unei timonerii.

Și acum, să reluăm firul povestirii.

Capitolul XXII

MĂ ÎNTORC LA OILE MELE

După o lipsă de douăzeci și unu de ani, am simțit o foarte puternică dorință de a vedea iarăși fluviul și vapoarele, precum și pe aceia dintre băieți care mai rămăseseră pe fluviu; așa că m-am hotărît să fac o călătorie pe Mississippi. Am luat drept tovarăși un poet și un stenograf „care să-i înregistreze impresiile“ și am plecat spre apus, pe la mijlocul lui aprilie.

Cum aveam de gînd să iau note în vederea publicării unei cărți, am stat și am chibzuit cum să potrivesc lucrurile mai bine. Am socotit că dacă m-ar recunoaște cineva de pe fluviu, n-aș mai fi destul de liber să mă mișc în toate părțile, să întreb și să observ în jurul meu, cum aș fi făcut acest lucru rămînînd necunoscut. Totodată mi-am adus aminte că pe vremuri oamenii de pe vapoare aveau obiceiul să-l „ducă“ pe străinul prea încrezător, cu cele mai mari și gogonate minciuni; iar pe cel care arăta o oarecare pricepere îl lăsau să plece doar cu cîteva impresii serbede, lipsite de orice farmec. De aceea am ajuns la concluzia că, din punct de vedere practic, ar fi fost mai de folos să ne ascundem cu toții sub nume închipuite. Ideea era desigur foarte bună, însă ne dădea multă bătaie de cap, fiindcă, deși Smith, Jones și Johnson sînt nume ușor de ținut minte cînd nu se cere, totuși, atunci cînd e nevoie de ele, nu-ți vin

niciodată pe limbă. Cum or fi făcînd oare răufăcătorii, să aibă mereu în minte un alias nou-nouț? Aceasta este o mare taină pentru mine. Eu eram om de treabă și totuși numai rareori puteam să-mi amintesc numele meu cel nou, cînd era nevoie. Mi se părea că dacă aș fi avut o nelegiuire pe cuget, m-aș fi zăpăcit de tot și n-aș fi putut ține minte acel nume nici o singură clipă.

Am plecat cu trenul din Pennsylvania, la opt dimineața, în ziua de 18 aprilie.

„Seara. — Vorbim despre îmbrăcăminte. Eleganța și pitorescul dispar pe măsură ce te depărtezi de New York."

Găsesc aceste rînduri printre notele mele. În oricare parte te-ai îndrepta, faptul rămîne același. E tot una dacă o iei spre nord, sud, est sau vest; cînd te scoli de dimineață, poți ghici cît de departe ai ajuns, observînd în ce măsură eleganța și pitorescul au dispărut din îmbrăcămintea noilor pasageri — nu vorbesc numai despre femei, ci despre ambele sexe. Poate că numai *felul lor de a purta* îmbrăcămintea îți dă această impresie. Cred că acesta este și adevărul, fiindcă în orașele din provincie există o sumedenie de cucoane și de domni ale căror haine sînt lucrate numai de cei mai buni croitori și croitorese din New York. Lucrul acesta însă nu reușește să-i facă să-și poarte haina cu eleganță, așa că un ochi deprins, nu-i va lua niciodată drept newyorkezi. Cel născut și crescut la New York are o grație unică, o vioiciune și un stil pe care îmbrăcămintea singură nu ți le poate da.

„Aprilie 19. — Azi dimineață am pătruns în regiunea oamenilor cu cioc — uneori întovărășit și de o mustață, dar aceasta numai întîmplător."

Am încercat un simțămînt ciudat dînd peste această faună de oameni care se purtau după o modă veche care-l urîțește pe om; era ca și cum te-ai fi întîlnit

deodată cu cineva de care uitaseşi şi pe care îl credeai mort de o generaţie. Moda ciocului e răspîndită într-o mare parte din ţară, mai ales printre oamenii care cred orbeşte în Adam şi în legenda facerii lumii, fără să se abată cu o iotă de la ceea ce scrie în Biblie. Credinţa lor a rămas neclintită şi nu a suferit nici o ştirbire de pe urma atacurilor savanţilor.

„După amiază. — Haimanalele de prin gări îşi ţin *amîndouă* mîinile în buzunarele pantalonilor; în alte regiuni am observat că aceşti gură-cască îşi mai scot cîteodată una din mîini din buzunar; aici însă nu se întîmplă asta niciodată. Acesta este un fapt însemnat pentru geografie."

Dacă haimanalele ar determina caracterul unei regiuni, ar fi desigur şi mai important.

„Pînă aici, prin toate gările am putut deseori observa că haimanalele îşi scărpinau ţurluiul de la un picior cu celălalt picior; aici nu mai întîlneşti nici măcar această rămăşiţă de activitate. Iată ceva îngrijorător."

Curînd am pătruns în regiunea unde s-a păstrat obiceiul de a se mesteca tutun. Acum cincizeci de ani regiunea mestecătorilor de tutun cuprindea Statele Unite în întregime. Acuma s-a restrîns mult.

Curînd începură a se ivi cizmele. E drept: nu în număr prea mare. Mai încolo — la vale pe Mississippi — ele sînt nelipsite. Au pierit din celelalte părţi ale Statelor Unite o dată cu noroiul. Fără îndoială că ele vor pieri şi din satele de pe marginea fluviului, o dată cu răspîndirea cuvenită a pavajului.

Am ajuns la Saint Louis la zece noaptea. La biroul hotelului am dat un nume născocit în grabă, făcînd o foarte stîngace încercare de a părea nepăsător şi în largul meu. Funcţionarul s-a oprit din scris, m-a măsurat compătimitor cu privirea, aşa cum te uiţi la un om cumsecade prins cu ocaua mică şi pe urmă mi-a zis:

— Foarte bine; știu ce fel de cameră doriți. Am lucrat pe vremuri ca funcționar la St. James, la New York.

Începutul carierei mele frauduloase nu prea îmi dădea speranțe de viitor. Ne-am dus în restaurantul hotelului și am dat de alți doi inși pe care îi cunoscusem undeva. Cît de ciudate și de nedrepte sînt lucrurile pe lumea asta! Iată, impostorii circulă nestingheriți prin tot locul ținînd conferințe sub al meu *nom de guerre* și nimenea nu-i bănuiește; dar de îndată ce un om de treabă încearcă să treacă drept altcineva, el este descoperit numaidecît.

Un lucru părea clar: întrucît dădeam mereu de oameni care nu puteau fi înșelați, trebuia să plecăm chiar a doua zi pe fluviu. Era o dezamăgire greu de suportat pentru noi, fiindcă trăsesem nădejde să rămînem la Saint Louis o săptămînă. Hotelul de Sud, unde am tras, era un hotel bun și am fi putut petrece clipe plăcute acolo. Era mare și gospodărit cu pricepere, iar ornamentele lui nu erau țipătoare ca cele de la Casa Pelerinului din Chicago. E drept că mesele de biliard erau din eoliticul superior silurian, iar tacurile și bilele din era post-pliocenică; dar aceasta era mai curînd ceva odihnitor decît neplăcut; căci în contemplarea antichităților găsim adesea tămăduirea și odihna necesare spiritului nostru.

Lucrul care m-a impresionat cel mai mult a fost lipsa marinarilor de pe fluviu în sala de biliard. Iar dacă cumva se va fi aflat vreun specimen pe acolo, el desigur că își ascunsese semnele distinctive: era probabil deghizat. N-am mai văzut nimic din aerele și din îngîmfarea de odinioară. N-am mai văzut pe nimeni care să facă atîta paradă de bani, sau să-i risipească așa de nebunește, cum făceau pe vremuri cei de pe vapoare în sălile de biliard ticsite de la Saint Louis. Tocmai aceasta îl deosebea pe marinar de un om de pe uscat. Pe timpul acela sălile cafenelelor mai importante erau întotdeauna pline de oameni de pe fluviu; din cincizeci de jucători prezenți, treizeci ori treizeci și cinci erau, cu siguranță, marinari. Dar bănuiam că rîndurile se răriseră acuma și că cei de

pe vapoare nu mai constituiau o aristocrație. Ei, pe vremea mea marinarii aveau obiceiul să-i spună pe nume stăpînului cafenelei, Bill, Joe sau Tom, sau cum îl chema și nici unul nu se sfia să-l bată pe umăr; m-am uitat împrejur, doar-doar oi mai vedea și acuma vreunul. Dar nimeni din cei de față nu-și mai permitea această familiaritate. Era vădit că măreția de odinioară se topise și pierise în răstimpul acestor douăzeci și unu de ani.

Cînd m-am urcat sus în odaia mea, l-am găsit pe tînărul pe care noi îl numeam Rogers, văietîndu-se. Numele lui nu era Rogers, după cum nu era nici Jones, Brown, Dexter, Ferguson, Bascom sau Thompson. Dar el răspundea la oricare din numele acestea, dacă-ți veneau pe limbă în caz de mare nevoie. De fapt răspundea chiar la oricare alt nume, dacă își dădea seama că pe el îl chemi. Îmi zise:

— Ce trebuie să faci la Saint Louis cînd vrei să bei apă? Trebuie să înghiți noroiul ăsta?

— Nu-l poți bea?

— Aș putea, dacă aș avea apă curată să-l spăl.

Iată ceva ce nu se schimbase; douăzeci de ani nu putuseră schimba cîtuși de puțin culoarea cafenie a apei; poate că nici douăzeci de veacuri n-ar izbuti s-o prefacă. Apa aceasta se scoate din neastîmpăratul Missouri — surpătorul de maluri — și fiecare pahar cuprinde aproape un acru de pămînt dizolvat. Am aflat acest fapt de la episcopul diocezei locale! Dacă lași paharul nemișcat o jumătate de ceas, poți despărți apa de pămînt tot așa de ușor cum s-au despărțit la facerea lumii; și atunci vei găsi că amîndouă sînt bune: unul e bun de mîncat și cealaltă e bună de băut. Pămîntul e foarte hrănitor, iar apa este deosebit de sănătoasă. Unul potolește foamea, cealaltă setea. Dar localnicii nu le iau despărțite, ci laolaltă, așa cum le-a lăsat firea. Cînd dau de un deget de mîl pe fundul unui pahar, ei îl amestecă și pe urmă îl sorb, mestecîndu-l ca pe un terci. E greu pentru un străin să se obișnuiască cu terciul lor, dar de îndată ce-o să se învețe cu el, o să-i placă mai mult decît apa. Vă asigur că așa o să se întîmple. E

bun pentru navigație și e bun și de băut; dar încolo nu e bun de nimic altceva, decît ca apă de botez.

În dimineața următoare ploua; ne-am plimbat prin oraș cu trăsura. Orașul nu părea decît puțin schimbat. De fapt era *mult* schimbat. Dar nu părea, fiindcă la Saint Louis ca și la Londra și la Pittsburgh nici un lucru, oricît de nou ar fi, nu poate fi „convins" să pară nou. Fumul de cărbune îl preface într-o vechitură, de cum îl lași din mînă. Orașul se întindea pe o suprafață aproape de două ori mai mare ca acum douăzeci de ani, pe vremea cînd stătusem eu acolo; ajunsese să aibă o populație de patru sute de mii de locuitori; dar în cartierele comerciale, unde casele erau foarte dese, arăta cam la fel cum arătase și înainte. Totuși sînt sigur că nu mai este atîta fum la Saint Louis cum era odinioară. Pe vremea mea valurile negre de fum se îngrămădeau peste oraș, formînd un fel de baldachin care acoperea cerul și îl ascundea vederii. Acest acoperiș este cu mult mai subțire acuma; cu toate acestea cred că mai este destul fum la Saint Louis. Nu mi-a ajuns la ureche nici o plîngere în privința aceasta.

Totuși, mai spre periferie, schimbările erau destul de vădite, mai cu seamă în ce privește arhitectura caselor de locuit. Minunatele locuințe noi sînt o mîndrețe de case impunătoare și moderne. Unde mai pui că sînt izolate și au pajiști verzi de jur împrejur! Locuințele vechi sînt înghesuite una peste alta în blocuri și sînt făcute toate pe același calapod. Nici o fereastră nu e puțin mai altfel decît cealaltă; toate sînt așezate într-un cadru arcuit de piatră, cu ornamente în formă de torsadă. Soiul acesta de case ar putea fi frumoase, dacă ar fi mai rare.

Mai era o schimbare: așa-numitul Parc al Pădurii. Era ceva nou pentru mine. E un parc frumos și foarte întins și are marele merit de a fi fost lăsat în mare parte așa cum l-a făcut natura, mîna omului neintervenind decît foarte puțin. Mai sînt și alte parcuri, unele din ele chiar frumoase, cum ar fi mai ales așa-numitul Crîng al Turnului și Grădina Botanică; căci

Saint Louis s-a ocupat cu îmbunătățiri, mai de timpuriu decît cea mai mare parte a orașelor noastre.

Cînd am văzut pentru prima oară orașul Saint Louis, l-aș fi putut cumpăra cu șase milioane de dolari; și a fost greșeala vieții mele că n-am făcut acest lucru. Acuma îmi venea foarte greu să privesc de jur împrejur peste acoperișurile și clopotnițele acestei metropole, să văd această mare de case de cărămidă și mortar, care se întinde pînă departe-departe, pierzîndu-se în zare. Îmi părea rău gîndind că am lăsat să-mi scape prilejul de a cumpăra orașul. De ce l-am lăsat să-mi scape, îmi pare astăzi la prima vedere o prostie și o nebunie de neînțeles; totuși pe vremea aceea au existat motive puternice care m-au îndreptățit să procedez așa.

Un scoțian, onorabilul Charles Augustus Murray, scriind acum patruzeci și cinci sau cincizeci de ani, spunea despre Saint Louis: „Străzile sînt strîmte, rău pavate și prost luminate". Da! străzile sînt încă și astăzi strîmte, firește; multe din ele sînt încă rău pavate, dar imputarea de a fi prost luminate nu li se mai poate aduce acum. Noua biserică romano-catolică era pe atunci singura clădire vrednică de luare-aminte și domnul Murray a fost rugat, în taină, s-o admire cu „porticul ei în stil grec, pe deasupra căruia se înalță un fel de clopotniță, mult prea mică față de rest", pe care scoțianul lipsit de imaginație n-a fost „în stare" să le descrie; de aceea i-a rămas recunoscător unui turist german care l-a ajutat cu exclamația: „La naiba, parcă ar fi niște picioare de pat!" Saint Louis este prevăzut acuma cu clădiri publice mărețe și frumoase; iar mica biserică, de care localnicii erau atît de mîndri pe vremuri, și-a pierdut de mult însemnătatea. Totuși aceasta nu l-ar surprinde pe domnul Murray, dacă s-ar mai putea întoarce pe aici, pentru că a prorocit cu multă siguranță dezvoltarea orașului Saint Louis în viitor.

Cu cît mergeam mai departe în raita noastră de cercetare a orașului, cu atît mai mult îmi dădeam seama cît crescuse orașul de cînd nu-l mai văzusem; schimbările de amănunt deveniseră și ele mai evi-

dente și mai dese decît la început; toate prefacerile vădeau progres, energie și prosperitate.

Dar schimbarea schimbărilor am văzut-o pe „chei". De data asta aveam însă de-a face cu o excepție. Acolo unde eram obișnuit să văd sute de vapoare fremătînd de viață, acum nu se aflau decît vreo șase nave cufundate într-un somn adînc! Ce trist și ce jalnic! Acum îmi explicam lipsa din sala de biliard a marinarilor veseli — care umpleau odinioară toate localurile. Lipseau — pentru că specimenele acestea dispăruseră de pe aici. Îndeletnicirea lor s-a dus, puterea lor a devenit o amintire din trecut și ei au trebuit să intre în turma oamenilor de rînd. Acuma munca marinarului e monotonă și el e lipsit de putere, ca Samson după ce i s-a tăiat părul. Acolo unde odinioară se îmbulzea atîta lume și traficul de mărfuri era atît de intens, acuma nu mai vezi decît vreo șase-șapte vapoare fără viață, niște cheiuri goale pe o întindere de mai mult de o milă și un negru amețit de whisky, culcat pe jos. In jurul lui totul pare mort. Nu se simte nici o mișcare și nu se aude nici un zgomot, acolo unde odinioară convoaiele de nave comerciale își disputau locul[1].

Te cuprinde jalea, văzînd această privelește.

Bătrîna mare plînge-ndurerată,
Izbindu-se de diguri părăsite,
Și-și strigă lung — cu gura înspumată,
Mulțimea de corăbii prăpădite.

Remorcherul și drumul de fier și-au îndeplinit misiunea, și-au îndeplinit-o bine și pe de-a-ntregul. Mărețul pod care se întinde pe deasupra capetelor noastre a luat parte și el la măcel și la af. Niște marinari din cei cîțiva rămași mi-au povestit cu oarecare satisfacție că podul nu aduce nici un cîștig.

---

[1] Căpitanul Marryat scria acum douăzeci și cinci de ani: „Saint Louis are 200.000 de locuitori. În dreptul orașului fluviul e împînzit de vapoare, care stau pe cîte două și trei rînduri" (n. a.).

Totuşi nu-mi închipui că poate fi o mîngîiere prea mare pentru un cadavru faptul că dinamita care l-a azvîrlit în aer nu era de bună calitate, aşa cum se credea.

Pavajul de-a lungul fluviului era prost; trotuarele erau aproape distruse; iar noroi era din belşug. Toate acestea erau lucruri obişnuite pentru mine şi pînă aici totul era în regulă. Dar vechile armate de tăraboanţe, mulţimea de oameni şi munţii de mărfuri dispăruseră, şi în locul lor domnea o tăcere de moarte. Şirul nesfîrşit de taverne ieftine şi murdare, datînd din timpuri imemoriale, era tot acolo unde fuseseră şi pe vremea mea, dar afacerile mergeau prost. Mulţimea de irlandezi, mari băutori de rachiu, dispăruse; şi în locul lor puteai vedea doar cîteva grupuri răzleţe de negri zdrenţăroşi, unii bînd, alţii beţi, cîţiva pirotind şi ceilalţi adormiţi.

Saint Louis este un oraş mare şi prosper, un oraş care progresează; dar portul său e mort şi se pare că nu va mai învia niciodată.

Navigaţia cu vapoarele pe Mississippi a început cam prin 1812. După treizeci de ani a atins proporţii uimitoare; după alţi treizeci de ani, ba chiar mai puţin, a murit! O viaţă ciudat de scurtă pentru o fiinţă atît de măreaţă. Fireşte, ea nu e moartă de-a binelea, după cum nici un octogenar schilod — care în tinereţe putea sări douăzeci şi două de picioare de la pămînt — nu poate fi socotit chiar mort. Dar faţă de ceea ce era în zilele ei de glorie, putem spune că navigaţia cu aburi pe Mississippi e ca şi moartă.

Ea a omorît comerţul de modă veche care se făcea în bărci cu fundul drept, micşorînd durata cursei cu marfă pînă la Noul Orleans la mai puţin decît o săptămînă. Căile-ferate au omorît traficul de călători cu vaporul, străbătînd în două sau trei zile distanţa pe care vapoarele o parcurgeau într-o săptămînă; iar flotilele de remorchere au omorît traficul de mărfuri, transportînd într-o singură cursă o încărcătură egală cu aceea a şase sau şapte vapoare, cu un preţ atît de mic, încît nici nu se putea pune chestiunea concurenţei vapoarelor.

Parte din transportul de călători și mărfuri se face tot cu vapoarele. Navigația pe cele două mii de mile de fluviu dintre Saint Paul și Noul Orleans e în mîinile a două sau trei societăți anonime de încredere care dispun de capital mare. Printr-o administrație pricepută și un sistem de lucru care are în vedere profitul comercial, acestea scot încă destui bani din rămășițele actuale ale navigației cu aburi, care atinsese odată proporții uimitoare. Îmi închipui că Saint Louis și Noul Orleans n-au suferit în economia lor din cauza acestor schimbări, dar vai de bietul chiristigiu!

Pe vremuri chiristigiii mișunau pe malurile fluviului; marfa lor, așezată în stive strînse, ocupa tot țărmul de la un oraș la altul, iar chiristigiul vindea nenumărați stînjeni de lemne în fiecare an, pe bani gheață. Dar cele cîteva vapoare care au mai rămas acum pe fluviu ard numai cărbuni, așa că o stivă de lemne de foc este astăzi un spectacol rar pe Mississippi. Oare ce-o fi făcînd acum chiristigiul de altădată?

Capitolul XXIII

CĂLĂTORIND INCOGNITO

Planul meu era să mă opresc și să stau cîtva timp în fiecare oraș dintre Saint Louis și Noul Orleans. Pentru aceasta ar fi trebuit să merg dintr-un loc în celălalt cu vapoare de cursă scurtă. Planul ar fi fost lesne de întocmit și de realizat, acum vreo douăzeci de ani, dar nu în zilele noastre, cînd vapoarele pleacă în cursă la intervale de timp foarte mari.

Aș fi vrut să încep cu vechile și interesantele așezări franțuzești de la Sainte Genevieve și Kaskaskia, la șaizeci de mile mai jos de Saint Louis. Pentru acea parte a fluviului era anunțat un singur vapor și anume un pachebot al companiei Turnul Mare. Dar, în sfîrșit, nouă ne era destul și unul singur; așa că am coborît la mal ca să ne uităm la el. Era o șandrama venerabilă

și o adevărată păcăleală pe deasupra; căci se prefăcea că e curat; în timp ce toată suprafața lui era acoperită cu murdărie întărită, groasă de un deget. Vasul era atît de plin de noroi, încît puteai să-l socotești drept o adevărată bucată de pămînt. Sînt locuri, în Noua Anglie, unde puntea lui de comandă ar fi valorat o sută cincizeci de dolari acrul. Pămîntul de pe teugă era foarte bun, grîul începuse a răsări prin crăpături, în locurile ferite. Pe scara pasagerilor pămîntul era nisipos și uscat; ar fi fost tocmai bun pentru cultivarea viței de vie, dacă ar fi fost expus la sud și dacă l-ai fi arat mai adînc. Stratul de pămînt de pe puntea căldărilor era subțire și pietros, dar bun pentru pășune. Un băietan negru era de pază pe vapor -- încolo nu se vedea țipenie de om. De la el am aflat că acestei nave pașnice i se va da de știre „dacă are să plece"; dacă nu, va trebui să mai aștepte.

— E gata de plecare?

— Nu, Doamne ferește! Nici n-a descărcat încă. De-abia azi dimineață a intrat în port.

Nu știa cu siguranță cînd va putea pleca vaporul, dar credea că mîine, sau poate poimîine. Aceasta nu se potrivea de loc cu planurile noastre, așa c-a trebuit să renunțăm la plăcerea de a naviga cu un vapor care era o adevărată fermă. Dar mai aveam ceva în rezervă: un vapor de călători de la Vicksburg, *Pulberea de aur*, care urma să plece la cinci după-amiază. Ne-am luat bilete pînă la Memphis și am abandonat planul de a ne opri mai mult timp în diferitele localități, pentru că era cu neputință de realizat. Vaporul era frumușel, curat și plăcut. Ne-am instalat pe puntea căldărilor și am cumpărat ceva literatură ieftină ca să ne mai omorîm timpul citind. Vînzătorul era un venerabil irlandez cu o figură binevoitoare și cu limba foarte slobodă. El ne-a povestit că trăise la Saint Louis treizeci și patru de ani și că nu fusese niciodată pe fluviu în toată vremea asta. Pe urmă ne-a ținut un discurs într-un stil foarte curgător, în care apăreau o mulțime de nume și de citate clasice. Începusem chiar să ne mirăm de ușurința cu care vorbea, dar în curînd ne-am dat seama că nu

rostea pentru prima oară acel discurs. Îl spusese poate de sute de ori pînă atunci. Era desigur o figură interesantă și tovărășia lui ar fi fost mult mai plăcută decît aceea a cărților de proastă calitate pe care le vindea. O observație întîmplătoare a noastră, care punea în legătură pe irlandezi cu berea, îl făcu să ne dea următoarea informație, foarte prețioasă:

— Irlandezii n-o beau, domnule. Nu *pot* s-o bea, domnule. Dă-i unui irlandez bere slabă vreme de o lună și l-ai nenorocit. Irlandezul e căptușit cu aramă și berea coclește arama. Dar whisky-ul lustruiește arama și-l întărește pe irlandez, domnule.

La ora opt fix am ieșit din port și am început să traversăm fluviul. În timp ce ne tîram către mal prin bezna deasă, pe teuga noastră s-a aprins deodată lumina electrică, o lumină albă și orbitoare, făcînd să se vadă apa și magazia ca ziua în amiaza mare. Era, deci, altă schimbare serioasă: nu mai existau pe vapor făclii care să pîlpîie, să fumege, din care să picure rășină și care să nu lumineze suficient; timpul lor trecuse. În loc să fie chemați vreo douăzeci de oameni ca să manevreze puntea de debarcare, a fost nevoie numai de doi oameni și de un pic de abur care s-o slobozească de pe bigă, unde era atîrnată, și s-o așeze drept unde trebuia. Toată treaba era gata făcută, mai înainte ca vreun ofițer — ca pe vremuri — să fi apucat să-și pună în mișcare rîșnița lui de cuvinte spurcate, pentru a-i îndemna pe marinari la muncă. De ce felul acesta nou și simplu de a mînui puntea de debarcare nu le-a venit în minte celor care au clădit primul vapor, e un mister pentru mine. Poți să-ți dai seama astfel, ce rîmă nătîngă este biata ființă omenească!

În sfîrșit ne-am dus la culcare, la două noaptea; cînd m-am sculat la șase dimineața, vaporul tocmai ocolea un promontoriu stîncos pe care se afla o magazie veche de piatră, adică mai curînd dărîmăturile ei; două-trei case de locuit dărăpănate se vedeau în apropiere, la adăpostul unor dealuri înfrunzite; dar nu era țipenie de om și nici animale nu părcau să trăiască pe acolo. Mă gîndeam că probabil uitasem eu cum arăta fluviul, fiindcă nu-mi aminteam nicide-

cum de locul acela; nici forma fluviului nu-mi era mai familiară; nu se vedea nimic pe nicăieri de care să-mi fi putut aduce aminte. Am rămas mirat, dezamăgit și mîhnit.

Vaporul lăsă la mal o doamnă bine îmbrăcată, un domn și două fete gătite frumos ca niște cuconițe precum și o serie de geamantane de iuft rusesc. Ciudat loc pentru o lume ca asta! Nu-i aștepta nici o trăsură. Grupul se puse în mișcare ca și cum nici nu s-ar fi așteptat la altceva și o luă pe jos, pe un drum de țară șerpuit.

Dar misterul se lămuri după ce pornirăm din nou, fiindcă oamenii aceia se îndreptau în mod vădit către un oraș mare, ascuns în spatele unei insule recent formate, la cîteva mile mai jos de punctul unde debarcaseră. Nu izbuteam să-mi aduc aminte de orașul acesta; nu puteam să-l situez nicăieri și nu-i găseam numele. Așa că am început să-mi ies din fire. Bănuiam c-ar putea fi orașul Sainte Genevieve — și într-adevăr era el. Gîndiți-vă ce a fost în stare să facă acest fluviu năzdrăvan: a ridicat o insulă uriașă și nefolositoare drept în fața orașului; a tăiat comunicațiile acestuia cu apa; l-a dat la o parte cu totul din drum și a făcut din el „un oraș de uscat". Sainte Genevieve e, de fapt, o localitate frumoasă și veche și ar fi meritat o soartă mai bună. A fost înființată de francezi și este o amintire rămasă dintr-o vreme cînd se putea călători de la gurile lui Mississippi pînă la Quebec, fără a ieși din teritoriul francez și de sub jurisdicția legilor franceze.

Peste puțin timp m-am urcat pe puntea de comandă și am aruncat o privire plină de dor către timonerie.

Capitolul XXIV

RĂMÎN FĂRĂ INCOGNITO

După ce am studiat cu grijă fața pilotului care era de cart și m-am convins că nu-l mai văzusem niciodată, m-am urcat sus la timonerie. Pilotul m-a cercetat cu privirea; și eu l-am cercetat la rîndul meu.

După aceste preliminarii de rigoare, eu m-am așezat pe banca înaltă din fundul încăperii, iar el s-a întors cu fața la fluviu și și-a văzut de treabă. Fiecare amănunt al timoneriei îmi era familiar, cu o singură excepție: un tub cu gura largă, coborînd înspre podea, de-a lungul peretelui. M-am căznit o mulțime de timp să ghicesc cam ce-ar putea să fie, dar pînă la urmă m-am dat bătut și am întrebat la ce anume slujea.

— Pentru ca prin el să se transmită comenzile la mașini, a răspuns pilotul.

Altă născocire bună pe care oamenii ar fi trebuit s-o facă cu jumătate de veac mai devreme! Tocmai meditam asupra acestui lucru cînd pilotul m-a întrebat deodată:

— Știți la ce servește frînghia asta?

Am răspuns în așa fel încît să ocolesc întrebarea și să nu mă dau de gol.

— Intrați pentru prima oară într-o timonerie?

Am ocolit cu dibăcie și această întrebare.

— De unde sînteți de loc?

— Din Noua Anglie.

— Veniți pentru prima oară în Vest?

M-am făcut că nu aud întrebarea.

— Dacă vă interesează lucrurile de aici, am să vă spun eu la ce folosesc.

Am zis că mă interesează.

— Aceasta, zise el, punînd mîna pe frînghia comenzii de dinapoi, este ca să suni alarma în caz de incendiu; iar aceasta — și puse mîna pe comanda de înaintare — este ca să-l chemi pe paznic. Apoi atinse mînerul sirenei, spunînd: Asta este ca să-l chemi pe căpitan — și îi dădu tot așa înainte, arătînd obiectele unul după altul și deșertîndu-și sacul cu minciuni.

Niciodată nu simțisem așa de puternic ca acum că nu sînt decît un simplu călător. Îi mulțumeam cu emoție pentru fiecare fapt nou pe care mi-l revela și pe care îl însemnam în carnetul meu de notițe. Din ce în ce mai înflăcărat, pilotul începu să mă prostească — cum făceau toți piloții cu călătorii pe

vremuri. Cîteodată îmi era frică să nu se întreacă cu gluma în născocirile lui, dar ele stăteau în picioare și el se descurca destul de bine. Treptat-treptat mi-a înșirat cîte-n lună și-n soare despre fel de fel de ciudățenii ale fluviului, aducînd în sprijinul afirmațiilor sale pilde grozave. De exemplu:

— Vezi colo, piatra aceea care iese afară din apă? Apăi, cînd am venit eu întîi pe fluviu, în locul acela era un recif serios de stînci, de peste șaizeci de picioare înălțime și două mile lungime. Totul a fost spălat de ape, afară de piatra pe care o vezi acuma. (Oftă spunînd aceste cuvinte.)

Îmi venea să-l omor în bătaie, dar mi se părea că uciderea într-un chip obișnuit ar fi fost prea puțin pentru un mincinos ca el. O dată, cînd am zărit plutind la oarecare distanță un vas cam ciudat la înfățișare, cu un fel de căldare mare pentru cărbuni bălăbănindu-se în aer la capătul unei bigi, el mi-a atras atenția asupra lui, zicîndu-mi cu nepăsare, așa cum vorbești de ceva ce ți-a devenit plictisitor de familiar, că e „o corabie pentru crocodili".

— O corabie pentru crocodili? Cum adică?

— Adică o corabie pentru exterminarea crocodililor.

— Sînt chiar atît de mulți încît ajung să stînjenească navigația?

— Ei, acuma nu mai sînt atîția, fiindcă guvernul le vine de hac. Dar au fost odată. Nu pretutindeni, însă în unele locuri care le plăceau lor, pe unde fluviul este lat și domol — ca la Punctul Prunei, la Ostrovul Stogului și așa mai departe — locuri care se numesc sălașuri de crocodili.

— Și ajunseseră să fie într-adevăr o piedică pentru navigație?

— Acum mulți ani, da; acolo unde apa e foarte scăzută, nu era călătorie în care să nu ne lovim de crocodili.

Îmi venea să scot tomahawk-ul și să-l lovesc în „numele Tatălui". Totuși m-am stăpînit și am zis:

— Trebuie să fi fost groaznic.

— Da, era una din cele mai mari dificultăți pentru pilotaj. Nu știai ce să crezi despre apă; păcătoșii ăștia

de crocodili mişunau tot timpul în sus şi în jos şi nu stăteau locului nici cinci minute în şir. Dacă e vorba de o încreţitură la faţa apei, pricinuită de vînt, poţi s-o recunoşti imediat, după anumite particularităţi; de asemenea poţi să recunoşti de departe un colţ de stîncă, sau un grind de nisip. Toate astea sînt fleacuri. Dar nu poţi deosebi cu nici un chip o ceată de aligatori. Aproape niciodată nu poţi să-ţi dai seama pe unde trebuie s-o iei; şi cînd ai izbutit să vezi pe unde să treci — pînă să *ajungi* acolo — afurisiţii de crocodili au şi luat-o din loc. Fireşte, erau pe vremuri unii piloţi care cunoşteau apa plină de crocodili cum le ştiau şi pe toate celelalte: dar pentru asta era nevoie de un talent special; nu era un lucru care se putea *învăţa*: trebuia să te fi născut cu el. Ia să vedem: Pe vremea aceea erau Ben Thornburg şi Beck Jolly şi Squire Bell şi Horace Bixby şi Maiorul Downing şi John Stevenson şi Billy Gordon şi Jim Brady şi George Ealer şi Billy Youngblood — tot piloţi de clasa-ntîi, specialişti în crocodili. *Aceştia* cunoşteau apa cu crocodili tot aşa de bine cum alţi creştini cunosc whisky-ul. Mă întrebi dacă puteau să citească apa? Cum să n-o *poată* citi! Aş vrea să am eu atîţia dolari cîtă apă cu crocodili puteau ei citi de la o milă şi jumătate depărtare. Dar şi făcea! Un bun pilot de crocodili putea să capete oricînd o mie cinci sute de dolari pe lună. Ceilalţi piloţi trebuiau să oprească vaporul în timpul nopţii şi să-l ancoreze de teama crocodililor, dar ei niciodată nu opreau pentru atîta lucru. De obicei nu opreau decît din cauza ceţii. Puteau să *miroasă* de la depărtare cea mai bună apă cu crocodili — aşa se spunea. Nu ştiu dacă era chiar aşa sau dacă se mai exagera — şi cred că omul abia de poate duce în spate cîte le ştie el singur, darămite să mai vadă şi de spusele altora. Sînt însă unii care nu-şi găsesc astîmpăr pînă nu le iscodesc pe toate, ca să aibă ce înşira la alţii. Dar asta nu stă în obiceiul lui Robert Styles; ţi-o afirm cu aceeaşi siguranţă cu care pot afirma că în locul acesta apa e adîncă de 3 fathomi, sau — în cel mai rău caz — de trei fără un sfert.

(Dumnezeule, cum adică? El să fie Rob Styles? Mutra asta mustăcioasă și impozantă? Era un ucenic destul de pirpiriu, pe vremea mea. Ce mult s-a schimbat în bine, în acești douăzeci și cinci de ani — și ce frumos se pricepea acuma să înflorească lucrurile!)

După cîteva clipe de visare, am zis tare:

— Eu mi-aș fi închipuit că această îndepărtare a crocodililor nu prea slujește la mare lucru, fiindcă ei se pot întoarce oricînd la loc.

— Dacă te-ai pricepe mai mult la crocodili, așa cum mă pricep eu, n-ai vorbi așa. Dacă alungi un crocodil o dată, l-ai *convins* să nu se mai întoarcă. Nu mai auzi de el. Nu s-ar mai întoarce pentru nimic în lume. Nimic nu-l înspăimîntă mai mult pe un crocodil decît să fie îndepărtat din culcușul lui. Afară de asta, ei nu erau pur și simplu înlăturați din calea vaporului; foarte mulți din cei pescuiți erau trași pe bord și vărsați în cală la închisoare. După ce erau plimbați puțin, erau duși la Noul Orleans la fabricile statului.

— Pentru ce?

— Păi, ca să facă bocanci soldățești din pielea lor. Toată încălțămintea statului se face din piele de crocodil. E cea mai bună încălțăminte din lume. Ține pe puțin cinci ani și rezistă la umezeală. Pescuitul crocodililor este un monopol al guvernului. Toți crocodilii sînt proprietatea guvernului — ca și arborii de ilice [1]. Tai un ilice și guvernul te amendează cu cincizeci de dolari; omori un crocodil și gata, ești osîndit pentru înaltă trădare — să fii bucuros nenișorule dacă nu te și spînzură. Și chiar te-ar spînzura, dacă ai face parte din partidul democrat. Șoimul negru este pasărea sfîntă a Sudului și nu te poți atinge de ea; crocodilul e pasărea sfîntă a guvernului și trebuie să-i dai pace.

— Se mai întîmplă și acum ca fundul vaporului să se izbească de crocodili?

— O, nu, de ani de zile nu s-a mai întîmplat.

---

[1] Varietate de stejar, veșnic verde.

— Păi bine, atunci de ce mai patrulează corăbiile pentru crocodili?

— Așa, ca să mențină ordinea publică — nu de alta. Uite, se plimbă așa în sus și în jos, din cînd în cînd. Generația actuală de crocodili le miroase de departe tot așa cum spărgătorii îl miros pe polițist; cînd văd că se apropie vreo corabie, o iau la sănătoasa înspre pădure.

După ce s-a tot învîrtit în jurul poveștii cu crocodili și i-a mai pus floricele și a șlefuit-o cum a putut mai bine, a trecut cu ușurință la partea istorică și mi-a înșirat o serie de isprăvi grozave făcute de vreo șase-șapte vapoare de pe vremuri, pe care el le cunoștea. Cu ocazia aceasta, a stăruit destul de mult asupra unei anumite performanțe extraordinare a vaporului lui favorit din toată această distinsă flotă. Pe urmă a adăugat:

— Vaporul de care-ți vorbesc era *Ciclonul* — în ultima lui călătorie pe care a făcut-o — căci s-a scufundat chiar atunci; căpitan era Tom Ballou, mincinosul cel mai fără seamăn care mi-a fost dat să-l întîlnesc. Nu era în stare nici măcar să se prefacă că spune adevărul, indiferent *ce* s-ar fi întîmplat. Te făcea să te înfiori, nu alta. *Era* de fapt cel mai nerușinat mincinos. L-am părăsit pînă la urmă, fiindcă nu mai puteam răbda. Proverbul zice: „Cum e turcul, și pistolul", și dacă stai în preajma unui astfel de om, ajungi curînd să fii bănuit și tu, cum mă vezi și te văd. Plătea salarii împărătești, dar eu mi-am zis: ce contează leafa, cînd ți-e reputația în primejdie? Așa că m-am lipsit de leafă ca să nu-mi pierd numele cel bun. Și nici că mi-a părut rău. Un nume bun face mai mult decît orice, nu-i așa? Eu așa văd lucrurile. Avea mai mult egosim decît șapte oameni la un loc — și tot egoismul era strîns în circumvoluțiunile din spatele creierului său, acolo unde-i era locul. Și-i îngreuia partea din spate a capului așa de mult, încît îl silea să meargă cu nasul în sus. Lumea zicea că de fudulie, dar nu era adevărat. Numai fiindcă era al dracului mergea așa. Dacă te uitai la laba piciorului său, ziceai că trebuie să fie înalt de nouăsprezece picioare, dar

în realitate nu era. Laba piciorului îi fusese prost croită. Fusese croită, desigur, pentru un om de nouăsprezece picioare înălțime, dacă cumva laba piciorului a fost făcută mai întîi. Dar nu i-a fost dat să fie așa de înalt, căci a crescut numai pînă la cinci picioare și zece degete. Mai mult n-a ieșit din el. Dacă scoteai minciunile dintr-însul, apoi scădea pînă la dimensiunile pălăriei dumitale; dacă îi mai scoteai și răutatea, pierea de tot. Acel *Ciclon* era o minune de vapor, obiectul cel mai ușor de condus din toate cîte au plutit vreodată pe apă. Îl puneai drept în mijlocul unei ape mari și-i dădeai drumul: altceva n-aveai de făcut. S-ar fi ținut singur după o stea toată noaptea, dacă-l lăsai în voia lui. Nici nu-i simțeai timona. Nu aveai mai mult de lucru cu cîrmitul lui, decît cu numărătoarea voturilor republicane la o alegere din Carolina de Sud. Într-o dimineață, pe la mijitul zorilor, în cea din urmă călătorie pe care a făcut-o, i-au scos cîrma, ca să i-o dreagă. Eu habar n-aveam de treaba asta. Am pornit de la schela de lemne unde oprisem și am luat-o la vale pe fluviu, cu cea mai mare seninătate. După ce plutisem vreo douăzeci și trei de mile, și făcusem patru traversări deosebit de întortocheate...

— Fără nici un fel de cîrmă?

— Da. Bătrînul căpitan Tom a apărut pe punte și a început să-mi caute pricină pentru că navigam pe o noapte așa de întunecată...

— Cum o noapte *așa de întunecată?* Păi, n-ai zis că...

— Ce are a face la o adică ce-am zis; era întuneric beznă *acuma*, deși curînd luna ieși pe cer și...

— Vrei să zici *soarele*, fiindcă plecaseși tocmai cînd mijea de ziuă, în zori — ia stai! Asta era mai *înainte* de a te despărți de căpitan, din cauză că mințea așa de îngrozitor, sau...

— Era mai înainte — o, multă vreme înainte. Și după cum îți ziceam, el...

— Dar asta era călătoria în cursul căreia s-a scufundat vaporul, ori era...

— O, nu, s-a scufundat cîteva luni mai tîrziu. Deci bătrînul zicea că el...

— Atuncea, vaporul a făcut două călătorii din urmă, fiindcă mi-ai zis că...

Robert se dădu un pas îndărăt de la timonă, ștergîndu-se de sudoare și grăi:

— Ian ascultă... (și mi-a zis pe nume) ia *tu* vaporul și vezi de el, că ești mai îndemînatic ca mine! Faci pe străinul și pe prostul, hai? Ce? Te-am cunoscut mai înainte de a fi scos două cuvinte, dar m-am muncit să ghicesc ce anume ai de gînd. Voiai să mă *descoși?* Ei, te-am lăsat să-ți faci gustul — nu? Acuma ia timona și fă de cart pînă la capăt! Data viitoare nu mai umbla cu minciuni ca să nu fii nevoit să-ți plătești iarăși călătoria prin muncă.

Așa s-a sfîrșit povestea cu numele meu fals. Și nu trecuseră încă nici șase ore de la plecarea din Saint Louis! Dar, oricum, tot cîștigasem ceva, fiindcă grozav aș fi dorit chiar de la început să pun mîna pe timonă. Mi se părea că uitasem fluviul, dar nu uitasem cum să conduc un vapor; bucuria pe care o resimțeam ținînd timona în mînă era tot așa de mare ca pe vremea cînd fusesem pilot.

Capitolul XXV

DE LA CAIRO LA HICKMAN

De la Saint Louis la Cairo — pe o întindere de două sute de mile — priveliștea e frumoasă și variată. Dealurile înveșmîntate în frunzișul proaspăt al primăverii făceau un cadru grațios și potrivit mărețului fluviu care curgea printre ele. Călătoria noastră începuse în chip fericit, pe o zi minunată. Era soare, o lină suflare de vînt adia peste ape, iar vaporul nostru înghițea milele cu destulă iuțeală.

Am descoperit o linie de cale ferată care merge pînă la Chester, în Illinois; orașul Chester are acuma și un penitenciar; progresează văzînd cu ochii și în alte domenii. La Turnul Mare se află altă linie de cale ferată, iar la Cape Girardeau o a treia. Orașul Turnul

Mare își trage numele de la o stîncă uriașă, în formă de turn, care iese din apă către malul dinspre Missouri. E o operă de artă plăsmuită de fantezia naturii — și una din apariţiile cele mai pitorești din locurile acestea. Drept vecini, mai apropiați sau mai depărtați, turnul acesta are: Cuptorul Dracului — numit poate așa, fiindcă nu seamănă în mod special cu vreun cuptor al altcuiva — și Masa de Ceai a Dracului. Aceasta din urmă e formată dintr-o bucată de stîncă lată, teșită și cu suprafața netedă, și dintr-un picior care merge subțiindu-se spre bază, ca piciorul unui pahar de vin. E cocoțată la vreo cincizeci ori șaizeci de picioare înălțime deasupra fluviului, alături de o prăpastie pe fundul căreia cresc mii de flori și seamănă îndeajuns cu o masă de ceai, ca să răspundă nevoilor oricui, fie el drac sau creștin. Departe, mai în jos pe fluviu, se află Cotul Dracului și Locul de Fugă al Dracului precum și o mulțime de alte proprietăți ale dracului, de care nu pot să-mi amintesc acuma.

Orașul Turnul Mare era, desigur, mai vioi și mai activ acum decît fusese pe vremuri, dar părea să aibă nevoie de unele reparaţii pe ici pe colo și de o văruială serioasă peste tot. Cu toate acestea mi-a făcut plăcere să-l mai văd o dată așa cum îl știam. Nenea Mumford, ofițerul nostru secund, mi-a povestit că orașul suferise de pe urma inundațiilor și de aceea nu arăta prea bine acuma. Mi-a mai zis că nu era de loc ciudat faptul că acest oraș nu făcea risipă de var pentru înfrumusețarea sa. Aici se fabrică var mai mult și de mai bună calitate decît oriunde în Vest; și doar e lucru știut că: „Un lăptar nu are niciodată lapte pentru cafeaua sa; nici plantatorul de trestie de zahăr nu-și îndulcește cafeaua cu zahăr propriu; tot așa nici un om cu mintea sănătoasă nu se duce să caute var într-un oraș care fabrică var“. Din propria mea experienţă știam că primele două afirmaţii corespund adevărului și mai știam, de asemeni, că cel care vinde dulciuri nu se prea omoară după ele; așadar, era ceva plauzibil în spusele lui nenea Mumford și anume: „Cei care fabrică var se interesează mai mult de religie

decît de var". Nenea Mumford mi-a mai explicat că Turnul Mare este un mare centru carbonifer și un oraș foarte prosper.

Cape Girardeau este așezat pe coasta unui deal și face o impresie foarte frumoasă. În partea de jos a orașului, lîngă fluviu, este o școală mare de băieți, ținută de iezuiți. Nenea Mumford mi-a zis că e tot atît de vestită în ce privește educația desăvîrșită care se dă copiilor, ca orice altă instituție asemănătoare din Missouri. Era și un alt colegiu, ceva mai sus, pe o culme bătută de vînturi — o clădire nouă, frumoasă, pitorească și împodobită cu o mulțime de turnuri și turnulețe. Părea un fel de castel uriaș, ale cărui turnuri semănau cu niște sticluțe de oțet și untdelemn. Nenea Mumford mi-a mai povestit că acest Cape Girardeau era Atena regiunii Missouri și că orașul mai avea și alte școli în afară de cele pomenite mai sus; toate cu caracter confesional, ținînd de un cult sau altul. Mi-a atras apoi atenția asupra ceea ce numea el „cucernica și atotpătrunzătoarea înfățișare religioasă a orașului", dar mie nu mi s-a părut că arată mai „cucernic" decît celelalte orașe de deal, așezate pe un povîrniș cu aceeași înclinare și avînd aceleași clădiri de cărămidă. Părtinirea face pe oameni să vadă adesea mai mult decît este în realitate.

Nenea Mumford fusese treizeci de ani ofițer pe fluviu. Era un om cu simț practic și cu un cap foarte sănătos. Văzuse multe în viață. Avea o bogată experiență în felurite domenii, iar în multe privințe își formase părerile lui proprii. Un strop de poezie, darul vorbirii, un glas mormăit și o înjurătură-două, pe ici-colo, cînd cerințele slujbei îl sileau la o înălțare către cele sufletești — toate acestea întregesc în mod armonios figura unchiului Mumford. Era un ofițer din vremuri fericite, de demult, care, atunci cînd e în exercițiul funcțiunii, se învîrte în sus și în jos cu o înfățișare gravă și drăcuiește de i se înmoaie inima unui fost marinar și îl apucă un dor nebun după zilele de altădată, care nu se vor mai întoarce: „Mișcă-te, tu de colo... să te ia! Ce, ai de gînd să-ți pierzi toată zulica pentru atîta lucru? De ce n-ai *spus* că ai picioa-

rele dindărăt împietrîte, mai înainte de a te angaja pe vapor?"

Este energic cu echipajul; bun și drept, dar neclintit în hotărîrile lui. Așa că toți marinarii țin la el și rămîn cu el. Mai poartă încă niște haine ca vai de lume, după moda vechii generații de ofițeri, dar în cursa următoare Societatea Anchor Line îl va îmbrăca în uniformă — o uniformă elegantă, albastră, marinărească — cu nasturi de alamă, ca și a celorlalți ofițeri ai societății — și atuncea el va avea o înfățișare cu totul deosebită de cea pe care o are acum.

Uniforme pe Mississippi! E o schimbare mai surprinzătoare decît toate celelalte pe care le-am constatat pînă acum. Totuși există ceva și mai surprinzător — faptul că n-a fost adusă la îndeplinire încă de acum cincizeci de ani. E un lucru atît de necesar și atît de firesc, încît nu-ți vine să crezi că atîta amar de ani nu i-a venit nimănui în minte. Vreme de cincizeci de ani, pe Mississippi, călătorul neștiutor care avea nevoie de ceva, sau care încerca să obțină vreo lămurire, lua pe secund drept bucătar și pe căpitan drept bărbier — și era, firește, repezit cît colo de către cei cărora li se adresa. Dar acum s-a sfîrșit cu încurcăturile. Un alt avantaj al reformei îmbrăcămintei e aspectul mult mai elegant al întregului echipaj.

Am mers de-a lungul cotiturii de mai jos de Cape Girardeau. I se spunea pe vremuri Cotitura Cîrmaciului. Navigația era ușoară și apă era destulă totdeauna în punctul acesta. Era aproape singurul loc de pe Fluviul de Sus, unde i se îngăduia unui ucenic mai nou să conducă vaporul, atunci cînd apele erau scăzute.

Thebes — așezat acolo unde începe șirul de stînci Marele Lanț — și Commerce, așezat unde se termină stîncile, sînt două orașe de care îți aduci ușor aminte, fiindcă n-au fost supuse unor schimbări prea mari. De altfel, nici marele Lanț — cum era și firesc — nu s-a schimbat prea mult; căci acest Mare Lanț e un lanț de stînci, parcă special așezate pe sub apă, în așa fel încît să prindă și să distrugă vaporele în

nopțile cînd navigația e anevoioasă. O mulțime de sfărîmături de vapoare zac îngropate acolo, ascunse vederii. Printre ele se află și prietenul meu *Paul Jones*, care și-a spart fundul și s-a scufundat ca o oală, după cum mi-a spus istoricul — adică nenea Mumford. El mi-a povestit că vasul avea la bord o iapă sură și un predicator. Pentru mine era clar că tocmai acest fapt fusese piaza rea și cauza nenorocirii. De bună seamă, Mumford era de aceeași părere cu mine, căci a adăugat :

— Sînt mulți neștiutori care ar rîde auzind asta și ar zice că-i o superstiție. Dar trebuie să știi că cei care îndrăznesc să spună așa ceva n-au călătorit niciodată cu o iapă sură și cu un predicator. Eu am navigat pe fluviu în această tovărășie. Ne-am împotmolit la Ostrovul Sîngeros; ne-am împotmolit la Cîinele Spînzurat; ne-am împotmolit chiar ceva mai jos de orașul Commerce; ne-am lovit de stînca de la Zidul Castorului; ne-am lovit de una din stîncile cele mai păcătoase de sub apă de la așa-zisul Cimitir, mai jos de Ostrovul Gîștei; am pierdut un marinar, omorît într-o încăierare; o căldare a făcut explozie; ni s-a rupt un arbore de transmisiune; ni s-a spart o țeavă de la un cazan; și am ajuns la Cairo cu vreo nouă picioare de apă în cală. Îmi aduc aminte de toate ca și cum s-ar fi întîmplat ieri. Oamenii își pierduseră capul de spaimă. Au vopsit iapa în albastru și l-au aruncat pe predicator peste bord, căci altfel n-am mai fi ajuns de loc. Predicatorul a fost scos din apă și salvat. Și-a recunoscut chiar el vina. Mi le aduc aminte toate, ca și cum s-ar fi întîmplat ieri.

Faptul că această combinație, predicator cu iapă sură trebuie să aducă totdeauna ghinion, pare ciudat și de necrezut la prima vedere; dar dovezile care vin să întărească această credință sînt atît de multe și atît de sigure, încît a te îndoi înseamnă a nesocoti dreapta judecată. Eu însă îmi aduc aminte de un caz, cînd un căpitan de vapor a fost prevenit de o seamă de prieteni să nu ia pe bord un predicator și o iapă sură, dar el a stăruit în hotărîrea lui, în ciuda sfaturilor pe care le primise. În aceeași zi — ori poate a

doua zi, așa zic unii, deși eu cred că tot în aceeași zi a fost — el s-a *îmbătat* și a căzut printr-un tambuchiu; și a fost dus acasă în chip de cadavru. Ăsta-i adevărul adevărat.

N-a mai rămas acum nici o urmă din Ostrovul Pălăriei: pînă și ultima bucățică din el a fost luată de apă. Nici nu-mi amintesc cel puțin în care parte a fluviului se afla; știu doar că era pe undeva între Saint Louis și Cairo. Era o regiune păcătoasă pe vremuri în jurul acestui Ostrov al Pălăriei. Un fermier care locuia acolo pe malul dinspre Illinois spunea că douăzeci și nouă de vapoare își lăsaseră oasele înșirate în apropierea casei lui. Între Saint Louis și Cairo, media epavelor este de una pe milă, adică două sute de epave cu totul.

De la Commerce în jos s-au făcut schimbări mari, după cît mi-am putut da seama. Stînca de la Zidul Castorului se află acum drept în mijlocul fluviului, iar un colț uriaș din această stîncă iese din apă; pe vremea mea, stînca se găsea chiar lîngă mal și vapoarele treceau alături de ea. Un ostrov mare, care se afla departe în mijlocul fluviului, s-a retras acum către malul lui Missouri și vapoarele nu mai merg pe lîngă el. Ostrovul numit Model de Jachetă e atît de ros de ape, încît n-a mai rămas din el decît un colț, care e sortit de pe acuma pieirii. Ostrovul Gîștei a dispărut aproape de tot, cu excepția unei fărîme, mare doar cît un vapor. Primejdiosul Cimitir, printre ale cărui numeroase epave trebuia să ne croim calea încetișor și cu grijă, este acum departe de canalul navigabil și nu mai sperie pe nimeni. Unul din ostroavele numite mai înainte Două Surori a fost înghițit cu totul de apă; celălalt care se afla aproape de malul dinspre Illinois este acum de partea lui Missouri, la o milă depărtare de locul inițial. E atît de strîns unit cu uscatul, încît trebuie să ai ochi buni ca să vezi unde este lipitura dintre ostrov și mal. Totuși ostrovul aparține mai departe statului Illinois, iar oamenii care trăiesc pe el trebuie să treacă fluviul cu barca, să lucreze la șoselele din Illinois și să plătească birurile în Illinois. Ciudată stare de lucruri.

Cînd am ajuns aproape de vărsarea lui Ohio în Mississippi, am constatat că dispăruseră mai multe ostroave: fuseseră înghițite de ape. Cairo se mai afla încă pe același loc; puteai să-l vezi cu ușurință de departe, la capătul promontoriului lung, dar lipsit de înălțimi, pe care e așezat. Ne-a trebuit însă mult timp ca să ocolim limba de pămînt și să ajungem la el. Tocmai se lăsa noaptea în clipa cînd am ieșit de pe Fluviul de Sus și am dat de undele rîului Ohio. Ne mișcam fără grijă, fiindcă stînca ascunsă, care se afla mai înainte drept în mijlocul drumului, se mutase în sus, departe de canalul navigabil; sau mai bine zis, o bucată de pămînt de mărimea unui județ se desprinsese din promontoriul dinspre statul Missouri și fusese înghițită de ape, în timp ce promontoriul pe care se afla orașul Cairo se întinsese în jos și își sporise lunga limbă de pămînt, cam cu aceeași suprafață. Mississippi este un fluviu cinstit și drept: el nu surpă niciodată ferma cuiva, fără să clădească o fermă nouă pentru vecinul celui dintîi. Aceasta contribuie la dispariția sentimentelor de invidie dintre oameni.

Intrînd în portul Cairo, era cît pe ce să dăm la fund un vapor care nu ținuse seama de semnalul nostru de sirenă și încercase să ne taie calea. Dînd repede îndărăt, l-am scăpat de la pieire; aceasta a fost însă o mare pierdere pentru mine, fiindcă aș fi putut să scriu lucruri interesante despre ciocnire.

Cairo este acuma un oraș vioi; are clădiri trainice și o înfățișare de oraș mare. Toate acestea sînt în vădit contrast cu starea lui de mai înainte, dacă judecăm după descrierea pe care i-a făcut-o domnul Dickens. Cu toate acestea, clădirile începuseră să fie făcute din cărămidă încă de pe cînd l-am văzut eu pentru ultima oară — pe vremea cînd colonelul (acuma general) Grant era la primul lui post de comandant în această localitate. Nenea Mumford zice că bibliotecile și orele de catehism au ajutat mult la propășirea orașului Cairo, tot de așa mult ca și zidarii. Cairo are acum un mare trafic pe calea ferată și pe apă. Aș-

zarea lui la întîlnirea a două mari cursuri de apă este atît de fericită, încît nici nu ar fi posibil să nu înflorească.

Cînd m-am sculat de dimineață, trecusem de Columbus — statul Kentucky — și ne apropiam de Hickman, un oraș drăguț, cocoțat pe un deal impunător. Hickman este așezat într-o regiune bogată în tutun, și pe vremuri făcea un comerț întins și rodnic cu acest produs. Tutunul din întreaga regiune se strîngea în antrepozitele din Hickman și de aici era încărcat în vapoare. Nenea Mumford zice că la un moment dat orașul a construit o cale ferată, spre a ușura și mai mult negoțul acesta; dar că și-a cam greșit ținta, căci a scăpat din mîini grosul traficului „care s-a răspîndit de-a lungul noii linii ferate, în loc să se concentreze la porțile sale".

Capitolul XXVI

ÎN FOCUL LUPTEI

Conversația începu să se învîrtă în jurul războiului — fiindcă ne îndreptam acuma către marginea fostului cîmp de bătaie. Tocmai trecusem de Columbus, așa că se vorbi mult despre vestita bătălie de la Belmont. Mai mulți ofițeri de pe vas își făcuseră armata în flotila de război de pe Missisippi. Din istorisirile lor am dedus că la început se simțiseră cu totul străini de această nouă îndeletnicire; dar că mai tîrziu se învățaseră și se împăcaseră cu ea; ba ajunseseră să se simtă ca la ei acasă în iureșul luptelor. Unul dintre piloții noștri își primise botezul focului în lupta de la Belmont, ca pilot pe un vapor din slujba Confederației. Fusesem adesea curios să știu cum se putea simți un novice în prima lui bătălie, cocoțat singur-singurel acolo sus în timonerie putînd servi drept țintă pentru oricare Tom, Dick ori Harry și neavînd alături pe nimeni care să rîdă de el cînd i se făcea frică, sau cînd lupta se înteța și viața

începea să-i fie în primejdie. De aceea povestea lui era binevenită pentru mine; ea completa o lacună pe care istorisirile de război de pînă atunci o lăsaseră în mintea mea.

PRIMA BĂTĂLIE A PILOTULUI

Pilotul meu își începuse astfel povestirea:

„Era în ziua de 7 noiembrie. Bătălia începuse la ora șapte dimineața. Mă aflam pe vasul *R. H. W. Hill*. Am dus un transport de trupe de la Columbus. M-am întors și am luat pe bord o baterie de artilerie. Tovarășul meu, celălalt pilot, a zis că se duce să vadă lupta și m-a poftit să merg și eu. Eu i-am răspuns că n-am chef să merg și am rămas s-o privesc de la timonerie. El mi-a zis că sînt un fricos și a plecat.

Bătălia aceea a fost un spectacol îngrozitor. Generalul Cheatham a poruncit oamenilor săi să-și scoată tunicile și să le arunce una peste alta, iar pe urmă le-a zis: «Acuma urmați-mă în iad, sau la izbîndă!» Eu stăteam la timonerie și l-am auzit de acolo, cînd a rostit aceste cuvinte; pe urmă l-am văzut galopînd în fruntea trupelor sale. Bătrînul general Pillow, cu părul lui alb, încălecat pe un cal alb, s-a avîntat și el în luptă, conducîndu-și trupele, sprinten ca un băiețandru. Curînd, trupele federale i-au alungat pe răsculați îndărăt; iată-i venind în goană, fiecare căutînd să-și pună pielea la adăpost, fără să se mai gîndească la cei care rămîneau în urmă; se îngrămădeau toți, unii peste alții sub mal, căutîndu-și acolo un loc de scăpare. Eu stăteam cu picioarele atîrnînd afară din fereastra de la timonerie. Deodată am băgat de seamă că trece ceva bîzîind pe la urechea mea. Am tras concluzia că fusese un glonț. N-am mai stat mult pe gînduri, m-am lăsat pe spate, m-am răsturnat pe podea și acolo am rămas. Gloanțele fluierau și vîjîiau în jurul meu. Trei ghiulele trecură prin coșuri; o altă giulea smulse un colț din timonerie; proiectilele curgeau ploaie și se spărgeau cu zgomot. Groaznice clipe! Mai bine ar fi fost să nu fi venit încoace. Stăteam întins pe dușumeaua timoneriei, în timp ce împușcă-

turile se auzeau tot mai dese şi mai dese. M-am băgat după soba cea mare din mijlocul timoneriei. Chiar în clipa aceea un glonț a străbătut soba şi, aproape atingîndu-mi capul, mi-a sfîşiat pălăria. Am socotit că era timpul cuvenit să plec de acolo. Căpitanul era pe punte cu un maior roşcovan de la Memphis — un bărbat cu frumoasă înfățişare. Am auzit vocea căpitanului zicînd că dorea să plece de acolo, dar că pilotul fusese omorît. M-am tîrît spre tribord ca să trag clopotul pentru mers înapoi, m-am ridicat și am văzut vreo cincisprezece găuri făcute de gloanțele care trecuseră prin ochiurile de geam; așa de repede veniseră, că nu le băgasem de seamă. M-am uitat pe fereastră la apă şi am văzut că gloanțele cădeau ca grindina. Am socotit că tot mai bine era să mă car de acolo. Am coborît din timonerie repede-repede, cu capul înainte — nu cu picioarele, ci cu capul — lăsîndu-mă să alunec pe sart și, mai înainte de a fi atins puntea, l-am auzit pe căpitan zicînd că trebuie să plecăm. Așa că m-am cățărat din nou pe sart la timonerie şi m-am întins iar pe podea. Între timp fusese descoperit tovarăşul meu, celălalt pilot; doi soldați îl înhățaseră și-l aduceau acuma cu forța, sus la timonerie. Cineva scornise că fusesem omorît. El și-a băgat capul pe ușă și m-a zărit tîrîndu-mă pe jos ca să apuc frînghia comenzii pentru mers înapoi. Atunci a zis: «La dracu! Văd că n-a fost împuşcat!»; și smulgîndu-se din mîinile celor doi soldați care îl aduseseră cu forța, a fugit jos. Am rămas în locul acela cu vaporul pînă la trei după-amiază şi pe urmă am plecat teferi de acolo.

De cum am dat cu ochii de tovarăşul meu, i-am zis: «Acuma haide, fii cinstit şi spune-mi adevărul. Unde te-ai dus cînd ziceai că mergi să te uiți la bătălie?» El mi-a răspuns: «M-am dus jos în cală».

În tot timpul bătăliei, mi-a fost o frică de moarte. Nu mai știam pe ce lume sînt de spaimă, dar vezi, nimeni n-a știut treaba asta, afară de mine. A doua zi generalul Polk a trimis după mine şi m-a lăudat pentru vitejia şi purtarea mea plină de bărbăție.

Eu n-am zis nici pîs. Am lăsat să rămînă așa cum spunea el. Știam eu că lucrurile nu stăteau tocmai așa, dar nu se cădea din partea mea să contrazic un general.

Puțin după aceea m-am îmbolnăvit greu și a trebuit să mă duc la băi la Izvoarele Fierbinți. Pe cînd mă aflam acolo, am primit o mulțime de scrisori de la diferiți comandanți, care mă rugau să viu îndărăt, fiindcă aveau nevoie de mine. Am refuzat, căci nu mă simțeam nici destul de bine, nici destul de tare. Totuși am păstrat și mai păstrez încă faima pe care o căpătasem."

Istorisirea faptelor era simplă și sinceră. Dar Mumford mi-a spus că pilotul „mai înflorise pe alocuri povestea cu frica lui"; dovadă: purtarea pe care o avusese ulterior în război.

Am coborît fluviul prin strîmtoarea de la Ostrovul Nr. 8. Eu m-am dus jos pe puntea de promenadă și am intrat în vorbă cu un călător, un bărbat frumos, cu ținută mîndră și cu o figură inteligentă. Tocmai ne apropiam de Ostrovul nr. 10, un loc atît de vestit în timpul războiului. Locuința acelui domn se afla în vecinătatea ostrovului, pe malul din față. Am discutat un timp despre războiul care bîntuise prin aceste părți și apoi a venit vorba de certuri și de răzbunări, căci în nici o altă parte din sudul țării n-a înflorit vendetta în așa măsură și nici n-a ținut atîta vreme familii întregi în război una cu alta, ca în această regiune. Călătorul meu a început să-mi povestească ceea ce urmează:

„Au fost multe certuri și răzbunări pe aici, în vremurile de demult, dar cred că cea mai veche dușmănie este aceea dintre familiile Darnell și Watson. Nimeni nu mai știe acuma de la ce anume s-au luat. E așa de mult de atunci! Darnellii sau Watsonii (dacă mai este vreunul dintre dînșii în viață, ceea ce nu prea cred), nu știu nici ei din ce s-au luat. Unii zic că de la un cal ori de la o vacă — în orice caz de la un lucru de nimic; banii n-au jucat nici un rol în povestea asta, n-au avut nici o însemnătate, căci amîndouă familiile erau bogate. Neînțelegerea s-ar fi putut lămuri destul de lesne; dar nu, era prea tîrziu. Se rostiseră cuvinte grele,

și de aceea numai sîngele mai putea să spele jignirea. Timp de șaizeci de ani — din pricina acelui cal sau vacă sau ce va fi fost — mulți oameni și-au găsit moartea ori au rămas betegi pe viață! Nu se întîmpla să treacă un an fără ca cineva să fie împușcat, fie dintr-o tabără fie dintr-alta. Și de îndată ce se stingea o generație, feciorii celor dispăruți luau asupra lor răzbunarea și duceau cearta mai departe. Și lucrurile s-au petrecut întocmai așa cum îți spun; au ținut-o fără întrerupere, tot împușcîndu-se unii pe alții, an de an; răzbunarea devenise, vezi bine, un fel de datorie religioasă pentru ei — chiar după ce uitaseră de mult de la ce pornise cearta. Oriunde prindea un Darnell vreun Watson, sau un Watson dădea peste vreun Darnell, începea cearta și unul din doi ieșea, negreșit, cu capul spart. Totul era: care pe care! Se împușcau unul pe altul, chiar de față cu familiile lor. Nu se *urmăreau* în mod special, dar dacă se întîmpla să se întîlnească, se încăierau pe loc. Bărbați în toată firea împușcau băieți tineri, dar nici aceștia nu se lăsau mai prejos. Un om mai în vîrstă a împușcat un băiat de doisprezece ani; a dat peste el în pădure și nu l-a cruțat. *Dacă* l-ar fi cruțat, l-ar fi împușcat băiatul *pe el*. Amîndouă familiile țineau de aceeași biserică (toată lumea de pe aici e credincioasă); în tot timpul acestor cincizeci sau șaizeci de ani de vrăjmășie, ambele tabere se înființau duminica la biserică să se închine. Pămînturile lor se aflau în state diferite, despărțite printr-un hotar; iar biserica era pe un pămînt socotit neutru, căruia îi zicea Compromise. Jumătate din biserică și jumătate din naos se afla în statul Kentucky iar jumătate din cealaltă în Tennessee. Duminică puteai să vezi amîndouă familiile venind cu trăsura la biserică. Veneau cu toții — bărbați, femei și copii — îmbrăcați în haine de sărbătoare. Intrau unul după altul în biserică și se așezau în liniște și ordine pe locurile lor: o tabără în partea dinspre Kentucky și cealaltă tabără în partea dinspre Tennessee. Bărbații, ba chiar și băieții, își sprijineau puștile de perete, la îndemînă; apoi, cu toții, își împreunau mîinile, rugîndu-se și preamărindu-l pe Dumnezeu. Se zice însă că acela care stătea la marginea grupului

nu îngenunchea împreună cu ceilalți membri ai familiei, ci rămînea în picioare făcînd de pază. Eu nu știu, că n-am fost la biserica aceea niciodată în viața mea; dar îmi aduc aminte că așa se zicea. Acum douăzeci sau douăzeci și cinci de ani, una din familiile învrăjbite a prins un tînăr de nouăsprezece ani și l-a ucis. Nu știu dacă a fost vorba de cearta dintre Darnelli și Watsoni, sau de vreo altă ceartă; dar asta n-are importanță. Băiatul de care ți-am pomenit călărea încoace — vaporul era ancorat în port în clipa aceea — și cel dintîi lucru de care a dat cu ochii cînd s-a uitat spre vapor a fost o ceată întreagă de vrăjmași de-ai lui. A sărit jos de pe cal și s-a ascuns după o stivă de lemne; dar ei l-au urmărit și au început să tragă în el. Băiatul nu s-a lăsat mai prejos. Trăgea din locul unde se ascunsese; iar dușmanii galopau în jurul lui, chiuind cît puteau de tare și trăgînd mereu focuri de armă. Cred că a rănit și el pe vreo cîțiva dintr-înșii; dar ei au tăbărît cu toții asupra lui și l-au alungat în fluviu. În timp ce înota la vale ei îl urmăreau de pe mal tot trăgînd în el, așa că atunci cînd a ajuns la mal era mort. Windy Marshall mi-a spus toată povestea. A văzut totul cu ochii lui. Era căpitanul vaporului. Acum nu știu cîți ani, Darnellii rămăseseră așa de puțini la număr, încît bătrînul și cei doi feciori ai lui au socotit că trebuie să părăsească regiunea și au pornit să ia vaporul ceva mai jos de Ostrovul Nr. 10. Dar Watsonii au prins de veste și au sosit tocmai cînd cei doi Darnelli mai tineri urcau scara pasagerilor la braț cu soțiile lor. Lupta a început chiar acolo și nici unul din ei n-a apucat să meargă mai departe. Amîndoi au fost omorîți. După aceea bătrînul Darnell s-a încăierat cu omul care conducea bacul; în această încăierare, omul și-a pierdut viața. Dar prietenii lui au tras în bătrînul Darnell și l-au ciuruit de gloanțe, pînă l-au dat gata."

Călătorul care mi-a povestit aceste lucruri avea o mică moșioară; fusese crescut într-o casă de oameni gospodari, fără grija zilei de mîine; era înzestrat cu însușiri alese și învățase la un colegiu. Felul lui incorect de a vorbi era rodul nepăsării, nu al neștiinței.

Acest obicei rău este foarte răspîndit în Vest, printre oamenii cu oarecare cultură. Bineînțeles, nu toți cei de pe aici vorbesc greșit, dar majoritatea populației din orășele, dacă nu și din orașele mari, folosește expresii atît de pocite în limba de toate zilele, încît nu poți să nu le observi și să nu te minunezi de ele. Am auzit pe un domn din Vest, care ar fi trecut drept om cu învățătură aleasă în orice țară de pe glob, zicînd: „Nu-i nimic, oricum ar fi, *faptele n-are nici o importanță*". O persoană care trăise o viață întreagă prin partea locului și care era de față a auzit cuvintele acestea, dar incorectitudinea expresiei nu a izbit-o cîtuși de puțin. Mai tîrziu, cînd i s-a pomenit de faptul acesta, ea și l-a reamintit; dar a mărturisit că vorbele nu-i supăraseră auzul în clipa în care fuseseră rostite. Din mărturisirea aceasta se poate deduce că, dacă un om cu carte e în stare să audă pe cineva vorbind așa de pocit, fără ca să-l zgîrie la ureche, atunci greșeala trebuie să fie destul de răspîndită — atît de răspîndită încît, datorită obișnuinții, auzul general nu mai reacționează la astfel de grozăvii; nimeni nu mai e atent și nu se mai supără cînd e vorba de greșeli gramaticale.

Nici un om de pe lume nu vorbește fără să facă vreo greșeală de gramatică! Nimeni nu scrie într-o limbă desăvîrșită; *nimeni*, nici de pe lumea asta, nici de pe lumea cealaltă (martoră ne este Sfînta Scriptură). De aceea nu ar fi frumos din partea noastră să pretindem oamenilor de pe valea lui Mississippi să cunoască la perfecție toate regulile gramaticale și să le aplice în vorbirea lor. Dar și lor și tuturor celorlalți li se poate cere să nu-și pocească limba cu *știință* și cu *voință*.

Fluviul s-a schimbat mult în regiunea Ostrovului Nr. 10. Ostrovul pe care mi-l amintesc eu era lung de trei mile și lat de un sfert de milă; era acoperit cu o pădure deasă și se găsea lîngă malul dinspre Kentucky — cam la două sute de iarzi de acesta. Acuma însă, trebuie să-l cauți cu ocheanul. N-a mai rămas din el decît o bucățică neînsemnată de pămînt cu cîteva tufișuri pe ea, care nu se mai află lîngă malul dinspre

Kentucky, ci tocmai lîngă celălalt mal, cam la o milă depărtare. În timpul războiului, ostrovul a fost un punct important, un punct cheie; fiind și puternic întărit, nimeni nu se putea apropia de el. Se afla între diviziile de sus și cele de jos ale trupelor unionale[1] și le-a ținut despărțite, pînă în clipa cînd s-a făcut joncțiunea lor prin limba de pămînt din Missouri; dar acuma ostrovul fiind unit cu acea limbă de pămînt, marele fluviu nu mai întîlnește nici o piedică în cale.

În această parte fluviul trece din statu. Kentucky în Tennessee, apoi se întoarce în Missouri, trece iarăși în Kentucky și pe urmă iar în Tennessee. În acest chip o milă sau două din statul Missouri pătrunde în statul Tennessee.

Orașul Noul Madrid nu arăta bine de loc; de altfel nu-și prea schimbase alcătuirea și nici înfățișarea de altădată. Grupurile de case construite din bîrne erau așezate și acuma pe aceeași cîmpie netedă și înconjurate de aceiași codri bătrîni. Era tot atît de pașnic ca și mai înainte; și după cît părea, nici nu crescuse, nici nu scăzuse ca întindere. Mi s-a spus că la ultimul puhoi, apele se revărsaseră peste mal și pătrunseseră în oraș, stricîndu-i înfățișarea. Știrea aceasta m-a mirat, fiindcă atunci cînd apele sînt scăzute, malul fluviului este foarte înalt în acest punct (cincizeci de picioare), iar pe vremea mea, inundarea orașului fusese întotdeauna socotită cu neputință. Inundația de acum, din 1882, va fi, fără îndoială, pomenită în istoria fluviului timp de mai multe generații de-a rîndul, pînă să mai vină un alt potop atît de mare. De data aceasta au fost inundate toate pămînturile joase, lipsite de protecție— de la Cairo și pînă la gura fluviului; puhoiul a rupt zăgazurile de apărare într-un mare număr de locuri, pe amîndouă laturile fluviului. În unele regiuni din Sud, atunci cînd apa a atins cea mai mare înălțime, Mississippi era lat de *șaptezeci de mile!* Un mare număr de oameni s-a prăpădit, iar distrugerea de bunuri pricinuită de inundație a luat proporții catastrofale. Grînele au fost nimicite, casele luate de apă, iar oa-

[1] Trupele Uniunii Statelor Nord-Americane.

menii și vitele — fără adăpost — au fost siliți să-și caute refugiul pe ridicăturile de teren risipite ici-colo pe cîmp și în pădure; apoi să aștepte cu frica în sîn, suferind de foame, pînă ce bărcile angajate de guvernul național și de cel local, precum și echipele alcătuite la chemarea ziarelor au putut sosi ca să le dea ajutor. Bunurile multor oameni au rămas sub apă luni de zile, iar cei mai săraci ar fi trebuit să moară de foame dacă nu li s-ar fi dat repede ajutoare[1]. Apele au început să scadă de mai multă vreme și acum scad mereu; totuși, în genere, am găsit malurile încă inundate.

Capitolul XXVII

CÎTEVA ARTICOLE IMPORTANTE

Am întîlnit două vapoare la Noul Madrid. Două vapoare deodată! Spectacol rar în zilele noastre pe părăsitul Mississippi. Singurătatea solemnă a acestei întinderi nesfîrșite de apă e impresionantă și în același timp deprimantă. Leghe după leghe și iarăși leghe după leghe, fluviul își poartă undele sale cafenii printre maluri acoperite cu păduri de nepătruns, maluri pe care doar ici și colo s-au stabilit așezări omenești. Rareori se arată cîte o pînză în zare, rareori apare cîte un obiect mișcător, care să frîngă luciul apei și să tulbure monotonia și singurătatea acestor locuri pustii. Astfel trece ziua și vine noaptea, și iarăși vine o zi — și mereu tot așa, noapte după noapte și zi după zi. Mereu aceeași liniște măreață, mereu aceeași pace, aceeași tăcere, nemișcare și pustietate — simbol al veșniciei, întruchipare a cerurilor zugrăvite de preoți și proroci și rîvnite de buni și de nebuni!

Îndată după războiul din 1812 au început să vină în America turiști din Anglia; mai întîi răzleți, apoi unul după altul, ca într-o procesiune — o procesiune

[1] Pentru o descriere interesantă și mai amănunțită a marii inundații scrisă pe bordul vasului de salvare al ziarului *Times Democrat* din Noul Orleans, vezi Apendicele A (n. a.).

care şi-a urmat mersul ei anevoios şi răbdător prin ţară, mulţi, mulţi ani de-a rîndul. Fiecare turist lua note şi, întors acasă, publica o carte — o carte care era, de obicei, nepărtinitoare, conformă cu realitatea, bine chibzuită şi binevoitoare — dar care li se părea prea simţitorilor noştri strămoşi că ar suna de-a-ndoaselea. O privire aruncată în cărţile turiştilor ne arată că în anumite privinţe Mississippi nu a suferit nici o schimbare de atunci, ci a rămas pînă în zilele noastre aşa cum era odinioară. Emoţiile trezite în inimile străinilor în faţa priveliştii pe care le-o oferea Mississippi nu erau croite toate pe acelaşi calapod. Lucrul e destul de firesc. Ele *trebuiau* să fie deosebite, cel puţin la început, fiindcă primii turişti din America erau siliţi să-şi justifice emoţiile; pe cînd în ţările mai vechi poţi întotdeauna să ţi le împrumuţi de la cei trecuţi pe acolo înaintea ta. Şi nu uitaţi că emoţia e unul din lucrurile cele mai grele de fabricat fără nici un ajutor de la nimeni; e mai uşor să născocești şapte fapte decît o singură emoţie. Căpitanul Basil Hall, din marina regală engleză, scria acum cincizeci şi cinci de ani:

„Aici mi-am văzut pentru prima oară visul cu ochii; în clipa aceea m-am simţit răsplătit din belşug pentru toate greutăţile pe care le înfruntasem, venind atît de departe. Am stat privind cum curgea fluviul, pînă ce s-a întunecat prea tare şi n-am mai putut desluşi nimic. Dar numai după ce am văzut aceleaşi locuri de zeci şi zeci de ori, am ajuns la o adevărată înţelegere a măreţiei priveliştilor pe care ţi le oferă Mississippi.“

Urmează impresiile doamnei Trollope. Ea scrie în acelaşi an, 1827; cu cîteva luni mai tîrziu, cînd intră în ţară pe la gurile lui Mississippi:

„Primul semn al apropierii noastre de uscat a fost apariţia marelui fluviu care-şi rostogolea neobosit apele tulburi spre mare, amestecîndu-le cu unda albastră a golfului Mexic. Nicăier n-am mai văzut o priveliște atît de tristă şi atît de înspăimîntătoare ca vărsarea lui Mississippi. Dacă Dante ar fi văzut-o, el ar fi putut să se inspire din grozăvia de acolo, creînd

imagini pentru o nouă «Bolgie» din infernul său. În pustietatea dezolantă, deasupra apelor învolburate, nu se vede decît catargul unei nave scufundate de multă vreme, în încercarea ei de a trece peste zăgaz. Catargul mai stă și astăzi în același loc, ca o dovadă grăitoare a catastrofei care s-a produs aici și ca un semn prevestitor al celor ce vor mai veni."

Iată și impresiile onorabilului Charles Augustus Murray (în apropiere de Saint Louis), cu șapte ani mai tîrziu:

„De-abia după ce urci împotriva puternicului curent de apă, pe o distanță de cincizeci sau o sută de mile și te folosești atît de ochii închipuirii cît și de cei propriu-ziși, începi să cuprinzi cu mintea întreaga măreție și frumusețe a fluviului. De-abia atunci îți dai seama că apele sale fac să rodească o vale imensă. Îl vezi luptîndu-se cu uscatul, surpînd maluri, smulgînd din rădăcini copaci neclintiți de veacuri și mînînd în goana lui nebună tot ce-i stă în cale. Aici, cărînd la vale bucăți întregi de pămînt, cu toată vegetația de pe ele, colo alcătuind ostroave noi, sortite să ajungă cîndva, în viitor, locuri unde se vor stabili așezări omenești. Și în timp ce privești și chibzuiești la cele văzute, îți vine deodată în minte gîndul că fluviul pe care-l ai în față a străbătut două sau trei mii de mile și mai are încă de străbătut altă o mie și trei sute de mile — pînă să ajungă la capătul drumului său, la ocean."

Ascultați acum impresiile căpitanului Marryat, din marina regală engleză, autor de povești cu subiecte marinărești, care scria în 1837, trei ani după domnul Murray:

„Cred că în analele nici unei națiuni nu poți să dai de un veac atît de plin de rele și de catastrofe, ca în istoria năprasnicului, neîmblînzitului și însîngeratului Mississippi. Fluviul pare anume făcut pentru relele pe care le pricinuiește. Nu e la fel cu multe alte fluvii; nu oferă privelişti frumoase, nu răspîndește rodnicia în calea sa; ochiului nu-i place să zăbovească asupra lui, ca asupra altor ape care au o curgere lină. Nu te poți plimba pe malurile lui, nici nu poți să te avînți fără primejdie în undele sale. E un puhoi iute,

furios, pustiitor, încărcat cu aluviuni; prea puțini sînt aceia care, o dată prinși în vîltoarea apelor lui, să mai poată ieși la suprafață[1], sau să poată pluti vreme mai îndelungată deasupra apei, fără ajutorul prietenesc al vreunui trunchi de copac. În Mississippi se găsesc cele mai ordinare soiuri de pești, niște soiuri care nu sînt bune de mîncat, ca de exemplu „pisica de mare" și altele de același gen. Cînd cobori, vezi că malurile sînt înțesate de aligatori, iar ceva mai încolo, în desișurile de trestie de zahăr, aproape de nestrăbătut pentru om, se prăjesc la soare panterele. Rostogolindu-și apele vijelioase printre maluri acoperite de codri deși, ai căror copaci nu sînt buni de altceva decît de pus pe foc, Mississippi sapă la temelie păduri întregi, care se prăbușesc într-un vălmășag îngrozitor, măturate de valurile fluviului încărcat acum cu pămîntul din care rădăcinile își trăgeau seva. Acești copaci dizlocați blochează adesea partea navigabilă a fluviului, schimbîndu-i vremelnic matca, iar fluviul, parcă mîniat că cineva a îndrăznit să i se împotrivească, inundă și pustiește toată regiunea înconjurătoare. De îndată ce izbutește să-și croiască drum din nou prin matca lui dinainte, el împlîntă ici și colo, pe fundul albiei, acești monarhi dezrădăcinați ai codrului (pe ramurile cărora nu vor mai cînta niciodată păsările și pe care nu se vor mai cățăra niciodată ursulețul spălător, oposumul și veverița). Ei vor fi de acum înainte niște capcane pentru navigatorii vaselor cu aburi. Luați prin surprindere de aceste trunchiuri ascunse ce străpung fundul navelor, piloților nu le mai rămîne adesea timpul necesar ca să le ocolească și nici ca să ajungă la mal înainte de a se scufunda de-a binelea. Această hazna uriașă a Americei de Vest — care își varsă noroiul în golful Mexicului, spurcînd marea limpede și albastră pe o întindere de mai multe mile de la gurile lui — nu dă naștere la asociații de idei

[1] Era o superstiție prostească oarecum, răspîndită pe vremea aceea, că Mississippi nu ține deasupra apei pe nici un înotător și nici nu îngăduie trupului vreunei ființe înecate să iasă la suprafață (M. T.).

prea plăcute. E un fluviu al deznădejdii; și în loc să-ți răsară în minte, cum se întîmplă cu alte fluvii frumoase, ca un înger pogorît din cer pentru a veni în ajutorul oamenilor, el ți se arată ca un demon, ale cărui puteri drăcești au fost înfrînte numai de puterea minunată a aburului."

Sînt rînduri scrise cam necioplit, rînduri greu de mistuit pentru un om deprins cu mînuirea condeiului; totuși ca oglindă a impresiilor trezite de-a valma în inima acestui cunoscut călător de către înfățișarea și apucăturile „marii haznale" ele își au valoarea lor. Unele mici inexactități în materie de statistică le fac însă să-și piardă din valoare; căci peștele numit „pisica de mare" e foarte bun de mîncat pentru toată lumea, iar în desișurile de trestie de zahăr „de nestrăbătut pentru om" nu se află nici o panteră.

Mai tîrziu apare Alexander Mackay, de la Facultatea de Drept londoneză „Middle Temple", avocat, om cu o digestie mai bună, care n-a mîncat „pisică de mare" la masă, pe vapor, și ale cărui impresii sînt următoarele:

„Mississippi! Ce emoție de nedescris cînd m-am văzut plutind pentru prima oară pe apele lui! De cîte ori n-am urmărit cu ochii minții, în visurile mele de școlar — ca și în reveriile de mai tîrziu — cursul mărețului și tumultuosului fluviu care-și rostogolește undele peste întinderea nemărginită căreia i-a împrumutat numele lui și care strînge în calea sa către ocean apele tributare din aproape întreaga zonă temperată! Iată-l, așadar, aievea; și iată-mă și pe mine, în sfîrșit, mergînd cu vaporul în susul fluviului Mississippi! Îl priveam cu luare-aminte și cu venerație, așa cum trebuie privit orice fenomen al naturii."

Acuma destul cu impresiile! Toți turiștii, fără nici o excepție, remarcă cumplita singurătate și pustietate a întinsului fluviu. Căpitanul Basil Hall, care l-a văzut revărsat, zice:

„Uneori străbăteam distanțe de douăzeci și treizeci de mile fără să zărim o singură casă. Un artist, în căutarea de imagini pentru înfățișarea potopului, le-ar fi găsit aici din belșug."

Cel din urmă va fi cel dintîi și așa mai departe. Exact acum două sute de ani, primul, cu adevărat primul și cel mai viteaz dintre călătorii străini; primul pionier; primul din lunga procesiune ce a urmat a ajuns la capătul anevoioasei sale călătorii, străbătînd întinderile pustii ale marelui fluviu. Era La Salle, omul al cărui nume va dăinui cît va dăinui și fluviul. Cităm din opera domnului Parkman:

„Și acum ei se apropiau de capătul călătoriei. La 6 aprilie fluviul se despărți în trei mari brațe. La Salle o porni pe cel de la apus și d'Autray pe cel de la răsărit; iar Tonti o luă pe cel de la mijloc. Cobora pe apele vijelioase ale fluviului, printre maluri joase și mlăștinoase; deodată apa sălcie se preschimbă în apă sărată și briza începu să adie, aducînd mirosul sărat al mării. Pe urmă orizontul se deschise, se lărgi și în fața ochilor lui apăru întinsul golf, frămîntîndu-și neostenit valurile, pustiu ca în clipa nașterii lui din haos, fără margini, fără de glas, fără nici o pînză în zare, fără nici un semn de viață nicăieri."

La Salle înălță, pe un petic de teren solid, un stîlp „purtînd armele Franței; francezii s-au așezat în ordine de bătaie; și în timp ce indienii din Noua Anglie împreună cu femeile lor priveau tăcuți și uimiți, au intonat *Te Deum*, *Exaudiat* și *Domine, salvum fac regem*".

În timp ce o salvă de puști făcea să răsune văzduhul, în chiotele de bucurie ale tovarășilor săi, descoperitorul victorios a înfipt stîlpul în pămînt și a rostit cu glas puternic o proclamație, prin care lua în stăpînire în numele regelui, cu ceremonialul cuvenit, fluviul și întinsele pămînturi udate de el. Stîlpul avea pe el inscripția:

LOUIS LE GRAND, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, RÈGNE: LE NEUVIÈME AVRIL 1682

Noul Orleans avea de gînd să sărbătorească cum se cuvenea, în anul 1882, aniversarea a două sute de ani de la acest eveniment important; însă cînd veni momentul sărbătoririi, orașul avea nevoie de toate for-

ţele sale şi de toate rezervele bănești, pentru ajutorarea sinistraţilor; căci apele fluviului veniseră mari şi inundaseră întreaga regiune, pustiind şi nimicind totul în calea lor.

Capitolul XXVIII

NENEA MUMFORD DESCARCĂ

Toată ziua am plutit la vale pe fluviu, fără să întîlnim aproape pe nimeni. Înainte vreme, în acest stadiu de nivel al apelor, am fi întîlnit sute de plute și zeci de șlepuri mari de cărbuni; am mai fi dat ici-colo și de cîte o șalandă de comerț ambulant, umblînd din fermă în fermă ca să-și vîndă marfa, cu familia micului negustor pe bord. Poate că ne-ar fi ieșit în cale şi o barcă cu fundul lat, ducînd o umilă trupă de teatru într-un mic turneu dramatic. Dar de data aceasta nimic. Tîrziu spre seară, am văzut un vapor; unul singur, nu mai mult. Era ancorat la umbră, între malurile împădurite de la vărsarea rîului Ohio. Uitîndu-ne la el prin ochean, am descoperit că nava purta numele meu, sau că vaporul fusese botezat cu numele meu, cum vreţi să ziceţi. Avînd în vedere că întîlneam pentru prima oară o cinste aşa de mare, mi-am îngăduit să pomenesc de ea aici; iar în acelaşi timp să atrag atenţia autorităţilor asupra întîrzierii cu care îmi exprim mulţumirea.

Am observat o mare schimbare pe fluviu la ostrovul 21. Acesta fusese pe vremuri un ostrov foarte mare şi se găsea cam pe la mijlocul fluviului; dar acum e legat de mal și a încetat să mai îndeplinească funcția de ostrov.

În timp ce ne apropiam de faimosul şi temutul Punct al Prunei, a început să se întunece; dar faptul acesta nu mai sperie pe nimeni în zilele noastre, căci guvernul național a preschimbat Mississippi într-un soi de neîntreruptă retragere cu torţe, care se întinde de-a lungul a două mii de mile. La începutul şi la sfîrşitul fiecărei traversări, stăpînirea a pus cîte un

felinar puternic. Acuma nu mai rămîi niciodată cu totul în întuneric; mereu ai un far în apropiere, fie în față, fie în spate, fie chiar în dreptul tău. S-ar putea zice chiar că s-a făcut risipă de felinare pe Mississippi. Totodată sînt iluminate o mulțime de traversări care n-au fost primejdioase niciodată de cînd sînt ele pe lume; traversări atît de ușoare și atît de drepte totodată, încît un vapor le poate înfrunta fără nici un fel de ajutor, după ce a trecut o dată pe acolo. Firește că felinarele nu sînt de prisos nici în aceste locuri; căci e mult mai ușor și mai plăcut pentru pilot să se conducă după lumina farului, decît să navigheze în neștire, prin întuneric, fără să poată desluși forma lucrurilor din jur. În același timp vaporul e în cîștig, fiindcă, firește, poate face mai multe mile cu cîrma dreaptă, fără cotitură și zigzaguri care să-i stînjenească mersul.

Dar lucrul acesta a răpit meseriei de pilot o bună parte din romantismul său. Iluminarea, împreună cu alte măsuri au făcut să dispară orice urmă de romantism din pilotajul pe Mississippi. De pildă, stîncile și trunchiurile de sub apă nu mai prezintă acuma aceeași primejdie ca odinioară. În zilele noastre, cînd oamenii sînt mînați numai de gînduri practice, bărci trimise de stat patrulează mereu în sus și în jos, înlăturînd stîncile și trunchiurile din albia fluviului. Ele au făcut să dispară cu totul îngrămădirile de trunchiuri sau de stînci de sub apă, care constituiau faima de temut a multor locuri de pe fluviu; și au grijă ca nici în viitor să nu se mai formeze altele noi. Înainte vreme, dacă vaporul îți scăpa din mînă într-o noapte întunecată, luînd-o către pădure, treceai prin clipe de mare neliniște, pînă ce te vedeai scăpat din încurcătură. Același lucru ți se întîmpla și atunci cînd îți dibuiai drumul prin bezna deasă, pe la vreo strîmtoare; dar toate s-au schimbat acuma. Aprinzi la moment lumina electrică, prefaci noaptea în zi într-o clipită și, o dată cu aceasta, atît primejdiile cît și îngrijorarea iau sfîrșit. Horace Bixby și George Ritchie au făcut harta traversărilor și au fixat drumul vapoarelor cu ajutorul busolei. Ei au mai născocit

și o lampă specială pentru hartă și au patentat toate invențiile lor. Cu aceste înlesniri, poți naviga acuma și prin ceață cu destulă siguranță și cu o încredere nemaicunoscută pe vremuri.

După apariția acestor numeroase faruri și după înlăturarea stîncilor și trunchiurilor de copaci din apă; avînd lumina zilei la îndemînă, închisă într-o cutie și putînd s-o faci să strălucească ori de cîte ori ai nevoie de ea; cu o hartă și o busolă pentru a înfrunta ceața—atunci cînd nivelul apelor nu e nici prea mare nici prea mic — pilotajul este un lucru tot atît de sigur și de simplu ca și conducerea unei diligențe; doar ceva-ceva mai romantic.

Și în sfîrșit, acuma, în zilele acestea de necontenite schimbări, compania de navigație Anchor Line i-a acordat căpitanului de vapor autoritate asupra pilotului, dîndu-i și leafa cea mai mare. Aceasta însemna o primă decădere din rang, dar lucrurile nu s-au oprit aicea. Culmea culmilor e că domnii de la Anchor Line au hotărît că pilotul trebuie să rămînă la postul său și să facă de cart oricînd — fie că vaporul se află în cursă fie că e ancorat la mal. Noi, care eram odinioară aristocrații fluviului, nu ne mai putem culca liniștiți ca pe vremuri, nici chiar atunci cînd pe bord se încarcă un fleac de o sută de tone; nu: acum trebuie să stăm în timonerie și să fim treji ca toți ceilalți. Cu adevărat, sîntem tratați ca niște ofițeri sau mecanici de rînd. Guvernul a făcut să dispară romantismul din îndeletnicirea noastră. Compania de Navigație ne-a răpit cinstea și respectul de care ne bucuram.

Punctul Prunei avea aceeași înfățișare pe care o avusese întotdeauna în timpul nopții, numai că acum se vedeau faruri care marcau traversările, precum și o sumedenie de alte lumini pe promontoriu și de-a lungul malurilor. Luminile acestea veneau de la flotila Comisiunii Fluviale a Statelor Unite și de la un sat pe care oficialitățile l-au clădit pe uscat pentru birouri și pentru personalul lor. Trupele de geniu ale comisiunii și-au luat pe umeri sarcina de a reface Mississippi — o muncă uriașă, aproape tot atît de grea ca și sarcina de a-l crea dintru început. Ele construiesc digmi

laterale ici și colo spre a-i abate cursul, apoi alte diguri spre a-i îngrădi și a-i îngusta albia, sau spre a-i statornici cursul. De-a lungul a sute și sute de mile, țărmurile lui Mississippi sînt despădurite pînă la o depărtare de cincizeci de iarzi de mal. Aceasta pentru ca malul — povîrnit ca un acoperiș de casă — să poată fi văzut pînă la mărcile care indică cota apelor scăzute, urmînd ca apoi să fie consolidat cu pietre de rîu. În multe locuri, malurile ce se surpau au fost întărite cu șiruri de țăruși. Cel ce cunoaște Mississippi va spune fără să mai stea mult pe gînduri — nu în auzul lumii, ci numai pentru sine — că nici zece mii de comisiuni, avînd toate minele de aur ale pămîntului la dispoziție, nu vor putea domestici fluviul acesta sălbatic; nu-i vor putea zăgăzui apele și nici îngrădi matca; nu-i vor putea zice: „Mergi pe aici" sau: „Mergi pe dincolo" și nu-l vor putea supune voinței lor. Nimeni nu va putea salva un mal pe care Mississippi l-a condamnat la pieire; nimeni nu va putea să-i închidă calea cu vreo barieră pe care el să n-o dărîme, sărind peste ea și bătîndu-și joc de ea. Numai că un om cu judecată nu-și va exprima aceste gînduri cu voce tare, căci inginerii de la West Point (punctul de vest) nu au pereche în lume. Ei știu tot ce se poate ști din știința lor încurcată; așa încît, dacă ei socotesc că pot înlănțui și încătușa fluviul acesta, supunîndu-l voinței lor, este mai înțelept din partea necunoscătorului să tacă din gură și să stea cuminte, așteptînd ca ei să înfăptuiască ce și-au pus în gînd. Căpitanul Eads a realizat, cu lucrările sale de apărare de la vărsarea lui Mississippi, ceva ce părea de-a dreptul cu neputință de îndeplinit; de aceea nu mai am curajul să prorocesc nimic în privința asta. Altminteri s-ar găsi mulți care să spună că dacă cei de la comisie s-au apucat să strunească Mississippi și caută să facă din el un fluviu liniștit și cuminte, ar putea, cu aceiași sorți de izbîndă, să încerce să abată cometele din calea lor și să le învețe cum să se poarte.

L-am consultat pe nenea Mumford în privința acestor lucrări și a altor chestiuni asemănătoare; iată rezul-

tatul convorbirii, transcris după însemnările mele stenografice, așa că puteți fi siguri că l-am redat exact și în întregime. Doar ici-colo am lăsat la o parte unele cuvinte adresate marinarilor, ca de pildă: „*Unde* dracu te mai duci cu butoiul acela?“, care mi s-au părut că stînjenesc mersul povestirii, fără să aducă vreo lămurire în plus și fără să ajute la înțelegerea ei. Bineînțeles, nu m-am încumetat să scot din text toate exclamațiile de acest fel; le-am îndepărtat numai pe acelea care erau vădit străine de subiect; și ori de cîte ori am avut îndoieli în privința vreuneia din ele, am socotit că e mai bine s-o păstrez.

IMPRESIILE LUI NENEA MUMFORD

Nenea Mumford a zis:

De treizeci de ani de cînd sînt ofițer pe vapor, am tot studiat fluviul și mi-am făcut fel de fel de gînduri în legătură cu el. Poate că aș fi putut învăța mai multe despre el la West Point, dar să fiu al dracului dacă îmi vine să cred. *La ce stai, mă rog, așa, și te uiți ca vițelul la poarta nouă? Umflă butoiașul de cuie de colo!* În patru an de zile petrecuți la West Point, cu o mulțime de cărți la dispoziție și ascultînd cursurile profesorilor, poți să înveți multe, recunosc, dar nu poți să înveți fluviul. Dacă ai da pe mîna celor din comisia noastră unul din micile fluvii europene, cu matcă solidă și apă limpede, ar fi o jucărie pentru ei să-l mărginească cu pereți de piatră, să-l îngrădească cu gărduleațe de nuiele; să-l îndiguiască; să-l îmblînzească; să-l îndrumeze și să-l facă să curgă pe unde vor ei. Fluviul acela ar sta acolo unde l-ar pune ei, ar face tot ce-i spun dînșii. Dar Mississippi nu seamănă cu fluviile europene. Aici oamenii au pornit la acțiune cu mare încredere în viitor și cu intențiile cele mai bune din lume; dar vor trebui să se lase păgubași. Ce zice Ecleziastul la VII, 13? „Privește lucrul lui Dumnezeu! Cine poate îndrepta ceea ce a strîmbat el?“ Nu zice de ajuns ca să *le* strice planurile? Nu? Acuma, fii atent te rog și ascultă care sînt metodele lor. Colo, la Ostrovul Dracului pe Fluviul de

Sus, dînșii au vrut ca apa să meargă pe un drum și apa voia să meargă pe altul. De aceea au ridicat un zid de piatră. Dar ce-i pasă fluviului de un zid de piatră? Cînd zidul a fost gata, a făcut o spărtură prin el și a pornit tot pe drumul lui. Poate că au să ridice altul care să țină — acolo în partea de sus a fluviului, dar aicea jos nu, asta nu e cu putință. Aicea, pe Fluviul de Jos, înfigi cîțiva pari în pămînt și-i împletești cît mai strîns cu nuiele ca apa să nu bată în mal și să nu smulgă bucăți întregi din el; prea bine, dar atunci apa nu lovește oare în malul opus și nu năruie proprietatea altuia? Bineînțeles. Au de gînd să întărească cu gărdulețe de nuiele toate malurile? Păi atunci, ar putea să cumpere pămînt și să clădească un Mississippi nou și asta i-ar costa mai ieftin. Acum întăresc cu gărdulețe insula Bulletin, recent formată. Dar tot degeaba. Dacă fluviul știe că are vreun drept asupra ostrovului aceluia, el și-l va lua singur, de bună seamă, cu sau fără gărdulețe. Dincolo, mult mai jos, au bătut două rînduri de pari, drept prin mijlocul unui grind uscat, lung de o jumătate de milă, care se află la patruzeci de picioare deasupra apei, cînd fluviul este scăzut. La ce crezi că va folosi? Eu, dacă aș ști, aș vrea să debarc la... *MAI CU INIMĂ măi, odraslă de cioclu, afară cu păcura aia, hai, mișcă, MIȘCĂ MAI IUTE!* Și acum ascultă, te rog, ce vor să facă colo jos la Cotul lui Milliken. În partea aceea fluviul a făcut o tăietură și Vicksburgul a fost lăsat pe dinafară. Acum e un oraș de uscat. Fluviul face un intrînd mai jos de el și vapoarele nu pot urca pînă la oraș, decît în perioada revărsărilor. Ei bine, acum au de gînd să ridice diguri laterale la cotul de peste drum de piciorul lui 103 și să mîne apa în partea opusă, astfel ca ea să taie piciorul ostrovului și să-și facă drum spre matca veche a fluviului. Ei cred că pot convinge apa să țină calea pe care o vor ei și să facă un intrînd mai sus de Vicksburg, cum făcea înainte vreme, readucînd în felul acesta orașul la viață. Asta înseamnă că au de gînd să ia întregul Mississippi și să schimbe cursul apei, făcînd-o să curgă mai multe mile *la deal*. Prea bine, nu poți decît să admiri pe cei

care fac planuri așa de mărețe și le duc în cîrcă fără să aibă nevoie de cîrji; dar nimeni nu te silește să crezi că ei chiar pot să *facă* asemenea minuni, nu-i așa? Și totuși, nu e neapărat necesar să crezi că nu ar fi în stare. Eu socot că, dacă-ți dă mîna, cel mai bun lucru e să faci prinsoare că lucrurile nu vor reuși și în același timp să cumperi destule terenuri și case în Vicksburg ca să-ți scoți pîrleala, în cazul cînd vor izbuti. Guvernul face acuma mult de tot pentru Mississippi, cheltuind bani din gros pentru el. Pe vremea cînd se scurgeau pe fluvii patru mii de vapoare și zeci de mii de șlepuri de cărbuni, de plute și de șalande, nu era nici urmă de telinar pe toată distanța dintre Saint Paul și Noul Orleans; iar stîncile și trunchiurile de sub apă erau mai dese ca țepii de pe spinarea mistrețului. Acuma, cînd sînt doar două-trei duzini de vapoare și nici o barcă sau plută, guvernul a scos toate stîncile și trunchiurile de sub apă și a iluminat malurile de te simți pe fluviu ca pe Broadway. În zilele noastre, un vapor este tot atît de ferit de rele pe Mississippi ca și în ceruri! Și presupun că în clipa cînd n-or mai rămînea vapoare de fel, comisiunea va fi reorganizat totul, va fi curățat, îngrădit și aranjat pînă într-atîta fluviul, încît navigația pe el va fi ceva de-a dreptul desăvîrșit, absolut sigur și pe deasupra și bănos; și va fi în toate zilele duminică, și toți ofițerii vor merge la orele de catehism... *CE DRACU vă tot învîrtiți pe aicea, fără rost, odrasle ale păcatului, moștenitori ai sărăciei! O să-mi stați un AN ca să descărcați balerca ceea?*

În timpul călătoriei noastre la Noul Orleans și îndărăt, am stat de multe ori de vorbă cu oameni de pe fluviu: plantatori, ziariști și funcționari ai Comisiunii Fluviale. Concluzia la care ajungeam de fiecare dată era în contradicție cu cele auzite mai înainte; și în loc să ne lămurească, mai mult ne încurca.

De exemplu:

1. Unii credeau în planul comisiunii de a mărgini după plac, în chip statornic, (și totodată de a adînci) canalul navigabil, ca să apere malurile amenințate etc.

2. Alții credeau că banii comisiei ar trebui să fie cheltuiți numai pentru înălțarea și repararea marelui sistem de diguri.

3. Alții credeau că pe măsură ce înalți digurile, se înalță și fundul fluviului; și că prin urmare sistemul de diguri este o greșeală.

4. Alții credeau în planul de a micșora debitul fluviului, în perioadele de revărsare, prin îndreptarea prisosului său de ape către Lacul Chior etc.

5. Alții credeau în planul de a face din Lacurile de Nord niște rezervoare, spre a ridica nivelul fluviului la vremea apelor scăzute.

În regiunea aceasta, ori de cîte ori dai de un om care să creadă în una din aceste teorii, poți să te întorci liniștit către cel de alăturea și să începi conversația cu el, pornind de la presupunerea că *nu* crede în teoria respectivă; și după ce vei căpăta o oarecare experiență, nu vei mai face lucrul acesta cu îndoială și ezitare, ci cu încrederea unui ucigaș pe patul morții, a unui ucigaș pocăit, vreau să zic. Pentru că vei fi ajuns să-ți dai seama, cu toată siguranța, că nu vei întîlni niciodată doi oameni molipsiți de aceeași teorie, imediat unul după altul. Nu, se vor ivi totdeauna între ei unul sau doi molipsiți de celelalte teorii. Dacă vei merge mai departe, vei descoperi și alte lucruri. Vei descoperi că toate teoriile acestea sînt boli molipsitoare și că nu te poți duce pe unde bîntuie una din ele, fără să n-o capeți. Te poți vaccina cît vrei cu fapte care o dezmint, însă ele nu te vor apăra de loc. La început ți se va părea că vaccinul a „prins", dar în realitate nu e așa. De aceea, din clipa în care dai de unul din acești teoreticieni, resemnează-te mai bine și gîndește că e timpul să înalți drapelul galben[1].

Da, vei fi sigur victima lui, totuși înrîurirea pe care o are asupra ta nu-ți face numai rău; el este ca și doctorul familiei care vine și vindecă oreionul, dar lasă în urma lui scarlatina. Dacă omul dumitale este un partizan al Lacului Chior de pildă, el îți va

[1] Drapelul care arată că pe vapor bîntuie o epidemie.

expune o sumedenie de fapte și de statistici, conținînd microbii bolii respective — care te vor molipsi la sigur; dar în același timp el te va lecui de oricare din cele cinci teorii care ți-ar fi putut intra în minte pînă atunci.

Am avut toate cele cinci boli molipsitoare și fiecare din ele m-a atins „rău"; dar să nu-mi cereți să vă spun, în cifre seci, care din ele m-a chinuit mai mult, sau care din ele numără cei mai mulți bolnavi, căci nu știu. Într-adevăr, nimeni nu poate răspunde la această din urmă întrebare. Corectarea cursului lui Mississippi este un subiect foarte important, acolo în Sud. Fiecare om de pe malurile fluviului, începînd de la Cairo în jos, vorbește despre asta în fiecare zi, în clipele pe care izbutește să nu le închine războiului care a trecut. Fiecare din cele cîteva teorii mai importante își are ceata ei de partizani înflăcărați; dar după cum am mai spus, nu se poate stabili care cauză numără mai mulți adepți.

Dar toată lumea era de acord asupra unui punct: dacă Congresul ar pune la dispoziția comisiei fonduri suficiente, beneficiile rezultate din lucrări ar fi enorme. Foarte bine; de atunci Congresul a făcut alocări de fonduri — poate chiar suficiente, dar totuși nu prea mari. Să nădăjduim că prorocirea se va împlini cu prisosință.

Fiecare cititor va fi, desigur, de acord cu un lucru — și anume că o părere rostită de domnul Edward Atkinson, asupra oricărei chestiuni importante de ordin național, privind comerțul, se bucură de mai multă autoritate decît părerea oricărei alte persoane din Uniune[1]. Ce are domnia sa de spus asupra îmbunătățirilor care trebuiesc aduse fluviului Mississippi — se va afla din Apendice[2].

Uneori, cinci-șase cifre pot dezvălui într-o clipă însemnătatea unui subiect, pe care zece mii de cuvinte căutate, avînd în vedere același scop, îl lasă pînă la urmă nedeslușit și problematic. Iată o pildă — un paragraf din ziarul comercial de la Cincinnati:

[1] Statele Unite.
[2] Vezi Apendicele B.

„Remorcherul *Jos B. Williams* se află în drum către Noul Orleans avînd la remorcă treizeci și două de șlepuri, cuprinzînd șase sute de mii de *bușeli* (a șaptezeci și șase de *funți bușelul*) de cărbuni, pe lîngă combustibilul lui propriu — fiind cel mai mare tren de șlepuri care a pornit vreodată spre Noul Orleans sau spre vreun alt port din lume. Navlul, cu trei cenți bușelul, se ridică la 18.000 de dolari. Pentru a transporta aceeași cantitate de cărbune pe calea ferată, ar fi nevoie de o mie opt sute de vagoane a trei sute treizeci și trei de bușeli fiecare. Cu zece dolari pe tonă, sau o sută de dolari de vagon — ceea ce ar fi un preț redus pentru această distanță pe cale ferată — costul transportului s-ar ridica la 180.000 de dolari, adică cu 162.000 mai mult decît pe fluviu. Trenul acesta de șlepuri va străbate distanța de la Pittsburgh la Noul Orleans în paisprezece sau cincisprezece zile. Pentru a transporta încărcătura acestui singur tren de șlepuri de șase sute de mii de bușeli de cărbune, ar fi nevoie de o sută de trenuri cu cîte optsprezece vagoane; și chiar dacă ele ar merge cu iuțeala trenurilor de coletărie rapidă, tot ar trece o vară întreagă pînă ce marfa ar putea fi dusă la destinație pe calea ferată."

Cînd un fluviu bine gospodărit ne dă putința să economisim 162.000 de dolari și răstimpul unei veri întregi, la o singură încărcătură, e clar pentru orice om cu mintea sănătoasă, chiar dacă e lipsit de spirit comercial, că lucrul cel mai înțelept este să iei măsuri pentru ca fluviul să fie menținut în bune condițiuni.

Capitolul XXIX

CÎTEVA EXEMPLARE DE OAMENI DEOSEBIȚI

Am străbătut regiunea de la Punctul Prunei, am trecut de Punctul lui Craighead și am plutit la vale fără să ne someze nimeni să ne oprim în dreptul locului unde fusese odinioară formidabilul Fort al Pernei

care a rămas de neuitat din pricina măcelului care a avut loc acolo în vremea războiului. Istoriile celor mai multe naţiuni creştine au cunoscut destule măceluri, dar masacrul de la Fortul Pernei este unul dintre puţinele pe care poţi să le găseşti în istoria americană; ba poate că e chiar singurul care se învredniceşte de acest titlu măreţ şi întunecat. Mai avem Măcelul de la Boston în care au fost ucise două sau trei persoane; dar pentru a găsi o tragedie asemănătoare cu aceea de la Fortul Pernei, trebuie să strîngem laolaltă toată istoria anglo-saxonă; ba mai mult decît atîta, chiar dacă privim această istorie în întregimea ei, tot trebuie să călătorim cu mintea îndărăt, pînă la timpurile şi isprăvile lui Richard Inimă de Leu, marele „erou", ca să dăm de ceva asemănător.

Să vă mai spun cîteva cuvinte despre năzdrăvăniile fluviului. Pe vremuri, canalul navigabil trecea mai sus de Ostrovul 37, în apropiere de Grindul Brandywine, şi se îndrepta în jos spre Ostrovul 39. După aceea, el şi-a schimbat cursul şi, de la Brandywine, a apucat în jos prin strîmtoarea lui Vogelman şi apoi pe la Cotul Dracului, către Ostrovul 39 — parte din acest curs răsturnînd ordinea veche a lucrurilor; fluviul curge acum patru sau cinci mile *la deal*, în loc să curgă la vale şi taie, astfel, dintr-o dată cam cincisprezece mile din distanţa totală. Lucrurile acestea s-au întîmplat în 1876. Toată regiunea respectivă se cheamă astăzi Ostrovul Centenar.

O legendă spune că Ostrovul 37 ar fi fost una din reşedinţele principale ale „bandei lui Murel", atît de faimoasă odinioară. Aceasta era o ceată uriaşă de tîlhari, hoţi de cai, hoţi de negri, precum şi falsificatori de bani, care făceau prăpăd în toată regiunea fluviului - acum vreo cincizeci sau şaizeci de ani. Tot timpul cît a durat călătoria noastră prin regiunea aceasta din apropiere de Saint Louis, am auzit mereu vorbindu-se despre Jesse James, pentru că tocmai atunci fusese ucis de un agent al guvernatorului statului Missouri şi, prin urmare, povestea lui impresionantă umplea coloanele ziarelor. Vînzătorii de ziare de prin trenuri ofereau spre cumpărare cărţulii ieftine

conținînd isprăvile lui. După spusele lor, Jesse James era cea mai minunată ființă de acest soi din cîte au existat vreodată pe lume. Dar în privința aceasta se înșelau. Murel îi era egal în îndrăzneală, bărbăție și rapacitate; îi era egal în cruzime, brutalitate, neînduplecare, perfidie și, în genere, în ceea ce privește josnicia lui nemaipomenită și neobrăzarea; îi era însă mult superior sub unele aspecte mai importante. James se ocupa cu mici găinării, pe cînd Murel lucra „în stil mare". Mintea mărginită a lui James nu visa și nu năzuia la nimic mai mult decît la prădarea și jefuirea trenurilor, diligențelor și băncilor regionale. Murel plănuia răscoale de negri și cucerirea orașului Noul Orleans; ba mai mult decît atîta: cînd se ivea prilejul, acest Murel putea să se urce chiar în amvon și să propovăduiască mulțimii. Ce sînt nenorocitul de James și cei șase-șapte tîlhari de rînd care-l urmau, față de acest mare criminal de pe vremuri, cu predicile lui, cu răscoalele și cuceririle de orașe pe care le plănuia și cu suita sa impunătoare de o mie de oameni, jurați să-i împlinească poruncile drăcești!

Iată mai jos cîteva paragrafe privitoare la acest mare șef de bandă, scoase dintr-o carte, astăzi uitată, tipărită acum o jumătate de veac:

„Se pare că a fost un ticălos — pe cît de îndeminatic pe atît de șiret. Cînd făcea vreo călătorie, se deghiza de obicei în chip de predicator ambulant; și vorbele sale se zice că «mergeau la suflet», vrăjindu-i într-atît pe ascultători, încît aceștia uitau să-și mai vadă de cai, pe care ortacii lui Murel aveau grijă să-i șterpelească, în vreme ce el propovăduia. Dar furatul cailor într-un stat și vînzarea lor într-altul formau numai o mică parte din îndeletnicirile sale. Treaba lor cea mai bănoasă era să ademenească robii să fugă de la stăpînii lor, pentru ca ei să-i poată vinde în altă regiune. Lucrurile erau puse la punct în felul următor: îi îndrugau bietului negru verzi și uscate, cum că dacă fugea de la stăpînul lui și le îngăduia să-l vîndă, avea să primească o parte din banii plătiți pentru el; iar dacă se întorcea la ei a doua oară, atunci aveau să-l trimită într-un stat fără robi, unde avea să fie

în siguranță. Nenorociții de negri se supuneau acestui îndemn, nădăjduind să se aleagă cu bani și cu libertate; erau vînduți unui alt stăpîn — de la care fugeau din nou la cei în al căror serviciu se puseseră. Uneori erau vînduți în chipul acesta de trei și patru ori, pînă ce tîlharii adunau trei sau patru mii de dolari de pe urma lor. Însă, cum după aceea le era teamă ca nu cumva să fie descoperiți, aveau obiceiul să se descotorosească de singurul martor ce putea fi adus împotriva lor, care nu era altul decît negrul însuși — ucigîndu-l și aruncîndu-i leșul în Mississippi. Chiar dacă se dovedea că răpiseră un negru — înainte de a-l fi ucis — ei luau întotdeauna măsurile necesare ca să scape de pedeapsă; și anume, îl ascundeau pe negrul fugar, pînă în clipa în care se făcea cunoscută în mod oficial fuga lui și se făgăduia o răsplată celui ce ar pune mîna pe el. Acest anunț împuternicește pe cel ce găsește robul să-l ia în stăpînire. Și atunci negrul devine un bun dat în păstrare. Cînd, așadar, îl vindeau pe negru, făptuiau numai un abuz de încredere, nu un furt; iar pentru abuzul de încredere stăpînul bunului putea intenta numai o acțiune civilă de despăgubire, care era însă inutilă — fiindcă daunele nu se plăteau niciodată. Se poate pune întrebarea: cum se făcea că în aceste împrejurări Murel scăpa de legea lui Lynch? Veți înțelege lesne cînd vom arăta că el avea *mai bine de o mie de tîrtați care-i juraseră credință*, gata cu toții ca, la un semn de-al lui, să ajute oricăruia din bandă care s-ar fi aflat în încurcătură. Numele tuturor tovarășilor săi mai importanți au fost aflate chiar din gura lui Murel, într-un chip pe care vi-l voi explica îndată. Banda era alcătuită din două categorii de oameni: căpeteniile sau sfatul, după cum li se zicea, care plănuiau și puneau la cale, dar rareori luau parte la acțiune; numărul lor se ridica la vreo patru sute. Din cealaltă categorie făceau parte făptașii crimelor: așa-zișii «dătători de lovituri», al căror număr ajungea cam la vreo șase sute cincizeci. Aceștia nu erau decît niște unelte în mîinile celor dintîi: ei înfruntau toate primejdiile și primeau numai o mică parte din bani. Apoi, erau în puterea

căpeteniilor bandei, care i-ar fi jertfit oricînd, dîndu-i pe mîna justiției, sau înecîndu-i în Mississippi. Locul comun de întîlnire al tuturor nelegiuiților din această bandă era pe partea dinspre Arkansas a fluviului, unde ei își ascundeau negrii prin mlaștini și prin desișurile de trestie.

Prădăciunile acestei numeroase cete de tîlhari se făcură simțite din greu; dar planurile lor erau atît de bine chibzuite încît, deși Murel — care nu se lăsa niciodată pe tînjală — era bănuit pretutindeni, nimeni totuși nu putea aduce vreo dovadă împotriva lui. S-a întîmplat însă ca un tînăr, pe nume Stewart, care era în căutarea a doi robi ademeniți de Murel, să se întîlnească pe neașteptate cu acesta, să-i cîștige încrederea, să depună jurămîntul și să fie primit în bandă printre căpeteniile din Sfatul cel Mare. Astfel se descoperi totul, căci Stewart îi trădă, deși era legat cu jurămînt. Strîngînd toate informațiile trebuitoare, el dădu în vileag întreaga combinație și numele tuturor părtașilor; iar pînă la urmă izbuti să vină cu destule probe împotriva lui Murel, spre a-i dovedi vinovăția și a obține condamnarea sa. (Murel fu osîndit la paisprezece ani de temniță). Atît de mulți oameni — pe care toți îi crezuseră pînă atunci cinstiți și care se bucuraseră de o bună reputație în diferitele state din regiune — au fost găsiți pe lista Sfatului cel Mare (publicată de Stewart) încît aceștia, strîngîndu-se la un loc, au încercat în tot chipul să arunce umbra îndoielii asupra afirmațiilor lui Stewart. Actul lui a fost înfierat și s-au făcut repetate tentative de a-l ucide. Din cauza aceasta, el a fost silit să părăsească Statele de Sud. Acuma însă, s-a dovedit cu prisosință că toate au fost adevărate; deși unii și azi îl mai judecă aspru pe domnul Stewart pentru că și-a călcat jurămîntul, nimeni nu mai caută să tăgăduiască adevărul destăinuirilor sale. Voi cita cîteva fragmente din mărturisirile lui Murel către domnul Stewart, făcute acestuia pe cînd călătoreau împreună. Sînt dator să spun că ultimele planuri ale lui Murel și ale tovarășilor săi, după chiar spusa lui, ținteau foarte sus: dînșii urmăreau, nici mai mult nici mai puțin,

decît *răscularea negrilor împotriva albilor*, *cucerirea și prădarea orașului Noul Orleans și luarea în stăpînire a întregului teritoriu înconjurător*. Iată mai jos cîteva extrase:

«Mi-am adunat toți prietenii la sfat în legătură cu chestiunea Noului Orleans, într-una din casele unui prieten al nostru de acolo; ne-au trebuit trei zile pînă ne-am pus planurile la punct; în urma acestui sfat, ne-am hotărît să facem să izbucnească răscoala — fie ce-o fi — și să ne găsim cît mai mulți prieteni cu putință în vederea acestui scop. După ce am fixat ce trebuie să facă fiecare, eu am plecat pe jos la Natchez, căci îmi vîndusem calul la Noul Orleans cu gîndul de a fura unul pe drum. Am mers pe jos patru zile, fără să am vreun prilej de a-mi face rost de un cal. În ziua a cincea, pe la prînz, mă simțeam cam ostenit și am poposit lîngă un pîrău ca să beau puțină apă și să mă odihnesc. În timp ce ședeam pe o buturugă, uitîndu-mă în jos la drumul pe care venisem, am zărit un bărbat călare pe un cal frumos. Chiar din clipa cînd l-am văzut, m-am hotărît să pun mîna pe calul lui, dacă era vorba de un călător. El a continuat să călărească spre mine și atunci am văzut, după îmbrăcăminte, că era într-adevăr un călător. M-am sculat în picioare, am îndreptat asupra lui un frumos pistol ghintuit și i-am poruncit să descalece. El m-a ascultat, iar eu i-am luat calul de frîu și am pornit-o la vale spre rîu, silindu-l să umble înaintea mea. El a mers vreo cîteva sute de iarzi și pe urmă s-a oprit. Am priponit calul și pe urmă l-am pus pe stăpînul calului să se dezbrace pînă la cămașă și izmene; apoi i-am poruncit să se întoarcă cu spatele. El mi-a zis: „Dacă ești hotărît să mă ucizi, dă-mi cel puțin răgazul să mă închin înainte de a muri". I-am spus că nu aveam vreme să stau să-l aud cum se roagă. El s-a întors atunci cu spatele și s-a pus în genunchi, iar eu l-am împușcat în ceafă. L-am spintecat, i-am scos măruntaiele, apoi l-am aruncat în fundul rîului. Pe urmă i-am cotrobăit prin buzunare; am găsit patru sute de dolari, treizeci și șapte de cenți și o serie de hîrtii pe care

n-am stat să le cercetez. Am aruncat portofelul, hîrtiile și pălăria în rîu. Cizmele lui erau nou-nouțe și mi se potriveau de minune; le-am tras în picioare și am aruncat în rîu ghetele mele vechi, ca despăgubire pentru ale lui. I-am strîns hainele și le-am pus în sacul lui de călătorie, căci erau haine cu totul noi și croite din cea mai bună țtofă. Călăream pe un cal atît de frumos, cum nu mai încălecasem pînă atunci și m-am îndreptat către Natchez, arătînd mult mai bine decît în ultimele cinci zile.

Eu și cu un tovarăș de-al meu, pe nume Crenshaw, am adunat patru cai buni și am plecat spre Georgia. Pe drum ne-am întîlnit cu un tînăr din Carolina de Sud, puțin înainte de a ajunge la munții Cumberland; Crenshaw a aflat în curînd totul, în legătură cu afacerile tînărului. Se dusese în Tennessee ca să cumpere o turmă de porci; dar văzînd că porcii erau mai scumpi decît își făcuse el socoteala, se lăsase păgubaș. De aici am tras concluzia că era o pradă bună. Crenshaw mi-a făcut cu ochiul și eu i-am priceput gîndul. Crenshaw mai fusese pe drumul acela, dar eu nu fusesem încă niciodată. Făcusem cîteva mile umblînd prin munți, cînd deodată ne-am trezit în apropierea unei prăpăstii mari. Puțin înainte de a ajunge lîngă ea, Crenshaw mi-a cerut să-i dau biciul meu, care avea o bucată de plumb la vîrf; i l-am înmînat, el a trecut cu calul alături de tînărul din Carolina de Sud și i-a dat o lovitură atît de puternică în tîmplă, încît l-a răsturnat de pe cal; am descălecat și l-am căutat prin buzunare; am găsit o mie două sute șaizeci și doi de dolari. Crenshaw a zis că știe un loc unde l-am putea ascunde; așa că l-am luat împreună: el de subțiori și eu de picioare; l-am dus către o crăpătură adîncă de la marginea prăpastiei. L-am rostogolit înăuntru și într-o clipă a și pierit din ochii noștri. Apoi am aruncat în prăpastie și șaua lui, dar am luat cu noi calul — care făcea două sute de dolari.

Am zăbovit vreo cîteva zile; în vremea asta, prietenul nostru s-a dus într-un cătun din vecinătate și a văzut anunțul despre fuga negrului (a unui negru

care era în puterea noastră) precum și o descriere a celor doi bărbați de la care fusese cumpărat; el a aflat și asupra cui cădeau bănuielile. Am trecut prin clipe foarte grele, dar găseam noi totdeauna o ieșire din încurcătură. În noaptea aceea l-am dus pe negrul cu pricina la malul unui rîu care trecea pe lîngă ferma prietenului nostru; Crenshaw l-a împușcat în ceafă. I-am scos măruntaiele și l-am aruncat în rîu.

Crenshaw vînduse pentru a treia oară pe celălalt negru în regiunea rîului Arkansas, pe mai bine de cinci sute de dolari; l-a furat iar și l-a dat pe mîna prietenului său — care l-a dus într-o mlaștină, aruncînd vălul misterului peste scena aceea tragică și jurînd că va păstra cu sfințenie taina morții negrului; căci o afacere necurată de felul acesta are sorți de izbîndă, numai atunci cînd dintre membrii bandei nu se găsește nici unul care să o dea în vileag. Pe negrul de care am pomenit mai întîi l-a vîndut o dată și bine, pe aproape două mii de dolari; iar apoi l-a îndepărtat pentru totdeauna din calea tuturor urmăritorilor; și nimeni nu se poate atinge vreodată de făptaș, decît dacă este descoperit negrul; or, așa ceva nu se poate întîmpla, fiindcă din stîrvul negrului s-au înfruptat între timp o mulțime de broaște țestoase și de pești, iar broaștele celelalte au cîntat zile întregi pentru odihnirea în pace a ciolanelor lui.»"

Ne apropiam de Memphis. În fața acestui oraș, sub ochii locuitorilor lui, s-a dat cea mai faimoasă bătălie de pe fluviu, în Războiul de Secesiune. Doi oameni sub ordinele cărora fusesem pe vremea cînd navigam și eu pe fluviu au luat parte la această bătălie: domnul Bixby, pilot-șef al flotei nordiștilor și Montgomery, comandantul flotei sudiștilor. Amîndoi au fost mult timp în serviciu militar activ în timpul războiului și au ajuns la mari onoruri datorită bărbăției și priceperii lor.

Avînd în vedere faptul că ne apropiam de Memphis, am început să ne gîndim la o scuză ca să putem rămîne pe vasul *Pulberea de Aur* pînă la sfîrșitul cursei sale, adică pînă la Vicksburg. Ne simțeam atît de

bine pe vaporul acesta, încît nu doream cîtuși de puțin să schimbăm locul. Trebuia să mă achit de un comision foarte important la Napoleon, în Arkansas, dar nădăjduiam să potrivesc lucrurile în așa fel, încît să nu fiu nevoit să plec de pe vaporul *Pulberea de Aur*. Am spus tovarășilor mei ce aveam de gînd să fac, așa că ne-am hotărît să rămînem pe loc.

Vaporul trebuia să zăbovească la Memphis pînă a doua zi dimineața, la orele zece. Memphis este un oraș frumos; are o așezare minunată pe un deal înalt, de unde poți îmbrățișa cu privirea tot fluviul. Străzile sînt drepte și largi, deși nu sînt pavate într-un chip care ar putea să stîrnească o prea mare admirație. Nu, admirația trebuie să ne-o rezervăm pentru sistemul de canalizare al orașului, care poate fi numit desăvîrșit. Aceasta este însă o reformă recentă, căci pînă acum cîțiva ani canalizarea din Memphis lăsa foarte mult de dorit. Reforma s-a înfăptuit în urma tristei experiențe pe care orașul a făcut-o cu prilejul unei groaznice epidemii de friguri galbene. În zilele acelea, îngrozitoarea molimă a secerat oamenii cu sutele și cu miile; și așa de mari au fost pierderile pricinuite orașului, atît prin moartea unora, cît și prin fuga celor ce mai rămăseseră sănătoși, încît populația a scăzut la un sfert și s-a menținut așa un timp oarecare. Viața comercială încetase aproape cu desăvîrșire, iar străzile căpătaseră o înfățișare pustie, ca de duminică.

Iată un tablou al Memphisului din acele zile de prăpăd, făcut de un turist german care, se pare, ar fi fost martor ocular al scenelor descrise. Fragmentul pe care-l reproducem e din capitolul VII al cărții sale, publicată nu de mult la Lipsca; cartea se numește *Călătorii pe Mississippi* de Ernst von Hesse-Wartegg:

„În august, frigurile galbene atinseseră punctul culminant. Zilnic sute de oameni cădeau jertfă îngrozitoarei molime. Orașul se prefăcuse într-un mare cimitir. Două treimi din locuitori îl părăsiseră; numai sărăcimea, bătrînii și bolnavii rămăseseră pe loc, pradă sigură pentru vicleanul dușman. Casele erau

închise; felinare mici ardeau dinaintea multora din ele — semn că acolo pătrunsese moartea. Adesea zăceau mai mulți morți într-o singură casă; la ferestre atîrnau zăbranice negre. Prăvăliile erau închise, fiindcă stăpînii lor fugiseră sau erau morți.

Cumplită năpastă! Într-un răstimp foarte scurt, moartea dobora, cosea fără milă — chiar și pe cei mai rezistenți. Întîi apărea o ușoară indispoziție, apoi timp de un ceas te scuturau frigurile, pe urmă venea îngrozitorul delir și — în sfîrșit... *Moartea Galbenă!* La colțurile străzilor și prin piețe zăceau oameni bolnavi, pe care molima îi luase prin surprindere; ba puteai să vezi chiar și leșuri schimonosite și țepene. Hrana lipsea. Carnea putrezea și se înnegrea în cîteva ceasuri în aerul stricat și plin de microbi.

Din multe case se auzeau țipete groaznice! După o vreme, ele încetau și peste tot se întindea o tăcere de moarte; oameni mărinimoși și cu spirit de sacrificiu veneau cu coșciugul; îl țintuiau și îl cărau la cimitir. Noaptea domnea o liniște adîncă. Numai doctorii și dricurile mai goneau pe străzi; din depărtare, la răstimpuri, se auzea uruitul înăbușit al trenului care alerga cu iuțeala vîntului, trecînd ca alungat de furii pe lîngă orașul bîntuit de molimă, fără să mai oprească."

Dar acuma Memphisul este iarăși plin de viață. Populația sa trece de patruzeci de mii de suflete și e în continuă creștere, iar comerțul orașului e în floare. Ne-am plimbat cu trăsura prin oraș; am vizitat parcul și mulțimea de veverițe prietenoase de acolo; am văzut casele elegante, cu pereții acoperiți de trandafiri agățători — care ofereau o priveliște ispititoare pentru ochi. Apoi am luat o gustărică bună la un restaurant.

Orașul Bunului Samaritean de pe Mississippi este acum în plină înflorire: are o serioasă bursă de comerț și de mărfuri, are turnătorii, ateliere mecanice, fabrici care scot vagoane de marfă și de persoane. Afară de acestea are fabrici care produc ulei din semințe de

bumbac. În curînd va avea torcătorii de bumbac și silozuri cu elevatoare.

Bumbacul trimis la fabricile sale spre prelucrare a atins anul trecut cifra de cinci sute de mii de baloturi — crescînd deci cu șaizeci de mii față de anul precedent. Din centrul său comercial pornesc cinci linii principale de cale ferată și în curînd la acestea se va adăuga o a șasea.

Memphisul de astăzi nu mai seamănă cu acela pe care mulțimea de turiști străini — de mult trecuți în lumea celor drepți și căzuți în uitare — l-a zugrăvit cu atîția ani înainte în cărțile lor. În zilele demult uitatei doamne Trollope — femeie atît de cunoscută pe vremuri și atît de urîtă de părinții noștri — Memphisul se pare că era alcătuit, în cea mai mare parte, dintr-o uliță lungă cu case de bîrne de o parte și de cealaltă. În spatele lor se aflau cîteva colibe răsfirate la distanțe mari, pînă la marginea pădurii; ici și colo vedeai cîte un parc; tot tîrgușorul era înecat în noroi de la un capăt la celălalt. Așa stăteau lucrurile acum cincizeci și cinci de ani. Doamna Trollope a tras la un hotel cu restaurant. Desigur, nu la acela care ne-a servit nouă micul dejun. Iată ce spune dînsa:

«Masa era pusă pentru cincizeci de persoane — și aproape toate locurile erau ocupate. Oamenii mîncau fără să scoată un cuvînt și cu o repeziciune atît de uimitoare, încît și-au terminat literalmente prînzul, mai înainte ca noi să-l începem pe al nostru; singurul sunet care se auzea era cel făcut de cuțite și furculițe, însoțit de un neîncetat cor de tuse etc.“

„Tuse etc.“. Acest „etc.“ înlocuiește o vorbă urîtă, o vorbă pe care doamna Trollope n-o trece întotdeauna cu indulgență sub tăcere, ci pe care uneori o și tipărește. Veți da de ea în următoarea descriere a unei mese pe care a luat-o pe vapor în tovărășia unei sumedenii de distinși plantatori; aceștia erau niște filfizoni înfumurați, bogați, de familie bună, dar ignoranți; împopoțonați cu obișnuitele și naivele titluri

militare și judecătorești pe care și le luau oamenii din acele timpuri, de aparențe ieftine și fumuri deșarte:

„Lipsa totală a bunelor maniere obișnuite la masă; repeziciunea lacomă cu care erau înșfăcate și înghițite mîncărurile; pronunția și expresiile ciudate și stîlcite, scuipatul dezgustător de care era cu neputință să ne ferim și care ne murdărea hainele; obiceiul îngrozitor de a mînca cu cuțitul în așa fel încît lama întreagă părea să le intre în gură și obiceiul încă și mai groaznic de a se scobi în dinți cu bricegele ne-au silit în curînd să ne dăm seama că nu eram înconjurate de generalii, coloneii și maiorii Lumii Vechi — și că clipele petrecute la masă cu acei oameni nu vor fi în nici un caz ceva plăcut."

Capitolul XXX

DIN GOANA CONDEIULUI

Mai jos de Memphis fluviul era mare; peste tot, albia era plină din mal în mal și adesea apele treceau peste maluri, inundînd pădurile și cîmpiile pe mile întregi; pe alocuri apa avea o adîncime de cincizeci de picioare; peste tot se vădeau semne de distrugere. Ceea ce oamenii ridicaseră prin munca lor îndîrjită fusese luat de puhoi și acum totul trebuia luat de la capăt, cu mijloace mai restrînse și cu mai puțin avînt ca înainte. Era un tablou trist și care se întindea cît vedeai cu ochiul, pe sute de mile. Uneori farurile se aflau în cîte un punct unde apa avea o adîncime de trei picioare, la marginea unor codri deși — prin care puteai să umbli mile întregi fără să dai de vreo fermă sau schelă, de vreo poiană, sau de vreun luminiș oarecare. Asta însemna că paznicul farului trebuia să vină într-o luntre de la depărtare mare spre a-și îndeplini însărcinarea; și adesea era nevoit să vină pe o vreme rea, încît nu-ți venea să dai un cîine afară. Totuși mi

s-a spus că acești paznici își făceau treaba conștiincios, pe orice vreme. Grija pentru far nu e o datorie numai pentru bărbați; uneori, atunci cînd bărbatul e bolnav sau trebuie să plece undeva, îl înlocuiește femeia. Guvernul dă gazul și plătește zece sau cincisprezece dolari pe lună pentru luminat și întreținere. O barcă a guvernului împarte gazul și plătește lefurile o dată pe lună.

Regiunea din jurul Ostrovului Corăbiei era tot atît de împădurită și de nelocuită ca mai înainte. Ostrovul a încetat de a mai fi ostrov; s-a unit strîns cu uscatul și acolo pe unde altădată pluteau vapoarele, acum trec căruțele. N-a mai rămas nici urmă din epava *Pennsylvaniei*. Odată și odată, vreun fermier din partea locului, arîndu-și pămîntul, va da de scheletul vasului și se va minuna, de bună seamă.

Ne apropiem acum de regiunea negrilor care se mută mereu dintr-un loc într-altul. Amărîții aceștia nu puteau călători de loc pe vremea cînd erau robi; așa că acum vor să-și scoată pîrleala. Rămîn pe o plantație pînă ce-i cuprinde dorul de ducă; pe urmă își strîng lucrurile, se urcă pe vapor și o șterg. De obicei nu au nici o țintă precisă; nu, aproape orice loc li se pare a fi cel mai nimerit; pe ei îi interesează numai mișcarea. Suma de bani pe care o au la îndemînă dă răspunsul la această enigmă. Dacă banii ajung pentru cincizeci de mile de drum, cincizeci de mile să fie! Dacă nu, se mulțumesc și cu o plimbare mai scurtă.

Vreme de cîteva zile a trebuit mereu să oprim vaporul, ca să luăm negri pe bord. Uneori dădeam de un pîlc de colibe dărăpănate și mînjite de noroiul adus de puhoaie, în jurul cărora se învîrteau o mulțime de oameni tuciurii; albi nu se zăreau pe nicăieri. Pe lîngă colibe se puteau vedea, ici-colo, bucăți de pămînt văduvite de iarbă, cîțiva copaci doborîți, niște vite jigărite și niște catîri sau cai amărîți, care morfoleau frunze și rodeau coajă de copac; căci alt nutreț nu se mai găsea pentru ele în această regiune devastată de ape. Alteori, din punctul unde acostau de obicei vapoarele, vedeam numai cîte o barcă stingheră; lîngă ea aștepta familia de negri care ne făcuse semn să oprim;

mici și mari, tineri și bătrîni, toți erau cocoțați pe maldărul lor de boarfe. Averea le era alcătuită mai totdeauna dintr-o pușcă ruginită, vreo cîteva fețe de saltea, niște lăzi, vase ieftine de cositor, scaune, un ciob de oglindă, un fotoliu venerabil și șase-șapte javre gălbui, de soi prost și cam nătînge, pe care le țineau legate cu cîte o sfoară. Negrii își iau totdeauna cîinii după dînșii; nu pot face nici o mișcare fără ei. Totuși, de obicei cîinii nu prea au chef să se urce pe vapor; totdeauna se împotrivesc. Unul după altul, formînd un alai caraghios, ei sînt tîrîți pe bord. Se împotrivesc, proptindu-se cu putere pe toate patru labele, dar sînt trași cu forța — alunecînd de-a lungul punții de îmbarcare; iar sfoara din jurul gîtului mai-mai să le reteze capul; dar stăpînul pășește hotărît înainte, plecîndu-și trupul din cauza sforțării și trăgînd din toate puterile cu funia peste umăr ca să-i fie mai ușor. Se întîmplă uneori ca negrii să-și uite cîte un plod pe mal; dar cîinii nu și-i uită niciodată.

La timonerie, poți auzi pălăvrăgeala obișnuită despre fluviu. Ostrovul 63 era pe vremuri un ostrov interesant, căci între el și mal se forma o „strîmtoare" sau trecătoare foarte frumoasă. Se zice că Jesse Jamieson de pe vaporul *Ciocîrlia* avea pe bord, într-una din curse, un pilot care-i venise în vizită, un biet bătrîn prăpădit, împovărat de ani și care nu mai era bun de nimic. Jesse i-a dat timona în mînă la piciorul Ostrovului 63, ca să facă de cart. Bătrînul marinar trecu o dată, în sus, prin strîmtoare; dar cînd ieși din ea, o luă în jos pe fluviu și ajunse iar la piciorul ostrovului; apoi o luă iar în sus prin strîmtoare și iar în jos pe fluviu, și se învîrti așa, mereu, în sus și în jos. După trei ceasuri de încercări înverșunate de a ieși din încurcătură, dădu timona în mîna pilotului care intra de cart. Vaporul se afla tot la piciorul ostrovului, în același punct în care bătrînul preluase timona. Un negru de pe mal, care văzuse vaporul trecînd prin același punct de vreo treisprezece ori, a exclamat uimit: „Pe cinstea mea că nu m-ar mira dac-ar fi un stol de *Ciocîrlii!*"

Iată altă anecdotă care ne arată ce influență grozavă exercită reputația asupra oamenilor și cum îi face să-și schimbe părerile: Vaporul *Eclipse* era cunoscut pentru viteza cu care mergea. Într-o zi trecea pe fluviu, iar un bătrîn negru de pe mal, adîncit în gînduri, nu observase ce vas era. Deodată l-a întrebat cineva:

— A trecut un vapor în sus?

— Da, domnule.

— Mergea repede?

— O, așa și așa; nu prea se grăbea.

— Dar știi ce vapor era?

— Nu, domnule.

— Păi, bine, nene, se poate să nu știi? Era *Eclipse*.

—Nu mai spune! Adevărat? Ei bine, pot să jur că era *Eclipse!* mergea, domnule, drept ca scînteia!

Și acum iată o întîmplare din care putem să ne dăm seama cît de iuți la fire sînt oamenii din partea locului. În primele săptămîni după începutul inundației, parii de gard ai lui A au fost luați de ape și duși pe pămîntul lui B; iar parii lui B, luați de vîrtej și duși pe pămîntul lui A; A i-a spus lui B: „Hai, să lăsăm lucrurile așa; eu mă folosesc de parii dumitale și dumneata de ai mei". Dar B se împotrivi; nu-i convenea schimbul. Într-o zi, A se duse la ferma lui B să-și ia parii. B îi zise: „Te ucid!" și se îndreptă spre el cu revolverul în mînă. A îi răspunse: „Eu nu sînt înarmat". Atunci B — care nu voia să se spună că a procedat incorect — aruncă revolverul; pe urmă scoase *un cuțit și tăie beregata lui A* de jur împrejur, dar se ținu mai mult de partea exterioară a gîtului, neglijînd vîna jugulară. Zbătîndu-se, A izbuti să pună mîna pe revolverul lepădat de B și îl omorî pe loc pe adversarul său; după aceea se vindecă de rănile pricinuite de acesta.

Pălăvrăgeala a continuat un timp; apoi au coborît cu toții să-și ia cafeaua de după-amiază și m-au lăsat singur la timonă. Apariția unei figuri cunoscute îmi aduse aminte deodată de ultimul nostru ceas la Saint Louis, pe care în parte l-am petrecut pe puntea de promenadă a vaporului, la pupă. Stînd eu acolo pe punte, s-a apropiat de mine un străin cu care am intrat

în vorbă. Era un tînăr dezgheţat care mi-a zis că s-a născut într-un oraş din Wisconsin şi nu a văzut niciodată un vapor pînă acum o săptămînă. Mi-a mai zis că venind în jos de la La Crosse, cercetase cu atîta sîrguinţă şi cu atîta interes şi pasiune vaporul pe care se afla, încît ajunsese să-i cunoască toate amănuntele — de la aburi pînă la cîrmă. M-a întrebat de unde eram. I-am răspuns că din Noua Anglie. „O, un iancheu!" a remarcat el şi a trăncănit mai departe, fără să aştepte un da sau un nu din partea mea. Mi-a propus numaidecît să mă dueă prin toată nava, ca să-mi spună numele diferitelor ei părţi şi să mă înveţe la ce slujeau fiecare din ele. Înainte ca eu să mă pot împotrivi sau să-l pot ruga să mă ierte, el se şi apucase de treabă şi îi turuia gura de zor. Cînd mi-am dat seama că spunea lucrurilor pe dos şi că se distra fără milă pe socoteala unui biet străin dintr-o regiune îndepărtată, am tăcut şi l-am lăsat să-şi facă cheful. Mi-a dat o mulţime de lămuriri înadins greşite; cu cît mergea mai departe, cu atît închipuirea lui se făcea mai bogată şi cu atît mai multă plăcere îi făcea să mă înşele în mod barbar. Cîteodată, după cum mă picnea cu vreo minciună mai gogonată şi mai nerușinată, nu se mai putea ţine de rîs, aşa că trebuia să se dea mai la o parte o clipă, sub un pretext oarecare, spre a nu-mi trezi bănuielile. Am aşteptat cu răbdare pînă ce a sfîrşit. Atunci el a remarcat că îşi propusese „să mă înveţe" tot ce ştia despre vapor şi că aşa şi făcuse; dar dacă cumva uitase ceva, n-aveam decît să-l întreb şi el îmi va împlini golul. „Dacă nu ştii cum se cheamă un lucru oarecare de pe vapor, sau dacă nu ştii la ce foloseşte lucrul respectiv, vino la mine şi am să-ţi spun." Am zis că voi veni şi ne-am despărţit; eu m-am făcut că plec, dar numai ca să mă pot apropia de el din altă parte, de unde nu mă putea vedea. Stătea singur în acelaşi loc, încovoindu-se şi strîmbîndu-se îngrozitor, în prada unui rîs nestăpînit. Trebuie să se fi îmbolnăvit, căci nu s-a mai arătat în lume vreo cîteva zile. În acest timp, uitasem de întîmplare.

Apariţia care mi-a reamintit de cele de mai sus, acuma cînd mă aflam singur la timonă, a fost tînărul

cu pricina — stînd în ușa timoneriei, cu mîna pe clanță și cercetîndu-mă din ochi, în tăcere, și cu asprime. Nu cred să mai fi văzut vreodată o figură cu o expresie atît de jignită ca a lui. Nu spunea nimic — sta numai locului și se uita; se uita dojenitor și se părea că chibzuiește ceva. Pînă la urmă a închis ușa și a plecat: s-a oprit o clipă pe puntea de comandă, s-a întors încetișor îndărăt și iar s-a înfipt în ușă cu aceeași jignire întipărită pe față; s-a uitat un timp la mine cu un reproș smerit în ochi și pe urmă mi-a zis:

— Dumneavoastră m-ați lăsat să vă învăț fel de fel de lucruri despre vapor, *nu-i* așa?

— Da, am mărturisit eu.

— Da, da, așa e, ce mai?!

— Ei da

— *Dumneavoastră* ați fost cel care a avut cruzimea de a... de a... nu-și mai găsea cuvintele. S-a oprit — s-a frămîntat, căutînd expresia potrivită pentru ceea ce simțea — pe urmă a renunțat; a dat drumul unei înjurături grosolane și a plecat de-a binelea. După aceea l-am mai văzut de cîteva ori în timpul călătoriei; dar se făcea că nu mă cunoaște; nici nu voia să se mai uite la mine. Dobitocul! Dacă la început n-ar fi fost atît de grăbit ca să facă pe deșteptul cu încercarea lui idioată de a mă păcăli, i-aș fi îndreptat gîndurile în altă parte și l-aș fi împiedicat să comită o impoliteță atît de prostească și atît de nesocotită.

Cerusem chiar eu să fac mereu de cart de la patru dimineața, căci răsăritul soarelui pe Mississippi e un lucru de care nu te poți sătura niciodată. E un spectacol care-ți umple inima de încîntare. Mai întîi de toate, te simți parcă cuprins de vrajă, de vraja tăcerii; căci o liniște adîncă plutește pe deasupra apelor. La aceasta se adaugă impresia de singurătate, de izolare, impresia de a fi departe de frămîntările și amărăciunile vieții. Zorile se furișează pe nesimțite; negrul codrilor, care străjuiesc ambele maluri ale fluviului ca un zid neîntrerupt, își pierde din ce în ce mai mult din intensitate, pînă ce devine cenușiu; orizontul se deschide, se lărgește și întinderea nemărginită a apelor îți apare în fața ochilor. O ceață ușoară, parcă ireală, se des-

prinde de pe suprafața apei lucii ca oglinda. Nu adie nici o suflare de vînt; frunzele par înmărmurite; tăcerea adîncă îți strecoară în suflet o nesfîrșită mulțumire. Deodată ciripește o păsărică; apoi alta și în curînd ciripitul devine o simfonie a bucuriei de a trăi. Nu se vede nici o păsărică; dar valuri de cîntec se revarsă de pretutindeni și ți se pare că plutești într-o lume de vis — în care văzduhul însuși cîntă. După ce lumina devine ceva mai puternică, în față îți apare una din priveliștile cele mai frumoase din cîte se pot închipui. Variația de intensitate a culorilor, trecerea de la o nuanță la alta se face aproape pe nesimțite. Frunzișul bogat al copacilor din imediata apropiere e de un verde-închis; promontoriul care se reliefează la vreo milă depărtare pare, în lumina zorilor, de un verde proaspăt ca verdele primăverii; promontoriul următor aproape își pierde culoarea; iar limba de pămînt cea mai depărtată, care se vede colo în zare, e ca o ceață fumurie tolănită peste ape; și parcă se contopește cu cerul de deasupra și dimprejur. Cît vezi cu ochii, fața apei e netedă și strălucitoare ca o oglindă; iar pe luciul ei se conturează imaginile pomilor înfrunziți, a malurilor șerpuitoare și a promontoriilor povîrnite. Da, toate acestea sînt frumoase; e un spectacol încîntător și măreț în același timp. Iar cînd soarele răsare de-a binelea, razele lui fac minuni; ele aprind ici o văpaie trandafirie, răspîndesc colo o pulbere de aur și aruncă un văl de ceață purpurie, tocmai unde e nevoie ca priveliștea să pară și mai fermecătoare. Atunci trebuie să recunoști că ai văzut într-adevăr ceva de neuitat.

Dis-de-dimineață, am ajuns în regiunea Cotului Kentucky care, pe vremuri, a fost teatrul unui ciudat și tragic accident. Căpitanul Poe era stăpînul unei mici nave cu timona la pupă, care de ani de zile îi servea drept locuință, atît lui cît și soției sale. Într-o noapte, vasul s-a izbit de o stîncă la capul Cotului Kentucky și s-a scufundat cu o iuțeală uimitoare; apa trecuse cu mult de podeaua cabinei cînd căpitanul ajunse la pupă. De aceea, pentru a-și scoate soția din cabină, el fu nevoit să se urce și să dea cu toporul în acoperiș.

Soția lui dormea în hamacul de sus și acoperișul era mai șubred decît s-ar fi crezut; așa că prima lovitură trecu prin scîndurile putrede și îi despică țeasta.

Această cotitură este umplută acuma cu pămînt — ca urmare a unei tăieturi făcute de fluviu. Tot Mississippi a luat și marea Cotitură a Nucii, care odinioară avea un trafic atît de intens, și a împins-o spre interior, lăsînd-o izolată, departe de drumul obișnuit al vapoarelor ce navighează pe fluviu.

Am vizitat orașul Helena și încă un oraș de care nu auzisem înainte, căci pe vremea mea nu exista, anume Arkansas City. Această localitate a luat ființă, datorită căii ferate; liniile Little Rock, Mississippi River și linia Texasului ating fluviul în acest punct. Am întrebat pe un călător care era de prin partea aceea: „Ce fel de oraș e Arkansas-ul?“ „Ei, a zis el, după ce a chibzuit cîteva clipe, cu aerul unui om care vrea să-și mai lase timp, pentru a da o informație cît mai precisă: E un iad locul ăsta!“ Descrierea lui avea exactitatea unei vederi fotografice. Nu e nimic altceva de văzut aici decît cîteva șiruri și grupuri de case ca vai de lume, făcute din bîrne, și o provizie de noroi care ar putea ajunge orașului pe o sută de ani, în caz că acest articol ar lipsi de pe piață; aceasta se explică prin faptul că apele mari nu s-au retras decît de puțin timp. Pe străzi au rămas la tot pasul băltoace de apă stătută și vreo duzină de luntre grosolane risipite ici-colo, pe unde le-a prins retragerea apelor, cînd lumea a putut din nou să-și vadă de vizite și de cumpărături, fără să mai aibă nevoie de bărci. Totuși Arkansas este o localitate înfloritoare, așezată într-o regiune bogată, avînd un siloz în vecinătatea portului și o fabrică mare pentru extragerea uleiului din sămînța de bumbac. Nu mai văzusem o fabrică de acest fel pînă atunci.

Sămînța de bumbac era un lucru cam fără valoare pe vremea mea; dar acuma prețuiește doisprezece sau treisprezece dolari tona și nici o părticică din ea nu se aruncă. Uleiul fabricat din această sămînță nu are culoare, nu are gust și nu are aproape de loc miros. Se zice că dacă este bine rafinat, poate fi făcut să

semene cu oricare din celelalte uleiuri, pe care le poate înlocui, și că fabricarea lui costă mai ieftin decît cele mai ieftine uleiuri originale. Cîțiva indivizi isteți l-au trimis în Italia, l-au prefăcut, i-au pus o etichetă și l-au adus înapoi, dîndu-l drept untdelemn de măsline. Această afacere a luat proporții atît de mari, încît Italia a fost silită să pună un impozit prohibitiv asupra uleiului de bumbac, pentru a-l împiedica de a aduce pagube serioase industriei sale de untdelemn.

Orașul Helena are una din cele mai frumoase poziții de pe Mississippi. Este cocoțat pe cel din urmă, adică pe cel mai sudic grup de dealuri ce se vede pe partea aceea a fluviului. În vremuri normale era un orășel frumos, dar inundația (sau poate infiltrarea înceată a apelor) l-a pustiit de curînd; casele de pe o mulțime de străzi au fost năpădite de apă nămoloasă, iar fațadele clădirilor mai sînt încă și astăzi mînjite de la temelie în sus cu un brîu lat de noroi. Luntre împotmolite și părăsite zac risipite pretutindeni; pe străzi se mai pot vedea încă niște podețe de scînduri, așezate pe pari, la o înălțime de patru picioare; trotuarele late puse de-a dreptul pe pămînt sînt atît de dizlocate și distruse, încît dacă doi oameni ar tropăi pe ele, un orb ar putea să creadă că vine o șarjă de cavalerie; peste tot, noroiul e negru și adînc, iar în multe locuri au mai rămas bălți cu apă clocită, dătătoare de friguri. O revărsare a lui Mississippi este un flagel aproape tot atît de distrugător și de pustiitor ca și focul.

Am petrecut cîteva clipe plăcute acolo, în duminica aceea însorită; două ceasuri încheiate ne-am putut plimba în libertate pe mal, în timp ce vaporul își descărca marfa. Pe străzile lăturalnice n-am întîlnit decît puțini albi; în schimb dădeam la fiecare pas de oameni de culoare — mai ales femei și fete; toate, aproape fără excepție, erau împopoțonate în rochii noi în culori țipătoare, croite și cusute după ultima modă, formînd un contrast izbitor și caraghios cu noroiul și cu băltoacele de apă stătută.

Helena este al doilea oraș din Arkansas, în ceea ce privește numărul populației — care e socotită cam

la cinci mii. Împrejurimile sale sînt neobișnuit de bogate. Helena face comerț intens cu bumbac; vinde între patruzeci și șaizeci de mii de baloturi pe an; face negoț pe scară mare cu cherestea și grîne; are o turnătorie, fabrici de ulei, ateliere mecanice și fabrici de căruțe; pe scurt, are un capital de un milion de dolari — investit în diferite întreprinderi industriale. Are două linii de cale ferată și este centrul comercial al unei regiuni întinse și înfloritoare. Ziarul *Times Democrat* din Noul Orleans a calculat că marile venituri ale orașului, scoase din atîtea surse deosebite, se ridică la patru milioane de dolari pe an.

Capitolul XXXI

O AMPRENTĂ DIGITALĂ ȘI CONSECINȚELE EI

Ne apropiam de orașul Napoleon, din Arkansas. Așadar am început a mă gîndi la o misiune pe care o aveam de îndeplinit acolo. Era ora prînzului; o zi frumoasă și însorită. Nu era ce-mi trebuia — în orice caz nu era prea bine; însărcinarea pe care mi-o luasem nu era din cele care izbutesc neîndoielnic la lumina zilei. Cu cît chibzuiam mai mult, cu atît gîndul acesta mi se împlînta mai puternic în minte, luînd cînd o formă, cînd alta. Pînă la urmă luă forma unei întrebări precise: este oare un lucru înțelept să execuți o misiune discretă în clarul zilei, cînd cu o mică jertfă, în ce privește confortul și preferința personală, poți avea la îndemînă noaptea — care te ferește de priviri iscoditoare? Răspunsul firesc la această întrebare mi-a lămurit situația. Întrebările simple și precise, precum și răspunsurile tot atît de simple și precise, ne ajută de obicei cel mai bine să ieșim dintr-o încurcătură.

Mi-am adunat prietenii în cabină și le-am arătat părerea mea de rău că trebuie să le pricinuiesc o mare supărare și dezamăgire, dar că după o îndelungată

chibzuială ajunsesem totuși la concluzia că e mai bine să ne dăm jos bagajele și să ne oprim la Napoleon. Au sărit cu toții cu gura pe mine, răzvrătindu-se împotriva hotărîrii mele. Argumentul lor principal a fost acela de care s-au folosit întotdeauna oamenii în împrejurări asemănătoare: un argument care datează de la începutul veacurilor și anume: „Dar chiar dumneata ai hotărît și *ai fost de acord* cu noi să rămînem pe acest vapor" etc.; ca și cum, dacă ai hotărît să faci un lucru nesăbuit, ești obligat prin hotărîrea ta pretimpurie să mergi pînă la capătul greșelii, ba să faci *două* lucruri nesăbuite, ducînd-o la îndeplinire. Am încercat să-i aduc la sentimente mai bune prin diferite metode, și am avut oarecare succes; încurajat de această izbîndă, mi-am intensificat munca de convingere și — spre a le arăta că nu *eu* scornisem această misiune și că, deci, nu se cuvenea să fiu dojenit din pricina ei — am început să le istorisesc cum s-au întîmplat lucrurile. Povestea este, pe scurt, următoarea:

Către sfîrșitul anului trecut, am stat cîteva luni la München în Bavaria. Prin noiembrie locuiam într-o *pensiune* ținută de domnișoara Dahlweiner, pe Karlstrasse nr. 1, dar locul meu de muncă era cam la o milă de acolo, în casa unei văduve care își ținea zilele, dînd camere cu chirie. Atît ea, cît și cei doi copii mici pe care-i avea, veneau în fiecare dimineață în camera mea să vorbească nemțește cu mine, după cum îi rugasem. Într-o zi, dînd o raită prin oraș, am vizitat unul din cele două stabilimente în care guvernul ține sub pază o serie de cadavre, pînă ce medicii stabilesc că oamenii aceia au murit cu adevărat și că nu sînt numai în letargie. Ceea ce vezi cînd intri în încăperea spațioasă unde se păstrează cadavrele te umple de groază. În fața ochilor tăi apar treizeci și șase de cadavre de adulți, întinse pe spate, pe niște scînduri ușor aplecate: trei șiruri lungi de forme rigide cu fețele galbene ca ceara și țepene, învăluite toate în giulgiuri albe. De jur împrejurul încăperii, sînt niște firide ca niște adîncituri pentru ferestre, iar în fiecare din ele zac cîțiva prunci cu

fața albă ca de marmură, acoperiți, îngropați aproape în întregime sub maldăre de flori proaspete, așa că nu le rămîn afară decît fața și mîinile încrucișate pe piept. Fiecare din aceste cincizeci de forme tăcute, fie ea mare sau mică, are pe deget un inel și de la inel o sîrmă care duce la tavan; iar de aici la un clopoțel din camera de gardă. Acolo stă, zi și noapte, un paznic mereu treaz și gata să sară în ajutorul aceluia dintre palizii locatari ai acestui sălaș care, trezindu-se din somnul său de moarte, ar face vreo mișcare; căci orice mișcare, chiar și cea mai slabă, smucește de sîrmă și face să sune înfiorătorul clopoțel. Am încercat să mă transpun cu închipuirea în situația paznicului și m-am gîndit cum m-aș simți eu ca santinelă a morții. Cum m-aș simți dacă într-o noapte din acelea cînd vîntul parcă geme și se tînguie pe la ferestre, aș sta singur acolo și aș moțăi ceasuri întregi; iar deodată, pe la miez de noapte, m-aș trezi din picoteală, tremurînd din cap pînă în picioare la auzul clopotului îngrozitor! De aceea am vrut să cer o informație: am întrebat cum se întîmplă lucrurile în mod obișnuit? Dacă paznicul moare de groază, vine oare cadavrul înviat și face tot ce-i stă în putință ca să ușureze ultimele clipe ale paznicului? Dar am fost mustrat, fiindcă încercam să-mi satisfac o curiozitate bolnăvicioasă, într-un loc atît de solemn și de trist; așa că mi-am văzut de drum și m-am dat bătut.

În dimineața următoare, tocmai îi istoriseam văduvei pățania mea, cînd ea exclamă deodată:

— Veniți cu mine! Am un chiriaș care o să vă spună tot ce doriți să știți. A fost acolo paznic de noapte.

Era un om viu, dar cînd îl vedeai n-ai fi zis că e viu. Zăcea în pat, cu capul sprijinit în perne, aproape vertical; fața îi era răvășită și galbenă, ochii adînc înfundați în orbite erau închiși, iar mîna, pusă pe piept, era atît de osoasă și avea niște degete atît de lungi, încît semăna cu o gheară de pasăre. Văduva începu să-i spună cine sînt și pentru ce am venit. Pleoapele lui se deschiseră încetișor și, din fundul

orbitelor, ochii licăriră cu răutate; se încruntă și ne aruncă o privire ursuză; iar mîna lui slăbănoagă ne făcu semn să ieșim numaidecît afară. Dar văduva continuă să vorbească și ajunse, în sfîrșit, să-i spună că eram străin, american. Expresia feței lui se schimbă brusc, se lumină, deveni chiar nerăbdătoare — și în clipa următoare rămăsei singur cu el.

Începui să vorbesc într-o nemțească cam greoaie, iar el îmi răspunse într-o engleză curgătoare; de atunci n-am mai vorbit cu el decît englezește.

Am devenit bun prieten cu acest tuberculos. Îl vizitam în fiecare zi și vorbeam despre tot felul de lucruri. Adică, mai bine zis, despre orice afară de neveste și copii. De cum pomeneai de nevasta sau copilul cuiva, se întîmplau mereu trei lucruri: pentru o clipă i se aprindea în ochi o lumină blîndă, mîngîietoare, duioasă; dar această expresie se ștergea repede, și în locul ei apărea privirea aceea îngrozitoare cu care mă întîmpinase la început; și, în sfîrșit, omul meu amuțea brusc și zăcea așa tăcut, dus pe gînduri, încordat, părînd că nu mai aude nimic din cîte îi spuneam. Nici măcar nu observa cînd îmi luam rămas bun și era vădit că nu-și dădea seama, nici prin văz, nici prin auz, de clipa cînd părăseam odaia.

După ce fusesem, timp de două luni, zilnicul și singurul vizitator și prieten intim al acestui Karl Ritter, într-o zi îmi spuse pe neașteptate: „Am să-ți povestesc viața mea".

SPOVEDANIA UNUI MURIBUND

După aceea îmi istorisi cele ce urmează:

„Nu m-am dat bătut niciodată pînă acum. Dar astăzi mă dau bătut. Sînt pe moarte. Astă-noapte m-am hotărît să mor și încă foarte curînd. Zici că ai de gînd să te duci să mai vezi o dată fluviul dumitale, de îndată ce vei avea prilejul. Foarte bine; acest fapt, împreună cu un lucru foarte ciudat care mi s-a întîmplat astă-noapte, mă determină să-ți spun povestea mea — fiindcă vei trece pe lîngă orașul Napo-

leon din Arkansas; de dragul meu, te vei opri acolo și-mi vei face un serviciu; îl vei face bucuros, după ce vei fi auzit povestea mea.

Să scurtăm istorisirea pe cît se poate, căci e destul de lungă și ar dura prea mult. Știi cum am ajuns să plec în America și cum m-am stabilit în acea regiune singuratică din Sud. Dar nu știi că aveam o nevastă. Soția mea era tînără, frumoasă, drăgăstoasă și, o Doamne, de o bunătate îngerească. Nu i se putea găsi nici un cusur și era atît de drăguță! Iar fetița mea era maică-sa în miniatură. Era cea mai fericită căsnicie de pe lume.

Într-o noapte, era către sfîrșitul războiului, m-am trezit deodată dintr-un somn de moarte și mi-am dat seama că sînt legat burduf, că am un căluș în gură și că în odaie plutește un miros de cloroform! Am văzut doi bărbați în cameră, iar unul din ei îi zicea celuilalt cu o voce joasă și răgușită:

— I-am *spus* femeii ce-o așteaptă dacă face vreun zgomot; cît despre copil...

Celălalt îl întrerupse, vorbind în șoaptă, cu un glas aproape plîngător:

— Ai zis că-i legăm numai și-i prădăm; ai zis că nu le facem nici un rău; dacă știam ce ai de gînd nici nu veneam.

— Nu te mai miorlăi; *trebuia* să-mi schimb planul, de vreme ce s-a trezit. *Tu* ai făcut tot ce-ai putut ca să-i aperi; poți să ai cugetul împăcat în privința asta. Haide, ajută-mi la cotrobăit prin casă.

Amîndoi bărbații erau mascați și îmbrăcați cu niște haine proaste, zdrențuite, ca cele ale negrilor; aveau o lanternă oarbă; la lumina ei mi-am dat seama că hoțului mai cumsecade îi lipsea degetul cel mare de la mîna dreaptă. Au cotrobăit un timp prin biata mea odaie, pe urmă cel care părea să fie șeful a zis, șoptind destul de tare, așa ca pe scenă:

— Ne pierdem timpul degeaba — *el* trebuie să ne spuie unde sînt ascunși. Desfă-i călușul și adă-l în simțiri!

Celălalt zise:

— Bine dar să nu-l omori.

— Fie, nu-l omor; numai să stea liniștit.

Se apropiară de mine. Tocmai atuncea se auzi zgomot afară; era un zgomot de glasuri și tropăit de copite; hoții își ținură răsuflarea și traseră cu urechea. Zgomotul venea tot mai aproape și mai aproape; și deodată se auzi un strigăt:

— Hei, ăia din casă! Aprindeți lumina, avem nevoie de apă.

— Glasul căpitanului, fir-ar al dracului! zise ticălosul care șoptea tare, ca la teatru; și amîndoi fugiră prin ușa din dos, stingîndu-și lanterna oarbă din fugă.

Străinul mai strigă de cîteva ori, apoi plecă mai departe în goana calului. În total, părea să fi fost vreo duzină de cai; după aceea nu mai auzii nimic.

M-am căznit din răsputeri să-mi desfac legăturile, dar n-am izbutit. Am încercat să vorbesc, dar căluşul era bine pus și n-am putut scoate nici un sunet. Mi-am încordat auzul, încercînd să prind vreun cuvînt al nevestei sau al copilului — am ascultat cu atenție timp îndelungat, dar nici un sunet nu venea din celălalt capăt al odăii, unde se afla patul lor. Tăcerea aceasta devenea din ce în ce mai groaznică și mai amenințătoare. Crezi oare că ai fi putut-o îndura măcar un ceas? Gîndește-te atunci cu milă la mine, care a trebuit să sufăr chinurile acestei groaznice nesiguranțe timp de trei ceasuri! Trei ceasuri! Trei veacuri! De cîte ori bătea ceasul din perete, mi se părea că trecuseră ani de cînd bătuse ultima oară. În tot acest răstimp mă căzneam să scap din legăturile mele și, în zori, am izbutit în cele din urmă să mă eliberez și să-mi întind mădularele înțepenite. La lumina slabă a zorilor, lucrurile din casă începeau să se deslușească destul de bine. Pe podea zăceau, împrăștiate, o mulțime de obiecte pe care hoții le aruncaseră pe jos, cotrobăind prin casă, după agoniseala mea. Primul lucru care mi-a izbit vederea a fost un act al meu la care se uitase acel care era mai brutal dintre cei doi hoți și pe care tot dînsul îl azvîrlise, după ce văzuse că nu conține nimic important. Avea pete de sînge pe el! M-am repezit înnebunit

la celălalt capăt al odăii! O Doamne, bietele ființe nevinovate și lipsite de apărare zăceau acolo moarte! Suferințele lor încetaseră; ale mele începeau!

Să cer ajutorul legii — eu? Oare se astîmpără setea săracului dacă bea regele în locul lui? O, nu, nu, de o mie de ori nu! Îmi era groază de amestecul nedorit al legii. Legile și spînzurătorile nu ar fi putut să-mi plătească datoria care mi se cuvenea! Legea putea să lase lucrurile pe mîna mea fără nici o teamă; aveam eu grijă să-l găsesc pe datornic și să-mi încasez datoria. Dar cum puteam să-l găsesc? mă întrebi dumneata. Cum aș fi putut oare să aduc la îndeplinire ceea ce îmi pusesem de gînd? Și cum eram eu oare atît de convins de aceasta, cînd nu văzusem nici fețele hoților, nici nu-i auzisem vorbind decît în șoaptă; și nici nu aveam habar cine puteau să fie? Cu toate acestea, eu *eram* sigur — cu desăvîrșire sigur! Încrederea mea în izbîndă era de neclintit. Aveam un fir călăuzitor — un fir pe care dumneata nu l-ai fi prețuit — un fir care nici pe un detectiv nu l-ar fi ajutat prea mult, de vreme ce n-ar fi știut cum să se folosească de el. Vom ajunge îndată la acest fir: ai să vezi. Dar să luăm lucrurile după rînduiala cuvenită. Unul din amănuntele cunoscute numai mie mă îndemna să pornesc cu cercetările dintr-un anumit punct: era vădit că cei doi hoți erau soldați îmbrăcați în zdrențe, ca niște vagabonzi, ca să nu fie recunoscuți și probabil nu erau recruți, ci soldați bătrîni — poate chiar soldați de meserie. Felul acela de a fi, soldățesc, mișcările, ținuta, nu se capătă într-o zi, nici într-o lună și nici chiar într-un an. Acestea erau gîndurile mele, dar nu le spuneam nimănui. Și unul din ei zisese: «Glasul căpitanului, fir-ar al dracului»; tocmai acela cu care voiam eu să mă răfuiesc. La două mile depărtare de casa mea erau cantonate mai multe regimente și două escadroane din cavaleria Statelor Unite. În clipa cînd am aflat că în noaptea aceea îngrozitoare trecuse pe șoseaua de lîngă casa noastră căpitanul Blakely din escadronul C cu o escortă, n-am zis nimic; dar am hotărît să-l caut pe omul meu în escadronul acela. Vorbind cu unul și cu altul, eu îi

descriam anume pe hoţi ca pe nişte vagabonzi ce se ţin de coada trupelor; oamenii îi căutau zadarnic pe asasini printre derbedei şi nimeni nu-i bănuia pe soldaţi, în afară de mine.

Lucrînd cu răbdare, noapte de noapte, în casa mea pustie şi tristă, am izbutit să-mi confecţionez din diferite petice şi bucăţi de stofă cusute laolaltă, nişte haine în care să mă pot deghiza; din satul cel mai apropiat mi-am cumpărat o pereche de ochelari mari, albaştri. Peste cîtva timp, cînd escadronul C a primit ordinul să-şi mute tabăra la o sută de mile mai la nord de Napoleon, mi-am ascuns mica mea avere în cingătoare şi am pornit-o la drum de cu noapte. Cînd escadronul C sosi la Napoleon, eu mă şi aflam acolo. Da, eram acolo, şi aveam o nouă îndeletnicire —de ghicitor. Ca să nu dau de bănuit, m-am împrietenit cu toată lumea şi am ghicit viitorul tuturor soldaţilor din toate companiile aflate în garnizoană; totuşi cea mai mare atenţie le-o dădeam celor din escadronul C. Cu aceştia am fost cît se poate de îndatoritor; puteau să ceară orice de la mine, căci niciodată nu-i refuzam. Ajunsesem chiar, de bunăvoie, ţinta glumelor lor; asta a contribuit foarte mult la popularitatea mea; am devenit copilul răsfăţat al escadronului.

Curînd am dat de un soldat simplu căruia îi lipsea degetul cel mare — ce bucurie pe mine! Şi cînd am descoperit că el singur, din tot escadronul, rămăsese fără degetul mare, pieriră şi cele din urmă temeri ale mele; eram *sigur* acuma că mă aflam pe calea cea bună. Numele acestui om era Krüger, un german. Erau nouă germani în escadron. Am pîndit ca să văd care erau prietenii săi intimi; dar se părea că nu avea nici un prieten mai apropiat. *Eu* însă eram prieten intim cu el şi am avut grijă să fac să crească această intimitate. Uneori setea mea de răzbunare devenea aşa de puternică, încît numai cu greu mă puteam stăpîni să nu cad în genunchi în faţa lui şi să-l rog să-mi arate pe acela care ucisese pe soţia şi pe copilul meu; am izbutit totuşi să-mi pun frîu limbii. Aşteptam să sune ceasul răfuielilor şi îi dădeam înainte cu ghicitul, ori de cîte ori mi se ivea prilejul.

Uneltele mele de lucru erau simple: puțină vopsea roșie și o bucățică de hîrtie albă. Mînjeam buricul degetului mare al mușteriului cu roșu, îl întipăream pe hîrtie, îl cercetam noaptea și îi preziceam a doua zi viitorul. Ce urmăream eu cu această ocupație ciudată? Iată ce: în tinerețea mea cunoscusem un francez bătrîn care fusese treizeci de ani paznic de închisoare; el îmi spusese că un singur lucru nu se schimbă la om niciodată, de la naștere și pînă la moarte: liniile de la buricul degetului mare. Tot el îmi spusese că liniile de la buricul degetului mare diferă de la om la om. În zilele noastre, noi îl fotografiem pe orice nou criminal și-i atîrnăm fotografia în „Galeria hoților", ca să ne servească la o eventuală identificare în viitor. Dar francezul acela, pe vremea cînd era paznic, lua fiecărui nou pușcăriaș, cîte o amprentă digitală și o punea bine, ca s-o găsească în caz de nevoie. El zicea întotdeauna că fotografiile nu serveau la nimic; deghizările ulterioare puteau să le răpească orice valoare. «Degetul cel mare este singurul lucru sigur, zicea el. Asta nu se poate deghiza.» Avea obiceiul să-și demonstreze teoria practic, folosindu-se de prietenii și cunoștințele mele și întotdeauna izbutea.

Am continuat să ghicesc oamenilor viitorul. În fiecare noapte mă închideam — singur-singurel — și cercetam cu lupa amprentele luate în timpul zilei. Poți să-ți închipui cu ce dorință mistuitoare de a afla adevărul mă aplecam peste acele întortocheate spirale roșii, ținînd alături documentul pe care se afla întipăritura degetului mare de la mîna dreaptă a ucigașului necunoscut. Urmele lăsate de degetul său, întipărite cu sîngele celor ce-mi fuseseră atît de dragi, mai dragi decît orice pe lume! Și de multe, multe ori a trebuit să repet același strigăt de dezamăgire: «Oare n-am să găsesc *niciodată* ceea ce caut?»

Într-o bună zi, totuși, strădaniile mi-au fost răsplătite. Era întipăritura degetului mare al celui de-al patruzeci și treilea om din escadronul C — soldatul Franz Adler. Pînă acum un ceas, nu cunoscusem nici numele ucigașului, nici glasul, nici înfățișarea, nici naționalitatea lui; și iată că, dintr-o dată, izbutisem

să le aflu pe toate. Credeam că pot fi sigur; demonstrațiile repetate ale francezului constituiau pentru mine o garanție. Totuși am mai încercat un mijloc care putea să-mi dea deplină *siguranță*. Aveam o amprentă a degetului mare de la mîna stîngă a lui Krüger. Dimineața, cînd nu era de serviciu, l-am luat deoparte și după ce am ajuns într-un loc, de unde nu putea să ne vadă sau să ne audă nimeni, i-am zis apăsînd pe fiecare cuvînt:

— O parte a soartei dumitale este atît de gravă, încît m-am gîndit că ar fi mai bine să nu ți-o spun de față cu lumea. Dumneata și cu un alt bărbat, a cărui soartă am cercetat-o astă-noapte — soldatul Adler — ați omorît o femeie și un copil! Vi s-a luat urma. În cinci zile veți fi uciși.

El căzu în genunchi înnebunit de spaimă, și timp de cinci minute repetă mereu aceleași cuvinte, ca un nebun, cu aceeași voce plîngătoare care îmi mai răsună încă în urechi, așa cum o auzisem în noaptea crimei, la mine în casă:

— Eu nu sînt vinovat, pe legea mea că nu sînt vinovat; am încercat să-l împiedec și *pe el* să facă nelegiuirea. Dumnezeu mi-este martor. Dînsul i-a omorît singur.

Aceasta era tot ce voiam. Am încercat să scap de nebun; dar el se agăța de mine, rugîndu-mă fierbinte să-l mîntui de nenorocire. Îmi zicea:

— Am bani — zece mii de dolari — ascunși undeva; sînt rodul prădăciunilor și al tîlhăriilor noastre; salvează-mă — spune-mi ce să fac și vor fi ai dumitale, pînă la ultimul gologan. Două treimi din ei sînt ai vărului meu Adler, dar îi poți lua pe toți. I-am ascuns, la început, cînd am venit încoace. Dar ieri i-am ascuns într-un loc nou — și nu i-am spus lui nimic și nici n-am să-i spun. Aveam de gînd să dezertez și să fug cu toți banii. Însă sînt de aur și aurul e prea greu de cărat cu tine cînd fugi și te ferești să nu te prindă careva. Dar m-am înțeles cu o femeie — care a trecut pe celălalt mal al fluviului spre a-mi pregăti calea — să vină mai tîrziu după mine cu banii; și dacă nu apuc să-i descriu ascunzătoarea, am de gînd să-i strecor în

mînă ceasul meu de argint sau să i-l trimit, și ea va pricepe. În capacul de la spatele ceasului e o bucată de hîrtie pe care am scris tot ce trebuie să știe dînsa. Uite, ia ceasul — și spune-mi ce să fac!

El încerca să mă silească să primesc ceasul și îmi tot flutura hîrtia pe sub nas și îmi explica ce scrie în ea, cînd la o depărtare de cîțiva metri apăru Adler. Atunci îi spusei bietului Krüger:

— Ia-ți ceasul, nu-mi trebuie. N-ai să pățești nimic. Du-te acum. Trebuie să-i prezic lui Adler viitorul. În curînd am să-ți spun cum să scapi de ucigaș. Va trebui să-ți mai cercetez încă o dată întipăritura degetului mare. Nu-i spune nimic lui Adler despre chestiile acestea — nu spune nimănui nimic!

Plecă plin de frică și de recunoștință, bietul de el! I-am ghicit lui Adler îndelung — am lungit ciorba dinadins ca să nu pot termina. I-am făgăduit să viu la el, acolo unde făcea de santinelă în noaptea aceea și să-i spun partea într-adevăr însemnată din prezicere — partea ei tragică, după cum i-am zis. Pentru aceasta era nevoie să ne aflăm într-un loc unde să nu ne poată auzi nimeni. În împrejurimile orașului era ținut în permanență un pichet de pază, nu pentru că ar fi fost vreun dușman prin apropiere, ci pentru menținerea ordinei și pentru că așa cerea regulamentul.

Către miezul nopții am ieșit din casă și, cunoscînd parola, m-am îndreptat înspre locul unde Adler trebuia să fie de santinelă. Era atît de întuneric, încît era să mă izbesc de o mogîldeață neagră — înainte de a avea vreme să scot vreun cuvînt — ca s-o silesc să se ferească din calea mea. Santinela m-a somat să stau, iar eu i-am dat, în același timp, parola. Apoi am adăugat: «Sînt eu, ghicitorul». Pe urmă m-am apropiat încetișor de nenorocit și fără a mai rosti o vorbă, i-am înfipt pumnalul în inimă! «*Jawohl!* am zis rîzînd, asta *era* partea tragică din viitorul tău!» Căzînd de pe cal, dînsul se agăță de mine, iar ochelarii mei albaștri, mari, rămaseră în

mîna lui; calul său o luă la goană, tîrîndu-l cu piciorul în scară.

Am fugit prin păduri și am scăpat cu bine, lăsînd ochelarii compromițători în mîna mortului.

Lucrurile acestea s-au petrecut acum cincisprezece sau șaisprezece ani. De atunci am hoinărit fără țintă prin lume, uneori avînd de lucru, alteori stînd degeaba, uneori cu bani, alteori fără; dar întotdeauna scîrbit de viață și dornic să scap de ea, fiindcă misiunea mea pe pămînt se încheiase în clipa în care săvîrșisem fapta din noaptea aceea; și singura plăcere, mîngîiere și mulțumire pe care am resimțit-o în decursul acestor ani scurși fără rost, era să-mi repet zilnic: «L-am ucis!»

Acum patru ani sănătatea mea începu să se șubrezească. Tot umblînd hoinar de colo pînă colo, nimerisem la München. Întrucît n-aveam o para chioară în buzunar, am căutat de lucru și am găsit; mi-am făcut conștiincios datoria timp de un an, apoi mi s-a dat slujba de paznic de noapte acolo, la casa morților pe care ai vizitat-o deunăzi. Slujba se potrivea cu starea mea sufletească. Îmi plăcea. Îmi plăcea să stau cu morții — să fiu singur cu ei. Obișnuiam să mă plimb printre cadavrele înțepenite și să mă uit ceasuri întregi la fețele lor grave. Cu cît era noaptea mai tîrzie, cu atît era mai impresionant. Preferam ceasurile tîrzii din noapte. Uneori făceam lumina mică; întunericul dădea lucrurilor perspectivă, pricepi? Și închipuirea mea putea să alerge departe; întotdeauna șirurile întunecate și oarecum depărtate de morți îmi trezeau în minte imagini înspăimîntătoare și totodată fascinante. Acum doi ani — eram acolo de un an — stăteam singurel în camera de gardă, într-o noapte furtunoasă de iarnă. Eram înghețat, înțepenit, mă simțeam prost; somnul mă cuprindea încetul cu încetul și aproape nu-mi mai dădeam seama unde mă aflu; auzeam doar ca prin vis geamătul vîntului și zgomotul unor obloane trîntite undeva departe. Urechea mea, aproape adormită, de-abia mai deslușea toate acestea, cînd deodată clopoțelul morților sună deasupra capului meu; chemarea lui îmi îngheță sîngele în vine! Rămăsei

nemișcat, aproape paralizat de șocul pe care mi-l pricinuise; căci auzeam clopoțelul întîia oară.

Mi-am adunat toate puterile și am zburat către sala cadavrelor. Cam pe la mijlocul rîndului din urmă, o mogîldeață înfășurată în giulgiu stătea în capul oaselor, mișcîndu-și capul încet dintr-o parte într-alta — o priveliște înfiorătoare! Ședea cu fața către mine. Am dat buzna și i-am cercetat trăsăturile. O, Doamne, era Adler!

Poți oare ghici care mi-a fost primul gînd? Tălmăcit în cuvinte era: «Pare-se că mi-ai scăpat o dată, dar de data asta nu-ți mai merge!»

Era vădit că ființa aceea trecea prin chinuri de neînchipuit. Gîndește-te cum trebuie să se fi simțit, trezindu-se în mijlocul acelei tăceri mormîntale și văzîndu-se în tovărășia acelei adunări îngrozitoare de morți! Chipul lui descărnat și galben se lumină de mulțumire cînd zări o ființă vie în fața sa! Și poți să-ți închipui cît spori această mulțumire și recunoștință cînd dădu cu ochii de medicamentele întăritoare pe care le aveam în mîinile mele! Apoi închipuiește-ți groaza care i s-a zugrăvit pe fața sfrijită, cînd am trecut mîna cu întăritoarele la spate și i-am spus batjocoritor:

— Grăiește, Franz Adler; cheamă morții în ajutor! Fără îndoială că numai ei te vor asculta. Numai lor le va fi milă de tine, căci aici nu mai este nimeni altul care să-ți vrea binele.

Încercă să vorbească, dar bucata de giulgiu care-i lega fălcile nu-și slăbi strînsoarea; nu putu scoate un cuvînt. Încercă să-și împreuneze mîinile spre a mă implora să am milă de el, dar mîinile îi erau încrucișate pe piept și legate. I-am spus:

— Strigă, Franz Adler! Să te audă cei ce dorm prin casele de pe străzi îndepărtate și să-ți vină într-ajutor! Strigă — și nu pierde vremea, căci nu mai e multă vreme de pierdut. Ce, nu poți? Păcat, dar ce să-i faci, căci strigătul nu-ți ajută întotdeauna. Cînd tu și vărul tău ați ucis o femeie și un copil fără apărare într-o căsuță din Arkansas — făpturile acelea erau nevasta mea și copilul meu! — ele au strigat

după ajutor, îți aduci aminte; dar nu le-a folosit la nimic; îți aduci aminte că nu le-a folosit la nimic, nu-i așa? Îți clănțănesc dinții? De ce nu poți striga? Scoate-ți bandajul cu mîinile — atunci ai să poți. A, înțeleg, și mîinile îți sînt legate, ele nu te pot ajuta. Cît e de ciudat cum se repetă lucrurile după ani îndelungați; fiindcă în noaptea aceea mîinile *mele* erau legate, îți aduci aminte? Da, erau înnodate mai rău decît sînt ale tale acuma! Ce ciudat! Nu mă puteam slobozi din strînsoare. Ție nu ți-a trecut prin gînd să mă dezlegi — nici mie nu-mi trece prin gînd să te dezleg. St! Un pas de trecător întîrziat. Se apropie. Auzi, ce aproape e! Poți număra pașii — unu - doi - trei. Ia, ascultă, e tocmai în dreptul nostru, pe stradă! Acum e momentul! Strigă, omule, strigă! Este singura scăpare pentru tine; numai ea se află între veșnicie și tine! A, vezi, ai zăbovit prea mult — a trecut. Uite, sunetul se stinge. S-a dus! Gîndește-te — cugetă — ai auzit pentru cea din urmă oară un pas omenesc. Ce ciudat trebuie să fie, să tragi cu urechea la un zgomot atît de obișnuit și să știi că n-ai să-l mai auzi niciodată!

O, dragă prietene, spaima, chinul sufletesc care se zugrăvea pe fața lui descărnată era o priveliște încîntătoare pentru mine! M-am gîndit la o nouă tortură și am trecut la aplicarea ei; i-am spus, mai adăugînd și cîte ceva de la mine:

— Bietul Krüger a încercat să-mi salveze nevasta și copilul; l-am ajutat și eu la rîndul meu. L-am convins să te prade: eu și cu o femeie i-am dat ajutor să dezerteze și să scape cu viață.

O privire de uimire și triumf împrăștie puțin groaza de pe fața victimei mele. M-am simțit tulburat, neliniștit, și i-am zis:

— Ce — nu cumva n-a scăpat?

Clătină din cap în semn de tăgadă.

— Nu? Dar ce s-a întîmplat cu el?

Satisfacția de pe fața descărnată devenea din ce în ce mai vădită. Omul meu încerca să mormăie cîteva vorbe — dar nu izbuti; încercă să arate ceva cu mîinile lui legate, dar dădu greș; se opri o clipă,

apoi făcu un semn din cap, arătînd parcă înspre cadavrul cel mai apropiat de el.

— A murit? am întrebat eu. N-a izbutit să fugă? A fost prins asupra faptului și împușcat?

Alt semn de tăgadă din cap.

— Atunci ce s-a întîmplat?

Omul încercă din nou să facă un gest cu mîinile. Eu îi pîndeam fiecare mișcare de aproape, dar n-am putut să ghicesc ce voia să spună. M-am aplecat asupra lui și l-am privit cu și mai mare încordare. Întorsese degetul cel mare și făcea semn, împungîndu-și cu greutate pieptul cu el.

— Ah, a fost înjunghiat vrei să zici?

Făcu din cap un semn afirmativ, iar semnul fu întovărășit de un zîmbet spectral, în care se citea o răutate atît de drăcească, încît în mintea mea întunecată se făcu deodată lumină. Am strigat:

— L-am înjunghiat *eu*, crezînd că ești tu? Lovitura de pumnal nu era îndreptată decît împotriva ta.

Semnul afirmativ făcut de capul ticălosului care murea pentru a doua oară fu atît de vioi cît îi îngăduiau să-l exprime puterile sale din ce în ce mai scăzute.

— O, nenorocitul, păcătosul de mine, să ucid ființa miloasă care a luat apărarea celor dragi mie, în clipa cînd n-aveau nici un ocrotitor și care i-ar fi salvat dacă ar fi putut! Nenorocitul, nenorocitul, păcătosul de mine!

Mi s-a părut că aud un gîlgîit înfundat ca un hohot de rîs batjocoritor. Mi-am ridicat fața din mîini și l-am văzut pe dușmanul meu prăvălindu-se îndărăt pe scîndura lui înclinată.

Agonia lui dură destul de mult. Avea o vitalitate grozavă, o constituție fizică uimitoare. Da, se zbătu în chinurile morții un răstimp îndelungat, foarte plăcut pentru mine. Luai un scaun și un ziar, mă așezai lîngă el și începui să citesc. Din cînd în cînd trăgeam cîte o dușcă de rachiu. Aveam nevoie de rachiu. Dar o făceam mai mult pentru că văzusem de la început că de cîte ori întindeam mîna după

sticlă, el credea că aveam de gînd să-i dau şi lui. Citeam cu glas tare; mai ales istorisiri imaginare despre oameni smulşi din pragul mormîntului şi readuşi la viaţă cu ajutorul cîtorva linguriţe de băutură întăritoare şi a unei băi calde. Da, a avut o agonie lungă şi grea — trei ceasuri şi şase minute, din clipa în care sunase clopoţelul.

Oamenii cred că în toţi aceşti optsprezece ani cîţi s-au scurs de la înfiinţarea unei gărzi speciale pentru cadavre nici unul din cei puşi în giulgiu la vreuna din morgile bavareze n-a tras vreodată clopoţelul. E o credinţă care nu face rău nimănui. Să-i lăsăm dar să creadă ce vor.

Frigul din sala morţilor mi-a pătruns în oase. Din cauza frigului,boala de care suferam — dar care pînă în noaptea aceea fusese pe cale de vindecare — mi-a revenit cu şi mai multă putere. Omul acela mi-a ucis soţia şi copilul; şi peste trei zile mă va adăuga şi pe mine la lista lui. Ce-are a face? Cît de plăcută este amintirea agoniei lui ! L-am prins în clipa în care era cît pe ce să scape din mormînt şi l-am aruncat îndărăt în el!

După noaptea aceea de pomină, a trebuit să stau vreo săptămînă în pat; dar de îndată ce am putut ieşi, m-am dus la morgă şi am aflat din registre numărul casei în care «murise» Adler. Era una din casele acelea groaznice în care stau cu chirie sute de oameni nenorociţi. Adler pusese, desigur, stăpînire pe lucrurile lui Krüger, fiind vărul lui; şi eu doream, dacă era cu putinţă, să pun mîna pe ceasul lui Krüger. Dar cît timp zăcusem eu bolnav, lucrurile lui Adler fuseseră vîndute şi risipite; toate, afară de cîteva scrisori vechi şi de unele boarfe şi fleacuri fără valoare. Totuşi, cu ajutorul acelor scrisori, am dat de urma unui fecior al lui Krüger, singura sa rudă rămasă în viaţă. E un bărbat de treizeci de ani acuma, cizmar de meserie; trăieşte la Mannheim, pe Königstrasse nr. 14; e văduv şi are cîţiva copii mici. Fără să-i explic de ce, l-am ajutat încă de pe atunci cu sume de bani care acopereau două treimi din mijloacele sale de trai.

Acuma, în ce privește ceasul cu pricina — să vezi ce lucruri ciudate se mai petrec pe lumea asta! Am căutat ceasul în lung și în lat în toată Germania, mai bine de un an, cheltuind mulți bani și înfruntînd multe necazuri. Pînă la urmă am pus mîna pe el. Am izbutit să-l capăt și eram nespus de fericit; l-am deschis și n-am găsit nimic înăuntru! De, ar fi trebuit să mă gîndesc că peticul acela de hîrtie nu era să rămînă acolo atîta timp. Firește că din clipa aceea am renunțat la cei zece mii de dolari; am renunțat și nu m-am mai gîndit la ei; dar îmi părea rău, fiindcă aș fi dorit să-i am pentru feciorul lui Krüger.

Noaptea trecută, cînd m-am împăcat în sfîrșit cu gîndul că trebuie să mor, am început să mă pregătesc. M-am apucat să ard toate hîrtiile lipsite de valoare; și iată că într-un teanc din scrisorile lui Adler — necercetat mai înainte cu destulă atenție — a căzut peticul de hîrtie mult dorit! L-am recunoscut într-o clipă. Iată-l, să ți-l traduc:

«Grajdul de cai de închiriat, clădit din zid, cu temelia de piatră, din mijlocul orașului, aflat la colțul străzii Orleans cu piața. Colțul dinspre Palatul de Justiție. A treia piatră din rîndul al patrulea. Lipește un anunț acolo spunînd cîți vor veni.»

Uite, ia-o și păstreaz-o! Krüger mi-a explicat că piatra aceea se poate mișca din loc; că se află în peretele dinspre nord al temeliei, în rîndul al patrulea de sus și este a treia piatră numărînd dinspre apus. Banii sînt ascunși sub piatră.

Mi-a mai spus că fraza de la sfîrșit nu era trecută acolo, decît ca să inducă în eroare pe căutători, în caz că hîrtia avea să cadă în mîinele cui nu trebuia. Pesemne că așa se întîmplase cu Adler.

Acum vreau să te rog ca atuncea cînd va fi să întreprinzi călătoria pe care ai de gînd s-o faci pe fluviu, să scoți banii aceia ascunși, și să-i trimiți lui Adam Krüger la adresa pomenită. Cu ajutorul lor el va deveni un om bogat, iar eu voi dormi mai liniștit în mormîntul meu, știind că am făcut ce am putut

face pentru fiul aceluia care a încercat să-mi salveze nevasta și copilul — deși mîna mea l-a ucis fără să știe, cînd inima mă împingea să-l apăr și să-l ajut."

Capitolul XXXII

ÎMPĂRȚIREA UNEI COMORI

— Asta a fost povestea lui Ritter, zisei eu celor doi prieteni ai mei.

Urmă o tăcere adîncă și impresionantă care ținu un răstimp destul de lung; apoi amîndoi porniră să mă bombardeze cu fel de fel de exclamații prin care-și exprimau interesul și admirația față de amănuntele ciudate ale povestirii; totodată mă ținură sub focul unui șir neîntrerupt de întrebări, pînă ce nici unul din noi nu mai fu în stare să-și tragă răsuflarea. Apoi prietenii mei începură să se liniștească și să se retragă la adăpostul unor salve de întrebări întîmplătoare, în tăcere și într-o reverie adîncă. Timp de zece minute nu s-a auzit nici un cuvînt. Apoi Rogers a exclamat visător:

— Zece mii de dolari! adăugînd după o pauză îndelungată: Zece mii! O groază de bani.

Peste puțin, poetul întrebă:

— Ai de gînd să-i trimiți banii numaidecît?

— Da, zisei. Ciudată întrebare.

Nu dădu nici un răspuns. După cîtva timp, Rogers întrebă cu ezitare:

— *Chiar toți* banii? Adică... vreau să zic...

— *Negreșit:* toți.

Era cît pe ce să mai adaug ceva, dar mă oprii — căci deodată îmi încolțise în minte un gînd. Thomson spuse ceva, dar mintea mea era aiurea și nu izbutii să aud ce spusese. Auzii însă răspunsul lui Rogers:

— Eu unul așa cred. Asta i-ar fi de ajuns, căci părerea mea e că *el* n-a făcut nimic pentru a merita recunoștință.

Pe loc, poetul răspunse:

— Dacă stai să te gîndești bine, *mai mult* decît suficient. Ia gîndește-te numai — cinci mii de dolari! Păi, nu i-ar putea cheltui într-o viață întreagă! Ba poate că i-ar face chiar un rău; poate că l-ar nenoroci — trebuie să te gîndești și la asta. În scurtă vreme și-ar părăsi calapoadele cizmărești, și-ar închide prăvălia, poate s-ar apuca de băutură, ar începe să-și bată copiii orfani de mamă, ar deprinde alte năravuri proaste și ar cădea din lac în puț.

— Da, așa e, întrerupse Rogers cu înflăcărare. Am văzut astea de sute de ori, ba chiar și mai mult. Dai bani pe mîna unui om ca el, dacă vrei să-l nenorocești — asta e. Numai să-i dai bani, altceva n-ai de făcut; și dacă nu s-o duce de rîpă și n-o deveni un om fără rost; și dacă nu și-o pierde orice respect față de sine și de orice altceva pe lume, atunci înseamnă că nu cunosc eu firea omenească! Spune, Thomson, nu-i așa? Și chiar dacă ar fi să-i dai a *treia* parte din acești bani, în mai puțin de șase luni...

— Zi mai bine șase *săptămîni!* rostii eu înflăcărîndu-mă și amestecîndu-mă în discuție. Dacă banii nu s-ar afla în mîini sigure, unde să nu se poată atinge de ei, n-ar trece șase săptămîni și...

— Firește că nu! zise Thomson. Eu am editat cărți scrise de astfel de oameni; din clipa în care puneau mîna pe ce li se cuvenea — fie pe trei mii, fie pe două mii...

— Ce să facă cizmarul acela cu două mii de dolari, aș vrea să știu? îl întrerupse foarte serios Rogers. Un om care poate e pe deplin mulțumit acuma, acolo la Mannheim, înconjurat de oameni de teapa lui; mîncîndu-și bucățica de pîine cu pofta de mîncare pe care numai munca cinstită o poate da; bucurîndu-se de traiul lui modest; om cinstit, cu inimă curată și *fericit* — da, pot să zic fericit! Mai fericit decît toți cei care umblă înveșmîntați în mătăsuri și duc viața artificială, lipsită de conținut, pe care le-o impun relațiile mondene. Dar arată-i ispita *banilor* o singură dată! Pune numai o dată o mie cinci sute de dolari în fața unui asemenea om și spune...

— O mie cinci sute de draci! strigai eu. *Cinci* sute ar fi de ajuns ca să-l facă să-și piardă principiile sănătoase și hărnicia; să-l facă să umble prin cîrciumi și să ajungă mai întîi în șanț, pe urmă la azil, pe urmă la...

— De ce să luăm nelegiuirea asupra noastră, domnilor? întrerupse poetul foarte serios și cu o voce rugătoare. El e fericit acolo, unde e și *așa* cum e. Toate simțămintele noastre de onoare, de milă, de sfîntă și sublimă bunătate, ne previn, ne îndeamnă, ne poruncesc să-l lăsăm netulburat. Aceasta este prietenia adevărată, prietenia sinceră. Ar mai exista și alte căi pentru a o arăta, mai mult de ochii lumii; dar nici una din ele nu ar da dovadă de atîta bunătate și înțelepciune, de asta puteți fi siguri.

Din toată discuția, era vădit însă că fiecare din noi avea inima cam îndoită, gîndindu-se că nu era tocmai corect felul acesta de a aranja lucrurile. Se vedea bine că simțeam cu toții că era de datoria noastră să-i trimitem bietului cizmar măcar *ceva*. Urmă o lungă și chibzuită discuție asupra acestui punct și pînă la urmă hotărîrăm să-i trimitem o cromolitografie.

Ei bine, acuma cînd totul părea să se fi aranjat în chip satisfăcător pentru fiecare din cei interesați, se ivi o nouă încurcătură. Constatai că acești doi indivizi se așteaptau să împărțim banii în mod egal între noi. Eu însă n-aveam de gînd s-o fac. Zisei că dacă le revenea jumătate din bani ca să-i împartă între ei doi, se puteau socoti norocoși. Rogers zise :

— Care dintre voi ar fi căpătat vreodată o *lețcaie* dacă nu eram eu? N-am băgat eu cel dintîi fitil? Fără mine, toți banii ar fi ajuns la cizmar!

Thomson zise că la același lucru se gîndea și el de la început, chiar în clipa cînd Rogers ridicase chestiunea.

Eu le-am răspuns zicînd că ideea mi-ar fi venit și mie destul de curînd, fără ajutorul nimănui. Sînt eu mai încet la minte, nu zic ba, dar cînd gîndesc, gîndesc bine.

Discuția noastră deveni tot mai înflăcărată pînă ajunse la ceartă; apoi degeneră în bătaie și fiecare din noi mîncă o chelfăneală zdravănă. De îndată ce îmi venii puțin în fire, mă urcai destul de amărît pe puntea de comandă. Acolo dădui peste căpitanul Mc Cord și-i spusei atît de amabil pe cît îmi îngăduia starea mea sufletească:

— Am venit să-mi iau rămas bun, domnule căpitan. Doresc să cobor la Napoleon.

— Să coborîți, unde?

— La Napoleon.

Căpitanul rîse, dar văzînd că nu eram pus pe glume, se opri și zise:

— Păi, vorbiți serios?

— Serios? Vezi bine că serios.

Căpitanul se uită în sus spre timonerie și zise:

— Vrea să coboare la Napoleon.

— La *Napoleon*?

— Așa zice.

— O, umbră a marelui împărat!

Nenea Mumford se apropie de marginea punții. Căpitanul îi zise:

— Nene Mumford, uite prietenul dumitale de colo vrea să coboare la Napoleon!

— Ei, fir-ar să fie!

Atunci sării și eu cu gura:

— Ei haide, ce faceți atîta caz din asta? Nu poate omul să coboare la Napoleon, dacă are chef?

— Da' cum dracu, se poate să nu știi? Nu mai *există nici un* Napoleon. Nu mai există de ani și ani de zile. Rîul Arkansas a dat buzna în tîrguleț, l-a făcut harcea-parcea și l-a aruncat în Mississippi!

— Cum, apa a ras *întreg* tîrgul de pe fața pămîntului? Cu bănci, cu biserici, cu închisori, cu redacții de ziare, cu judecătorie, cu teatru, cu pompieri și cu grajduri de închiriat cai; toate, *toate* au fost luate de ape?

— Da, *toate!* Și toată treaba n-a durat mai mult de cincisprezece minute. Apa n-a lăsat nici o palmă de loc, nici un fir de păr, nici un cap de ață, nimic, nimic n-a rămas din oraș, decît peretele unei cocioabe și un horn de cărămidă. Vaporul nostru trece chiar

în clipa asta pe acolo unde odinioară era inima orașului; vezi colo hornul de cărămidă — tot ce a mai rămas din Napoleon. Privește în spatele dumitale — în sus — acuma; nu-i așa că recunoști locurile?

— Da, le recunosc acuma. Este lucrul cel mai uimitor de care am auzit vreodată; mult mai uimitor și neașteptat decît orice.

Domnul Thomson și domnul Rogers sosiseră în acest timp, încărcați cu sacii de voiaj și cu umbrelele și ascultaseră în tăcere veștile căpitanului. Thomson îmi puse în mînă o jumătate de dolar și zise încetișor:

— Pentru partea mea din cromolitografie.

Rogers făcu la fel.

Da, era un lucru uimitor să vezi fluviul Mississippi rostogolindu-și valurile printre maluri nelocuite, chiar peste locul unde acum douăzeci de ani se înălța un oraș mare, frumos și foarte mîndru de realizările sale. Un oraș care era capitala unui ținut întins și îmbelșugat, un oraș cu un mare spital al marinei Statelor Unite, un oraș unde au avut loc nenumărate bătăi și unde se făcea cel puțin o anchetă polițienească pe zi; oraș unde am cunoscut-o pe cea mai frumoasă și desăvîrșită fată de pe toată valea lui Mississippi; oraș unde am căpătat primele ziare cu vești asupra groaznicei catastrofe a Pennsylvaniei — acum un sfert de veac. Un oraș, un oraș întreg înghițit, dispărut, tîrît în apă ca să hrănească peștii. N-a mai rămas nimic din el, decît niște ziduri dărăpănate dintr-o magherniță și un horn de cărămidă, gata să se prăbușească și el!

Capitolul XXXIII

DESPRE RĂCORITOARE ȘI DESPRE ANUMITE MORAVURI

În ceea ce privește ostrovul 74, care se află nu departe de fostul oraș Napoleon, o toană a fluviului a dat peste cap legile omenești și le-a făcut zădarnice și de batjocură. Din clipa în care a luat ființă în

mod oficial, statul Arkansas stăpînea „fluviul pînă la mijlocul acestuia“, adică pînă la o linie foarte nestatornică. Statul Mississippi avea controlul asupra fluviului pînă la canalul navigabil — altă linie schimbătoare și nestatornică. Ostrovul 74 ținea de statul Arkansas. La un moment dat, o tăietură a aruncat marele ostrov afară din Arkansas și totuși nu în *interiorul* statului Mississippi. „Mijlocul fluviului“ este de o parte a ostrovului, iar „canalul“ navigabil de cealaltă parte. Așa am înțeles eu că stau lucrurile. Nu știu dacă am căpătat amănunte exacte sau inexacte în privința asta, însă un *fapt* e sigur: că aici se află un ostrov foarte rodnic și mare, de patru mii de acri, care a fost lăsat pe dinafară și care nu ține nici de un stat nici de celălalt, neplătind biruri nici unuia, și nedatorînd ascultare nici unuia. Un singur om stăpînește întregul ostrov și pe drept cuvînt este „omul fără de țară“.

Ostrovul 92 ține de Arkansas. Fluviul l-a mutat și l-a împreunat cu țărmul care ține de statul Mississippi. Un individ oarecare a înființat acolo o cîrciumă — fără brevet din partea statului Mississippi — și s-a îmbogățit de pe urma mușteriilor din Mississippi, sub protecția statului Arkansas (unde nu se cerea brevet pe vremea aceea).

Am continuat să plutim la vale pe fluviu, în singurătatea cu care ne deprinsesem; rareori întîlneam vreun vapor sau alt obiect mișcător. Priveliștea era mereu aceeași; întinderi aproape neîntrerupte de păduri pe amîndouă malurile fluviului, singurătate și tăcere deplină. Ici-colo apăreau în fața ochilor noștri două-trei colibe — așezate în cîte o mică poieniță de pe malurile cenușii și lipsite de iarbă — colibe care mai demult fuseseră situate cu vreun sfert sau o jumătate de milă mai în față, iar treptat-treptat fuseseră împinse mai departe și tot mai departe, înapoi, pe măsură ce malurile se surpau. La Punctul lui Pilcher de pildă, mi s-a spus că colibele au fost împinse înapoi cu trei sute de iarzi în trei luni; dar malurile se surpă atît de repede, încît le-au și ajuns din urmă; acum colibele sînt iar în curs de mutare.

Orașul Napoleon avea pe vremuri o părere proastă despre orașul Greenville, din Mississippi; dar iată că Napoleon a dispărut și servește acum drept hrană peștilor, iar Greenville trăiește și e în plină activitate, fiind unul din orașele cele mai înfloritoare de pe valea lui Mississippi. Se zice că are trei mii de locuitori și face un comerț serios, de două milioane cinci sute de mii de dolari pe an. Pe scurt, e un orășel care se ridică.

S-a vorbit mult pe vapor despre așa-zisa Calhoun Land Company, o întreprindere de la care se așteaptă rezultate prospere. Colonelul Calhoun, un nepot al cunoscutului om de stat Calhoun, s-a dus la Boston și a format o asociație care a cumpărat o mare întindere de pămînt pe valea fluviului, în ținutul Chicot din Arkansas — cam vreo zece mii de acri — pentru cultura bumbacului. Planul asociației este să lucreze cu bani pești: să cumpere direct de la producător și să-și vîndă singură produsele proprii; să-și aprovizioneze muncitorii negri cu alimente și cu tot ce le trebuie, mulțumindu-se cu un cîștig modest, să zicem de opt sau zece la sută; să dea negrilor locuințe comode etc.; să-i îndemne să strîngă bani și să rămînă locului. Dacă vor izbuti să ajungă la rezultate bune din punct de vedere financiar, cum pare aproape sigur, ei plănuiesc să înființeze o bancă la Greenville și să împrumute bani cu dobîndă mică: se vorbește de șase la sută.

Tot greul de pînă acum era — citez cuvintele plantatorilor și ale marinarilor — că plantatorii, deși stăpîni pe pămînt, nu aveau bani gheață, din care cauză trebuiau să-și ipotecheze atît pămîntul cît și recolta, spre a putea face față nevoilor. Prin urmare, samsarul care procură banii înfruntă unele riscuri și cere dobînzi mari — de obicei zece la sută și separat doi și jumătate la sută comision pentru obținerea împrumutului. Plantatorul trebuie să-și cumpere proviziile prin același samsar, plătindu-i comisioane și beneficii. Pe urmă, cînd își încarcă recolta pe vapor, samsarul mai adaugă comisionul lui, asigu-

rarea etc. Aşa că, punîndu-le toate una peste alta, partea samsarului asupra recoltei este cam de douăzeci şi cinci la sută.[1]

Iată calculul făcut de un plantator asupra profitului mediu în cultura bumbacului: un om cu un catîr cultivă zece acri, care produc zece baloturi de bumbac valorînd, să zicem, cinci sute de dolari; cheltuielile de producţie se ridică, să zicem, la trei sute cincizeci de dolari; cîştigul curat este deci de o sută cincizeci de dolari sau de cincisprezece dolari pe acru. Mai iese un cîştig şi de la sămînţa de bumbac, care n-avea preţ mare înainte — ba chiar nici un preţ, acolo unde era nevoie de transport la mare depărtare. La o mie şase sute de funţi de bumbac brut, sînt patru sute de funţi de scamă, valorînd, să zicem, zece cenţi funtul şi o mie două sute de funţi de sămînţă valorînd doisprezece sau treisprezece dolari tona. Poate că în viitor nici *cocenii* nu vor mai fi aruncaţi. Domnul Edward Atkinson zice că la fiecare balot de bumbac sînt o mie cinci sute de funţi de coceni şi că aceştia sînt foarte bogaţi în fosfaţi de calciu şi de potasiu; iar dacă măcinăm cocenii şi-i amestecăm cu nutreţ verde şi cu făină de sămînţă de bumbac (care conţine prea multă grăsime pentru a fi folosită ca nutreţ în cantităţi mari) amestecul acesta de coceni dă un nutreţ superior, bogat în toate elementele necesare pentru o bună producţie de lapte, carne şi oase. Pînă acum cocenii au fost socotiţi ca o pacoste.

Oamenii se plîng că de la război încoace, plantatorul este distant faţă de fostul rob; nu întreţine cu el decît relaţiuni reci, de afaceri, nepermiţîndu-şi să aibă nici un sentiment faţă de muncitorul său. Nu mai ţine o „prăvălie" specială ca să-l aprovizioneze pe negru cu ce are nevoie şi să-l ferească astfel de

[1] „Dar ce poate face statul acolo unde oamenii sînt nevoiţi să plătească dobînzi în valoare de optsprezece pînă la treizeci la sută şi sînt siliţi de împrejurări să-şi ipotecheze recoltele mai înainte chiar de a le semăna, cu dobînzi enorme, pentru avantajul de a-şi cumpăra toate proviziile cu un profit de unu la sută?" *(Edward Atkinson.)*

cheltuieli inutile, făcîndu-l să poată și să dorească să rămînă pe loc, deși lucrul acesta ar fi spre folosul lui. El cedează acest privilegiu cîte unui israelit dornic de cîștig, care îl îndeamnă pe negrul nechibzuit și pe nevasta acestuia să cumpere tot felul de lucruri de care s-ar putea lipsi — să le cumpere pe datorie, la prețuri mari, luni de-a rîndul. Datoria este făcută pe baza cotei-parte din recolta negrului, iar la sfîrșitul sezonului, partea negrului aparține israelitului. Și nu numai atît; pe deasupra negrul mai rămîne și îndatorat; e descurajat, nemulțumit, nu-și mai găsește locul; și amîndoi, atît el cît și plantatorul sînt păgubiți. Pentru că el va lua vaporul și va pleca aiurea, iar plantatorul va trebui să aducă pe un străin în locul lui, un străin care nu-l cunoaște, căruia nu-i pasă de el, care-l va îngrășa pe israelit timp de un sezon și apoi va urma calea predecesorului său, îmbarcîndu-se pe un vapor.

Toată lumea nădăjduiește că această Companie Calhoun va arăta, prin purtarea ei omenească, ocrotind pe cei ce lucrează pentru ea, că metoda aceasta este cea mai avantajoasă pentru amîndouă părțile, plantator și negru; și se crede că în curînd ea va fi adoptată și de toți plantatorii.

Și cînd atîția își spun cuvîntul, oare barmanul să nu-și dea și el părerea? Dînsul observă totul cu luare-aminte și nu bea niciodată; își dă osteneala să-și merite simbria pe care o primește și *și-ar* merita-o dacă ar avea mușterii destui. El zice că oamenii de aici din Mississippi și Louisiana preferă să trimită pe cineva în sus pe fluviu să le cumpere zarzavaturi, în loc să și le cultive singuri; și că vin pe bordul vasului la barman și cumpără de la el fructe. Barmanul crede că „ei nu se pricep la nimic altceva, afară de bumbac". Crede că habar n-au de cultura zarzavaturilor și a pomilor fructiferi — „cel puțin majoritatea lor". Zice că „un negru e în stare să se ducă la H după un pepene verde" („H" este tot ce am găsit scris în raportul stenografului — înseamnă Halifax, pesemne, de-și s-ar părea că e cam depărtișor să te duci acolo pentru un

pepene verde). Barmanul cumpără pepeni verzi pe cinci bani bucata, în partea de sus a fluviului, îi aduce aici în Sud și-i vinde cu cincizeci. „De ce amestecă și pregătește barmanul niște băuturi așa de complicate și de frumoase la vedere pentru muncitorii negri de pe bord?“ Fiindcă ei „nu s-ar mulțumi cu o băutură mai simplă“. Vor o băutură ca lumea; n-are importanță din ce o prepari; vor să aibă pe banii lor ceea ce bate la ochi. „Dacă îi dai unui negru o cinzeacă de rachiu simplu — dar care face jumătate de dolar litrul — pe cinci cenți, crezi că se atinge de ea? Nu. Nu e o băutură destul de aleasă pentru el. Dar ia pune-i o litră de tot felul de porcării ieftine și toarnă-i înăuntru ceva roșu ca să fie mai acătării — să fie roșu asta-i totul — și să vezi că nu va lăsa paharul din mînă nici ca să se ducă la circ.“ Toate barurile de pe vasele companiei Anchor Line sînt luate în arendă și aparțin unei singure firme. Ea furnizează băutura fabricată în propria ei întreprindere și angajează barmani „cu leafă“. Se găsesc băuturi bune? Da, pe unele vapoare, unde vin călători mai de soi, care știu să aprecieze o băutură și au cu ce s-o plătească. Pe vapoarele celelalte? Nu. N-are cine să le bea, afară de marinari și fochiști. „Rachiu? Da, am rachiu destul, dar nu vă recomand să beți din el, decît dacă v-ați făcut testamentul.“ Nu mai e cum era pe vremuri. Atuncea toată lumea călătorea cu vaporul, toată lumea bea și toată lumea se cinstea. Acuma cei mai mulți merg cu trenul și ceilalți nu beau. Pe vremuri, barmanul era și proprietarul barului; „era vesel și vorbăreț, gătit și pus la punct, era domnul cel mai elegant de pe vapor; cîștiga de obicei două mii de dolari de fiecare călătorie. Un tată care îi lăsa feciorului său un bar pe vapor îi lăsa o avere. Acuma îi lasă casă și masă; da, și spălatul, dacă nu-i trebuie decît o cămașă la fiecare călătorie. Da, într-adevăr, vremurile s-au schimbat. Și apoi, să vă mai spun ceva. Pe linia cea mai însemnată de navigație de pe Mississippi de Sus nu sînt baruri de loc! Pare să fie o poveste, dar e chiar adevărul adevărat.“

Capitolul XXXIV

VERZI ŞI USCATE

Ostrovul Stogului. Mi-am amintit de Ostrovul Stogului; mi-am amintit şi de Lacul Providenţei din Louisiana, care este primul oraş cu înfăţişare sudică de care dai, cînd vii pe Mississippi la vale. E aşezat în cîmpie şi e umbrit de copaci împodobiţi cu nişte venerabile bărbi cărunte ţesute dintr-un soi de muşchi, zis muşchi spaniol; „oraş tihnit, visător, oraş unde ţi se pare că e mereu duminică", adaugă nenea Mumford, descriind prin aceasta nu numai ceea ce simţea el, ci adevăratul aspect al tîrgului.

Un domn H. ne-a dat nişte amănunte puţin însemnate în legătură cu regiunea respectivă, pe care aş fi stat la îndoială dacă trebuia să le cred. Dar domnul H. era ofiţer pe un vapor. Călătorea cu vaporul nostru, căci locuia la Arkansas City şi trebuia să se ducă la Vicksburg unde se afla vaporul lui, un mic pachebot al Companiei Floarea-Soarelui. Era un om auster şi avea reputaţia de a fi deosebit de ursuz pentru un marinar de pe fluviu. Printre altele, ne-a spus că Arkansasul a suferit mult şi a fost împiedicat în dezvoltarea sa timp de generaţii întregi, din cauza minciunilor răspîndite pe socoteala ţînţarilor de acolo. „Poţi să zîmbeşti, a zis el, şi să crezi că lucrul acesta nu prea are însemnătate, dar cînd te gîndeşti la urmările pe care le-au avut aceste minciuni — încetarea imigraţiei în regiune şi scăderea preţului proprietăţilor — atunci îţi dai seama că e vorba de ceva foarte important, ceva de care nu te poţi descotorosi cu una cu două." Aceşti ţînţari au fost înfăţişaţi mereu ca fiind grozav de mari şi păcătoşi, cînd „în realitate sînt slabi,nu prea mari, exagerat de timizi, sensibili" etc., etc. Ai fi zis că vorbea de familia lui. Dar dacă era îngăduitor faţă de ţînţarii de Arkansas, era în schimb destul de pornit împotriva ţînţarilor de la Lacul Providenţei — acei coloşi de la Lacul Providenţei, cum îi numea în mod foarte delicat. Ne-a spus că doi ţînţari din aceştia

puteau doborî un cîine şi că patru din ei puteau să răpună un om; şi dacă nu i-ar veni nimeni în ajutor, ţînţarii l-ar putea omorî — l-ar putea „căsăpi" cum s-a exprimat el. Ne-a povestit ca din întîmplare — şi totuşi nu fără tîlc — „faptul că polița de asigurare asupra vieţii în forma ei cea mai simplă este necunoscută la Lacul Providenţei şi că localnicii îşi asigură viața în mod deosebit împotriva ţînţarilor". Ne-a mai spus multe lucruri ciudate despre aceste gîngănii ticăloase. Printre altele, ne-a zis că le-a văzut încercînd să *voteze*. Dîndu-şi seama că mersese prea departe cu această afirmaţie, el o modifică puţin, spunînd că era cu putinţă să se fi înşelat asupra acestui amănunt, dar că era sigur că-i văzuse pe ţînţari „discutînd în jurul listelor de alegători".

Mai era pe bord un alt pasager — prieten cu H. — care a sprijinit teribilele acuzaţii aduse acestor ţînţari şi ne-a istorisit amănunţit nişte aventuri grozave pe care le-ar fi avut cu ei. Poveştile n-aveau alt cusur decît că erau cam trase de păr; totuşi, domnul H. îl întrerupea mereu — nemilos — cu cîte o vorbă aspră: „Stai — mai taie douăzeci şi cinci la sută dintr-asta; acuma zi-i înainte", sau: „Stai, e prea de tot; mai taie, mai taie, prea te-ai învăţat să înşiri cîte-n lună şi-n stele; ţine-te mai aproape de fapte, nu le îmbrăca în hlamida minciunii", sau: „Te rog din nou să mă ierţi, dar dacă ai de gînd să mai încarci povestea asta, are să fie nevoie să ceri vreo două şlepuri şi un remorcher pentru ea, fiindcă altfel vasul dă de fundul apei; ţine-te strîns de fapte, strîns de fapte, aşa cum s-au întîmplat. Ceea ce le trebuie acestor domni pentru a putea scrie o carte este adevărul gol-goluţ, nu-i aşa, domnilor?" Tot el ne-a spus în mod confidenţial că individul acesta trebuie mereu supravegheat, ca să n-o ia razna; altfel nu-i chip s-o scoţi la capăt cu el, după cum „din păcate ştia" domnul H., din proprie experienţă. Ne-a mai zis: „Nu vreau să vă dezamăgesc, dar mi-a spus o minciună aşa de gogonată odată, că mi s-a umflat urechea stîngă de pe urma ei şi s-a lăţit într-atîta, că la un moment dat mi s-a astupat

vederea, de nu mai eram în stare să văd din pricina ei; și așa am rămas luni întregi, iar lumea venea de la mari depărtări ca să se uite la mine cum îmi făceam vînt cu ea".

Capitolul XXXV

ORAȘUL VICKSBURG ÎN TIMPUL ZILELOR DE RĂSTRIȘTE

Pe vremuri, cînd coboram cu vaporul pe Mississippi, treceam pe lîngă mîndrul oraș Vicksburg, așezat sus pe un deal; dar acum n-o mai putem face. O tăietură a fluviului a făcut din Vicksburg un oraș fără ieșire la Mississippi, ca și Osceola, St. Genevieve și multe altele. Acum în fața Vicksburgului e apă stătătoare, precum și un ostrov mare. Cobori pe fluviu de partea cealaltă a ostrovului, pe urmă cotești și urci spre oraș; și aceasta numai atunci cînd apele sînt mari; cînd apele sînt scăzute nu poți ajunge la Vicksburg, ci trebuie să acostezi la o oarecare distanță mai jos de oraș.

Se mai văd încă și astăzi diferite semne și urme care amintesc de groaznicele încercări prin care a trecut Vicksburgul în timpul războiului: întărituri de pămînt, copaci schilodiți de ghiulele, adăposturi săpate în malurile lutoase etc. Adăposturile au fost de mare ajutor în timpul celor șase săptămîni cît a ținut bombardarea orașului, adică între 18 mai și 4 iulie 1863. Ele au fost folosite de necombatanți — mai ales de femei și copii, nu spre a trăi mereu în ele, ci ca loc de refugiu și ca ascunzători în caz de nevoie. Erau simple găuri, tuneluri săpate perpendicular în malul abrupt și lutos, iar apoi ramificate în formă de Y, înăuntrul dealului. Viața la Vicksburg în timpul acestor șase săptămîni poate că era — dar așteptați, iată aici niște date cu ajutorul cărora putem reconstrui imaginea orașului din zilele acelea:

Populația cuprinde douăzeci și șapte de mii de soldați și trei mii de combatanți; orașul e cu totul izolat

de restul lumii, bine întărit, păzit de canoniere în partea dinspre fluviu, și în rest de către soldați și baterii de artilerie. Deci, cu neputință să cumperi ceva din exterior, sau să vinzi ceva în afara orașului; cu neputință să intri sau să ieși din oraș. Nici un vizitator pe care să-l întovărășești la plecare sau să-l primești cu un bun venit la sosire; s-a sfîrșit cu maldărele de ziare care aduceau vești din lumea întreagă și pe care oamenii le citeau dimineața, la gustare; acuma nu mai pătrunde nici o veste de nicăieri. Nimeni nu mai aleargă în port, ca să vadă vapoarele invindu-se în depărtare — din sus ori din jos — scoțînd fum pe coșuri și plutind înspre oraș, căci nu mai apare nici un vapor; fluviul e pustiu și fața apei rămîne netulburată. În jurul gării nu mai e forfotă și învălmășeală ca odinioară, nu mai vezi cete zgomotoase de birjari luptîndu-se care mai de care să pună mîna pe vreun client din furnicarul acela de oameni aiuriți; acuma domnește și în gară o liniște de mormînt. Făina a ajuns la două sute de dolari butoiul, zahărul la treizeci, grîul la zece dolari dubla, slănina la cinci dolari funtul, romul la o sută de dolari galonul[1]; celelalte lucruri sînt cam tot așa de scumpe. Pe străzi nu se mai aude zgomot și huruit de roabe și de căruțe trecînd în sus și-n jos. Nu mai au ce face în orașul acesta, unde a rămas doar o mînă de necombatanți care și ei de-abia își mai țin zilele. La trei dimineața domnește tăcere, o tăcere atît de adîncă, încît pasul greu și măsurat al unei santinele poate fi auzit la o depărtare mult mai mare ca de obicei; acolo unde nu mai pătrunde acest sunet singuratic, poate că tăcerea este desăvîrșită. Deodată se aud bubuituri de tun care cutremură pămîntul; cerul e ca o pînză de păianjen, din cauza dîrelor roșii pe care le lasă ghiulelele ce se încrucișează în văzduh; iar o ploaie de schije cade asupra orașului, cade asupra străzilor goale. O clipă după aceea străzile nu mai sînt goale, ci pline de mogîldețe întunecate, de femei și de copii înnebuniți de groază, gonind din casele și paturile lor către adăposturile săpate în mal —

[1] Măsură engleză de capacitate = 4,5436 litri.

încurajați de soldații glumeți, care strigă: „Șobolani, marș în găurile voastre!“ și rîd.

Tunul bubuie cu furie, ghiulelele șuieră și se sparg în văzduh, ploaia de fier cade deasupra orașului un ceas, două ceasuri, trei, poate chiar șase, apoi încetează. E liniște, dar străzile sînt încă goale; tăcerea se prelungește; peste un timp, din adăposturi începe să se ivească ici-colo cîte un cap care se uită în jur cu băgare de seamă, cercetînd terenul. Dacă tăcerea continuă, oamenii ies de-a binelea și ființele acelea istovite, pe jumătate înăbușite, se adună laolaltă; își întind mădularele; trag adînc în piept aerul proaspăt; sporovăiesc cu vecinii din adăpostul de alături. Unii poate o șterg acasă numaidecît, sau dau o raită prin oraș, dacă liniștea mai ține; și vor năvăli din nou în găurile lor, de îndată ce va începe iarăși bombardamentul.

Acești locuitori ai adăposturilor săpate în pămînt, în număr de numai de trei mii — doar cît populația unui sat — oare n-au ajuns să se cunoască unul pe altul și încă de aproape, după o săptămînă—două, să se cunoască așa de bine, încît pățaniile norocoase ori nenorocoase ale unuia să-i intereseze pe toți?“

Acestea sînt datele pe care ni le pune la dispoziție istoria. Cu ajutorul lor n-ar putea oare aproape oricine să facă să reînvie în fața ochilor săi viața din vremea aceea la Vicksburg? N-ați putea oare dumneavoastră, care nu ați trăit-o, s-o zugrăviți în culori mai vii unui alt om care n-a luat parte la ea, decît ar putea s-o facă un vicksburghez care a *trăit-o?* Pare cu neputință și totuși există motive care ne fac să credem că ați putea. Cînd cineva întreprinde o călătorie cu vaporul, pentru prima dată, lucrul acesta îl impresionează; călătoria abundă în experiențe noi și uimitoare; noutățile acestea sînt într-un contrast atît de vădit cu experiențele de mai înainte ale acestei persoane, încît se întipăresc adînc și pe cît se poate pentru totdeauna în închipuirea și în amintirea ei. Prin grai sau prin scris, el poate să descrie unui om de pe uscat această interesantă și atrăgătoare călătorie și să-l facă s-o trăiască împreună cu el; poate să-l facă să vadă și să

simtă tot ce a văzut și a simțit el. Dar dacă mai așteaptă? Dacă face zece călătorii una după alta — ce se întîmplă atuncea? Ei bine, lucrurile își vor pierde culoarea, noutatea, neprevăzutul și vor ajunge ceva obișnuit. El nu va mai putea să povestească nimic celui de pe uscat, nimic care să-l impresioneze pe acesta.

Acum cîțiva ani am stat de vorbă cu doi neluptători din Vicksburg: cu un bărbat și cu nevasta lui. I-am lăsat să-și spună povestea cum se pricepeau. Cuvintele lor păreau lipsite de căldură și chiar de interes.

Dacă ar fi trăit numai o săptămînă viața aceea uimitoare, poate că și-ar fi amintit pînă la moarte de ea și ar fi fost în stare să vorbească cu pasiune și interes; dar ei au avut parte de șase săptămîni din această viață; lucrurile și-au pierdut noutatea; s-au obișnuit cu bombardamentele; — s-au obișnuit să fugă din casă și să se bage sub pămînt; ajunsese ceva banal pentru ei. După șase săptămîni nu mai puteau povesti lucruri interesante și impresionante în legătură cu asediul orașului. Ceea ce mi-a povestit bărbatul suna cam așa:

„Ajunsese să fie duminică tot timpul. Șapte duminici pe săptămînă; pentru noi, cel puțin. Nu aveam nimic de făcut și timpul trecea foarte greu. Șapte duminici și toate întrerupte la un moment dat, ziua și noaptea, pentru cîteva ceasuri de o ploaie groaznică de foc, de bubuituri și fier. La început alergam repede-repede spre adăposturi; mai pe urmă nu ne mai grăbeam. Prima oară, am uitat copiii; Maria s-a dus și i-a adus pe amîndoi. Cînd am fost cu toții în siguranță, în adăpost, a leșinat. Două sau trei săptămîni după aceea, într-o dimineață cînd fugea spre adăpost prin ploaia de ghiulele, o ghiulea mare s-a spart lîngă ea și a acoperit-o toată cu noroi, iar o schijă i-a smuls ranița vînătorească de pîslă pe care o purta în spate. Ei bine, s-a oprit să-și ia ranița de jos înainte de a o șterge mai departe! Începuse să se obișnuiască cu lucrurile astea, după cum vedeți. Noi toți ne învățasem într-atîta cu ghiulelele, încît știam și puteam povesti o mulțime de lucruri despre ele; și

pînă la urmă nu ne mai duceam întotdeauna la adăpost, dacă era un bombardament mai ușor. Noi bărbații umblam de colo-colo, căscam gura și vorbeam; unul din noi zicea: «Uite-o că vine!»; și spunea, după sunet, ce fel de ghiulea era cea care se apropia; apoi vorbea mai departe, dacă ghiuleaua respectivă nu prezenta nici o primejdie. Cînd o ghiulea se spărgea aproape de tot de noi, ne opream din vorbă și stăteam liniștiți; nu prea ne simțeam bine, e drept, însă nu era cuminte să ne mișcăm. Cînd lucrurile se potoleau îi dădeam înainte din nou, dacă nimenea nu era rănit — poate chiar exclamînd: «Asta a fost strașnică!» sau făcînd altă observație banală de genul acesta, înainte de a începe din nou să vorbim între noi. Uneori vedeam cîte o ghiulea plutind în văzduh, deasupra capetelor noastre. În cazul acesta fiecare din noi zicea doar în grabă: «La revedere, pe curînd, domnilor!» și o rupeam cu toții la fugă. Foarte deseori am văzut grupuri întregi de doamne plimbîndu-se pe stradă și părînd cît se poate de vesele, dar uitîndu-se mereu în sus după ghiulele. Le-am văzut apoi cum stau locului cînd nu prea știau ce are de gînd să facă ghiuleaua și așteptau să vadă încotro s-o ia. După aceea se plimbau din nou sau se duceau la adăpost, după cum era cazul. În unele orașe zac împrăștiate pe străzi o mulțime de hîrtii și peste tot locul sînt aruncate resturi și murdării de tot soiul. În orașul nostru străzile erau acoperite cu un strat gros de sfărîmături de *fier*. Uneori se găsea cîte unul care să adune toate bucățile de fier și ghiulelele neexplodate din apropierea casei lui și să le îngrămădească într-un soi de monument în ograda din fața locuinței. Monumentul conținea uneori pînă la o tonă de fier. Nu mai rămăsese nic un geam întreg; sticla nu putea rezista bombardamentului; toate geamurile erau făcute țăndări. Ferestrele caselor pustii semănau cu orbitele unui cap de mort. Geamurile *neatinse* erau tot atît de rare ca și știrile.

Duminica se făcea slujbă la biserici. În primele săptămîni nu prea veneau mulți la biserică; dar încetul cu încetul au început să se adune o grămadă de oameni. Slujba se oprea o clipă și toți stăteau nemișcați;

nu se auzea o șoaptă, era o liniște ca la înmormîntare; liniștea creștea cu cît afară, deasupra capetelor noastre, bubuiturile de tun se întețeau iar zgomotul exploziilor devenea tot mai înfiorător. De îndată ce se mai potolea vacarmul afară, slujba reîncepea. Sunetul orgilor și muzica bisericească, amestecate cu zgomotul bombardamentului, dădeau o combinație foarte ciudată — mai ales la început. Într-o dimineață, chiar cînd ieșeam de la biserică, s-a întîmplat ceva cumplit, singurul lucru rău care mi s-a întîmplat în zi de duminică. Tocmai strîngeam cu multă bucurie mîna unui prieten pe care nu-l mai văzusem de un timp și îi ziceam: «Vino în adăpostul nostru la noapte, după bombardament, că am făcut rost de o băutură strașnică, de jumătate de litru de whis...» Știți, era tocmai să spun whisky, cînd o ghiulea m-a întrerupt. O schijă din ghiuleaua aceasta a retezat brațul prietenului meu; brațul a rămas bălăbănindu-se în mîna mea. Și știți care lucru cred eu că va rămîne cel mai adînc întipărit în mintea mea și va dăinui mai mult decît toate celelalte amintiri, importante sau mai puțin importante? Este gîndul meschin pe care l-am avut în clipa aceea și anume: am *făcut economie de whisky*. Și totuși, poate că nu vă dați seama, dar era un gînd oarecum scuzabil; căci whisky-ul era tot atît de rar ca și diamantele și aveam numai jumătatea aceea de litru, niciodată n-am mai gustat whisky, cît a ținut asediul.

Uneori adăposturile erau groaznic de ticsite de lume și întotdeauna era înăuntru o căldură de nesuferit și un miros tare greu. Cîteodată, într-un singur adăpost se aflau douăzeci sau douăzeci și cinci de inși, îngrămădiți unul peste altul; nu era cu putință să te întorci de pe o parte pe alta, iar aerul era așa de îmbîcsit, încît n-ar fi ars nici o lumînare în el. Într-o noapte s-a născut un copil într-unul din aceste adăposturi. Gîndiți-vă, e ca și cum s-ar fi născut într-un cufăr.

De două ori au fost șaisprezece oameni în adăpostul nostru și de cîteva ori au fost doisprezece. De-abia mai puteam respira. Noi eram în permanență opt — adică

opt încăpeau în mod normal. Foamea, mizeria, boala, frica, necazurile și atîtea altele i-au chinuit pe toți într-atîta și i-au adus în așa hal, încît după asediu nimeni n-a mai fost același om ca mai înainte. Peste vreo cîțiva ani au murit toți, afară de trei din noi. Într-o noapte, o ghiulea s-a spart chiar în fața adăpostului și i-a astupat intrarea. Cîteva ceasuri am săpat din răsputeri ca să ne croim un drum de ieșire. Unii dintre noi erau cît pe ce să se înăbușe. După aceea am făcut două ieșiri — lucru la care ar fi trebuit să ne gîndim de la început. Dacă am mîncat carne de catîr? Nu, așa de rău n-am ajuns decît în ultimele două-trei zile. Era bună, firește; toate sînt bune cînd ești mort de foame."

Omul acesta își scrisese nsemnările zilnice — timp de șase săptămîni? Nu, numai în timpul primelor șase zile. În prima zi, opt pagini scrise foarte mărunt, a doua zi cinci, a treia zi una — scrisă la repezeală; a patra zi trei sau patru înduri; a cincea și a șasea zi cîte un rînd-două după șase zile a renunțat la jurnal; viața îngrozitoare din Vicksburg devenise ceva obișnuit și firesc.

Peripețiile prin care a trecut Vicksburgul în timpul războiului sînt mai interesante decît peripețiile oricărui alt oraș de pe fluviu. Povestea lui e variată, plină de fel de fel de întîmplări, plină de pitoresc. Vicksburgul a rezista mai mult decît oricare alt oraș de pe fluviu și a văzut războiul în toate fazele sale, atît pe pămînt cît și pe apă: asediu, minarea, asaltul, respingerea, bombardamentul, captivitatea, foametea.

Aici se găsește cel mai frumos din toate cimitirele naționale. Deasupra porții celei mari de la intrare se află următoarea inscripție:

Aici odihnesc în pace șaisprezece mii șase sute soldați care au murit pentru țara lor între 1861 și 1865.

Cimitirul e foarte bine situat, sus pe un deal, de unde poți vedea pînă departe, peste țarini și peste fluviu. E format din terase late, cu drumuri și cărări șerpuite; florile, tufișurile și copăceii semitropicali

împodobesc cimitirul cu o vegetație luxuriantă; iar într-o parte a lui a rămas un colț de pădure sălbatică, așa cum a lăsat-o natura, al cărei farmec e tocmai, de aceea, desăvîrșit. Tot ce se vede în acest cimitir amintește grija guvernului național. Lucrările făcute de către stat sînt întotdeauna remarcabile în ce privește desăvîrșirea execuției, trăinicia și soliditatea lor, precum și bunul gust de care dau dovadă executanții. Statul face lucrările bune de la început, apoi îngrijește de ele.

Pe drumuri șerpuite — care adesea sînt săpate așa de adînc între doi pereți abrupți, încît par mai curînd niște tuneluri fără acoperiș — am mers cale de vreo milă, două, și am vizitat monumentul ridicat pe locul în care Vicksburgul a fost predat generalului Grant de către generalul Pemberton. Metalul din care e făcut îl va apăra de atingerea nemiloasă a vremii, care a desfigurat monumentul de mai înainte, construit din marmură; dar temeliile sale din cărămidă se surpă de pe acum și de aceea se va nărui curînd. De aici, de sus, ai priveliștea unei regiuni pitorești de dealuri și vîlcele împădurite; monumentul însuși are un oarecare farmec, căci e aproape în întregime acoperit de flori și de ierburi sălbatice. Rămășițele monumentului de marmură, ros de vreme, au fost mutate în cimitirul național.

Pe drum, la o distanță de un sfert de milă de oraș, un negru bătrîn ne-a arătat, cu mîndrie, o bombă neexplodată care zăcea în curtea lui din clipa în care căzuse acolo, în timpul asediului.

Stăteam aici și cîinele meu stătea tot aici; cîinele s-a repezit spre ghiulea, gata să-și facă de lucru cu ea; dar eu nu. Eu i-am zis ghiulelei: „Nu te sfii, fii ca la tine acasă; stai nemișcată unde ești, sau crapă, fă ce vrei; dar *eu* am treabă în pădure, *zău* că am".

Vicksburgul e un oraș cu multe străzi comerciale și cu case frumoase; el dirijează comerțul pe rîurile Yazoo și Floarea-Soarelui; are linii de cale ferată ducînd în multe direcții, prin regiuni agricole bogate, și promite să se dezvolte și să înflorească și mai mult în viitor.

După cît se pare, aproape toate orașele de pe fluviu, mari sau mici, s-au hotărît să-și îndrepte privirile spre căile ferate și așteaptă numai de la el ajutor pentru dezvoltarea și îmbogățirea lor viitoare. Ele procedează în conformitate cu acest gînd. Există semne care prevestesc că cei douăzeci de ani ce vin vor aduce schimbări de seamă pe valea lui Mississippi, în ce privește creșterea populației și a bunei stări, precum și în ce privește propășirea intelectuală și eliberarea de prejudecăți a opiniei publice care merge în pas cu ridicarea standardului de viață. Și totuși, dacă ar fi să judecăm după trecut, orașele de fluviu vor căuta să găsească și să se folosească de vreun prilej oarecare pentru a stînjeni și întîrzia progresul lor. Ele și-au împiedicat singure dezvoltarea în zilele de glorie ale vapoarelor, printr-un sistem de taxe asupra mărfurilor depozitate pe cheiuri — atît de prostește gradat, încît făcea imposibil ceea ce am putea numi traficul mărunt de mărfuri și călători. Vapoarele erau nevoite să plătească taxe atît de mari, încît nu puteau să-și permită luxul să acosteze numai pentru doi-trei călători sau pentru o încărcătură ușoară. În loc să încurajeze dezvoltarea comerțului în apropierea lor, orașele acestea s-au străduit și au izbutit să-l împiedice. Ele ar fi putut să aibă multe vapoare, punînd taxe mici; dar felul lor de a proceda le-a făcut să nu poată avea decît puține vapoare, firește cu taxe mari. Felul acesta de a dirija treburile publice a fost în uz și mai este încă și astăzi în toată regiunea dintre Noul Orleans și Saint Paul.

Am fi dorit grozav să dăm o raită pe rîurile Yazoo și Floarea-Soarelui — o regiune interesantă în orice moment, dar deosebit de interesantă în clipa de față, fiindcă inundațiile făceau încă mari ravagii. Era însă aproape sigur că la întoarcere ar fi trebuit să așteptăm o zi sau chiar mai mult pînă să vină un vapor de la Noul Orleans; așadar am fost siliți să renunțăm la planul acesta.

Iată o poveste pe care am auzit-o astă-noapte pe bordul vaporului. O introduc aici fiindcă e o poveste frumoasă, nu fiindcă aici ar fi locul ei, căci de fapt

nu este. Mi-a fost spusă de un călător — un profesor universitar — și i-a venit și lui în minte în cursul unei conversații fără un subiect precis care a început cu observații asupra cailor; a trecut apoi la astronomie; apoi la linșajul trișorilor la Vicksburg acum jumătate de veac; pe urmă la visuri și la superstiții; spre a sfîrși după miezul nopții, printr-o dispută asupra liberului schimb și a protecționismului.

Capitolul XXXVI

ISTORISIREA PROFESORULUI

Asta s-a întîmplat cu mulți ani în urmă. Nu eram încă profesor universitar pe atunci. Eram un tînăr și modest inginer hotarnic și toată lumea era a mea — ca s-o măsor bineînțeles, dacă s-ar fi găsit cineva care să dorească acest lucru. Aveam contract ca să măsor o șosea pentru o mină mare din California și pornisem la drum într-acolo pe mare — o călătorie de trei sau patru săptămîni. Erau destul de mulți călători, dar nu prea aveam ce vorbi cu ei; cititul și visatul erau plăcerile mele cele mari și evitam orice conversație, pentru a mă lăsa în voia acestor înclinări naturale. Pe bord erau trei jucători de cărți, de meserie; niște indivizi grosolani și respingători. Nu schimbasem nici o vorbă cu acești necunoscuți; totuși, fără să vreau, trebuia să dau cu ochii de ei destul de des, fiindcă jucau cărți zi și noapte într-o cabină de pe puntea superioară, iar în plimbările mele îi zăream prin ușa lor, care rămînea întredeschisă, ca să iasă afară prisosul de fum de tutun și de înjurături. Erau oameni stricați și nesuferiți dar, firește, neavînd încotro, trebuia să suport prezența lor.

Mai era un călător de care dădeam cu ochii mereu, fiindcă părea hotărît să se împrietenească cu mine; nu puteam scăpa de el fără să-l ating în amorul propriu ceea ce, bineînțeles, nu voiam să fac. Pe lîngă aceasta, omul avea ceva atrăgător în simplitatea lui

rustică și în firea lui blajină și jovială. De cum l-am văzut pe acest domn, John Backus, am ghicit, după hainele și după înfățișarea lui că era crescător de vite sau fermier de prin pădurile de nepătruns ale vreunuia din statele din Apus — desigur din Ohio. Pe urmă, cînd și-a istorisit viața și am descoperit că *era* într-adevăr crescător de vite din statul Ohio, am fost atît de încîntat de perspicacitatea mea, încît am devenit mai prietenos față de el, fiindcă prima mea impresie se dovedise a fi întemeiată.

Se obișnuise ca, în fiecare zi după gustarea de dimineață, să se apropie de mine și să mă însoțească în plimbarea pe care o făceam; și așa cu timpul, limba lui destul de slobodă mi-a povestit cîte-n lună și-n stele despre afacerile, planurile, familia, rudele și politica lui — mi-a povestit tot ce se putea ști în legătură cu un Backus, fie el viu sau mort. Și în același timp, pare-mi-se c-a izbutit să afle de la mine tot ce știam eu despre profesiunea mea, despre neamurile mele, despre visurile și planurile mele și despre mine însumi. Faptul că mă înduplecase să vorbesc despre cele de mai sus dovedește că avea o fire plăcută, căci eu nu eram o ființă înclinată spre confidențe. O dată i-am spus ceva despre triangulațiune; cuvîntul acesta pompos i s-a părut că sună frumos la ureche; m-a întrebat ce înseamnă și l-am lămurit. După asta, în chipul cel mai pașnic și nevinovat, nu mi-a mai spus niciodată pe nume, ci mi-a zis mereu „Triunghiul".

Cum se înflăcăra cînd auzea de creșterea vitelor! Dacă îi pomeneai numai de un taur sau de o vacă, ochii începeau să-i strălucească și sloboda lui limbă se dezlega și mai mult. Cît mă plimbam eu și îl ascultam, el se plimba cu mine și vorbea. Cunoștea toate rasele de vite, îi plăceau toate, le mîngîia pe toate cu vorbe duioase. Pășeam alături de el, adînc întristat și fără să scot un cuvînt cît timp îi turuia gura despre vite. Cînd nu mai puteam răbda, aveam obiceiul să strecor cu îndemînare un subiect științific în conversație; atunci ochii mei începeau să strălucească și focul din ochii lui pierea; gura mea turuia și a lui

amuțea; viața devenea o bucurie pentru mine și o plictiseală pentru el.

Într-o zi, mi-a zis cam șovăitor și cu oarecare sfială în glas:

— Triunghiule, nu te supăra, vrei să vii o clipă jos la mine să stăm puțin de vorbă asupra unei anumite chestiuni?

M-am dus îndată cu el. De cum am ajuns în cabina lui, a scos capul pe ușă afară, s-a uitat cu grijă în susul și în josul sălii, apoi a închis ușa și a întors cheia în broască. Ne-am așezat pe sofa și el mi-a zis:

— Am de gînd să-ți fac o mică propunere și dacă îți place, are să fie o treabă bunicică pentru noi amîndoi. Nu te duci acum în California de plăcere și nici eu — amîndoi avem *treburi*, nu-i așa? Apoi, dumneata poți să-mi faci mie un serviciu și eu dumitale, dacă om cădea la învoială. Am cruțat și am strîns ban cu ban și i-am pus deoparte vreme de mulți ani; și acuma tot ce am adunat este aicea.

Descuie un cufăr vechi de pîslă, dădu la o parte un maldăr de rufe zdrențăroase și scoase afară pentru o clipă o pungă doldora de bani; apoi o îngropă iarăși în rufe și încuie cufărul la loc. Coborînd cu prudență glasul, pînă nu mai fu decît o șoaptă, Backus continuă:

— Sînt toți acolo, aproape zece mii de dolari — în aur. Acuma iată la ce m-am gîndit. Știu tot ce se poate ști în privința creșterii vitelor, iar ce nu știu eu nici nu merită să fie știut. În California se pot cîștiga bani frumoși cu chestia asta. Ei bine, eu știu — și știi și dumneata — că de-a lungul unui teren care se măsoară, sînt mici bucăți de loc, cărora li se zice „petice triunghiulare de pămînt" și pe care le primesc inginerii hotarnici pe gratis, pe nimic. Tot ce ai dumneata de făcut este să măsori în așa fel, încît acele „petice" să se nimerească a fi tot pămînt negru și roditor. Pe urmă mi le treci mie, eu aduc turme întregi de vite la păscut pe ele, încasările merg, eu îți vărs dumitale partea cuvenită de dolari și...

Îmi părea rău că trebuia să-i tai elanul dar n-aveam încotro. L-am întrerupt zicînd cu asprime:

— Eu nu sînt hotarnic de soiul acesta. Hai să schimbăm vorba, domnule Backus.

Îmi era mai mare mila să-l văd ce încurcat era și să-i aud scuzele stîngace și rușinate. Eram tot atît de mîhnit ca și el, mai ales fiindcă se părea că nici nu bănuise că ar putea fi ceva necinstit în propunerea lui. Așa că m-am grăbit să-l consolez; ca să-l fac să-și uite pățania, l-am îndemnat să vorbească vrute și nevrute, despre vite și despre meseria de măcelar. Ne aflam la Acapulco și cînd am ieșit pe punte, o întîmplare fericită a făcut ca tocmai în clipa aceea echipajul să înceapă a urca pe bord, cu macaraua, niște boi legați cu frînghii. Mîhnirea lui Backus pieri pe loc și o dată cu ea și amintirea eșecului pe care-l suferise cu cîteva minute în urmă.

— Ia te uită numai la asta! strigă el. Doamne, Triunghiule, *ce-ar* zice oare cei din Ohio? Nu le-ar ieși ochii din cap de mirare dacă ar vedea cum se ridică aici boii cu macaraua — nu-i așa?

Toți călătorii erau pe punte și priveau — pînă și cartoforii. Backus îi cunoștea pe toți și îi bătuse pe toți la cap, vorbindu-le mereu despre creșterea vitelor, care era calul lui de bătaie. Tocmai cînd dădeam să mă îndepărtez, am văzut pe unul dintre cartofori apropiindu-se de el și vorbindu-i, pe urmă veni un altul și în sfîrșit și al treilea. M-am oprit, am așteptat și am tras cu urechea; convorbirea dintre cei patru bărbați se prelungi; deveni serioasă; Backus se trăgea treptat îndărăt, dar cartoforii se țineau scai de el. Lucrul acesta mă îngrijora. Totuși, în clipa cînd au trecut pe lîngă mine, l-am auzit pe Backus zicînd cu un ton parcă plictisit de stăruințele lor:

— Dar n-are nici un rost, domnilor; v-o mai spun o dată cum v-am spus-o de atîtea ori pînă acum; nu sînt învățat cu cărțile și nici n-am de gînd să încerc.

M-am simțit ușurat. „Capul lui sănătos are să-l ferească de ispită“, mi-am zis.

În timpul celor două săptămîni cît am navigat de la Acapulco la San Francisco, i-am văzut de mai multe ori pe măsluitori vorbind serios cu Backus

și o dată i-am spus cu blîndețe să se ferească de ei. El a rîs cu poftă și a zis:

— A, da! Se țin scai de mine — vor să jucăm puțin, numai așa de plăcere, zic ei — dar păcatele mele! ai mei mi-au zis nu o dată, ci cred că de o mie de ori să iau bine seama la indivizi de ăștia.

Nu după mult, ne apropiam de San Francisco tocmai la timpul cuvenit. Era o noapte urîcioasă și întunecată, bătea un vînt puternic, dar marea nu era prea agitată. Eram singur pe punte. Pe la zece o pornii spre cabină. O mogîldeață neagră ieși deodată din vizuina măsluitorilor și pieri în noapte. Inima îmi tresări, căci eram sigur că era Backus. Coborîi fuga pe scara călătorilor, îl căutai, dar nu-l putui găsi. După aceea mă urcai din nou pe punte, tocmai la timp ca să-l zăresc intrînd iar în cuibul de pungași. Cedase oare ispitei pînă la urmă? Mi-era teamă că da. La ce se dusese jos? După sacul lui cu galbeni? Posibil. Mă apropiai de ușa pungașilor, presimțind că aveau să se întîmple lucruri grave. Ușa era crăpată; îmi aruncai ochii înăuntru și văzui ceva care mă făcu să regret că nu avusesem mai multă grijă de bietul meu prieten, crescătorul de vite, în loc să-mi pierd timpul citind și visînd. Acuma juca cărți. Ba mai rău decît atîta: pungașii îi dădeau mereu să bea șampanie, și se părea că băutura începuse să-și facă efectul. Lăuda „cidrul", cum numea el șampania și zicea că acuma, o dată ce-i dăduse de gust, ar bea-o chiar dacă ar fi spirt; zicea că era tare bună, mult mai grozavă decît toate băuturile pe care le încercase pînă atunci. La auzul acestor cuvinte, șmecherii de măsluitori schimbau priviri pe ascuns și rîdeau. Apoi umpleau toate paharele, dar în timp ce Backus îl bea pe al lui pînă la fund, ei se prefăceau numai că beau și, pe furiș, vărsau vinul jos.

Nu mai putui să suport această priveliște și plecai de lîngă ușă, încercînd să nu mă gîndesc decît la mare și la vuietul vîntului. Dar neliniștea din sufletul meu mă trăgea mereu înapoi, din sfert în sfert de oră, și de fiecare dată îl vedeam pe Backus bîndu-și vinul, cinstit, pînă la fund, iar pe ceilalți vărsîndu-l

pe jos. A fost cea mai chinuitoare noapte pe care am petrecut-o vreodată.

Singura nădejde era să ajungem în port cît mai repede — aceasta ar fi întrerupt jocul. Încercam să ajut vaporul să meargă mai iute, rugîndu-mă cu înfrigurare. În sfîrșit, trecurăm cu mare viteză prin Poarta de Aur; inima îmi bătea cu putere de bucurie. Dădui buzna îndărăt la ușă ca să privesc. Vai! Din păcate, slabă nădejde mai rămînea pentru Backus: pleoapele-i obosite se lăsau peste ochii injectați; fața lui asudată era stacojie; limba i se împleticea în gură; iar trupul se bălăbănea încoace și încolo, urmînd mișcările vaporului. Mai dădu un pahar pe gît, în timp ce se făceau cărțile.

Le luă de pe masă pe ale lui, se uită la ele și în ochii lui adormiți se ivi pentru o clipă o lucire de bucurie. Măsluitorii văzură aceasta și își arătară mulțumirea prin semne abia perceptibile.

— Cîte cărți?

— Nici una! zise Backus.

Unul din ticăloșii aceia — pe nume Hank Wiley — schimbă o carte; ceilalți schimbară fiecare cîte trei. Începură să mizeze. Pînă atunci jocul fusese mic de tot — un dolar sau doi miza, dar Backus porni cu un „eagle", adică cu zece dolari. Wiley stătu o clipă la îndoială, apoi zise:

— Zece plus zece. Ceilalți aruncară cărțile, spunînd că renunță.

Backus mai ceru douăzeci de dolari. Wiley zise:

— Douăzeci, plus o sută! pe urmă zîmbi și întinse mîna spre grămada de bani.

— Nu pune mîna, zise Backus cu gravitatea omului beat.

— Ce? Vrei să zici că plătești?

— Să plătesc? Păi, iată și — mai pun încă o sută pe deasupra.

Scoase din buzunarul hainei banii cu pricina.

— Așa ți-e vorba, nene? Plătesc și mai cer cinci sute! zise Wiley.

— Și *încă* cinci sute! zise prostul de crescător de tauri; scoase banii din buzunar și-i aruncă peste gră-

mada de pe masă. Cei trei părtași abia mai încercau să-și ascundă bucuria.

Din clipa aceea renunțară la orice diplomație și prefăcătorie. Exclamațiile scurte și aspre ale jucătorilor veneau repede una după alta, iar piramida galbenă creștea văzînd cu ochii. Pînă la urmă, zece mii de dolari zăceau în fața jucătorilor. Wiley aruncă un sac de bani pe masă și zise cu o amabilitate batjocoritoare:

— Plus cinci mii de dolari, amicul meu de la țară; ei, acuma mai ai ceva de zis?

— *Plătit*, zise Backus, aruncînd sacul său de aur peste grămada de bani. Ce ai în mînă?

— Patru regi, fir-ai al dracului de prost! și Wiley își dădu cărțile pe față, aruncîndu-le pe masă și înconjurînd potul cu brațele.

— Patru *ași*, dobitocule! spuse cu voce tunătoare Backus, țintindu-l pe omul din fața lui cu un revolver cu cocoșul ridicat. *Sînt și eu măsluitor de meserie, iar tot timpul călătoriei am pîndit prilejul să vă duc de nas, gogomanilor!*

Ancora se lăsă hodoronc-tronc! și călătoria luă sfîrșit.

Da, da, trăim într-o lume urîtă. Unul din acești măsluitori era complice cu Backus. El făcuse cărțile cu pricina. Conform unei înțelegeri cu cele două victime, el ar fi trebuit să-i dea lui Backus patru dame, dar vai! nu i-a dat patru dame, ci patruași.

Peste o săptămînă mă întîlnii pe neașteptate cu Backus — gătit după ultima modă — pe strada Montgomery. Cînd să ne despărțim, îmi zise vesel:

— Ah, să nu uit, nu trebuie să-ți mai faci griji pentru chestia aia cu „peticele de pămînt". Habar n-am de creșterea vitelor; știu doar cît am putut prinde într-o săptămînă de ucenicie la Jersey, puțin înaintea plecării noastre cu vaporul. Cunoștințele mele în materie de creșterea vitelor și entuziasmul meu pentru treaba asta mi-au slujit ca să-i amăgesc pe proștii aceia; sper că nu voi mai avea nevoie de acum de ele.

Ziua următoare ne-am despărțit cu părere de rău de vasul „Pulberea de Aur“ și de ofițerii de pe vas, nădăjduind să ne întîlnim din nou într-o bună zi cu vaporul și cu ofițerii lui. Dar, din păcate, soarta cu întîmplările ei neprevăzute și tragice avea să facă cu neputință acest lucru.

Capitolul XXXVII

SFÎRȘITUL VASULUI „PULBEREA DE AUR“

Căci peste trei luni, la opt august, în timp ce scriam unul din capitolele de mai sus, ziarele din New York ne-au făcut cunoscută următoarea telegramă:

O îngrozitoare catastrofă

Șaptesprezece persoane omorîte din pricina unei explozii pe vaporul *Pulberea de Aur.*

Nashville — 7 august. — O depeșă de la Hickman, statul Kentucky, ne aduce la cunoștință:

Căldările vaporului *Pulberea de Aur* au sărit în aer astăzi la orele trei, puțin după ce vasul părăsise portul Hickman. Patruzeci și șapte de persoane au fost opărite, iar șaptesprezece au murit. Vasul s-a oprit în vîltoarea care se află mai sus de oraș; prin silințele cetățenilor, călătorii din cabine, ofițerii, parte din echipaj și din călătorii de pe punte au fost aduși la mal și instalați în hoteluri și în locuințe particulare. Douăzeci și patru de răniți au fost instalați în magazinul de mărunțișuri Holcomb, unde li s-au dat toate îngrijirile, înainte de a fi transportați în locuri corespunzătoare cu situația lor.

Urma o listă de nume din care reieșea că din cei șaptesprezece morți, unul era barmanul. Printre cei patruzeci și șapte de răniți se aflau căpitanul, secundul, al doilea ofițer, și alți ofițeri inferiori, precum și domnul Lem. Gray, pilot, și o serie de membri al echipajului.

Dintr-un răspuns la o telegramă particulară, am aflat că nici unul din aceștia nu era grav rănit, afară de domnul Gray. Niște scrisori primite după aceea au confirmat aceste știri, spunînd însă că starea domnului Gray s-a ameliorat și că avea să se vindece. Scrisori venite mai tîrziu ne-au dat mai puține nădejdi în privința cazului său; în cele din urmă am primit o scrisoare cu vestea morții sale. Fusese un om bun, sociabil, curajos, ar fi meritat o soartă mai bună.

Capitolul XXXVIII

CASA CEA MAI FRUMOASĂ DIN TÎRG

Ne-am luat bilete *pe* un vapor de la Cincinnati la Noul Orleans, sau *pentru* un vapor de la Cincinnati — amîndouă formele sînt corecte; prima corespunde felului de exprimare răsăritean, a doua celui apusean.

Domnul Dickens n-a fost de acord cu părerea că vapoarele de pe Mississippi sînt „splendide", sau că sînt „palate plutitoare" — așa cum localnicii le numiseră totdeauna și le mai numeau încă. Termenii aceștia nu făceau și nu fac decît să exprime, fără nici o exagerare, admirația pe care o au oamenii pentru ele.

Poziția domnului Dickens este, poate, nestrămutată; poziția localnicilor este, însă, cu siguranță nestrămutată. Dacă domnul Dickens a comparat aceste vapoare cu giuvaerurile coroanei sau cu Taj-Mahalul sau cu Matterhornul, sau cu altă minunăție pe care o fi văzut-o dumnealui, atunci ele nu sînt splendide și are dumnealui dreptate. Localnicii însă le asemuiau cu ceea ce văzuseră *ei*; măsurate și judecate după acest calapod, vapoarele erau splendide — termenul e corect, nu e de loc prea tare. Localnicii au tot atîta dreptate cît și domnul Dickens. Vapoarele erau mai frumoase decît tot ce se găsea pe mal. Asemuite cu casele de locuit cele mai distinse și cu hotelurile de mîna întîi de pe valea lui Mississippi, ele erau fără îndoială splen-

dide, erau niște „palate". Pentru unii din cei care trăiau la Noul Orleans sau la Saint Louis, ele poate că nu erau nici splendide, nici palate; dar pentru grosul locuitorilor de acolo și pentru toți locuitorii răspîndiți pe amîndouă malurile între Bâton Rouge și Saint Louis, ele erau într-adevăr niște palate, întruchipînd splendoarea, așa cum o vedeau oamenii în visurile lor.

Fiecare oraș sau sat așezat pe unul dintre cele două maluri ale fluviului avea cîte o clădire mai frumoasă, o casă de locuit mai aleasă, uneori chiar un soi de castel, care era reședința celui mai bogat și mai cu vază dintre cetățenii tîrgului. Acest fel de locuință e ușor de descris: o curte mare cu iarbă; un gard de țăruși vopsit în alb — destul de bine întreținut; o cărare poditá cu cărămidă de la poartă pînă la ușă; o casă mare pătrată, cu două caturi, spoită în alb și cu un portic ca la un templu grecesc — cu deosebirea că impunătoarele coloane canelate și capitelurile „corintice" erau o amăgire grozavă, fiind făcute din lemn de pin alb și vopsite; un ciocan de ușă, de fier; o clanță de alamă — fără nici o culoare, fiindcă nu fusese lustruită. În interior un hol fără covor pe jos, cu dușumeaua de scînduri geluite, din care dai într-un salon de cincisprezece picioare pe cincisprezece — în unele cazuri cu cinci ori zece picioare mai mult. În salon puteai să vezi un covor viu colorat; o masă de mahon în mijloc; o lampă cu abajur de hîrtie verde — așezată pe un șervețel în chip de grătar, croșetat din ață de culori aprinse, de către tinerele domnișoare ale casei și botezat șervețel de lampă; mai multe cărți, puse una peste alta și rînduite totdeauna în aceeași ordine, după un plan stabilit din moși-strămoși, de la care nu se admite nici o abatere; printre cărți se găsește Tupper, tare mîzgălit cu creionul; *Jertfa prieteniei* și *Cununa dragostei* cu neroziile lor sarbede, amîndouă ilustrate în tonuri șterse; Ossian; *Alonzo și Melissa*; poate *Ivanhoe*, un „album" de poezii originale de genul „Tu-ai-rănit-inima-care-te-iubea"; două trei cărți pătrunse de un sentimentalism ieftin, un fel de romane siropoase, ca *Ciobanul din Cîmpia Salisbury* etc.; ultimul număr din neprihănita și nevinovata publicație a lui Godey:

Cartea doamnei distinse, cu planșe de modă pe care sînt pictate femei cu înfățișare de manechine, avînd toate același contur al gurii, cu buzele și pleoapele de aceeași mărime (de sub fusta fiecărei femei înaltă de cinci picioare iese un băț de vreo trei centimetri, ascuțit la un capăt și avînd pretenția de a fi jumătate din piciorul ei). Apoi o sobă de fier lustruită, ermetic închisă (o nouă și îngrozitoare născocire), cu burlanul trecînd printr-o scîndură care acoperă vechiul și frumosul cămin acuma scos din funcție. La fiecare colț al plăcii de deasupra căminului, acoperită cu lemn, se află cîte un coș mare cu piersici și alte fructe de mărime naturală, modelate grosolan din ghips sau din ceară și vopsite, ca să pară asemănătoare cu cele adevărate — ceea ce însă nu izbutesc. Pe perete, deasupra căminului, o gravură — „Washington trecînd peste Delaware". Pe peretele de deasupra ușii o copie a acestei gravuri brodată la gherghef cu lînă de culori vii — de către una din domnișoare — operă de artă care l-ar fi făcut pe Washington să stea la îndoială dacă să mai treacă sau ba, de-ar fi prevăzut bietul de el ce putea să iasă din acest fapt. Ceva mai încolo un pian — un cazan deghizat — cu vrafuri de note muzicale legate și nelegate, așezate pe el și pe un suport de lîngă el. Printre note găsești de obicei: „Bătălia de la Praga" „Valsul păsării", „Călătorul din Arkansas", „Arcașul Rosin", „Imnul Marsiliezei", „Departe, pe o insulă pustie" (Sfînta Elena), „S-a rupt cea din urmă verigă", „Ea purta o cunună de trandafiri în cea din urmă noapte cînd ne-am întîlnit", „Du-te, uită-mă, de ce mîhnirea să adumbrească fruntea ta", „Ceasurile cele mai scumpe amintirii mele", „Demult, demult odată", „Zile de despărțire", „O viață pe valurile oceanului, un cămin pe adîncul frămîntat", „O pasăre pe mare" și o partitură deschisă, aruncată acolo de o cîntăreață cu vocea tînguitoare — în care se puteau citi cuvintele: „Aluu-ne-că Cu-nu-nă de argint, călăuzește că-lă-too-rul pe calea lui" etc. Sprijinită melancolic de pian stă o chitară în stare să cînte și singură un fandango spaniolesc — dacă o pornești. Pe peretele de deasupra pianului atîrnă lucrări de artă îngrozitoare: un motto pios,

broodat după un desen, uneori cu ață de diferite culori, alteori cu un verzui șters, motto care e un strămoș al acelor devize cu: „Domnul să ne binecuvînteze căminul“, care se găsesc astăzi prin prăvălii. Pe celalți pereți atîrnă, încadrate în rame negre, alte opere de artă concepute și lucrate în întregime de domnișoarele casei: schițe triste creionate în alb și negru; mai ales vederi: un lac, o barcă singuratică cu pînze, nori parcă împietriți, copaci antediluvieni pe țărm, prăpăstii de antracit; numele criminalei e scris în colțul de jos al schiței. Apoi o litografie: „Napoleon trecînd Alpii“. Altă litografie: „Mormîntul de la Sfînta Elena“. Gravuri în cositor: „Bătălia de la Bunker Hill“ de Trumbull și „Ieșirea din fortăreața asediată de la Gibraltar“. Gravuri în aramă: „Moise lovind cu toiagul în stîncă“ și „Întoarcerea fiului risipitor“. Într-o ramă mare, aurită, o pocitanie de portret al familiei, în ulei: tatăl cu o carte în mînă („Constituția Statelor Unite“); lîngă mamă o chitară cu panglici albastre fluturînd în jurul gîtului acestui instrument; tinerele domnișoare pe cînd erau copii cu papucași și pantalonași cu horboțele, una îmbrățișînd un căluț de lemn, cealaltă ademenind un pisoi cu un ghem de ață; amîndouă uitîndu-se galeș la mamă, iar mama uitîndu-se la ele. Toate aceste persoane sînt pictate în culori vii, crude, roșii, de parc-ar fi jupuite de piele. Pe celălalt perete atîrnă în rame aurite bunicuțul și bunicuța, la treizeci și respectiv douăzeci și doi de ani, țepeni, îmbrăcați după moda veche, cu guler înalt, cu mîneci bufante; siluetele lor se conturează slab pe un fond întunecat ca o noapte fără lună. Sub un clopot franțuzesc de sticlă se vede un mănunchi mare de flori țepene, făcute din ceară albă. În colț o etajeră piramidală, ale cărei rafturi sînt pline de bibelouri pe gustul epocii, așezate în așa fel încît să facă o impresie cît mai frumoasă. O scoică cu *Tatăl Nostru* gravat pe ea; altă scoică, lungă și ovală, cu o deschizătură îngustă, lungă cam de 9 centimetri de la un capăt la altul și cu portretul lui Washington gravat pe ea, dar prost executat; scoica avea de la început gura lui Washington — artistul ar fi trebuit să țină seama de asta. Scoicile

acestea sînt amintiri din călătoria de nuntă, făcută acum cine știe cîți ani, la New Orleans și la „Tîrgul franțuzesc“ de acolo. Apoi alte fleacuri și bibelouri așezate pe aceeași etajeră: diverse „curiozități“ din California; o bucată de cuarț cu urme de aur pe ea; un medalion făcut dintr-o veche guinee de aur, cu o șuviță de păr a vreunui strămoș înăuntru: vîrfuri de săgeți indiene din silex; o pereche de mocasini cu mărgele de la unchiul care a străbătut preria; trei coșulețe de „alaun“ de diferite culori, alcătuite dintr-un schelet de sîrmă învelit în cuburi de alaun cristalizat în stilul rocaille — cîteșitrei opere de artă — isprăvi de-ale tinerelor domnișoare, dublurile și duplicatele lor putînd fi aflate pe toate etajerele de prin casele din partea locului; colecții de insecte și de fluturi prinși cu bolduri pe un carton; un cîme-jucărie vopsit, cu un mecanism care-l face să miște falca de jos și să scheaune dacă apeși pe el; un iepuraș de casă din zahăr candel, cu labele nu prea bine conturate și trăsăturile cam confuze; o medalie de cositor dintr-o campanie de alegeri; un tăietor de lemne în miniatură, din carton, care se prinde de burlanul de la sobă spre a fi pus în mișcare de căldură; un Napoleon mic făcut din ceară; dagherotipuri șterse de copii, părinți, veri, mătuși ori prieteni, în fel de fel de poziții nefirești, dar fără templu cu coloane în spatele lor și fără peisaje artificiale care se pierd în zare — chestiile astea au apărut mai tîrziu, o dată cu fotografia. Toate figurile acestea șterse sînt împodobite din belșug cu lanțuri și inele — și ca să nu existe nici o îndoială în privința metalului din care sînt făcute, el este indicat prin dungi și pete de bronz auriu lucitor; toate aceste persoane sînt prea pieptănate, prea spilcuite și toate par stingherite în hainele lor de sărbătoare, cu o croială care nu-ți vine să crezi că a fost vreodată la modă; bărbatul și nevasta sînt de obicei înfățișați împreună — bărbatul stînd jos, nevasta în picioare, cu mîna pe umărul lui — și amîndoi păstrînd întipărită pe figura lor, de-a lungul anilor, urmarea vădită a invitației dagherotipistului: „Acum, zîmbiți, vă rog!“ Sus pe etajeră, la loc de cinste, se află o grozăvie de acuarelă, făcută de tînăra nepoată

venită în vizită acum cine știe cîți ani și care s-a prăpădit. Mare păcat, fiindcă poate s-ar fi căit între timp de isprava ei. Scaune și sofale umplute cu păr de cal, de pe care ți se pare mereu că aluneci. Ochiuri de geam zugrăvite în ulei, cu lăptărese și castele ruinate, copiate în culori tari. Lambrechine aurite fixate cu niște piese decorative dintr-un soi de cositor forjat, de prost gust. Iatacuri cu preșuri din cîrpe; canapele cu arcuri, avînd cîte o adîncitură la mijloc, căci arcurile ar necesita o reparație; saltele de fulgi îmbibate cu miros de tutun, pentru că nimeni nu le-a aerisit vreodată; scaune cu fundul de trestie; un balansoar cu speteaza de pai împletit; o oglindă de perete, de mărimea unei tăbliță de școală, cu rama de furnir; un birou moștenit de la bunici; un lighean și un urcior de apă, în unele case, dar nu în toate; sfeșnice de bronz, lumînări de seu și mucarnițe. Nimic altceva în odaie. Nici urmă de cameră de baie în casă; de altfel nici nu prea e probabil să vină pe aici vreun mosafir care să fi văzut vreo baie în viața lui.

Așa arată locuința cetățeanului celui mai de frunte de pe toată valea lui Mississippi, din mahalalele Noului Orleans și pînă la marginile orașului Saint Louis. Cînd un om din aceștia pășește pe bordul unui vapor mare și frumos, el pătrunde într-o lume nouă și minunată; aici vezi vîrfuri de coșuri crestate în așa chip încît să aducă a cunună răsfirată de pene și uneori chiar vopsite în roșu; timoneria și parapetul punții de promenadă precum și al punții căldărilor, împodobite cu lemn alb lucrat ca o dantelă cu modele fanteziste; ghinde aurite în vîrful fiecărui țăruș; coarne de cerb aurite peste clopotul cel mare; uneori cîte un desen simbolic pictat în culori pe tamburele zbaturilor; puntea căldărilor, mare și spațioasă, e dată cu albastru și înzestrată cu fotolii Windsor; în interior o sală mare, albă ca zăpada, atît de lungă de nu poți s-o cuprinzi toată cu ochii de la un capăt la celălalt; fiecare ușă de cabină are pe ea un desen în ulei și e prevăzută cu un buton de porțelan care servește la împingerea ușii; ornamentații lucrate în filigran, stropit cu aur, acoperă tavanul pe toată întinderea lui și din loc în

loc atîrnă cîte un candelabru mare ale cărui bobițe de cristal strălucesc ca mii de stropi de rouă; prin geamurile colorate ale spiraiurilor pătrunde o lumină irizată ca lumina curcubeului, care răspîndește o atmosferă de vrajă în toată încăperea; întreaga sală pare un lung tunel strălucitor, o priveliște care te amețește și care îți încîntă sufletul! În cabinele doamnelor se găsește cîte un covor Wilton, alb și trandafiriu, împodobit cu flori uriașe, moale de ți se afundă piciorul în el cînd calci. Mai este și odaia însurățeilor (dobitocul care avusese ideea asta mai era încă în viață și nimeni nu se gîndise să-l spînzure), ale cărei nimicuri elegante și pretențioase de bună seamă că trezesc sfială în mintea cetățeanului plin de admirație. Fiecare cabină are cîte două paturi curate și comode și uneori cîte o oglindă și un mic dulap în perete; pe unele vapoare există în cabină chiar un lighean și un urcior, precum și o bucată de ștergar, pe care numai un expert l-ar putea deosebi de un polog de țînțari; dar de obicei lucrurile acestea lipsesc și călătorii în cămașă, fără haină, se spală la un lung șir de lighene fixe din frizerie, unde sînt și șervete comune, piepteni comuni și săpun comun.

Ia vaporul pe care l-am descris mai sus și vei avea tipul vaporului celui mai frumos, mai plăcut, mai confortabil și mai încîntător de pe Mississippi. Acoperă-l apoi cu un strat de murdărie veche și întărită și vei avea vaporul de la Cincinnati — despre care am pomenit mai înainte. Nu-i nevoie să-l acoperi peste tot cu murdărie, ci numai în interior; căci era prevăzut cu oameni pricepuți pentru toate secțiile, afară de secția aparținînd administratorului.

Apoi spală nava și vopsește-o din nou și va semăna aproape exact cu cel mai vestit și mai frumos vapor de pe vremea cînd navigația cu aburi era în floare; căci arhitectura vapoarelor din Apus nu a suferit nici o schimbare; și nici în ce privește mobilierul sau ornamentația nu a intervenit vreo modificare.

Capitolul XXXIX

FABRICI ȘI ȘARLATANI

În regiunea Vicksburgului, acolo unde Mississippi făcea mai înainte atîtea coturi și șerpuituri, malurile fluviului sînt aproape drepte acum, datorită unei tăieturi; porțiunea pe care fluviul o străbătea înainte în șaptezeci de mile, acum o străbate în treizeci și cinci. Schimbarea aceasta l-a mutat pe vecinul Vicksburgului, orașul Delta din Louisiana, de pe mal adînc în interior, și a pus astfel capăt carierei sale de port fluvial. Acum în fața lui s-a ridicat un întins grind de nisip, acoperit cu o mulțime de copaci tineri — care desigur vor crește și vor forma în curînd o pădure deasă, ascunzînd cu totul orașul surghiunit.

La timpul cuvenit am trecut pe lîngă Marele Golf și Rodney, vestite din timpul războiului și am ajuns la Natchez, ultimul oraș frumos situat în regiunea dealurilor — fiindcă Bâton Rouge, care vine după el, nu e așezat pe un deal, ci numai pe o mică ridicătură de pămînt. Faimosul Natchez de sub Deal nu s-a schimbat mult în douăzeci de ani; în ce privește aspectul exterior — judecînd după descrierile călătorilor străini de odinioară — el nu s-a schimbat nici în șaizeci de ani, fiindcă este tot mic, risipit și sărăcăcios. Orașul avea o reputație tare proastă, din punctul de vedere al moravurilor, pe vremea bărcilor cu fundul plat și a începutului navigației cu aburi; în zilele acelea de demult, haimanalele din port se țineau numai de chefuri și de bețivănii, de încăierări și omoruri. Dar Natchez din Vîrful Dealului este un oraș atrăgător și a fost întotdeauna așa. Chiar doamna Trollope (1827) a trebuit să recunoască că e fermecător.

„În două-trei puncte linia plicticoasă a cîmpiei este întreruptă de *măguri*, cum numesc localnicii ridicăturile de pămînt. Orașul Natchez are o poziție frumoasă, pe una din înălțimi. Contrastul dintre aspectul de un verde deschis al dealului și linia sumbră a codrilor negri care se întind de o parte și de alta a tîrgului, vegetația sa luxuriantă, constînd din arbori *paw-paw*,

din palmieri pitici şi din portocali, belşugul de flori înmiresmate ce cresc acolo, totul face ca oraşul să pară o oază în deşert. Natchez este punctul cel mai nordic în care portocalele se coc în aer liber şi n-au nevoie de adăpost în timpul iernii. În afară de localitatea aceasta drăguţă, toate orăşelele şi satele pe unde am trecut mi s-au părut nişte tîrguri tare păcătoase."

Natchez ca şi celelalte oraşe de pe fluviu, mai apropiate sau mai depărtate, are acum o reţea de căi ferate, pe care o dezvoltă, construind noi linii ce străbat în lung şi lat regiunile bogate din jur, care ţin în mod firesc de oraş. Şi întocmai ca Vicksburgul şi Noul Orleans, Natchez are fabrica lui de gheaţă care face treizeci de tone de gheaţă pe zi. La Vicksburg şi la Natchez, pe vremea mea, gheaţa era un lucru tot atît de scump ca şi aurul; numai cei bogaţi se puteau bucura de ea. Dar acuma e la îndemîna tuturor. Am vizitat una din fabricile de gheaţă de la Noul Orleans ca să văd cum arată regiunile polare cînd sînt aşezate în inima tropicelor. Dar fabrica pe care am vizitat-o nu avea nimic impresionant sau uimitor. Era numai o casă spaţioasă cu cîteva maşini nevinovate într-un colţ şi cu cîteva ţevi groase de porţelan trecînd dintr-o parte în alta a încăperii. Nu, ţevile nu erau de porţelan — ele păreau numai să fie de porţelan; erau de fier, dar amoniacul care trecea prin ele le acoperise cu un strat gros de o palmă de gheaţă, albă ca laptele. Ar fi trebuit să se topească, căci nu era aşa de frig în cameră încît să simţi nevoia să îmbraci haine de iarnă; dar nu se topea, căci interiorul ţevilor era foarte rece.

În dușumea erau înfundate o mulţime de cutii de cositor, largi de un picior şi lungi de două, fără capac. Acestea erau pline cu apă limpede şi în jurul fiecărei cutii era îngrămădită sarea şi tot ce mai trebuia pentru fabricarea gheţii; apa era tratată şi cu amoniac în stare gazoasă, dar într-un chip care va rămînea de-a pururi o taină pentru mine, fiindcă n-am izbutit să pricep cum se petreceau lucrurile. În timp ce apa din cutii îngheţa treptat, mai mulţi lucrători o amestecau din cînd în cînd cu un băţ ca să pună în libertate

băşicile de aer dinăuntru, îmi închipui. Alţi lucrători goleau mereu cutiile al căror cuprins îngheţase cu totul. Ei scufundau cutia o singură dată într-un butoi mare cu apă clocotită ca să desprindă blocul de gheaţă din sicriul lui de cositor, pe urmă încărcau blocul pe un cărucior, gata pentru vînzare. Blocurile mari de gheaţă erau bine închegate şi limpezi cum e cristalul. La unele din ele fusesră puse la îngheţat flori tropicale proaspete şi strălucitoare, în altele păpuşi frumoase îmbrăcate în mătase, sau alte obiecte decorative. Blocurile se aşază vertical pe o tavă, în mijlocul mesei, atît pentru a răcori aerul, cît şi ca podoabe, căci florile şi celelalte obiecte închise înăuntrul lor se văd ca prin sticlă. Mi s-a spus că această fabrică putea să-şi desfacă gheaţa cu vagoanele în Noul Orleans, vînzînd cu amănuntul, în cantităţi mici ca pe obiectele necesare unei familii modeste; ea lua şase sau şapte dolari pe tonă şi putea să scoată totuşi destul cîştig. Aşa stînd lucrurile, cred că fabricile de gheaţă din Nord ar avea datoria să-şi revizuiască metodele de lucru, căci acolo nu se poate obţine gheaţa cu acelaşi preţ, decît dacă iei cel puţin trei sute cincizeci de funţi o dată.

Ţesătoria Rozalia de la Natchez are o capacitate de şase mii de fusuri şi de o sută şaizeci de războaie; întrebuinţează o sută de lucrători. Asociaţia filaturilor şi ţesătoriilor de bumbac de la Natchez a început a lucra acum patru ani într-o clădire cu două caturi de 50 × 190 de picioare, cu patru mii de fusuri şi o sută douăzeci şi opt de războaie; avea un capital de 105.000 dolari subscris în întregime de cetăţenii din oraş. Doi ani mai tîrziu aceiaşi acţionari şi-au sporit capitalul la 225.000 de dolari; au adăugat clădirii un al treilea cat, extinzînd-o şi în lungime, pe o întindere de 317 picioare; au sporit numărul maşinilor trebuincioase pentru a-i spori capacitatea la 10.300 de fusuri şi la 304 războaie. Asociaţia foloseşte acum 250 de lucrători, din care mulţi sînt cetăţeni din Natchez. Ţesătoria prelucrează cinci mii de baloturi de bumbac pe an şi produce pînză cafenie de cămăşi, pînză de cearşafuri şi dril de cea mai bună

calitate, aruncînd pe piață cinci milioane de iarzi de pînzeturi pe an[1]. E o societate particulară — acțiunile fiind de cinci mii de dolari bucata, dintre care nici una nu se găsește pe piață.

Schimbările de pe valea fluviului Mississippi sînt mari și ciudate, totuși ele erau de așteptat; dar nu mă așteptam să mai trăiesc atît, încît să ajung să văd cum orașul Natchez și celelalte tîrguri de pe fluviu au devenit orașe industriale și noduri de cale ferată.

Vorbind de fabrici, îmi vine în minte o convorbire asupra acestui subiect pe care am auzit-o, adică am surprins-o fără să vreau, pe bordul vaporului de la Cincinnati. M-am trezit dintr-un somn agitat și am auzit un zgomot înăbușit de glasuri. Am tras cu urechea — doi bărbați stăteau de vorbă despre inundația cea mare, după cît se părea. M-am uitat prin geamul deschis de deasupra ușii. Cei doi bărbați își luau gustarea de dimineață la această oră cam înaintată; ședeau unul în fața altuia și nu era nimeni primprejur să-i audă. Ei încheiară discuția despre inundații în cîteva cuvinte — era vădit că o folosiseră numai pentru a sparge gheața dintre ei și a face astfel cunoștință — apoi începură să vorbească despre afaceri. În curînd am înțeles că erau niște comis-voiajori — unul de la Cincinnati, celălalt de la Noul Orleans. Oameni isteți, iuți în mișcări și la vorbă, dolarul fiind Dumnezeul lor, iar cîștigul religia lor.

— Cît despre acest articol, zise cel din Cincinnati, tăind o bucată din ceea ce părea să fie unt și ridicînd-o pe lama cuțitului, e furnizat de noi; uită-te la el — miroase-l, gustă-l! Supune-l la orice probă vrei! Ia-o încet, nu te grăbi — uită-te bine! Ei, acuma ce zici? E unt? Pe dracu! e margarină! Da, dom'le, asta e margarină! nu poate cineva s-o deosebească de unt; pe cinstea mea, nici chiar un *expert!* E furnizată de noi. Noi aprovizionăm cele mai multe vapoare din Apus; mare minune dacă s-ar găsi vreun funt de

[1] Din ziarul *Times Democrat*, de la Noul Orleans, din 26 august 1882 (n. a.).

unt pe ele. Noi ne extindem comerțul mereu — facem *salturi* înainte, mai bine zis. Sîntem pe cale să punem mîna pe toată clientela. Da, vom aproviziona și hotelurile. Ai să apuci ziua — nu mai e mult pînă atunci — cînd n-ai să mai poți găsi un gram de unt, măcar de gust, în nici un hotel de pe valea lui Mississippi sau Ohio, cu excepția celor din orașele mari. Ce mai vorbă, de pe *acuma* fabricăm margarină cu miile de tone. Și putem s-o vindem pe un preț de-a dreptul derizoriu, așa că toți oamenii din țară *trebuie* s-o cumpere, n-au încotro, înțelegi? Untul nu poate să-i țină piept, nu rezistă la concurență. Untul *și-a trăit* traiul; acuma s-a zis cu el, nu mai e nevoie de el. Poți cîștiga mai mult cu margarina decît cu... nici nu-ți poți închipui cît poți cîștiga! M-am oprit în fiecare tîrg, de la Cincinnati la Natchez și am trimis acasă comenzi mari din fiecare localitate, oricît de mică.

Și așa i-a zis înainte, mereu, vreo zece minute în șir, pe același ton aprins. Apoi începu să vorbească cel din Noul Orleans și zise:

— Da, e o imitație de mîna întîi, fără nici o îndoială; dar nu e singura imitație de mîna întîi. De pildă, astăzi se face untdelemn de măsline din sămînță de bumbac și se imită atît de bine, încît nu-l poți deosebi de cel adevărat.

— Da, așa e, răspunse cel din Cincinnati, și asta a fost o afacere grozavă o bucată de vreme. Uleiul se trimitea peste ocean și se aducea îndărăt din Franța și din Italia, cu eticheta vămii Statelor Unite pe el, ca să fie luat drept ulei de măsline veritabil; puteai să faci o groază de bani cu asta. Dar Franța și Italia au stricat afacerea — era și normal de altfel. Au trîntit taxe atît de pipărate, încît uleiul de sămînță de bumbac n-a putut face față scumpirii și a trebuit să se dea bătut.

— A, zici că s-a dat *bătut*. Ei, stai să vezi.

S-a dus în cabina lui și a adus de acolo două sticle lungi și după ce le-a scos dopul, a zis:

— Ei, acuma miroase-le, gustă-le, uită-te la sticle și mai ales la etichete! Una din ele e din Europa,

cealaltă n-a ieșit niciodată de la noi din țară. Unul este untdelemn de măsline european, celălalt este ulei de măsline din sămînță de bumbac. Spune care-i cel veritabil și care-i cel imitat. Sigur că nu poți. Nimeni nu poate. Cine are chef s-o facă, n-are decît să ia asupra sa cheltuiala și să se ostenească să transporte uleiul cu vaporul în Europa și îndărăt; n-are decît, e liber s-o facă; dar firma noastră știe o șmecherie mai grozavă. Noi facem toată povestea asta — fără să plimbăm uleiul încoace și încolo — în fabrica noastră de la Noul Orleans: etichete, sticle, ulei, tot. Ba nu, etichetele nu: pe acestea *le* cumpărăm din străinătate — le luăm de acolo pe un preț de nimic. Vezi dumneata, e vorba numai de o nimica toată, de un pic de esență, sau cum s-o fi chemînd aia care, pusă într-un galon de ulei de sămînță de bumbac, îi dă un parfum, ori un gust, în sfîrșit tot ce-i trebuie ca să semene a ulei de măsline. Dacă ai reușit să-i descoperi secretul, totul e în regulă — e cît se poate de lesne să schimbi uleiul de sămînță de bumbac în orice alt ulei dorești și nimeni n-o să fie în stare să deosebească uleiul veritabil de cel prefăcut. Ei, noi știm cum să facem treaba asta — sîntem singura firmă care știe. Și facem niște untdelemn de măsline care e de-a dreptul desăvîrșit, imposibil să-l dibuiești! De altfel ne și merg afacerile strună — după cum ți-ai putea da seama dacă ai consulta carnetul meu de comenzi din călătoria de față. În curînd vei putea unge cu untul dumitale tartincle tuturor, e posibil, dar că noi vom pune untdelemnul nostru în toate salatele oamenilor de la golful Mexicului pînă în Canada, asta e tot așa de sigur cum te văd și mă vezi.

Chipul celui din Cincinnati strălucea și scînteia de admirație. Cei doi șarlatani au făcut schimb de cărți de vizită și s-au ridicat de pe scaune. În timp ce se despărțeau, cel din Cincinnati a mai zis:

— Dar aveți nevoie de eticheta vămii Statelor Unite, nu-i așa? Cum faceți?

N-am mai auzit răspunsul.

Am trecut pe la Port Hudson, scena a două din cele mai groaznice episoade ale războiului: bătălia care a

avut loc în timpul nopții, între flota lui Farragut și bateriile de coastă ale Confederaților, la 14 aprilie 1863; iar două luni mai tîrziu, memorabila bătălie de uscat care a ținut opt ceasuri — opt ceasuri de luptă deosebit de înverșunată, cumplită, care s-a terminat pînă la urmă într-un adevărat măcel, cu înfrîngerea nordiștilor.

Capitolul XL

CASTELE ȘI CULTURĂ

Orașul Bâton Rouge era plin de flori ca o mireasă — sau chiar mai mult decît o mireasă — ca o seră. Căci ne aflam acum într-adevăr în Sud, fără limite, fără compromisuri, fără jumătăți de măsură. Minunații copaci de magnolia din parcul palatului administrativ, cu frunzișul lor des și bogat și cu florile lor mari ca niște bulgări de zăpadă, răspîndeau o mireasmă tare și îmbătătoare. Parfumul florilor e plăcut, dar numai de la o anumită distanță, fiindcă e prea puternic. Nu sînt flori care să poată fi ținute într-o cameră de dormit, căci mirosul lor te-ar înăbuși în timpul somnului. În sfîrșit, eram într-adevăr în Sud; căci de aici începe regiunea trestiei de zahăr. În zare apar plantațiile, mari întinderi verzi, în mijlocul cărora se văd fabrici de zahăr și colibe de negri, îngrămădite una în alta. Pe cer, deasupra capetelor noastre dogorește un soare tropical, în aer e mare zăpușeală; într-adevăr ca la tropice.

Iar de la punctul acesta începe raiul pilotului: o albie lată de aici pînă la Noul Orleans; belșug de apă din mal în mal; apoi, nici stînci sub apă, nici bușteni și nici naufragii în calea lui.

Sir Walter Scott este răspunzător, pesemne, de stilul în care a fost clădit palatul administrativ; căci nu-mi pot închipui ca oamenilor de prin partea locului să le fi venit ideea de a clădi această imitație de castel,

dacă acest domn n-ar fi înnebunit lumea de acum cîteva generații cu romanele lui medievale. Sudul nu și-a revenit încă de sub înrîurirea dăunătoare a cărților sale. Admirația pentru eroii lui fantastici, cu năstrușnicile lor isprăvi „cavalerești" și cu extravaganța lor romantică, mai dăinuiește încă prin aceste părți, într-o atmosferă în care a și început să se simtă mirosul sănătos și practic al țesătoriilor de bumbac și al locomotivelor secolului al nouăsprezecelea; și persistă încă în vorbirea și în purtările oamenilor de pe aici urmele stilului său bombastic și alte înflorituri goale de sens. Este de ajuns de trist faptul că într-un oraș, altminteri destul de decent, s-a putut clădi un castel alb, strălucitor, cu turnulețe și fel de fel de nimicuri — niște simple imitații și pe dinăuntru și pe dinafară, tot numai lucruri care vor să pară ceea ce nu sînt; dar și mai trist este să vezi că această ficțiune arhitectonică este refăcută și restaurată în zilele noastre, cînd ar fi fost atît de ușor să lași dinamita să desăvîrșească opera începută de un incendiu caritabil, iar cu banii destinați restaurării să ridici o clădire mai potrivită cu spiritul timpului.

Dar oricum ar fi, orașul Bâton Rouge nu deține privilegiul exclusiv în ce privește imitarea castelelor și nici monopolul lor. Observația următoare este scoasă din prospectul Institutului de domnișoare de la Columbia, din statul Tennessee:

„Clădirea institutului este cunoscută de mult ca fiind un model de arhitectură frumoasă și impunătoare. Vizitatorii sînt fermecați de asemănarea ei cu castelele din balade și din legende, sînt încîntați de turnurile ei, de zidurile ei cu metereze și de portalurile înveșmîntate cu iederă."

O școală într-un castel e ceva romantic, tot atît de romantic ca și un hotel instalat într-un castel.

Lucrul în sine, adică această imitație de castel, este inofensiv și chiar destul de frumos; dar ca simbol, ca promotor și ca sprijinitor al romantismului medieval plîngăreț și sentimental, acum în vremea noastră, cînd se pune atîta preț pe naturalețe și pe îndrăzneală, acum, în veacul nostru, cînd s-au

realizat lucruri atît de măreţe cum nici n-ai fi visat mai înainte, este desigur un lucru vătămător şi o greşeală.

Iată un extras din prospectul unui institut de domnişoare din Kentucky:

„Directorul institutului este originar din Sud, unde a crescut şi şi-a făcut educaţia şi de care e legat prin toate fibrele inimii; profesorii sînt toţi sudişti ca simţire şi — cu excepţia celor născuţi în Europa — sînt născuţi şi crescuţi în Sud. Avînd în vedere că civilizaţia din Sud este tipul cel mai înaintat de civilizaţie întîlnit[1] pe acest continent, domnişoarele sînt

[1] Autorul prospectului a omis, din neglijenţă, să dea lămuririle necesare în această privinţă:

„*Knoxville, Tennessee*, 19 octombrie. Azi dimineaţă cîteva minute după orele zece, generalul Joseph A. Mabry, Thomas O'Connor şi Joseph A. Mabry-junior au fost ucişi cu focuri de armă în timpul unei încăierări. Cearta a început ieri după-amiază, cînd generalul Mabry s-a repezit la maiorul O'Connor, ameninţîndu-l cu moartea. Lucrurile acestea s-au petrecut la un bîlci; O'Connor i-a spus lui Mabry că bîlciul nu e un loc potrivit pentru tranşarea unui diferend. Mabry i-a răspuns lui O'Connor că nu-l va mai lăsa în viaţă. Se pare că Mabry era înarmat şi O'Connor nu. Pricina certei era o veche ură familială cauzată de trecerea unei proprietăţi din mîinile lui Mabry în mîinile lui O'Connor. Mai tîrziu, după-amiază, Mabry i-a trimis vorbă lui O'Connor că îl va ucide de cum va da cu ochii de el. Astăzi de dimineaţă maiorul O'Connor stătea în uşa Băncii Naţionale a Meseriaşilor, al cărei preşedinte era. Generalul Mabry şi un alt domn coborau strada numită Strada Veseliei pe trotuarul de pe partea opusă băncii. O'Connor intră în bancă, luă o carabină, ţinti cu băgare de seamă pe generalul Mabry şi trase. Mabry căzu mort, fiind lovit în partea stîngă. Cînd îl văzu căzînd, O'Connor mai trase un foc, lovindu-l de data aceasta pe Mabry în coapsă. Apoi O'Connor intră în bancă şi luă altă carabină. Cam în acelaşi timp, Joseph A. Mabry-junior, feciorul generalului Mabry, veni în goană coborînd strada; O'Connor nu-l văzu decît în clipa cînd acesta fu la patruzeci de paşi de el şi cînd tînărul Mabry trăsese cu pistolul, nimerind pe O'Connor în partea dreaptă a pieptului. Glontele i-a trecut lui O'Connor prin corp, pe lîngă inimă. În clipa în care Mabry a tras, O'Connor s-a întors şi a tras şi el, alicele lovindu-l pe tînărul Mabry în partea dreaptă a pieptului şi în coaste. Mabry a căzut ciuruit de douăzeci de alice şi aproape în acelaşi timp O'Connor a căzut mort, înainte de a face vreo mişcare. Mabry a încer-

educate în conformitate cu concepția de viață a Sudului, cu noțiunile sale de delicatețe, rafinament, feminitate, religie și proprietate; prin urmare noi oferim un pensionat de domnișoare de mîna întîi pentru Sud și cerem sprijinul Sudului.

E-hei! Mai încet, paznic al manierelor alese! Mai încet! Omul care poate trîmbița în acest fel meritele institutului său le trîmbițează pesemne dintr-un castel.

---

cat să se mai scoale de jos, dar a recăzut mort. Întreaga tragedie s-a terminat în două minute; nici unul din cei trei n-a mai apucat să spună vreun cuvînt, după ce a fost împușcat. În corpul generalului Mabry s-au găsit aproape treizeci de alice. Un trecător a fost grav rănit de un glonte în coapsă, iar altul a fost rănit la mînă. Hainele a patru trecători au fost ciuruite de gloanțe. Întîmplarea a făcut mare vîlvă „iar pe Strada Veseliei s-au strîns mii de oameni. Generalul Mabry și feciorul său Joe fuseseră achitați numai cu cîteva zile în urmă, acuzați fiind de a fi omorît acum cîteva săptămîni pe Moses Lusby și pe Don Lusby, tată și fiu. Will Mabry fusese omorît de Don Lusby anul trecut de Crăciun. Maiorul Thomas O'Connor era președintele Băncii Naționale a Meseriașilor și omul cel mai bogat din întreg statul." — *Associated Press Telegram.*

Într-una din zilele lunii trecute, profesorul Sharpe de la colegiul de fete din Somerville, statul Tennessee, un om liniștit și cu maniere alese, a aflat că cumnatul său, un oarecare căpitan Burton, l-a amenințat cu moartea. Burton se pare că mai omorîse un om și înjunghiase pe al treilea. Profesorul s-a înarmat cu o pușcă cu două țevi și a plecat în căutarea cumnatului său; l-a găsit jucînd biliard într-o cîrciumă și i-a zburat creierii. Ziarul *Avalanche* din Memphis ne informează că purtarea profesorului s-a bucurat de aprobarea aproape unanimă a populației din oraș. Știind că legea nu-l poate apăra, dată fiind dispoziția sufletească a oamenilor de prin partea locului, el s-a apărat singur.

Cam în același timp, doi tineri din Carolina de Nord s-au certat pentru o fată și au schimbat între ei «scrisori de provocare». Niște prieteni au încercat să-i împace, dar s-au străduit în zadar. La 24 ale lunii tinerii s-au întîlnit pe șoseaua națională. Unul din ei avea un ciomag mare în mînă și celălalt un topor. Cel cu ciomagul s-a luptat cu deznădejde ca să scape cu viață, dar nu era o luptă dreaptă. O lovitură dată cu îndemînare de către adversarul său i-a zburat ciomagul din mînă și în clipa următoare toporul l-a și atins, omorîndu-l pe loc.

Cam tot în același timp, doi tineri vînzători dintr-un magazin de la Charlottesville «strîns uniți prin legături de

De la Bâton Rouge la Noul Orleans, amîndouă malurile fluviului sînt mărginite de marile plantații de trestie de zahăr, care se întind pînă departe, pînă colo în zare unde se vede peretele întunecat al pădurii de chiparoși. Malurile nu mai sînt pustii acuma. O mulțime de case de locuit se ridică pe ambele țărmuri — casele sînt atît de aproape una de alta, încît pe mari întinderi, mărețul fluviu pare un fel de stradă largă, între două șiruri de case. E o regiune cît se poate de plăcută și de rodnică. Din cînd în cînd îți apare în fața ochilor cîte un conac mare cu pilaștri și portic, îngropat în verdeață. Iată cîteva mărturii ale unor călători străini care au trecut pe aici acum o jumătate de veac. Doamna Trollope zice:

„Malurile fluviului Mississippi sînt netede și fără nici o ridicătură, iar priveliștea rămîne neschimbată pe o distanță de zeci de mile mai sus de Noul Orleans; dar pretutindeni vezi palmieri pitici, grațioși, cu frunzișul lor bogat, stejari veșnic verzi, falnici și întunecați, precum și portocali strălucitori; iar de spectacolul acesta nu te poți sătura niciodată."

Căpitanul Basil Hall spune:

„Bucata de pămînt care se află în vecinătatea imediată a fluviului Mississippi, în partea cea mai de jos a Louisianei, este locuită de o populație foarte deasă, alcătuită din plantatori de trestie de zahăr; casele lor falnice, cu verande cenușii, cu grădini frumoase și

---

prietenie» — tot necăjindu-se unul pe altul, din glumă în glumă, au ajuns la bătaie.

Peter Dick a dat cu piper în ochii lui Charles Roads; acesta i-a pretins să-și ceară scuze; Dick a refuzat și amîndoi au hotărît că trebuie să se bată în duel; dar s-a ivit o piedică neașteptată: părțile nu aveau pistoale și era o oră prea înaintată din noapte, ca să mai poată face rost de arme. Unul dintr-înșii a fost de părere că pentru treaba asta ar fi potrivite și niște cuțite de măcelărie; celălalt a primit propunerea. Rezultatul a fost că Roads a căzut la pămînt cu o tăietură în pîntece — care i-ar putea fi fatală. N-am primit încă vestea că Dick ar fi fost arestat. El și-a exprimat «adînca sa părere de rău»; un corespondent din Staunton al ziarului *Press* din Philadelphia ne informează că «s-au făcut toate sforțările pentru a mușamaliza lucrurile». *Extrase din ziare.*

cu sate numeroase de robi, toate curate și drăguțe, dau o înfățișare deosebit de înfloritoare peisajului de luncă."

Întregul alai de călători zugrăvește în același chip acest tablou atrăgător. Din descrierile de acum cincizeci de ani nu e nevoie să schimbi nici un cuvînt spre a zugrăvi întocmai regiunea respectivă, așa cum arată astăzi — cu deosebire doar de „eleganța" caselor. Văruiala s-a dus acum de pe colibele negrilor; multe, poate chiar cele mai multe din marile conace, odinioară de o albeață strălucitoare, sînt acuma scorojite și au o înfățișare dărăpănată și neîngrijită. Aceasta se datorește influenței nefaste a războiului. Acum douăzeci și unu de ani toate casele de-a lungul „coastei" erau curățele, îngrijite și strălucitoare, întocmai așa cum fuseseră în 1827 și cum le-au descris călătorii noștri.

Nenorociții de călători! Lumea îi păcălea cu minciuni idioate și absurde, apoi rîdea de ei fiindcă la crezuseră și le reproduseseră în cărțile lor. I s-a spus doamnei Trollope că aligatorii — sau crocodilii, cum le zice ea — sînt niște ființe îngrozitoare; în sprijinul acestei afirmații i s-a mai spus o poveste care-ți îngheață sîngele în vine, cum că una din aceste reptile prea defăimate s-ar fi strecurat într-o noapte în coliba unui colonist și ar fi mîncat o femeie și cinci copii. Orice aligator obișnuit, oricît de lacom, s-ar fi mulțumit numai cu femeia; dar mincinoșii aceia nu s-au lăsat și i-au dat pe deasupra să mai înghită și pe cei cinci copii. Dacă n-ai ști, nu ți-ar veni să crezi că niște farsori atît de strașnici pot să fie și susceptibili — dar adevărul este că erau susceptibili. Astăzi cu greu putem pricepe și nu ne putem explica altfel primirea care s-a făcut cărții căpitanului Basil Hall, om serios, cinstit, deștept, prietenos, mărinimos, îndulgent și binevoitor. Poate că pe cititor îl va interesa ceea ce ne spune în privința aceasta doamna Trollope: de aceea am reprodus pagina respectivă în Apendice[1].

---

[1] Vezi Apendicele C.

Capitolul XLI

METROPOLA SUDULUI

Împrejurimile Noului Orleans îmi erau binecunoscute; înfățișarea lor generală era neschimbată. Cînd cineva trece ca într-un zbor prin Londra, în trenul care merge de-a lungul unei linii ferate, suspendată pe niște arcuri înalte, el poate cerceta cu ochii prin geamurile deschise toate camerele de la etaj, pe distanță de mile întregi; dar partea inferioară a caselor este sub nivelul liniei ferate și de aceea nu se vede.

Tot astfel, cînd apele fluviului vin mari în regiunea Noului Orleans, apa urcă pînă la marginea de sus a digurilor îngrăditoare; cîmpia de dincolo de diguri rămîne jos — ca fundul unei farfurii; cînd vaporul trece pe apele umflate, se văd casele jos și se poate privi prin ferestrele lor deschise. Nimic nu-i desparte pe oamenii de aici de pieire, afară de șubredul parapet de pămînt.

Vechile magazii de sare clădite din cărămidă și grămădite la capătul de sus al orașului arătau ca totdeauna: însă de cînd nu le-am mai văzut, ele trecuseră printr-o pățanie asemănătoare cu a lămpii fermecate a lui Aladin; anume, cînd a izbucnit războiul, proprietarii lor s-au culcat într-o noapte — lăsîndu-le pline cu mii de saci de sare obișnuită, a cîțiva dolari sacul — iar dimineața cînd s-au trezit, au găsit cu toții muntele lor de sare preschimbat într-un munte de aur, căci vestea războiului ridicase prețul mărfii lor la cifre astronomice în timp record.

Întinsul cuprins al cheiurilor podite cu lemn a rămas neschimbat, iar în port sînt tot atîtea vase ca odinioară; dar lungile șiruri de vapoare cu aburi au dispărut; n-au dispărut cu totul, bineînțeles, dar nici multe n-au mai rămas.

Orașul nu s-a schimbat — la prima vedere. A crescut foarte mult ca întindere și populație, dar înfățișarea sa a rămas aceeași. Străzile sînt și astăzi pline de pulbere groasă și de hîrtii aruncate pretutindeni; șanțurile adînci în formă de jgheab — care se întind

de-a lungul trotuarelor — sînt și astăzi pe jumătate pline cu apă stătută, acoperită cu o pojghiță de praf; trotuarele sînt și astăzi — în țara zahărului și slăninei — pline de budane, butoaie și balerci; grupurile mari de case din austerul său centru comercial au o înfățișare tot atît de prăfuită ca și pe vremea mea.

Strada Canalului e și mai frumoasă, mai atrăgătoare și mai ispititoare ca înainte, cu mulțimea ei de oameni care forfotesc în toate părțile; cu zecile de tramvaie care aleargă în sus și în jos, iar pe înserate cu terasele ei mari cu două etaje, unde se îmbulzesc domni și doamne îmbrăcate după ultima modă.

Nu se poate spune că strada Canalului are o „arhitectură" proprie. Dac-ar fi să vorbim în genere despre Noul Orleans, trebuie să constatăm că, cu excepția cimitirelor, orașul nu are nici un fel de stil. Pare ciudat, mai ales cînd e vorba de un oraș bogat ca acesta, strîngător și harnic, cu un sfert de milion de locuitori, dar așa este. Există în oraș uriașa clădire de granit a vămii — destul de costisitoare, destul de originală, dar — în ce privește stilul — o cisternă ar putea s-o provoace la întrecere, cu sorți de izbîndă. Are înfățișarea unei închisori. Dar a fost clădită înainte de război. Se poate zice că în America arhitectura s-a născut după război. Noul Orleans cred că a avut norocul — și într-un anumit sens nenorocul — de a nu fi fost pustiit de vreun incendiu mai mare în anii din urmă. Așa trebuie să fie. Dacă n-ar fi așa, cred că ai putea recunoaște „cartierul ars" prin progresul important realizat în arhitecutra lui, față de vechile forme. Acest lucru poți să-l vezi la Boston și la Chicago. „Cartierul ars" din Boston avea o înfățișare destul de simplă înainte de incendiu; dar astăzi este cel mai frumos cartier comercial din lume — nu există nicăieri vreunul care să-l întreacă sau să poată măcar rivaliza cu el în privința frumuseții, eleganței și bunului gust.

Cu toate acestea, Noul Orleans a început să rivalizeze cu Boston — chiar în clipa aceasta, am putea spune. După ce va fi terminată, Noua Bursă, a Bumbacului va fi o clădire măreață și frumoasă: e masivă, solidă, cu forme arhitectonice elegante; fără imitații

fără podoabe ieftine sau alte urîțenii pe ea. Pentru oraș, clădirea aceasta va fi de mare preț și își va scoate banii de mai multe ori. Ce lipsea pînă acum la Noul Orleans era un model după care să se clădească ceva pentru educația ochiului și a gustului: o *sugestie*, am putea zice.

Locuitorii din Noul Orleans sînt în majoritate oameni cu vederi largi — chibzuiți, prevăzători, inteligenți. Contrastul dintre sufletul orașului și arhitectura lui e tot atît de mare ca și cel dintre starea de veghe și somn. E clar că totul progresează, numai arhitectura nu. Apa din șanțurile de pe lîngă trotuare era pe vremuri stătută și noroioasă, constituind un puternic focar de molime; dar astăzi șanțurile sînt golite de cîte două sau trei ori pe zi, de niște mașini puternice; în multe din ele apa nici nu mai stă, ci curge într-una. S-au mai făcut și alte îmbunătățiri sanitare, așa că noul Orleans își revendică dreptul de a fi unul din orașele Statelor Unite cele mai prielnice sănătății. (Aceasta bineînțeles în lungile răstimpuri dintre eventualele epidemii de friguri galbene.) Acum se găsește din belșug pentru toată lumea gheață fabricată pe loc. Noul Orleans e un centru comercial înfloritor și face negoț activ pe fluviu, pe mare și pe calea ferată. La data cînd l-am vizitat noi, era orașul cel mai bine iluminat din Statele Unite, bineînțeles cu electricitate. Lămpile electrice ale Noului Orleans erau mai numeroase și cu mult mai bune ca cele din New York. Nu numai strada Canalului și alte cîteva străzi principale din apropiere sînt iluminate cu aceste lămpi — care prefac noaptea în zi — ci și malurile fluviului pe o distanță de cinci mile. Acum, în oraș se găsesc cluburi bune — unele din ele înființate de curînd — și localuri moderne, atrăgătoare, în Cartierul de Vest și Fortul Spaniol. Telefoane se găsesc pretutindeni. Unul din progresele cele mai mari s-a făcut în ziaristică. Pe vremuri, gazetele de aici — după cît mi-aduc aminte — nu erau prea grozave. Acuma sînt. Se cheltuiesc o mulțime de bani cu ziarele. Ele obțin veștile care le interesează și plătesc orice preț pentru ele. Redactarea acestor ziare nu e muncă de conțopist, ci creație literar .

Drept pildă al perfecțiunii gazetărești a orașului Noul Orleans, poate fi pomenit numărul din 26 august 1882 al ziarului *Timpul Democrat*, care cuprinde un reportaj asupra activității pe anul respectiv a orașelor de pe valea lui Mississippi, de la Noul Orleans pînă la Saint-Paul — adică pe o distanță de două mii de mile. Acel număr din ziar cuprinde *patruzeci* de pagini a șapte coloane pagina. În total sînt două sute optzeci de coloane. Fiecare coloană are cinci sute de cuvinte. Ziarul conține deci patru sute douăzeci de mii de cuvinte. Adică aproape de trei ori atîtea cuvinte cîte sînt în cartea de față. Ziaristica formează un supărător contrast cu arhitectura din Noul Orleans.

Am vorbit pînă acum despre arhitectura edificiilor publice. Nu putem găsi nici un cusur arhitecturii caselor de locuit, deși a rămas neschimbată atîta vreme. Toate locuințele sînt de lemn — mai bine zis, toate locuințele din partea americană a orașului — și toate au o înfățișare plăcută. Cele din cartierele bogate sînt încăpătoare, de obicei albe ca zăpada și cu verande foarte mari sau chiar duble, sprijinite pe coloane ornamentale. Aceste case boierești se află în mijlocul unor parcuri mari; pe pereții lor se cațără trandafiri agățători, încît abia le mai zărești printre frunzișul bogat de un verde strălucitor și printre florile de diferite culori. Nicăieri n-am văzut case care să fie mai în armonie cu mediul înconjurător, mai atrăgătoare și mai confortabile ca aspect.

În scurt timp te împaci și cu rezervoarele de apă; acestea sînt niște budane mari de tot, vopsite în verde și avînd cîteodată o înălțime cît două etaje, sprijinite de colțul casei pe niște tălpici înalte. Casa capătă un aspect de conac și de berărie totodată, care la început face o impresie supărătoare. Dar pe aici, oamenii nu pot săpa puțuri, așa că strîng apă de ploaie. De altfel nu pot săpa nici pivnițe, nici morminte[1] ca toți oamenii,

[1] Israeliții sînt îngropați în morminte — mai bine zis li se permite acest lucru; cred că ei nu-l pretind. Dar nimeni altcineva, afară de vagabonzi, care sînt înmormîntați pe cheltuiala statului, nu poate fi îngropat în pămînt. Gropile n-au o adîncime mai mare de trei sau patru picioare.

orașul fiind clădit pe pămînt „adus din altă parte"; de aceea ei se descurcă fără apă proaspătă și fără morminte. Puțini dintre vii s-au plîns și, bineînțeles, nici unul dintre morți n-a protestat.

Capitolul XLII

HIGIENĂ ȘI SENTIMENTALISM

Localnicii își îngroapă morții în cavouri făcute la suprafața pămîntului. Aceste cavouri seamănă cu niște case — uneori cu niște temple. De obicei sînt din marmură și au forme arhitectonice elegante și grațioase. Sînt așezate cu fața la cărările și aleile cimitirului; cînd treci pe lîngă miile de cavouri și vezi de o parte și de alta acoperișurile și frontoanele lor albe întinzîndu-se pînă departe în zare, expresia de „cetate a morților" dobîndește deodată o semnificație reală pentru tine. Multe din cimitirele orașului sînt frumoase și foarte bine îngrijite. Cînd pleci din port sau de pe străzile comerciale din apropierea lui și te îndrepți spre cimitir, îți vine fără să vrei în minte gîndul că dacă oamenii din Noul Orleans ar avea parte în timpul vieții de aceeași curățenie și ordine de care se bucură după moarte, s-ar simți mai bine și, afară de aceasta, orașul lor ar deveni ținta admirației și uimirii întregii lumi comerciale. La intrările multor cavouri se văd flori proaspete în vase cu apă; ele sînt puse acolo de mîinile pioase ale îndureraților părinți și copii, soți și soții care aduc în fiecare zi altele noi. Formele mai atenuate de durere își găsesc expresia ieftină și durabilă în grosolana și urîta, dar poate rezistenta „Immortelle", care este o cunună sau o cruce sau alt simbol asemănător, făcut din rozete de pînză neagră — cîteodată cu cîte o rozetă de pînză galbenă la întretăierea brațelor crucii — putem zice un fel de broșă de doliu. Această „Immortelle" nu cere îngrijiri; doar o atîrni și gata; o lași acolo și ea va avea grijă de durerea ta și-și

va aminti de ea mai bine decît tine; rezistă de minune la intemperii și e fără de moarte, ca tuciul.

În zilele însorite, mici cameleoni drăguți — cele mai grațioase reptile cu picioare — se tîrăsc pe fațadele de marmură ale cavourilor și prind muște. Schimbările lor de culoare nu sînt chiar așa de grozave cum se spune, în ce privește varietatea nuanțelor. Ei își schimbă culoarea cînd vine cineva să atîrne vreo „immortelle", dar în aceasta nu-i nimic deosebit; orice reptilă cu bun simț ar face la fel.

Voi părăsi încetul cu încetul subiectul cimitirelor. Am făcut tot ce am putut ca să înțeleg și să pot reda latura lor sentimentală, dar n-am izbutit. Cred că nici nu există o latură pur sentimentală în această privință. Totul e grotesc, înfiorător, groaznic. Cimitirele își vor fi avut rostul lor odinioară, cînd nimenea nu știa că de fiecare trup mort — care se bagă în groapă și alimentează pămîntul, rădăcinile plantelor și aerul, cu germeni de boală — trebuie să moară cinci sau cincizeci sau chiar o sută de oameni, mai devreme decît le era scris. Dar astăzi, cînd pînă și copiii știu că din clipa în care a fost băgat în pămînt, cadavrul unui sfînt mort își începe lunga lui carieră de ucigaș, cimitirele nu mai au nici o justificare. Lucrul acesta trebuie să ne dea de gîndit. În Canada, după o mie nouă sute de ani, moaștele sfintei Ana și-au luat acum rolul de a lecui bolnavii cu zecile. Dar se înțelege de la sine că aceleași moaște, timp de o generație după moartea și înmormîntarea sfintei, au *îmbolnăvit* cîteva mii de oameni. De aceea, minunile ei recente nu sînt decît simple despăgubiri, nimic altceva. Sfînta Ana a cam întîrziat cu plata, ce-i drept, mai ales fiind vorba de o sfîntă; dar tot e mai bine să-ți plătești datoria chiar după o mie nouă sute de ani — deși poți beneficia de legea prescripției — decît să n-o plătești de loc; cele mai multe capete cu aureolă sfîntă nu o mai achită. De fiecare sfînt bun de plată ca sfînta Ana se găsesc o sută cincizeci de sfinți care, profitînd de prescripție, nu plătesc nimic. De fapt, nici un sfînt nu plătește mai mult decît datorește — nu plătește niciodată vreo dobîndă, fie ea simplă sau compusă. De altfel, un sfînt

nu poate niciodată să întoarcă datoria în *întregime*, fiindcă trupul său mort *ucide* oamenii, iar moaștele lui nu fac decît să-i *lecuiască* — moaștele nu fac pe nimeni să învie din morți. Această parte a datoriei rămîne mereu neachitată.

După cincizeci de ani de practică medicală, doctorul F. Julius Le Moyne a scris: „Îngroparea trupurilor acelora care au murit de boli molipsitoare duce la încărcarea continuă a atmosferei și la infectarea apelor, nu numai cu germenii rezultați din simpla putrefacție, ci și cu germenii *specifici* ai bolii din care li s-a tras moartea".

Gazele (din cadavrele îngropate) se ridică la suprafața pămîntului, trecînd prin opt pînă la zece picioare de pietriș — întocmai ca și gazul aerian — și nu se poate pune nici o stavilă reală puterii lor de emanație.

În timpul molimei de la Noul Orleans din 1853, doctorul E. H. Barton a raportat că în circumscripția a patra, mortalitatea a fost de patru sute cincizeci și două de mii de oameni — de două ori mai mare decît în celelalte. În această circumscripție se aflau trei mari cimitire în care cu un an înainte fuseseră înmormîntate peste trei mii de cadavre. Și în alte circumscripții se pare că vecinătatea cimitirelor făcea ca molima să ia proporții mai mari.

În 1828 profesorul Bianchi a dovedit că înspăimîntătoarea reapariție a ciumei la Modena a fost pricinuită de săpăturile făcute pe niște terenuri unde, cu *trei sute de ani în urmă*, fuseseră îngropate victimele ciumei. Domnul Cooper, explicînd cauzele anumitor epidemii, observă că deschiderea mormintelor celor morți de ciumă de la Eyam a dus numaidecît la o izbucnire a molimei. — Din *Revista Americii de Nord*, nr. 3, vol. 135.

Într-o comunicare făcută la Asociația Medicilor din Chicago, doctorul Charles W. Purdy a arătat avantajele pe care le prezintă arderea cadavrelor. El a făcut cîteva comparații izbitoare, spre a dovedi ce grea povară apasă pe umerii societății prin faptul îngropării morților.

„În Statele Unite se cheltuiesc anual, pentru înmormîntări, o dată și un sfert mai mulți bani decît cheltuiește guvernul pentru învățămîntul public. Banii cheltuiți în 1880 pentru înmormîntări ne-ar fi ajuns să plătim datoriile tuturor celor care au dat faliment în acel an în Statele Unite și să dăm fiecărui falit cîte un capital de opt mii șase sute treizeci de dolari, cu care să-și reînceapă negustoria. Înmormîntările costă anual mai mulți bani decît producția de aur și de argint a Statelor Unite pe anul 1880. Aceste cifre nu cuprind sumele investite în locurile de veci și pe cele cheltuite pentru cavouri și monumente funerare. Ele nu cuprind nici sumele de bani pierdute prin scăderea prețurilor terenurilor din vecinătatea cimitirelor."

Pentru bogați, arderea ar fi tot atît de potrivită ca și îngroparea; căci ceremoniile legate de ea ar putea fi făcute cu tot atît de mare cheltuială și cu aceeași pompă ca și ceremoniile necesare pentru o *suttee*[1] hindusă; iar pentru sărăcime, arderea ar fi mai nimerită decît înmormîntarea, fiindcă e mai ieftină[2]; ieftină atîta timp cît săracii nu se vor apuca să-i imite pe cei bogați, ceea ce vor face însă într-un timp foarte scurt. Adoptarea sistemului de ardere a cadavrelor ne-ar scuti de o groază de glume răsuflate în legătură cu înmormîntarea; dar, pe de altă parte, ar face să reînvie o sumedenie de glume străvechi, banalizate, despre ardere, care au fost date uitării timp de două mii de ani.

Cunosc un negru care își cîștigă traiul muncind din greu cu brațele pe unde apucă. El nu cîștigă niciodată mai mult de patru sute de dolari pe an și, de vreme ce are nevastă și cîțiva copii mici, e nevoit să-și cheltuiască banii cu mare chibzuială, ca s-o scoată la capăt fără datorii la sfîrșitul celor douăsprezece luni ale anului. Pentru un om ca el, o înmormîntare e un cumplit dezastru financiar. În timp ce scriam unul din capitolele de mai sus, acestui biet negru i-a murit un

---

[1] Arderea văduvei o dată cu cadavrul soțului.

[2] Costul minim al unei înmormîntări e de patru sau cinci dolari (n. a.).

copilaş. El a străbătut oraşul împreună cu un prieten, încercînd să găsească un coşciug pe măsura mijloacelor lui. A cumpărat lucrul cel mai ieftin pe care l-a putut găsi: un coşciug din lemn obişnuit, dat cu baiţ. L-a costat *treizeci şi şase de dolari*. Ar fi costat de bună seamă mai puţin de patru dolari, dacă ar fi fost făcut ca să pui ceva folositor înăuntru. El şi toată familia lui vor resimţi urmările acestei cheltuieli timp de multe luni de zile.

Capitolul XLIII
ARTA ÎNMORMÎNTĂRII

Cam în acelaşi timp m-am întîlnit pe stradă cu un om pe care nu-l mai văzusem de şase-şapte ani şi convorbirea dintre noi s-a desfăşurat cam în felul următor. Eu i-am zis:

— Pe vremuri păreai posac ca un bătrîn, acuma arăţi cu totul altfel. De unde ai luat atîta tinereţe şi veselie clocotitoare? Dă-mi şi mie adresa.

El rîse fericit, îşi scoase jobenul lucitor şi-mi arătă cu degetul un cerculeţ trandafiriu de hîrtie cu festoane, lipit de fundul jobenului şi pe care scria ceva. Continuă să rîdă pe înfundate, în timp ce eu citeam cuvintele: „J. B. Pompe funebre". Îşi trînti jobenul din nou pe cap, îi dădu o tiflă în batjocură, împingîndu-l spre spate şi strigă:

— Asta-i tot! îmi mergea tare prost cînd m-ai cunoscut — aveam, după cum ştii, o agenţie de asigurări care, cînd mergea, cînd nu mergea. Venea cîte un foc mare — făceam afaceri bune timp de vreo zece zile, cît era lumea speriată; după aceea, abia dacă-ţi mai venea cîte-o poliţă nenorocită pînă la incendiul viitor. Într-un oraş ca acesta, incendiile nu sînt destul de frecvente; trec atîtea săptămîni fără să faci nici o treabă, încît pînă la urmă, te descurajezi. Dar ce fac acuma, asta-i *odată* afacere! Lumea nu aşteaptă să i se dea vreo *pildă* ca să moară. Nu, dom'le, oamenii dau ortul

popii fără întrerupere — nu există timpi morți pentru pompele funebre. Am pornit afacerea numai cu două-trei coșciuge vechi ca vai de lume și cu un dric închiriat; iar *acuma* numai să vezi cum merge! Am ridicat aici o casă de comerț care ar satisface ambițiile oricărui om, oricît de pretențios. Acum cinci ani locuiam într-o mansardă, acum trăiesc într-o casă falnică, cu un acoperiș mare și cu toate complicațiile moderne.

— Rentează chiar așa de grozav afacerea cu coșciugele? Cîștigi mult la un coșciug?

— Fugi de-aici! Nu te mai preface că nu știi!

Apoi, făcîndu-mi cu ochiul în chip familiar, coborînd glasul și punîndu-mi solemn mîna pe braț, zise:

— Uite ce e, un singur lucru pe lumea asta nu e niciodată prea scump. Coșciugul. Pentru un singur lucru pe lume nu stă nimeni să se tocmească. Pentru coșciug. Despre un singur lucru pe lume nu zice nimeni: „Să mai văd și în altă parte și dacă nu găsesc ceva mai bun, viu îndărăt să-l iau". Despre coșciug. Există o singură mobilă pe lume pe care nimeni n-o face de pin, dacă o poate face de nuc — și n-o face de nuc, dacă o poate face de mahon; și nu o face de mahon dacă o poate face de fier, cu capac argintat și cu mînere de bronz. Coșciugul. În sfîrșit, există un singur lucru pe lume pentru care nu trebuie să te zbați și să alergi după oameni ca să-ți iei banii. *Pentru* coșciug. O întreprindere de pompe funebre — află de la mine — este cea mai sigură și cea mai nobilă afacere, în lumea creștină. Ia, gîndește-te! Un om bogat are să cumpere desigur tot ce ai mai bun și poți să-l încarci la socoteală și să-l arzi cum poftești, că n-are să spună nici pîs. Iar dacă-ți pică un client sărac și știi să-l iei, e gata să-ți dea și ultimul ban și să se ruineze pe toată viața. Pe femei mai ales le poți duce foarte ușor de nas. Să-ți dau un exemplu. Intră doamna O'Flaherty — o văduvă — ștergîndu-și ochii de lacrimi și suspinînd. Își ia batista de pe un ochi, lăsîndu-l pe celălalt descoperit, cercetează cu privirea toată marfa și zice:

„Și ce ceri 'mneata p-ăsta?"

„Treizeci și nouă de dolari, doamnă", zic eu.

„Asta-i o groază de parale, firește, dar Pat trebuie înmormîntat ca un 'conaș, cum a fost și în viață, chiar dacă ar trebui să-mi tocesc deștele muncind. Îl iau p-ăsta, dom'le."

„Da, doamnă, zic eu; și aflați de la mine că e un coșciug foarte bun; nu-i prea scump, bineînțeles, dar credeți-mă, în viața asta nu trebuie să te întinzi mai mult decît ți-e plapuma, cum zice proverbul." Și cînd e gata să plece, arunc o vorbă așa într-o doară: „Cel de colo, căptușit cu mătase albă e o frumusețe, dar mă tem — de, că șaizeci și șase de dolari este cam prea, prea — dar oricum, m-am simțit obligat să-i arăt doamnei O'Shaughness—..."

„Vrei să zici 'mneata că Bridget O'Shaughness a cumpărat un jovael ca ăla de colo ca să-i facă vînt păcătosului de bețivan în Purgatoriu?"

„Da, doamnă."

„Atunci Pat trebuie să meargă în rai tot într-un coșciug ca ăla, chiar dac-ar fi ca familia O'Flaherty să rămînă fără o para chioară pe chestia asta; și fă bine, mai pune-i ceva zorzoane pe deasupra și ți-oi da un dolar mai mult."

Și cînd vine vorba de dricuri, firește că nu uit să pomenesc că doamna O'Shaughness a tocmit un dric și cai în valoare de cincizeci și patru de dolari; și că înmormîntarea lui Denis a fost făcută cu atîta pompă, de parcă omul ăsta ar fi fost un duce ori un ucigaș. De bună seamă că ea își ia vînt și aranjează ceva și mai și decît alde O'Shaughness; patru cai mai mult și un dric mai arătos. Așa *era* mai înainte, dar acuma s-a isprăvit cu asta, nu mai merge; adică nu mai merge aici, în orașul ăsta. Irlandezii începuseră să tocmească dricuri și cai atît de scumpi la înmormîntările lor, încît rămîneau cu toții în zdrențe și n-aveau ce mînca, timp de doi ani după o înmormîntare. De aceea popii lor au pus piciorul în prag și au făcut să înceteze risipa. Acuma oamenii nu mai au voie să tocmească decît doi cai și în unele cazuri chiar numai un cal.

— Ei bine, i-am zis eu, păi dacă ești așa de vesel și de voios acuma, cînd nu se întîmplă nimic neo-

bișnuit, îmi închipui *ce bine* trebuie să te simți pe vremea molimei!

El dădu din cap în semn de tăgadă.

— Nu, aicea te înșeli. Molima nu e bună pentru noi. Nu e rentabilă. Adică firește, nu vreau să zic că nu aduce venituri de loc, dar nu e chiar atît de bănoasă cum te-ai aștepta să fie. Nu ghicești de ce?

— Nu.

— Ia, gîndește-te!

— Nu pot să-mi închipui. De ce?

— Din două motive.

— Ei bine, *care* sînt motivele?

— Unul este îmbălsămarea.

— Și celălalt care e?

— Gheața.

— Cum adică?

— Iată, dacă nu bîntuie nici o molimă, cînd moare cineva îl punem la păstrare în gheață, o zi, două, poate trei, în așteptarea prietenilor care vin să-l mai vadă dată. E nevoie de multă gheață, că se topește iute. Noi cerem prețuri enorme pentru gheață și prețuri astronomice pentru serviciile noastre. Ei bine, nu știi că la vreme de molimă, oamenii se grăbesc să ducă morții la cimitir din clipa în care și-au dat sufletul? La fel și cu îmbălsămarea. Cînd dai peste o familie care poate plăti îmbălsămarea, ai făcut o afacere bună. Îi poți înșira șaisprezece feluri diferite de îmbălsămare — deși în realitate *nu există* decît unul sau două, dacă-i vorba de fazele principale ale procedeului — și are să-l aleagă totdeauna pe cel mai scump din toate. Așa-i firea omenească — firea omenească la durere. Nu stă să judece, înțelegi? În clipa aceea nici nu-i pasă. Tot ce dorește este nemurirea fizică a celui mort și plătește bucuros oricît. Tot ce ai de făcut este să fii calm și să profiți încărcînd la socoteală, căci oamenii rabdă jupuiala. Ce mai, omule, n-ai decît să iei un mort pe care nu-l poți refuza, să-ți rînduiești instrumentele de îmbălsămare în jurul tău și să te apuci de lucru; în cîteva ceasuri, mortul va face lesne șase sute de dolari — asta-i valoarea *lui*. Nimic nu-i mai rentabil ca îmbăl-

sămarea, decît doar să vinzi șobolani pe diamante la vreme de foamete. Ei, nu pricepi că atunci cînd dă vreo molimă, lumea nu mai are timp și chef de îmbălsămat? Nu, bineînțeles că nu mai are timp; asta dăunează afacerii, la fel cum îi dăunează și *sănătatea* oamenilor, *sănătatea* mă-nțelegi? — asta e o glumă de-a noastră, a celor de meserie. Ei, acum trebuie să plec. Dă-mi de veste cînd vei avea nevoie de vreo — vreau să zic, cînd mai treci pe-aici vreodată.

Bine dispus și glumeț cum era, a exagerat poate, dacă o fi ceva exagerat în spusele lui. Eu însă nu le-am înflorit cu nimic.

Cu aceste ultime amănunte asupra înmormîntărilor, hai să schimbăm subiectul!

Cît despre mine, eu sper să fiu ars. I-am 'spus aceasta pastorului meu o dată, iar el mi-a răspuns pe un ton care voia să fie impresionant:

— Eu în locul dumitale nu mi-aș bate capul, dacă aș avea perspectivele pe care le ai dumneata.

Știa el ce știa — că toată familia era împotrivă.

Capitolul XLIV

VEDERI DIN ORAȘ

Vechiul cartier francez din Noul Orleans — pe vremuri cartierul spaniol — nu are nici o asemănare cu partea americană a orașului; aceasta se află dincolo de centrul comercial, clădit din cărămidă. Casele sînt așezate una lîngă alta, formînd grupuri-grupuri; au o înfățișare simplă, austeră și demnă; sînt clădite toate după același model, ici-colo cu cîte o variație care face impresie plăcută. Toate sînt stucate pe dinafară și mai toate au balcoane cu grilaj de fier de-a lungul celor cîteva etaje. Farmecul lor principal este poleiala caldă, întunecată și nuanțată în fel de fel de culori, pe care timpul și variațiile atmosferice au imprimat-o stucului. Totul se armonizează perfect

cu mediul înconjurător și are o înfățișare atît de firesc asemănătoare cu acesta, așa cum se înfrățește rubinul cu norii de la asfințitul soarelui. Acest ornament încîntător nu poate fi imitat cu succes; și nicăieri în America nu-l mai poți vedea.

Grilajurile de fier ale balcoanelor sînt de asemenea o specialitate a Noului Orleans. Adesea modelul este nespus de fin și de gingaș, vaporos și grațios — cu o inițială sau o monogramă mare la mijloc; un păienjeniș delicat de forme împletite una în alta, făurit din oțel. Grilajurile vechi sînt lucrate de mînă și au ajuns acum destul de rare și totodată foarte scumpe. Au devenit obiecte de anticariat.

Grupul nostru de călători a avut norocul să hoinărească prin cartierul vechi din Noul Orleans, în tovărășia celui mai ales talent literar al Sudului, autorul romanului *The Grandissines*. El a zugrăvit ca nimeni altul viața intimă și istoria oamenilor din Sud. Într-adevăr, m-am convins singur la fața locului că un ochi lipsit de experiență și o minte liberă de prejudecăți poate cerceta, cunoaște și aprecia Sudul mai limpede și cu mai mult folos, citind cărțile acestui scriitor decît venind în contact direct cu regiunea respectivă.

Alături de domnul Cable — care vede ceea ce tu nu poți vedea și-ți descrie, îți explică și te lămurește — o preumblare prin cartierul vechi este o plăcere nespusă. Alături de el ai *entimentul* real și puternic al existențe unor lucruri invizibile sau abia întrezărite — sentiment real și puternic, dar totodată tulbure și nedeslușit, ca tot ce vine din adîncul instinctului; vezi trăsăturile proeminente ale lucrurilor, dar îți scapă nuanțele, sau, în cel mai bun caz, le intuiești imperfect cu ajutorul imaginației. Ești ca și neștiutorul străin cu vederea scurtă, care străbate culmile Alpilor cu zările lor nemărginite, în tovărășia unui entuziast băștinaș care vede cele mai mici amănunte din depărtare.

Am vizitat vechiul hotel Saint Louis, unde se află acum birourile primăriei. Nu are nimic deosebit sau remarcabil, dar și despre el ca și despre Academia

de Muzică de la New York, se poate spune că dacă acolo s-a folosit vreodată o mătură și un fărăș, apoi n-a mai rămas din ele nici o urmă care să poată dovedi acest fapt. E curios că în Academia de Muzică nu crește varză, fîn și alte lucruri asemănătoare; dar aceasta se datorește, desigur, faptului că băncile împiedică lumina să ajungă la plante și totodată faptului că nu se poate prăși decît în holuri. Faptul că portarii își cultivă pe aceste terenuri florile de la butonieră arată ce lucruri frumoase s-ar putea realiza dacă instituția ar avea la conducere un om priceput în materie de agricultură.

Am vizitat, de asemenea, venerabila catedrală și frumușica grădină din fața ei; în prima domnea un semiîntuneric plin de cucernicie; în cealaltă strălucea soarele, învăluind portocalii și tufișurile înflorite într-o lumină veselă și dătătoare de viață. Apoi am luat o trăsură și am pornit prin arșița soarelui să străbatem străzile centrale — cu case una lîngă alta; am ajuns pe cîmpia înfiinsă și uscată unde se află vilele și roțile de apă pentru irigarea orașului, precum și pășunile comunale pline de vaci și de copii. Trecînd pe lîngă un cimitir vechi, ni s-a spus că acolo zac rămășițele unui pirat care a trăit în vremuri îndepărtate; am crezut povestitorul pe cuvînt și nu ne-am dus să vedem mormîntul. Se zice că era un pirat cu un trecut înfiorător și cu multe crime pe conștiință. Atîta timp cît a dus o viață retrasă și și-a păstrat nepătate demnitatea numelui său și măreția vechei lui meserii, s-a bucurat de omagiile și respectul tuturor, atît a celor mari cît și a celor mici. Dar cînd la un moment dat a coborît în arena politică și a ajuns un păcătos de consilier municipal, lumea s-a „lepădat de el, i-a întors spatele și i-a plîns de milă". După moarte i s-a ridicat un monument pe mormînt; încetul cu încetul *piratul* a ajuns iarăși respectat; dar respectul acesta se acordă piratului, nu consilierului municipal. Astăzi, oamenii fideli și iubitori își amintesc numai pe cel ce a fost el la început și uită cu mărinimie pe cel care a devenit.

Am înaintat cîteva mile, străbătînd un teren mlăştinos, pe o şosea înălţată, pavată cu piatră calcaroasă; de o parte a drumului era un canal, de cealaltă o pădure deasă. Pe alocuri se ivea în depărtare cîte un vîrf de chiparos ţuguiat, noduros, acoperit de muşchi, profilîndu-şi pe cer forma tot atît de ciudată ca a unui măr din tablourile japoneze. Aceasta a fost excursia noastră prin împrejurimile oraşului. Ici-colo am văzut cîte un aligator care înota liniştit în lungul canalului; sau cîte o figură pitorească de negru stînd pe mal şi aşteptînd să se prindă vreun peşte în undiţă, în timp ce trupu. său ţeapăn ca o statuie se reflecta pe luciul apei.

Curînd am ajuns în cartierul de Vest, o colecţie de case mari, în genul vilelor luminoase, cu verande largi de jur împrejur şi cu pragurile învăluite de undele albastre ale marelui lac Pontchartrain. Am luat masa pe o terasă lîngă apă. Principala mîncare a fost vestitul peşte zis pompano, delicios ca păcatul — în formele sale mai puţin grave.

Mii de oameni vin în fiecare seară cu trenul sau cu trăsurile în Cartierul de Vest şi la Fortul Spaniol. Iau masa, ascultă muzică, se plimbă la aer curat pe sub felinarele electrice, merg cu barca cu pînze pe lac şi petrec în fel şi chip.

Am mai avut şi alteori şi în alte locuri prilejul să gust vestitul peşte pompano. Îmi aduc aminte mai ales de o cină literară la unul din cluburile din oraş. Peştele era gătit cum nu se poate mai bine şi îşi îndreptăţea faima. Printre felurile de mîncare următoare n. s-a servit o piramidă înaltă de raci stacojii, mici cît degetul cel mare de la mînă; delicaţi, gustoşi, într-un cuvînt straşnici. De asemeni o băutură îndrăcită, de culoare albă, nişte crevete de mîna întîi şi o farfurie mare de crabi moi, aleşi. Celelalte bucate erau ca de la Delmonico, sau Buckingham Palace; doar cele pomenite mai sus nu se gătesc, cred eu, nicăieri atît de minunat ca la Noul Orleans.

În Apus şi în Sud există o nouă instituţie numită Brigada Măturii. Ea este alcătuită din doamne tinere, îmbrăcate într-un fel de uniformă şi care mărşălu-

iesc soldățește cu mături în loc de puști. E o privelişte foarte plăcută. Cînd fac instrucția pe o scenă de teatru, în lumina multicoloră a rampei, trebuie să fie un spectacol frumos, care îți încîntă privirea. Le-am văzut făcînd exerciții de mînuire a „armelor" cu grație, cu rîvnă și cu o preciziune minunată. Le-am văzut făcînd tot ce poate face o ființă omenească cu o mătură, cu excepția măturatului. Dar știu că ar fi putut să învețe. Ce au învățat pînă acum dovedește că sînt capabile. Și dacă ar învăța vreodată cu adevărat și s-ar duce să se războiască cu murdăria de pe strada Tchoupitoulas sau de pe celelalte străzi dimprejur, aceste artere de comunicație ar căpăta în cîteva minute o înfățișare mai ca lumea decît au acum. Dar fetele nu vor veni nepoftite; așa că în fond nu s-a realizat nimic cu brigada aceasta.

Instrucția militară se făcea pe lîngă Comandamentul Artileriei care poartă numele lui Washington. Acolo am văzut o mulțime de amintiri interesante de război, precum și o frumoasă pictură în ulei, înfățișînd cea din urmă întrevedere a lui Stonewall Jackson cu generalul Lee. Amîndoi bărbații sînt călări. Adică Jackson tocmai a sosit călare și se adresează lui Lee. Pictura este de mare valoare, datorită portretelor care sînt autentice. Dar cum se întîmplă cu toate picturile istorice, n-ai putea să înțelegi ce vrea să reprezinte, dacă n-a avea o inscripție explicativă. De altfel, fiecare dintre inscripțiile de mai jos i s-ar potrivi tot atît de bine:

Prima întrevedere dintre Lee și Jackson.

Cea din urmă întrevedere dintre Lee și Jackson.

Jackson făcînd cunoștință cu Lee.

Jackson primind invitația la masă a lui Lee.

Jackson refuzînd invitația la masă a lui Lee și mulțumind.

Jackson dezvinovățindu-se pentru o grea înfrîngere.

Jackson raportînd despre o mare biruință.

Jackson cerîndu-i un foc lui Lee.

Tabloul reprezintă *un* singur lucru și cred că e destul; căci el ne spune clar și răspicat: „Iată-i pe Lee și pe Jackson împreună". Dacă ar fi putut, artis-

tul ar fi pictat tabloul în așa fel încît să reprezinte cea din urmă întrevedere dintre Lee și Jackson. Dar n-a putut fiindcă nu e posibil. O inscripție explicativă limpede îți lămurește mai bine o pictură istorică și valorează mai mult decît o atitudine și o expresie, oricît de semnificativă. La Roma, persoanele sentimentale se opresc în fața vestitului tablou „Beatrice Cenci în ajunul executării sale" și plîng. Aceasta arată ce poate face o inscripție. Dacă n-ar cunoaște tabloul, lumea l-ar cerceta fără să se înduioșeze, zicînd: „O tînără fată cu guturai; o tînără fată cu capul acoperit de un văl des".

Intonația și eliziunile din vorbirea celor din Sud mi-au sunat tot atît de plăcute la ureche ca și odinioară. Graiul celor din Sud e ca o muzică. Cel puțin mie mi se pare muzică, căci eu în Sud m-am născut. Omul educat din Sud nu rostește sunetul „r", decît la începutul cuvintelor. El zice „honah" și „dinnach" și „Gove'nuh" și „befo" și „waw" și așa mai departe. Cuvintele poate că sînt lipsite de farmec atunci cînd le vezi tipărite, dar ele îți încîntă auzul. Cînd oare a dispărut „r"-ul din vorbirea Sudului și căror cauze se datorește dispariția sa? Obiceiul de a-l înghiți pe „r" nu a fost împrumutat din Nord și nici moștenit de la englezi. Mulți dintre cei din Sud — adică cei mai mulți — pun un *y* în cuvintele care încep cu sunetul „K". De pildă, ei zic Kyahtah (Carter), sau joc de K'yahs sau plimbare cu K'yahs. Și mai păstrează încă plăcutul obicei, pe care nordicii l-au părăsit de mult, de a întrebuința foarte des forma de politețe „Domnule". În loc de răstitu: Da, sau de tăiosul Nu, ei zic: „Da, dom'le", „Nu, dom'le".

Dar folosesc și unele expresii improprii, cum ar fi „asemeni" în loc de „ca și" sau de „așa cum" și adăugarea unui „la" acolo unde nu este nevoie. Am auzit pe un domn instruit zicînd: „Asemeni cum a făcut amiralul". Bucătarul sau valetul său ar fi spus: „Asemen cum făcu amiralul". Poți auzi domni zicînd: „La unde te-ai dus?" Și iată o formă și mai incorectă; l-am auzit pe un puști zdrențăros de pe stradă zicîndu-i prietenului său: „Am întrebat la

Tom ce ai fost să faci". Cei din protipendadă spun cu ușurință: „Am a face" în loc de: „Voi face"; și mulți din ei zic: „Nu m-am dus s-o fac", vrînd să zică „N-am avut de gînd s-o fac". Expresia celor din Nord a „ghici" — importată din Anglia, unde era odinioară la ordinea zilei, dar socotită astăzi de către umoriștii englezi drept expresie americană sadea — este prea puțin folosită de sudici. Ei zic în loc de „ghicesc", „presupun". Ei nu zic niciodată „nu sînt" la persoana a III-a plural, ci „nu este". Cei necopliți spun adesea „m-am fost dus", în loc de „m-am dus". Este aproape tot atît de greșită ca și expresia nordicilor „musai că trebuie". Asta îmi aduce aminte că mai zilele trecute am auzit o observație făcută în imediata mea apropiere (în Nord): „Nu trebuia musai să se fi fost dus". Cum vine asta? Nu e oare acesta un triumf al Sudului asupra Nordului? Îți dai seama imediat, fără să întrebi, care sînt elementele care au dat naștere acestei corcituri: un părinte este din Nord, celălalt este din Sud. Astăzi am auzit o institutoare întrebînd: „Unde este dus John?" Forma aceasta este atît de obișnuită — atît de universală, aș zice, încît dacă persoana respectivă l-ar fi folosit pe „încotro" în locul lui „unde", cred că ar fi sunat cam afectat.

Am pescuit un cuvînt strașnic — un cuvînt pentru care face să călătorești pînă la Noul Orleans; un cuvînt drăguț, cu multe posibilități de nuanțare, expresiv, ușor de mînuit — „Lagniappe". Localnicii îl pronunță Lanny-yap. Este un cuvînt spaniol; așa mi s-a spus. L-am descoperit chiar în ziua cînd am sosit, în capul rubricii de fapte diverse din ziarul *Picayune*; a doua zi l-am auzit din gura a douăzeci de persoane; a treia zi am întrebat ce înseamnă; și a patra zi l-am adoptat și ne-am învățat să-l folosim cu ușurință. El are de fapt un înțeles restrîns; dar cred că oamenii îi dau un înțeles mai larg cînd le convine. Cuvîntul acesta e oarecum echivalentul celui de-al treisprezecelea covrig care ți se dă la plăcintărie atunci cînd cumperi o duzină. Este ceva dat pe gratis, pe deasupra, la cîntar. Este un cuvînt care a luat naștere în cartierul spaniol al orașului. Cînd

un copil sau o slugă — și chiar primarul sau guvernatorul, după cîte știu — cumpără ceva într-o prăvălie, el zice la sfîrșit:

— Dă-mi și ceva de lagniappe.

Negustorul îi îndeplinește totdeauna dorința: îi dă copilului o bucățică de miambal[1]; îi dă slugii un trabuc ieftin sau un mosor de ață; îi dă guvernatorului — chiar că nu mai știu ce-i mai dă guvernatorului — sprijinul sau votul pesemne.

Cînd te cinstește cineva și te îndeamnă să bei — se întîmplă și asta uneori la Noul Orleans — și zici: „Cum, iar să beau? Nu mai pot; mi-ajunge", celălalt îți spune: „Numai de data asta, numai o dată pentru lagniappe". Cînd curtezanul își dă seama că prea a luat-o razna cu complimentele și cînd vede după mutra doamnei că tot ce a clădit cu atîta trudă amenință să se dărîme din cauza ultimului compliment, care e de prisos și nelalocul lui, el își exprimă acel „Iartă-mă, n-am vrut să te supăr" într-o formă mai scurtă: „Oh, asta-i pentru lagniappe". Dacă chelnerul de restaurant se împiedică și îți varsă o ceașcă de cafea pe spate, el zice: „Pentru-n lagniappe, dom'le", și-ți aduce altă ceașcă de cafea fără să ți-o pună la socoteală.

Capitolul XLV

PETRECERILE DIN SUD

În Nord, în convorbirile din societate, auzi pomenindu-se de război o dată pe lună; uneori chiar o dată pe săptămînă; dar ca subiect de sine stătător, războiul a fost de mult scos din funcție. Există destule motive care să explice lucrul acesta. Să zicem că e vorba de un banchet din zilele noastre, la care iau parte șase domni: foarte lesne se poate întîmpla ca patru din ei — și chiar cinci — să nu fi fost de loc

[1] Miambal — reglisă, rădăcină de lemn dulce.

pe cîmpul de luptă. Așa că sînt patru șanse la două, sau cinci la una ca războiul să nu ajungă nici o clipă, în tot timpul serii, subiect de conversație. Și e mai mult ca sigur că, dacă se pomenește totuși de război, oamenii nu vor zăbovi prea mult asupra acestui subiect. Iar de mai adaugi și șase doamne la această companie, ai adăugat șase persoane care au văzut atît de puțin din cumplitele realități ale războiului, încît de ani de zile au încetat să mai vorbească despre acest subiect, și acum s-ar plictisi foarte repede de el, dacă l-ai aduce în discuție.

Cu totul altfel stau lucrurile în Sud. Acolo, fiecare bărbat de care dai a fost la război și fiecare doamnă pe care o întîlnești a simțit pe pielea ei grozăvia războiului. Războiul este acolo principalul subiect de conversație. Interesul oamenilor din Sud pentru război este viu și neclintit, în timp ce interesul lor față de alte subiecte e trecător. Pomenind de război, poți trezi din amorțire o adunare de oameni plictisiți, cărora nici un alt subiect nu le-a putut dezlega limba.

În sud războiul are aceeași însemnătate ca și *Anno Domini* în altă parte; data fiecărui eveniment se stabilește în raport cu războiul. Toată ziulica auzi lucruri întîmplate de la „'ăzboi încoace" sau „în v'emea 'ăzboiului" sau „înainte de 'ăzboi" sau „imediat după 'ăzboi" sau „cam doi ani sau cinci sau zece înainte de 'ăzboi ori după 'ăzboi". Ceea ce dovedește cît de greu încercat a fost fiecare om în parte de groaznicul eveniment. Iar străinul care n-a trecut prin această încercare și nu știe ce dezastru îngrozitor e o cotropire străină, nici cît de puternic lovește ea pe fiecare în parte, izbutește să înțeleagă acest lucru mai bine decît dacă ar sta la gura sobei și ar citi tot felul de cărți în legătură cu cotropirile. Într-o seară la un club, un domn se întoarse către mine și îmi zise, luîndu-mă de-o parte:

— Îți dai seama, desigur, că noi vorbim aproape numai despre război. Nu fiindcă n-am avea nimic altceva de vorbit, ci fiindcă nimic altceva nu prezintă același interes pentru noi ca războiul. Și mai este încă un motiv: în război se pare că fiecare din noi

a trecut prin fel de fel de încercări, sau mai bine zis prin toate încercările cu putință. De aceea, nu poți să pomenești de un subiect oricît de străin de război, fără să amintești vreunuia dintre ascultători ceva care să i se fi întîmplat pe vremea războiului — și deodată îl vezi că a și început să vorbească despre ceea ce îl rîcîie la inimă. Firește, asta face ca discuția să alunece din nou spre război. Oricît ai încerca dumneata să vorbești despre altceva și oricît ne-am da și noi ostenceala să-ți urmăm pilda, rezultatul va fi totdeauna același: orice subiect, ales la întîmplare, va aminti fiecărui om de aici o mulțime de lucruri despre război și-l va face totodată să *tacă* și să intre în găoacea lui. Și iată că, în curînd, convorbirea va fi pe punctul de a înceta, fiindcă nu poți vorbi lucruri banale, lipsite de interes pentru tine, atunci cînd mintea ți-e preocupată de un fapt sau de o idee pe care arzi de nerăbdare s-o comunici și celorlalți.

Poetul ședea la o oarecare depărtare de noi. Deodată, începu să vorbească despre lună.

Domnul care intrase adineaori în vorbă cu mine îmi spuse încet, ca să aud numai eu:

— De la lună și pînă la cîmpul de bătaie calea-i destul de lungă! Și totuși ai să vezi că îndată luna are să sugereze cuiva un lucru oarecare în legătură cu războiul, așa că în cel mult zece minute subiectul conversației are să se schimbe.

Poetul tocmai zicea că observase ceva uimitor: avea impresia că aici în Sud, înspre Ecuator, clarul de lună era mult mai puternic decît în Nord; i se părea că atuncea cînd vizitase Noul Orleans cu mulți ani în urmă, luna...

Cineva de la capătul celălalt al odăii îl întrerupse:

— Lasă-mă să te lămuresc eu. Asta îmi aduce aminte de o anecdotă. Toate s-au schimbat de la război încoace, fie în bine, fie în rău; dar vei întîlni aici în Sud oameni veșnic nemulțumiți, cărora li se pare că toate schimbările au fost numai spre rău. Din această categorie face parte și bătrîna negresă de care-ți voi povesti îndată. Un tînăr newyorkez a zis de față cu ea: „Ce lună minunată aveți aici în Sud“.

Ea a oftat și i-a răspuns: „Ah, mînca-ți-aș inima, sufletelule, să fi văzut ce lună am avut aici înainte de 'ăzboi!"

Noul subiect căzuse în uitare! Dar poetul îl reînvie, aducînd iar vorba despre ceva în legătură cu luna.

Urmă o scurtă discuție în care oamenii se întrebau dacă deosebirea dintre clarul de lună din Nord și cel din Sud era ceva aievea sau o simplă închipuire. Conversația alunecă ușor de la clarul de lună la metodele artificiale de risipire a întunericului. Apoi cineva aminti că atunci cînd Farragut a înaintat asupra orașului Port Hudson într-o noapte întunecoasă — cum nu dorea să ușureze munca artileriștilor din armata confederată — n-a luat cu el felinare de luptă, ci a vopsit în alb punțile navelor sale. Lumina aceasta slabă răspîndită de punți a fost foarte prețioasă, căci ca le-a ajutat oamenilor lui Farragut să-și dibuie calea cu mare ușurință. Din clipa aceea războiul avu cuvîntul din nou — și nu trecuseră nici zece minute de cînd se schimbase vorba.

Mie nu mi-a părut rău, căci conversația despre război cu oameni care au luat parte la el este întotdeauna interesantă; pe cînd cea despre lună cu un poet care n-a fost niciodată în lună, este de așteptat să fie plicticoasă.

Într-o sîmbătă după-amiază, ne-am dus la o luptă de cocoși, la Noul Orleans.

Nu mai văzusem niciodată o luptă de cocoși. Se găseau acolo bărbați și băieți de toate vîrstele și de toate culorile, reprezentînd o mulțime de popoare și vorbind o mulțime de limbi. Dar am observat, cu surprindere, lipsa unui element care altădată te izbea în aceste împrejurări și anume lipsa tradiționalilor spectatori cu fețe de brute. Acum n-am mai văzut nici o figură de brută. Dacă nu s-ar fi pregătit o luptă de cocoși, ai fi putut face pe un străin să creadă că oamenii aceia se adunaseră acolo pentru niscaiva rugăciuni; și după ce a început lupta, ai fi putut să-l convingi că e vorba de o reînnoire a zeului pentru credință — bineînțeles dacă l-ai fi legat la ochi — așa chiote grozave de bucurie se auzeau.

Pe ring se aflau un negru şi un alb; toţi ceilalţi stăteau în afara ringului. Cocoşii au fost aduşi în nişte saci; în clipa cînd s-a dat semnalul de începere, ei au fost scoşi de către cei doi îngrijitori, mîngîiaţi, dezmierdaţi, împinşi unul către celălalt şi pînă la urmă sloboziţi. Cocoşul cel mare şi negru s-a repezit pe loc la cel mic şi cenuşiu şi l-a lovit în cap cu pintenul. Cenuşiul a răspuns la lovitură izbindu-şi cu nădejde duşmanul. Atunci a izbucnit o adevărată babilonie de strigăte în fel de fel de limbi, iar din clipa aceea, strigătele n-au mai încetat. După ce cocoşii se luptaseră un timp destul de scurt, mă aşteptam din clipă în clipă să-i văd prăbuşindu-se morţi la pămînt, căci amîndoi erau orbiţi, roşii de sînge şi atît de istoviţi, încît adesea cădeau pe jos. Totuşi nu se dădeau bătuţi şi nici nu voiau să moară. Negrul şi albul îi ridicau mereu, la intervale de cîteva secunde, îi ştergeau de sînge, îi stropeau cu apă rece şi le luau capetele în gură ţinîndu-le aşa cîteva clipe — pesemne, spre a le reda căldura vieţii care pierea din ei; nu ştiu sigur. Apoi, fiind puse din nou jos, fiinţele acelea pe jumătate moarte porneau una contra celeilalte clătinîndu-se, poticnindu-se şi abia tîrîndu-şi aripile; ele dădeau la întîmplare cîte o lovitură sau două şi cădeau din nou istovite.

N-am stat să văd sfîrşitul luptei. M-am silit să rabd cît am putut, dar era o priveliişte prea jalnică pentru mine, aşa că am mărturisit sincer că nu mai pot rezista şi m-am retras. Am auzit mai tîrziu că cocoşul negru a murit pe ring, luptîndu-se pînă la capăt.

E vădit că acest „sport“ exercită o mare atracţie asupra celor care sînt oarecum învăţaţi cu el. N-am văzut niciodată oameni care să se bucure mai mult de un lucru oarecare decît se bucura adunarea aceea de lupta care avea loc sub ochii ei. Aceeaşi bucurie o resimţeau şi oamenii cărunţi şi copiii de zece ani. Încîntarea lor se exprima printr-o agitaţie frenetică. „Lupta de cocoşi“ e o distracţie sălbatică, nu încape nici o îndoială; totuşi pare să fie mult mai decentă şi mult mai puţin crudă decît goana după vulpi — căci cocoşilor le place lupta; ei simt o plăcere tot atît de

mare ca şi aceea pe care o provoacă în sufletul spectatorilor, ceea ce nu se întîmplă în cazul vulpilor.

Într-o zi am asistat[1] — în înţelesul franţuzesc al cuvîntului — la o alergare de catîri. Cred că mie mi-a făcut mai multă plăcere alergarea aceea decît tuturor celorlalţi catîri de acolo. Mi-a făcut mai multă plăcere decît orice altă alergare de animale pe care am văzut-o vreodată, dacă îmi aduc bine aminte. Tribuna cea mare era ticsită de frumuseţile şi de cavalerii din Noul Orleans. Această frază nu-mi aparţine mie. Este a reporterului din Sud. A folosit-o vreme de două generaţii. O foloseşte de douăzeci de ori pe zi, sau de douăzeci de mii de ori pe zi, sau de un milion de ori pe zi — după nevoie. E silit s-o folosească de un milion de ori pe zi, dacă cumva are prilejul să vorbească atît de des despre bărbaţii şi femeile cu vază, căci altă expresie nu are la îndemînă. Nu se satură niciodată de ea; mereu îi sună frumos la ureche. Expresia are un fel de eleganţă şi de falsă strălucire medievală care încîntă spiritul lui barbar şi lipsit de gust. Dacă ar fi trăit în Palestina în vremurile de demult, n-am fi auzit niciodată de la el de „o mulţime de oameni". Nu, el ar fi zis „frumuseţile şi cavalerii Galileii adunaţi să asculte Predica de pe Munte". De bună seamă, bărbaţilor şi femeilor din Sud li se vor urî să tot audă expresia aceasta, aşa că, odată şi odată, ea are să se schimbe; dar nu prea sînt speranţe ca lucrul acesta să se întîmple într-un viitor apropiat.

Redactorul-şef, al ziarului din Noul Orleans are un stil energic, concis, clar, fără floricele; nu face risipă de cuvinte şi nici nu vorbeşte exaltat, afectînd sentimente pe care nu le are. Dar nu tot aşa stau lucrurile cu reporterul de rînd din Noul Orleans. În apendice am citat un reportaj bine făcut, frumos adus din condei de o mînă meşteră; dar corespondentul de rînd scrie de mîntuială şi stilul lui se deosebeşte de stilul reportajului din apendice. De pildă:

---

[1] În limba engleză cuvîntul *to assist* înseamnă în primul rînd a ajuta, a sprijini.

Ziarul *Times Democrat* a trimis în aprilie anul trecut o navă de ajutor pe unul din brațele mlăștinoase ale fluviului. Vaporul a acostat în dreptul unui tîrg, iar căpitanul a poftit pe cîteva din doamnele tîrgului să facă o scurtă plimbare cu vaporul lui. Ele au primit și s-au urcat pe bord; vaporul a pornit-o în sus pe brațul fluviului. Aceasta a fost tot. Și aceasta-i tot ce-ar fi scris redactorul-șef de la *Times Democrat* în legătură cu acest fapt. În fond nu era decît un fapt divers, o simplă informație statistică, iar redactorul-șef n-ar fi înflorit-o și n-ar fi făcut o întreagă poveste din asta. Probabil că ar fi înregistrat-o chiar sub formă de tabel cu cifre, pe de o parte pentru a asigura preciziunea dării de seamă, pe de altă parte pentru a economisi spațiul din gazetă. Dar corespondentul său special cunoaște alte metode de tratare a acestor subiecte. El lasă la o parte orice rezervă și lungește pelteaua cît poate:

„Sîmbătă, dis-de-dimineață, frumusețile de prin partea locului ne-au împodobit cabinele, iar elegantul nostru vapor, mîndru de încărcătura ce o purta, a plutit în sus pe brațul fluviului".

Douăzeci și două de vorbe pentru a zice că doamnele s-au urcat la bord și că vaporul a navigat pe brațul fluviului cu ele, înseamnă într-adevăr o risipă de cel puțin zece cuvinte, și dăunează totodată sobrietății informației.

Toate neajunsurile în cazul reporterului din Sud vin de la femei. Ele îl zăpăcesc, îl fac să-și piardă cumpătul. El scrie simplu și dă dovadă de bun simț și totul merge bine pînă în clipa cînd apare o femeie la orizont. Femeile îl dau gata; de cum le vede, mintea lui se împleticește, stilul lui capătă floricele și el devine idiot. Citind extrasul de mai sus, ți-ai putea închipui că acest discipol al lui Sir Walter Scott ar fi un ucenic și că habar n-are cum se mînuiește pana. Dar adevărul este că în lungul său reportaj el dă nenumărate dovezi, din care reiese clar că știe să mînuiască destul de bine condeiul cînd nu se află femei în preajma lui — femei care să-i dea boala înfloriturilor artificiale din stil. De pildă:

„La orele patru, nori amenințători au început să se strîngă la sud-est; deodată, dinspre golf a început să sufle un vînt care devenea din clipă în clipă tot mai puternic. Nu era cuminte să părăsești portul în acel moment, așa încît am amînat plecarea. Vîntul scutura cu furie stejarii și smulgea șuvițe lungi din bărbile lor de mușchi; iar brațul de fluviu, voind parcă să se întreacă cu golful, mîna și el valuri miniaturale, imitînd uriașele mase de apă. Un răstimp de acalmie ne-a îngăduit să plecăm și am pornit cu vaporul spre casă. Deasupra capetelor noastre cerul era negru ca păcura și vîntul bătea cu putere. La căderea întunericului, puțini erau pe bord care să nu fi dorit să se afle mai aproape de casă."

Nimic de zis. E o descriere bună considerată global. Totuși era prea vădită ispita de a aluneca în descripția exagerată.

Dar să ne întoarcem la catîrul nostru. Din clipa în care l-am abandonat, am scotocit peste tot și am dat peste un reportaj complet asupra alergării. În el am aflat confirmarea teoriei pe care am emis-o cu puțin înainte, și anume că la reporterii din Sud tot răul vine de la femei: femeile, la care se adaugă și Walter Scott, cu cavalerii lui și frumusețile și cavalerismul, și așa mai departe. E un reportaj deosebit de bun, atîta vreme cît nu este vorba despre femei. Dar îndată ce femeile își fac apariția, autorul începe s-o ia razna:

„Va mai trece probabil multă vreme înainte ca tribuna doamnelor să ne prezinte o mare atît de spumoasă de drăgălășenie ca ieri. Femeile din Noul Orleans sînt întotdeauna fermecătoare, dar niciodată nu sînt atît de drăgălașe ca în această epocă a anului, cînd costumele lor gingașe de primăvară aduc cu ele o boare de prospețime îmbălsămată și o adevărată mireasmă de sfințenie. Tribuna era atît de plină de femei, încît trecînd pe lîngă ele și nevăzînd nici o putință de apropiere, mulți bărbați înțelegeau, cum nu înțelesesră niciodată pînă atunci, simțimintele unui Peri[1] la porțile raiului; ei se întrebau cu ajutorul cărui

[1] Duh descendent al îngerilor excluși din paradis.

dar nepreţuit ar putea obţine îngăduinţa de a sta în prezenţa sfintei lor fiinţe. Pe umerii şi pe pieptul femeilor îmbrăcate în alb, străluceau culorile cavalerilor lor favoriţi şi — dacă distinşii eroi nu ar fi apărut călare pe nişte animale atît de lipsite de romantism, cum sînt catîrii - ar fi fost uşor să-ţi închipui curtea regelui Arthur în zilele de gală."

Erau treisprezece catîri la prima cursă; catîri de toate soiurile, de diferite culori, fiecare cu felul lui de a merge, cu firi şi înfăţişări deosebite. Unii erau animale frumoase, alţii nu; unii luceau de curăţenie, altora nu le fusese periat de multă vreme părul; unii erau veseli, zburdalnici, cu o înfăţişare nevinovată, alţii erau plini de răutate şi de viclenie; se ghicea după privirea lor că unii din ei se credeau la război, alţii la petrecere, iar restul luau alergarea drept un lucru sfînt. Şi fiecare catîr se purta potrivit convingerii sale. Rezultatul era o totală lipsă de armonie, compensată însă printr-o mare varietate — plină de pitoresc şi de comic.

Toţi călăreţii erau tineri domni din înalta societate. Dacă cititorul se va fi mirat cumva că doamnele de la Noul Orleans iau parte la o petrecere atît de neînsemnată cum este o alergare de catîri, explicaţia o poate găsi aici. Alergarea este un capriciu al modei: lumea care ia parte la ea o face din snobism.

E o distracţie grozavă, foarte iubită de toată lumea şi totodată una din evenimentele de seamă din cursul anului. Cu prilejul alergării, s-au remarcat cîţiva catîri mai focoşi şi mai neastîmpăraţi. Unul dintre aceştia a trebuit să fie îndepărtat, fiindcă a fost atît de pripit, încît a prefăcut alergarea într-o întrecere de unul singur, lipsind-o de una din cele mai plăcute trăsături ale ei, variaţia. Dar din cînd în cînd, cineva îl ascundea sub un alt nume şi altă înfăţişare şi îl înscria din nou în cursă.

Călăreţii erau îmbrăcaţi în costume de jocheu, din mătăsuri, satenuri sau catifele viu colorate.

După cîteva plecări greşite, cei treisprezece catîri au pornit toţi deodată, într-o fugă nebună. Dar cum fiecare catîr şi fiecare călăreţ avea o părere a sa,

deosebită de a celorlalți în ceea ce privește felul cum trebuia făcută alergarea; și cum nimeni nu știa prea bine pe care parte a pistei trebuia să meargă în anumite împrejurări; nici de cîte ori trebuia să treacă dintr-o parte a pistei în cealaltă; sau cînd trebuia să realizeze o ciocnire și cînd trebuia s-o evite, aceste douăzeci și șase de păreri au pricinuit o învălmășeală fantastică și pitorească, iar priveliștea alergării a devenit ceva nemaipomenit de caraghios.

Lungimea cursei era de o milă; durata de 2:22. Opt din cei treisprezece catîri au lăsat în urmă pe ceilalți. Eu pariasem pe un catîr care ar fi cîștigat... dacă ordinea învingătorilor ar fi fost inversă. A doua cursă a fost nostimă și ea; tot așa a fost și „cursa de consolare pentru catîrii bătuți", care a avut loc mai tîrziu; dar prima a fost cea mai atrăgătoare din toate.

Eu cred că cea mai plăcută cursă din toate cîte există este întrecerea între vapoare; dar afară de aceasta, cel mai mult îmi place vesela și nostima alergare de catîri. Să vezi două vapoare la maximum de presiune, duduind alături unul de celălalt, încordîndu-și toate puterile — sau mai bine zis punînd la încercare fiecare șurub de la cazane — cutremurîndu-se și zguduindu-se și gemînd din cap și pînă la coadă; să vezi aburii albi care țîșnesc din supapele de siguranță; norii de fum negru care se rostogolesc pe coșuri cu o puzderie de scîntei; vapoarele despicînd apa fluviului și lăsînd în urma lor dîre lungi de spumă; acestea toate îți pricinuiesc o plăcere deosebită care te gîdilă la ficați. În comparație cu întrecerea de vapoare, o alergare de cai este ca un joc de copii inofensiv și plictisitor.

Totuși o alergare de cai ar putea fi destul de plăcută în felul ei, dacă n-ar fi obositoarele plecări greșite. Și apoi... niciodată și nimeni nu este ucis. Cel puțin atunci cînd am fost eu la felurite alergări de cai, nimeni nu a fost ucis. E drept că au fost unii schilodiți, dar nu contează atîta lucru.

Capitolul XLVI

VRĂJI ȘI VRĂJITORI

Am sosit prea tîrziu la Noul Orleans ca să mai putem lua parte la evenimentul cel mai de seamă de peste an, și anume la festivitățile de Lăsata Secului. Acum douăzeci și patru de ani am văzut aici procesiunea Asociației Mistice a lui Comus [1], compusă din cavaleri, din nobili și alții, toți înveșmîntați în haine scumpe, de mătase, cusute cu fir de aur, făcute la Paris și cumpărate anume pentru această singură noapte. După ei veneau tot felul de uriași, pitici, precum și alte pocitanii și făpturi caraghioase, oferind o priveliște minunată, nemaivăzută și uimitoare — așa cum defilau solemni și tăcuți în josul străzii, la lumina făcliilor care clipeau și fumegau. Dar se zice că în ultimii ani spectacolul a devenit și mai grozav în ce privește costul, strălucirea și varietatea lui. Există și un personaj principal, așa-numitul „Rex" [2]. Din cîte îmi amintesc, nici „regele" nici vreunul din mulțimea de supuși care-l urmează nu este cunoscut celor ce nu iau parte la procesiune. Toate aceste persoane sînt oameni cu vază și trecere; e o mîndrie să faci parte din organizația lor; prin urmare misterul care înconjoară personalitatea lor se datorește numai dragostei deosebite pentru romantism, iar nu fricii de poliție.

Lăsata Secului este, firește, o rămășiță a stăpînirii franceze și spaniole; dar mi se pare că acum, caracterul religios al sărbătorii a dispărut aproape cu desăvîrșire. Sir Walter Scott a fost mai tare decît cavalerii glugii și ai mătăniilor și-și va păstra, desigur, superioritatea. Cortegiul său de figuri medievale, la care se adaugă tot soiul de monștri și făpturi ciudate, precum și o mulțime de ființe gingașe din țara zînelor, e mai plăcut de privit decît bietele născociri bizare, exhibițiile și petrecerea zgomotoasă a poporului din

[1] Zeul petrecerilor nocturne.

[2] Regele carnavalului.

zilele cînd preoții erau atotputernici. Spectacolul acesta reușește poate tot atît de bine să accentueze însemnătatea zilei și să-i prevină pe oameni că hotarul care desparte vremea petrecerilor îngăduite de perioada de post și rugăciune a anului a fost atins.

Pînă nu de mult, această sărbătoare a Lăsatei Secului avea loc numai la Noul Orleans. Dar acum obiceiul a prins și în orașele Memphis, Saint Louis și Baltimore. Însă, pesemne, se va opri aici. Este un lucru care cu greu ar putea exista în nordul țării, caracterizat prin spiritul lui practic; desigur că acolo nu ar ține decît o vreme foarte scurtă, tot atît de scurtă cît ar ține și la Londra. Căci esența acestei procesiuni este romantismul, nu comicul și grotescul. Dacă ai îndepărta din ea misterele și romantismul, regii, cavalerii și titlurile răsunătoare, Lăsata Secului ar dispărea ca sărbătoare, acolo în Sud. Și tocmai trăsătura care în Sud face din această procesiune ceva viu — tocmai romantismul acesta de fată de pension — ar pricinui dispariția ei în Nord sau la Londra. Revistele *Puck* și *Punch* și toată presa ar tăbărî pe ea și și-ar bate joc de ea fără nici o milă, așa că prima ei apariție ar fi totodată și ultima.

Cu toate fărădelegile lor, Revoluția Franceză și Napoleon au adus lumii două binefaceri care compensează răul pricinuit. Revoluția a rupt lanțurile *vechiului regim* și ale *Bisericii*, iar dintr-un popor de robi a făcut o națiune de oameni liberi; iar Bonaparte a pus meritul personal mai presus de rangul pe care-l avea omul prin naștere și a smuls regalității nimbul ei de sfințenie; așa că de unde pînă la el capetele încoronate din Europa erau niște zei, de atunci încoace ei nu mai sînt decît oameni și nu mai pot fi niciodată zei, ci numai figuri de paradă, răspunzînd de faptele lor ca și oamenii de rînd. Asemenea binefaceri răscumpără tot răul trecător pe care Bonaparte și Revoluția l-au pricinuit; lumea le va rămîne multă vreme îndatorată pentru acest mare ajutor dat libertății, spiritului de umanitate și progresului.

După aceștia vine Sir Walter Scott cu poveștile sale romantice, iar influența sa este atît de puternică,

încît oprește valul de progres, ba chiar îl face să se întoarcă îndărăt. El îi face pe oameni să îndrăgească visurile și nălucile, să se atașeze de datini religioase învechite și dezgustătoare, de sisteme de guvernămînt putrede și perimate, de nerozia, deșertăciunea, de falsa nobleţe, strălucirea iluzorie și imaginarul cavalerism al unei societăţi netrebnice și fără minte, care a pierit de mult de pe suprafața pămîntului. El a pricinuit lumii un rău fără seamăn, un rău poate mai serios și cu mai multe urmări în timp decît i-a pricinuit oricare alt individ, din cîţi au scris vreodată. Majoritatea oamenilor s-a descotorosit acum de o bună parte din aceste rele, deși nu s-ar putea spune că de toate; dar în Sudul nostru ele mai sînt în floare. Poate că nu mai sînt chiar atît de prospere ca acum jumătate de generație, dar totuși încă înfloresc. Acolo civilizația sănătoasă și legată de realitate a veacului al nouăsprezecelea este amestecată alandala și într-un chip ciudat cu falsa civilizație a Evului Mediu descrisă de Walter Scott; și astfel, vezi bunul simț practic, ideile de progres și realizările progresului amestecate cu duelul, cu un fel de a vorbi bombastic și cu romantismul răsuflat al unui trecut nesăbuit care a murit și ar trebui îngropat, măcar din milă. Dacă nu ar fi fost influența bolnăvicioasă a lui Sir Walter Scott, caracterul celor din Sud — sau al sudicilor, ca să adoptăm în totul modul de exprimare al lui Sir Walter — ar fi absolut modern, în loc să fie jumătate modern și jumătate medieval; iar Sudul ar fi, desigur, cu o generație mai înaintat decît este acum. Sir Walter este cel care înainte de război a creat în Sud pletora de maiori sau de colonei și de generali sau judecători; *tot el* i-a făcut pe „nobilii" domni să prețuiască aceste imaginare titluri onorifice. Căci *el* a înființat acolo rangul și casta, respectul față de rang și de castă, precum și mîndra plăcere legată de ele. Robiei i s-au adus destule învinuiri, chiar fără să mai căutăm în ea paternitatea creațiilor și contribuțiilor lui Sir Walter.

Sir Walter a avut o influență atît de mare asupra formării caracterului sudic — așa cum era el mai

înainte de război — încît el este, într-o bună măsură, răspunzător de izbucnirea războiului. Pare oarecum o cruzime față de un om răposat să spui că — dacă nu ar fi fost el — Sir Walter — noi nu am fi avut niciodată război; totuși se pot aduce cîteva argumente temeinice în sprijinul răutăcioasei afirmații. Omul din Sud, de pe vremea Revoluției Americane, era stăpîn de robi; întocmai ca și sudistul din Războiul de Secesiune; dar cel dintîi seamănă cu cel de al doilea cam tot atît cît seamănă un englez cu un francez. Schimbarea de fire poate fi pusă mai curînd pe seama înrîuririi lui Sir Walter decît a oricărui alt lucru sau oricărei alte ființe omenești.

Există cîteva semne după care îți poți da seama cît de adînc a pătruns și cît de puternic înrădăcinată este această înrîurire. Dacă iei o revistă literară din Nord sau din Sud, de acum patruzeci sau cincizeci de ani, vei descoperi că paginile ei sînt pline de o „elocvență" prolixă; că totul e scris într-un stil bombastic și cu floricele; că predomină romantismul și sentimentalismul — totul imitat după Sir Walter, într-un chip destul de nereușit. În fond, vei găsi că nu sînt decît travestiri inocente ale stilului și metodelor sale. Acest soi de literatură fiind la modă în amîndouă părțile țării, el constituie un prilej de întrecere cu aceiași sorți de izbîndă pentru parteneri; ca urmare, Sudul era în stare să prezinte la competiție tot atîtea nume literare binecunoscute ca și Nordul — bineînțeles, proporțional cu populația sa.

Dar a avut loc o schimbare, iar acum nu mai este posibilă o întrecere pe bază de egalitate între Nord și Sud. Pentru că Nordul s-a lepădat de vechiul stil bombastic, în timp ce scriitorul din Sud se mai ține cu dinții de el — se ține strîns agățat — și de aceea are o piață restrînsă pentru mărfurile sale. Bineînțeles că în momentul de față există tot atîția oameni cu talent literar în Sud cîți au existat și mai înainte vreme; dar lucrările lor se bucură de mai puțină trecere și au o circulație mai restrînsă în împrejurările actuale. Autorii scriu pentru trecut, nu pentru prezent; ei se folosesc de forme învechite și de o limbă

moartă. Dar cînd un sudic genial scrie într-o englezească modernă, atunci cartea lui nu mai merge în cîrji, ci zboară ca pe aripi de vînt, care o duc cu repeziciune în lungul și în latul Americii și Angliei, trecînd prin marile edituri engleze de retipărire, din Germania. Ca dovadă avem cazul domnului Cable și al „Unchiului Remus", doi dintre puținii autori din Sud care nu scriu în stilul obișnuit în Sud. În loc de trei sau patru nume literare binecunoscute, Sudul ar trebui neapărat să aibă cîteva duzini — și le va avea cînd va fi trecut vremea lui Sir Walter.

Efectele produse în societatea timpului de către *Don Quijote*, și efectele contrarii produse de *Ivanhoe*, sînt pilde ciudate care ne arată ce mare înrîurire — în bine sau în rău — poate avea o singură carte. Prima a făcut să dispară din lume admirația obștească pentru neroziile cavalerismului medieval; cealaltă a restabilit aceeași admirație. În ce privește Sudul nostru, opera de binefacere întreprinsă de Cervantes este aproape literă moartă, într-atît de puternic a subminat-o primejdioasa operă a lui Sir Walter.

Capitolul XLVII

„UNCHIUL REMUS" ȘI DOMNUL CABLE

Domnul Joel Chandler Harris („Unchiul Remus") trebuia să sosească din Atlanta la orele șapte, duminică dimineața, așa că ne-am sculat și ne-am dus să-l primim. Am izbutit să-l descoperim în mulțimea celor care soseau la biroul hotelului, datorită exactității unei descrieri care ne fusese furnizată dintr-un izvor vrednic de crezare. Ni se spusese că e scund, că are părul roșu și ceva pistrui pe față. Din toată acea societate el era singurul om al cărui aspect exterior se potrivea cu semnalmentele. Se mai zicea că e foarte sfios. Și este, într-adevăr, un om sfios. Nici nu încape îndoială. Poate că nu se arată pe față, sfiala totuși există — ascunsă undeva în fundul inimii lui. După zile

întregi de intimitate, începi să te minunezi cînd vezi că ea a rămas tot așa de puternică ca la început. Sub această sfială se ascunde un om cu o fire aleasă și frumoasă, după cum știu toți cititorii cărții „Unchiului Remus“, carte care vădește, de asemeni, și talentul deosebit al autorului. Se pare că vorbesc cu prea multă libertate despre semenul nostru, dar vorbind publicului, eu nu vorbesc decît prietenilor săi apropiați, iar lucrul e îngăduit între prieteni.

El a dezamăgit adînc pe mai mulți copii care se îngrămădiseră în jurul casei domnului Cable — arzînd de nerăbdare să zărească măcar în treacăt pe marele înțelept și idol al puștimii americane. I-am auzit exclamînd:

— Doamne, da' e alb!

Constatarea aceasta i-a mîhnit. Așa că, spre a-i mîngîia, li s-a adus cartea, ca să poată auzi și ei povestea copilașului negru, chiar din gura autorului — adică a rămășiței din autor — după dezamăgirea suferită de ochii lor. Dar s-a constatat că el nu citise niciodată în public și că era prea sfios ca să se încumete s-o facă acum. Domnul Cable și eu am citit din cărțile scrise de noi ca să-i arătăm cît e de ușoară treaba; dar sfiala care nu-l părăsea niciodată n-a putut fi învinsă; el a rămas neînduplecat, chiar în fața acestui argument suprem. De aceea, a trebuit să citim tot noi și din opera lui: *Frățiorul iepuraș*.

Desigur că ar fi fost cazul ca domnul Harris să citească mai bine decît oricine în dialectul negrilor, fiindcă el este singurul om din țara noastră care a dat lucrări de valoare în acest dialect. Domnul Cable este singurul scriitor din țară care se pricepe să scrie în dialectele franceze; le și citește la perfecție. A fost o mare plăcere pentru noi să-l auzim citind despre Jean-ah Poquelin; despre Innerarity și faimosul lui „Gheată-de-piele-de-porc“ înfățișînd „refuzul Louisi*h*anei de a se amesteca cu restul Uniunii“; precum și fragmente dintr-un roman încă în manuscris, în care dialectul german era foarte bine redat.

Vorbind de una și de alta, am aflat că de două ori în viața sa domnul Cable a fost într-o situație peni-

bilă și totodată caraghioasă, fiindcă se folosise în cărțile sale de nume franțuzești curioase, aproape cu neputință de închipuit, care totuși se nimeriseră să fie ale unor cetățeni *vii* și pe deasupra foarte *susceptibili*, din Noul Orleans. Acele nume din cărțile lui erau fie născocite fie luate dintr-un trecut îndepărtat și uitat; nu-mi mai aduc aminte care din două; dar un lucru e sigur: că au apărut oameni vii cu acest nume, care s-au simțit foarte jigniți de faptul că el a îndreptat atenția publicului asupra lor și a treburilor lor și încă într-un fel atît de indiscret.

Domnul Warner și cu mine am pățit la fel, cînd am scris cartea care se cheamă *Epoca de aur*. Se află acolo un personaj numit „Sellers". Nu-mi amintesc ce nume îi pusesem la început, dar fapt este că domnului Warner nu-i plăcuse și că voise să-i dea un nume mai potrivit. El m-a întrebat dacă-mi puteam imagina un personaj cu numele de „Eschol Sellers". I-am răspuns, firește, că n-o puteam face fără ajutorul vreunui stimulent. El mi-a zis că întîlnise odată, acolo departe în Vest, un om purtînd numele acesta imposibil, „Eschol Sellers"; că îl privise îndelung și că dăduse chiar mîna cu el. Warner a mai adăugat:

— Aceasta s-a întîmplat acum douăzeci de ani; numele lui a pierit probabil o dată cu el; iar dacă omul n-a murit, tot n-o să dea el niciodată cu ochii de cartea asta. Hai să punem mîna pe numele lui! Cel pe care îl folosești dumneata e un nume obișnuit și de aceea e primejdios; există probabil vreo mie de oameni cu același nume: toată ceata de Sellers-i va tăbărî pe noi; dar Eschol Sellers este un nume sigur; nici o grijă în privința lui.

Deci am împrumutat numele de Eschol Sellers; după ce cartea își făcuse vreo săptămînă vechimea în librărie, iată, ni se înfățișă un domn, unul din cei mai maiestoși, mai chipeși și mai impunători albi din cîți au existat vreodată pe lume. Avea în buzunar o somație pentru un formidabil proces de calomnie, cel mai formidabil care... Dar, ce mai la deal la vale! Am căpătat învoirea de a scoate din comerț o ediție de zece milioane de exemplare și de a schimba numele

din edițiile viitoare în „Beriah Sellers". Cifrele fiind luate din memorie, probabil sînt greșite. Cred că au fost mai multe exemplare.

Capitolul XLVIII

DESPRE ZAHĂR ȘI DESPRE TIMBRELE NECESARE PENTRU O SCRISOARE

Într-o zi m-am întîlnit pe stradă cu omul pe care doream cel mai mult să-l văd, cu Horace Bixby, pe vremuri pilot pe același vas cu mine — sau mai bine zis șeful meu — acum căpitanul marelui vapor *Orașul Bâton Rouge*, cel mai nou și mai iute dintre vapoarele societății Anchor Line. Aceeași corp zvelt, aceeași păr ondulat, același pas elastic, aceeași vioiciune, aceeași privire hotărîtă și aceeași siguranță a mîinii, aceeași ținută dreaptă, militărească; nici un deget pierdut sau cîștigat în grosime; nici un dram adăugat ori pierdut din greutate; nici un fir de păr încărunțit. Ciudat lucru, să lași pe un om de treize i și cinci de ani și să te întorci după douăzeci și unu de ani ca să-l găsești tot în vîrstă de treizeci și cinci. Nu mi s-a mai întîmplat asta niciodată, după cît mi-aduc aminte. I se formaseră cîteva riduri pe la colțul ochilor, dar n-aveau importanță, fiindcă de-abia se observau.

Vaporul său era tocmai în port. Îl așteptasem mai multe zile, căci aveam de gînd să mă întorc cu e. la Saint Louis. M-am întîlnit cu căpitanul într-o societate de doamne și domni, oaspeți ai maiorului Wood; am făcut cincizeci și patru de mile în josul fluviului pe un remorcher rapid, îndreptîndu-ne către plantația de trestie d. zahăr a fostului guvernator Warmoth. Mai jos de oraș erau înșirate o mulțime de vapoare vechi, stricate, scoase din uz. Nici unul din ele nu avea măcar vîrsta mea. Toate fuseseră construite, folosite, apoi aruncate la gunoi în timpul lipsei mele de pe fluviu. După aceasta poți să-ți dai seama cît de fragil e un vapor de pe Mississippi și ce scurtă viață are.

La șase mile mai jos de oraș ni s-a arătat un stîlp gros, din cărămizi vechi, de nimeni îngrijit, care se înălța deasupra magnoliilor și a stejarilor veșnic verzi. Ni s-a spus că e un monument ridicat de națiunea recunoscătoare, în cinstea bătăliei de la Noul Orleans — care avusese loc la 8 ianuarie 1815, cînd Jackson îi învinsese pe englezi. Războiul se sfîrșise, cele două națiuni încheiaseră pace, dar veștile nu ajunseseră încă pînă la Noul Orleans. Dacă ar fi existat pe atunci cablul telegrafic, nu s-ar mai fi vărsat atîta sînge, nu s-ar mai fi pierdut atîtea vieți și, mai mult decît atît, nu s-ar fi ajuns niciodată la președinția lui Jackson. După relele pricinuite de războiul din 1812, am izbutit să ne refacem, dar urmările nefaste ale președinției lui Jackson se mai resimt și astăzi.

Plantația Warmoth se întinde pe o suprafață de pămînt care pare nemărginită, după cum nemărginită este și ospitalitatea de la conac. Acolo am văzut pentru prima oară cum lucrează plugurile cu aburi. Mașina de tracțiune se mișcă pe propriile ei roți pînă ajunge la locul cuvenit; apoi se oprește, iar cu ajutorul unei frînghii de sîrmă trage plugul uriaș către ea, de-a lungul a două sau trei sute de iarzi de ogor, printre șirurile de trestie de zahăr. Plugul taie brazde în pămîntul negru la o adîncime de un picior și jumătate. Plugul seamănă cu frînghiile de catarg din fața și din spatele vaporului de pe rîul Hudson, întoarse pe dos. Cînd tractoristul negru se așază la un capăt, acel capăt se apleacă spre pămînt, iar capătul celălalt se ridică în sus. Această hîțînătoare se leagănă mereu încoace și încolo ca o corabie pe mare; pînă și un călăreț de circ ar sta anevoie pe ea.

Plantația se întinde pe două mii șase sute de acri; din aceștia, șase sute cincizeci sînt acoperiți cu trestie de zahăr; există și o livadă frumoasă de portocali, care numără cinci mii de pomi. Trestia de zahăr este cultivată după o metodă modernă și științifică foarte complicată, prea încîlcită și prea greu de descris pentru mine; dar anul trecut s-au pierdut din pricina ei patruzeci de mii de dolari. Celelalte amănunte le-am uitat. Anul acesta recolta va ajunge la o mie sau o mie

două sute de tone de zahăr, prin urmare pierderea de anul trecut nu are însemnătate. Cu ajutorul acestei metode științifice complicate și costisitoare, se realizează o recoltă de o tonă și jumătate și chiar două tone la acrul de pămînt, ceea ce înseamnă de trei sau patru ori recolta unui acru de pe vremea mea.

În șanțurile de drenaj mișunau peste tot niște crabi mici, numiți „scripcari". Îi vedeai fugind în toate părțile cînd auzeau vreun zgomot. Acești crab sînt o pacoste îngrozitoare, căci sfredelesc malurile digurilor, făcîndu-le astfel să se surpe.

Cînd intri în fabrica cea mare de zahăr, te simți ca într-o pădure de țevi și rezervoare, de zăcători și filtre, de pompe, conducte și mașinării. Procesul de fabricație al zahărului este deosebit de interesant. Mai întîi, trestia se tescuiește în instalații centrifugale și se stoarce zeama din ea; apoi aceeași trestie este trecută prin cazanele de evaporare, spre a i se extrage fibrele; după aceea printr-un dispozitiv de carbonatare, pentru a îndepărta alcoolul; prin zăcătorile de limpezire, pentru a da la o parte melasa; prin conducte de granulare, în scopul ca lichidul să se îngroașe și, în sfîrșit, printr-un fel de aspirator cu ajutorul căruia se curăță impuritățile. Atunci este gata pentru vînzare. Am înșirat amănuntele de mai sus din memorie. Procedeul pare simplu și ușor. Dar să nu ne amăgim. Fabricarea zahărului este în realitate unul din lucrurile cele mai grele din lume. Și să-l faci așa cum trebuie este aproape cu neputință. Dacă timp de mai mulți ani la rînd vei cerceta din cînd în cînd zahărul pe care-l cumperi și-ți vei însemna de fiecare dată rezultatul examinării, vei constata că nici doi oameni din douăzeci nu sînt în stare să fabrice zahărul fără să scape nisip în el.

Am fi putut coborî pînă la gura fluviului, ca să vedem măreața lucrare a căpitanului Eads, „digurile", în punctul în care fluviul a fost îngrădit și silit să curgă printre ziduri, matca lui adîncindu-se — datorită acestui fapt — pînă la treizeci și șase de picioare; dar toți fură de părere că era inutil să mergem, de vreme ce în stadiul acesta de nivel al apelor toate lucră-

rile sînt probabil acoperite de apă și deci cu neputință de văzut.

Am izbutit să vizităm vechiul și ciudatul tîrg „Orașul Piloților“, clădit pe stîlpi cufundați în apă — după cum povestesc oamenii. Acolo, două feluri de luntre sînt aproape singurele mijloace de circulație, chiar și pentru a merge la nunți și înmormîntări; ar băiețașii și fetițele se pricep din frageda copilărie să mînuiască vîslele, așa cum copiii care nu sînt amfibii — ca aceștia — se pricep să umble cu bicicleta.

Am fi putut face o sumedenie de alte lucruri, dar timpul fiindu-ne măsurat, ne-am întors acasă. Călătoria pe fluviu — ale cărui ape agitate de o ușoară briză scînteiau în soare — a fost ceva încîntător și ar fi fost destul de sentimentală și romantică, fără amestecul mascotei vasului, un papagal, care sporovăia neîncetat și făcea mereu tot felul de observații frivole, ba chiar necuviincioase, la adresa peisajului și a musafirilor. Pe lîngă aceasta, mai și rîdea într-una cu un rîs discordant, metalic, frecvent la cei din rasa lui — un rîs mecanic ca al lui Frankenstein, fără pic de suflet în el. Și izbucnea în rîs după orice vorbă mai sentimentală, după orice cîntec înduioșător. A chicotit îngrozitor și sinistru după cîntecul „Pornim iar spre casă, pornim iar spre casă, plecăm de pe țărmul străin“ și a afirmat „că n-ar da o para chioară pe o corabie întreagă încărcată cu astfel de fleacuri“. Romanța și sentimentalismul nu pot ține piept multă vreme acestor mijloace de intimidare, așa că și cîntecul și vorba au încetat curînd; lucrul acesta l-a încîntat grozav pe papagal care a suduit de bucurie, pînă a răgușit.

Atunci membrii masculini ai societății noastre s-au dus la teugă să fumeze și să pălăvrăgească. Se găseau printre dînșii mai mulți marinari bătrîni; de la ei am aflat ce se petrecuse cu vechii mei prieteni de pe fluviu, în răstimpul îndelungatei mele lipse de aici. Am aflat că un pilot — sub ordinele căruia servisem o vreme în calitate de timonier — a ajuns spiritist și de mai bine de cincisprezece ani a tot primit aproape săptămînal cîte o scrisoare de la o rudă răposată, prin-

tr-un medium spiritist de la New York, numit Manchester — cu taxele poștale calculate și plătite după distanță: de la oficiul de poștă local al Raiului la New York, cinci dolari; de la New York la Saint Louis, trei cenți. Îmi aduc foarte bine aminte de domnul Manchester. M-am dus la el, acum zece ani, cu cîțiva prieteni; unul din ei dorea să afle ce se întîmplă cu un unchi al său, răposat. Unchiul își pierduse viața cu vreo șase ani mai înainte într-un chip violent și cu totul neobișnuit: un ciclon îl luase pe sus și-l tîrîse vreo trei mile; apoi doborîse peste el un copac care avea o grosime de patru picioare la bază și o înălțime de șaizeci și șase de picioare. Firește că n-a scăpat cu viață din această aventură. La *ședința* spiritistă de care am pomenit mai sus, prietenul meu a pus întrebări răposatului său unchi — prin domnul Manchester — iar răposatul unchi și-a scris răspunsurile, folosindu-se pentru aceasta de mîna și condeiul domnului Manchester. Din cele ce urmează se poate vedea clar ce fel de întrebări se puneau și ce răspunsuri tîmpite dădea Manchester, pretinzînd că vin direct de la spirit. Dacă omul acesta nu este cel mai josnic pungaș din lume, atunci sînt gata să-i cer scuze:

Întrebare. Unde ești?

Răspuns. În lumea spiritelor.

Î. — Ești fericit?

R. — Foarte fericit. Cum nu se poate mai fericit.

Î. — Cum îți petreci vremea?

R. — În convorbiri cu prietenii și cu alte spirite.

Î. — Și altceva?

R. — Nimic. Nu duc lipsă de nimic.

Î. — Despre ce vorbiți?

R. — Despre cît de fericiți sîntem, despre prietenii rămași pe pămînt și despre felul în care i-am putea influența, spre binele lor.

Î. — Cînd prietenii dumitale de pe pămînt vor ajunge și ei în țara spiritelor, atunci despre ce o să vorbiți? Despre nimic altceva decît despre faptul că sînteți atît de fericiți?

Nici un răspuns. Se dă explicația că spiritele nu răspund la întrebările neserioase.

Î. — Cum se face că spiritele care se mulțumesc să petreacă o veșnicie ocupîndu-se de lucruri neserioase — și socotesc că aceasta este o fericire — sînt atît de mofturoase în privința întrebărilor ușuratece în legătură cu acest subiect?

Nici un răspuns.

Î. — Ți-ar plăcea să te întorci îndărăt pe pămînt?

R. — Nu.

Î. — Ai putea să juri?

R. — Da.

Î. — Ce mîncați acolo?

R. — Noi nu mîncăm.

Î. — Ce beți?

R. — Noi nu bem.

Î. — Ce fumați?

R. — Noi nu fumăm.

Î. — Ce citiți?

R. — Noi nu citim.

Î. — Toți oamenii buni se duc acolo?

R. — Da.

Î. — Cunoști felul meu de viață de acum. Poți să-mi sugerezi ceva nou, vreo fărădelege oarecare, ceva ce ar putea să-mi dea siguranța că nu voi ajunge acolo unde ești dumneata?

Nici un răspuns.

Î. — Cînd ai murit?

R. — N-am murit. Am trecut în lumea celor drepți.

Î. — Foarte bine. Atunci, cînd ai trecut în lumea celor drepți? De cît timp ești în țara spiritelor?

R. — Aici nu avem nici un fel de măsurătoare a timpului.

Î. — Recunosc că poți fi nepăsător și nesigur în privința datelor și a timpului — în starea dumitale de acuma și în împrejurările în care te afli — dar aceasta nu are nimic de-a face cu starea dumitale de mai înainte. Te serveai de date pe vremea aceea. Una din aceste date îți cer eu astăzi. Ai murit într-o anumită zi dintr-un anumit an. Nu-i așa?

R. — Da.

Î. — Atunci spune ziua și luna.

(Timp de cîteva minute condeiul se sucește încoace și încolo în mîna mediumului, la care se observă totodată și mișcări spasmodice ale capului și trupului. În sfîrșit sîntem lămuriți că spiritele uită adesea datele, asemenea lucruri fiind fără însemnătate pentru ei.)

Î. — Atunci înseamnă că acest spirit a uitat într-adevăr data trecerii sale în lumea spiritelor?

Am fost asigurați că tocmai așa s-a întîmplat.

Î. — Ciudat lucru. Bine, atunci spune-mi în ce an ai murit?

(Mediumul sucește iar creionul încoace și încolo și se zvîrcolește în prada unor spasme idioate. În sfîrșit vine lămurirea că spiritul a uitat anul.)

Î. — Lucrul acesta este într-adevăr uluitor. Dă-mi voie să-ți mai pun o întrebare, o ultimă întrebare, înainte de a ne despărți spre a nu ne mai întîlni; căci chiar dacă n-aș izbuti să mă feresc de a ajunge în locul unde te adăpostești dumneata, o întîlnire acolo nu ar mai fi de fapt o întîlnire, de vreme ce pînă atunci desigur mă vei fi uitat atît pe mine cît și numele meu. Ai murit de moarte naturală, sau ai fost ucis într-o catastrofă?

(După o lungă ezitare și după zbucium și frămîntare.)

R. — *De moarte naturală.*

În felul acesta s-a sfîrșit întrevederea. Prietenul meu i-a spus mediumului că pe vremea cînd era pe lumea aceasta păcătoasă, ruda lui era înzestrată cu o minte foarte ageră și cu o memorie care niciodată nu dădea greș; că lui îi părea foarte rău de faptul că bietului spirit nu i se îngăduise să-și păstreze măcar o parte din acele însușiri, ca să se poată distra acolo „unde nu este durere nici întristare“, spre uimirea și admirația întregii populații celeste.

Omul acesta avea clienți din belșug; de altfel și acum mai are o mulțime. Primește scrisori de la spirite de tot felul — domiciliate în diferite părți ale împărăției cerești — și le răspindește pretutindeni în Statele Unite prin poștă. Aceste scrisori sînt pline

de sfaturi — sfaturi din partea unor „spirite“ care au tot atîta minte cît un mormoloc — și aceste sfaturi sînt urmate cu sfințenie de către cei care le primesc. Unul din acești clienți era un om pe care spiritele (înțelegînd prin acest plural persoana iscusitului Manchester) îl învățau cum să realizeze o roată de vagon perfecționată. E o îndeletnicire nu tocmai distinsă pentru un spirit, totuși e ceva mai bun și mai folositor decît să vorbești mereu despre „cît de fericiți sîntem“.

Capitolul XLIX

ÎNTÎMPLĂRI DIN VIAȚA UNUI PILOT

Tot vorbind de una și de alta, în timpul călătoriei pe remorcher am aflat că dintre prietenii mei de odinioară — care părăsiseră fluviul — mai mult de trei sferturi își aleseseră agricultura ca îndeletnicire. Firește asta nu fiindcă erau ei deosebit de înzestrați pentru agricultură — și ar fi avut deci mai mulți sorți de izbîndă ca fermieri decît în alte meserii; motivul alegerii lor trebuie căutat în altă parte. Desigur că ei și-au ales meseria de fermier fiindcă le oferea un trai mai liber și mai ferit de amestecul nedorit al străinilor — întocmai ca și sihăstria de care se bucuraseră la timonerie. Se înțelege, un alt motiv puternic care-i împinsese să-și aleagă această meserie fusese și faptul că în miile de nopți furtunoase, cînd navigația era atît de primejdioasă, zăriseră luminile care clipeau la ferestrele fermelor singuratice, în timp ce vaporul trecea pe lîngă ele și își imaginaseră cît de senine și de sigure și tihnite trebuie să fie pe vreme rea aceste adăposturi. Încetul cu încetul ajunseseră să nu mai viseze altceva decît un trai retras și tihnit, ca și cum ar fi fost singurul lucru pe care merită să-l dobîndești și să te bucuri de el pînă la urmă.

Dar n-am auzit ca vreunul din acești piloți-fermieri să fi uimit lumea cu succesele sale. Nu fermele îi hrănesc pe ei, ci tot ei sînt nevoiți să muncească în fară ca să-și păstreze fermele. În fiecare an, pilotul-fermier dispare de pe fluviu la venirea primăverii și nu se mai arată pînă dă primul îngheț. Atunci el apare din nou, în haine roase de aba, își scutură fînul din păr și-și ia în primire pe toată iarna postul lui de la timonerie. În chipul acesta își plătește datoriile făcute cu plugăria în timpul sezonului de vară. În fond, nu s-a lepădat de fluviu decît pe jumătate; în jumătatea cea mai grea din an rămîne mai departe rob al acestuia.

Unul din acești piloți a cumpărat o fermă, dar nu s-a instalat în noua proprietate. Nu era el prost s-o facă. N-avea de gînd să-și ruineze ferma — apucîndu-se s-o lucreze — cînd habar n-avea cum să muncească pămîntul. Nu. O dădu unui om priceput în ale plugăriei ca s-o lucreze în dijmă. Din fiecare trei măsuri de grîu, „specialistul" urma să ia două și pilotul pe a treia. Dar la sfîrșitul sezonului, pilotul n-a căpătat nici un pic de grîu. „Specialistul" i-a explicat că partea *lui* nu se făcuse. Ferma produsese numai două măsuri.

Unii dintre piloții pe care-i cunoscusem trecuseră prin diferite aventuri, al căror sfîrșit a fost bun uneori — nu în toate cazurile însă. Căpitanul Montgomery, sub ordinele căruia servisem pe vremea cînd era el pilot, a comandat flota confederată în marea bătălie de la porțile Memphisului; cînd nava lui s-a scufundat, el a înotat pînă la mal, și-a croit drum printr-o ceată de soldați și a scăpat cu greu, luptînd vitejește. A fost întotdeauna un om cu mult sînge rece; nimic nu-i putea tulbura seninătatea. Odată — pe cînd era căpitanul vaporului *Orașul Semilunii* — eu pilotam nava care urma să intre în portul Noul Orleans și așteptam să-mi vină din moment în moment ordine de pe puntea de comandă; dar n-am primit nici un ordin. Oprisem zbaturile; astfel autoritatea și răspunderea mea încetau. Era pe înserate — cerul se întuneca; pălăria căpitanului era cocoțată pe clopotul cel mare și îmi închipuiam că și mintea căpitanului era tot acolo,

dar nu s-a întîmplat așa. Căpitanul era foarte sever; de aceea știam că era mai bine să nu mă ating de clopot fără ordine. Datoria mea era să țin vaporul drept pe drumul lui, oricît ar fi fost de primejdios și să las tot restul în voia soartei, ceea ce am și făcut. Așa că am plutit mai departe, trecînd pe lîngă pupele vapoarelor ancorate în port; apropiindu-se de ele din ce în ce mai mult — ciocnirea era aproape de neînlăturat — și totuși pe vas nu se simțea nici o mișcare; căci vai! căpitanul moțăia pe puntea de comandă... Situația devenise deosebit de supărătoare și primejdioasă. Tare mi-era teamă că domnul căpitan n-o să apară la timp, ca să vadă ce bucurie i se pregătește. Dar a venit la momentul potrivit. Tocmai cînd intram în etamboul unui vapor, el păși pe punte și-mi zise cît se poate de liniștit și senin: „Pune ambele mașini înapoi, drept înapoi!“ ceea ce am și făcut, dar puțin cam tîrziu: ne și izbisem cu mare zgomot, făcînd praf pupa șubredă a celuilalt vapor. Căpitanul nu mi-a făcut nici o observație în legătură cu această întîmplare; mi-a zis doar că făcusem așa cum trebuia și că el trăgea nădejde că în împrejurări asemănătoare nu voi ezita să acționez în același fel.

Unul din piloții pe care-i cunoscusem pe fluviu a avut parte de o moarte care-i face cinste. Vaporul lui a luat foc, dar el a rămas la timonă pînă a condus vasul cu bine la mal. Apoi a sărit peste bord cu hainele în flăcări, fiind cea din urmă ființă care a părăsit vaporul. A murit de pe urma arsurilor, peste două sau trei ceasuri și a fost singurul om care și-a pierdut viața în această nenorocire.

În istoria pilotajului pe Mississippi putem găsi cinci sau șase martiri care și-au pierdut viața în chinuri groaznice și patruzeci-cincizeci de cazuri cînd piloții au scăpat de această soartă, dar abia cu o clipă ori două mai înainte de a fi prea tîrziu; *dar n-am auzit de nici un pilot care să-și fi părăsit postul pentru a scăpa cu viață, atîta vreme cît a știut că rămînînd și jertfindu-se pe sine mai putea salva alte vieți de la pieire.* Faptul acesta merită să fie consemnat în scris, cu litere mari și groase.

Ucenicului de pilot i se predică de timpuriu că trebuie să înfrunte toate primejdiile legate de îndeletnicirea de pilot și să prefere o moarte oricît de înfiorătoare, rușinii grozave de a fugi de la postul său, atîta timp cît mai poate să fie de folos pe vas. Și atît de adînc pătrund aceste îndemnuri în sufletele tuturora, încît poți să fii sigur că orice pilot, oricît de tînăr și de neîncercat ar fi el, va rămîne nemișcat lîngă timonă și va muri acolo, atunci cînd împrejurările i-o vor cere. Într-un cimitir din Memphis este îngropat un tînăr care a murit de foarte mulți ani, la cîrma unui vas de pe Rîul Alb, ca să salveze viețile altor oameni. El a spus căpitanului că — dacă focul i-ar lăsa timpul necesar ca să ajungă la un grind de nisip, ce se găsea ceva mai departe — toată lumea ar putea fi salvată; pe cînd acostarea lîngă țărmul abrupt al rîului ar pricinui, negreșit, pierderea multor vieți. El a izbutit să ajungă la grind și a oprit vaporul într-un loc cu apă scăzută; dar în același timp flăcările cuprinseră totul în jurul lui; arsurile cu care s-a ales, încercînd să treacă prin flăcări, i-au fost fatale. Fusese rugat să fugă mai devreme, dar el răspunse așa cum se cuvine să răspundă un pilot:

„Nu voi pleca. Dacă plec eu, nimeni nu va scăpa. Dacă rămîn eu, nimeni nu va pieri, în afară de mine. De aceea voi rămîne!"

Pe bord fuseseră două sute de oameni și dintre ei nu murise nici unul, afară de pilot. Exista pe vremuri un monument al acestui tînăr, ridicat în cimitirul de la Memphis. Cu prilejul călătoriei noastre în josul fluviului, în timp ce vaporul era ancorat în portul Memphis, am pornit să caut acest monument; dar timpul ne era așa de măsurat, încît am fost silit să mă întorc înainte de a fi izbutit să-mi prefac gîndul în fapt.

Din discuțiile care au avut loc pe remorcher, am aflat că Dick Kennet murise — vaporul său sărise în aer lîngă Memphis și el fusese ucis; am mai aflat că o seamă de alți cunoscuți ai mei căzuseră în război: unul sau doi din ei fuseseră împușcați în timp ce se găseau la timonă. Am aflat, de asemenea, că un prie-

ten de care fusesem foarte legat și sub ordinele căruia servisem în mai multe călătorii, ieșise într-o noapte, cu mulți ani înainte, din casa lui de la Noul Orleans, ca să facă o colectă de bani într-o mahala depărtată a orașului și că de atunci nu mai fusese văzut niciodată. Oamenii își închipuiau că fusese ucis și aruncat în fluviu; am aflat că Ben Thornburg murise de mult; de asemeni murise și nebunaticul lui ucenic cu care aveam obiceiul să mă cert tot timpul cît ținea cartul de zi. Era un băiat tare zăpăcit și fără minte; nu-și găsea niciodată astîmpăr; mereu punea la cale cîte o drăcie. Într-o zi un călător din Arkansas a adus un urs uriaș pe vapor și l-a legat cu lanțuri de barca de salvare de pe puntea de manevră. Ucenicul lui Thornburg nu s-a lăsat pînă nu s-a dus acolo și n-a dezlegat ursul — „ca să vadă ce are să facă". Dorința i-a fost repede împlinită. Ursul l-a gonit încoace și încolo, de la un capăt la celălalt al punții, făcîndu-l să parcurgă mile întregi, în timp ce două sute de oameni se uitau la el de după grilaj, rîzînd cu hohote. Pînă la urmă, ursul i-a smuls pulpana hainei și s-a dus cu ea pe puntea de comandă s-o mestece în liniște. Cei care își terminau cartul au șters-o în mare grabă și l-au lăsat pe urs singur, stăpîn pe toate. Acesta a început curînd să se plictisească și a pornit să-și caute o distracție. A cutreierat tot vaporul — a vizitat fiecare parte, fiind precedat de o mulțime de oameni care fugeau cînd îl vedeau apropiindu-se și lăsau pustiu și tăcere de mormînt în urma lui. Cînd, în cele din urmă, stăpînul lui a izbutit să-l prindă, ei doi erau singurele ființe care puteau fi văzute pe vapor; toți ceilalți se ascunseseră.

Mi s-a mai spus că unul dintre prietenii mei piloți a murit în 1869 la timonă, de un atac de inimă. Căpitanul era pe punte în clipa aceea. El a văzut vaporul luînd-o spre mal; a strigat, dar n-a primit nici un răspuns; a dat fuga sus și l-a găsit pe pilot zăcînd mort pe dușumea.

Vaporul domnului Bixby a sărit o dată în aer la Cotul Madridului; el a scăpat fără să fie rănit, dar celălalt pilot s-a pierdut.

Vaporul lui George Ritchie a sărit în aer lîngă Memphis; aflîndu-se la cîrma vasului, el a fost azvîrlit în fluviu și astfel s-a văzut scos din funcție. Apa era foarte rece; omul s-a agățat de un balot de bumbac — mai mult cu dinții — și a plutit pînă cînd tocmai în clipa cînd puterile începeau să-l părăsească, i-au venit în ajutor niște marinari care își găsiseră salvarea pe o frîntură de epavă. Ei au desfăcut balotul și l-au înfășurat pe Ritchie în bumbac, încălzindu-l și readucîndu-l astfel în simțiri; în felul acesta l-au adus teafăr la Memphis. El este acum unul din piloții domnului Bixby pe vaporul *Bâton Rouge*.

În viața unui aspirant pe care-l cunoscusem și care astăzi e mort, s-a strecurat la un moment dat un crîmpei de romantism — un romantism întrucîtva caraghios, dar totuși romantism. Cînd l-am cunoscut, era un tînăr fără căpătîi, cheltuitor, gălăgios, bun la inimă și mînă-spartă. Oricine putea să-și dea seama că omul acesta își va risipi puterile foarte repede și va ajunge un pierde-vară. Într-un oraș mare din Vest trăia un bătrîn cu soția sa — un străin bogat și fără copii; în familia lor trăia și o tînără foarte drăguță — pe jumătate prietenă, pe jumătate servitoare. Tînărul aspirant de care am pomenit mai sus — al cărui nume nu era George Johnson, dar căruia trebuie să-i spunem George Johnson din pricina discreției — a făcut cunoștință cu tînăra fată și a păcătuit cu ea; bătrînul străin a descoperit lucrul acesta și i-a certat pe amîndoi. Fiindu-le rușine ei au mințit, zicînd că erau căsătoriți, că se căsătoriseră pe ascuns. Atunci bătrînului străin i-a trecut supărarea; el i-a certat și i-a binecuvîntat. După aceea tinerii au putut să păcătuiască mai departe fără să se mai ferească. Curînd soția străinului a murit; nici bătrînul n-a mai trăit mult după ea. Prietenii familiei s-au adunat să-i plîngă și printre cei îndoliați stăteau tinerii care păcătuiseră. Testamentul a fost deschis și citit cu solemnitate. Prin testament, uriașa avere a străinului revenea *doamnei George Johnson!*

Dar o persoană cu acest nume nu exista. Tinerii noștri au fugit atunci în altă localitate și au făcut o

mare prostie: s-au căsătorit în fața unui obscur judecător de pace și l-au convins să le antidateze căsătoria. Aceasta nu le-a ajutat la nimic. Rudele îndepărtate ale bătrînilor s-au adunat în mare grabă; ele au izbutit să scoată la iveală — repede și fără multă bătaie de cap — înșelătoria cu privire la data căsătoriei celor doi. În felul acesta au pus mîna pe avere, lăsîndu-i pe Johnsoni legați unul de celălalt în toată regula, legal și irevocabil, prin lanțurile unei căsătorii onorabile, dar fără o para chioară în buzunar; firește, aceasta nu-i făcea să se simtă prea fericiți. Așa s-au petrecut faptele; și nu se poate spune că situații atît de interesante se întîlnesc în orice roman.

Capitolul L

„UN ADEVĂRAT MATUSALEM"

Am mai vorbit cîte ceva despre căpitanul Isaiah Sellers, mort de mulți ani. Era un om fin, un om mărinimos, foarte respectat — atît pe uscat cît și pe fluviu. Era foarte înalt, bine făcut și frumos; la bătrînețe — după cît mi-l aduc aminte — avea părul negru ca un păr de indian; iar ochii și mîna lui erau tot atît de îndemînatice și de sigure; energia și judecata lui tot atît de hotărîte și de limpezi ca a oricărui tovarăș al său din breasla piloților, fie el tînăr sau bătrîn. Era cel mai vechi în meserie; fusese pilot pe un vas cu pînze, înainte de apariția vaselor cu aburi; se făcuse pilot de vapor mai înainte ca vreun alt pilot — încă în viață la ora în care vorbesc — să fi pus mîna pe vreo cîrmă. Ca urmare, frații lui în ale pilotajului aveau pentru el acel soi de venerație pe care o au întotdeauna piloții pentru supraviețuitorii faimoși ai unor vremuri trecute. El știa cum era privit și poate că faptul acesta contribuia întrucîtva la rigiditatea omului, la exagerarea gravității sale firești, deși nu s-ar putea spune că nu fusese destul de rigid în starea lui firească.

După moarte a lăsat un jurnal intim; dar după cît se pare, însemnările nu datau de la prima sa călătorie cu vaporul, care se zice că s-ar fi petrecut în 1811 — anul în care cel dintîi vas cu aburi a tulburat apele fluviului Mississippi. La moartea lui, un corespondent al ziarului *Republicanul* din Saint Louis a cules următoarele amănunte din însemnările lui zilnice:

În februarie 1825, s-a îmbarcat pe bordul vaporului *Vagabondul*, la Florența (în Alabama) și a făcut în acel an trei călătorii la Noul Orleans și îndărăt — cea din urmă pe vaporul *Generalul Carol* între Nashville și Noul Orleans. În timpul stagiului pe acest vapor, căpitanul Sellert a înființat bătaia de clopot ca semnal pentru aruncarea sondelor; înainte vreme era obiceiul ca pilotul să comunice de pe punte prin viu grai cu oamenii de jos, cînd era nevoie de sondaj. Fără îndoială că apropierea teugei de timonier făcea ca lucrul acesta să fie foarte ușor; dar cît de schimbate sînt lucrurile pe palatele noastre plutitoare din ziua de azi!

În 1827 îl aflăm pe bordul vasului *Prezidentul*, o navă de două sute optzeci și cinci de tone, care făcea cursa între Smithland și Noul Orleans. De aici a trecut pe *Jubileul*, în 1828; pe acest vas a făcut prima cursă în slujba marinei comerciale care deservea orașul Saint Louis, primul lui cart fiind între Herculaneum și Sainte Genevieve. La 26 mai 1836 a avansat și a plecat de la Pittsburgh, avînd sub comanda sa vaporul *Patrie*, o navă de patru sute de tone — cel dintîi vapor cu *cabină de pasageri*, care a apărut la Saint Louis. În 1857 a înființat semnalul care servește la înlăturarea primejdiei de abordaj — în caz de întîlnire a vaselor — semnal care s-a folosit apoi peste tot pînă în ziua de astăzi cu mici modificări. De altfel, acest semnal a devenit obligatoriu, printr-o lege a Congresului.

Ca amănunte de seamă privind istoria fluviului, mai cităm următoarele însemnări făcute pe marginea jurnalului său de bord:

În martie 1825, generalul Lafayette a părăsit Noul Orleans cu direcția Saint Louis pe vaporul *Natchez*, navă cu presiune mică.

În ianuarie 1828, douăzeci și unu de vapoare au părăsit portul Noul Orleans spre a sărbători vizita generalului Jackson în acest mare oraș.

În 1830 vaporul *Nord-Americanul* a făcut cursa de la Noul Orleans la Memphis în șase zile — timp record la acea dată. În ultima vreme, această cursă se face în două zile și zece ore.

În 1831 fluviul a făcut tăietura de la Rîul Roșu.

În 1832 vaporul *Hudson* a făcut cursa de la Rîul Alb la Helena — o distanță de șaptezeci și cinci de mile — în douăsprezece ore. Aceasta a fost izvorul multor teorii și discuții între părțile direct interesate.

În 1839 fluviul a făcut tăietura de la Marea Potcoavă.

Bazîndu-ne pe cele cuprinse în însemnările lui zilnice, putem spune că pînă în ziua de azi — deci într-un răstimp de treizeci și cinci de ani — a făcut patru sute șaizeci de călătorii dus și întors la Noul Orleans, ceea ce înseamnă o distanță de un milion o sută patru mii de mile, adică o medie de optzeci și șase de mile pe zi.

De cîte ori căpitanul Sellers se apropia de un grup de piloți care stăteau de vorbă, animația înceta brusc și toată lumea tăcea. Și aceasta pentru următorul motiv: ori de cîte ori se strîngeau șase-șapte piloți laolaltă, trebuia întotdeauna să fie printre ei și unul sau doi băieți ieșiți atunci din găoace, față de care cei mai vechi simțeau totdeauna nevoia „să se umfle în pene". Ei îi făceau pe bieții oameni să-și dea seama cu adîncă tristețe cît de prostănaci erau, cît de proaspătă era mărirea lor și cît de jos stăteau pe scara onorurilor — vorbindu-le cu ifos și făcînd aluzii vagi la ceea ce se întîmplase în vremea de demult pe fluviu. Cu ocazia aceasta, ei își dădeau osteneala să antidateze lucrurile, așa încît totul să pară cît mai depărtat în timp, pentru ca bobocii să simtă bine cît sînt de tineri și de ageamii și să-i pizmuiască mai tare pe cei

vechi în meserie. Și *ce* se mai fuduleau și se grozăveau și mințeau chelboșii aceștia înfumurați, falsificînd datele cu zece, cincisprezece, douăzeci de ani! Și cum se mai bucurau de uimirea și de pizma care se citeau pe fața bobocilor!

Și poate că, tocmai cînd le era lumea mai dragă, figura impunătoare a căpitanului Isaiah Sellers, acest adevărat și unic patriarh al fluviului, se ivea măreață în mijlocul lor. Puteți să vă închipuiți că într-o clipă se așternea o tăcere de moarte. Și puteți să vă închipuiți, de asemenea, cum se simțeau chelboșii aceia; și cît de încîntați erau ascultătorii lor de pînă atunci, cînd bătrînul căpitan începea să-și amintească cîte i se întîmplaseră pe vremuri, și cînd făcea în treacăt observații fără însemnătate în legătură cu ostroave ce pieriseră și cu tăieturi care avuseseră loc cu o generație mai înainte ca cel mai bătrîn dintre chelboșii aceia să fi pus piciorul în vreo timonerie!

De cîte ori n-a apărut pe scenă în chipul de mai sus bătrînul marinar, răspîndind nenorocire și umilință în jurul lui! Dacă ar fi să te iei după piloți, el vorbea întotdeauna de ostroave care existaseră cîndva demult și a căror amintire se pierdea în negurile istoriei fluviului; și niciodată nu pomenea despre același ostrov de două ori și nici nu se întîmpla să vorbească de vreun ostrov care încă mai exista. Ba mai folosea și niște nume de ostroave pe care nici cei mai bătrîni dintre interlocutorii lui nu le auziseră mai înainte. Dacă ar fi să-i crezi pe piloți, el era totdeauna deosebit de pedant în ce privește micile amănunte. De pildă, nu vorbea niciodată de „statul Mississippi"; nu, el spunea: „cînd statul Mississippi era unde este acuma statul Arkansas", și nu pomenea niciodată de Louisiana sau de Missouri așa în genere, ca să-ți lase astfel o impresie greșită în minte; nu, el zicea totdeauna: „Pe cînd Louisiana se găsea mai sus pe fluviu", ori „pe cînd statul Missouri era pe unde este astăzi statul Illinois".

Bătrînul domn nu avea înclinări sau talente literare, dar avea obiceiul să scrie articole scurte de simplă informație practică asupra fluviului, pe care le

iscălea „MARK TWAIN“ [1] și le trimitea ziarului *Picayune* din Noul Orleans. Aceste articole se refereau la nivelul apelor și la starea fluviului. Ele conțineau informații exacte și deci folositoare; atîta timp cît se limitau la acestea, nu cuprindeau nici un fel de otravă. Dar vorbind despre adîncimea de astăzi a fluviului la un punct dat, căpitanul era deseori înclinat să strecoare și o mică observație, remarcînd că pentru prima dată în patruzeci și nouă de ani îi fusese dat să vadă apa fluviului atît de crescută ori atît de scăzută în acel punct. Și din cînd în cînd pomenea de ostrovul Cutare și Cutare, adăugînd între paranteze cîte o observație cam de soiul acesta: „Pierit în 1807, dacă îmi aduc bine aminte“. Aceste aluzii la lucruri care se întîmplaseră cîndva demult constituiau otrava și amărăciunea celorlalți piloți bătrîni; de aceea ei își băteau joc fără milă de articolele iscălite „Mark Twain“.

Nu știu cum s-a întîmplat ca tocmai una din aceste notițe[2] să devină tema primului meu articol de gazetă. L-am parodiat pe larg, foarte pe larg, punîndu-mi toată închipuirea la contribuție ca să scot opt sute sau o mie de cuvinte. Eram un biet ucenic pe vremea aceea. Am arătat isprava mea unor piloți, care au fost atît de încîntați de ea, încît s-au grăbit s-o dea spre publicare ziarului *Adevărata Deltă* din Noul Orleans. Mare greșeală am făcut; căci lucrul acesta n-a adus nimănui vreun folos, în schimb a băgat un ghimpe

---

[1] Mark Twain, Marca doi (însemnare marinărească).

[2] Manuscrisul original, chiar de mîna căpitanului, mi-a fost expediat de la Noul Orleans. Iată cum suna:

„Vicksburg, 4 mai 1859.

Părerea mea, dată spre folosul cetățenilor Noului Orleans: în apropiere de oraș, apa a crescut mai mult decît a crescut vreodată de la 1815 încoace. Părerea mea este că înainte de 1 iunie, apa va avea o adîncime de patru picioare pe Strada Canalului. Plantația doamnei Turner de la capul Marele Ostrov Negru se află toată sub apă. Lucrul acesta nu s-a mai întîmplat de la 1815 încoace.

I. SELLERS“

în inima unui om de treabă, pricinuindu-i o adîncă mîhnire. Nu era nici un pic de răutate în fleacurile scrise de mine, dar îmi permisesem să rîd de căpitanul Sellers. Îmi permisesem să rîd de un om pentru care lucrul acesta era nou, ciudat și îngrozitor. Nu știam pe atunci, cum știu acuma, că nu există suferință mai mare decît aceea pe care o resimți atunci cînd ești pentru prima dată făcut de rîs și de ocară în presă.

Căpitanul Sellers mi-a făcut cinstea ca, începînd din ziua aceea, să mă urască din adîncul sufletului. Cînd zic că mi-a făcut cinstea, nu îndrug cuvinte goale. Era într-adevăr o cinste să fii obiectul gîndurilor unui om atît de mare cum era căpitanul Sellers; iar eu aveam minte destulă ca să prețuiesc lucrul acesta și să mă mîndresc cu el. Era o favoare deosebită să fii iubit de acest om, dar faptul de a fi urît de el îmi dădea o superioritate și mai mare; căci lui îi erau dragi o mulțime de oameni, dar numai pe mine mă ura așa de mult, încît își prăpădea nopțile gîndindu-se la persoana mea.

De atunci n-a mai publicat nici o notă pînă la moartea sa și nici n-a mai iscălit vreodată „Mark Twain". În clipa cînd telegraful a răspîndit vestea morții sale, eu mă aflam pe coasta Pacificului. Eram ziarist nou, proaspăt și aveam nevoie de un *nom de guerre;* așa că am confiscat pseudonimul lăsat în părăsire de bătrînul marinar și am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să rămînă ceea ce fusese cînd era în posesia lui: anume un semn, un simbol, o chezășie că tot ceea ce este însoțit de acest semn poate fi socotit ca sfîntul adevăr. În ce măsură am izbutit, nu ar fi modest din partea mea să spun.

Căpitanul Sellers își iubea meseria din toată inima și era grozav de mîndru de ea. El și-a comandat monumentul funerar fiind încă în viață și l-a păstrat la el pînă în clipa cînd a murit. Acum monumentul se află deasupra mormîntului său în cimitirul Bellefontaine din Saint Louis. Este chipul său cioplit în marmură, stînd în picioare la timonă, acolo unde e datoria pilotului să stea. Și acest monument poate să înfrunte orice critică, căci el înfățișează pe un om

care — dac-ar mai fi trăit — ar fi rămas acolo la cîrmă pînă ar fi fost prefăcut în scrum, dacă așa i-ar fi cerut datoria.

Cel mai frumos lucru din toată călătoria noastră pe Mississippi l-am văzut de pe remorcher cînd ne apropiam de Noul Orleans. Era fațada arcuită a *Orașului Semilunii* — iluminat de razele albe ale becurilor electrice înșiruite de-a lungul a cinci mile de țărm. Era într-adevăr o priveliște încîntătoare și nespus de frumoasă.

Capitolul LI

AMINTIRI

Am pornit spre Saint Louis pe vaporul *Orașul Bâton Rouge* într-o zi caldă, minunată, dar fără a fi izbutit să aduc la îndeplinire în întregime ceea ce îmi pusesem în gînd să fac în decursul călătoriei mele. Trăsesem nădejde să dau de urma a vreo sută de marinari și să stau de vorbă cu ei, dar viața de societate a orașului m-a prins în mrejele ei și am petrecut atît de bine, încît nu mi-a mai rămas timp decît pentru convorbiri de cel mult cinci minute — cu vreo zece-douăzeci de oameni din echipaj.

Ședeam pe banca timoneriei, cînd am început să ne dezlipim de chei și să ne „adunăm puterile" pentru plecare — nava zăbovind cîteva clipe în așteptarea semnalului „totul e gata", ca și pe vremuri; rotocoale mari de fum negru ieșeau pe coșuri, amintindu-mi de vremea cînd fusesem și eu pilot. Apoi am început să căpătăm viteză și să înaintăm cu motoarele duduind. Totul mi se părea așa de firesc și de familiar — atît manevra vasului cît și priveliștea pe care o oferea malurile — ca și cum nu s-ar fi produs nici o întrerupere în viața mea de pe fluviu. La bordul vasului se afla și un ucenic; îl așteptam acum să treacă la timonă, ceea ce el a și făcut. Căpitanul Bixby a intrat în timonerie. Peste puțin timp, ucenicul trecea cu

nava de-a lungul șirului de vase din port. Nepricepe-rea lui mă făcea să-mi pierd răbdarea, căci lăsa o distanță prea mare între vaporul nostru și celelalte nave. Știam prea bine ce avea să se întîmple peste cîteva minute, fiindcă puteam să mă întorc cu gîndul la propria mea viață, amintindu-mi de experiența pe care o aveam. Căpitanul l-a privit în tăcere timp de o jumătate de minut; apoi a luat el timona în mînă și a îndreptat nava în așa fel, încît a trecut-o la un lat de palmă de celelalte vase. Era exact ceea ce făcuse și cu mine acum un sfert de veac, atunci cînd, găsindu-mă în același punct, mă chinuiam pentru prima oară să ies cu o navă din portul Noului Orleans. Am simțit o mare și sinceră plăcere văzînd că lucrul acesta se repeta, de data asta însă nemaifiind eu victima, ci altul.

Am ajuns la Natchez (făcînd trei sute de mile) în douăzeci și două de ore și jumătate. Niciodată nu navigasem atît de repede pe această porțiune de fluviu.

În dimineața următoare, la începutul cartului de patru dimineața, m-am înființat la timonerie; l-am văzut pe Ritchie, trecînd cu bine prin vreo cinci-șase puncte primejdioase, pe ceață, și folosindu-se — pentru a îndrepta cursul vaporului — de harta alcătuită și patentată chiar de Bixby. Aceasta dovedește cu prisosință cît de importantă este harta lui pentru piloți.

Curînd după ce a început să se risipească ceața, am observat că imaginea unui copac pe luciul apei care acoperea un mal inundat — la șase sute de iarzi mai încolo — era mai bine conturată și mai clară decît copacul însuși, care părea o nălucă din altă lume. Copacii fantomatici, abia zăriți prin ceața care se desfăcea în fîșii, ofereau ochiului o priveliște încîntătoare.

Am înfruntat o furtună cu trăsnete și tunete la Natchez, o alta la Vicksburg și încă una la vreo cincizeci de mile mai jos de Memphis. Furtuni atît de puternice nu-mi mai fusese dat să văd de cînd plecasem de pe fluviu. Cea de a treia furtună a fost însoțită de o vijelie îngrozitoare. Am legat vasul de mal cînd

am văzut că se apropie furtuna și toată lumea, afară de mine, a părăsit timoneria. Vîntul sufla cu răbufniri scurte și repezi, încovoind copacii tineri pînă aproape de pămînt și dînd la iveală partea albicioasă a frunzelor. Vîntul, în rafale iuți, smucea crengile cu furie încoace și încolo, dîndu-ți impresia unor valuri repezi, cînd verzi cînd albe, după cum frunzele erau răsucite pe o față sau pe cealaltă. Valurile păreau că aleargă unele după altele, așa cum se întîmplă pe un lan de ovăz bătut de vînt. De jur împrejur, cît vedeai cu ochii, nimic nu-și mai păstrase culoarea firească; totul căpătase parcă nuanța plumburie a maselor de nori deși de deasupra capetelor noastre. Fluviul părea plumburiu; orizontul, pînă departe, era deopotrivă plumburiu; chiar și mulțimea de valuri albe de spumă care se clătinau pînă departe, în zare, căpătase ceva din culoarea întunecată a atmosferei prin care se învălmășeau batalioanele de nori. Tunetele bubuiau fără încetare, făcînd un zgomot asurzitor; bubuiturile erau din ce în ce mai dese; vuietul lor creștea cu înverșunare către tonuri tot mai înalte și mai stridente, punîndu-ți urechile la grea încercare. Fulgerele erau tot atît de dese ca și tunetele, încîntîndu-ți ochiul prin efectele lor de lumină și dîndu-ți neîncetat fiori de plăcere și de groază totodată. Ploaia curgea cu găleata; trăsnetele asurzitoare cădeau din ce în ce mai aproape. Vîntul sufla cumplit, începînd să smulgă ramuri și vîrfuri de copaci, și ducîndu-le cu sine la mari depărtări. Timoneria prinse să se clatine, să se cutremure și să trosnească din toate încheieturile, iar eu coborîi în cală, ca să văd cum stau lucrurile.

Oamenii vorbesc cu multă admirație și respect de furtunile îngrozitoare din Alpi, dar cele pe care am avut eu prilejul să le văd cînd am fost acolo nu se puteau asemui cu cele pe care le-am apucat pe valea fluviului Mississippi. Poate, totuși, că am văzut tot ce e în stare să facă o furtună în Alpi, dar dacă ea poate să întreacă o vijelie de pe Mississippi, atunci nici nu mai țin s-o văd.

În această călătorie am zărit un mic ostrov nou (un ostrov pui) lung de jumătate de milă care se formase

în ultimii nouăsprezece ani. Dacă natura a avut atîta vreme de pierdut, încît să închine nouăsprezece ani alcătuirii unui biet ostrov, de ce s-a grăbit la început să facă întregul glob pămîntesc în șase zile? Cred că dacă atunci s-ar fi lucrat mai pe îndelete, lumea ar fi fost făcută cum se cuvine, iar acuma n-ar mai fi nevoie de neîncetate îmbunătățiri și reparații. Dacă te grăbești cu facerea lumii ori a unei case, poți fi aproape sigur că în curînd îți vei da seama de lipsa unui ostrov, sau a unui dulăpior de ținut măturile, sau a vreunui alt mic accesoriu care trebuie adăugat, oricît de mare ar fi cheltuiala sau truda.

În timpul călătoriei noastre în susul fluviului, am avut parte de o serie de nopți întunecoase și am observat că ori de cîte ori trăgeam la mal, scăldînd copacii în lumina puternică pe care o aruncau lămpile noastre electrice — se întîmpla un lucru ciudat: sute de păsări ieșeau într-o clipă din frunzișul strălucitor și zburau încoace și încolo prin spațiul luminat de razele albe. Adesea cîte o păsărică își încerca vocea și apoi începea să cînte. Ne-am dat seama că ele confundau minunata lumină artificială cu lumina soarelui.

Pe acest vapor — atît de bine amenajat — am făcut o călătorie foarte plăcută, dar ne-a părut rău că s-a isprăvit atît de repede. Întrebînd și cercetînd pretutindeni, am izbutit să dăm de aproape toți prietenii noștri vechi. Totuși unul era lipsă; trecuseră doi ani de cînd se dusese să-și ia răsplata faptelor bune sau rele pe care le făcuse. Dar am aflat despre el tot ce voiam să știu. Ceea ce s-a întîmplat cu dînsul m-a făcut să-mi dau seama de consecințele grave pe care le poate avea o întîmplare — socotită fără însemnătate. Pe cînd era ucenic-fierar, iar eu băiat de școală, niște tineri englezi au venit și au zăbovit cîtva timp în tîrgul nostru; într-o bună zi s-au gătit cu podoabe ieftine care voiau să pară haine regești și au jucat în fața băieților din tîrg scena duelului din *Richard al III-lea*, cu o înverșunare nebunească și un tărăboi îngrozitor. Ucenicul-fierar era și el de față și patima teatrului a pus stăpînire pe sufletul lui. Acestui mocofan mătăhălos, greoi, neștiutor și nătîng,

i-a intrat în cap dorința nesăbuită de a se face actor. Într-o bună zi a dispărut și nu după mult timp și-a făcut apariția la Saint Louis. Cam pe vremea aceea l-am întîlnit și eu pe acolo. Stătea dus pe gînduri la un colț de stradă, cu mîna dreaptă în șold, cu bărbia proptită în degetul cel mare de la mîna stîngă, cu fața plecată și încruntată și cu pălăria trasă pe ochi. Își închipuia, desigur, că e *Othello* sau vreun alt personaj asemănător; era convins că mulțimea trecătorilor observase ținuta lui tragică și că toți erau pătrunși de o adîncă venerație.

M-am apropiat de el și am încercat să-l fac să coboare pe pămînt, dar n-am izbutit. De altminteri, el mi-a adus la cunoștință numaidecît, așa, într-o doară, că era membru al trupei de teatru din strada Nucii. Încerca să-mi spună lucrul acesta cu nepăsare, dar i se citea încîntarea pe față și în glas. Mi-a spus că i se dăduse un rol în *Iuliu Cezar* care se juca în seara aceea, și că, dacă voiam să vin, puteam să-l văd jucînd. *Dacă* voiam! I-am zis că n-aș lipsi nici mort.

Am plecat uimit la culme, spunîndu-mi în sinea mea: „Ce ciudată e viața! *Noi* am crezut totdeauna că băiatul acesta e un prost; și totuși iată, de cum a ajuns într-un oraș mare, unde deșteptăciunea și putința de recunoaștere a meritelor se află pe toate cărările, talentul ascuns în amărîtul ăsta a fost imediat descoperit, iar băiatul a fost primit cu bucurie și pus la loc de cinste."

Dar m-am întors de la teatru în seara aceea dezamăgit și supărat, căci nu mi-am văzut eroul o singură clipă, iar numele lui nu se afla pe afiș. L-am întîlnit pe stradă în dimineața următoare și, mai înainte de a fi scos un cuvînt, el m-a întrebat:

— M-ai văzut?

— Nu, nu erai pe scenă.

El păru mirat și dezamăgit. Zise:

— Ba da, eram. Pe cuvîntul meu că eram. Eram un ostaș roman.

— Care din ei?

— Cum, nu i-ai văzut pe ostașii romani care erau acolo în fund, așezați pe un rînd și mărșăluiau din cînd în cînd unul după altul în jurul scenei?

— Vrei să zici armata romană? Adică cei șase prăpădiți cu sandale în picioare și îmbrăcați în cămăși de noapte, care aveau scuturi și coifuri de tinichea și care se fîțîiau pe scenă, împiedecîndu-se unul de celălalt și ascultînd de ordinele unui ofticos cu picioare de păianjen îmbrăcat la fel cu ei?

—Da! Da! Eu eram unul din acei romani. Eram înaintea ultimului dintre ei. Acum o jumătate de an eram eu ultimul, dar apoi am fost înaintat.

Ei bine, mi s-a spus că acest nenorocit a rămas „oștean roman" pînă la sfîrșitul zilelor sale — timp de treizeci și patru de ani. Uneori îi dădeau și cîte un rol „vorbit", dar nu ceva prea complicat. Puteai să te bizui pe el doar ca să iasă pe scenă și să spună: „Stăpîne, trăsura e gata"; dar dacă i se mai adăugau două-trei replici, mintea lui obosea și băiatul risca să dea greș. Totuși, bietul de el, a studiat cu răbdare rolul lui Hamlet timp de treizeci de ani și mai bine și a trăit și a murit cu credința că într-o zi va fi chemat să-l joace!

Și iată ce a ieșit din trecerea de cîteva zile a unor tineri englezi prin tîrgul nostru, acum atîta amar de ani! ce strașnice potcoave ar fi făcut bietul om, dacă n-ar fi fost englezii aceia! Și ce oștean roman fără de rost *a ajuns* să fie!

O zi după sosirea mea la Saint Louis, plimbîndu-mă pe Strada a Patra, am văzut cum un bărbat cărunt care a trecut pe lîngă mine a tresărit în chip ciudat. Apoi s-a oprit, s-a întors, m-a cercetat din cap pînă-n picioare, cu sprîncenele încruntate. În cele din urmă, a zis cu multă asprime în glas:

— Ian ascultă, *n-ai făcut rost de băutura aceea pînă acum?*

Un țicnit, mi-am zis eu întîi. Dar deodată mi s-a luminat mintea și l-am recunoscut. Mi-am dat silința să nu roșesc, încordîndu-mi toți mușchii și i-am răspuns cît am putut de blînd și de prietenos:

— A mers cam încet, dar chiar în clipa asta mă apropii de locul unde se află băutura. Haide cu mine și dă-mi ajutor s-o bem!

S-a îmblînzit; mi-a cerut să-i fac cinste cu o sticlă de șampanie, apoi a fost amabil. A spus că văzuse numele meu prin gazete; că își lăsase toate treburile baltă și că se repezise să mă caute, hotărît să nu renunțe la mine nici în ruptul capului; voia să mă silească să-i răspund mulțumitor la întrebarea pe care o avea de mult în minte, sau să mă ucidă; totuși asprimea pe care o afișase față de mine cu cîteva clipe mai înainte fusese mai mult prefăcută decît reală.

Întîlnirea aceasta mi-a reamintit tulburările de la Saint Louis de acum aproape treizeci de ani. Pe vremea aceea am petrecut acolo o săptămînă, într-o pensiune de familie, avînd pe acest tînăr ca vecin de cameră. Am asistat la cîteva lupte și încăierări, iar într-o bună zi ne-am dus la arsenal, unde ne strînseserăm două sute de tineri chemați să luăm armele și să mergem împotriva răzvrătiților, sub comanda unui militar. Am făcut instrucție pînă la zece noaptea; atunci sosi vestea că răzvrătiții năvăliseră în cartierele de jos ale orașului și că măturau totul în calea lor. Coloana noastră s-a pus numaidecît în mișcare. Era o noapte foarte caldă și carabina mea era foarte grea. Am mers așa multă vreme în marș forțat; pe măsură ce ne apropiam de locul de luptă, îmi era tot mai cald și eram tot mai însetat. Mă aflam în coloană în spatele prietenului meu; mergînd așa l-am rugat în sfîrșit să-mi țină carabina o clipă ca să mă duc să caut ceva de băut. Pe urmă am luat-o la sănătoasa și m-am dus acasă. Nu simțeam nici un fel de îngrijorare pentru ființa *lui*, bineînțeles, fiindcă îl știam atît de bine înarmat acuma, încît se putea păzi singur fără nici o greutate. Dacă aș fi avut vreo îndoială în această privință, aș fi făcut rost de încă o carabină. Am părăsit orașul devreme de tot, a doua zi.

Dacă nu s-ar fi întîmplat ca acest bărbat cărunt să dea mai deunăzi peste numele meu în gazetele din

Saint Louis și să simtă dorința de a porni în căutarea mea, eu aș fi dus cu mine în mormînt o inimă chinuită de îndoială, tot întrebîndu-mă pînă la sfîrșitul vieții dacă tovarășul meu scăpase ori nu din focul răscoalei. Ar fi trebuit neapărat să mă interesez de el, acum treizeci de ani; știu că așa ar fi trebuit să fac. Și m-aș fi interesat, desigur, dacă aș fi avut eu carabinele; dar date fiind împrejurările, el părea mai în măsură decît mine să facă cercetările.

Într-o luni, pu in înainte de sosirea noastră la Saint Louis, în ziarul *Globe Democrat* au apărut cîteva pagini cu statistici duminicale, din care reieșea că 119.448 de locuitori din orașul Saint Louis luaseră parte la slujbele bisericești din ajun și că 23.102 copii fuseseră la cursurile de catehism. Deci dintr-o populație totală de 400.000 cît avea orașul, 142.550 de persoane își petreceau duminica după preceptele religiei. Am găsit aceste statistici date pe scurt, într-o telegramă a agenției *Associated Press* și le-am păstrat. Din ele reieșea că orașul Saint Louis stătea mai bine acum cu harurile dumnezeiești decît pe vremea mea. Dar stînd și cercetînd mai de aproape cifrele acestea, ajung la bănuiala că telegraful le-a pocit. Nu pot fi în oraș mai mult de 150.000 de catolici; ceilalți 250.000 trebui deci să fie socotiți drept protestanți. Din acești 250.000 — dacă ne luăm după telegrama noastră destul de problematică — nu s-au dus la biserică și la cursurile de catehism decît 26.362, pe cînd din cei 150.000 catolici, au fost 116.188 la biserică și la cursurile de catehism.

Capitolul LII

ÎNFIERAT PE VECIE

Dintr-o dată mi-a venit în minte gîndul că „nu l-am căutat pe domnul Brown".

În legătură cu acesta, aș vrea să mă abat puțin de la subiect și să fac o mică digresiune. Am de gînd să

destăinuiesc o taină pe care am purtat-o cu mine nouă ani și care a devenit apăsătoare.

Cu un anumit prilej, acum nouă an îmi zisesem foarte entuziasmat: „Dacă am să revăd vreodată orașul Saint Louis, am să-l caut pe domnul Brown, marele negustor de grîne și am să- cer voie să-i strîng mîna".

Prilejul și împrejurările în care s-au petrecut lucrurile sînt următoarele. Un prieten al meu, un pastor, a venit într-o seară la mine și mi-a zis:

— Uite, am o scrisoare cu totul deosebită pe care doresc să ți-o citesc, dacă n-o să mă răpună emoția înainte de a ajunge la capăt. Trebuie totuși să-ți dau mai înainte unele lămuriri. Scrisoarea este scrisă de un fost hoț și vagabond provenit din păturile cele mai de jos ale societății și cu totul lipsit de creștere; un om al cărui cuget e încărcat cu cele mai negre păcate și care n-a primit în viața lui nici un fel de învățătură; dar care are, slavă Domnului, ascuns în fundul sufletului său, după cum vei vedea, rezerve nesfîrșite de bunătate. Scrisoarea lui este adresată unui spărgător pe care îl cheamă Williams și care ispășește într-o închisoare oarecare o pedeapsă de nouă ani, pentru spargeri. Williams a fost un spărgător deosebit de îndrăzneț, îndeletnicindu-se timp de mai mulți ani cu jafurile; dar pînă la urmă a fost prins și pus la răcoare — în așteptarea udecății — într-un oraș unde făcuse noaptea o spargere într-o casă, silind cu pistolul în mînă pe stăpînul casei să-i înmîneze opt mii de dolari, în bonuri guvernamentale. Williams nu era un om de rînd; era licențiat al universității din Harward și se trăgea dintr-o familie de oameni cumsecade din Noua Anglie. Tatăl său era pastor. Zăcînd în închisoare, sănătatea lui a devenit destul de șubredă; la un moment dat era cît pe ce să dea în oftică. Faptul acesta — împreună cu prilejul de meditație pe care ți-l oferă închisoarea cu regim celular — și-a dat roadele sale firești. Gînduri serioase au început să-l frămînte; educația de acasă își reafirmă propria tărie și insuflă energie asupra minții și inimii sale. El părăsi conduita reprobabilă din

ultima vreme și deveni un bun creștin. Cîteva doamne din oraș auziră despre el. Ele veniră să-l vadă; prin cuvinte de îmbărbătare, ele îl sprijiniră în frumoasele-i hotărîri și-l îndemnară să urmeze calea cea nouă spre bine. Judecata s-a sfîrșit cu osîndirea lui, iar sentința îi fixă nouă ani de închisoare, așa cum am mai spus. În închisoare cunoscu pe sărmanul nefericit despre care am pomenit la început, anume pe Jack Hunt, autorul scrisorii pe care am de gînd să ți-o citesc. Vei vedea că această cunoștință a dat roade bune în ceea ce-l privește pe Hunt. După ce și-a ispășit pedeapsa, Hunt a plecat la Saint Louis; de acolo el a scris lui Williams rîndurile de față. Firește, scrisoarea n-a mers mai departe de serviciul de gardă al închisorii; adeseori penitenților nu li se îngăduie a primi scrisori dinafară; ofițerii închisorii au citit scrisoarea, dar nu au distrus-o. Nu i-a lăsat inima. Au citit-o mai multor persoane, iar din întîmplare scrisoarea a căzut în mîinile doamnelor despre care am pomenit adineauri. Mai deunăzi m-am întîlnit cu un vechi prieten — un pastor — care văzuse scrisoarea și era entuziasmat. Numai gîndindu-se la aceasta, el era atît de mișcat, încît nu putea vorbi fără să-i tremure glasul. El mi-a făgăduit să-mi facă rost de o copie; iat-o! — o copie exactă în care s-au păstrat toate imperfecțiunile originalului. Sînt aici o mulțime de cuvinte specifice — din argoul hoților — dar ofițerii închisorii au scris în paranteze care-i înțelesul lor adevărat:

„Saint Louis, 9 iunie 1872.

Domnule W. — prietene Charlie, dacă te pot numi astfel: poate îți pare ciudat că primești o scrisoare de la mine; dar nădăjduiesc că nu te superi pe mine văzînd că îți scriu; eu sînt dornic a-ți mulțumi pentru chipul în care mi-ai vorbit cît am fost în închisoare — aceasta pe mine m-a adus a încerca și a mă face om de treabă; bănuiesc că ți-ai închipuit că mie nu-mi păsa de ce spuneai dintru început; chiar nu-mi păsa; dar eu te-am cunoscut că erai un om care făcuse lucruri mari împreună cu oamenii cumsecade; că nu voiai

să ne înșeli; că nu doreai să ne duci de nas: și toți băieții știau asta.

Mă obișnuisem să mă gîndesc peste noapte le cîte ziceai; și de aceea am încetat de a mai înjura, cu cinci luni mai înainte de a-mi fi împlinit osînda, fiindcă văzusem singur că nu era bine — nicidecum; iar în ziua în care mi-am împlinit osînda, mi-ai zis că dacă m-aș lăsa de ciordeală (*să nu mai fur*) și dacă aș trăi cinstit timp de trei luni, ar fi treaba cea mai bună pe care am făcut-o vreodată în viața mea. Poliția mi-a dat un bilet de tren pînă aici și în vagon m-am gîndit și mai adînc la ce mi-ai spus; dar nu m-am putut hotărî în vreun fel. Pînă să ajung la Chicago, în vagonul care venea încoace am șparlit (*am furat*) punga unei bătrîne; dar nici nu apucasem bine să i-o șterpelesc, că mi-a și părut rău de ceea ce făcusem, fiindcă cu o clipă înainte mă hotărîsem să devin un om de treabă — fie barem trei luni cum mă învățaseși; dar uitasem cînd am văzut că punga îmi făcea cu ochiul; apoi m-am ținut grap de bătrînă și după ce ea s-a dat jos din vagon și a mers o bucată de drum, eu i-am zis: «Cucoană, n-ai pierdut nimica?» Și ea odată s-a trezit că punga ei făcuse picioare. «Asta e?» zic eu și i-o dau. Și ea zice: «Vezi, dacă ești om cinstit!» Dar n-aveam eu obraz să-i mai rabd vorba și m-am cărat p-aici încolo. Cînd am ajuns acilea, aveam doar un dolar și douăzeci și cinci de cenți și n-am găsit de lucru trei zile, că n-aveam destulă putere să fac pe rîndașul pe vapor. În după-amiaza zilei a treia, le-am făcut de petrecanie și ultimilor cele zece cenți pe niște pîine și brînză; și mă simțeam prost al dracului; și mă bătea gîndul să umblu iarăși după ciordeală. Dar atunci mi-am amintit că ne spunea o dată de un sărman care la ananghie se ruga lui Dumnezeu; și m-am gîndit să încerc și eu o dată, iar cînd am încercat, am stăruit necontenit și am tot cerut lui Dumnezeu să dea unui calic ca mine prilejul de a trăi măcar trei luni din muncă cinstită. Iar aceasta, de dragul lui Cristos, amin! Și m-am ținut de gîndul ăsta, fără zăbavă, tot cutreierînd drumurile. La vreun ceas după aceea, mă aflam

pe Strada N. Patru; așa s-a întîmplat că am ajuns eu să fiu aici unde sînt acum și despre asta vreau să-ți vorbesc, înainte de a isprăvi de scris. Pe cînd rătăceam așa în neștire, iată că auzii un tropot de cal în galop și văzui o trăsură cu doi copilași zburînd ca o săgeată către mine, fără vizitiu. Smulsei la iuțeală o scîndură din capacul unei lăzi de pe trotuar și mă repezii în mijlocul străzii; cînd calul a ajuns în dreptul meu, l-am pocnit o dată peste cap cît am putut eu de tare: scîndura s-a sfărîmat în bucăți, dar și calul și-a încetinit goana. Eu i-am înșfăcat hățurile și l-am tras de zăbală pînă ce a stat pe loc. Un domn — căruia aparținea trăsura — venea în fugă și, cînd și-a văzut copiii scăpați cu bine, îmi strînse mîna și-mi dădu o bumașcă de cincizeci de dolari; îmi veni în gînd rugămintea pe care o făcusem lui Dumnezeu să mă ajute și eram așa de înmărmurit că nu puteam desclesta mîinile de pe hățuri, nici îndruga un cuvîntel. El a văzut că se petrecea cu mine ceva ciudat și, întorcîndu-se, îmi zise: «Ești rănit, băiatule?» Mi-am revenit în simțiri la vreme cît să-l rog să-mi dea ceva de lucru; îl rugai să-și ia banii îndărăt și să-mi dea o slujbă; dar el îmi zise: «Urcă colea! Mai vorbim noi despre asta; dar ține-ți banii!» Și m-a întrebat dacă mă pricep să îngrijesc de cai și eu am zis că știu, fiindcă obișnuisem să mă lipesc tot în preajma grăjdarilor și să le dau adesea o mînă de ajutor la curățatul și mînatul cailor; el mi-a zis că avea nevoie de un om pentru treaba asta și mi-ar da aisprezece dolari pe lună și casă și masă. Eu n-am lăsat să-mi scape norocul, iar în noaptea aceea, în odăița mea de deasupra grajdului, am stat cugetînd îndelung la viața mea trecută și la întîmplarea din urmă; am și căzut în genunchi și am mulțumit lui Dumnezeu pentru slujba pe care mi-a dat-o și pentru că m-a ajutat să trăiesc din muncă cinstită. Să te binecuvînteze pe dumneata fiincă m-ai îndreptat pe calea cinstei. A doua zi dimineață m-am închinat din nou și astfel am căpătat ceva țoale (*haine*) noi și o Biblie. După cîte făcuse Dumnezeu pentru mine, mi-am pus în gînd să citesc Biblia în fiecare seară și

dimineață și să mă rog lui să mă aibă în pază. După vreo săptămînă, domnul Brown (că așa îl cheamă) a venit la mine în odaie într-o noapte și m-a văzut citind Biblia. El m-a întrebat dacă sînt credincios și eu i-am zis că nu. M-a întrebat de ce citesc Biblia în loc de ziare și cărți. Ei bine, Charlie, am zis că e mai bine să-i vorbesc deschis de la început — așa că i-am istorisit totul: despre închisoare; despre dumneata; despre faptul că aproape îmi luasem gîndul de la vreo slujbă. I-am spus cum Dumnezeu îmi dăduse slujba asta cînd mă rugasem lui și că singurul chip în care puteam eu să-i răsplătesc era să citesc Biblia și să ascult de ea. L-am rugat să-mi dea un răgaz de trei luni, iar el mi-a vorbit multe, ca un tată și mi-a zis să rămîn la el; atunci m-am simțit mai bine decît în viața mea întreagă, pentru că o pornisem cinstit cu domnul Brown și acuma nu mă temeam că o să mă toarne careva *(să-i dea în vileag viața mea trecută)* ca să mă dea afară din slujbă. A doua zi dimineață, el m-a chemat în biblioteca lui și iar mi-a vorbit deschis și m-a sfătuit să învăț cîte ceva în fiecare zi; că el avea să mă ajute un ceas ori două în fiecare seară. Mi-a dat o aritmetică, o carte de citire, o geografie, un manual de ortografie și mă asculta în toate seriile; îmi da voie să viu în casă în fiecare zi la rugăciunea de dimineață și m-a înscris într-o clasă de Biblie, la școala de duminică, unde mă simt tare bine, fiindcă îmi este de mare ajutor la înțelegerea Bibliei mele. Acum, Charlie, cele trei luni făgăduite au trecut de două luni și, precum ai zis, este treaba cea mai bună pe care am făcut-o în viața mea; am început alta — tot așa de bună — numai Dumnezeu să-mi ajute pînă la capătul vieții, Charlie! Ți-am scris acum ca să-ți spun că îi mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a iertat păcatele și că ți-a ascultat rugăciunile, căci mi-ai zis că ai să te rogi pentru mine. Acum mi-e drag să-i citesc cuvîntul și să-i mărturisesc toate amărăciunile mele, iar el nu mă lasă — văd eu: fiindcă am o sumedenie de prilejuri să fur, dar nu mai sînt ispitit cum eram odinioară. Acum prefer să mă duc la biserică decît la teatru ca mai înainte; pastorii noștri și alții

vorbesc adesea cu mine şi acum o lună m-au sfătuit să intru în rîndurile credincioşilor, dar eu am zis: «Nu, nu acuma, căci poate mă înşel în simţămintele mele; voi aştepta un timp». Dar astăzi simt că Dumnezeu m-a chemat şi, în cea dintîi duminică din iulie, voi intra în rîndurile credincioşilor. Dragă prietene, aş dori să-ţi scriu ceea ce simt, dar încă nu sînt în stare. Ştii că de-abia în închisoare am învăţat eu să citesc şi să scriu. De aceea nu pot scrie încă tot ce doresc să spun; ştiu că n-am scris toate cuvintele după regula ortografică şi că am o mulţime de greşeli; dar dumneata îmi vei ierta — ştiu eu — fiindcă dumneata ai aflat că eu am fost crescut într-un orfelinat, pînă am fugit de acolo şi că n-am ştiut niciodată nici cine era tatăl şi mama mea, nici care e numele meu adevărat. Eu trag nădejde că n-ai să fii mîniat pe mine; dar şi eu am tot atîta drept la un nume ca oricare altul: am luat numele dumitale, căci dumneata nu te vei mai folosi de el cînd vei ieşi de acolo — ştiu eu. Dumneata eşti omul la care mă gîndesc mai mult pe lume, aşa că nădăjduiesc că n-ai să te superi. Eu sînt bine; am pus cîte zece dolari pe lună la bancă, împreună cu douăzeci şi cinci de dolari din cei cincizeci. Dacă ai vreodată nevoie de ei, de cîţiva sau de toţi, dă-mi de veste şi sînt ai dumitale. Aş vrea să-mi dai voie să-ţi trimit cîţiva de pe acum. Îţi trimit o dată cu scrisoarea şi chitanţa de abonament pe un an la revista *Little Living Age*; nu ştiam ce anume ar putea să-ţi placă şi l-am întrebat pe domnul Brown; el a fost de părere că asta are să-ţi placă. Aş dori să fiu aproape de dumneata, ca să-ţi trimit dulciuri *(răcoritoare)* în zilele de sărbătoare: de aici pînă acolo s-ar strica pe vremea asta; dar am să-ţi trimet o cutie — cum voi putea — la viitoarea sărbătoare a „Recunoştinţei". Săptămîna care vine, domnul Brown mă ia curier la prăvălia lui şi are să mă înainteze de îndată ce voi fi învăţat mai mult: el ţine o prăvălie de grîne cu ridicata. Am uitat să-ţi vorbesc despre şcoala mea misionară, şcoala de duminică: cursurile se fac duminică după-amiază; am ieşit pe teren în două duminici şi am pus mîna pe şapte prichindei *(copii)* pe care i-am adus la şcoală.

Doi din ei știau tot atîta carte cît și mine; i-am băgat într-o clasă unde să poată învăța ceva — nici eu nu știu prea multe. Dar pentru că ceilalți puști nu au habar nici să citească, mă descurc eu binișor cu dînșii; și ca să fiu sigur de ei, îi aduc eu de acasă în fiecare duminică, cu jumătate de oră înainte de orele de curs. Am adus la școală și patru fetițe. Vorbește-le despre mine lui Mack și lui Hary! Dacă vor să vină aici după ce și-or isprăvi pedeapsa, eu le voi face numaidecît rost de slujbe. Cred că ai să-mi ierți această lungă scrisoare și toate greșelile din ea; aș vrea să te pot vedea, fiindcă nu mă pricep să scriu așa cum aș spune din gură. Sper că vremea caldă îți face bine la plămîni — m-am temut că vei muri cînd te-am văzut scuipînd sînge. Salutări tuturor băieților! Spune-le cum îmi merge — îmi merge bine și toată lumea de aici se poartă cu mine cît se poate de frumos. Domnul Brown îți va scrie peste cîtva timp. Sper că într-o zi ai să-mi scrii și dumneata mie. Această scrisoare este de la sincerul dumitale prieten,

C. W.

pe care îl cunoști sub numele de Jack Hunt.

Îți trimet cartea de vizită a domnului Brown; scrie-mi pe adresa lui!"

Scrisoarea era într-adevăr impresionantă; era de o elocvență căreia nu-i puteai rezista; și totuși autorul ei nu se folosise de nici o figură de stil ca s-o facă mai convingătoare. Rareori am fost atît de adînc mișcat, citind paginile vreunui scriitor. Pastorul care-mi citea se oprea la tot pasul — cu vocea întretăiată de emoție — deși înainte de a se încumeta s-o citească și altora încercase să-și stăpînească simțămintele, citind-o de mai multe ori singur. Făcea experiența față de mine, ca să vadă dacă e vreo nădejde că va fi în stare — în adunarea enoriașilor săi — să citească documentul cu o stăpînire de sine cît mai cuvenită cu putință. Rezultatul nu era prea grozav. Totuși s-a hotărît să încerce, fie ce-o fi! Și a încercat. S-a descurcat destul de bine; dar pe enoriașii săi cuvîntarea i-a cucerit în scurt timp și cuceriți au rămas pînă la sfîrșitul predicii.

Faima scrisorii s-a răspîndit în tot orașul. Un alt pastor a venit să împrumute manuscrisul și a redat-o textual în predica rostită duminică dimineața, față de o mie două sute de inși care au vărsat șiroaie de lacrimi ascultînd-o. Prietenul meu a introdus-o într-o predică și le-a citit-o poporenilor săi în altă duminică. A repurtat o altă victorie. Toată lumea plîngea ca un singur om.

În vacanța cea mare, prietenul meu s-a dus în ținuturile pescărești ale vecinilor noștri britanici de la nord și a luat cu sine textul predicii, socotind că va fi nevoit să țină vreo predică.

Într-o bună zi a fost rugat să predice. Bisericuța era plină de oameni. Printre cei de față se afla răposatul doctor J. G. Holland și răposatul domn Seymour de la ziarul *New York Times*, domnul Page—filantropul care preconiza temperanța—și, mi se pare, senatorul Frye din Maine. Minunata scrisoare a făcut aceeași impresie ca totdeauna; toată lumea a fost mișcată toată lumea a plîns; curgeau lacrimile șiroaie pe obrajii doctorului Holland și același lucru s-a întîmplat majorității celor de față. Domnul Page era așa de entuziasmat de scrisoare, încît zise că n-o să aibă liniște pînă n-o face un pelerinaj la acea închisoare și n-o avea o convorbire cu omul care fusese în stare să insufle unui tovarăș de nenorocire puterea de a exprima niște sentimente atît de neprețuite.

Ah, nenorocitul de Page! și încă unul ca el. Dacă ar fi fost ei la Jericho, scrisoarea pomenită ar fi colindat lumea și ar fi mișcat inimile tuturor popoarelor, vreme de o mie de ani de aici încolo! Și nimeni n-ar fi putut descoperi vreodată că era cea mai groaznică și mai neobrăzată și mai iscusită pungășie și coțcărie din cîte au fost născocite vreodată ca să prostească pe bieții muritori!

Scrisoarea era o escrocherie curată, acesta este adevărul adevărat. Și orice ai zice, dar șarlatania asta nu mai avea pereche! Era desăvîrșită, șlefuită, bine proporționată; conținea tot ceea ce trebuia să cuprindă, într-un cuvînt era strașnică!

Cititorul află aceasta chiar acum, dar noi nu am aflat adevărul decît după multe săptămîni. Prietenul meu s-a întors din vacanță și — împreună cu alți pastori și misionari laici — au început din nou să semene lacrimi și înduioșare printre enoriașii lor. I-am rugat stăruitor să-mi dea voie să tipăresc scrisoarea într-o revistă și să istorisesc povestea succeselor și a lacrimilor pe care le-a stors. Mii de oameni au făcut rost de copii după scrisoare, cu permisiunea de a o răspîndi în manuscris, dar nu de a o tipări; s-au trimis copii pînă în Insulele Sandwich și în alte regiuni depărtate.

Charles Dudley Warner se afla la biserică, într-o zi cînd scrisoarea s-a recitit, apoi s-a plîns după ea, ca de obicei. După slujbă, el așteptă pe pastor la ușa bisericii și-i puse o întrebare care fu ca un duș rece pentru bietul om:

— Ești sigur că e o scrisoare autentică?

Era cea dintîi bănuială rostită în legătură cu chestiunea aceasta; dar ea a avut efectul îngrozitor pe care îl are totdeauna prima bănuială care cade asupra unui idol. A urmat o scurtă discuție între cei doi oameni:

— Cum adică? Ce te face să bănuiești că n-ar fi o scrisoare autentică?

— Nimic altceva, decît că e prea curățică și bine proporționată, prea curgătoare și prea drăguț închegată pentru un neștiutor de carte și pentru o mînă nedeprinsă cu scrisul. Cred că a fost făcută de un om care a primit o educație aleasă.

Omul de litere, priceput în ale scrisului, dibuise că era vorba de o ticluire artistică. Dacă veți reciti scrisoarea, vă veți da seama și singuri de lucrul acesta — el se vădește la fiecare rînd.

Sămînța îndoielii pătrunse în sufletul pastorului; el scrise deci numaidecît unui predicator stabilit în orașul în care Williams fusese închis și convertit. Ceru predicatorului să-i dea lămuriri în legătură cu

Williams și totodată îl întreba dacă i se putea permite unei persoane din lumea literelor (adică mie) să tipărească scrisoarea și să istorisească povestea ei.

În scurt timp primi următorul răspuns:

„Sfinției sale...
Dragă prietene,

În ce privește «scrisoarea pușcăriașului» nu poate fi nici o îndoială asupra autenticității ei. «Williams», căruia scrisoarea i-a fost adresată, zace în închisoarea noastră și declară că s-a convertit; iar reverendul părintele X, duhovnicul închisorii, are mare încredere în sinceritatea convertirii — în măsura în care se poate avea încredere în astfel de cazuri.

Scrisoarea a fost trimisă uneia din doamnele de aici — care este profesoară la o școală de catehism — chiar de către Williams, sau, după cum e mai demn de crezare, de către duhovnicul închisorii. Doamna aceasta e foarte supărată că s-a făcut atîta zarvă în jurul scrisorii, căci se teme ca nu cumva să se creadă că e o lipsă de discreție din partea ei și să nu fie, Doamne ferește, în detrimentul lui Williams. Privitor la tipărirea scrisorii, nu pot da nici o învoire, deși dacă s-ar omite numele și locurile și mai ales dacă scrisoarea ar fi trimisă afară din țară, cred că ai putea să iei asupra dumitale această răspundere și să încuviințezi tipărirea.

Este o scrisoare minunată, *pe care nici o minte creștinească, cu atît mai puțin una lipsită de har, nu ar fi putut s-o scrie vreodată*. Ea arată ce schimbări poate să aducă harul dumnezeiesc pogorît asupra unei inimi omenești, fie ea oricît de ticăloasă și de coruptă; ea dovedește că tot binele vine de la Dumnezeu și e ca o mustrare la adresa noastră care nu avem o credință destul de vie în puterea binelui asupra răului.

Am auzit că domnul Brown din Saint Louis și-a făcut studiile la Hartford. Oare toți cei care ies de la

Hartford sînt slujitori tot atît de credincioși ai Stăpînului lor din Ceruri?

P.S. — Williams se află încă în închisoare, unde își execută o pedeapsă destul de grea — nouă ani, mi se pare. A fost bolnav și era cît pe ce să dea în oftică, dar n-am mai întrebat de el în vremea din urmă. Doamna despre care am vorbit mai sus cred că e în corespondență cu el și desigur are grijă de el."

Răspunsul acesta sosi după cîteva zile și domnul Williams deveni din nou centrul atenției tuturor. Josnica bănuială a domnului Warner fu zvîrlită la coș, la coșul în care era locul ei cuvenit — după cît se părea. În definitiv era o bănuială întemeiată numai pe o convingere lăuntrică; ori dacă e vorba de convingerea lăuntrică, apoi aceasta-i o medalie cu două fețe, o noțiune care poate fi răstălmăcită în fel și chip; ca dovadă, iată cealaltă convingere lăuntrică exprimată de cel ce a scris biletul mai sus citat, anume: Este o scrisoare minunată pe care nici o minte *creștinească*, cu atît mai puțin una *lipsită de har*, nu ar fi putut s-o scrie vreodată".

Acum căpătasem învoirea de a tipări scrisoarea — cu condiția să înlătur numele și locurile și să trimit povestirea dincolo de hotarele țării. Pentru acest scop am ales o revistă australiană — fiind îndeajuns de departe de țară — și m-am pregătit să-mi scriu articolul. Iar pastorii au început din nou să se servească de scrisoare pentru a semăna lacrimi și înduioșare printre enoriașii lor.

Dar în același timp, fratele Page nu stătuse degeaba. El nu se dusese chiar la închisoare, dar trimisese duhovnicului închisorii o copie după scrisoare, însoțită după cît se pare de întrebările cuvenite. A primit un răspuns scris, cu patru zile mai tîrziu decît epistola liniștitoare a celuilalt frate pastor. Mai înainte ca articolul meu să fi fost încheiat, mi-a încăput și mie în mînă răspunsul.

Originalul se află acuma pe masa mea și vi-l consemnez aici. El exprimă o foarte temeinică *convingere lăuntrică*:

„Închisoarea X, Biroul Duhovnicului,

11 iulie 1873

Scumpe frate întru Hristos, Page,

Primește te rog alăturat scrisoarea ce ai binevoit a-mi încredința. Mă tem că autenticitatea ei nu poate fi dovedită. S-ar părea că este adresată unui pușcăriaș de aici. Or, nu s-a primit niciodată o scrisoare ca aceasta, adresată vreunui condamnat de la noi. Toate scrisorile primite se citesc cu luare-aminte de către conducerea închisorii, mai înainte de a fi înmînate pușcăriașilor; o scrisoare ca aceasta nu putea fi trecută cu vederea. Apoi, Charles Williams nu este un bun creștin, ci un stricat, un viclean, un fel de fiu risipitor al cărui tată este chiar slujitor al evangheliei. Numele lui este fals. Mă bucur că am făcut cunoștință cu dumneata. Pregătesc acum o conferință în legătură cu viața văzută printre gratiile închisorii și mi-ar face plăcere dacă ai fi și dumneata de față cînd o voi ține."

Și astfel s-a sfîrșit această mică dramă. Bietul meu articol a fost aruncat în foc, căci tocmai acum, cînd aveam la îndemînă un material mai bogat și mult mai variat decît înainte, s-au ivit în jurul meu o serie de persoane care — cu toate că la început doriseră din toată inima să publice scrisoarea — cereau acum într-un glas să nu se mai publice nimic, dat fiind că se încîlciseră ițele. Ei ziceau: „Așteaptă, rana e încă prea proaspătă". Toate copiile faimoasei scrisori, în afară de a mea, au pierit într-o clipă; și de aici înainte predicatorii și enoriașii n-au mai avut prilej de plîns și îndurare. Majoritatea cetățenilor din oraș se strîmbau de rîs, totuși unii nu rîdeau; și față de aceștia era chiar primejdios să pomenești de scrisoarea fostului pușcăriaș.

Cîteva cuvinte de lămurire: „Jack Hunt", pretinsul autor al scrisorii, era o ființă imaginară. Pungașul

Williams — licențiat al universității din Harvard, fiu de pastor — scrisese chiar el scrisoarea, adresîndu-și-o lui însuși; o scosese prin contrabandă din închisoare și o făcuse să ajungă în mîinile acelora care îl sprijiniseră și îl îndemnaseră să se convertească. El știa foarte bine că aveau să se întîmple două lucruri: 1) autenticitatea scrisorii nu avea să fie pusă la îndoială sau cercetată de cineva; 2) conținutul ei va atrage atenția generală și va avea efect. Efectul va fi pornirea unei mișcări de masă care va cere grațierea domnului Williams.

Tocmai această parte mai însemnată este atît de îndemînatic strecurată, pusă ca din întîmplare la sfîrșitul scrisorii, încît un cititor de rînd nici n-ar putea să bănuiască vreodată că ea este miezul și chintesența epistolei, ci ar trece peste ea fără s-o ia în seamă. Iată care este această parte mai însemnată:

„Nădăjduiesc că vremea caldă îți face bine la plămîni — *m-am speriat că ai să mori cînd te-am văzut scuipînd sînge* — prezintă salutările mele“ etc.

Atîta tot! Subiectul este doar în treacăt atins — nu se stăruie asupra lui. Totuși această parte e pusă acolo dintr-adins, cu scopul ca un ochi mai ager decît altele să o remarce; ea este menită să înduioșeze pe oamenii cu inimi simțitoare; astfel ei să încerce a obține, eliberarea unui biet om pocăit, care se zbate în ghearele ofticii necruțătoare.

Acum nouă ani, cînd mi s-a citit pentru prima oară această scrisoare, am simțit că e cea mai interesantă din cîte mi-a fost dat să aud. Ea mi-a umplut sufletul de atîta entuziasm pentru domnul Brown din Saint Louis, încît mi-am zis că dacă mai trec vreodată prin orașul lui, am să-l caut pe omul acesta atît de bun și am să-i sărut pulpana hainei, dacă e nouă bine-înțeles. Ei bine, am vizitat orașul Saint Louis dar nu l-am mai căutat pe domnul Brown, căci vai! cercetările dovediseră de multă vreme că binevoitorul Brown — ca și „Jack Hunt“ — nu era o ființă aievea, ci o curată născocire a acelui pungaș talentat—Williams, spărgătorul care era în același timp titrat de la Harvard și fiu de pastor.

Capitolul LIII

CASA TINEREȚII MELE

Ne-am îmbarcat pe unul din vapoarele rapide ale Societății de Navigație „Saint Louis and Saint Paul" și am ponit în sus pe fluviu.

În copilărie, cînd am văzut pentru prima oară gura fluviului Missouri, ea se afla cu douăzeci și două sau douăzeci și trei de mile mai la deal de Saint Louis, după socoteala piloților; surparea și prăbușirea malurilor a făcut ca de atunci ea să se mute cu opt mile mai jos; și piloții zic că peste cinci ani fluviul va mai face o tăietură și își va muta gura cu încă cinci mile mai jos, ceea ce va face ca ea să fie la zece mile de Saint Louis.

La căderea nopții am trecut pe lîngă marele și înfloritorul oraș Alton, din Illinois; iar în dimineața următoare, mai înainte de a se crăpa de ziuă, am trecut pe lîngă orașul Louisiana, din Missouri, care pe vremea mea era un tîrgușor adormit, iar astăzi este un important nod de cale ferată; de altfel toate orașele de pe Mississippi sînt acuma noduri de cale ferată. Nu mai izbuteam să recunosc locurile. Lucrul acesta mi se părea ciudat, fiindcă atunci cînd m-am retras din armata rebelă în 1861, m-am retras prin Louisiana, în ordine, adică destul de ordonat pentru cineva care încă nu învățase cum să se retragă potrivit regulilor războiului și trebuia să se bizuie numai pe propriile sale intuiții. Avînd în vedere că era cea dintîi încercare de retragere, nu a fost prea rău făcută. Nici una din înaintările executate în toată campania nu fusese nici pe departe atît de reușită ca retragerea.

Peste fluviu, lîngă Louisiana, exista un pod de cale ferată care scînteia de lumini și care oferea o priveliște foarte frumoasă.

La șapte dimineața am ajuns la Hannibal, în Missouri, unde mi-am petrecut copilăria. Mai fusesem o dată pe aici, acum cincisprezece ani, și încă o dată, acum șase ani, dar în amîndouă rîndurile stătusem atît de puțin, încît aproape nici nu conta. Orașul

îmi rămăsese în minte așa cum îl cunoscusem atuncea cînd l-am părăsit pentru prima oară, cu douăzeci și nouă de ani mai înainte. Imaginea lui era pentru mine tot atît de vie și de limpede ca și o fotografie. Am pus piciorul pe mal, cu simțămîntul ciudat al unui om care se întoarce din împărăția morților. Mi-am dat astfel seama cum trebuie să se fi simțit deținuții din Bastilia, cînd ajungeau să scape și să vadă Parisul, după ani și ani de închisoare. Ce curios amestec de lucruri familiare și de lucruri necunoscute trebuie să fi prezentat pentru ei priveliștea orașului! Am văzut casele noi — le-am văzut destul de bine — dar ele n-au izbutit să șteargă din mintea mea imaginile mai vechi, căci dincolo de cărămizile și de tencuiala lor, eu vedeam cît se poate de clar casele dispărute, care se înălțaseră odinioară pe aceste locuri.

Era duminică dimineața și toată lumea stătea încă în pat. Am trecut prin ulițele pustii, văzînd orașul așa cum fusese pe vremuri, nu cum este azi, recunoscînd și luîndu-mi rămas bun, în închipuire, de la sute de obiecte familiare care de mult nu mai existau; pînă la urmă m-am urcat pe Colina Sărbătorii ca să pot cuprinde cu privirea tot tîrgul. Orășelul întreg se întindea la picioarele mele; puteam vedea și recunoaște fiecare lucru, fiecare amănunt. Firește, am fost foarte mișcat. Mi-am zis: „Mulți dintre cei pe care i-am cunoscut odinioară în acest liniștit leagăn al copilăriei mele se află astăzi în ceruri; însă nădăjduiesc că alții se află în iad".

Lucrurile din jurul meu și din fața ochilor mei mă făceau să mă simt din nou copil — căutau să mă convingă că eram din nou copil și că visasem numai un vis neobișnuit de lung; rațiunea mi-a stricat toată bucuria; ea m-a silit să spun: „Văd cincizeci de case vechi colo jos. În oricare din ele aș intra, aș găsi înăuntru fie un bărbat fie o femeie, care era copil sau încă nici nu se născuse atuncea cînd am văzut eu aceste case pentru ultima oară; sau poate că aș da de vreo bunică — pe vremea aceea o tînără mireasă durdulie."

Din acest punct mai înalt, priveliștea pe care o oferă fluviul și nesfîrșitele întinderi împădurite din

Illinois este foarte frumoasă — una din cele mai frumoase de pe Mississippi, după părerea mea; afirmația pe care o fac e îndrăzneață, fiindcă cele opt sute de mile dintre Saint Louis și Saint Paul prezintă un șir neîntrerupt de privelişti încîntătoare. Se prea poate ca dragostea mea pentru cea de la Hannibal să-mi întunece dreapta judecată și să mă facă să înclin în favoarea ei; n-aș putea spune că nu e așa. N-are a face căci, în orice caz, este destul de frumoasă pentru mine și pentru toți ceilalți prieteni pe care aveam de gînd să-i văd; prezenta avantajul că nu suferise nici o schimbare; era tot atît de proaspătă, tot atît de grațioasă și de frumoasă, cum fusese și pe vremuri. În schimb, fețele vechilor prieteni sînt probabil îmbătrînite. Greutățile vieții s-au întipărit pe ele; amărăciunile și înfrîngerile și-au lăsat și ele urma lor, așa că n-a mai rămas nimic care să-mi poată încînta sufletul.

Un domn bătrîn care pornise de dimineață să se plimbe mi-a ieșit deodată în întîmpinare. Am intrat în vorbă cu el și la început am discutat despre timp; încetul cu încetul am trecut la alte subiecte. Nu-mi puteam aduce aminte de figura lui. Mi-a zis că locuia la Hannibal de douăzeci și opt de ani. Deci se stabilise în oraș după plecarea mea, așa că nu era posibil să-l fi văzut înainte. L-am întrebat o mulțime de lucruri; mai întîi l-am întrebat despre un fost coleg al meu de la școala de catehism.

— Și-a luat diploma cu distincție într-una din universitățile din Răsărit; a rătăcit pe undeva prin lumea largă, dar n-a izbutit să-și facă nici un rost în viață. De mult nu se mai știe nimic de el. Oamenii l-au uitat și ei de mult. Se crede că s-a prăpădit pe undeva.

— Era un elev strălucit și promitea mult, cînd era copil.

— Da, dar asta este tot ce a izbutit în viață.

Am întrebat despre alt băiat, cel mai grozav de la școala noastră, pe vremea cînd eram copil.

— Și el și-a luat diploma cu distincție într-una din universitățile din Răsărit; dar viața l-a năpăstuit, l-a făcut să nimerească totdeauna acolo unde era mai

greu. A murit de mulți ani, dezamăgit și zdrobit de greutăți, într-unul din teritorii [1].

Am întrebat de altul dintre băieții buni.

— Îi merge minunat, întotdeauna i-a mers bine și cred că va reuși totdeauna să se impună.

Am vrut să știu de soarta unuia din tinerii mei tovarăși care se dusese la oraș să-și facă o carieră mare, pe vremea cînd eram eu copil.

— A trecut la altă universitate, înainte de a termina pe cea dintîi — s-a dus de la medicină la drept, sau de la drept la medicină — pe urmă iar la altceva; a plecat undeva departe timp de un an și s-a întors cu o nevastă tînără; a căpătat darul beției, apoi patima jocului de cărți; în sfîrșit și-a dus nevasta și cei doi copii la tatăl ei, iar el a plecat în Mexic, unde i-a mers din ce în ce mai rău; în cele din urmă a murit acolo, fără să lase o para chioară pentru înmormîntare și fără să aibă vreun prieten care să-l ducă la groapă.

— Păcat, fiindcă era omul cel mai blajin și mai vesel și mai promițător din cîți există pe lume.

Am pronunțat numele altui băiat.

— O duce bine. Trăiește aici în oraș, are nevastă, copii și îi merge strașnic.

Același lucru mi-a spus și despre alți băieți.

Am pomenit numele a trei fete de școală, colege cu mine.

— Primele două locuiesc aici, sînt măritate și au copii; cealaltă a murit demult, nemăritată.

Am rostit cu multă emoție numele uneia din fetele pe care le iubisem pe vremuri.

— Îi merge foarte bine. A fost măritată de trei ori; doi bărbați a îngropat, de al treilea s-a despărțit și aud că e pe punctul de a se mărita cu un om mai în vîrstă, pe undeva prin Colorado. Are copii răspîndiți peste tot locul.

Răspunsul la mai multe alte întrebări a fost scurt și simplu:

— Mort în război.

---

[1] Unitate administrativă.

Am spus numele altui băiat.

— Ei bine, cu băiatul acesta s-a întîmplat ceva ciudat! Nu e om în tîrgul ăsta care să nu știe că băiatul acela era un om mărginit; un nătărău; un bou în toată puterea cuvîntului. Toată lumea știa lucrul acesta, toată lumea vorbea așa. Ei bine, băiatul acesta este cel mai bun avocat din statul Missouri în ziua de azi. Lucrul acesta e tot atît de adevărat, după cum adevărat este că subsemnatul sînt un adversar convins al Partidului Democrat.

— Oare așa să fie?

— Este exact așa cum îți spun. Pe cuvîntul meu.

— Cum îți explici lucrul acesta?

— Cum mi-l explic? Nu mi-l explic decît astfel: dacă trimiți un nătărău oricît de mare la Saint Louis și dacă nu le spui celor de acolo că e un mare nătărău, *ei* n-au să-l dibuie niciodată. În orice caz, de un lucru sînt sigur — dacă aș avea un prost pe mîna mea aș ști ce să fac cu el: i-aș face vînt cu un vapor la Saint Louis — acolo este tîrgul cel mai ștrașnic din lume pentru așa marfă! Ei bine, dacă stai să te gîndești la lucrul acesta și dacă-l rumegi în minte, spune dumneata, *nu e* ceva ce întrece orice imaginație?

— Ei, da; așa s-ar părea. Dar nu crezi cumva că asupra băiatului s-a înșelat lumea din Hannibal iar nu cea din Saint Louis?

— O, ce prostie! Lumea de aici l-a cunoscut din leagăn, l-a cunoscut de o sută de ori mai bine decît *puteau* dobitocii de la Saint Louis să-l cunoască. Nu, dacă ai vreun mare nătărău din care vrei să scoți ceva, ia-te după sfatul meu și trimite-l la Saint Louis!

Am pomenit despre o mulțime de oameni pe care îi cunoscusem odinioară. Unii muriseră, alții se înstrăinaseră, unii se pricopsiseră, alții ajunseseră prost; dar în ce privește vreo zece-doisprezece din cei de care am întrebat, răspunsul era îmbucurător:

— Le merge bine — trăiesc tot aici — tîrgul e plin de copiii lor.

Am întrebat de domnișoara...

— A murit la casa de nebuni acum trei sau patru ani; n-a mai ieșit de acolo de cînd a intrat și a fost

mereu bolnavă; și-a pierdut mințile și n-a mai avut nici un moment de luciditate.

Dacă omul acesta spunea adevărul, iată pe drept cuvînt o tragedie îngrozitoare. Treizeci și șase de ani într-o casă de nebuni din cauză că odată vreo cîteva gîsculițe au avut chef de distracție! Eram băiat mic pe vremea aceea și le-am văzut pe zăpăcitele de fete venind tiptil pe la miezul nopții în odaia în care domnișoara X citea lîngă lampă. Fetele mergeau în șir, iar prima din ele era învelită într-un giulgiu și purta o mască cu cap de mort. Ea s-a strecurat în spatele victimei și a bătut-o pe umeri; aceasta s-a întors să vadă cine e, a scos un strigăt și au apucat-o convulsiile. Nu și-a mai venit în fire din spaima aceea, ci a înnebunit de-a binelea. Astăzi ni se pare de neînchipuit faptul că pînă nu demult oamenii mai credeau încă în strigoi. Dar așa era.

După ce am mai întrebat despre toți cei de care mi-am putut aduce aminte, în cele din urmă am întrebat și de *mine însumi*.

— O, îi merge destul de bine acestui gogoman. Dacă l-ar fi trimis ai lui la Saint Louis, ar fi ajuns și mai repede la mare cinstire.

Mi-am dat seama cu mulțumire deplină că făcusem un lucru cuminte — spunînd acelui domn, de la început, că pe mine mă cheamă Smith.

Capitolul LIV

TRECUT ȘI PREZENT

Rămînînd singur, sus pe deal, am început a lua pe rînd casele vechi din tîrgul îndepărtat, rechemînd în mintea mea pe locuitorii lor din trecutul înnegurat. Printre ele am recunoscut casa tatălui lui Lem Hackett (nume închipuit). Apariția ei m-a dus într-o clipă îndărăt cu mai mult decît o generație și m-a implîntat în miezul unor vremuri în care întîmplările vieții nu erau urmarea firească și logică a unor legi

generale ale rațiunii, ci a unor porunci anumite; și erau împovărate de intenții foarte precise și limpezi: parte cu scop de a aplica pedepse, parte cu scop de a povățui, dar aproape toate de interes local.

Într-o duminică, cînd eram băiat mic, Lem Hackett s-a înecat. A căzut dintr-un bac pe care se juca. Fiind plin de păcate, s-a dus la fund ca o nicovală. El a fost singurul băiat din sat care a dormit în noaptea aceea. Noi toți ceilalți am rămas treji, pocăindu-ne. Nu mai avusesem nevoie de lămurirea dată de pe amvon în seara aceea că în cazul lui Lem era vorba de o pedeapsă firească. Noi toți știam dinainte că așa era. În noaptea aceea, o fioroasă furtună cu trăsnete a bîntuit cu turbare pînă aproape de zorii zilei. Vîntul bătea, ferestrele zuruiau, ploaia aluneca pe acoperiș în șiroaie, iar la răstimpuri foarte scurte întunericul de cerneală al nopții se risipea; casele de peste drum străluceau orbitor de albe într-o clipă tremurătoare; apoi adîncul întuneric se lățea din nou; o hărmălaie de tunete venea în urma lui, părînd a face împrejurimea țăndări-țăndărele. Stăteam pe pat în capul oaselor, înfrigurat, clănțănind din dinți și așteptîndu-mă la nimicirea lumii. Pentru mine nu era nimic ciudat ori fără cuviință ca cerul să facă atîta tărăboi din pricina lui Lem Hackett. După cît se părea, era un lucru nimerit și cuvenit. Nu încăpea îndoială în mintea mea că toți îngerii erau strînși laolaltă, vorbind de pățania băiatului și uitîndu-se cu mulțumire și încuviințare la prăpăditul nostru sătuleț. Era un singur lucru care mă tulbura în chipul cel mai temeinic: era gîndul că concentrarea mîniei cerești asupra satului putea să atragă cercetarea privitorilor de sus și asupra unora dintre noi — care altminteri ar fi scăpat neluați în seamă cu anii. Simțeam că eu eram unul dintre acei inși, ba încă unul din cei mai în primejdie să fie descoperit. Atare descoperire nu putea avea decît o urmare: aveam să fiu alături de Lem în focul Gheenei, mai înainte ca focul să fi scos din el fiorul rece al apei. Știam că acest lucru avea să fie drept și cuvenit. Eu nu făceam decît să sporesc necontenit primejdia care mă amenința.

prin faptul că resimțeam o înversunare ascunsă împotriva lui Lem care a atras asupra mea această fatală luare-aminte; dar nu aveam ce face: păcătosul de gînd stăruia să-mi înlănțuie mintea, fără de voia mea. De cîte ori strălucea fulgerul, eu îmi țineam răsuflarea și mă socoteam pierdut. În spaima și ticăloșia mea — eu, lașul de mine — începui a recomanda pe alți băieți și a pomeni faptele lor mai păcătoase decît ale mele și care se cuvenea deci îndeosebi să fie pedepsite; și încercam a-mi dovedi mie însumi că făceam aceasta întîmplător, iar nu spre a abate cerească luarea-aminte asupra lor, cu intenția de a mă salva pe mine. Cu adîncă înțelepciune am dat acestor indicații înfățișarea unor amintiri pline de păreri de rău și a unor prefăcute rugăminți de a se îngădui ca păcatele băieților să treacă neluate în seamă. „Poate că se vor căi. Este adevărat că Jim Smith a spart un geam și a mințit tăgăduind — dar poate că nu a avut de gînd să facă vreun rău. Și cu toate că Tom Holmes rostește mai multe vorbe urîte decît oricare băiat din sat, poate că el are intenția de a se căi, deși n-a spus-o niciodată. Și cu toate că este un fapt sigur că John Jones a mers la pescuit o dată într-o zi de duminică, el nu a prins altceva decît o biată caracudă costelivă; și poate că n-ar fi fost atît de urîtă fapta lui, dacă ar fi aruncat peștele îndărăt în apă — așa cum zice el că a făcut, dar nu a făcut. Păcat ar fi dacă ei nu s-ar căi de aceste fapte spăimîntătoare — dar poate că totuși se vor căi."

Dar pe cînd încercam cu nerușinare să îndrept luarea-aminte asupra acestor bieți băieți — care negreșit că în aceleași clipe îndreptau la rîndul lor luarea-aminte a cerului asupra mea, deși eu n-am bănuit niciodată aceasta — eu lăsasem din nebăgare de seamă lumînarea aprinsă. Nu era timpul cuvenit de a disprețui pînă și cele mai neînsemnate măsuri. Nu era prudent să deștept cuiva atenția împotriva mea — și de aceea am stins lumînarea.

A fost pentru mine o noapte lungă, poate cea mai deznădăjduită din cîte am petrecut vreodată. Am suferit ucigătoare chinuri de remușcare pentru păca-

tele pe care știam că le-am săvîrșit și pentru altele de care nu eram sigur; și totuși nu mă îndoiam că împotriva mea fuseseră așternute, într-un ceaslov, de către un înger mai înțelept ca mine și care în atare împrejurări nu se încredea în memorie. În curînd îmi dădui seamă că dintr-un punct de vedere făcusem o greșeală de tot prostească și dăunătoare; negreșit că nu cășunasem numai sigura mea pieire îndreptînd luarea-aminte asupra celorlalți băieți, dar o pricinuisem și pe a lor! Fără îndoială că în acest răstimp trăsnetul îi lungise morți în paturile lor pe toți! Îngrijorarea și frica pe care mi le pricinuia acest gînd făcură ca suferințele de pînă atuncea să-mi pară neînsemnate.

Lucrurile ajunseră a fi cu adevărat serioase. Am hotărît pe loc să întorc foaia și să iau drumul bisericii, începînd din ziua următoare, dacă mai apucam să văd răsăritul soarelui. Am hotărît să încetez de a mai păcătui în vreun chip și să duc de atuncea înainte, întotdeauna, o viață înaltă și fără prihană. Voi fi punctual la biserică și la școala duminicală; voi vedea de bolnavi; voi duce coșuri cu mîncare săracilor (numai ca să-mi îndeplinesc cele prescrise, deși știam eu că în sat nu era nimeni atîta de sărac și că ei îmi vor da cu coșul în cap, drept mulțumită); voi îndrepta pe ceilalți băieți pe calea cea bună și voi primi cu blîndețe chelfănelile ce vor ieși din aceasta; mă voi purta în întregime cum scrie la carte; voi da buzna în cîrciumi și voi deschide ochii bețivilor; în sfîrșit — dacă voi scăpa de soarta acelora care nu trăiesc mult din cauză că devin de timpuriu prea buni — mă voi face misionar.

Furtuna a dăinuit pînă în zorii zilei; eu am ațipit încetișor în prada unui simțămînt de recunoștință față de Lem, care a plecat către suferința veșnică într-un chip atît de neașteptat, ferindu-mă astfel pe mine de un prăpăd cu mult mai groaznic — pierzania mea însăși.

Dar cînd mă sculai înviorat și aflai că și ceilalți băieți erau în viață, am avut o presimțire tulbure că poate întreaga întîmplare fusese o falsă sperietură;

că tot tărăboiul fusese din cauza lui Lem și a nimănui altcuiva. Lumea părea atît de strălucitoare și de sigură, că nu mai părea a fi cazul să întorc foaia cu adevărat. Am fost ceva mai supus în ziua aceea și poate și în cea următoare, după care gîndul de a mă îndrepta îmi ieși încetișor din minte; și mi-a fost iarăși bine... pînă la furtuna cea mai apropiată.

Furtuna a venit peste trei săptămîni și a fost cea mai de neînțeles pentru mine — din cîte furtuni înfruntasem — fiindcă în după-amiaza acelei zile s-a înecat Dutchy. Dutchy urma la școala noastră de duminică. Era un tînăr german atît de neștiutor, că habar n-avea cum să se ferească de ploaie; dar era nespus de bun și avea o ținere de minte nemaiîntîlnită. Într-o duminică, își atrase pizma întregului tineret și deveni de pomină în tot satul, rostind pe dinafară trei mii de versete din Scriptură, fără a greși o vorbă; și chiar a doua zi se duse la scăldat și se înecă.

Împrejurările făceau moartea sa deosebit de mișcătoare. Noi ne scăldam cu toții într-un rîuleț noroios în care era o dulbină adîncă; și în această adîncitură, dogarii afundaseră la muiat un maldăr de doage de stejar alb, cam la douăsprezece picioare sub apă. Ne dădeam la fund și ne întreceam — care stă mai mult. Ne străduiam să rămînem la fund, ținîndu-ne de maldărul de doage. Dutchy se descurca atît de prost că era luat în primire cu rîsete și batjocuri de fiecare dată cînd capul lui ieșea din nou deasupra apei. Pînă la urmă, el păru mîhnit de împunsăturile noastre; ne rugă fierbinte să rămînem liniștiți pe mal; să fim cinstiți cu el și să numărăm drept: să fim prietenoși și cumsecade, cel puțin de astă dată și să nu-l nedreptățim numai de plăcerea de a rîde de el. Clipiri viclene din ochi fură schimbate între noi ceștialalți și am zis cu toții: „Foarte bine, Dutchy — dă-i înainte! Vom fi cinstiți".

Dutchy se dădu la fund, dar băieții, în loc să înceapă a număra, se luară după unul din ei și se duseră la rugi de mure, unde se ascunseră. Ei își închipuiau umilința lui Dutchy cînd va fi să iasă din apă, după sforțarea supraomenească: el va găsi un loc amuțit

și pustiu și pe nimeni de față ca să-l aplaude. Le venea să rîdă și pufneau în chicote înăbușite. Timpul trecu. Deodată, unul care se uita printre tufe zise cu mirare:

— Ce e asta? Încă n-a ieșit!

Rîsetele încetară.

— Băieți, zise unul, asta-i cufundare, nu glumă!

— Ce are a face, zise altul, păcăleala-i păcăleală!

Se mai auzi o observație ori două, apoi urmă un răgaz. Vorba încetă și cu toții începură a se uita printre tufe. Nu după multă vreme, fețele băieților începură a se lungi, a se îngrijora, a se înfricoșa. Încă nu era nici o mișcare pe fața liniștită a apei. Inimile începură a bate iute și fețele a se îngălbeni. Ne strecurarăm cu toții în tăcere și stăturăm pe mal, cu priviri îngrozite rătăcind de la unul la altul și îndărăt către apă.

— Trebuie să se dea cineva la fund și să vadă ce este!

Da, era drept, dar nimeni nu voia să primească cumplita povară.

— Să tragem la sorți!

Aduserăm la spate mîna în care țineam paiul cu sorțul, tremurînd de nu mai știam ce făceam. Sorțul căzu asupra mea și mă dădui la fund în dulbină. Apa era atît de tulbure că nu puteam zări nimic; dar mă învîrtii în jurul stivei de doage și curînd atinsei o mînă care nu dădu nici un semn de viață; și chiar dacă ar fi făcut vreun semn eu tot nu aș fi fost în stare să-mi dau seama; mă depărtai repede și înspăimîntat.

Băiatul se prinsese între doage și rămăsese încurcat în ele, fără de scăpare. Zburai afară din apă ca să spun groaznica veste. Unii dintre noi știam că dacă băiatul ar fi fost tras afară la timp, ar fi putut fi readus la viață; dar nici nu ne-a dat prin gînd s-o facem. Nu ne-a dat în gînd nimic; n-am mai știut ce să facem și n-am făcut nimic. Numai cei mici plîngeau amarnic, pe cînd noi cu toții ne îmbrăcam de zor cu ce ne cădea la îndemînă — fără să mai alegem ale cui sînt hainele și punîndu-le mai mult pe dos decît pe față. Pe urmă am șters-o de acolo și am dat alarma,

dar nici unul dintre noi nu s-a mai înapoiat să vadă sfîrșitul tragediei. Aveam ceva mai de seamă de făcut: am fugit fiecare acasă și fără nici o întîrziere ne-am hotărît să ne îndreptăm și să ducem o viață mai bună.

Noaptea s-a lăsat curînd. Apoi a venit acea înfricoșătoare furtună pe care n-am putut-o înțelege. Eram prostit cu totul. Mi se părea că trebuia să fi fost vreo greșeală. Elementele se dezlănțuiseră și mugeau și huruiau și străfulgerau în chipul cel mai orbitor și mai turbat. Îmi pierdui orice bărbăție și nădejde, iar întunecatul gînd pluti prin mintea mea: „Dacă un băiat care știe pe dinafară trei mii de versete din Biblie nu este un băiat de treabă, atunci cine mai poate fi bun?"

Firește că nu m-am îndoit nici o clipă că furtuna a venit din pricina lui Dutchy, nici nu m-am întrebat dacă el sau oricare altă ființă însemnată erau vrednici de o mînie atît de maiestoasă a cerului; semnificația ei era singurul lucru care mă tulbura. Dacă Dutchy — cu toate marile lui calități — nu fusese pe placul Celui de sus, îmi venea a crede că ar fi zadarnic din partea mea să mă fac mai cuminte; căci neapărat și oricît m-aș fi străduit, aveam să fiu mai prejos decît el. Cu toate acestea am întors foaia, pentru că teama — strecurată în inima mea printr-o iscusită educație — mă îmboldea s-o fac. Dar frumusețea zilelor ce urmară și strălucirea soarelui i-au stat împotrivă; după o lună mă întorsesem pînă într-atîta la vechile mele deprinderi, încît eram tot așa de rătăcit și de nepăsător ca mai înainte...

Vremea dejunului se apropiase în timp ce visasem eu aceste visuri de trezie, rechemînd în minte vechile întîmplări. M-am întors deci la prezent și am coborît de pe deal. Trecînd prin tîrg în drumul către hotel, văzui casa mea părintească. La prețurile de astăzi, cei ce locuiesc acolo nu fac mai multe parale decît mine, dar pe vremea mea n-ar fi valorat mai puțin de cinci sute de dolari bucata. Erau niște negri.

După dejun, iarăși am pornit singurel, cu gîndul să caut una din școlile de duminică și să văd cum s-ar

asemui elevii din generația aceasta cu părinții lor care stătuseră laolaltă cu mine pe aceleași bănci și care se pare că mă luaseră drept un băiat model — deși acuma nu-mi prea amintesc dacă am fost chiar așa. În piața satului fusese pe vremea mea o sărăcăcioasă bisericuță de cărămidă, căreia i se zicea Vechea Corabie a Sionului; acolo mă duceam cu elevii școalei de catehism; locul l-am găsit ușor, dar nu și bisericuța cea veche, care pierise; o clădire fercheșă și destul de caraghioasă o înlocuise. Școlarii erau mai bine îmbrăcați și arătau mai bine decît cei din vremea mea; deci nu semănau cu cei dinaintea lor; dar tot de aceea, nimic cunoscut mie nu se afla pe fețele lor. Totuși m-am uitat la ei cu adînc interes și cu o duioasă pizmă; iar dacă aș fi fost o fată aș fi plîns, fiindcă ei erau odraslele, ei erau reprezentanții și înlocuitorii băieților și fetelor dintre care pe unii obișnuiam a-i îndrăgi, iar pe alții îmi plăcuse a-i urî, dar care cu toții îmi erau dragi acum, dintr-unul din temeiuri sau din celălalt, după atît amar de ani! Și, Doamne, unde or fi ei acum?

Am fost puternic mișcat și aș fi fost bucuros să rămîn netulburat, ca să mă satur privindu-i; dar un profesor cu creștetul pleșuv, care fusese un pletos coleg al meu la școala de duminică din vremurile depărtate, m-a recunoscut; am îndrugat copiilor o groază de prostii, spre a le ascunde gîndurile ce mă frămîntau și pe care nu le-aș fi putut rosti fără să-mi trădez un simțămînt nepotrivit — în aparență — cu firea mea.

N-am darul de a ține cuvîntări pe nepregătite; și eram hotărît să fug de orice alt prilej; dar la școala duminicală de alături — o școală mai mare — m-am pomenit în fundul clasei și de aceea am fost bucuros să viu în față și să mă urc o clipă pe estradă, ca să văd mai bine pe școlari. Luat pe nepusă masă, nu mi-am putut aminti nici una din cuvîntările nătînge cu care musafirii mă jigneau de obicei, cînd eram și eu școlar; și mi-a părut rău, fiindcă mi-ar fi dat răgaz și pretext de a zăbovi sus pe estradă, ca să privesc mult și bine ceea ce îmi îngăduiesc a zice

că era un alai de tînără mîndreţe, fără pereche în şcolile de acelaşi fel. Am vorbit numai ca să-i pot vedea şi am lungit vorba fără rost — numai ca să prelungesc plăcuta priveliște. De aceea am socotit că e mai cinstit să le mărturisesc aceste motive și chiar așa am făcut.

Dacă „băiatul model" se va fi aflat la vreuna din aceste lecții ale școlii de duminică, eu nu l-am văzut. Băiatul model de pe vremea mea — n-am avut niciodată decît unul — era desăvîrșit; desăvîrșit în purtarea față de lume, desăvîrșit în dragostea de părinți, desăvîrșit în înfățișare; dar de fapt era un închipuit, iar cît despre cuprinsul căpățînii sale, ar fi putut fi schimbat cu al unei plăcinte, fără să fi fost păgubit cineva, afară de plăcintă. Perfecțiunea acelui ins era ca o mustrare fără sfîrșit, adresată fiecărui băiat din sat. El era admirat de toate mamele și nesuferit tuturor feciorilor lor. Mi s-a spus ce s-a ales din el, dar a fost o dezamăgire pentru mine și nu vreau să dau amănunte. A izbutit în viață.

Capitolul LV

O RĂZBUNARE ȘI ALTE LUCRURI

În timpul celor trei zile de ședere în oraș, m-am trezit în fiecare dimineață cu simțămîntul că eram din nou un băiețaș — fiindcă în visurile mele, toate fetele din trecut erau iarăși tinerești și arătau ca odinioară; dar în fiecare seară mă duceam la culcare bătrîn de o sută de ani — fiindcă de-a lungul zilelor văzusem fețele lor așa cum arată astăzi.

Firește, la început am avut mereu surprize, pînă m-am învățat cu schimbarea stărilor de lucruri. Am întîlnit tinere doamne care nu păreau schimbate de loc; dar nu erau decît fetele tinerelor doamne din mintea mea — ba cîteodată chiar nepoatele lor. Cînd ți se spune despre o străină de cincizeci de ani că a ajuns bunică nu este nimic de mirare; dar cînd, dimpotrivă

ea este o ființă pe care ai cunoscut-o cînd era fetiță, lucrul ți se pare cu neputință. Îți spui: „Cum poate o fetiță să fie bunică?“ Îți trebuie un răgaz ca să te învoiești și să-ți dai seama de faptul că în timp ce tu îmbătrîneai, nici prietenii tăi nu stătuseră pe loc.

Am luat aminte că cele mai mari schimbări se petrecuseră cu femeile, nu cu bărbații. Am văzut bărbați pe care cei treizeci de ani îi schimbaseră abia un pic; dar nevestele lor îmbătrîniseră. Erau femei cumsecade, dar este prea obositor să fii numai cumsecade.

Mai era un șelar pe care doream să-l văd, dar se dusese. A murit, mi s-a spuș, în șirul atîtor ani. O dată sau de două ori pe zi, șelarul avea obiceiul s-o ia repede la vale pe stradă, trăgîndu-și haina pe el din mers: toată lumea știa atuncea că sosește un vapor. Toată lumea ştia, de asemenea, că John Stavely nu aștepta la vapor pe nimeni și nici măcar vreo marfă; iar John Stavely trebuie să fi știut și el că toată lumea știa acest lucru; totuși nu-i păsa; îi plăcea să-și păstreze pentru el însuși impresia că aştepta la vapor o sută de mii de tone de șei. Toată viața lui a făcut la fel. Era necontenit dispus să se bucure la sosirea lor și să le ia în primire, dacă printr-o minune ele ar fi sosit. Un ziar umoristic din Quiney pomenea adeseori în bătaie de joc despre tîrgul nostru, poreclindu-l „Debarcaderul lui Stavely“. Stavely era unul din oamenii pe care îi admiram eu cînd eram mic; îi pizmuiam avîntul închipuirii și nepăsarea lui față de străini cînd cobora în grabă strada, luptîndu-se să-și tragă pe mîneci haina care flutura.

Dar mai era și un tîmplar pe care-l socoteam eroul meu de căpetenie. Era un strașnic mincinos, dar eu nu știam și credeam tot ce îndruga el. Era un falsificator romantic, sentimental și melodramatic, iar îngîmfarea lui mă umplea de spaimă și de respect. Păstrez încă vie amintirea primei sale destăinuiri. Dădea o scîndură la rîndea, iar din cînd în cînd se oprea, ofta lung și mormăia — încîlcit și neînțeles; dar din mijlocul aiurării sale se desprindea cîte o vorbă care mă făcea să mă înfior de teamă și de plăcere; o dată a șoptit: „O, Doamne, acesta este sîngele lui!“ Eu ședeam smerit pe lada cu

unelte și îl admiram tremurînd, fiindcă îl socoteam plin de nelegiuiri. Pînă la urmă, el rosti cu glasu scăzut:

— Micul meu prieten, ești tu în stare să păstrezi o taină?

Spusei din toată inima: da.

— O taină întunecată și îngrozitoare?

Îi făcui pe plac și de data aceasta.

— Atuncea am să-ți spun o parte din povestea mea, fiindcă, vai! trebuie să-mi ușurez sufletul împovărat; altfel mor!

Mă îndemnă încă o dată să fiu „tăcut ca mormîntul"; îmi spuse apoi că el este un „ucigaș cu mîinile înroșite de sînge". Puse os geașlăul, întinse mîinile, se uită la ele întunecat și zise:

— Uite, cu mîinile acestea am luat viețile a treizeci de ființe omenești!

Efectul produs asupra mea îi dădu inspirație; el își urmă istorisirea cu interes și energie. Încetă de a vorbi generalități și trecu la amănunte; începu cu cel dintîi omor săvîrșit; îl descrise, înșiră ce măsuri luase pentru a îndepărta orice bănuială; apoi trecu la al doilea omor, la al treilea, la al patrulea și așa mai departe. Înfăptuise întotdeauna omorurile cu un pumnal; mi se făcu părul măciucă, în clipa cînd îl scoase și mi-l arătă.

La sfîrșitul prime *ședințe* plecai acasă îmbogățit cu șase dintre groaznicele lui taine și trăsei din ele un mare folos pentru visurile mele, care cam lîncezeau de o vreme. L-am călcat mereu în sîmbetele mele libere; de fapt am petrecut vara cu el și mi-a mers la inimă. Farmecul lui nu scădea nicidecum, fiindcă introducea necontenit cîte ceva proaspăt și atîtător cu privire la grozăvia fiecărui omor în parte. El dădea întotdeauna nume, date, locuri și toate amănuntele. Astfel am ajuns în stare să iau seama la două lucruri: că el omorîse oameni în fiecare colț al lumii; și că pe aceste victime ale lui le chema întotdeauna Lynch. Nimicirea Lynchilor merse înainte cu seninătate, sîmbătă după sîmbătă, pînă cînd cele treizeci de omoruri de la început sporiseră la șaizeci... și mai aveam încă de auzit; atuncea, curiozitatea mi-a fost mai tare decît sfiala —

și am întrebat „cum se făcea că acele ființe pe drept pedepsite purtau cu toatele același nume?“

Eroul meu îmi răspunse că el nu destăinuise niciodată vreunei ființe omenești întunecata sa taină, dar că acum simțea că se poate încrede în mine; de aceea avea să-mi dezvăluie povestea tristei și irositei sale vieți. Iubise o femeie „prea frumoasă pentru lumea noastră pămîntească“ și ea răspunsese la iubirea lui „cu toată dulcea duioșie a firii ei curate și alese“. Dar el avea și un rival, „un infam mercenar“ căruia îi zicea Archibald Lynch și care jurase că fata va fi a lui; iar dacă nu, el își va „scălda mîinile în sîngele prețios al inimii ei“. Tîmplarul „neștiutor și fericit, plutind în fragedul vis al iubirii“, nu luă seamă nicidecum la amenințare, ci „duse pe draga lui cu păr bălai la altar“, și acolo fură uniți amîndoi; și tot acolo fu săvîrșită nelegiuita faptă — tocmai cînd mîinile pastorului se întindeau deasupra capetelor lor pentru binecuvîntare; crima fu săvîrșită cu un cuțit și mireasa căzu moartă la picioarele mirelui. Și ce a făcut mirele? El a ridicat cuțitul de jos și, îngenuchind lîngă trupul celei pierdute, a jurat „să-și închine viața în scopul nimicirii tuturor lepădăturilor omenești care purtau urîtul nume de Lynch“.

Așa a fost. El omorîse pe toți Lynchii și îi măcelărise fără zăbavă din ziua aceea pînă azi, vreme de douăzeci de ani. Se folosise întotdeauna de același cuțit sacru; cu el își ucisese lungul alai de Lynchi și tot cu el lăsase pe fruntea victimelor sale un semn — anume o cruce adînc crestată. El zise:

— Crucea Răzbunătorului Misterios este cunoscută în Europa, în America, în China, în Siam, la Tropice, în mările înghețate, în pustiurile Asiei, pretutindeni pe lume. Oriunde — pînă în cele mai depărtate locuri ale pămîntului — pătrunsese un Lynch, a fost văzută Crucea Tainică; iar acei care au văzut-o s-au cutremurat și au zis: „Este semnul lui, el a fost aici!“ Ai auzit acuma de Răzbunătorul Misterios: uită-te la el, fiindcă dinaintea ta se află el și nu altcineva! Dar ferește-te — nu sufla o vorbă nimănui! Taci și așteaptă! Într-o dimineață, orășelul se va îngrămădi

cuprins de groază ca să privească un leș înșingerat; pe sprînceana acestuia se va vedea cumplitul semn, iar lumea se va cutremura și va șopti: „A fost la noi — este semnul Răzbunătorului Misterios". Tu vei veni la mine, dar eu voi fi pierit de aici; nu mă vei mai vedea!

Fără îndoială, acest măgar citise *Jibbenainosay* și cartea tulburase rău biata lui minte romantică; dar cum eu nu dădusem pe atuncea cu ochii de carte, luam născocirile lui drept adevăruri și nu bănuiam că el era un simplu plagiator.

Totuși, în orașul nostru viețuia un Lynch; și cu cît mă gîndeam mai mult la nenorocirea ce îl amenința, pe atît îmi pierea somnul. A-l scăpa îmi părea o datorie strictă; dar și mai neîndoioasă și mai însemnată era nevoia mea de a dormi în pace; astfel am îndrăznit să mă duc la domnul Lynch, spre a-i spune, în cea mai desăvîrșită taină, ceea ce avea să i se întîmple. L-am povățuit să „fugă" și de bună seamă că mă și așteptam s-o facă. Dar el rîse de mine și nu se mulțumi cu atîta; mă duse la dugheana tîmplarului, îi trase acestuia o batjocură, îi cîrpi cîteva palme, s'l ndu-l să îngenunche și să se roage de iertare. Apoi se duse și mă lăsă pe mine să privesc la biata și păcătoasa rămășiță a ceea ce fusese pînă atuncea în ochii mei un măreț și neasemuit erou. Tîmplarul tună și fulgeră, spintecă văzduhul cu șișul lui și-l judecă pe Lynch în limbajul său mînios; gravitatea cuvintelor sale ucigașe a rămas neschimbată; dar toate erau în zadar pentru mine; el nu mai era în ochii mei un erou, ci un biet înșelător prostănac care s-a dat de gol. Îmi era rușine de el și rușine de mine; de atuncea nu m-a mai interesat și nici n-am mai dat pe la dugheana lui. A fost pentru mine o grea pierdere, fiindcă fusese cel mai mare erou pe care îl cunoscusem vreodată. Individul trebuie să fi avut oarecare talent, căci unele din omorurile lui închipuite erau atît de viu și de dramatic descrise, încît îmi aduc aminte și astăzi toate amănuntele lor.

Lumea de la Hannibal nu este mult mai schimbată decît orășelul. Nu mai este un sat — este cogeamite

orașul, cu primar, cu consiliu municipal, cu uzină de apă și, de bună seamă, cu o datorie publică. Are cincisprezece mii de locuitori; este o piață înfloritoare și activă; este pavat, ca tot Vestul și Sudul, unde o stradă bine pavată și un trotuar bun sînt lucruri care se văd atît de rar, încît cine dă cu ochii de ele se îndoiește dacă le vede. Obișnuita jumătate de duzină de linii ferate se încrucișează acum la Hannibal; există o gară nouă — care a costat o sută de mii de dolari. Pe vremea mea, tîrgul nu avea o specialitate a lui și nici însemnătate comercială; vaporul zilnic aducea de obicei un singur călător, cumpăra un singur pește și lua de acolo un alt călător și o pălărie de ambarcament ; dar acum s-a dezvoltat un uriaș negoț de cherestea; un puternic și variat comerț este una din urmări. Acum circulă în oraș o cantitate imensă de bani.

Pîrîul Ursului — numit probabil așa, fiindcă era totdeauna „lipsit de urși"[1] — este ascuns acum vederii, sub ostroave și continente de bușteni și nu-l poate descoperi nimeni, afară de specialiști. Aveam obiceiul să mă înec în fiecare vară, să fiu scos la mal, să fiu adus din nou în simțiri și pus în stare să mă duc din nou să mă înec prin nu știu care nenoroc; dar acum e așa de încărcat cu tot felul de obiecte, încît nu se mai poate scufunda nimeni în el. Pe vremea mea era un faimos dătător de răceli și de friguri. Mi-aduc aminte de o vară în care toată lumea fusese deodată lovită de friguri. Multe hornuri au fost trîntite pe jos și toate casele au fost atît de stricate, încît tîrgul a trebuit să fie reclădit. Savanții cred că prăpastia sau strîmtoarea dintre Săritura Îndrăgostitului și dealul de la apus de ea a fost scobită prin acțiunea gheților. E o părere greșită.

Există o peșteră interesantă printre rîpi, la o milă sau două mai jos de Hannibal. Mi-ar fi plăcut s-o vizitez iarăși, dar nu am avut timp. Pe vremea mea, cel care o stăpînea pe atunci o prefăcuse într-un mausoleu pentru fiica lui, moartă la paisprezece ani. Trupul bietei copile fusese pus într-un cilindru de aramă

[1] În engleză, joc de cuvinte: „bare of bears".

umplut cu alcool și atîrnat într-una din încăperile mohorîte ale peșterii. Capacul cilindrului era mișcător; și se zicea că pentru turiștii de prost gust era un lucru obișnuit să întoarcă moarta cu fața la ei, s-o cerceteze și să facă felurite comentarii.

Capitolul LVI

O CHESTIUNE DE DREPT

Abatorul s-a mutat de la gura Pîrîului Ursului, ca și arestul care se afla odinioară în vecinătatea lui. Un cetățean întrebă o dată: „Îți aduci aminte cînd Jimmy Finn, bețivanul tîrgului, a murit în închisoare ars de viu?"

Luați seama acuma, cum se pîngărește istoria, cu trecerea vremii și cu ajutorul proastei țineri de minte a oamenilor. Jimmy Finn n-a fost ars în pușcărie, ci a murit de moarte naturală într-o groapă de tăbăcit, de pe urma unui amestec de delirium tremens și de aprindere organică. Cînd zic „moarte naturală", înțeleg că a fost o „firească moarte de care putea pieri unul ca Jimmy Finn". Victima din pușcărie nu era un cetățean autohton; era un biet străin nevinovat, îndobitocit de băutură. Despre întîmplarea lui eu știu mai mult decît oricine; iar în zilele acelea știam chiar prea mult ca să mai fi avut poftă să spun ceva. Vagabondul pomenit umbla de ici-colo pe uliițe, într-o seară friguroasă, cu luleaua în gură, cerînd un chibrit; nu avea parte nici de chibrit, nici de curtenie; dimpotrivă, o ceată de copii răutăcioși se ținea scai de el și petreceau de minune, țopăind în juru-i și necăjindu-l. Făceam și eu parte dintre ei; dar atîta s-a rugat bietul călător să-l lăsăm în pace — însoțindu-și rugămintea cu o patetică referire la jalnica lui situație de părăsit al soartei — încît pînă la urmă deșteptă în mine rușinea și o rămășiță de bun simț; îi făcui rost de cîteva chibrituri, dar apoi mă dusei acasă și mă culcai, cu conștiința greu încărcată și cu sufletul doborît. Peste un

ceas ori două, omul fu arestat și închis în celulă de către domnul șef poliţai — titlu mare pentru un biet comisar, dar acesta era titlul lui! La orele două din noapte, clopotele bisericii dădură „alarma de foc"; lumea toată a ieșit afară, cum era și de aștepta; iar eu cu toată lumea. Vagabondul folosise chibriturile spre nenorocirea sa: el își aprinsese mindirul de paie, iar dușumeaua de stejar a celulei luase foc. Cînd am sosit eu la fața locului, două sute de bărbați, femei și copii stăteau grămadă, pătrunși de groază, ațintiți la ferestrele zăbrelite ale pușcăriei. În dosul vergilor de fier se afla vagabondul, smucindu-le cu furie și răcnind după ajutor: el părea un obiect negru așezat în fața soarelui, atît de albă și de puternică era lumina d'ndărătul său. Poliţaiul nu putea fi găsit, iar singura cheie a celulei era la dînsul. Un berbec fu întocmit la repezeală; răsunetul izbiturilor în ușă aveau un ton atît de încurajator, încît privitorii izbucniră în chiote, crezînd că milostivirea lor cîștigase bătălia. Dar nu era așa. Dulapii ușii erau prea puternici, și nu au cedat. Se spunea că mîinile nenorocitului nu s-au desfăcut de pe zăbrele nici după moartea lui; și rămînînd așa, vîlvătăile îl cuprinseră și îl mistuiră. Dacă așa a fost, eu nu știu. Eu am recunoscut fața vagabondului care se ruga printre gratii; restul a fost văzut de alții, nu de mine.

Am revăzut fața aceea, în aceeași groaznică stare, noapte după noapte, vreme îndelungată; și mă credeam pe mine însumi vinovat de moartea omului, ca și cum i-aș fi adus chibriturile dinadins ca să-și dea singur foc cu ele. Nu aveam nici o îndoială că ar fi trebuit să fiu spînzurat dacă se descoperea amestecul meu în acea tragedie. Întîmplările și impresiile din acea vreme sînt întipărite cu fierul roșu în amintirea mea; meditația asupra lor mă desfată acuma cu atît mai mult cu cît m-au întristat atuncea. Dacă vorbea cineva despre groznica întîmplare, eram îndată numai urechi; mă ațineam să aud ce se spune; mă temeam și mă așteptam să descopăr că eram bănuit. Atît de subtilă și de sensibilă era puterea de sezisare a cugetului meu vinovat, încît adeseori descopeream suspiciunea

în spusele cele mai nepăsătoare, în gesturi și în mișcări, în fulgerul privirii, lucruri care nu aveau nici o însemnătate reală, dar care pe mine mă puneau pe goană, cutremurat de spaimă, zău așa! Și ce friguri mă scuturau cînd cineva picura cîte o vorbă — simplă și fără nici o intenție — ca aceasta: „Omorul se dă de gol"! Pentru un băiețel de zece ani, duceam în spate o povară destul de covîrșitoare.

Am uitat cu desăvîrșire un lucru — faptul că aveam vechiul obicei de a vorbi prin somn. Dar într-o noapte mă trezii și găsii pe fratele meu mai mic — care dormea cu mine în pat — în capul oaselor și uitîndu-se lung la mine, în lumina lunii. Îl întrebai:

— Ce s-a întîmplat?

— Vorbești atîta de nu mai pot dormi!

Îndată sării și eu în picioare, cu inima cît un purice și cu părul măciucă.

— Ce-am zis? Repede — dă-i drumul — ce-am zis?

— Nu prea multe.

— Minciuni! Știi tot.

— Tot? Ce?

— Știi tu prea bine. Despre chestia *aia*.

— Despre ce? Habar n-am ce tot îndrugi. Cred că ești ori bolnav ori nebun, ori cam pe-acolo. Dar orice ar fi, bine că te-ai trezit acuma, ca să mai dorm și eu — cît e rost.

Adormi pe loc, iar eu rămăsei scăldat în sudori reci; adăugai astfel o nouă spaimă; haosul și zăpăceala îmi răvășeau mintea. Întrebarea care-mi apăsa cugetul era: „Cît de multe lucruri i-am dat în vileag? Ce va fi știind el?" Ce nenorocită este această nesiguranță! Dar curînd mi-a venit o idee; să-l trezesc pe fratele meu și să-l pun la încercare cu un caz închipuit. L-am zgîlțîit bine și i-am zis:

— Închipuie-ți că un om ar veni la tine beat...

— Ce prostie — eu nu mă îmbăt niciodată.

— Nu tu, dobitocule, vreau să zic: omul. Închipuie-ți că un om ar veni beat la tine — să-l împrumuți cu un briceag sau o măciucă sau un pistol — și că tu ai uitat să-i spui că era încărcat — și...

— Cum să fie încărcată măciuca?

— Nu măciuca; pistolul am zis. Nu mă mai întrerupe și tu atîta, că eu vorbesc serios. Un om a fost ucis.

— Cum? în tîrg la noi?

— Da, la noi în tîrg.

— Bine, dă-i înainte — nu mai zic o vorbă.

— Ei! Și atunci închipuie-ți că ai uitat să-i spui să ia seamă la pistol, fiindcă e încărcat; și el s-a dus și s-a împușcat cu pistolul acela, jucîndu-se cu el, știi — și făcînd-o pesemne din întîmplare, beat fiind. Ei, asta n-ar fi omor?

— Nu — sinucidere.

— Nu, nu! Nu de fapta lui vorbesc, ci de a ta. Ai fi tu un ucigaș prin faptul că i-ai dat pe mînă pistolul?

După un timp de adîncă cugetare veni răspunsul acesta:

— Bine, aș crede că sînt vinovat de ceva — poate de omor — da; de omor aș zice, dar nu știu bine.

Răspunsul acesta mă indispuse foarte. Totuși, nu era o sentință hotărîtoare. Trebuia să-i spun cazul adevărat — altă cale părea că nu mai este. Dar trebuia s-o fac cu grijă, atent la urmări. Zisei:

— Vorbeam de un caz închipuit, dar acuma viu la cel adevărat. Tu știi cum s-a făcut că un om a ars de viu la pușcărie?

— Nu!

— Nici măcar nu-ți trece prin gînd?

— Cîtuși de puțin.

— Să mori tu pe loc dacă minți?

— Să mor eu pe loc dacă mint.

— Bine, a fost așa: omul acela avea nevoie de niște chibrituri ca să-și aprindă luleaua. Un băiat i-a adus cîteva chibrituri. Omul a dat foc închisorii chiar cu acele chibrituri și astfel și-a dat singur foc.

— Așa a fost?

— Da, așa a fost. Ei, acuma, băiatul acela este el un ucigaș, tu ce zici?

— Stai să văd. Era beat?

— Da, era beat.

— Și băiatul știa că era beat?

— Da. Ştia.

Urmă o pauză lungă, după care veni osînda cea grea:

— Dacă omul era beat şi băiatul ştia asta, băiatul l-a ucis. Este neîndoielnic.

Un fior de slăbiciune, de leşin, trecu prin toate fibrele fiinţei mele; mi se părea că sînt în situaţia unui om care aude tribunalul rostindu-i osînda la moarte. Aşteptai să aud ce va mai zice fratele meu. Credeam că ştiu ce va zice şi aveam dreptate. El zise:

— Eu ştiu cine este băiatul.

Nu aveam nimic de zis, aşa că nu zisei nimic. Tremuram doar, el adăugă:

— Da, înainte de a-mi fi spus tu jumătate din ce mi-ai spus, eu ştiam prea bine care era băiatul: era Ben Coontz!

Îmi venii în fire din leşin, ca omul care se scoală din morţi. Zisei cu admiraţie:

— Cum ai ghicit aşa de bine?

— Tu mi-ai spus prin somn.

Îmi zisei: „Ce straşnic lucru! Iată un obicei care trebuie păstrat."

Fratele meu sporăvăi cu nevinovăţie:

— Cînd vorbeai prin somn, ai mormăit ceva despre „chibrituri" din care n-am putut pricepe nimica; dar acuma cînd ai început să-mi spui despre omul de la puşcărie şi despre chibrituri, mi-am adus aminte că prin somn ai pomenit de două sau de trei ori despre Ben Coontz, aşa că am legat una de alta, vezi tu; şi îndată am ştiut că din pricina lui Ben a fost ars omul acela.

Îi lăudai călduros pătrunderea. Îndată el mă întrebă:

— Ai de gînd să-l dai pe mîna legii?

— Nu, zisei eu, cred că are să-i fie de învăţătură; nu-l scap din ochi, fireşte, cum este şi drept; dar dacă se opreşte de la rele şi se îndreaptă, nu se va zice niciodată că îl voi fi trădat.

— Ce bun eşti!

— Bine, încerc să fiu bun. Este tot ce poate face o fiinţă într-o lume ca a noastră.

Şi acuma, povara trecînd pe alţi umeri, spaimele mele se topiră curînd.

Cu o zi înainte de a pleca din Hannibal, am aflat ceva curios: surprinzătoarea extindere pe care o suferă acolo timpul longitudinal. Am aflat aceasta de la unul din cei mai modeşti oameni: vizitiul negru al unui prieten al meu, care trăieşte la trei mile de orăşel. Trebuia să vie să mă ia de la Hotelul Parcului, la şapte şi treizeci seara şi să mă ducă la ţară. Dar el întîrzie din cale-afară — nu sosi pînă la zece. Se scuză spunînd:

— Timpul, la ţară, este cu un ceas şi jumătate în urmă faţă de oraş; veţi fi la timp acolo, domnule. Cîteodată plecăm devreme tare la biserică, duminică, şi tot nimerim drept în mijlocul predicii. Deosebire de timp. Omul nu se poate bizui pe socoteala vremii.

Pierdusem două ceasuri şi jumătate, dar aflasem ceva care făcea cît patru.

Capitolul LVII

UN ARHANGHEL

De la Saint Louis spre nord se găsesc toate înviorătoarele semne care indică prezenţa populaţiei din veacul al nouăsprezecelea: activă, energică, inteligentă, înfloritoare, practică. Lumea nu visează; ea lucrează. Fericitul rezultat se vădeşte de jur împrejur în reala înfăţişare exterioară a lucrurilor, precum şi în dovezile de viaţă sănătoasă şi înlesnită care apare pretutindeni.

Quincy este o demnă pildă — un oraş vioi, frumos, bine rînduit şi-acum ca şi altădată — iubitor de artă, litere şi alte înalte preocupări.

Dar Marion City este o excepţie. Marion City a regresat într-un chip cu totul inexplicabil. Această metropolă făgăduia atît de mult, încît întemeietorii săi — de la începutul începuturilor şi cu deplină încredere — i-au alipit la nume titlul de „City",

care însă a fost o proastă prorocire. Cînd am văzut Marion City — pentru prima dată acum treizeci și cinci de ani — avea o singură stradă și vreo șase case în totul. Acum nu mai are decît o casă; și chiar aceasta așa de dărăpănată că e gata să se prăbușească în fluviu, după cele cinci înaintașe ale ei.

Negreșit, Marion City era prea aproape de Quincy. Mai avea și alt dezavantaj; era așezată pe o temelie netedă și mocirloasă, mai jos decît nivelul apelor mari, pe cînd Quincy se află sus, pe coasta unui deal.

La început, Quincy avea înfățișarea și ținuta unui oraș model din Noua Anglie și le mai are încă: străzi largi și curate; locuințe și pajiști curățele; castele elegante; măreațe mănunchiuri de clădiri negustorești. Se află largi terenuri pentru bîlciuri; un parc bine întreținut și multe alei atrăgătoare; bibliotecă; săli de lectură; două colegii; cîteva biserici chipeșe și prețioase; un tribunal măreț, cu grădini care acoperă un scuar întreg. Populația orașului este de treizeci de mii de suflete. Se mai află și cîteva fabrici mari și industrii de tot felul și de mari proporții.

La Grange și Canton sînt orașe în curs de dezvoltare; nu am putut vedea Alexandria. Mi s-a spus că era sub apă, dar că va ieși la suprafață ca să se zvînte la soare.

Keokuk era ușor de recunoscut. Am trăit acolo în 1857, un an neobișnuit pentru bunurile imobile. Afacerile mergeau de minune. Toți cumpărau, toți vindeau — în afară de văduve și de predicatori care țineau întotdeauna la preț... iar cînd scădea prețul, rămîneau mofluzi. Tot ce se afla în cuprinsul orașului — pretutindeni — era bun de vînzare și încă la prețuri care ar fi fost exagerate, chiar dacă pămîntul ar fi fost înțesat de bancnote.

Orașul are acum o populație de cincisprezece mii de suflete și este în creștere viguroasă. Era noaptea și nu am putut vedea amănunte — lucru de care mi-a părut rău, fiindcă Keokuk are faimă de oraș frumos. Mai demult era plăcut de trăit acolo. Negreșit că nu a dat îndărăt, ci a prosperat. O lucrare însemnată care se făcea acolo pe vremea mea s-a desăvîrșit acuma.

Vorbesc de canalul de la Praguri. Are opt mile lungime, trei sute de picioare lățime și nicăieri nu este mai puțin adînc de șase picioare. Zidăria lui măreață — ca cele făcute de obicei de către Ministerul de Război — va dăinui cît un apeduct roman. Lucrarea a costat patru sau cinci milioane de dolari.

După un ceas ori două petrecute cu niște vechi prieteni, am plecat din nou pe fluviu în sus. Keokuk era mai demult un loc de petrecere ocazională pentru acel duh rătăcitor care se numea Henry Clay Dean[1]. Cred că nu l-am văzut decît o dată, dar se vorbea mult despre el, cînd mă aflam acolo.

Iată cam ce se spunea:

A intrat în viață sărac și fără învățătură înaltă, dar s-a instruit singur, pe străzile Keokukului. Se așeza pe marginea trotuarului cu o carte în mînă, nepăsător și neatent la zarva comerțului sau la tropăitul mulțimilor trecătoare; se cufunda în învățătura lui cu ceasurile, fără să se clintească decît arareori, cînd trăgea picioarele spre a lăsa să treacă în voie cîte un camion; și cînd sfîrșea de citit cartea, oricît ar fi fost de grea de înțeles, cuprinsul ei era săpat în mintea lui pentru totdeauna. În chipul acesta, căpătase un noian de învățături, pe care îl cuibărise în capul lui cu atîta rînduială, încît îl avea la îndemînă ori de cîte ori avea nevoie.

Straiele lui nu se deosebeau de ale unui „șobolan de port"; erau doar mai zdrențuite, mai neasortate și mai urîte (și de aceea mai neașteptat de pitorești) și ceva mai murdare. Nimeni nu putea deduce din acea construcție existența superioarei inteligențe care sălășluia pe culmea acelei construcții bizare.

Era orator — născut, iar mai tîrziu format prin deprinderea căpătată din experiență și practică. Cînd se pornea o campanie electorală, numele lui era magnetul care atrăgea pe fermierii de la cincizeci de mile împrejur. Temele lui erau întotdeauna politice. Nu se folosea de note, fiindcă un vulcan nu are nevoie de note. În 1862, fiul unuia din cei mai de vază cetă-

[1] Om de stat (1777—1852).

ţeni decedaţi din Keokuk, domnul Claggett, mi-a istorisit următoarea întîmplare despre Dean:

Mişcarea pentru război crescuse foarte mult la Keokuk (în 1861); o mare adunare populară trebuia să se ţină într-o anume zi la noul ateneu. Un străin distins trebuia să vorbească adunării. După ce sala fu înţesată de atîta lume cît putea cuprinde — bărbaţi şi femei, care se înăbuşeau de căldură — scena rămase goală, distinsul străin nesosind în oraş. Mulţimea deveni nerăbdătoare, iar în curînd furioasă şi răzvrătită. Deodată, organizatorul desperat îl descoperi pe Dean, aşezat pe marginea trotuarului; el îi arătă în ce încurcătură se afla, îi smulse cartea din mînă, îl împinse în sală şi îi ceru să urce pe scenă „în interesul patriei".

Îndată o tăcere neaşteptată se lăsă peste adunarea care murmura pînă atunci; ochii fiecăruia se îndreptară către un singur loc: scena largă, goală şi fără covor. Se ivise acolo o fantomă a cărei înfăţişare era cunoscută abia unei duzini dintre persoanele de faţă. Era sperietoarea de ciori, Dean — cu ghetele scîlciate, şi căzute peste călcîie; cu ciorapii bălţaţi, alunecînd peste ghete; cu pantalonii rupţi, rămăşiţe din vechime şi mult prea scurţi, dezgolind cîţiva centimetri din pielea gleznelor; o vestă neîncheiată, de asemenea prea scurtă şi dînd la iveală, între ea şi cingătoare, un decimetru de rufărie soioasă şi boţită, cămaşa desfăcută la piept; o basma neagră, lungă, sucită şi răsucită în jurul gîtului ca o oblojeală; un surtuc albastru cu coadă scurtă, ajungîndu-i pînă la şale, cu mîneci care lăsau patru centimetri din braţe neacoperite; o mică şi ţeapănă căpelă soldăţească, îndesată pe o ureche cu pumnul, sau cine ştie cum. Această fantomă se mişca pe scenă cu un aer serios, cu paşi liniştiţi şi măsuraţi; lîngă rampă, se opri ca într-un vis şi cercetă adunarea, fără a rosti un cuvînt. Tăcerea pricinuită de surprindere dăinui o clipă; apoi fu tulburată de o adiere de veselie care descreţi marea de feţe, trecînd pe deasupra ei ca o undă uşoară. Arătarea rămase ca mai înainte pe gînduri, cercetînd adunarea. Un alt val de

rîsete se iscă. El fu urmat de un altul, apoi de al treilea — de astă dată cu hohote.

Iar acum străinul se dădu cu un pas îndărăt, își scoase tichia soldățească, o aruncă într-un colț și începu a vorbi cu hotărîre, neascultat de nimeni — fiindcă lumea rîdea și șușotea. Vorbitorul urmă nestingherit; el rosti o vorbă care merse la inima mulțimii, după care urmară tăcerea și luarea-aminte. El își continuă vorbirea, repede și tare, atingînd probleme tot mai interesante; se înfierbînta vorbind, și începu a deșerta potop de vorbe, în loc de a le mai picura cîte una; se înfierbînta tot mai tare și mai tare; apoi începu a tuna și a trăsni, iar adunarea începu a izbucni în aplauze — pe care vorbitorul nu le luă în seamă; el merse mai departe cu loviturile lui de ciocan; își desfăcu oblojeala de la gît și o aruncă; glasul îi tună fără încetare; apoi el își lepădă surtucul cu coadă și îi făcu vînt, înălțînd tonul tot mai sus; și o bună bucată de vreme îl ținu la aceeași înălțime, scoțînd, asemenea Vezuviului, coloane de fum și de flăcări, de lavă și cenușă; plouînd cu piatră-ponce și zgură; glasul său clătina temeliile sufletești ale oamenilor cu zguduituri intelectuale după zguduituri, cu explozii peste explozii, în vreme ce mulțimea stătea în picioare înaintea lui, tulburată, făcînd un singur trup; ea răspundea cu un uragan neîntrerupt de urale, într-o viforniță de batiste fluturate.

— Cînd a sosit Dean, zicea Claggett, lumea credea că este un descreierat, scăpat din balamuc; dar cînd a plecat, ea credea că era un arhanghel rătăcit pe pămînt.

Burlington, patria strălucitorului Burdette, este alt orășel de deal; și, de asemenea, un oraș frumos — fără discuție; un oraș elegant și înfloritor, cu o populație de douăzeci și cinci de mii de suflete și încins cu fabrici în funcțiune, dincolo de orice putință de descriere. Era, de asemenea, un oraș foarte cumpătat — cel puțin în acea vreme — datorită unei recente legi moralizatoare, o lege care oprea — în statul Iowa — fabricarea, importarea, exportarea, cumpărarea, vînzarea, luarea și darea cu împrumut, furtul,

gustatul, mirosirea, stăpînirea prin cucerire, sau moștenire (voită, întîmplătoare sau altminteri) a oricărei băuturi dăunătoare, cunoscută neamului omenesc, în afară de apă. Această măsură a fost încuviințată de toată lumea cu judecată din întreg statul, dar nu și de tribunale.

Burlington are toată seria de instituții necesare unui oraș modern în plin progres, în scopul unei administrații drepte și pricepute — inclusiv un serviciu de pompieri cu plată, lucru ce lipsește marelui oraș Noul Orleans; acesta se mai folosește încă de rămășița aceea din vechime care este sistemul pompierilor voluntari.

La Burlington, ca în toate orașele din susul fluviului, respiri un aer de progres care îți gîdilă nările în chip plăcut. De curînd un local de operă a fost clădit — ceea ce este în contrast puternic cu prăpăditele maghernițe care slujesc de obicei drept teatre în orășelele de mărimea Burlingtonului.

Nu am avut timp să ne dăm jos de pe vapor la Muscatine, dar l-am putut privi de la bord, în lumina zilei. Am trăit acolo o vreme, mulți ani de atunci, dar astăzi orașul îmi părea aproape necunoscut; îmi închipui deci că orașul a crescut cu mult față de cel pe care îl știam eu. De fapt, știu că așa și este, fiindcă eu îmi aduc aminte de el ca de un loc neînsemnat — pe cînd astăzi e cu totul altfel. Dar îmi aduc aminte mai bine de acest oraș cînd mă gîndesc la un nebun care m-a întîlnit pe cîmp într-o duminică; el a scos din cizmă un cuțit de măcelărie spunînd că mă va spinteca de jos în sus, dacă nu îl voi recunoaște pe el drept singurul fecior al lui Satan. Am încercat să mă tîrguiesc cu el, învoindu-mă a-l recunoaște drept singurul mădular al familiei pe care l-am întîlnit eu, dar el nu s-a mulțumit; el nu primea jumătăți de măsură; trebuia să zic că era singurul, unicul fecior al lui Satan; în același timp el își ascuțea cuțitul de pielea cizmei. Nu mi-a părut că merită să fac atîta tărăboi pentru un lucru de nimic; de aceea m-am declarat de părerea lui și mi-am scăpat pielea nevătămată. Puțin după aceea, el s-a dus să-și vadă

„tatăl“ şi, de vreme ce nu s-a mai întors, cred că a rămas acolo.

Îmi aduc aminte de Muscatine — cu şi mai mult drag — pentru frumoasele sale amurguri. Nu am văzut nicăieri, pe amîndouă părţile oceanului — apusuri de soare ca la Muscatine. Ele foloseau drept pînză picturală fluviul larg şi domol, pe care zugrăveau toate visurile de culoare ce se pot închipui: de la gingăşia şi frăgezimea marmoreană a opalului, o gradare treptată prin intensificarea şi complexitatea culorii — pînă la purpuriul orbitor şi la flacăra stacojie; toate erau încîntătoare pentru ochi, dar îl puneau totodată la grea încercare. Toată partea de sus a fluviului Mississippi se bucură de obişnuita privelişte a aceloraşi amurguri. Este adevărata „ţară a apusului“; sînt încredinţat că nici o altă ţară nu îndreptăţeşte mai mult acest nume. Răsăriturile de soare se zice că sînt şi ele nemaipomenit de frumoase. Eu unul nu ştiu.

Capitolul LVIII

FLUVIUL DE SUS

Oraşele mari se iveau acuma repede şi des: printre ele, alaiuri de ferme bogate, iar nu o mohorîtă singurătate. Ceas după ceas, vaporul străbate tot mai adînc în inima marelui Nord-Vest cu populaţia deasă; şi cu cît descoperim acest ţinut, colţişor după colţişor, uimirea şi admiraţia se împreunează cu tărie şi sporesc mereu. Oamenii aceştia şi înfăptuirile lor sînt vrednice de laudă. Este un neam de oameni independenţi care judecă după capul lor şi au dreptul s-o facă, fiindcă sînt învăţaţi şi luminaţi; ei citesc, se ţin la curent cu cea mai înaltă şi mai nouă cugetare; ei întăresc fiecare punct mai slab din ţara lor cu o şcoală, cu un colegiu, o bibliotecă, un ziar şi trăiesc în ascultarea legii. Grija de viitorul acestui popor nu este la locul ei.

Regiunea este nouă; atît de nouă că poate fi încă socotită în pruncie. După cîte a îndeplinit înainte de a-i fi ieşit dinţii, se poate prevedea ce minuni va face cînd va fi în toată puterea maturităţii. Este atît de nouă, încît turistul străin nu a auzit încă de ea şi nu a vizitat-o. De şaizeci de ani, turistul străin s-a plimbat cu vaporul în sus şi în jos între Saint Louis şi Noul Orleans, apoi s-a dus acasă să-şi scrie cartea cu impresiile de călător, crezînd că văzuse tot fluviul vrednic de a fi văzut sau care avea ceva de văzut. Nici în şase cărţi din toate nu se pomeneşte de oraşele din susul fluviului — pentru temeiul că cei cinci sau şase turişti care au pătruns în această regiune au făcut-o mai înainte ca acele oraşe să fi fost proiectate. Cel din urmă din ei (1878) a făcut aceeaşi călătorie după vechiul tipic — el nu auzise că ar exista vreun oraş mai la nord de Saint Louis.

Totuşi exista. Această regiune minunată, fremătătoare, cu oraşe mari, croite parcă alaltăieri şi clădite în dimineaţa următoare, exista. O sumedenie din ele au o populaţie de 1.500 pînă la 5.000 de suflete. Apoi vine Muscatine cu 10.000; Winona cu 10.000; Moline cu 10.000; Rock Island cu 12.000; La Crosse cu 12.000; Burlington cu 25.000; Dubuque cu 25.000; Davenport cu 30.000; Saint Paul cu 58.000; Minneapolis cu 60.000 şi tot aşa mereu, „crescendo".

Turistul străin nu a auzit niciodată de aceste oraşe; nu a scris despre ele nici un rînd în cărţile lui. Ele s-au ridicat peste noapte, pe cînd el dormea. Atît de nouă este această regiune, încît şi eu — care sînt mai mult sau mai puţin tînăr — sînt mai bătrîn decît regiunea. Cînd m-am născut eu, Saint Paul avea o populaţie de trei persoane; Minneapolis avea o treime din trei. „Populaţia" de atunci a oraşului Minneapolis a murit acum doi ani; şi cînd a murit, el însuşi avusese timp să vadă cum s-a produs o creştere de cincizeci şi nouă de mii nouă sute nouăzeci şi nouă de suflete în patruzeci de ani. El fusese prolific ca o broască.

Trebuie să spun că cifrele înșirate mai sus, cu privire la populația de la Saint Paul și Minneapolis, sînt vechi de cîteva luni. Acum aceste orașe sînt cu mult mai mari. De fapt, deunăzi am văzut într-un ziar o socoteală, care atribuie celui dintîi o populație de șaptezeci și una de mii, iar celui din urmă șaptezeci și opt de mii de locuitori. Cartea de față nu va ajunge în mîinile publicului decît peste șase, șapte luni; nici una din cifrele citate de mine nu se va mai potrivi cu adevărul.

Am zărit Davenport care, de asemenea, este un oraș frumos, „încununînd culmea unui deal" — expresie care se potrivește tuturor acestor orășele; căci toate sînt plăcute, bine clădite, curățele, rînduite, înveselesc ochiul și bucură mintea; și cu toatele sînt așezate pe dealuri. Dar să punem capăt acestei chestiuni! Indienii spun, din bătrîni, că Marquette și Joliet și-au făcut tabăra în 1673, în locul unde se află astăzi Davenport. Albul următor care a poposit acolo și-a făcut-o peste o sută și șaptezeci de ani — în 1843. Davenport și-a adunat abia în ultimii treizeci de ani pe cei treizeci de mii de locuitori. El trimite astăzi la școală mai mulți copii decît era întreaga lui populație acum douăzeci și trei de ani. Are numărul lui obișnuit de fabrici, ziare și așezăminte de învățămînt; are telefon, telegraf, sistem electric de alarmă; un minunat serviciu de pompieri, alcătuit din șase companii cu cangi, scări și patru pompe cu aburi. Sînt și treizeci de biserici. Davenport este orașul de scaun a doi episcopi — unul al bisericii episcopale și unul catolic.

Peste drum de Davenport este înfloritorul oraș Ostrovul Stîncii, care se află la piciorul Pragurilor de Sus. Un pod mare de cale ferată unește cele două orașe — unul din cele treisprezece poduri care dau de furcă fluviului Mississippi și piloților, între Saint Louis și Saint Paul.

Fermecătorul Ostrov al Stîncii — lung de trei mile și lat de o jumătate de milă — aparține guvernului federal care l-a prefăcut într-un parc minunat, sporindu-i farmecul firesc prin mijloace artistice și împîn-

zindu-i frumoasele păduri cu mai multe mile de cărări pentru plimbare. Către mijlocul ostrovului, întrevezi printre copaci zece clădiri de piatră cu patru caturi, fiecare din ele acoperind cîte un acru de pămînt. Acestea sînt atelierele guvernului — pentru că Rock Island este un arsenal național și fabrică arme.

Ne mișcăm la deal pe fluviu — tot printre privelişti încîntătoare — căci nu sînt altfel de privelişti pe Mississippi de Sus — și trecem de Moline, un centru de industrii manufacturiere; de Clinton și Lyons, centre de cherestea; și îndată ajungem la Dubuque care este așezat într-o bogată regiune minieră. Minele de plumb sînt foarte productive și au o mare întindere. Dubuque are un mare centru de instituții manufacturiere, printre care o fabrică de pluguri, care are drept client obișnuit întreaga creștinătate. Cel puțin așa m-a informat un agent al concernului de fabrici, care se afla pe vapor. El mi-a spus:

— Arătați-mi o țară de sub soare unde lunea știe într-adevăr să are! Și dacă pe plugul cu care se ară acolo, nu vă arăt eu marca noastră de fabricație, atunci înghit plugul și nu-mi trebuie nici un fel de sos drept condiment.

Toată această parte a fluviului este plină de istoria și legendele indienilor. Numele Șoimului Negru era, odinioară, un nume cu trecere prin părțile acestea, cum era Keokuk, ceva mai la vale. La cîteva mile mai jos de Dubuque se află Tête de Mort — stînca și rîpa Capul de Mort — pe creștetul căreia francezii au împins o ceată de indieni în vremurile vechi; acolo sus i-au încolțit, oferindu-le o moarte sigură; indienii nu aveau de ales decît să se stingă prin foamete ori să sară în prăpastie, sinucigîndu-se. Către sfîrșitul vieții sale, Șoimul Negru a adoptat felul de trai al albilor; iar cînd a murit, a fost îngropat creștinește lîngă Des Moines, cu o singură modificare a obiceiului indian: îmbrăcat — adică într-o uniformă militară creștinească și cu un toiag creștinesc în mînă, dar așezat *pe scaun* în groapă. Mai înainte, împreună cu o căpetenie indiană se îngropa întotdeauna un cal. Înlocuirea calului cu toiagul dovedește că firea cea

mîndră a Șoimului Negru căzuse cu adevărat întru smerenie și că el se aștepta să umble *pe jos* în lumea cealaltă.

Am luat seama că mai sus de Dubuque, apa lui Mississippi era verde-măslinie — îmbelșugată, frumoasă, pe jumătate străvezie și servind soarelui drept oglindă. Firește, apa nu era nicăieri atît de limpede sau cu aceeași minunată înfățișare ca în alte părți ale anului; într-adevăr acum era vremea apelor mari și apa era destul de tulburată de nămolul produs prin surparea malurilor.

Rîpele mărețe care se ridică deasupra fluviului, în toată regiunea, te farmecă prin frumusețea și felurimea înfățișării lor, ca și prin mîndrețea podoabelor pe care le poartă. Prăpăstioasa costișă înverzită, cu temelia povîrnită pînă la dunga apei, este încununată de un brîu de stînci în chip de turnulețe dărăpănate, care sînt încîntător de bogate în nuanțe fine — mai cu seamă cafeniu închis și verde stins, dar stropită și cu alte nuanțe. Apoi fluviul strălucitor, șerpuind din distanță în distanță în cursul său, întrerupt pe alocuri de pîlcuri de ostroave împădurite și străbătute de canaluri argintii; și priveliștea satelor depărtate, ațipite pe boturi de deal și a plutelor ce alunecă pe furiș în umbra pereților de codru; și vapoarele albe pierind după coturi îndepărtate! Și totul este liniștit și odihnitor ca o țară de vis; și nu are nimic din lumea aceasta — nimic de care să se lipească îndoiala ori tristețea.

Firește, pînă ce se ivește afurisitul de tren, ca în clipa de față, ca să prefacă sfînta singurătate în țăndări și fărîme, cu vuietul drăcesc al aburului său, cu duduitul și cu tunetul roților în goană; atunci te trezești deodată la realitatea lumii și în desfătările pe care ți le oferă cu prisosință: fiindcă îți amintești că aceasta este însăși calea ferată, ale cărei acțiuni scad întotdeauna după ce le cumperi și cresc întotdeauna după ce le vinzi. Mă înfior și astăzi amintindu-mi că odinioară nu eram de loc dispus să mă descotorosesc de acțiunile mele. Trebuie să fie ceva groaznic să ai o cale ferată în stăpînire!

De pe puntea vaporului, de la Saint Louis la Saint Paul — cale de opt sute de mile — locomotiva se zărește aproape tot drumul. Aceste căi ferate au făcut prăpăd în comerțul vapoarelor. Contabilul de pe vaporul nostru era contabil de vapoare încă înaintea înființării acestei linii ferate. În acele zile, afluxul de pasageri era așa de mare și navlul atît de bogat încît vapoarele nu puteau face față cererilor, cu puterea lor de transport; ca urmare, căpitanii erau foarte independenți și fuduli — cu „nasul pe sus" cum ar zice Unchiul Remus. Contabilul ne-a arătat care este deosebirea dintre vremea trecută și cea de astăzi — într-astfel:

Vaporul trăgea la mal; căpitanul se afla pe puntea de comandă, țeapăn și foarte drept, de parcă avea o vergea de fier în șira spinării; cu mănuși de piele în mînă, cu cilindrul înfundat pe cap, cu cărarea la ceafă; omul de pe mal își scotea pălăria și zicea:

— Am douăzeci și opt de tone de grîu, căpitane; mi-ai face un mare hatîr dacă mi le-ai lua.

Căpitanul răspundea:

— Iau două. Și nu se mai înjosea nici să-l privească.

Dar astăzi, căpitanul își ridică vechitura de șapcă, zîmbește tuturor cu gura pînă la urechi, trage o plecăciune, fără ca vergeaua de fier să-l mai stingherească, și zice:

— Mă bucur că te văd, Smith, ce bine arăți! De ani de zile n-ai mai arătat așa de bine! Ce ai pentru noi?

— Nimica! zice Smith și stă cu pălăria pe cap; apoi îi întoarce spatele și se duce să vorbească cu altcineva.

O, da! Acum opt ani era la preț căpitanul, dar acuma este rîndul lui Smith. Acum opt ani, un vapor mergea de obicei în susul fluviului cu toate cabinele pline și cu lumea îngrămădită pe cinci sau șase rînduri, pe dușumele; urma și o solidă încărcătură de imigranți și de lucrători agricoli, pe puntea de jos. Ca să capeți o cabină de clasa întîi, trebuia să faci

dovada că ai șaisprezece grade de noblețe și patru sute de ani vechime, ori să fii un cunoscut personal al negrului care văcsuia cizmele căpitanului. Dar astăzi toate s-au schimbat; cabine berechet deasupra și nici un lucrător agricol dedesubt; acum există secerători-legători patentate și nu le mai trebuiesc oameni la seceriș: au făcut calea-ntoarsă; dar nici pe aceea n-am făcut-o cu vaporul: ci dus cu trenul!

Mai sus în această regiune, am dat peste pogoane întregi de plute venind la vale buluc; dar nu plutind în voie, ca pe vremea veche, conduse de echipagii voioase și nepăsătoare, de scripcari și de pierde-vară care cîntau din gură, se îmbătau cu whisky și jucau pînă cădeau lați. Acum nu mai era așa: întregul alai era dus repede la vale de către un vapor puternic cu roată la pupă, după moda nouă; iar micile echipaje erau alcătuite din oameni liniștiți, rînduiți, cu înfățișarea omului cu o ocupație tihnită, fără nici o umbră de romantism în înfățișare.

Pe aici pe undeva, într-o noapte neagră, am trecut — cu ajutorul luminii electrice — printr-un șir de praguri de ostroave strîmte și încîlcite. În spate era întunericul des, un mal neîntrerupt de beznă; înainte, un cot îngust de apă, mlădiindu-se printre pereți deși de frunziș, care aproape atingeau laturile vaporului nostru de amîndouă părțile; și aici fiecare frunză în parte și fiecare încrețitură se arăta în culoarea ei firească și lucea cu o lumină sporită, ca în amiezi. Efectul era ciudat, elegant și foarte izbitor.

Am trecut de Prairie du Chien, alt loc de tabără al Părintelui Marquette; iar după cîteva ceasuri de înaintare printr-un peisaj variat și frumos, am ajuns la La Crosse.

Aici este un oraș de douăsprezece sau treisprezece mii de suflete, cu străzi luminate electric și cu blocuri de clădiri destul de mărețe și reușite din punct de vedere al arhitecturii, ca să impună respect în orice oraș. Este un oraș distins și ne-am folosit în voie de ora cît a durat halta, ca să hoinărim pe străzi, deși timpul era mai mult ploios.

Capitolul LIX

LEGENDE ŞI PRIVELIŞTI

În portul La Crosse am adăugat la lista noastră cîţiva călători, printre care un domn bătrîn care venise în părţile acestea o dată cu cei dintîi pionieri aşezaţi pe aici; el cunoştea bine toate locurile, lucru de care se mîndrea cu oarecare dreptate, zicînd:

— Veţi găsi priveliști de aici pînă la Saint Paul care pot să dea la iveală ceea ce este caracteristic văii Hudsonului. Veţi găsi Rîpa Reginei, înaltă de șapte sute de picioare și o priveliște tot atît de măreață ca în cele mai vestite regiuni; veţi vedea și Ostrovul Trempeleau, care cred că nu seamănă cu nici un alt ostrov din America: este un munte uriaș, cu coaste prăpăstioase, ades pomenit în legendele indiene; pe întinderea lui mișunau șerpi cu clopoţei; dacă ajungi acolo ziua, cît mai e soare, ai o priveliște care îţi va rămîne în minte. Mai sus de Winona vei afla pajiști frumoase; apoi vin cele O Mie de Ostroave, fără pereche de frumoase. Mă întrebi dacă sînt verzi? Cred că nu ai văzut un frunziș atît de verde, nici atît de des; este ca o sută de perne de catifea plutind pe o oglindă — cînd e apa liniștită. Apoi, pe amîndouă malurile fluviului, cumplitele rîpe — zbîrlite, sfîșiate și întunecate — tocmai cadrul trebuitor; totdeauna ai nevoie de un cadru de culoare violentă, știi, pentru a prinde amănuntele unei picturi gingașe și a le face să iasă în relief.

Bătrînul domn ne-a mai spus și vreo două legende indiene — dar nu din cele mai „tari".

După ce a dat raita prin istorie el s-a întors îndărăt la priveliști și ni le-a zugrăvit, amănunt cu amănunt, de la Mia de Ostroave pînă la Saint Paul, dînd toate numele cu ușurinţă; expunînd subiectul cu vioiciune și încredere; trîntind cîte un termen savant, cu un aer de nepăsare (de pildă nu-e-mare-lucru, și-pot-s-o-fac-oricînd-vreau) — și pregătindu-ne frumoase surprize de elocvenţă ademenitoare, la răstimpuri atît de calculate, încît pe loc am început a bănui că...

Dar ce are a face dacă am început a bănui? Ascultați-l pe dînsul:

— Cu zece mile mai sus de Winona, ajungem la Fountain City, cu gust cuibărit la picioarele malului stîncos ce își înalță fruntea înfricoșătoare — ca un Jupiter — către adîncimile albastre ale cerului, scăldînd-o în văzduhul neîntinat, pe care nu l-au atins decît aripile îngerilor.

În curînd, alunecăm vreo douăsprezece mile prin ape argintii, în mijlocul aspectelor drăgălașe și neașteptate ale naturii, care îndeamnă inimile noastre spre adorare și uimire; atingem muntele Vernon, înalt de șase sute de picioare, cu ruinele romantice ale unui fost hotel de clasa întîi, cocoțate sus de tot printre umbrele norilor care împestrițează înălțimile lui amețitoare — singură rămășiță a înfloritorului oraș Mount Vernon din vremurile vechi, astăzi pustiu și părăsit cu totul.

Și mergem mai departe. Trecem ca în zbor dincolo de Stînca Hornului — o mîndră înălțime de șase sute de picioare; acostînd la Minieska, observăm o ridicătură uriașă, falnică, de peste cinci sute de picioare, cel mai izbutit munte-piramidă. Forma lui conică, cu povîrnișurile acoperite de pădure deasă și cu piscul său conic, pricinuiesc uimirea privitorului în fața înfăptuirilor firii. De pe înălțimile lui amețitoare se înfățișează ochilor priveliștea minunată a pădurilor, rîurilor, prăpăstiilor, dealurilor și văilor, jos la multe mile depărtare.

Ce perspectivă fluvială mai măreață se poate închipui decît atunci cînd din punctul cel mai ridicat al acestui mal stîncos examinăm încîntătorul peisaj de jos din vale? Sălbăticiunea primitivă și înfiorătoarea singurătate a acestor creații sublime ale firii și a zeului naturii stîrnesc simțăminte de nestăpînită admirație; iar amintirea lor nu poate fi ștearsă vreodată din minte, din orice parte le-am privi.

Iată Capul Leului și Capul Leoaicei, săpate de mîna firii, ca să împodobească și să stăpînească frumosul fluviu; apoi fluviul se lățește și priveliștea cea mai fermecătoare și mai măreață izbește vederea:

dealuri prăpăstioase, înveşmîntate în păduri înverzite din creştet pînă la temelii; plaiuri drepte, ţinînd în poală frumoasa Wabasha, cetate a apelor tămăduitoare, puternic vrăjmaş al bolii lui Bright; şi acea supremă înfăptuire a firii, neasemuitul Lac Pepin — acestea toate alcătuiesc o icoană pe care ochiul turistului o poate privi ceasuri nenumărate, în nesfîrşit extaz.

Plutim mai departe: întîmpinăm rînd pe rînd maiestoasele Domuri, măreaţa Căpăţînă de zahăr şi sublima Stîncă a Fetei — pe care superstiţia de mai tîrziu a înzestrat-o cu glas omenesc; adeseori cînd lotca de mesteacăn alunecă pe aproape, luntraşului oacheş i se pare că aude glasul blînd al Winonei cea de mult plecată, răsfăţata poveştilor şi a cîntecelor indiene.

Frontenac se arată vederii noastre ca un loc de scăpare al turiştilor istoviţi de dogoarea verii; înaintata Aripă Roşie; Stînca Diamantului, tulburătoare şi impunătoare în singurătatea ei pustie; apoi Prescot şi Sainte Croix; şi îndată zărim cum se ridică, ameninţătoare deasupra noastră, domurile şi clopotniţele lui Saint Paul, uriaşă căpetenie mai tînără a Nordului, înaintînd cu paşi de şapte leghe în fruntea progresului: stegarul celei mai noi şi mai înalte civilizaţii, croindu-şi calea binefăcătoare cu măciuca întreprinderii comerciale, înălţînd strigătul de luptă al culturii creştine, smulgînd din rădăcini neghina leneviei şi a superstiţiei, spre a sădi acolo plugul mecanizat şi şcoala. Saint Paul înfruntă veşnic nelegiuirea cruntă, neştiinţa, crima, deznădejdea, priveghind neîncetat temniţa, spînzurătoarea şi amvonul; şi neîncetat...

— Ai colindat vreodată lumea cu vreo panoramă de bîlci?

— Am făcut şi meseria asta mai demult.

Bănuiala mea se adeverise.

— Şi tot mai umbli cu panorama?

— Nu, deocamdată, pînă se deschide sezonul bîlciurilor. Pînă atunci dau ajutor la prelucrarea materialului pentru *Călăuza turistului*, pe care Compania

de Navigație Saint Paul și Saint Louis o vor publica în vara viitoare, pentru folosința turiștilor care călătoresc pe vapoarele companiei.

— Cînd vorbeai de Stînca Fetei, ai pomenit pe Winona cea de mult răposată, răsfățata cîntecelor și a legendelor indiene. Ea a dat stîncii numele ei? Este vreo legendă care să arate această legătură?

— Da, este o legendă tragică și dureroasă. Poate că este cea mai vestită și mai mișcătoare din toate legendele de pe Mississippi.

I-am cerut să ne-o istorisească. El trecu iarăși de la tonul de convorbire la declamatoarea conferință, fără nici o sforțare și continuă precum urmează:

— La o mică depărtare, mai sus de Lake City, este un loc faimos, cunoscut sub numele de Stînca Fetei, loc nu numai pitoresc, dar plin de interes romantic în urma întîmplării care i-a dat numele. Cu puțini ani mai înainte, locul acesta era un sălaș îndrăgit al indienilor Sioux, din pricina vînatului și pescuitului îmbelșugat; un mare număr de indieni se afla întotdeauna prin partea locului. Printre familiile care sălășluiau de obicei aici era și una care ținea de tribul Wabasha. We-no-na (cea dintîi născută) era numele unei fete care jurase credință unui flăcău din același trib. Dar asprii ei părinți o făgăduiseră altuia, unui faimos războinic, și stăruiau să se mărite cu el. Părinții hotărîră și ziua nunții, spre marea ei durere. Ea se prefăcu a se învoi cu ei și îi întovărăși pînă la stîncă, sub cuvînt că vrea să strîngă flori pentru sărbătorirea nunții. Ajungînd acolo, We-no-na fugi pe creștetul stîncii și de acolo își dojeni cu mare asprime părinții pentru cruzimea lor; apoi cîntînd un bocet de moarte, se aruncă în prăpastie, peste părinții ei care se aflau ceva mai jos, pe care îi izbi de stînci, făcîndu-i fărîme.

— Pe cine a făcut fărîme? Pe părinții ei?

— Da.

— Ei, negreșit că a fost o întîmplare tragică, după cum zici dumneata. Mai mult chiar, este un nou fel de surpriză dramatică pe care nu o întrevăzusem. Este o deosebită perfecționare a formei răsuflate de

legendă indiană. Există de-a lungul lui Mississippi cincizeci de puncte numite Săritura Iubitei — de pe culmile cărora a sărit cîte o fată dezamăgită — dar dintre toate, asta e singura săritură care s-a executat după toate regulile artei. Ce s-a ales de Winona?

— A fost destul de zguduită și zdruncinată; dar s-a sculat, s-a scuturat și s-a făcut nevăzută mai înainte ca șeriful să ajungă la fața locului; și se zice că și-a căutat iubitul ei cel adevărat, s-a măritat cu el și a călătorit cu el departe pe undeva — unde a trăit în veci fericită după aceea; se zice că asprul ei suflet a fost îmblînzit și pedepsit prin romantica întîmplare care o lipsise atît de timpuriu de sfatul blajin al mamei și de brațul apărător al tatălui și care o lepădase în seama milei reci a unei lumi cu aspre judecăți și fără prietenia nimănui.

Am fost bucuros apoi să aud descrierea peisajului pe care a făcut-o conferențiarul nostru, căci el m-a ajutat să prețuiesc mai bine ceea ce văzusem și m-a învrednicit să mi-l închipui cum se cuvine, cînd l-am pierdut din ochi, la căderea nopții.

După cum observase conferențiarul nostru, întreaga regiune este împînzită de legende și tradiții indiene. Dar eu i-am amintit că de obicei lumea pomenea numai acest fapt — așa ca să-ți deschidă gustul de povești — apoi se oprea cu prudență. De ce? Ca să rămîi cu impresia că acele povești ar fi pline de întîmplări și simțire — impresie plăcută care s-ar fi risipit de îndată ce poveștile ar fi fost istorisite. I-am arătat o seamă de bucăți de literatură locală culeasă de mine și el mi-a mărturisit că era un material sărac, lipsit cu totul de valoare; m-am încumetat să adaug că legendele pe care mi le înșirase el erau de același soi, afară de minunata poveste a Winonei. El a încuviințat, dar mi-a răspuns că, dacă voi căuta cartea domnului Schoolcraft — tipărită acum aproape cincizeci de ani (astăzi fără îndoială epuizată) — voi afla în ea multe născociri indiene care nu sînt lipsite de acțiune și de închipuire; că poveștile din *Hiawatha* erau de acest fel și că ele se găseau și în cartea dom-

nului Schoolcraft; că se mai găseau în acea carte și altele pe care poetul Longfellow ar fi putut să le supună în versuri, cu mare succes. De pildă, era legenda *Capul care nu moare*. Nu putea să ne-o istorisească, fiindcă multe din amănunte îi scăpau din memorie; dar mă îndemna să găsesc cartea ca să prețuiesc cum se cuvine imaginația indienilor. El ne-a mai spus că acea poveste, ca și cele mai multe aflătoare în carte, se întîlneau mereu la indienii din părțile lui Mississippi, atunci cînd s-a așezat el acolo, și că cei care le adunaseră pentru cartea lui Schoolcraft le luaseră de-a dreptul din gura indienilor, apoi le puseseră în scris întocmai și fără a fi adăugit vreo înfloritură.

Am găsit cartea. Conferențiarul nostru avea dreptate. Sînt cîteva legende care întăresc spusele lui. Voi înfățișa două dintre ele — *Capul care nu moare* și *Peboan și Seegwun*, *o alegorie a anotimpurilor*. Cea din urmă este cuprinsă în *Hiawatha*, dar este vrednică de a fi citită în forma originală, numai dacă cititorul vrea să vadă cît de real poate fi un poem naiv, fără ajutorul și măiestria măsurii poetice și a ritmului:

PEBOAN ȘI SEEGWUN

Un om bătrîn ședea singur în coliba lui lîngă malul unui rîu înghețat. Era spre sfîrșitul iernii și focul era aproape stins. El părea foarte bătrîn și foarte amărît. Pletele lui erau albite de ani și el tremura din toate încheieturile. Petrecea în singurătate zi de zi și nu auzea nimic altceva decît vuietul furtunii care spulbera zăpada proaspăt căzută.

Într-o zi, pe cînd focul murea în vatră, un tînăr frumos se apropie și intră în locuința lui. Obrajii lui erau rumeni de tinerețe; ochii lui scînteiau de însuflețire și surîsul îi flutura pe buze. Venea cu pasul iute și ușor. Fruntea lui era încinsă cu o cunună de iarbă înmiresmată; el nu purta cunună de războinic ci aducea în mînă un mănunchi de flori.

— A, fătul meu! zise bătrînul, sînt fericit că te văd. Intră! Vino și istorisește-mi întîmplările tale! Ce țări străine ai văzut? Să petrecem noaptea împreună! Am să-ți istorisesc isprăvile și vitejiile din tinerețea mea. Vei vedea ce sînt încă în stare să fac. Tu vei face la fel și vom petrece bine amîndoi.

El scoase din desagă o lulea ciudată, cioplită bătrînește; o umplu cu tutun îndulcit cu ierburi și o întinse oaspelui său. Împlinind acest obicei al ospeției, ei începură a vorbi.

— Răsuflu, zise bătrînul și rîul stă împietrit. Apa se face țeapănă și tare, întocmai ca o piatră străvezie.

— Răsuflu, zise tînărul și florile se răspîndesc pe cîmp.

— Îmi scutur pletele, întoarse bătrînul vorba, și nămeții acoperă pămîntul. Frunzele cad de pe copaci la porunca mea și suflarea mea le alungă departe. Păsările se ridică din apă și pleacă în țări depărtate. Dobitoacele se pitesc de teama răsuflării mele și pămîntul însuși se face vîrtos cum e cremenea.

— Îmi scutur buclele, urmă tînărul și ploaia cade pe pămînt în șiroaie calde. Ierburile își înalță capetele din glie, ca ochii copiilor care lucesc de încîntare. Glasul meu cheamă păsările îndărăt. Căldura răsuflării mele dezleagă rîurile. Cîntecul umple zăvoaiele prin care pășesc, și firea întreagă se bucură.

Pînă la urmă, soarele începu să răsară. O căldură plăcută se răspîndi împrejur. Glasul bătrînului tăcu. Botgrosul și mierla prinseră a cînta pe acoperișul colibei. Rîul începu să murmure la ușă, iar mireasma blîndă a ierburilor și florilor în plină creștere sosi dimpreună cu boarea primăverii.

Lumina zilei dădu tînărului în vileag făptura celui cu care stătea el de vorbă. Cînd se uită la el, avea fața de gheață a lui *Peboan*[1]. Pîraie începură a curge din ochii lui. Pe cînd soarele se înfierbînta, statura lui scădea mereu; curînd se topi cu totul. Pe locul de lîngă cămin nu mai rămase nimic decît un Miskodeed[2] — plantă înrudită cu fragul, avînd o floricică

[1] Iarna.
[2] The *training arbutus* = arbustul tîrîtor.

albă, cu marginea trandafirie, care este una din cele mai timpurii flori din miazănoapte.

Capul care nu moare este o poveste îndeajuns de lungă, dar alcătuită din cugetări alese, minuni din basmele cu zîne, întîmplări felurite, acțiune puternică, în schimbul scurtimii care-i lipsește[1].

Capitolul LX

CUGETĂRI ȘI CONCLUZII

Am ajuns la Saint Paul, la capătul părții navigabile a fluviului Mississippi, iar acolo călătoria noastră de două mii de mile de la Noul Orleans s-a sfîrșit. Este o raită de vreo zece zile cu vaporul. Probabil poate fi făcută mai repede cu trenul. Socotesc așa, fiindcă știu că se poate merge cu trenul de la Saint Louis la Hannibal — o depărtare de cel puțin o sută și douăzeci de mile — în șapte ceasuri. E mai bine decît de mers pe jos — cel puțin pentru cine este grăbit.

Anotimpul fiind foarte înaintat, cădeau petalele trandafirilor și ale florilor de magnolii, pe cînd la Saint Paul cădea zăpada. La Noul Orleans înfruntasem o vijelie întîmplătoare și atît de fierbinte, ca și cum ar fi suflat de pe un crater de vulcan; aici, la Saint Paul, am înfruntat o vijelie înghețată care sufla ca de pe un ghețar.

Nu încerc să uimesc pe nimeni cu constatările mele. Nu, este prea firesc să fie o netă deosebire între climaturile de pe paralele aflătoare la o mie sau două mii de mile depărtare între ele.

Iau această poziție pe care o voi ține și o voi păstra în ciuda gazetelor. Orice gazetă crede că nu este un lucru firesc; o dată pe an, în februarie, face această observație, cu puncte de mirare rău disimulate, că

[1] Vezi apendicele D.

în vreme ce noi, aici departe, ne luptăm cu zăpada și cu gheața, lumea are căpșuni și mazăre nouă acolo în Sud, calele înfloresc afară și oamenii se plîng de căldură! Gazeta nu încetează niciodată să se minuneze de acestea. O ia de la început în fiecare februarie. Trebuie să fie o cauză care explică repetiția; iar cauza trebuie să fie în schimbarea personalului redacției. Nu poți uimi de două ori același ins cu aceeași minune — nici chiar cu minunile vremii din februarie în Sud; dar dacă schimbi mereu pe cei de la redacție — la un an sau doi — și uiți a-i vaccina împotriva surprizelor climatice anuale, neapărat se va întîmpla mereu același lucru. În fiecare an un redactor nou se va molipsi de boala de mai sus și va fi ferit apoi de o nouă molipsire, dar aceasta nu ferește gazeta. Nu, gazeta stă prost ca totdeauna: va avea mereu un redactor nou; și așa va izbucni „minunea" cu căpșunile, în fiecare februarie cînd va apărea gazeta. Omul nou se poate lecui; gazeta însăși este de nelecuit. O lege a Congresului... nu, Congresul nu ar putea opri minunea cu căpșunile, fără a-și depăși în chip neîngăduit puterile. Un amendament al Constituției ar putea legifera aceasta și este probabil cel mai bun și mai rapid mijloc de a o scoate la capăt. Pe temeiul unui atare amendament, Congresul ar putea trece o lege, pedepsind cu închisoare pe viață prima greșeală și cu vreun soi de moarte lentă următoarele greșeli; aceasta, negreșit, ne va da o grabnică pace. În același timp, amendamentul și legea ce ar ieși din el precum și pedepsele ar putea lesne fi puse să oprească felurite alte abuzuri înrudite ca: „Anualul — Veteran — care — a votat — pentru — fiecare — președinte — de la Washington — încoace — și — s-a — dus — la vot — ieri — cu — ochiul — și — pasul — tot — atît — de — zdravene — ca — oricînd"... și alte zeceunsprezece plicticoase minuni anuale de acest soi, cît și: „Cel — mai — Vechi — Franc — Mason — și cel — mai — Vechi — Tipograf și cel — mai — Vechi — Predicator — Metodist și — cel — mai — Vechi — Școlar de orice fel, și Trei copii de la— o — Naștere" și așa mai departe și iar așa. După aceea, Anglia

ar face la fel şi ar scoate o lege oprind pe viitor folosirea glumelor lui Sidney Smith — şi ar tocmi un comisar care să născocească altele noi. Atuncea viaţa ar ajunge un dulce vis de linişte şi pace, iar noroadele ar înceta de a tînji după ceruri.

Dar mă depărtez de subiectul meu. Saint Paul este un oraş minunat. Este alcătuit din zdravene blocuri de cărămidă bună şi de piatră şi pare a fi foarte durabil. Oficiul poştal al oraşului a fost înfiinţat acum treizeci şi şase de ani; iar cînd poştaşul primea o scrisoare, el o căra la Washington, călare, ca să întrebe ce să facă cu ea. Aşa grăieşte legenda. Două case de paiantă fură clădite în acel an şi cîteva suflete fură adăugate populaţiei oraşului. Un număr recent al ziarului cel mai de seamă din Saint Paul, *Presa pionierilor*, dă nişte statistici care sînt într-o vie nepotrivire cu vechea stare de lucruri şi anume: Populaţia, în toamna acestui an (1882): 71.000 de suflete; numărul scrisorilor înmînate în întîia jumătate a anului: 1.209.387; numărul caselor clădite în trei sferturi de an: 989; costul lor: 3.186.000 dolari. Creşterea scrisorilor faţă de cele şase luni corespunzătoare din anul trecut a fost de cincizeci la sută. Noile clădiri adăugate oraşului anul trecut au costat peste 4.500.000 de dolari. Puterea urbei lui Saint Paul stă în comerţul lui — vreau să zic comerţul ei. Este o cetate manufacturieră, fireşte — toate oraşele mari din această regiune sînt la fel — dar Saint Paul este deosebit de tare în această ramură comercială. Anul trecut comerţul lui de vînzare-cumpărare s-a ridicat la peste 52.000 de dolari.

Are o vamă şi clădeşte acum un parlament scump ca să înlocuiască pe cel ars de curînd — pentru că este capitala statului. Are un număr infinit de biserici; şi nu sărăcăcioase, ci bogate, aşa cum înalţă protestanţii şi cum bietele „fete în casă“ irlandeze sînt fericite a înălţa. Ce patimă de a clădi biserici măreţe are „fata în casă“ irlandeză! Este un lucru straşnic pentru arhitectura noastră; dar prea adesea noi admirăm temeinicele ei temple, fără a închina un singur gînd bietei fete. De fapt, în loc de a ne gîndi că „fiecare

cărămidă și fiecare piatră din frumoasa clădire înfățișează o durere sau un necaz, un pumn de sudoare, ceasuri de grea osteneală și că sînt prinosul spatelui și frunții și oaselor sărăcimii", noi avem obiceiul de a uita cu totul aceste lucruri: noi proslăvim numai puternicul templu în sine, fără să hărăzim un gînd de închinare smeritei lui ctitorițe, a cărei inimă bogată și a cărei pungă prăpădită le simbolizează.

Acesta este un pămînt al bibliotecilor și al școlilor. Saint Paul are trei biblioteci publice, care cuprind laolaltă vreo patruzeci de mii de volume. Are o sută șaizeci de școli și plătește mai mult de șaptezeci de mii de dolari pe an pentru lefurile profesorilor.

Are și o gară de cale ferată, neobișnuit de frumoasă; de fapt este atît de mare, încît părea că întrece nevoile traficului — în privința mărimii, la început — dar după trecerea a șase luni s-a băgat de seamă că greșeala era tocmai contrarie. Greșeala se va îndrepta.

Orașul este așezat pe o înălțime; se află aproape la șapte sute de picioare deasupra nivelului mării. Este atît de sus, încît de pe străzile lui se deschide o largă priveliște asupra fluviului și cîmpiei. Este un oraș minunat într-adevăr și nu este încă clădit. Toate străzile lui sînt încurcate de materiale de construcție, acestea fiind prefăcute în case, cît mai repede cu putință, spre a face loc mai mult. Într-adevăr sînt și alții grăbiți să clădească, de îndată ce se pot folosi de străzi ca să-și pună cărămizile unele peste altele și să le îngrămădească pe locul lor.

Ce măreț și frumos este gîndul că cel dintîi pionier al civilizației — călăuza avangărzii civilizației — nu este niciodată vaporul, nici calea ferată, nici ziarul, nici școala de duminică, nici misionarul — ci întotdeauna whiskyul! Acesta este adevărul. Cercetați istoria și veți vedea! Misionarul vine *după* whisky — vreau să zic că sosește *după ce va fi sosit* whiskyul; după el vine imigrantul sărac, cu toporul, sapa și pușca; apoi negustorul; iar în urma lui, mulțimea fără număr; apoi pungașul, hoțul și tîlharul de drumul mare și toate rudeniile lor de ambe sexe; la urmă, domnul șmecher carele a cumpărat o conce-

siune veche ce cuprinde toată regiunea; acesta aduce lista avocaților; comitetul de supraveghere aduce pe antreprenorul de pompe funebre. Toate aceste interese aduc ziarul; ziarul creează politica și calea ferată; toți laolaltă se apucă de lucru și clădesc o biserică și o pușcărie — și iată! civilizația este statornicită pe veci în partea locului. Dar whiskyul, vedeți, a fost capul avangărzii în această binefăcătoare operă. Întotdeauna el este primul. El a fost ca orice străin — și este de iertat unui străin să fie neștiutor de acest mare adevăr și să rătăcească prin astronomie pentru a împrumuta un simbol. Dar dacă el ar fi cunoscut mai bine faptele, el ar fi spus:

ÎNSPRE APUS, CLONDIRUL ÎMPĂRĂȚIEI ÎȘI FACE CALE

Acest mare fruntaș al avangărzii a sosit la fața locului pe care se află acum Saint Paul, în iunie 1837. Da, la acea dată Pierre Parrant, un canadian, și-a clădit întîia lui colibă, a scos dopul clondirului și a început a vinde whisky indienilor. Rezultatul stă înaintea noastră.

Tot ce am zis despre noutatea, vioiciunea, înaintarea rapidă, bogăția, deșteptăciunea, arhitectura distinsă și temeinică și despre avîntul și energia orașului Saint Paul se va potrivi și vecinului său Minneapolis — cu adăugirea că ultimul este cel mai mare din cele două orașe.

Acum cîteva luni, aceste cetăți neobișnuite erau la zece mile una de alta, dar creșteau atît de repede, încît poate că s-au unit acum și că merg înainte, sub un singur primar. Orice ar fi, peste cinci ani va fi o legătură atît de temeinică între ele — prin clădiri — încît un străin nu va fi în stare să spună unde încetează unul din gemenii siamezi și unde începe celălalt. Împreunate, vor număra două sute cincizeci de mii de suflete, dacă ele vor urma să crească așa cum cresc acuma. Astfel, acest centru de populație de la capătul părții navigabile a fluviului Mississippi va porni o întrecere în privința numărului, cu centrul de populație de la celălalt capăt — cu Noul Orleans.

Minneapolis este așezat lîngă cascadele Saint Anthony, care se întind pe fluviu pe o mie cinci sute de picioare și cad de la optzeci și două de picioare; o putere-apă, care prin lucrări de artă a fost făcută de neprețuită valoare din punct de vedere al afacerilor, deși întrucîtva în dauna priveliștii cascadelor și a perspectivei fotografice.

Treizeci de mori de făină macină două milioane de barile din cea mai fină făină pe an; douăzeci de fabrici de cherestea produc două sute de milioane de picioare cubice de cherestea pe an; se mai află mori de lînă, mori de bumbac, de hîrtie și de ulei; fabrici de cercevele de ferești, de cuie, de mobile, butoaie și altele, fără număr, se poate spune. Marile mori de făină de aici și de la Saint Paul întrebuințează „procedeul nou" și macină grîul cu valțuri în loc de pietre.

Șaisprezece linii de cale ferată se încrucișează la Minneapolis, șaizeci și cinci de trenuri de călători sosesc și pleacă zilnic de acolo.

Ziaristica înflorește. Apar trei mari gazete zilnice, zece săptămînale și trei lunare.

Există o universitate cu patru sute de studenți și — mai bine chiar — bunele ei strădanii nu se mărginesc a lumina un singur sex. Sînt șaisprezece școli publice, cu clădiri care costă cinci sute de mii de dolari; sînt șase mii de elevi și una sută douăzeci și opt profesori. Există, de asemeni, șaptezeci de biserici; și mult mai multe plănuite. Băncile au laolaltă un capital de trei milioane de dolari și comerțul de vînzare-cumpărare al orașului se ridică la cincizeci de milioane de dolari pe an.

Lîngă Minneapolis și Saint Paul sînt cîteva locuri interesante — Fortul Snelling, o fortăreață așezată pe un mal stîncos al fluviului, de o sută de picioare înălțime; căderile de apă de la Minnehaha; lacul Ursului Alb și așa mai departe. Frumoasele căderi de apă de la Minnehaha sînt destul de faimoase — nu au nevoie de sprijinul meu, în acest scop. Lacul Ursului Alb este mai puțin cunoscut. Este o întindere de apă minunată și este folosit ca localitate de vară de

către lumea bogată și cu vază din statul respectiv. Are clubul și hotelul său, cu ameliorările și confortul modern; are vile frumoase pentru trecut vara și pentru plimbări, precum și belșug de pescuit și vînat. Sînt o duzină de localități de vară în jurul lui Saint Paul și Minneapolis, dar lacul Ursului Alb este *reședința*. În legătură cu lacul Ursului Alb este o legendă indiană destul de nătîngă. Aș vrea să mă împotrivesc ispitei de a o tipări aici, dacă s-ar putea, dar este mai presus de puterile mele. Călăuza tipărită dă numele celui care a cules și ne-a păstrat legenda, și îi laudă „pana ușoară". Fără alt comentar sau zăbavă atunci, să-i dăm drumul acelei pene ușoare împotriva cititorului:

O LEGENDĂ DE LA LACUL URSULUI ALB

În fiecare primăvară, poate timp de un veac, sau cîtă vreme a dăinuit o națiune de Piei Roșii, un ostrov din mijlocul lacului Ursului Alb a fost vizitat de o ceată de indieni, cu scopul de a face zahăr de arțar.

Legenda zice că acum multe primăveri, un tînăr războinic iubea pe fata căpeteniei tribului său și îi jură credință pe ostrovul acesta; și mai zice legenda că fata îl iubea pe războinic. Părinții fetei refuzaseră mereu să-i dea mîna fetei lor; bătrîna căpetenie cîrtea că băiatul nu era viteaz, iar mama fetei îl poreclea: muiere!

Soarele abia apusese peste „tufișul de zahăr" și luna plină răsărise în largul cerului albastru și luminos, cînd tînărul războinic își luă fluierul și se duse singur să mai cînte o dată povestea dragostei sale; vîntul cald legăna blînd cele două pene vesele de pe capul lui; dar cînd se urcă pe trunchiul unui copac aplecat, zăpada rece căzu grea pe picioarele lui. Cînd își ridică fluierul la gură, pătura îi alunecă de pe umerii bine făcuți și se așternu pe zăpada de dedesubt. El începu amarnicul, sălbaticul cîntec de dragoste, dar în curînd simți că îi este frig; și cînd dădu să-și tragă pătura la loc, o mînă nevăzută i-o așeză cu gingășie pe umeri; era mîna iubitei sale, a îngerului său păzitor. Ea își luă locul alăturea de el; și ei fură

foarte fericiţi, fiindcă indianul are inimă iubitoare şi prin aceasta el este tot atît de nobil ca şi prin libertatea lui, care îl face feciorul pădurii. Dar, cum glăsuieşte legenda, un urs alb mare, socotind poate că zăpezile polare şi vremea rea de iarnă se întind pretutindeni, îşi luase calea spre miazăzi. El ajunse în cele din urmă la ţărmul de miazănoapte al lacului care acuma îi poartă numele; coborî malul şi încetinel îşi făcu drum înspre ostrov prin zăpada adîncă şi grea. Era aceeaşi primăvară în care se întîlniseră îndrăgostiţii. Ei părăsiseră întîiul lor cuibar şi stăteau acuma printre ramurile unui mare ulm care se întindea deasupra lacului. Acelaşi copac este încă în fiinţă şi stîrneşte atenţia şi curiozitatea tuturora. De frică să nu fie descoperiţi, ei vorbeau mai mult în şoaptă; dar tocmai cînd se ridicau pentru a se întoarce la vreme în tabără şi a scăpa astfel de bănuieli, fata scoase un ţipăt ce fu auzit pînă în tabără şi sări către tînărul viteaz; ea se apucă de pătură, dar punînd piciorul greşit, căzu cu pătură cu tot în labele uriaşe ale sălbaticei jivine. Pe dată, fiecare bărbat, muiere şi copil din trib fură pe mal, dar cu toţii fără arme. Strigăte şi tînguieli ieşiră din toate gurile. Ce era de făcut? În acelaşi timp, fiara albă şi sălbatică — ţinînd în strînsoarea uriaşă a labelor ei pe fata care nu mai îndrăznea să răsufle — mîngîia preţioasa lui pradă ca şi cum ar fi fost obişnuit cu ea. Chiotul asurzitor al războinicului îndrăgostit se auzi pe deasupra strigătelor sutelor de inşi din tribul său. Zburînd către coliba lui, el înşfăcă credinciosul său cuţit, se întoarse aproape dintr-un singur salt la locul de groază, la copacul aplecat, acolo unde căzuse iubita lui; avîntîndu-se cu furia unei pantere, se repezi asupra prăzii sale. Fiara se întoarse şi, cu o singură mişcare a labei ei uriaşe, strînse pe îndrăgostiţi inimă peste inimă; dar în clipa următoare, războinicul îi deschise cu o înjunghietură zăgazurile roşii ale inimii şi ursul, dîndu-şi sufletul, slăbi cu totul strînsoarea.

În noaptea aceea, nu s-a mai prins somnul de cei din trib, nici de îndrăgostiţi; iar cînd tineri şi bătrîni

jucau în jurul stîrvului dihaniei răpuse, viteazul războinic fu dăruit cu altă pană pentru cununa de pe cap; și mai înainte de a fi apus luna din nou, el mai adăugase inimii sale o comoară vie. Copiii lor s-au jucat mulți ani pe pielea ursului alb — de la care lacul își trage numele; iar fata și viteazul ei și-au adus aminte multă vreme de înfricoșătoarea întîmplare care îi unise; pentru că Kis-se-me-pa și Ka-go-ka nu puteau uita întîlnirea lor cu uriașa fiară care fusese atît de aproape de a-i trimite în locul de fericită vînătoare.

Este o poveste plină de nedumeriri. Mai întîi, ea a căzut jos din copac — ea și pătura; și ursul a prins-o și a mîngîiat și fata și pătura; pe urmă ea a căzut din nou din copac — părăsind pătura; între timp îndrăgostitul se duce chiuind și se întoarce cu „călcîiele înaripate"; se urcă în copac, sare jos de acolo pe urs, fata sare și ea jos după el — pesemne că era sus în pom — își reia locul ei în labele ursului alături de pătură, îndrăgostitul înfige cuțitul lui în urs și scapă — pe cine? Nu, nimic de acest soi. Te înfierbinți și te frămînți pentru pătură și apoi deodată, tocmai cînd ți-e lumea mai dragă și te aștepți la un deznodămînt fericit, te lasă dezamagit — nimic altul nu este scăpat decît fata! Aceasta mai cu seamă că nu fata te interesează, nu ea este trăsătura de căpetenie a legendei. Totuși, povestea te lasă așa — și așa trebuie să rămîi; încît o mie de ani să trăiești și tot n-ai să afli cine a luat pătura! Chiar un mort ar fi putut spune o legendă mai acătării decît cea de mai sus. Nu vreau să zic un mort prea proaspăt, vreau să zic unul mort de săptămîni și săptămîni.

Am luat drumul spre casă și în puține ceasuri ne-am aflat în acel surprinzător Chicago — un mare oraș unde locuitorii sucesc mereu lampa lui Aladin și cheamă duhurile ca să născocească și să îndeplinească mereu alte fapte supraomenești. În zadar încearcă cel ce trece întîmplător prin oraș să se țină în pas cu Chicago — orașul întrece toate prorocirile sale, mai repede decît le poate cineva rosti. Orașul te surprinde

de fiecare dată, fiindcă nu mai este acel Chicago pe care l-ai văzut cînd l-ai străbătut ultima oară. Calea ferată a Pennsilvaniei ne-a adus în goană la New York, fără a întîrzia nicăieri pe drum mai mult cu zece minute peste orar; acolo a luat sfîrșit una din călătoriile cele mai plăcute — o călătorie de cinci mii de mile — din cîte am avut eu norocul să le fac.

APENDICE

A

(Din ziarul New Orleans Times Democrat din 29 martie 1882)

CĂLĂTORIA VAPORULUI DE AJUTOR PRIN REGIUNILE INUNDATE

Erau orele nouă dimineața, în ziua de marți, cînd vaporul *Susie* părăsi fluviul Mississippi și intră pe Rîul Vechi, sau pe ceea ce se cheamă acuma gura Rîului Roșu. Urcînd pe stînga, un șuvoi curgea prin și peste digurile plantației Chandler, punctul cel mai de la nord al comunei Point Coupée. Apa acoperea tot locul, deși digurile cedaseră numai de puțină vreme. Vitele fuseseră adunate într-un bac încăpător; trecînd pe lîngă ele le-am văzut flămînde și îngrămădite, în așteptarea unui vapor care să le ia la remorcă. Pe partea dreaptă a fluviului este ostrovul Turnbull; acolo se află o plantație mare care înainte era socotită cea mai rodnică din stat. Pînă în timpul din urmă scăpase neatinsă de inundațiile obișnuite, dar astăzi numai marile întinderi de apă mai arătau pe unde fuseseră ogoarele. Coama digului se putea vedea pe ici pe colo, însă aproape totul era înecat.

Copacii au căpătat un frunziș mai verde de cînd a năpădit apa, iar pădurile par lucitoare și înviorate; dar această înfățișare plăcută ochiului este neutralizată de întinderea nesfîrșită a apei. Noi străbatem milă după milă și nu aflăm altceva decît copacii ieșind cu ramurile din apă. Din cînd în cînd cîte un

curcan de apă se ridică și zboară prin fața noastră, de-a lungul tăcutelor alei. Cîte o lotcă iese din tufișuri și trece pe Rîul Roșu către Mississippi, dar vîslașii cu fețele necăjite nu întorc niciodată capul către vaporul nostru. Pufăitul vaporului este ca o muzică în cuprinsul acestei tristeți care te mișcă în chip ciudat. Nu este tristețea codrilor adînci sau a peșterilor întunecoase, ci un fel anume de tăcere solemnă și mișcătoare teamă care se insinuează fără de voie. Azi dimineață am trecut pe lîngă două familii de negri de pe o plută legată de niște sălcii. Vădit erau din clasa avută, căci aveau cu ei o provizie de făină și trei sau patru porci. Plutele erau de vreo douăzeci de picioare pe douăzeci, iar dinaintea unui adăpost improvizat ei puseseră o mînă de pămînt pe care făceau focul.

Curentul care curgea la vale pe Atchafalaya era foarte repede, Mississippi manifestîndu-și tendința de a se îndrepta în această parte, lucru ce este de ajuns să-l vezi ca să-ți formezi părerea despre sforțările desperate pe care le face acest fluviu pentru a-și croi o cale mai scurtă către golful Mexicului. Se simte o mare nevoie de bărci mici, lotci, pirogi etc., căci multe din ele au fost furate de hoți negri, care le-au dus unde le-au putut vinde mai scump. Din cîte mi-a spus domnul C.P. Fergusson — un plantator de lîngă Schela Rîului Roșu, ale cărui pămînturi au intrat tocmai acum sub apă — situația e gravă acolo. Negrii nu se așteptaseră de loc la o spărtură a digurilor, de vreme ce ele rezistaseră atîta; iar cînd s-a întîmplat, ei au rămas în voia apei. Joi un număr dintr-înșii au fost culeși de prin copaci și de pe acoperișurile colibelor; totuși au mai rămas mulți pe loc.

Omul nu prețuiește pămîntul pînă ce n-a trecut printr-o inundație. Pe mare nu te aștepți să-l vezi, dar aici, din cauza frunzelor plutind pe apă, din cauza pereților de pădure întunecoasă și a acoperișurilor de case ce abia se mai văd, te aștepți și cauți mereu să-l zărești. De fapt, chiar și un cimitir, dacă mormintele ar ieși deasupra apei, ar fi la preț. Știi că aici se află un fluviu numai fiindcă se vede locul unde și-a

avut albia printre copaci. În lățime, este o depărtare de aproape șaizeci de mile de la Fort Adams, pe malul stîng al fluviului Mississippi, pînă la malul de la Rapides Parish. O bună parte din acest pămînt era cultivat, mai ales de-a lungul fluviului și dincolo de Rîul Roșu. Cînd am pătruns pe Rîul Roșu propriu-zis, un curent puternic mergea de-a curmezisul lui, urmînd aceeași direcție cu Mississippi.

După cîteva ceasuri de mers, am ajuns la Rîul Negru. Abia pătrunsesem pe acest rîu și semnele restriștei au devenit vizibile. Toate sălciile de-a lungul malurilor erau despuiate de frunze. Un om cu care corespondentul dumneavostră a stat de vorbă spunea că avusese o sută și cincizeci de capete de vite și o sută de porci. De cum s-a arătat apa, el a început să le mîne pe înălțimile de la Avoyelles, la treizeci și cinci de mile depărtare; dar a pierdut cincizeci de capete de vită și șaizeci de porci. Rîul Negru este foarte pitoresc, chiar dacă malurile lui se află sub apă. Desișurile mari de frasini, stejari, eucalipți și de nuci albi fac malurile de nestrăbătut; și cînd îți poți strecura privirea prin vreo rarişte, conturul întunecat al trunchiurilor distanțate abia poate fi deosebit prin întuneric.

La cîteva mile în susul rîului, adîncimea apei la maluri era de opt picioare și în toate părțile se puteau vedea vîrfurile colibelor care încă se mai împotriveau puternicului curent. Pe ici pe colo, cîte o colibă doborîtă era împresurată de lemnele aduse de apă — alcătuind poate sîmburele unui viitor ostrov.

Pentru a cruța cărbunele, fiindcă era cu neputință de găsit acest combustibil pe undeva în timpul expediției, s-au făcut provizii de lemne de foc. Într-un punct de pe fluviu ne-a ieșit în cale o lotcă mînată cu îndemînare de un tînăr; înăuntrul ei se afla o fată de cincisprezece ani, drăguță la față, cu niște frumoși ochi negri și cu purtări îngrijite. Băiatul a cerut un ziar, care i s-a aruncat în lotcă; perechea și-a împins bărcuța în dîra lăsată de vapor.

Îndată după aceea s-a ivit o fetiță, negreșit nu mai mare de doisprezece ani, mînînd cu lopata o bărcuță

cît se poate de mică, cu toată îndemînarea unui bătrîn barcagiu. Mititica aducea mai mult a indiană decît a copil de alb și a rîs cînd a fost întrebată dacă nu îi este frică. Ea fusese crescută într-o barcă și putea să o mîne oriunde. Fusese trimisă ca să culeagă frunze de salcie pentru vite și ne-a arătat pe aproape o casă, cu apa de trei degete peste dușumea. La ușa din dos era priponită o plută de vreo treizeci de picioare pe treizeci, cu un fel de țarc clădit pe ea; înăuntrul țarcului stăteau cam șaisprezece vaci și douăzeci de porci. Familia nu se plîngea de nimic, în afară de pierderea vitelor; li s-a adus repede o provizie de lemne, pe o barcă lată.

Din punctul acesta pînă la matca fluviului Mississippi nu se afla pe cincisprezece mile nici un loc afară din apă; înspre apus, pe treizeci și cinci de mile, nu se află decît apa fluviului. Rîul Negru a crescut de joi 23 cu un deget și trei sferturi și creștea încă, la căderea nopții. Înaintînd pe rîu, locuințele devin mai dese, totuși sînt încă depărtate una de alta cu milele. Aproape toate sînt părăsite și acareturile sînt acoperite de apă. Pentru a spori tristețea, aproape orice vietate parcă a fugit și nici un ciripit de pasăre sau un scheunat de veveriță nu se aude în singurătate. Cîteodată, cîte o știucă posomorîtă își arată coada, apoi piere în rîu; dar în afară de aceasta, totul este tăcut — o tăcere a năpastei. La vale pe rîu plutește acum o poiată văruită; în urma ei o bucată de gard smuls de ape, sau o ușă, care duce un stîrv umflat, păzit cu strășnicie de o pereche de vulturi — singurele pasări rămase după inundație; vulturii se înfruptă din stîrvul care îi duce la vale. Un cadru de tablou, în care era o litografie ieftină a unui soldat călare, istorisea — plutind în voia valului — despre un cămin năpădit de ape și despuiat de podoaba lui.

Cînd s-a întunecat — cum n-ar fi fost cuminte să mergem mai departe — am căutat un loc de-a lungul pădurii, unde am legat, pe noapte, vaporul nostru de un eucalipt.

Un pătrar frumos de lună răspîndea o lumină plăcută peste pădure și rîu, alcătuind un peisaj care era

bun de pus într-un tablou, dacă un artist ar fi fost în măsură a-l cuprinde în pînza lui. Mișcarea mașinilor încetase, pufăitul aburului se liniștise și tăcerea învăluitoare se întinsese deasupra noastră; și ce tăcere! De obicei, în pădure, noaptea, poți auzi orăcăitul broaștelor, bîzîitul gîngăniilor sau căderea uscăturilor; dar aici natura era mută. Tainițele întunecoase, laturile acestei catedrale, nu scoteau nici un sunet și chiar plescăiturile apei curgătoare mureau departe.

În zori, vineri dimineața, toți erau la locul lor pe vapor și am pornit în sus pe Rîul Negru. Era o dimineață frumoasă și rîul, care este foarte drept în acest loc, se înveșmîntase cu haina cea mai curățică. Miresmele păducelului îmbălsămau văzduhul și cîteva păsărele ciripeau voios de-a lungul malurilor. Copacii erau mai înalți și codrul părea mai bătrîn decît la vale. Am trecut pe lîngă mai multe ogoare decît în apropiere de gura rîului, dar și aici se înfățișa aceeași scenă: case de afumat ajunse prin pășuni, sălașuri de negri ancorate de-a valma de cîte un stejar și modesta casă a proprietarului, arătîndu-și numai acoperișul deasupra apei. Soarele stacojiu răsări cu măreție și copacii strălucură în verdele lor de felurite nuanțe. Nici un colț de pămînt nu se poate vedea pe undeva și apa se face parcă tot mai adîncă, fiindcă ajunge pînă la ramurile copacilor celor mai înalți. Pe tot drumul, sălciile au fost despuiate de frunze, dovedind de cîtă vreme au tot strîns oamenii nutreț pentru vite. Am întrebat pe un bătrîn cum se împăcau vitele cu frunza de salcie. El se opri din lucru și dînd din cap cu amărăciune, zise:

— Ei, domnule, ajunge cît să țină căldura în trupurile lor și la atîta ne așteptăm și noi; dar e mai greu cu porcii, mai ales cu cei mici. Se prăpădesc repede de tot; dar ce putem noi face? Atîta avem să le dăm.

La treizeci de mile de gura Rîului Negru, apa se întinde de la Natchez pe Mississippi pînă la dealurile cu pini ale Louisianei, peste o lățime de șaptezeci și trei de mile; rareori găsești un loc unde adîncimea să

fie mai mică de zece picioare. Apa șuvoiului pe Rîul Negru în sus curge înspre vest. De fapt așa au ajuns lucrurile încît apele Rîului Roșu au fost împinse la vale din regiunea Calcasieu și apele Rîului Negru intră în Rîul Roșu ca la vreo cincisprezece mile mai sus de gura celui dintîi, lucru nemaivăzut pînă azi — chiar de cei mai bătrîni oameni de pe vapor. Apa care se vede acum în fața noastră a venit toată din Mississippi.

În sus, din Trinity, sau mai bine Troia, care se află puțin mai la vale, aproape toată lumea a fugit; cei rămași sînt îndestulați cu ce le trebuie deocamdată. Vitele totuși suferă și se prăpădesc repede, fiindcă aglomerarea pe plute și hrana ce li se dă le îmbolnăvește.

După o scurtă oprire am pornit iarăși, apoi am sosit într-un loc unde era numai cîmp gol și cîteva colibe. Aici s-au văzut alte scene de deznădejde. Înăuntrul caselor, locuitorii clădiseră, din lăzi, cîte o podea înălțată pe care își puseseră mobila. Stîlpii paturilor fuseseră retezați la vîrf, deoarece tavanul nu era la mai mult de patru picioare de podeaua improvizată. Clădirile păreau foarte șubrede și amenințau în orice clipă să înceapă a pluti. Pe lîngă case, vitele, cu totul nepăsătoare, stăteau în apă pînă la piept. Nu se mișcau din loc și stăteau răbdătoare, așteptînd să li se vină într-ajutor. Priveliștea era mișcătoare; bietele ființe aveau să moară negreșit, dacă nu li se dădea ajutor grabnic. Vita se deosebește de cal în această privință. Calul neaflînd ajutor, va înota căutînd hrană, pe cînd boul va sta pe locul lui pînă ce, sfîrșit de foame, se va prăbuși în apă și se va îneca.

La douăsprezece și jumătate, de lîngă mal ne-a venit o chemare de pe o barcă cu fundul lat. Întorcîndu-ne, ne-am grăbit într-acolo; generalul York s-a suit la bord. Era ocupat cu evacuarea vitelor și salută din inimă vaporul ziarului *Times Democrat*, zicînd că era mare nevoie de el: era binevenit. Ne-a spus că restriștea de acolo nu fusese cîtuși de puțin exagerată. Oamenii erau într-o stare neînchipuit de grea. Apa era așa de înaltă, încît era cea mai mare

primejdie să ia casele. Crescuse atît de mult, încît se apropia de streșini; și întotdeauna cînd ajungea apa pînă acolo, exista primejdia de a smulge casele din loc. Dacă se va petrece aceasta, va fi mare pierdere de vieți. Generalul a vorbit de strădania vitejească a multor inși care încercau să-și mîntuie vitele; dar credea că douăzeci și cinci la sută din ele pieriseră într-adevăr. Pînă acum, două mii cinci sute de inși căpătaseră rații de hrană de la Troia, pe Rîul Negru, iar el dusese cu pluta un număr mare de vite; dar mai rămăsese încă foarte multe care se aflau în lipsă totală. Apa era acum cu optsprezece degete mai sus decît în 1874 și nu exista nici un pămînt liber între Vidalia și dealurile de la Catahoula.

La ceasurile două, vaporul nostru, *Susie*, a atins Troia, la șaizeci și cinci de mile de gura Rîului Negru. Aici, pe stînga, se varsă Rîul Mic; puțin mai jos Ouachita, iar pe dreapta, rîul Tensas. Aceste trei rîuri formează Rîul Negru. Troia, sau o parte din ea, este așezată pe, sau în jurul a trei mari movile funerare indiene, de formă rotundă, care se înalță deasupra apelor de astăzi cu vreo douăsprezece picioare. Ele sînt cam de o sută cincizeci de picioare diametru și se află la două sute de iarzi una de alta. Toate casele sînt clădite între aceste movile și, prin urmare, sînt cu toatele inundate pînă la o înălțime de optsprezece degete peste podelele lor.

Aceste ridicături, înălțate de indieni cu sute de ani în urmă, sînt singurele locuri de adăpostire, pe mile întregi. Cînd am sosit, le-am aflat îngrămădite cu vite, toate prăpădite de slabe și putînd cu greu să se țină pe picioare. Erau amestecate laolaltă: oi, porci, cai, catîri și vite. Una din aceste movile fusese folosită mulți ani drept cimitir și astăzi am văzut niște vaci jigărite, tolănite peste marmura lespezilor funerare, rumegîndu-și hrana cu mulțumire, după ce mîncaseră porumbul adus de generalul York. Aici, ca și mai jos la vale, s-a observat îndemînarea deosebită a femeilor și fetelor în mînuirea micilor lotci. Copiii vîsleau la aceste bărcuțe așa de ușor de răsturnat, cu nepăsarea unor specialiști.

Generalul York a pus în funcţiune un sistem desăvîrşit de ajutorare. El face o inspecţie personală a locului unde este nevoie de ajutor; vede ceea ce trebuie făcut; iar apoi, avînd navlosite două vapoare cu bacuri, le trimite repede la faţa locului; atunci vitele sînt încărcate şi remorcate pînă la dealurile şi înălţimile de la Catahoula. A făcut din Troia cartierul său general şi în acest punct bărcile vin după provizia de hrană pentru vite. De partea cealaltă a Rîului Mic, care curge din stînga Rîului Negru, precum şi între acesta şi rîul Oualchita, se află oraşul Trinity, care este ameninţat în fiecare ceas cu nimicirea. Este mai jos ca nivel decît Troia şi apa are o adîncime înăuntrul caselor de opt şi nouă picioare. Un şuvoi puternic trece prin oraş, încît este de minune că toate casele n-au fost încă luate de apă. S-a avut grijă de locuitorii din Troia şi din Trinity, totuşi mai trebuie adusă hrană pentru o parte din vitele lor.

De îndată ce a ajuns la Troia, vaporul *Susie* a fost încredinţat generalului York şi pus la dispoziţia sa pentru a grăbi, astfel, opera de ajutorare. Aproape toate proviziile de pe vapor au fost debarcate pe una din movile, ca să se uşureze vasul; apoi vaporul a fost îndreptat în josul rîului, spre a duce ajutor celor din vale. De pe proprietatea lui Tom Hooper, la cîteva mile de Troia, a fost luat la remorcă un bac mare cu aproape cincizeci de capete de vite. Dobitoacele au fost hrănite şi în curînd şi-au venit în puteri. Astăzi ne ducem la Rîul Mic, unde este suferinţa cea mai mare.

ÎN JOS DE RÎUL NEGRU

Sîmbătă seara, 25 martie

Am pornit dis-de-dimineaţă în jos pe Rîul Negru, sub conducerea generalului York, ca să scoatem de acolo vitele pe care le vom putea afla. Coborînd fluviul, am lăsat un bac pe care îl aveam la remorcă, într-o localitate centrală; de acolo, oamenii au împins bacul cu prăjina prin plantaţiile mai dosnice, culegînd dobitoacele de pe unde se aflau. În podul

unei cîrciumi s-au găsit şaptesprezece capete; după ce s-a clădit o podişcă, ele au fost date jos în bac, fără greutate. Urcîndu-se în lotcă cu generalul, reporterul dumneavoastră a fost dus la o căsuţă în care pătrunsese apa pînă la două picioare de la podea. Într-una din camerele bune, erau înghesuiţi caii şi vacile proprietăţii; în cealaltă cameră, văduva Taylor şi feciorul ei erau aşezaţi pe o podişcă ridicată pe duşumea. Una sau două lotci pluteau în odaie, gata de a fi folosite oricînd. Cînd a fost adus bacul nostru, peretele casei a trebuit să fie dat jos, fiind singurul mijloc de a se scoate dobitoacele de acolo; ele au fost urcate în bac. Generalul York, în cazul de faţă, ca întotdeauna, a întrebat dacă familia dorea să-şi părăsească casa, arătîndu-le că maiorul Burke de la ziarul *Times Democrat* trimisese vaporul *Susie* în acest scop. Doamna Taylor a zis că-i mulţumea maiorului Burke, dar că ei vor încerca să reziste pe loc. Stăruinţa deosebită a oamenilor de a rămîne la casele lor întrece închipuirea. Ne-a venit vestea că într-un loc mai la vale, tocmai la şaisprezece mile de Troia, casa domnului Tom Ellis era în primejdie şi că înăuntru se afla întreaga lui familie. Ne-am îndreptat într-acolo numaidecît şi mi s-a înfăţişat o privelişte tristă. Doamna Ellis, care se afla suferindă, privea prin jumătatea de fereastră rămasă deasupra apei în vreme ce la uşă erau cei şapte copii ai săi, din care cel mare nu avea paisprezece ani. O parte a casei fusese dată vitelor de muncă — vreo douăsprezece capete în afară de porci. În odaia de alături trăia familia, apa venind pînă la două degete de marginea paturilor. Soba era sub apă şi mîncarea se gătea pe un foc făcut deasupra sobei. Casa ameninţa să se surpe în fiecare clipă; un colţ al ei se lăsase în jos şi de fapt clădirea părea mai mult o şandrama. Cînd vaporul s-a apropiat, domnul Ellis i-a ieşit în întîmpinare într-o lotcă; generalul York i-a comunicat că vine să-i dea ajutor; că vaporul ziarului *Times Democrat* îi stătea la dispoziţie, dacă voia să-i ducă imediat familia pe deal; şi că luni avea să vie un bac să-i încarce vitele, deoarece pînă atunci era prins într-altă parte. Cu toată starea jal-

nică în care se aflau, el și familia sa, domnul Ellis nu dorea să-și părăsească căminul. El și-a mărturisit gîndul de a aștepta pînă luni, înfruntînd primejdia prăbușirii casei. Copiii, pe lîngă ușă, arătau cu desăvîrșire mulțumiți, părînd a le păsa prea puțin de primejdia în care se aflau. Acestea sînt două pilde dintre atîtea. După săptămîni de lipsă și suferință, oamenii se mai agață încă de casele lor și le părăsesc numai cînd nu mai este loc între apă și tavan pentru a clădi o podișcă pe care să stea. Părea a fi de neînțeles, totuși dragostea de vechiul loc era mai puternică decît dorința de a fi în siguranță.

După ce am părăsit proprietatea Ellis, am ajuns la proprietatea Oswald. Aici bacul a fost tras de-a lungul cîrciumii, unde se aflau în apă cincisprezece capete de vită; fiind urcate pe un pod clădit pe dușumea, capetele lor se aflau mai aproape de pragul de sus. A fost cu neputință să le scoată afară, fără a dărîma o parte din fațada casei; topoarele au fost puse la lucru și s-a făcut o tăietură. După multă cazną, caii și catîrii au fost încărcați pe bac.

În toate locurile pe unde ne oprim, sosesc trei, patru sau mai multe lotci, aducînd vestea că prin alte locuri se află vite în răstrește. Cu toate că multă lume și-a tras o parte din vite către dealuri încă de acum cîtăva vreme, tot mai rămîn multe vite, pe care generalul York, care muncește cu o vlagă neostoită, le va duce pînă marți pe dealurile cu pini.

În tot lungul Rîului Negru, vaporul *Susie* a fost vizitat de o sumedenie de plantatori, ale căror suferințe și pagube sînt repetarea celor auzite pînă acum. Un bătrîn plantator, care trăiește pe rîu din 1844, a zis că niciodată nu au venit apele așa de mari; el era sigur că se pierduseră mai mult de un sfert din vitele lui. Din fericire, lumea s-a îngrijit mai întîi de vitele ei de muncă și astfel caii și catîrii au fost adăpostiți la loc ferit, de cîte ori a fost cu putință. Creșterea apei continuă; era de două degete azi noapte, fapt care îndemna lumea să se retragă pe dealuri; de aceea, opera generalului York este atît de prețioasă. Din zori și pînă noaptea tîrziu se duce încoace și încolo,

îmbărbătează lumea cu vorbe bune și hotărăște cu judecată liniștită ce este de făcut.

Se istorisește în lungul rîului o poveste urîtă despre un negustor de la Noul Orleans. O seamă de plantatori au lucrat ani de zile cu acest individ și multor din ei le este dator. Cînd a venit inundația, ei i-au scris cerînd cafea, făină și cîte le mai trebuiau. Nu a venit nici un răspuns la scrisori; ei i-au scris altele; totuși, acestor vechi clienți cu plantațiile sub apă, el le-a refuzat chiar și cele de trebuință pentru a-și ține zilele. Este de prisos a mai spune că acum el nu este prea iubit pe valea Rîului Negru.

Dealurile de care am pomenit ca fiind adăpostul pentru oamenii și vitele de pe Rîul Negru se află în comuna Catahoula, la treizeci și patru de mile de Rîul Negru. După ce am încărcat bacul cu vite, am luat la bord familia T.S. Hooper, șapte inși la număr, care nu mai putea rămîne mai departe în locuința lor și acum îi ducem în sus pe Rîul Mic, pe dealurile din acea parte.

APA CREȘTE ÎNCĂ

Troia, 27 martie 1882, la prînz.

Apa crește acum aici cu vreo trei degete și jumătate la fiecare douăzeci și patru de ore și ploaia care a început va accentua creșterea. Generalul crede că strădaniile noastre ar trebui îndreptate acum spre salvarea vieților omenești, deoarece creșterea apei a primejduit multe case. Vom pleca în sus pe rîul Tensas peste cîteva minute; ne vom înapoia și vom merge la vale pe Rîul Negru ca să ridicăm de acolo cîteva familii. Aici este lipsă de mijloace de transport cu aburi spre a preîntîmpina primejdia. Generalul are trei vapoare închiriate, cu bacuri la remorcă, dar cererea pentru evacuarea vitelor este mai mare decît pot face ele față la timp. Cu toții lucrează ziua și noaptea, iar vaporul *Susie* rareori se oprește mai mult de un ceas pe undeva. Creșterea apei a pus orășelul Trinity într-o situație primejdioasă și se așteaptă ca unele case să fie luate de apă. Troia este așezată ceva

mai sus, totuşi toate casele ei sînt în apă. Au venit veşti că ceva mai la vale de aici o femeie cu copilul ei au fost duşi de apă şi că două colibe au fost luate. Locuitorii lor sînt aceiaşi care nu voiseră să le părăsească alaltăieri. Extrema nepăsare dovedită de oameni e de necrezut.

Cum încă nu s-au primit veşti de la vaporul *Delia*, se crede că acesta e vaporul care s-a scufundat în timpul furtunii de ieri pe lacul Catahoula. Trebuia să fie aici acum, dar nu a sosit. Chiar şi poşta este nesigură aici; eu trimit această corespondenţă cu lotca la Natchez, ca s-o puteţi primi. Nu pot avea date precise asupra recoltelor trecute etc., fiindcă cei care cunosc mai bine acestea s-au dus, iar cei care rămîn nu se pricep îndeajuns la producţia regiunii.

Generalul York doreşte să vă spună că raţiile de hrană ar trebui îndoite şi trimise numaidecît. Nu este cu putinţă de făcut vreo socoteală, fiindcă lumea dă năvală înspre dealuri, într-atîta de iute este creşterea apelor. Oamenii din partea locului sînt într-o stare de tulburare ce nu poate fi închipuită dacă nu este văzută şi ei sînt într-o deznădejde totală.

Dacă raţiile ar fi aduse în altă parte decît aici, nu am fi siguri că s-ar putea împărţi; de aceea, orice se va trimite trebuie să fie îndrumat la centrul de la Troia, iar generalul le va împărţi repede. A cerut o sută de corturi; dacă toţi cîţi pleacă acum de la casele lor se vor duce pe dealuri, va fi nevoie de două sute de corturi.

B

STAREA VĂII MISSISSIPPI DE JOS DUPĂ RĂZBOIUL DE SECESIUNE

Starea bogatei văi Mississippi de Jos, îndată după război şi de la război încoace este una din cele mai jalnice dintre urmările catastrofale ale războiului.

N-a fost nimicită numai stăpînirea nefirească de robi, ci şi foarte multe din lucrările ce ţineau de munca robilor au fost nimicite sau mult stingherite, mai ales sistemul de diguri.

Ar fi fost de aşteptat, de către acei care nu au cercetat subiectul, că atare îmbunătăţiri însemnate, precum sînt construirea şi întreţinerea digurilor, să fie preluate de îndată de către deosebitele state. Dar ce pot face statele, acolo unde lumea este supusă unor dobînzi mergînd de la optsprezece la treizeci la sută şi se află în nevoia de a-şi zălogi recoltele mai dinainte chiar de a le fi semănat, tot cu astfel de dobînzi, pentru privilegiul de a-şi cumpăra cele de trebuinţă cu un suprapreţ de o sută la sută?

A trebuit doar puţină atenţie spre a face să pară perfect evident că controlul fluviului Mississippi, dacă ar fi cumva întreprins, va trebui să fie făcut de guvernul naţional şi nu poate fi lăsat în sarcina statelor. Fluviul trebuie tratat ca o unitate; controlul lui nu poate fi adus la îndeplinire de un sistem de administraţie împărţit sau deosebit.

De asemenea, statele interesate anume nu sînt competente de a se întovărăşi în vederea operaţiunilor necesare. Lucrarea trebuie să înceapă de departe, din susul fluviului, cel puţin de la Cairo, dacă nu de mai încolo, şi trebuieşte urmată după un plan general unitar, de-a lungul întregului curs al fluviului.

Nu este nevoie de cunoştinţe tehnice şi ştiinţifice pentru a pricepe elementele acestui caz, dacă se consacră subiectului puţin timp şi puţină atenţie; şi de vreme ce s-a alcătuit Comisia Fluviului Mississippi — aşa cum se numeşte comisia existentă — în întregime din oameni capabili, cu misiuni deosebite în viaţă, oare nu se poate sugera că hotărîrea lor trebuie primită ca concludentă, în măsura în care o teorie *a priori* de construcţie sau de control poate fi socotită concludentă?

Trebuie reamintit că din această comisie fac parte: generalul Gilmore, generalul Comstock şi generalul de geniu Suter; profesorul Henry Mitchell de la Serviciul Hidrografic al litoralului Statelor Unite, cea mai competentă autoritate în chestiunile de hidrografie; B.P. Harrod, inginerul Statului Louisiana; Jas. B. Eads al cărui succes în construirea digurilor de la

Noul Orleans este o garanție de pricepere; și judecătorul Taylor din Indiana.

Ar fi o îngîmfare din partea oricărui om singur, cît de priceput ar fi el, să tăgăduiască hotărîrea unei atare comisii.

Metoda de îmbunătățire propusă de către comisiune este în același timp de acord cu rezultatele experienței inginerești și cu observația naturii, cînd ne poate veni în ajutor. După cum în natură creșterea copacilor și tendința lor — cînd sînt subminați de apă — de a cădea de-a curmezișul coastei și de a întări astfel malurile asigură în oarecare măsură o adîncime convenabilă a canalului navigabil și un anumit grad de durabilitate, tot astfel în proiectul inginerului, folosirea lemnăriei și a crăcilor, precum și încurajarea plantațiunilor forestiere sînt trăsăturile de căpetenie. Se propune să se reducă lărgimea — acolo unde este excesivă — prin diguri de nuiele împletite, mai întîi joase, dar apoi ridicate tot mai sus, pe măsură ce nămolul fluviului se adună la adăpostul lor, iar la urmă să se dea taluzului o înclinare care să îngăduie creșterea liberă a sălciilor. În această lucrare sînt multe amănunte legate de forma digurilor de apărare, de dispunerea lor astfel ca să facă loc unui șir de bazinuri de depunere a mîlului etc., a căror descriere ar încîlci explicația noastră. În cea mai mare parte a fluviului nu va fi nevoie de lucrări de îngustare, dar aproape toate malurile de pe partea concavă a cotiturilor vor trebui întărite, pentru a nu fi roase de apă și multe din malurile opuse apărate în punctele critice. Lucrările făcute în vederea acestui scop, de conservare, pot fi în genere denumite lucrări de îmbrăcare; și acestea vor fi și ele executate în mare măsură de crăci împletite în covoare continue, sau legate între ele prin rețele de sîrmă. Acest procedeu de acoperire a fost folosit cu succes pe fluviul Missouri; în unele cazuri malurile s-au acoperit astfel cu sedimente și s-au împădurit cu sălcii, încît pot fi socotite ca permanente. Pentru a întări aceste rețele, se poate folosi pietrișul în cantități mici, iar in unele cazuri, taluzul îmbrăcat ce se ridică între apele scă-

zute şi cele mari va fi mai mult sau mai puţin aşternut cu piatră.

Oricine a fost pe Rin a observat acolo lucrări făcute în felul celor pe care le-am descris acum; şi, într-adevăr, cele mai multe din fluviile Europei — curgînd printre aluviunile lor — au cerut lucrări asemănătoare, în interesul navigaţiei şi al agriculturii.

Digul încununează lucrările de îmbrăcare a malurilor, deşi nu în imediată legătură cu ele. Digul poate fi aşezat la o scurtă depărtare de malul apărat ca mai sus; dar el este de fapt parapetul trebuitor. Fluviul crescut şi cel scăzut nu pot fi la fel ţinute în frîu şi silite să rămînă într-una şi aceeaşi matcă permanentă, fără stăpînirea completă a tuturor stadiilor lor; chiar şi împotriva creşterii anormale trebuiesc luate măsuri, fiindcă aceastea ar pune în primejdie digul şi, odată trecute masiv de reţeaua de lucrări de protecţie, apele le-ar lua şi pe ele la vale.

În baza principiului general că panta locală a unui rîu este rezultatul şi măsura rezistenţei albiei lui, este evident că un fluviu strîmt şi adînc va avea mai puţină pantă, fiindcă are o suprafaţă mai mică de fricţiune în proporţie cu capacitatea lui; adică un perimetru mai mic, proporţional cu suprafaţa de secţiune transversală. Ultimul efect al digurilor şi apărărilor — limitînd inundaţiile şi aducînd sub control toate fazele fluviului — este de a adînci matca şi de a scădea panta. Cel dintîi efect al digurilor este de a înălţa faţa apei; dar aceasta, pricinuind creşterea vitezei fluviului, produce neapărat o mărire a secţiunii transversale şi, dacă această mărire este împiedicată de a se manifesta în dauna malurilor, fundul trebuie să-i facă loc; iar forma pe care o ia matca să fie astfel îmbunătăţită, încît să primească acest flux cu mai puţină ridicare a nivelului apei. Experienţa actuală, cu digurile pe fluviul Mississippi, fără o încercare de a fixa malurile, a fost favorabilă şi nimenea nu se poate îndoi, pe baza faptelor înfăţişate de rapoartele comisiunii, că dacă digurile cele mai vechi ar fi fost însoţite de îmbrăcarea malurilor, am

fi avut astăzi un fluviu navigabil la ape scăzute și lunca dimprejur ferită de inundație.

Firește, ar fi nelogic să tragem încheierea că rîul ar putea fi vreodată silit a-și scădea panta cursului său ca să facă digurile nefolositoare, dar se crede că, prin această constrîngere laterală, forma fluviului în funcția lui de canal de scurgere ar putea fi atît de ameliorată, încît chiar acele rare viituri pricinuite de umflarea deodată a mai multor afluenți își vor găsi scurgerea fără a nimici digurile de înălțime obișnuită. S-a arătat adesea că debitul de care trebuie să fie capabil un canal prin aluviuni atîrnă de nevoia de a face față viiturilor, dar această capacitate nu cuprinde creșterile anormale, ci numai pe cele care se repetă în chip obișnuit.

Nu merită a se lua în seamă proiectele de a ușura creșterile fluviului Mississippi prin crearea unor noi ieșiri, devreme ce aceste propuneri senzaționale au plăcut numai unor minți nechibzuite și nu se bucură de nici un sprijin printre ingineri. Dacă albia rîului ar fi de tuci, ar fi nevoie să se recurgă la deschiderea unor derivații pentru prisosul de ape; dar cum fundul cedează și cum cea mai bună formă de derivare este un canal unic, adînc — fiindcă realizează cel mai mic raport între perimetru și secțiunea transversală — e limpede că nu ar putea fi o metodă de tratare a problemei mai puțin înțeleaptă decît înmulțirea derivațiilor.

În studiul de mai sus s-a făcut încercarea de a condensa într-un spațiu limitat, pe cît îngăduia însemnătatea subiectului, elementele generale ale problemei și trăsăturile generale ale metodei de îmbunătățire propuse, care a fost adoptată de Comisiunea Fluviului Mississippi.

Scriitorul nu se poate împiedica de a simți că este oarecum prezumțios din partea sa de a încerca să înfățișeze faptele privitoare la o întreprindere care cere cea mai înaltă pricepere științifică; dar aceasta este o materie care îl interesează pe fiecare cetățean al Statelor Unite și este una din metodele de reconstrucție care trebuie neapărat să fie aprobată. Este o

cerință de război care nu implică nici un cîștig particular și nici vreo compensație, în afară de anumite cazuri de distrugere de pe urma războiului, care pot fi foarte bine răsplătite de către poporul țării întregi.

EDWARD ATKINSON

Boston, 14 aprilie, 1882

C

PRIMIREA FĂCUTĂ CĂRȚII CĂPITANULUI BASIL HALL ÎN STATELE UNITE

Fiindcă am ajuns acum aproape de sfîrșitul călătoriilor noastre, mă simt îndemnat, mai înainte de a încheia, să pomenesc din nou despre ceea ce socotesc eu a fi una din trăsăturile cele mai vrednice de luare-aminte ale caracterului național al americanilor: anume, sensibilitatea deosebită și susceptibilitatea față de orice se spune ori se scrie cu privire la ei. Cel mai de seamă exemplu pe care pot să-l dau este efectul pricinuit asupra aproape fiecărei clase de cititori de către apariția *Călătoriilor în America de Nord* ale căpitanului Basil Hall. De fapt a fost ca un cutremur de pămînt, iar vibrația pe care a cășunat-o în nervii Republicii, de la un capăt al Uniunii la celălalt, nu era nicidecum trecută cînd am părăsit țara în iulie 1831, cîțiva ani după zguduitură.

Mă aflam la Cincinnati cînd au apărut aceste volume, dar nu mi-am putut face rost de un exemplar din ele înainte de iulie 1830. Un librar căruia i le-am cerut mi-a spus că avusese cîteva exemplare mai înainte de a pricepe natura operei, dar că, după ce a cunoscut-o, nimic nu îl putea face să mai vîndă vreunul. Alte persoane din meseria lui trebuie să fi fost mai puțin scrupuloase; căci cartea a fost citită în orașe, sate, cătune, pe vapoare și în trăsuri de poștă; apoi s-a ridicat un fel de strigăt de război fără pereche în asemenea chestiuni, după cît îmi aduc eu aminte.

O dorință arzătoare de a fi aprobat de alții și o sensibilitate gingașă la critică au fost dintotdeauna,

cred eu, socotite ca trăsături de caracter binevenite, dar starea în care apariția operei căpitanului Hall a aruncat Republica dovedește pe deplin că atare simțăminte, dacă sînt duse la exces, căşunează o slăbiciune care merge pînă la prostie.

Este cu totul surprinzător să auzi oameni care aveau o judecată destul de dreaptă asupra altor subiecte, rostindu-și părerile cu privire la acesta din urmă. Nu am mai pomenit vreun alt prilej în care bunul simț în genere, aflat în spiritul critic național, să fie astfel alungat de către patimă. Nu vorbesc de simțul dreptății, de interpretarea cinstită și liberă; acestea poate că erau greu de așteptat. Şi despre alte națiuni s-a spus că aveau pielea prea subțire, dar cetățenii Uniunii nu au piele de loc, după cît se pare; ei se înfioară dacă o adiere de vînt trece peste ei, afară dacă nu este îmblînzită de măgulire. Nu era așadar foarte de mirare că ascuțitele și puternicele observații ale unui călător, care știau că vor fi ascultate, să fie primite cu mînie. Trăsăturile neobișnuite ale chestiunii au fost, mai întîi, furia prea mare care i-a apucat, apoi copilăria născocirilor cu care încearcă să explice asprimea care își închipuiau că se folosise față de ei.

Nemulțumindu-se a declara că volumele nu cuprindeau nici un cuvînt de adevăr de la început și pînă la sfîrșit (spusă pe care am auzit-o aproape de cîte ori se pomenea de ele), țara întreagă s-a pus la lucru, ca să descopere temeiurile pentru care căpitanul Hall vizitase Statele Unite și pentru care își publicase cartea.

Am auzit spunîndu-se cu tot atîta gravitate și precizie, ca și cum constatarea s-ar fi făcut printr-un raport oficial, că guvernul britanic ar fi trimis pe căpitanul Hall cu scopul de a lupta împotriva admirațiunii crescînde din Anglia față de sistemul de guvernămînt al Statelor Unite — și că el venise din însărcinarea Ministerului de Finanțe și că el găsise lucruri de obiectat numai pentru a executa ordinele primite.

Nu dau aceasta ca o clevetire de gașcă; sînt încredințat că aceasta este părerea unei părți foarte în-

semnate din țară. Atît de adîncă este credința acestui ciudat popor că nu poate fi privit fără de a fi admirat, încît nu vrea să admită putința ca cineva, în chip cinstit și sincer, să afle ceva de dezaprobat la el sau în țara lui.

Revistele americane, multe din ele, sînt binecunoscute în Anglia; de aceea nu am nevoie să le mai citez aici, dar adesea m-am minunat că ele, chiar nici una din ele, nu s-au gîndit vreodată să tălmăcească blestemul lui Obadia în limba americană clasică; dacă ar fi fost așa, punîndu-l (pe el, Basil Hall) între paranteze, în loc de (pe el, Obadia) s-ar fi scutit de multă bătaie de cap.

Pot cu greu descrie curiozitatea cu care m-am așezat să cercetez cu luare-aminte aceste fioroase volume; încă mai puțin pot arăta mirarea mea față de cuprinsul lor. A zice că nu am aflat nici o constatare exagerată în această operă nu este în nici un chip a zice îndeajuns.

Este cu neputință pentru oricine cunoaște țara să nu vadă cum a căutat căpitanul Hall în chip cinstit să găsească lucruri de admirat și de dat ca pildă. Cînd laudă ceva, laudă vădit cu plăcere; și cînd găsește cîte ceva greșit, o face cu vădită părere de rău și cu măsură, afară de atunci cînd temeiuri curat patriotice îl silesc să spună de-a dreptul ce trebuie să se știe în folosul nației sale.

De fapt, căpitanul Hall a văzut țara noastră în condițiile cele mai bune cu putință. Prevăzut, firește, cu scrisori de recomandare către persoanele cele mai distinse și cu recomandația încă mai puternică a faimei lui, a fost primit cu tot ceremonialul, de la un capăt al Uniunii la celălalt.

El a văzut țara gătită ca de paradă și nu a avut de loc sau prea puțin prilejul de a o judeca negrijită, nemiruită, nepurificată, cu toate păcatele pe capul ei, așa precum și eu și cu familia mea am avut prea adesea privilegiul să o privim.

Căpitanul Hall a avut negreșit prilejuri foarte bune de a cunoaște forma guvernului și legile și de a primi pe deasupra cele mai bune lămuriri date prin viu

grai asupra lor, în convorbiri cu cei mai de frunte cetățeni. De aceste prilejuri el s-a slujit cu folos; ochiul său nu a întîlnit nimic de seamă fără să nu-i dea atenția cea mai analitică pe care numai un călător încercat și chibzuit o poate da. Aceasta a făcut volumele sale foarte interesante și prețioase; dar eu sînt adînc încredințat că, dacă ar fi ca un om de aceeași pătrundere să viziteze Statele Unite fără alt gînd decît de a cunoaște caracterul național prin cursul obișnuit al vieții de toate zilele, el ar căpăta o idee nesfîrșit mai slabă despre atmosfera morală a țării decît pare să fi căpătat căpitanul Hall; și credința mea adîncă este că, dacă nu s-ar fi stăpînit cu strășnicie, căpitanul Hall și-ar fi exprimat indignarea cu mult mai multă putere decît a făcut-o asupra multor puncte din caracterul american, pe care el dovedește din multe alte împrejurări a le fi cunoscut bine. Regula de care s-a ținut pare a fi fost să rostească numai atît adevăr cît să lase în mintea cititorilor săi o impresie corectă, pricinuind cît mai puțină mîhnire lumii foarte simțitoare despre care scria. El își rostește părerile și credințele și lasă a se înțelege că are bune temeiuri pentru ele: dar le cruță americanilor amărăciunea pe care le-ar fi cășunat-o o amănunțire a împrejurărilor.

Dacă cineva se hotărăște a zice că cine știe ce urîcioasă antipatie față de douăsprezece milioane de străini este obîrșia părerii mele, trebuie să rabd aceasta; și dacă ar fi vorba de o simplă speculațiune abstractă, negreșit că nu aș omagia abuzul pe care trebuie să-l preîntîmpin, rostindu-mi părerea. Dar nu este așa.

Sinceritatea cu care el se exprimă și simte vădit ei o iau greșit drept ironie, sau le dă cu totul de bănuit; dorința lui de a nu mîhni persoanele care l-au întîmpinat cu bunăvoință ei o resping cu dispreț ca fiind prefăcătorie și, deși ei trebuie să știe bine de tot în fundul inimii lor cît de nesfîrșit mai mult se află ei în puterea lui decît a vrut a da în vileag, se fac a crede chiar față de ei înșiși că el a exagerat punctele rele ale caracterului și instituțiilor lor; pe

cînd adevărul este că le-a lăsat deoparte cu blîndețea pe care a crezut-o el de cuviință, chiar dacă era nemeritată; și totodată, le-a preamărit cu cea mai mare sîrguință meritele, ori de cîte ori putea afla ceva spre lauda lor.

D

CAPUL CARE NU MOARE

Într-o parte depărtată a Nordului, trăia un bărbat împreună cu sora lui, care nu mai văzuse niciodată o ființă omenească. Arareori bărbatul avea prilej de a pleca de acasă; căci dacă era lipsit de hrană, el trebuia să se ducă doar la o mică depărtare de colibă și acolo, într-un loc anumit, să așeze săgeți cu vîrfurile înfipte în pămînt. Spunîndu-i surorii sale unde le-a pus, ea trebuia doar să se ducă în fiecare dimineață să le caute; și niciodată nu dădea greș, căci le găsea pe toate înfipte în inima cîte unui cerb. Ea nu mai avea atunci decît să le tîrîie cu greu pînă la colibă și să gătească mîncarea. Astfel a trăit ea pînă s-a făcut femeie în toată firea. Într-o zi, fratele ei, al cărui nume era Iamo, îi zise: „Surioară, s-a apropiat vremea cînd te vei îmbolnăvi. Ascultă de sfatul meu! Dacă nu te ții de el, aceasta va fi pesemne pricina morții mele. Ia sculele cu care aprindem noi focul. Du-te ceva mai departe de coliba noastră și fă un foc deosebit de al meu. Cînd vei avea nevoie de hrană, eu am să-ți spun unde s-o găsești. Trebuie să gătești pentru tine și eu să gătesc pentru mine. Cînd vei fi bolnavă, nu încerca să vii pe lîngă coliba mea, nici nu aduce vreuna din troacele de care te folosești! Ia seama să ai prinse la cingătoare uneltele de care ai nevoie, căci nu poți ști cînd se va împlini vremea. Din partea mea, eu voi face cum voi ști.“ Sora lui făgădui să facă tot ce-i zisese el.

Puțin după aceea, fratele ei trebui să plece de acasă. Ea era singură în odaia ei și se pieptăna. Tocmai își desfăcuse cingătoarea de care erau prinse uneltele ei, cînd deodată s-au întîmplat cele pomenite de fratele

ei. Ea dădu fuga afară din colibă, dar în graba ei își uită cingătoarea. Temîndu-se de a se înapoia, stătu cîtva pe gînduri. Pînă la urmă, ea se hotărî să intre în colibă, după cingătoare. Căci, se gîndea ea, „fratele meu nu este acasă și eu nu voi zăbovi acolo decît clipa de nevoie ca să-mi iau îndărăt cingătoarea". Se întoarse așadar. Dînd buzna înăuntru, o apucă și tocmai ieșea cu ea afară, cînd se ivi fratele ei. El știu ce se întîmplase. „O, zise el, nu ți-am spus să iei seama? Dar acuma tu m-ai ucis." Ea își văzu de drum, dar fratele ei îi mai zise: „Acuma ce mai cauți acolo? Nenorocirea s-a întîmplat. Intră în casă și stai unde ai stat întotdeauna. Și tu ce ai să te faci? M-ai ucis."

După aceea, el își scoase straiele lui de vînătoare și armele; curînd picioarele lui începură a i se înnegri și el nu se mai putu mișca. Totuși o mai învăță pe sora lui unde să așeze săgețile ca să aibă întotdeauna de mîncare. El se umflă pînă la coasta cea mai de jos și grăi: „Surioară, sfîrșitul meu este apropiat. Trebuie să faci precum îți zic. Vezi săculețul meu cu leacuri, barda mea și buzduganul de război de care este legat? Înăuntru se află toate ierburile mele de leac și penele, podoabele mele de război și vopselele mele toate. De îndată ce umflătura mi se va urca pînă la coșul pieptului ia barda mea care e ascuțită și cu ea să-mi retezi capul. Cînd va fi desprins de trup, ia-l și vîră-i gîtul în sacul de leacuri, prin deschizătura dintr-un capăt. Apoi atîrnă sacul la locul lui obișnuit. Nu uita arcul și săgețile mele! Una din ele să o păstrezi ca să-ți faci rost de mîncare. Celelalte leagă-le în sacul meu și pe urmă atîrnă-l așa ca eu să mă pot uita la ușă. Din cînd în cînd am să-ți vorbesc, dar nu prea des." Sora lui făgădui din nou să-i dea ascultare.

Peste puțin începu să i se prindă pieptul. „Acuma, zise el, ia barda și taie-mi capul." Ea se temea, dar el îi zise ca s-o îmbărbăteze: „Lovește!" și un zîmbet se răspîndi pe fața lui. Îmbărbătîndu-se, ea dădu lovitura și tăie capul: „Acuma, grăi capul, așază-mă unde ți-am spus". Și ea se supuse cu teamă la toate poruncile capului. Rămas în viață, capul se uita în toate părțile prin casă, ca de obicei și îi spunea surorii sale în ce

locuri să meargă, unde socotea el că va putea afla carnea feluritelor dobitoace de care avea nevoie pentru hrana ei. Într-o zi, capul grăi: „Nu este departe vremea cînd voi fi slobozit din starea de față, pentru a înfrunta multe rele. Așa poruncește marele Manitu și eu trebuie să le îndur pe toate cu răbdare.“ Și acuma trebuie să părăsim deocamdată capul.

Într-o anume parte a țării, se afla un sat locuit de un trib de indieni, numeros și războinic. În satul acela erau într-o familie zece bărbați tineri — toți frați. În primăvara acelui an, cel mai mic dintre frați își cerni fața și posti post negru. Visurile lui fură norocoase. Ieșind din post, el plecă în taină să-și caute fraații, în așa chip ca nimenea din satul lor să nu simtă ori să descopere încotro aveau ei de gînd a purcede. Toba lor de luptă se auzea, dar aceasta era o întîmplare obișnuită. După ce își sfîrși toate închinăciunile obișnuite, el le zise cît de norocoase se arătaseră visurile lui și că el îi strînsese laolaltă ca să știe dacă voiau a-l întovărăși într- o raită de război. Ei se învoiră cu toții. Al treilea născut, vestit pentru ciudățenia lui, se sculă de jos cu securea, după ce fraații lui încetaseră de a grăi: „Da, zise el, voi merge și iată cum mă voi purta față de acei cu care voi avea de luptat“; el lovi stîlpul din mijlocul colibei și chioti. Ceilalți grăiră către el zicînd: „Mai încet, Mudjikewis, cînd ești în coliba altuia!“ Atunci el se așeză la locul lui. Pe urmă, ei luară toba pe rînd, își cîntară cîntecele și încheiară cu un ospăț. Cel mai mic le zise să facă legămînt a nu sufla o șoaptă către neveste, despre gîndurile lor, ci să se pregătească de călătorie în taină. Ei cu toții făgăduiră ascultare și Mudjikewis fu cel dintîi a făgădui totul.

Vremea plecării lor se apropia. Se vorbiră să se adune într-o anume noapte, cînd vor pleca negreșit. Acasă, Mudjikewis ceru poruncitor mocasinii lui. Nevasta îl întrebă de mai multe ori de ce îi cerea. „Și apoi, zise ea, ai o pereche de încălțăminte bună în picioare.“ „Iute, iute! zise el, trebuie să știi că plecăm acuma într-o raită de război; așa că grăbește-te!“ Astfel îi dezvălui taina lor. În noaptea aceea ei se strînseră și porniră. Era omăt pe jos și ei merseră toată noaptea,

de teamă să nu se ia și alții după ei. Cînd se crăpă de ziuă, căpetenia luă omăt în mînă, făcu un burgăr și, aruncîndu-l în sus, grăi: „Așa am văzut căzînd zăpada prin vis, încît nu mi se putea lua urma". Și el le zise să se țină strîns unul de altul, de frică să nu se rătăcească; și se porni o ninsoare cu fulgi mari. Așa strîns cum mergeau, abia de se puteau vedea om cu om. Ninse înainte toată ziua și toată noaptea, încît nu era cu putință a li se lua urma.

Umblau acum de cîteva zile și Mudjikewis tot rămînea îndărăt. Într-o zi, alergînd deodată înainte, el scoase chiotul de război și lovi un copac cu securea lui; acesta se făcu bucăți, ca lovit de trăsnet. „Frații mei, zise el, așa le voi face eu acelora cu care ne vom lupta." Căpetenia răspunse: „Încet, încet, Mudjikewis! Acela împotriva căruia vă duc eu nu trebuie judecat cu atîta ușurință". El se trase din nou îndărăt și se gîndi: „Cum adică? Cine să fie acela împotriva căruia ne duce?" Îl pătrunse frica și rămase tăcut. Zi după zi merseră ei, pînă ce ajunseră la o cîmpie întinsă, pe marginile căreia se înălbeau la soare o mulțime de oseminte omenești. Căpetenia grăi: „Iată oasele celor care au mers înaintea noastră! Nici unul din ei nu s-a mai înapoiat să istorisească povestea întunecată a soartei lor." Din nou Mudjikewis nu avu pace și alergînd înainte, scoase chiotul său obișnuit. Înaintînd către o stîncă mare care se înălța din pămînt, el o lovi și ea căzu în bucăți. „Uitați-vă, frații mei, zise el, așa le voi face acelora cu care ne vom lupta!" „Liniște! liniște! zise încă o dată căpetenia. Acela împotriva căruia vă duc eu nu se poate asemui nici cu stînca aceasta."

Mudjikewis se trase îndărăt pe gînduri, zicîndu-și: „Mă mir: cine să fie acela asupra căruia are el de gînd a se năpusti?" Și frica pătrunse într-însul. Ei urmau încă a vedea rămășițele războinicilor care fuseseră înaintea lor în locul spre care mergeau acuma; unii din aceia dăduseră îndărăt pînă la locul unde zăriseră ei mai întîi osemintele, dincolo de care nu mai putuse nici unul scăpa. Pînă la urmă ajunseră pe o ridicătură de pămînt, de pe care ei deslușiră de-a binelea din fundul zării un urs uriaș, dormind pe un munte.

Depărtarea dintre ei era foarte mare, dar statura uriașă a ursului îl făcea să fie văzut din plin. „Iată, grăi căpetenia, el este acela împotriva căruia vă duc! De aici vor începe supărările noastre, fiindcă el este un mishemokwa și un manitu. El stăpînește ceea ce prețuim noi atît, wampum-ul pentru care războinicii ale căror oseminte le-am văzut și-au jertfit viețile. Nu trebuie să vă temeți — purtați-vă bărbătește! Îl vom găsi dormind.“ Căpetenia înaintă și atinse zgarda din jurul gîtului fiarei. „Aceasta, zise el, este ceea ce trebuie să luăm. În ea se află comoara.“ Atunci ei spuseră celui mai mare să încerce și să tragă zgarda de pe capul ursului care părea a dormi adînc, nefiind cîtuși de puțin supărat de încercările lor de a-i scoate zgarda. Toate strădaniile lor, rînd pe rînd, fură zadarnice, pînă ce veni rîndul fratelui dinaintea celui mai mic. El se opinti și zgarda se mișcă aproape peste capul fiarei, dar nu o putu trage mai departe. Atuncea cel mai tînăr, care era și căpetenia lor, încercă și el și izbuti. Punînd zgarda pe spinarea celui mai mare, el zise: „Acuma trebuie să fugim“, și o luară la goană. Cînd unul din ei ostenea din pricina sarcinei grele, un altul îl înlocuia. Fugiră așa pînă ce trecură de osemintele tuturor războinicilor de mai înainte și le depășiră cîtva, cînd, uitîndu-se îndărăt, văzură dihania sculîndu-se alene. Îi trebui cîtva timp pînă luă seama că îi lipsea zgarda cu comoara. Curînd ei auziră înfricoșătorul lui răcnet, ca tunetul depărtat, umplînd încet întregul cer; și apoi îl auziră grăind și zicînd: „Cine să fi îndrăznit să-mi fure wampum-ul? Pămîntul nu este îndeajuns de mare ca să nu-i pot afla.“ Și el coborî de pe înălțime, în urmărirea lor. Ca și de cutremur, pămîntul se mișca la fiecare săritură. Foarte curînd se apropie de ceata lor. Ei, cu toate acestea, păstrară zgarda cu comoara, trecînd-o de la unul la altul și îmbărbătîndu-se între ei; dar el îi ajungea repede din urmă. „Frații mei, zise căpetenia, nu a visat vreunul din voi, pe cînd ținea post negru, de un duh prietenos care l-ar fi ajutat ca un paznic?“ O tăcere de moarte urmă. „Bine, zise el, eu, ținînd post negru, visam a fi în primejdie de moarte, cînd am văzut o colibă mică, cu fum ieșind rotocoale

din vîrful ei. Un unchiaș trăia într-însa și eu am visat că m-a ajutat; și fie să se adeverească în curînd", zise el, alergînd înainte și scoțînd un chiot, iar din adîncul rărunchilor un urlet, care se cheamă *checaundum*. Dînd peste un urcuș, iată că se arătă o colibă, cu rotocoale de fum în vîrful ei. Aceasta le dădu puteri noi tuturora și ei alergară înainte și pătrunseră în colibă. Căpetenia grăi către unchiașul care ședea în colibă, zicîndu-i: „Nemesho, ajută-ne; cerem ocrotirea ta, fiindcă ursul cel mare vrea să ne ucidă". „Stați jos și ospătați-vă, nepoților! zise unchiașul. Cine să fie marele manitu?" zise el. „Altul nu este decît mine, dar să mă uit să văd!" Și el deschise ușa colibei, cînd iată că la o mică depărtare văzu el fiara turbată venind într-acolo, cu sărituri încete dar lungi. El închise ușa. „Da, zise el, este într-adevăr un mare manitu. Nepoților, voi veți fi pricina că îmi voi pierde viața; mi-ați cerut ocrotirea și eu v-am hărăzit-o; așa că acuma, întîmple-se ce se va întîmpla, eu vă voi ocroti. Cînd ursul va fi la ușă, voi trebuie să fugiți pe ușa cealaltă a colibei." Apoi, întinzînd mîna către peretele colibei, în partea unde ședea, luă un sac pe care îl deschise. Scoțînd din sac doi căței negri, el îi puse dinaintea lui. „De ei mă slujesc eu ca să mă lupt", zise el; și începu a mîngîia cu amîndouă mîinile șoldurile unuia din ei; și cățelul începu a se umfla și în curînd umplu coliba cu trupul lui; și avea colții mari și fioroși. Cînd ajunse cît trebuia să fie de mare, el începu a mîrîi și în clipa aceea, neasmuțit, sări afară pe ușă înaintea ursului, care încă dintr-o săritură ar fi ajuns la colibă. O luptă cumplită se iscă. Cerurile răsunau de urletele celor două fiare turbate. Cîinele rămas ieși curînd și el la luptă. Frații, de la începutul bătăliei, urmară sfatul unchiașului și fugiseră prin partea cealaltă a colibei. Ei nu ajunseseră departe, cînd și auziră vaietul de moarte al unuia dintre cîini; și curînd după aceea și pe al celuilalt. „Iată, zise căpetenia, unchiașul va împărtăși soarta lor; de aceea să fugim, căci în curînd ursul va fi iarăși pe urma noastră." Ei porniră cu puteri împrospătate, fiindcă unchiașul le dăduse de mîncare; dar foarte curînd ursul ieși iar la iveală și iarăși îi

ajungea din urmă. Din nou căpetenia îi întrebă pe frați dacă nu puteau să facă ceva pentru mîntuirea lor. Toți tăcură. Căpetenia, alergînd în frunte, făcu ca mai înainte. „Am visat, strigă el, că fiind în mare primejdie m-a ajutat un bătrîn care era un manitu; va trebui să-i zărim îndată coliba.“ Prinzînd inimă, ei merseră iarăși mai departe. După ce străbătură puțină cale, văzură coliba bătrînului manitu. Pătrunseră numai-decît în colibă și cerură ocrotirea lui, zicîndu-i că un manitu îi fugărea. Bătrînul, punîndu-le dinainte niște carne să ospăteze, le zise: „Mîncați! Cine să fie manitu? Nu este un alt manitu decît mine; eu n-am de cine să mă tem.“ Tremura pămîntul de pasul fiarei care înainta. Bătrînul deschise ușa și văzu venind ursul. El o închise încet și zise: „Da, nepoților, ați adus primejdia asupra capului meu“. Luîndu-și sacul cu leacuri, scoase de acolo niște securi mici de piatră neagră și le spuse tinerilor să fugă afară, în cealaltă parte a colibei. Pe cînd umbla cu securile, ele se măriră foarte mult și bătrînul păși afară, tocmai cînd ursul ajungea la ușă. Pe urmă, lovindu-l cu una din securi, ea se făcu bucăți, iar ursul se clătină. Înnoindu-și lovitura cu cealaltă secure, se sfărîmă și aceasta, însă ursul căzu în nesimțire. Fiecare lovitură pe care o dăduse bătrînul răsunase ca o bubuitură de tunet și răgetele ursului se răspîndiră umplînd cerurile.

Tinerii fugiseră acuma o bucată bună; cînd ei se uitară îndărăt, putură vedea că ursul își venea în fire din lovituri. Mai întîi el își mișcă labele și curînd ei îl văzură ridicîndu-se în picioare. Bătrînul împărtăși soarta celuilalt, căci ei îi auziră acuma strigătele cînd fu sfîșiat în bucăți. Din nou fiara venea după ei și îi ajungea repede din urmă. Nu încă de tot deznădăjduiți, tinerii își vedeau de drum, dar ursul ajunsese atît de aproape, încît din nou căpetenia ceru ajutor de la frați; dar ei nu putură face nimic. „Bine, zise el, visurile mele se vor fi isprăvit în curînd, căci după aceasta mai am numai unul.“ El înaintă, chemîndu-și duhul păzitor să-l ajute. „Odată, zise el, am visat că fiind la mare strîmtoare am ajuns la un lac mare, pe malul căruia se afla o lotcă, pe jumătate trasă afară din apă

și avînd zece vîsle, toate pregătite. Nu vă temeți, zise el, vom ajunge curînd la el.“ Și așa fu, chiar după cum zisese. Ajungînd la lac, ei văzură lotca cu cele zece vîsle și pe loc se urcară într-însa. Abia se aflau ei la mijlocul lacului, cînd îl văzură pe urs sosind la mal. Ridicîndu-se pe labele dindărăt, el se uită de jur împrejur. Apoi el păși cu greu prin apă și atunci, dînd de adînc, se întoarse îndărăt și începu a da ocol lacului. În acest timp, ceata fraților rămase locului în mijlocul apei, pîndindu-i mișcările. El merse împrejurul lacului, pînă ce la urmă ajunse de unde plecase. Și începu a sorbi apa; și ei văzură șuvoiul apei îndreptîndu-se spre gura lui căscată. Căpetenia îi îndemnă să vîslească vîrtos spre malul celălalt. Cînd se aflau nu departe de pămînt, șuvoiul se întărise într-atît, încît îi trăgea îndărăt. Toate strădaniile lor de a atinge malul fură zadarnice.

Apoi grăi din nou căpetenia, zicîndu-le să-și înfrunte soarta cu bărbăție. „Mudjikewis, acum a venit vremea, spuse el, să-ți arăți vitejia. Ia-ți inima în dinți și așază-te la piscul lotcei; și cînd ursul se va apropia cu botul, încearcă tu ce poate securea ta pe căpățîna lui!“ El se supuse și stătu gata să dea lovitura, în timp ce căpetenia care se afla la cîrmă îndreptă lotca înspre botul căscat al fiarei.

Înaintînd cu repeziciune, ei erau cît pe ce să încapă în gura dihaniei, cînd Mudjikewis îi dădu o cumplită lovitură peste cap, strigînd Saw—saw—quan. Labele fiarei se îndoiră sub lovitură și ea căzu amețită de durere. Dar înainte ca Mudjikewis să fi putut lovi din nou, fiara vărsă toată apa pe care o înghițise, cu o putere care azvîrli lotca cu iuțeală mare, de malul celălalt. Pe loc, părăsind lotca, iarăși fugiră și fugiră, pînă fură sfîrșiți de puteri. Pămîntul se cutremură din nou și în curînd văzură fiara năpustindu-se după ei. Mințile lor se tulburară și deznădejdea îi copleși. Căpetenia se strădui cu fapte și vorbe să-i învioreze și o dată mai mult îi întrebă dacă nu le dădea prin gînd ceva, ori dacă nu puteau face nimic pentru a se mîntui; și, ca și mai înainte, tăcură toți. „Atuncea, zise el, iată cea din urmă oară cînd mai pot cere ajutor de la duhul

meu păzitor. Dacă nu izbutim acuma, soarta noastră este hotărîtă.“ El alergă înainte, chemîndu-și fierbinte duhul și chioti. „Vom ajunge în curînd, le zise el fraților săi, la locul unde locuiește cel din urmă duh ocrotitor al meu. Îmi pun în el mare nădejde. Alungați teama din mintea voastră, căci altfel frica vă va împietri. Vom ajunge îndată la coliba lui. Dați fuga!“ le strigă el.

Ne întoarcem acuma la Iamo. Capul său își petrecuse vremea toată în aceeași stare în care l-am lăsat, arătînd surorii sale unde să găsească hrana, unde să așeze săgețile și grăindu-i la răstimpuri mari. Într-o zi, sora lui văzu ochii capului strălucind de bucurie. Pînă la urmă, capul grăi: „O, surioară, zise el, în ce stare jalnică am ajuns din pricina ta! Curînd, curînd de tot, o ceată de tineri va sosi și îmi va cere ajutorul; dar vai! Cum voi putea eu să le dau ajutorul pe care cu atîta plăcere li l-aș fi dat? Cu toate acestea, ia două săgeți și așază-le unde le puneai de obicei și pe celelalte; și ține carnea la îndemînă, carne gătită pentru sosirea lor. Cînd îi vei auzi vorbind și strigîndu-mă pe nume, ieși afară și zi: «Vai! Este multă vreme de cînd i s-a întîmplat o nenorocire din vina mea». — Dacă tot s-or mai apropia, poftește-i înăuntru și pune-le mîncarea dinainte. Și acuma trebuie să faci întocmai precum îți zic. Cînd va fi ursul pe aproape, ieși afară și întîmpină-l! Ia torba mea cu leacurile, cu arcul, cu săgețile și cu capul meu! Trebuie să deznozi atuncea sacul și să răspîndești pe dinaintea ta toate soiurile mele de vopsele, penele mele de vultur, șuvițele și perii mei uscați și orice alta va mai fi înăuntru. Cînd ursul se va apropia, tu să le iei pe toate, una cîte una, și să-i zici: «Uite vopseaua fratelui meu mort» și așa mai departe cu fiecare din celelalte, azvîrlidu-le cît poți de departe. Puterea închisă în ele îl va face să se cutremure; și ca să-i desăvîrșești pieirea, să iei capul meu și tot așa să-l azvîrli cît ai să poți de departe, strigînd tare: «Iată, capul fratelui meu mort!» Atunci el va cădea fără simțire. În acest răstimp, tinerii vor fi mîncat și tu ai să-i strigi să-ți dea ajutor. Pe urmă trebuie să tai leșul ursului în bucăți — da, bucățele

mici — și să le răspîndești în cele patru vînturi; căci dacă n-ai face așa, el ar învia." Ea făgădui că va îndeplini toate întocmai după vorbele lui. Abia avu vreme să gătească mîncarea, că se și auzi glasul căpeteniei, strigîndu-l pe Iamo în ajutor. Femeia ieși afară și zise cum o învățase fratele ei. Dar ceata războinicilor, urmărită de aproape, dădu buzna în colibă. Ea îi pofti să șadă și puse mîncarea dinaintea lor. Pe cînd se ospătau, îl auziră pe urs apropiindu-se. Ea, deznodînd sacul cu leacuri și luînd capul, stătea gata în calea lui. Cînd el veni, ea făcu întocmai cum fusese învățată; și mai înainte de a fi răspîndit ea vopselele și penele, ursul începu a tremura, dar înaintînd mereu veni pînă aproape de femeie. Zicînd cum i se poruncise, ea luă atuncea capul și îl azvîrli cît putu de departe. Pe cînd se rostogolea pe pămînt, sîngele, stîrnit de ceea ce simțea capul în această cumplită întîmplare, năpădi pe gură și pe nas. Ursul, tremurînd, se prăbuși curînd în huiet mare. Atunci ea strigă după ajutor și tinerii veniră în goană, cu puterile împrospătate și îmbărbătați de hrana cea bună

Mudjikewis, pășind înainte, chiui și îl lovi în cap. El se înverșună a-l lovi pînă ce capul ursului păru un morman de creieri; ceilalți tăiară ursul cît putură de repede în bucățele mărunte pe care le răspîndiră în toate părțile. După ce făcură așa, privind din întîmplare locul pe unde aruncaseră bucățelele, se minunară văzînd ridicîndu-se și fugind în toate părțile ursuleți negri, așa cum se văd în ziua de azi. Tot locul fu umplut de dobitoacele negre. Și din acea dihanie se trage neamul urșilor.

Înfrîngînd astfel pe cel care îi alunga, ei se întoarseră la colibă. În același timp, femeia, adunînd cele risipite și capul, le puse la loc în sac. Dar capul nu mai grăi, pesemne de pe urma sforțării pe care a făcut-o de a înfrînge fiara.

Petrecînd atîta vreme prin străini și străbătînd atîta loc în fuga lor, tinerii își mutaseră gîndul de a se mai înapoia vreodată în țara lor; și fiind vînat mult prin părțile locului, se hotărîră a rămîne unde se aflau. Într-o zi se duseră din colibă după vînat, lăsînd co-

moara cu femeia. Le merse foarte bine cu vînatul și petrecură strașnic, ca toți tinerii cînd rămîn numai între ei, vorbind și glumind unul cu altul. Unul dintr-înșii grăi și zise: „Fiindcă petrecem atît de minunat, hai să mergem și să cerem surorii noastre, dacă va vrea, să ne lase a aduce capul aici, de vreme ce este încă viu. Îi va face plăcere să ne audă vorbind și să stea în tovărășie cu noi. Totodată să-i ducem de mîncare surorii noastre." Ei merseră și cerură capul. Ea le spuse să-l ia și ei îl duseră la locurile lor de vînat și încercară a-l face să petreacă; dar numai cîteodată îi văzură ochii lucind de veselie. Într-o zi, pe cînd se aflau în tabăra lor, ei fură atacați pe neașteptate de o ceată de indieni. Lupta înverșunată fu multă vreme nehotărîtă și sîngeroasă: mulți din dușmanii lor fură omorîți, dar tot rămîneau treizeci la unul. Tinerii se luptară cu deznădejde, pînă fură cu toții uciși. Atunci ceata care îi atacase se retrase pe o înălțime ca să-și numere oamenii și să vadă care lipsea, fiind căzut în luptă. Unul din tinerii lor rămăsese deoparte și, încercînd să-i întreacă pe ceilalți, ajunse la locul unde era spînzurat sacul cu capul. Văzîndu-l singur însuflețit acolo, îl privi cîtăva vreme cu spaimă și mirare. Totuși, el luă sacul jos, îl dezlegă și se bucură să vadă frumoasele pene, din care una și-o puse pe cap.

Plecînd, pana flutura frumos pe fruntea lui, pînă ce ajunse el la ai săi, unde lepădă sacul cu capul; el le spuse cum îl găsise, și că înăuntru era plin de vopsele și pene. Cu toții se uitară la cap și își bătură joc de el. O seamă din ei luară vopselele și se vopsiră; și unul din gloată luă capul de păr și zise: „Uită-te, urîtule, și vezi vopselele tale pe fețele războinicilor!"

Dar penele erau atît de frumoase, că mulți dintr-înșii le puseră și ei în păr. Pe urmă iarăși făcură tot felul de necuviințe față de cap, pentru care fură răsplătiți la rîndul lor prin moartea acelora care se împodobiseră cu penele. Atunci căpetenia le porunci să lepede toate, afară de cap. „Vom vedea, zise el, odată ajunși acasă ce putem face cu el. Vom încerca să-l silim a-și închide ochii."

Cînd ajunseră la căminurile lor, îl duseră la casa lor de sfat și îl atîrnară dinaintea focului, legîndu-l cu curele de piele crudă udată, care avea să se coșcovească și să se strîmteze de căldura focului. „Vom vedea noi acum, ziseră ei, dacă nu îl putem sili a-și închide ochii.“

Între timp, sora își tot așteptase frații cîteva zile la rînd, să-i aducă îndărăt capul, pînă ce, într-un sfîrșit, pierzîndu-și răbdarea, porni în căutarea lui. Pe tineri îi află zăcînd nu departe unul de altul, morți și acoperiți de răni. O sumedenie de alte leșuri zăceau răspîndite în toate părțile în jurul lor. Ea căută capul și sacul, dar nu erau de găsit nicăieri. Ea își înălță glasul și se tîngui și își cerni fața. Apoi se duse într-o parte și într-alta, pînă ce veni la locul de unde fusese luat capul. Ea dădu de arcul vrăjit și de săgețile lui, pe unde le lăsaseră tinerii, neștiutori de însușirile lor. Ea se gîndi că avea să dea și peste capul fratelui ei și nimeri la ridicătura de pămînt, iar acolo văzu vopselele și penele lui. Ea le strînse cu grijă și le puse pe ramura unui copac, pînă la întoarcerea ei.

Cînd se întunecă, ea ajunse la un sat foarte întins. Aici ea se folosi de farmecul pe care îl fac indienii cînd vor să aibă parte de o bună primire. Rugîndu-se de bătrînul și bătrîna din coliba ce-o alesese, fu primită cu bunătate. Ea dădu pe față pricina călătoriei sale. Bătrînul făgădui să-i dea ajutor și îi spuse că acel cap căutat era spînzurat dinaintea focului sfatului lor și că toate căpeteniile satului care erau socotite „manitu“ stăteau laolaltă cu tineretul de strajă. Ea zise că dorea să-l vadă și că s-ar mulțumi să ajungă măcar pînă în ușa colibei sfatului. Știa ea că nu avea destulă putere spre a-l lua cu sila. „Vino cu mine! îi zise indianul. Te duc eu acolo.“ Merseră și se așezară lîngă ușă. Coliba sfatului era plină cu războinici, petrecînd în jocuri și întețind mereu focul ca să afume capul, cum ziceau ei, ca să iasă carne uscată.

Ei văzură capul mișcîndu-se și, neștiind ce trebuie să înțeleagă, unul grăi: „Ha! Ha! Uite-l că începe a simți puterea fumului.“ Sora se uită de la ușă și ochii ei se întîlniră cu cei ai fratelui său; și lacrimi se scur-

seră pe obrajii capului. „Bun, zise căpetenia, știam eu că avem să te silim a face ceva pînă la urmă. Uitați-vă! uitați-vă că varsă lacrimi!“ le zise el celor din jurul lui; și cu toții rîseră și făcură glume pe socoteala capului. Căpetenia uitîndu-se în jur și luînd seama la femeie, zise după cîtva timp omului care venise cu ea: „Pe cine ai adus tu aici? Nu am mai văzut-o niciodată pe femeia aceasta în sat la noi.“ „Ba da, răspunse omul, ea este o rudă de a mea și iese rar din casă. Stă în colibă cu mine și m-a rugat să-i dau voie a veni cu mine aici.“ În mijlocul colibei ședea unul din tinerii aceia care sînt întotdeauna gata să se laude și să se grozăvească dinaintea lumii: „Păi, zise el, eu am văzut-o adesea, căci la coliba ei mă duc aproape în fiecare noapte s-o curtez“. Toți ceilalți rîseră și își văzură de jocuri. Tînărul nu știa că el spunea o minciună în folosul femeii, care astfel scăpă.

Ea se întoarse la coliba gazdei sale și de acolo plecă numaidecît la ea acasă. Ajungînd la locul unde zăceau trupurile tinerilor cu care se înfrățise, ea le adună, așezîndu-le cu picioarele către răsărit. Pe urmă, luînd un topor pe care îl avea, îl aruncă în sus strigînd: „Fraților, sculați-vă de sub el, ori va cădea peste voi!“ Făcu și zise acestea de trei ori la rînd și a treia oară frații toți se sculară și stătură pe picioarele lor.

Mudjikewis începu a se freca la ochi și a se întinde. „Vai, zise el, am dormit prea mult!“ „Nu, nicidecum, zise unul din ceilalți, nu știai că fusesem omoriți cu toții și că sora noastră ne-a adus îndărăt la viață?“ Tinerii luară leșurile dușmanilor și le arseră. Curînd după aceea, femeia se duse să facă rost de neveste pentru ei dintr-o țară depărtată, ei nu știau de unde anume; și se întoarse cu zece femei tinere pe care le dădu celor zece bărbați, începînd cu cel mai mare. Mudjikewis se frămînta de ici-colo, de frică să nu se întîmple să nu-i cadă lui cea pe care o plăcuse. Dar nu fu dezamăgit, căci avu parte tocmai de ea. Și așa potrivi ea toate perechile, fiind vrăjitoare. Și cu toții se mutară într-o colibă foarte mare și sora lor le spuse că nevestele trebuiau acuma să meargă pe rînd în fiecare noapte unde se afla capul fratelui său, ca să încerce a-l dezlega.

Ele toate ziseră că voiau să facă aceasta cu plăcere. Cea mai mare făcu întîi încercare și zbură vîjîind prin văzduh.

Înspre zori se înapoie. Nu izbutise, neputînd desface decît unul din noduri. Toate își făcură rîndul cum se cuvenea și nu izbutiră a dezlega decît cîte un nod de fiecare dată. Dar cînd veni rîndul celei mai tinere, ea se puse pe lucru de cum sosi la coliba sfatului, căci deși coliba era tot păzită, indienii nu puteau vedea nimic. De zece nopți fumul nu se mai înălțase, ci umpluse coliba și îi alungase din ea. În noaptea aceea din urmă, fuseseră cu toții alungați din colibă și tînăra femeie luă capul cu ea.

Tinerele perechi și sora auziră pe tînăra femeie venind prin înaltul văzduhului și zicînd: „Pregătiți trupul fratelui nostru". Și de îndată ce auziră aceasta, ei se duseră la o colibă mică în care zăcea trupul înnegrit al lui Iamo. Sora lui tăie mai întîi partea gîtului de unde capul fusese despărțit. Îl tăie atît de adînc tocmai spre a-l face să sîngere; și ceilalți care erau de față, frecînd trupul și ungîndu-l cu leacuri, alungară din el negreața. În același timp, cea care adusese capul tăie din partea de gît care mai ținea de cap ca să-l facă să sîngereze și el.

De îndată ce ea sosi, ei puseră capul strîns lipit de trup și cu ajutorul leacurilor și a feluritor farmece, izbutiră a-l aduce din nou pe Iamo în toată frumusețea și bărbăția lui de mai înainte. Cu toții se bucurară de fericitul sfîrșit al supărărilor lor și petrecură cîtăva vreme cu mare bucurie împreună; apoi Iamo grăi: „Acuma vreau să împart comoara"; și luînd zgarda ursului în care era comoara, el începu cu cel mai mare din ei, dînd fiecăruia o parte dreaptă. Dar cel mai mic se bucură de ce era mai frumos și mai strălucit, fiindcă în fundul șerparului se afla ce era mai bogat și mai rar.

El le spuse: „Fiindcă cu toții ați murit o dată și ați fost aduși îndărăt la viață, voi nu mai sînteți muritori, ci duhuri"; și li se dădură sălașuri deosebite în lumea nevăzută. Numai sălașului dat lui Mudjikewis i se spuse totuși pe nume. El avea sarcina să

îndrepte Vîntul de Apus, căruia i se zice de obicei Kebeyun; și acolo să stea pe veci. Li se porunci ca, precît le stătea în puteri, să facă bine locuitorilor pămîntului și, uitînd suferințele lor pentru cucerirea comorii de wampum, să dăruiască din toate cu dărnicie. Și li se mai porunci ca o poruncă sfîntă: acele boabe ori scoici deschise la înfățișare să le ție drept semne de pace, pe cînd pe cele închise să le ție drept semne de nenoroc și de război.

Duhurile, în sfîrșit, în mijlocul cîntecelor și chiotelor, își luară zborul fiecare către sălașul său din înaltul văzduhului; în vreme ce Iamo și Iamoqua, sora lui, coborîră în adîncuri.

CUPRINSUL

AGEAMIII LA EI ACASĂ

Capitolul I — Pag.

Nababii de odinioară — Călătoriile lui John Smith — Îmbogăţiţi peste noapte — Un telegrafist şmecher — Un nabab vizitează oraşul New York — Omnibusul închiriat — „Poftiţi, e pe gratis!" — „Nu vă las să plătiţi nici un cent!" — „Ţine caii, vizitiu, mă ia cu leşin!" — Sociabilitatea newyorkezilor . . . . . .

Capitolul II

Moartea lui Buck Fanshaw — Pricina morţii — Pregătirile de înmormîntare — Scotty Briggs în delegaţie — Cum l-a vizitat pe pastor — Scotty nu-i în stare să-şi joace cartea — Pastorul le cam încurcă — Încep să se lumineze amîndoi — O iau iar de la capăt — Meritele civice ale lui Buck Fanshaw — Cum să-ţi „scuturi mama" — Înmormîntarea — Scotty Briggs în rolul de profesor la şcoala de duminică. 16

Capitolul III

Primele douăzeci şi şase de morminte din Nevada — Oamenii de seamă din ţinut — Omul care şi-a împlinit duzina de asasinate — Curtea cu juri — Specimene de juraţi — Un cimitir particular — „Desperados" — Pe cine ucideau — Trezirea pasagerului obosit — Satisfacţie fără luptă 26

Capitolul IV

Încăierare fatală — Jaf şi atac armat desperat — Un specimen de funcţionar municipal — Un om însemnat — Luptă de stradă — Pedepsirea crimei 33

Capitolul V

Pag.

Căpitanul Ned Blakely — Bill Noakes capătă informația dorită — Uciderea secundului lui Blakely — O plimbare cu bătaie — Blakely pune mîna pe Noakes — Întîi spînzurat și apoi judecat — Căpitanul Blakely în rol de duhovnic — Primul capitol al Genezei citit la o execuție prin spînzurare — Noakes este spînzurat — Regretele lui Blakely 39

Capitolul VI

Săptămînalul occidental — Un redactor pregătit — Un roman — Concentrare de talente — Eroii și eroinele — Angajarea unui autor desfrînat — Extraordinara aventură a unui roman — Un capitol de pur romantism — Îndrăgostiții sînt despărțiți — Mai tare ca profetul Iona — Un poem pierdut — Pilotul cel vîrstnic — Furtună pe Canalul Erie — Pilotul Dollinger — Furtună nemaipomenită — Primejdia crește — Momentul crizei — Salvați printr-o minune 46

Capitolul VII

Transporturi cu destinația California — Cărămizi de argint — Cherestea pentru întăriturí — O vizită în mine — Minele scufundate — Totalul extracției obținute în 1863 59

Capitolul VIII

Jim Blaine și taurul bunicului său — Greșeala lui Filkin — Bătrîna Miss Wagner și ochiul ei de sticlă — Jacops, negustorul de coșciuge — În așteptarea unui client — Învoiala lui cu bătrînul Robbins — Robbins intentează proces de daune și cîștigă — O nouă întrebuințare dată misionarilor — Efectul ei — Unchiul Lem și binefacerile Proniei — Trista soartă a lui Wheeler — Evlavia soției sale — Un monument model — Ce s-a întîmplat cu taurul? 67

Capitolul IX

Chinezii din Virginia City — Note de plată de la spălătorii — Imigrația chineză — O vizită în cartierul chinezesc — Domnii Ah Sing, Hong Wo, See Yup & Co. . . . 73

Capitolul X Pag.

Sătul de Virginia City — Un fost coleg de şcoală — Împrumut pe termen de doi ani — Activitatea mea ca redactor responsabil — Aproape că primesc o ofertă — Un accident — Anecdote cu beţivi — Ultima privire aruncată muntelui Davidson — Un episod frumos. 80

Capitolul XI

Spre San Francisco — Privelişti estice şi vestice — Cel mai fierbinte loc de pe pămînt — Iarnă şi vară. . . . 89

Capitolul XII

California — Ultima noutate: prezenţa unei femei — „Ei, ăsta zic şi eu copil!" — O sută cincizeci de dolari pentru o sărutare — În aşteptarea rîndului 95

Capitolul XIII

Viaţa la San Francisco — Stocuri fără valoare — Primul cutremur la care am asistat — Instinct de reporter — Efectele şocului — Incidente şi curiozităţi — Oameni care nu respectă Sabatul — Chiriaşul şi camerista — O modă înţeleaptă — Efectele cutremurului asupra preoţilor 100

Capitolul XIV

Din nou sărac — Cînd „furişarea" devine o profesie — Un încasator model — Mizeria ţine la tovărăşie — Note comparative pentru consolare — O lovitură norocoasă — Găsirea unui gologan — Bogăţie prin comparaţie — — Două banchete somptuoase. 108

Capitolul XV

Un prieten vechi — Un miner cultivat — Mincritul „în buzunare" — Noroace nemaipomenite. 114

Capitolul XVI

Dick Baker şi pisica lui — Ciudăţeniile lui Tom Cuart — În excursie — Cum arăta la întoarcere — Un motan cu prejudecăţi — Buzunare goale şi viaţă de hoinar. . 118

Capitolul XVII Pag.

Către insulele Sandwich — Cei trei căpitani — Bătrînul amiral — Tabieturile sale zilnice — Bătăliile sale purtate cu străşnicie — Un adversar neaşteptat — Amiralul e copleşit — Învingătorul declarat erou. 123

Capitolul XVIII

Sosirea în insule — Ce am văzut acolo — Îmbrăcămintea şi obiceiurile localnicilor — Regnul animal — Fructele şi încîntătoarele lor efecte. 133

Capitolul XIX

O excursie — Căpitanul Phillips şi docarul lui — O plimbare călare — Un animal perfid — Natura şi Arta — Ruine interesante — Slavă misionarilor. 138

Capitolul XX

Relicve şi vestigii interesante — Legenda străveche a unei sărituri cumplite — Un cal care ştie să aprecieze — Geambaşii şi fraţii lor — Un truc nou — Un negustor de fîn — O ţară favorabilă pentru iubitorii de cai. . . 144

Capitolul XXI

O după-amiază de sîmbătă — Fetele din insulele Sandwich se distrează — Zi de mare gală — Un dans autohton — Enoriaşii Bisericii — Pisici şi oficialităţi — O descoperire copleşitoare. 151

Capitolul XXII

Legislatura insulei — Ce a văzut Preşedintele ei — Rugăciune pentru un duşman — Drepturile femeilor — Mode romantice — Adorarea unui rechin — Dorinţa de îmbrăcăminte — Ţinută completă — Nu e stilul parizian — Joaca de-a imperiul — Oficialităţi şi ambasadori străini — Fast copleşitor. 157

Capitolul XXIII

Funeralii regeşti — Ordinea procesiunii — Pompă şi ceremonie — Contrast izbitor — Un monarh bolnav — Jertfe omeneşti şi moartea lui — Orgii funerare. . . . 165

Capitolul XXIV Pag.

„Din nou pe valuri" — Un pasager gălăgios — Alţi cîţiva tacuţi — Scenă sub clar de lună — Fructe şi plantaţii. 175

Capitolul XXV

Un personaj năstrşnic — Doamna Beazeley şi fiul său — Cugetări asupra sfecelor — O scrisoare din partea lui Horace Greeley — Un răspuns plin de indignare — Scrisoarea e tradusă prea tîrziu. 180

Capitolul XXVI

Golful Kealakekua — Moartea Căpitanului Cook — Monumentul lui — Cum a fost ridicat monumentul — Pe puntea vasului cu pînze. 188

Capitolul XXVII

Tineri canaci în Noua Anglie — Un templu înălţat de fantome — Femei scăldîndu-se — Stau la pîndă — Femeile şi whiskyul — Lupta pentru religie — Sosirea misionarilor. 193

Capitolul XXVIII

Bărci indigene — Baie în spuma mării — Un sanctuar — Cum a fost durat — Stînca Reginei — Curiozităţi — Lavă împietrită. 199

Capitolul XXIX

Vizitarea vulcanului — Craterul — Stîlpul de foc — Un spectacol măreţ — Un lac de foc. 205

Capitolul XXX

Lacul Nord — Fîntîni de foc — Rîuri de lavă arzătoare — Reflux 211

Capitolul XXXI

O reminiscenţă — Altă poveste cu cai — Cum am călărit un cal de lăptar ieşit la pensie — Un picnic — Vulcanul stins din Holeakala — Comparaţie cu Vezuviul — O privire dinăuntru. 215

Capitolul XXXII Pag.

Un individ ciudat — Un şir de povestiri — Trista soartă a unui mincinos — Dovada nebuniei. 222

Capitolul XXXIII

Întoarcerea la San Francisco — Distracţii pe vapor — Mă pregătesc de conferinţă — Îmi asigur un ajutor preţios — Prima mea încercare — Auditoriul este transportat — „Totul e bine cînd se sfîrşeşte cu bine.“ 228

Capitolul XXXIV

Tîlhari de drumul mare — O întîmplare — O farsă teribilă — Rămas bun, Californie — Din nou acasă — Mari prefaceri — Morala. 233

VIAŢA PE MISSISSIPPI

Capitolul I

Fluviul şi istoria lui 245

Capitolul II

Fluviul şi exploratorii lui 252

Capitolul III

Icoane din trecut 258

Capitolul IV

Visurile mele de băiat 274

Capitolul V

Doresc să fiu ucenic de pilot 279

Capitolul VI

Încercările prin care trebuie să treacă un ucenic-pilot 284

Capitolul VII Pag.

O faptă îndrăzneață 292

Capitolul VIII

Lecții uluitoare 300

Capitolul IX

Rămîn din nou uluit 307

Capitolul X

Îmi desăvîrșesc învățătura 315

Capitolul XI

Fluviul vine mare 321

Capitolul XII

Sondaje 329

Capitolul XIII

Ce calități trebuie să aibă un pilot 336

Capitolul XIV

Cinstea și considerația de care se bucură meseria de pilot 345

Capitolul XV

Monopolul pilotului 352

Capitolul XVI

Zile de întrecere 365

Capitolul XVII Pag.

Scurtările fluviului şi povestea lui Stephen 376

Capitolul XVIII

Iau cîteva lecţii suplimentare 385

Capitolul XIX

Brown şi cu mine facem schimb de complimente . . . 391

Capitolul XX

O catastrofă 396

Capitolul XXI

Un gol în biografia mea 402

Capitolul XXII

Mă întorc la oile mele 403

Capitolul XXIII

Călătorind incognito 412

Capitolul XXIV

Rămîn fără incognito 415

Capitolul XXV

De la Cairo la Hickman 422

Capitolul XXVI

În focul luptei 429

Capitolul XXVII

Cîteva articole importante 437

Capitolul XXVIII Pag.

Nenea Mumford descarcă 443

Capitolul XXIX

Cîteva exemplare de oameni deosebiți 452

Capitolul XXX

Din goana condeiului 463

Capitolul XXXI

O amprentă digitală și consecințele ei 472

Capitolul XXXII

Împărțirea unei comori 489

Capitolul XXXIII

Despre răcoritoare și despre anumite moravuri 493

Capitolul XXXIV

Verzi și uscate 499

Capitolul XXXV

Orașul Vicksburg în timpul zilelor de răstrişte 501

Capitolul XXXVI

Istorisirea profesorului 510

Capitolul XXXVII

Sfîrșitul vasului *Pulberea de aur* 517

Capitolul XXXVIII

Casa cea mai frumoasă din tîrg 518

Capitolul XXXIX Pag.

Fabrici şi şarlatani 525

Capitolul XL

Castele şi cultură 531

Capitolul XLI

Metropola Sudului 537

Capitolul XLII

Higienă şi sentimentalism 541

Capitolul XLIII

Arta înmormîntării 545

Capitolul XLIV

Vederi din oraş 549

Capitolul XLV

Petrecerile din Sud 556

Capitolul XLVI

Vrăji şi vrăjitori 566

Capitolul XLVII

„Unchiul Remus" şi domnul Cable 576

Capitolul XLVIII

Despre zahăr şi despre timbrele necesare pentru o scrisoare 575

Capitolul XLIX Pag.

Întîmplări din viața unui pilot 580

Capitolul L

„Un adevărat Matusalem" 586

Capitolul LI

Amintiri 592

Capitolul LII

Înfierat pe vecie 599

Capitolul LIII

Casa tinereții mele 613

Capitolul LIV

Trecut și prezent 618

Capitolul LV

O răzbunare și alte lucruri 626

Capitolul LVI

O chestiune de drept 632

Capitolul LVII

Un Arhanghel 637

Capitolul LVIII

Fluviul de Sus 643

Capitolul LIX

Pag.

Legende şi priveliştl 650

Capitolul LX

Cugetări şi concluzii 657

Apendice 667

Responsabil de carte: C. Frunzetti
Tehnoredactor: V. Basarab
Corector: E. Găvănescu

Dat la cules 15.11.57. Bun de tipar 01.04.58. Tiraj 35.100 ex. Hîrtie semivelină mată de 65 g. m.² Ft. 540×840/16. Coli ed. 37,58. Coli de tipar 44,75. Ediția I. Comanda 2622. A. nr. 03874. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A-32 = R

Tiparul executat sub com. nr. 1802 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", București — R.P.R.